

# AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ SAJTÓJOGI FORRÁSAI

SAJTÓJOG A KIVÉTELES HATALOM ÁRNYÉKÁBAN



Az első világháború sajtójogi forrásai  
Sajtójog a kivételes hatalom árnyékában

28.

Sorozatszerkesztő:

Koltay András – Nyakas Levente

# **Az első világháború sajtójogi forrásai**

## **Sajtójog a kivételes hatalom árnyékában**

Szerkesztette:

Kelemen Roland

**Médiatudományi Intézet**

**2017**

A kutatást támogatták:



Minden jog fenntartva.

© Farkas Ádám, Kelemen Roland, 2017

© Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Médiatanács Médiatudományi Intézete, 2017

# Tartalom

<b>Előszó</b> .....	17
<b>Farkas Ádám: A védelmi érdekek sajátossága és jelentősége a dualista Magyarországon, különös tekintettel a háborús jogalkotásra</b> .....	21
<b>Kelemen Roland: Sajtójog és sajtószabadság: az első világháborús kivételes hatalmi szabályozás</b> .....	35
<b>Sajtójogi forrás-válogatás</b> .....	63
A m. kir. minisztérium 1909. évi 875. M. E. számú rendelete, a katonai intézkedések hírlapi közzétételének tilalmáról .....	65
A m. kir. minisztérium 1912. évi 6.966. M. E. számú rendelete, a katonai intézkedések hírlapi közzétételének tilalmáról fennálló rendelet tárgyában.....	65
1912. évi LXIII. törvénycikk a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről .....	66
Indokolás a háború esetére szóló kivételes intézkedésekre vonatkozó törvényjavaslathoz. ....	69
Darvai Fülöp, mint a törvény előadója ismerteti a kivételes hatalmi tervezetet a képviselőház előtt annak általános vitájában (1912. december 7.) .....	71
Gróf Hadik János és Lukács László miniszterelnök felszólalása a kivételes hatalmi törvény főrendiházi vitájában (1912. december 14.) .....	73
Bikádi Antal beszéde a Képviselőház előtt, a törvénykezési illetékről szóló törvényjavaslat általános vitájában (1914. július 15.) .....	74
A m. kir. miniszterelnök jelentése a háború esetére szóló kivételes hatalom igénybevételéről.....	75
A m. kir. ministerium 5.487/M. E. számú rendelete az esküdtbíróóságok működésének egyes kir. törvényszékeknél felfüggesztéséről.....	76
A m. kir. igazságügyiminiszter 1914. évi 12.002. I. M. E. számú rendelet, a gyorsított bünvádi eljárás szabályairól.....	76
A m. kir. ministerium 5.482/M. E. számú rendelete a katonai intézkedések közlésének eltiltásáról.....	86
A m. kir. ministerium 5.483/M. E. számú rendelete az időszaki lapok és más sajtótermékek ellenőrzéséről. ....	87
A m. kir. igazságügyiminiszternek a m. kir. belügyi és kereskedelemügyi miniszterrel egyetértve kiadott 12.001/I. M. E. számú rendelete az időszaki lapok és más sajtótermékek ellenőrzésének szabályozásáról	
A m. kir. ministeriumnak 5.483/M. E. számú rendeletében nyert felhatalmazás alapján.....	87
A m. kir. ministerium 5.484/M. E. számú rendelete egyes belföldi időszaki lapok megjelenésének és terjesztésének eltiltásáról.....	90
A m. kir. ministerium 5.485/M. E. számú rendelete a Szerbiából érkező időszaki lapok behozatalának és terjesztésének eltiltásáról és az onnan érkező más sajtótermékek ellenőrzéséről és lefoglalásáról.....	90
A m. kir. belügyminiszternek 1.937/1914. B. M. res. számú rendelete, a Rendkívüli Ujság nevű lap megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában.....	92

A m. kir. belügyministernek 2.551/1914. B. M. res. számú rendelete, a Zasztava nevű lap megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában. ....	93
A m. kir. belügyministernek 2.692/1914. B. M. res. számú rendelete, a »Szlovenszky Dennik« nevű lap megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában. ....	93
A m. kir. belügyministernek 3.738/1914. B. M. res. számú rendelete, a »Közérdek« nevű lap megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában. ....	94
Minisztertanács felhatalmazása a m. kir. kereskedelemügyi miniszter részére, hogy rendeletben szabályozza a politikai lapok portómentességét (1914. október 29.) .....	95
A kereskedelemügyi m. kir. miniszter 1914. évi 72.550. számú rendelete, a politikai napilapok díjmentes postai szállításáról. ....	95
Jelentésegróf Tisza István m. kir. miniszerelnöknek a háború esetére szóló kivételes hatalom igénybevételeéről. ....	97
A m. kir. ministeriumnak és az egyes ministereknek 5.735/1914. M. E. számú rendelete a háború esetére szóló kivételes intézkedések tárgyában kiadott rendeletek hatályának kiterjesztéséről. ....	98
A m. kir. ministeriumnak 6.082/1914. M. E. számú rendelete a háború esetére szóló kivételes intézkedések tárgyában kiadott egyes rendeletek hatályának kiterjesztéséről. ....	98
A m. kir. ministeriumnak 5.081/M. E. számú rendelete a katonai intézkedések közlésének eltiltásáról szóló 5.482/M. E. számú rendelete hatályának kiterjesztéséről. ....	99
A m. kir. ministeriumnak 5.858/M. E. számú rendelete, a Szerbiából érkező időszaki lapok behozatalának és terjesztésének eltiltásáról és az onnan érkező más sajtótermékek ellenőrzéséről és lefoglalásáról szóló 5.485/M. E. számú rendelete hatályának kiterjesztéséről. ....	99
A m. kir. ministeriumnak 5.720/M. E. sz. rendelete a külföldről érkező sajtótermékek ellenőrzéséről. ....	100
A m. kir. belügyminister 5.484/1914. (sic!) [helyesen: 1.914/1914.] számú rendelete, a Független Hirmondó megjelenésének és terjesztésének betiltása .....	100
A m. kir. belügyminister 144.724/1914 számú rendelete, a Kassai Munkás megjelenésének és terjesztésének betiltása .....	101
A m. kir. belügyminister 3.188/Res. szám, a Rijecke Novine megjelenésének és terjesztésének betiltása .....	101
A m. kir. belügyminister 168.871/V-a. 1914. számú rendelete a Fiumében megjelenő »La Voce del Popolo« című időszaki lap megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában. .	102
A m. kir. belügyministernek 2.966/1914. B. M. res. számú közleménye, a »Rendkívüli Ujság« nevű lap megjelenését és terjesztését eltiltó 1.937/1914. B. M. res. számú rendelet hatályon kívül helyezése tárgyában. ....	103
A m. kir. belügyministernek 3.751/1914. B. M. res. számú közleménye, a »Szlovenszky Dennik« nevű lap megjelenését és terjesztését eltiltó 2.692/1914. B. M. res. számú rendelet hatályon kívül helyezése tárgyában. ....	103
A m. kir. belügyminister 144.214/1914. B. M. számú rendelete, Népszava c. politikai napilapnak az utcai árusítási jog megadása .....	103
A m. kir. belügyminister 5.478/1914. és 5.485/1914 B. M. res. számú rendeletei, egy-egy külföldi lapok postai szállítási jogának megvonása. ....	104
A m. kir. belügyminister 1914. évi 7.271. eln. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez és a székesfővárosi államrendőrség főkapitányához a hadviseléssel kapcsolatos álhírek koholásának és terjesztésének tilalmáról. ....	104



155.612/V-a B. M. számú körrendelet, az időszaki lapok szerkesztősége és kiadóhivatala számára érkező postaküldemények kézbesítése.....	105
A kereskedelemügyi m. kir. minister 59.440/1914. számú rendelete, hírlapok és folyóiratok kiadóhivatala és szerkesztősége számára érkező postaküldemények kézbesítése.....	105
Minisztertanács felhatalmazása a m. kir. kereskedelemügyi miniszter részére, hogy portómentes szállítási kedvezményt biztosítson a Foia Poporului Roman című román nyelvű politikai lapnak (1915. január 8.).....	107
14.450/V-a/1915. B. M. számú körrendelet, időszaki lapok utcai árusításánál 14-ik évüket betöltött egyének alkalmazása.....	107
1915. évi V. törvénycikk a sajtóról szóló 1914:XIV. törvénycikk 61. §-ának módosításáról .....	108
Indokolás a sajtóról szóló 1914: XIV. törvénycikk 61. §-ának módosítása tárgyában készült törvényjavaslathoz. ....	108
A képviselőház igazságügyi bizottságának jelentése a sajtóról szóló 1914: XIV. törvénycikk 61. §-ának módosítására vonatkozó 1.150. számú törvényjavaslat tárgyában...	109
A sajtóról szóló 1914:XIV. törvénycikk 61. §-ának módosításáról szóló törvényjavaslat képviselőházi vitája.....	110
A m. kir. miniszterelnök jelentése a háború esetére szóló kivételes hatalom igénybevételéről.....	113
A m. kir. belügyministernek 27/1915. B. M. számú közleménye, a »La Voce del Popolo« megjelenését és terjesztését eltöltő 168.871/1914. B. M. számú rendelet hatályon kívül helyezése tárgyában. ....	114
A m. kir. belügyministernek 466/1915. B. M. res. számú rendelete, a „Nemzeti Iskola” című időszaki lap megjelenésének és terjesztésének eltöltése tárgyában. ....	114
A m. kir. belügyministernek 14.440/1915. B. M. számú rendelete, a „Fiumei Hiradó” című időszaki lap megjelenésének és terjesztésének eltöltése tárgyában. ....	115
A m. kir. belügyministernek 1.236/1915. B. M. res. számú rendelete, a Náródný Hlásnik című időszaki lap megjelenésének és terjesztésének eltöltése tárgyában.....	116
Preszly Elemér felszólalása az első indemnitási javaslat képviselőházi vitájában. (1915. május 4.) .....	117
Gróf Batthyány Tivadar felszólalása az első indemnitási javaslat képviselőházi vitájában. (1915. május 4.).....	117
Zboray Miklós felszólalása az első indemnitási javaslat képviselőházi vitájában. (1915. május 4.) .....	121
Gróf Apponyi Albert felszólalása az első indemnitási javaslat képviselőházi vitájában (1915. május 5.) .....	125
Gróf Tisza István miniszterelnök válasza az első indemnitási javaslat tárgyalása során elhangzott felszólalásokra (1915. május 5.).....	128
A m. kir. miniszterelnök jelentése a háború esetére szóló kivételes hatalom igénybevételéről.....	129
A m. kir. ministeriumnak 2.987/1915. M. E. számú rendelete, az idegenek és a náluk lévő tárgyak fokozott ellenőrzéséről.....	130
A m. kir. miniszterium 1915. évi 2.449. M. E. számú rendelete, egyes térképek, útikönyvek, képes levelezőlapok és ábrázolatok terjesztésének korlátozásáról. ....	132
A m. kir. ministeriumnak 1.809/1915. M. E. számú rendelete, az ellenséges államokból érkező időszaki lapok behozatalának és terjesztésének eltöltéséről és az onnan érkező más sajtótermékek ellenőrzéséről és lefoglalásáról. ....	134

A m. kir. belügyministernek 39.942/1915. B. M. számú rendelete, a »Svetlo« című időszaki lap megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában. ....	134
A m. kir. belügyministernek 4.677/1915. B. M. res. számú rendelete, a »Szlovensky Dennik« című időszaki lap megjelenésének és terjesztésének ismételt eltiltása.....	135
Gróf Károlyi Mihály felszólalása a második indennitási javaslat képviselőházi vitájában. (1915. december 7.) .....	135
Gróf Andrássy Gyula felszólalása a második indennitási javaslat képviselőházi vitájában. (1915. december 7.).....	136
Gróf Tisza István miniszterelnök válasza a második indennitási javaslat tárgyalása során elhangzott felszólalásokra. (1915. december 7.).....	139
Gróf Apponyi Albert felszólalása a második indennitási javaslat képviselőházi vitájában. (1915. december 9.).....	143
Sághy Gyula felszólalása a második indennitási javaslat képviselőházi vitájában. (1915. december 10.).....	144
Sümegei Vilmos felszólalása a második indennitási javaslat képviselőházi vitájában. (1915. december 11.).....	145
Esterházy Móríciz felszólalása a második indennitási javaslat képviselőházi vitájában. (1915. december 11.).....	147
Ugron Gábor felszólalása a második indennitási javaslat képviselőházi vitájában. (1915. december 11.).....	147
Rakovszky István interpellációja a sajtócenzúra alkotmány sértő voltáról, valamint Balogh Jenő igazságügyminiszter válasza. (1915. december 15.).....	148
A képviselőház közigazgatási és igazságügyi bizottságának együttes jelentése a háború esetére szóló kivételes hatalom igénybe vételére vonatkozó 1100., 1109., 1158. és 1196. számú miniszterelnöki jelentések tárgyában.....	159
Illés József az igazságügyi bizottság háború esetére szóló kivételes hatalom igénybe vételéről a miniszterelnök által benyújtott jelentés képviselőházi előadójának felszólalása. (1916. február 3.).....	162
Gróf Batthyány Tivadar felszólalása a képviselőház előtt a háború esetére szóló kivételes hatalom igénybe vételéről a miniszterelnök által benyújtott jelentések tárgyában. (1916. február 18.).....	163
Sümegei Vilmos interpellációja és a kereskedelemügyi miniszter válasza a magyar papírgyárak üzemének fentartása tárgyában. (1916. január 5.).....	166
Minisztertanácsi határozat a Hrvatska Riječ című politikai lapnak biztosított díjmentes postai szállításról. (1916. január 24.).....	167
A m. kir. minisztérium 1916. évi 734. M. E. számú rendelete, a rotációs újságpapír forgalmának és felhasználásának szabályozásáról.....	168
Minisztertanácsi határozat a 8 órás Újság című politikai lapnak biztosított díjmentes postai szállításról. (1916. március 14.).....	173
A m. kir. miniszterelnök ötödik jelentése: a háború esetére szóló kivételes hatalom igénybe vételéről.....	173
A m. kir. ministeriumnak 1.012/1916. M. E. számú rendelete, titkos ténták avagy titkos írásmód vagy írásjelek ismertetését tartalmazó, vagy ilyenek alkalmazásával készült sajtótermékek, iratok és ábrázolatok terjesztésének eltiltásáról.....	174

A m. kir. belügyminiszternek 6.791/1915. B. M. res. számú rendelete, a „Riecki Novi List” nevű lap megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában. ....	175
A m. kir. belügyminiszter 1916. évi 17.210. eln. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz, a hadi jótékonyági célokra irányuló adománygyűjtésekről.....	175
Gróf Apponyi Albert sürgős interpellációja a kiegyezési tárgyalások ügyében (1916. június 9.).....	178
Sághy Gyula felszólalása a képviselőház előtt a harmadik indemnitási törvényjavaslat vitájában. (1916. június 14.).....	179
Huszár Károly felszólalása a képviselőház előtt a harmadik indemnitási törvényjavaslat vitájában. (1916. június 15.).....	181
Ábrahám Dezső interpellációja és az igazságügyminiszter válasza a cenzura tárgyában (1916. július 5.).....	182
A m. kir. belügyminiszter 1916. évi 86.723/V-a. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztségviselőjéhez, a politikai időszaki lapok biztosítékáról.....	190
A m. kir. belügyminiszternek 32.858/1916. B. M. számú rendelete, a „Romanul” nevű lap megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában. ....	192
Rakovszky István interpellációja és az igazságügyminiszter válasza a cenzura tárgyában. (1916. augusztus 23.).....	192
Szterényi József interpellációja és a miniszterelnök, valamint a belügyminiszter válasza az erdélyrészi menekültek segélyezése és kártalanítása tárgyában (1916. szeptember 20.) .....	201
Minisztertanácsi határozat a Magyarországi Hírlapírók Nyugdíjintézetének, a Budapesti Újságírók Egyesületének, az Újságkiadók Egyesületének Özvegy és Árva Alapjának valamint a Vidéki Hírlapírók Országos Szövetségének támogatása iránt a magyar sajtónak a hadikölcsönök érdekében kifejtett közreműködéséért. (1916. október 13.).....	204
Zlinszky István felszólalása a Képviselőház előtt a delegáció összehívása és a kiegyezési törvény módosításra irányuló indítványok tárgyában (1916. szeptember 20.).....	204
A m. kir. miniszterelnök hatodik jelentése, a háború esetére szóló kivételes hatalom igénybevételéről. ....	206
A m. kir. belügyminiszternek 2.696/1916. B. M. res. számú rendelete, a »Világító Őrtorony« és a »Tanítás« című időszaki lapok eltiltása tárgyában.....	207
A m. kir. belügyminiszternek 6.267/1916. B. M. res. számú rendelete, »A Tett« című szépirodalmi időszaki lap eltiltása tárgyában. ....	208
A m. kir. belügyminiszternek 132.161/1916. B. M. res. számú rendelete, »Sveslo Svet« című szépirodalmi időszaki lap eltiltása tárgyában.....	209
Batthyány Tivadar felszólalása a Képviselőház előtt a negyedik indemnitási törvényjavaslat tárgyalása során. (1916. december 11.).....	209
Rakovszky István interpellációja az igazságügyminiszterhez cenzúra tárgyában és Balogh Jenő erre adott válasza. (1917. február 7.) .....	211
Gróf Batthyány Tivadar felszólalása a Képviselőház előtt a háború esetére szóló kivételes intézkedések igénybevétele tárgyában benyújtott hatodik miniszterelnöki jelentés kérdéskörében. (1917. február 10.) .....	215
Gróf Andrássy Gyula felszólalása a Képviselőház előtt a háború esetére szóló kivételes intézkedések igénybevétele tárgyában benyújtott hatodik miniszterelnöki jelentés kérdéskörében. (1917. február 10.) .....	216

Sümegei Vilmos interpellációja a kormányhoz papírhány tárgyában és Tisza István erre adott válasza. (1917. február 28.).....	217
Laehne Hugó felszólalása a Képviselőház előtt a sajtóbiztosíték tárgyában, valamint Balogh Jenő válasza. (1917. március 29.).....	222
A m. kir. miniszterelnök hetedik jelentése, a háború esetére szóló kivételes hatalom igénybevételéről.....	223
A m. kir. kereskedelemügyi miniszternek 22.940/1917. K M. számú rendelete, a postán szállított sajtótermékek ellenőrzéséről.....	224
A m. kir. belügyminiszternek 16.143/1917. B. M. számú rendelete. »A Nap« című időszaki lap eltiltása tárgyában.....	226
A m. kir. belügyminiszternek 17.473/1917. B. M. számú rendelete, »A Nap« című időszaki lap megjelenését, terjesztését eltító rendelkezés visszavonása tárgyában.....	226
A m. kir. belügyminiszternek 48.417/1917. B M. számú rendelete, az »Arcok és Álarcok« című folyóirat eltiltása tárgyában.....	227
A m. kir. ministeriumnak 1.177/1917. M. E. számú rendelete. A rotációs újságpapír forgalmának újabb szabályozása.....	228
A m. kir. ministeriumnak 1.928/1917. M. E. számú rendelete, ..... a rotációs újságpapír forgalmának újabb szabályozásáról 1.177/1917. M. E. szám alatt kiadott rendelet értelmezése tárgyában.....	229
Minisztertanács felhatalmazása a m. kir. kereskedelemügyi miniszter részére, hogy portómentes szállítási kedvezményt biztosítson a Nyírvidék című politikai napilapnak (1917. május 10.).....	230
Teleszky János napirend előtti felszólalása a Képviselőház előtt. (1917. június 28.).....	231
A m. kir. belügyminiszter 1917. évi 83.234. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, időszaki lapok utcai árusításánál 10-ik életévüket betöltött egyének alkalmazásáról.....	232
A m. kir. minisztérium 1917. évi 5.700. M. E. res. számú rendelete, sajtótermékek kivitelének ellenőrzéséről.....	232
A kereskedelemügyi m. kir. miniszter 1917. évi 65.030. számú rendelete, a hadifoglyok, továbbá a rendőri felügyelet vagy őrizet alatt állók (internáltak) posta- és távirdaforgalmáról.....	234
A hadifoglyokkal és internáltakkal való postai érintkezésre vonatkozó egyéb intézkedések.....	234
Rakovszky Iván felszólalása a képviselőház előtt az ötödik indemnitási törvényjavaslat vitájában. (1917. október 24.).....	236
Minisztertanács felhatalmazása a m. kir. kereskedelemügyi miniszter részére a portómentes szállítási kedvezmény kiterjesztésére. (1917. november 15.).....	242
Minisztertanács felhatalmazása a m. kir. igazságügyi miniszter részére a sajtótilalmak körének kiszélesítésére, valamint a korportage jog megvonására. (1917. december 13.).....	243
Fényes László sürgős interpellációja és a miniszterelnök válasza egyes lapok ellen elrendelt előzetes cenzura és egy lapnak a frontokról való kitiltása ügyében. (1917. december 21.).....	244
Minisztertanács felhatalmazása a m. kir. miniszterelnök részére a hírlapok újságpapírral való ellátása ügyében. (1917. december 28.).....	250
A m. kir. ministerium 4.980/1917. M. E. számú rendelete. Papír-Bizottság alakítása.....	250

149.442/VI-b/1917. B. M. számú körrendelet. A Lumina újság szállítása a hadifogolytáborokba. ....	252
1918. évi V. törvénycikk a lapbiztosíték letételére vagy kiegészítésére az 1915:V. törvénycikkben megszabott határidő meghosszabbításáról .....	253
Indokolás a lapbiztosíték letételére vagy kiegészítésére az 1915:V. törvénycikkben megszabott határidő meghosszabbításáról szóló . törvényjavaslatához. ....	253
A Képviselőház igazságügyi bizottságának jelentése a lapbiztosíték letételére vagy kiegészítésére az 1915:V. törvénycikkben megszabott határidő meghosszabbításáról szóló 1363. számú törvényjavaslat tárgyában. ....	254
Fényes László felszólalása a Képviselőház előtt az új minisztérium kormányzati programjának tárgyában és Vázsonyi Vilmos igazságügy miniszter erre adott válasza. (1918. február 6.) .....	255
Fényes László interpellációja az igazságügyminiszter úrhoz egy lap elkobzása miatt s a cenzúra kezelése tárgyában. (1918. február 20.) .....	271
A m. kir. minisztérium 1918. évi 896. M. E. számú rendelete, a nem rotációs újságpapír forgalmának és felhasználásának korlátozásáról.....	278
Minisztertanácsi felhatalmazás a belügyminiszter részére a Pesti Napló megjelenésének esetleges beszüntetéséről a lap cenzúrárt kijátszó visszaélései miatt (1918. március 27.).....	280
A m. kir. kereskedelemügyi miniszternek 31.038/1918. számú rendelete. A rotációs újságpapír forgalmának szabályozásáról 1.177/1917. M. E. szám alatt kiadott rendelet módosítása. ....	281
A m. kir. belügyminiszter 1918. évi 44.965. számú rendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, a nyilvános előadásra szánt mozgóképek ellenőrzéséről. ....	282
Polónyi Géza interpellációja és a miniszterelnök válasza a sajtócenzúrával üzőtt visszaélések tárgyában (1918. június 5.) .....	284
Minisztertanácsi határozat a szociáldemokrata sajtó betiltásának megvizsgálása és vasuti szabadjegyeik megszüntetése tárgyában (1918. június 21.) .....	297
A m. kir. belügyminiszter 1918. évi 4.596. res. számú rendelete, »A közalkalmazott« című lap megjelenésének eltiltásáról. ....	297
A m. kir. belügyminiszter 1918. évi 4.827. res. számú rendelete, a »Magyar Vasutas« és a »Villamos« című lapok megjelenésének eltiltásáról. ....	298
Ábrahám Dezső interpellációja a miniszterelnökhöz sajtószabadság tárgyában, a parlamenti beszédek törvényellenes cenzúrázása és közlésének eltiltása tárgyában. (1918. július 10.) .....	299
Minisztertanácsi határozat rotációs papírgyárak létesítése, állami segély kiutalása, valamint megállapodás kötése tárgyában (1918. július 29.).....	307
Haller István interpellációja a miniszterelnökhöz a cenzúra következtelen és így egyes lapokra sérelmes közlése tárgyában. (1918. július 31.).....	308
A m. kir. minisztérium 1918. évi 4.231. M. E. számú rendelete, az újságpapír forgalmának és felhasználásának korlátozására vonatkozó 940/1917. M. E. számú és 896/1918. M. E. számú rendeletek kiegészítéséről.....	311



*Szüleimnek és nagymamámnak*





„[...] kétségtelenül jelentékeny korlátozása a sajtószabadságnak; de háború esetén e korlátozások szükségesek; és e korlátozások mellett is fennmarad a sajtószabadság legfőbb elve, hogy a gondolatközlés nem tétetik előzetes engedélytől függővé [...]"

[Kivételes hatalomról szóló törvény  
miniszterelnöki indokolása.  
Képviselőházi Irományok,  
1910. XXII. kötet, 633. számú iromány, 16.]

„[...] béklyókba kötik már a gondolatot is, nem látott alakok, nem látott szellemek, felelőség nélkül, felelősségre nem vonhatók. Nincs, akit előszólítson az ember, ha megfojtja a gondolatokat és megfojtja a közérdeki kérdések vitatását a sajtóban [...]"

[Zboray Miklós felszólalása. Képviselőházi Napló,  
1910. XXVI. kötet, 472-473.]



# Előszó

Az emberiség történelme során számos háború, természeti csapás, járvány írták felül az együttélés hétköznapi normáit, szabályait. Az ilyen különleges helyzetek orvoslásának jogi kereteit, rendkívül egyszerű módon tudták megoldani a középkor és kora újkor uralkodói. Abszolút uralkodóként magukat kivételes helyzetekben a jogi szabályozáson kívül helyezték, vagyis a normál helyzetben hatályos normák csak addig kötötték őket, amíg az állam – vagyis saját érdekük – léte nem került veszélybe. Bodin – az uralkodói szuverenitás egyik elméleti atyja – szerint „bár a szuverént köti a jog, rendkívüli helyzetekben nem köteles betartani saját ígéreteit s a jog kötöttségeit.”<sup>1</sup>

Az államfő és a jog viszonyának illetően felfogásában jelentős változást idéztek elő a hosszú XIX. század<sup>2</sup> eseményei. Az államról alkotott korábbi kép gyökeres változásokon ment keresztül.

Egyre szélesebb körben deklarálták az egyének és közösségeik alapvető jogait,<sup>3</sup> amelyeket az állam köteles tiszteletben tartani, sőt egyes jogok esetében már azok intézményi kereteit is biztosítani kellett.

Ugyancsak hatást gyakorolt ezen szemléletre az ipari forradalom, amely jelentős gazdasági, társadalmi, geopolitikai változásokat eredményezett. Ennek következménye a tömegtermelés kialakulása, amelynek köszönhetően óriási nyersanyagigény jelentkezett, mely a nagyhatalmak figyelmét ismételten a meglévő és lehetséges gyarmatok, illetve a gyarmati rendszer újraszervezése irányába fordította. Ennek okán, egyik nagyhatalom sem kívánt kimaradni az új területek megszerzéséből, a meggyengült nagyhatalmak gyarmati területeinek újraszervezéséből. Emellett a tömegtermelést nagy mennyiségű árufelesleg követte, melynek új piacokat kellett találni, amely törekvés szintén a harmadik világban kifejtett erőszakban nyilvánult meg.<sup>4</sup>

A megjelent technológiai újítások révén – távíró, telefon, rádió – jelentősen felgyorsult az információáramlás, amely következtében a nyomtatott sajtó röviddel az események után, vagy akár már közben is olyan adatokhoz juthatott, amelyekre korábban napokat, heteket vagy akár hónapokat kellett várni. Ennek okán akár szinte valós időben tudott közvetíteni információkat az olvasóikhoz.

Ezen tényezők a XIX. század végére ténylegesen globálissá tették a gazdasági kapcsolatokat, a nagyhatalmak politikai játszmáinak sakktáblája pedig immár kiterjedt a teljes glóbuszra, mely a vesztfáliai – multipoláris – világrend ethoszának, vagyis a nagyhatalmi egyensúly elvének köszönhetően állandóan forrongott.

Ezek együttese jelentősen átalakította a hadviselést, valamint az állam védelmével kapcsolatos kihívásokat is. A hadviselés területén megjelenő modern eszközök révén az egyes had-

---

1 PACZOLAY Péter: Bevezetés. Carl SCHMITT: *Politikai teológia*. Budapest, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 1992.

2 John LUKACS: *A XX. század és az újkor vége* c. művében (Budapest, Európa Könyvkiadó, 2006.) a XIX. századot 1815-től 1914-ig számolja, míg E. J. HOBBSAWM háromkötetes munkájában (*A forradalmak kora 1789–1848, A tőke kora 1848–1875, A birodalmak kora 1875–1914*), a Nagy Francia Forradalomtól szintén az első világháború kitörésének évéig.

3 A Nagy Francia Forradalom idején az Emberi és polgár jogok nyilatkozata, az Amerikai Egyesült Államok első 10 alkotmánykiegészítése, az amerikai Bill of Rights, Magyarországon esetében az 1848-as áprilisi törvények jogkiterjesztő rendelkezései, valamint a dualizmus idején kibocsátott számos jogszabály ide sorolandó.

4 Gondoljunk itt a japán és kínai kikötők erőszakos megnyitására az 1840-es és 1850-es években.

seregek akció rádiusza jelentősen megnövekedett, a mozgósítási idő töredékére csökkent, az utasítási lánc lerövidült, a tájékoztatás felgyorsult, valamint az új típusú harcmodorok okán az államot és polgárait bárhol és bármikor potenciális veszélyforrások fenyegették.

Az abszolút uralkodók hatalmának jelentős korlátozásával, továbbá az alapjogok biztosításával jelentősen csökkent az állam mozgásteret, amely korlátok vérszidőszakokban már-már az állam létét fenyegették, mivel annak a megváltozott viszonyokra való reagálási képessége jelentősen csökkent. A megoldást a kiforrott vagy kialakulóban lévő jogállamok tekintetében kizárólag alkotmányos keretek között lehetett megtalálni, kialakítani. Ennek módja lett a végrehajtó hatalom számára biztosított kivételes hatalmi felhatalmazás, amely alkotmányos keretek között lehetővé tette a végrehajtó hatalom számára többek között az alapjogok korlátozását akár törvény ellenében is, köztük a sajtószabadságot, amely a fentebb felvillantott fejlődése következtében a háború során létrejövő hadviselési érdekeket potenciálisan veszélyeztette, továbbá a közigazgatás hatékonyságának növelését, militarizálását, az egyes döntések meghozatalának gyorsítását.

Magyarországon a XX. század első évtizedének közepére érett meg az igény egy teljes körű felhatalmazási rendszert tartalmazó törvény megalkotására. A korábbi sporadikusan megjelenő szabályok visszaélésekre adtak lehetőséget, amely az ú.n. darabont-kormány ténykedése során ki is csúcsosodott, emellett ekkor már a bécsi udvar is elvárta az ilyen jellegű szabályok megalkotását. Hosszú vajúdas után, 1912-ben került sor a törvény elfogadására, amelynek – mint minden hasonló típusú törvénynek – sarokpontjait jelentették az alapjog korlátozó rendelkezések.

A felhatalmazási törvény alkalmazása alig másfél évvel megalkotása után szükségessé is vált, hiszen a XIX. század kezdetétől meginduló – a fentebb már említett – folyamatok, megállíthatatlanul az első világháború kataklizmájához vezettek.

Eme törvény felhatalmazása kiterjedt a sajtójog, a sajtószabadság területére, ily módon pedig – az éppen a háború évében elfogadott sajtótörvény révén –, a liberálisnak mondható sajtószabályozást, alapjaiban írta felül a háborús jogalkotás.

Napjainkban az első világháborús szabályozás jelentősége abban áll, hogy gyakorlati mintákat nyújthat a jogalkotásnak, hiszen a nyugati államok a jelen évtizedünkben kibontakozó biztonsági kihívások<sup>5</sup> okán ismét vissza-visszatekintenek az esetükben tartósan és széles körben pont a két világegés során alkalmazott, kivételes hatalmi szabályokra is.

A jogszabályalkotó<sup>6</sup> az alkalmazandó jogszabályok között gyakorlati tapasztalatok hiányában, az alapjogok kiszélesedett körében sok esetben csak sötétben botorkál, ahol megpróbál életet lehelni olyan jogszabályi gépezetbe, amely szerkezet fogaskerekei az elmúlt évtizedek békeállapota, valamint az állam elhanyagolt védelmi kapacitásai miatt, részben vagy egész-

5 Ezen folyamatok közül kiemelkednek: az arab tavasz következtében a Közel-Keleten keletkező hatalmi űr, amelyet több versengő szervezet próbált betölteni, ezek közül a legismertebb az Iszlám Állam, vagy az évszázadok óta nem látott migrációs hullám, amely gazdasági kihívásokon túl jelentős védelmi, biztonsági – jelenleg megoldhatatlan – problémát jelent az érintett államok számára, valamint Oroszország hatalmi próbálkozásai, amelyek – a Krím-félsziget annektálása után – egyre nagyobb fejtörést és már-már hidegháborús hangulatot teremtenek a NATO tagállamoknak és Oroszország között. A fenti folyamatok védelmi és biztonsági jogi kihívásait ld. bővebben: FARKAS Ádám: *Tévelygések fogságában? Tanulmányok az állam fegyveres védelmének egyes jogtani és államtani kérdéseiről, különös tekintettel Magyarország katonai védelmére*. Budapest, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 2016.

6 Szándékosan kerülöm itt a jogalkotó kifejezést, mivel ez alatt kifejezetten a jogalkotási hatáskör jogosultját értem, míg a gondolatmenetben sokkal inkább a napi munkát végző kodifikátor nehézségeire kívánok utalni.

ben berozsdásodtak. Ezen viszonyok között jelenthet a jogszabályalkotó, a kutató számára gyertyafényt a gépezet átvizsgálása során a történelmi – pozitív és negatív – tapasztalatok megismerése, a korábbi minták fellelése, értelmezése és szükség szerinti esetleges megújítása.

Jelen forráskötet célját is ebben látom, hogy az első világháborús kivételes hatalmi felhatalmazás sajtóra, sajtójogra, sajtószabadságra vonatkozó hatását világosan, objektíven tükrözze vissza. A kötetben közölt forrásanyag ugyanis részleteiben is megmutatja, hogy milyen eszközökkel élt a felhatalmazás birtokosa - vagyis a kormány - abból a keretből, melyet a törvényhozó még a béke időszakában megteremtett számára a veszélyek leküzdése érdekében.

A kötet összeállítása során a jogszabályokon<sup>7</sup> túl igyekeztem összegyűjteni a korszak jelentősebb sajtóval, sajtószabadság korlátozásával kapcsolatos képviselőházi beszédeit, valamint minisztertanácsi jegyzőkönyveit, amelyek révén árnyaltabbá válik a felhatalmazás gyakorlásának patológiája.<sup>8</sup>

Ezeken túlmenően, két bevezető tanulmány próbál egyfajta útjelzőként szolgálni a kötetben található források között, megismertette a Tisztelt Olvasót a korszak történeti, politikai eseményeivel, jogi folyamataival és azokból levonható lehetséges következtetésekkel.

A fenti célokon túl, reményeim szerint a kötet hasznos és értékes olvasmányt jelent olyan olvasók számára is, akik nem szakmai (tudományos, gyakorlati) tevékenységük keretében, hanem a széles látókörű, művelt, de e téren laikus olvasó indíttatásával veszik kézbe a kötetet.

Győr, 2016. szeptember 30.

*Kelemen Roland*

---

7 Az 1848 és 1989 közötti időszak sajtójogi jogforrásainak online adatbázisa elérhető a Médiatudományi Intézet honlapján. Ld. bővebben: PAÁL Vince (szerk.): *Magyar sajtójogi szabályok annotált gyűjteménye 1848–1989* (<http://mtmi.hu/>).

8 A kötet a forrásokat eredeti írásmód szerint tartalmazza és csak ott tartalmaz helyesbítéseket, ahol a megértés szempontjából szükséges.



Farkas Ádám

## A védelmi érdekek sajátossága és jelentősége a dualista Magyarországon, különös tekintettel a háborús jogalkotásra

### Bevezetés

Az 1867-es kiegyezéssel létrejövő Osztrák-Magyar Monarchia dualista államáról, melyben Magyarország visszanyerte alkotmányosságát, a Lajtán túl pedig elnyerte azt, rendre lejegyzí a köztörténetírás és a szaktörténetírás is – legyen az jogtörténet, vagy éppen hadtörténet –, hogy létrejöttében nélkülözhetetlen szerepet játszott a nagyhatalmi és ezen belül különösen a katonai érdekek is.

Arról azonban már kevesebb szó esik, hogy ez a fajta fegyveres védelmi jelleg - vagy ha úgy tetszik védelmi érdek -, egyben a legnagyobb viták és alkotmányos aggályoktól sem mentes politikai krízisek egész csokrának szolgáltatott alapot a dualizmus fennállása alatt, s annak minden korszakában kiújult a genezistől, a „boldog békeidők” nyugalmán át, a háborús felkészülésig.<sup>1</sup> Hasonlóan ritkán emlékezünk meg arról, hogy bár a Monarchia időszakának jó részét a „boldog békeidők”<sup>2</sup> néven aposztrofáljuk, annak egészét áthatotta egyfajta fejlődési és fejlesztési kényszer az állam fegyveres védelme terén, aminek éppúgy kiváltója volt a jogállam fejlődése és feladatrendszerének gyarapodása, mint a nemzetközi hatalmi környezet, a migrációs jelenségek, vagy a különböző tömegesedni vágyó politikai mozgalmak egyre érezhetőbb megerősödése.

Ebben az időszakban a védelmi érdek tehát nem közvetlenül csak a nagyhatalmi játszmák miatt volt kimagasló jelentőségű, hanem azért is, mert egyszerre kellett megteremteni a pol-

---

1 Ebből a körből példaként említhető a katonai büntetőjog és igazságszolgáltatás számos kérdése épp úgy, mint a katonai határőrvidék polgárosításának folyamata, az útlevélügyhöz és határrendszerehez kapcsolódó hatalmi tevékenység, vagy épp a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről szóló törvény megalkotásának körülményei. Ezek tekintetében ld. FARKAS Ádám: Adalékok egy rendszerváltást követő politikai gesztus megítéléséhez. In: SZOBOSZLAI-KISS Katalin – DELI Gergely (szerk.): *Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére*. Győr, Universitas-Győr Nonprofit Kft., 2014, 148–161. FARKAS Ádám: A dualizmus katonai büntetőjogi vitájának nyitánya. *Iustum Aequum Salutare*, 2014/4. 101–111. FARKAS Ádám – KELEMEN Roland: A magyar katonai büntetőjog a 19. század második felétől az 1912-es nemzeti jogalkotásig. *Szakmai Szemle*, 2016/1. 171–184. FARKAS Ádám – KELEMEN Roland: *A polgári Magyarország katonai büntetőjogának és igazságszolgáltatásának történeti vázlatja 1867–1944: Tanulmányok a katonai jogtörténet köréből*. Győr, Széchenyi István Egyetem Batthyány Lajos Szakkollégium, 2015. SZENTGYÖRGYVÁRI Tamás: *A hazai idegenrendészeti jog vizsgálata a 20. század első évtizedeiben, különös tekintettel a hatósági szervezet bemutatására*. Győr, Széchenyi István Egyetem Batthyány Lajos Szakkollégium, 2015. KELEMEN Roland: A háború esetére szóló kivételes intézkedéseket tartalmazó 1912. évi LXIII. törvény országgyűlési vitája és sajtóvisszhangja. *Parlamentari Szemle*, 2016/1. 70–91.

2 Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a „boldog békeidők” megfogalmazás alapját inkább az adta, hogy ez idő alatt az európai nagyhatalmak nem bocsátkoztak egymással fegyveres összeütközésbe. Ez azonban messze nem jelentette azt, hogy szerte a nyugati világ érdekszféráiba tartozó glóbuszon ne lettek volna nagyszámú fegyveres incidensek, vagy azt, hogy ne élénkültek volna meg az államhatárok ellenőrzésének szigorítását indokoló migrációs folyamatok, illetve azt, hogy ne kellett volna Európa-szerte számolni az elsősorban baloldali mozgalmak erőteljes megerősödésével, vagy a nemzetiségi ellentétek kiéleződésével.

gári jogállam igényeinek megfelelő – tehát már nem a hadsereg kizárólagos dominanciáján alapuló, hanem funkcionálisan több szervezet és több minisztérium között megosztó – fegyveres védelmi rendszert, valamint egyidejűleg meg kellett felelni a változó politikai és biztonsági környezet teremtette kihívásoknak is.

A védelmi érdekek és azok szabályozása tehát a folyamatosan változó környezet miatt a dualizmus egész időszakában meghatározó jelentőséggel bírt. Ez a fontosság a háborúhoz, a kiéleződő nemzetiségi feszültségekhez és a kitörni kész forradalmi indulatokhoz közeledve „csak” felerősödött, így váltva ki a „legrosszabbra” való felkészülést, vagyis a kivételes hatalmi felhatalmazás törvényi kereteinek megadását és a háborús jogalkotásra való felkészülést.

## A dualista állam fegyveres védelmét formáló erőterek

A XIX. század vége és a XX. század első fele a totális állam,<sup>3</sup> a totalitarizmus és a totális háborúk korával esik egybe. E hármasságot számos kísérőjelenség övezte, melyek mindegyike így, vagy úgy, de kihívást jelentett a fegyveres védelem terén. A hadviselés és még tágabban a fegyveres védelem vonatkozásában ez az időszak tehát párját ritkítóan intenzív és változásokkal teli volt, akár csak az állam fejlődése, differenciálódása tekintetében.

Az állam páratlan hatáskörbővülése, funkcionális gyarapodása és persze szervezeti differenciálódása már önmagában is kikényszerítette a fegyveres védelem korszakos változásait. Ezen tényező mellett azonban számolni kellett ebben az időszakban számos további indukciós tényezővel is.

Ez az időszak egybeesett a birodalmak korának alkonyával, vagyis a régi – a többnemzetiségű, de egy nemzetek felett álló elit által vezetett birodalmi érdekek – és az új – egyrészt önállósdni akaró nemzetállami törekvések, másrészt pedig az elitváltásra törekvő politikai (tömeg)mozgalmak jelenségeinek – harcával. Azt is mondhatnánk, hogy ezekbe a körülményekbe bele volt kódolva a fegyverek szava, hiszen miközben a birodalmaknak meg kellett küzdeni saját több eredőjű – hiszen egyrészt nemzetiségi, másrészt politikai mozgalmi – belső kihívásaival, aközben a hatalmak versenyében is tartaniuk kellett magukat egymással szemben mindazon harcok és háborúk során, melyeket az első világháború próbáiként, vagy előzményeiként, egymás ellen is vívtak a színpalak mögött.

Ezek a tényezők tehát önmagukban is megkérdőjelezhetetlen orientációt mutató erőterekként jeleníthetők meg, hiszen az állam – totális – önfejlődése mellett a birodalmak korának vége együtt járt a klasszikus birodalmi érdekháborúkkal, egy fegyverkezési versennyel, a birodalmakon belüli nemzeti törekvések féken tartásával, valamint az új politikai (tömeg)moz-

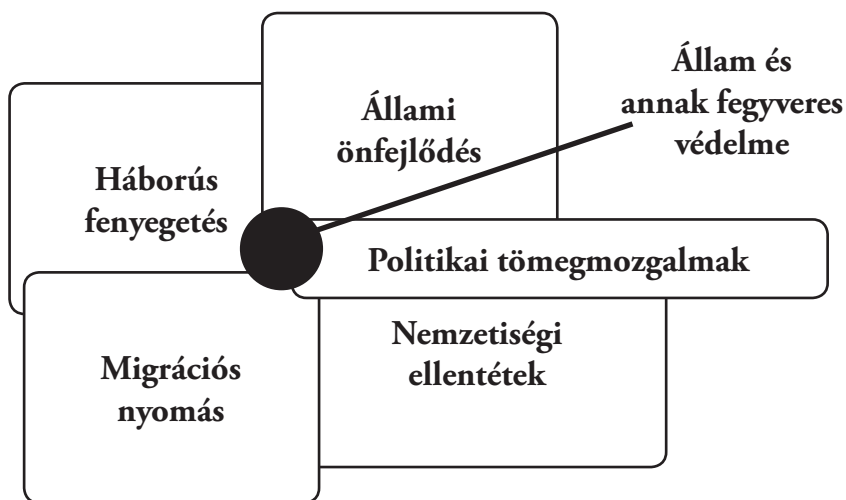
3 Kiemelendő e tekintetben, hogy a totális állam és vele a totálissá váló védelem igénye nem tévesztendő össze a totalitarizmussal, amely már a totális állam diktatórikus elkorcsosulását jelenti. A totális állam e körben helyesen Carl Schmitt tézisei szerint mint a modern államnak a tömegesedő demokráciával, illetve parlamentarizmus kiteljesedésével járó politikai fejlettségi szintje. Erről bővebben ld. Carl SCHMITT: *A politikai fogalma*. Budapest, Osiris – Pallas Stúdió – Attraktor, 2002. A totális állam és a totalizálódó védelem viszonyrendszeréről ld. FARKAS Ádám: A totális államtól a totális háborún át a totális védelemig. In: FARKAS Ádám: *Tévelygések fogságában? Tanulmányok az állam fegyveres védelmének egyes jogtani és államtani kérdéseiről, különös tekintettel Magyarországon katonai védelmére*. Budapest, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 2016. 115–142.

A totalitarizmus elhatárolása érdekében ld. Hannah ARENDT: *A totalitarizmus gyökerei*. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1992. Cs. Kiss Lajos: A totális állam elmélete és mítosza. *Világosság*, 2010. Ősz, 19–40. Cs. Kiss Lajos: Totalitarizmus-tapasztalat külső és belső nézőpontból. *Jog, állam, politika*, 2013/4. 3–25.



galmak megerősödése által jelentett legitimitás feszültséggel is.<sup>4</sup> Mindezekre pedig rátevéődött még a globális kapitalizmus kibontakozása, illetve az egyes térségek destabilizációja miatti erőteljes gazdasági migráció, amely az államhatár jogi értékelésének, valamint a határörizet megújításához, továbbá a határrendészet felerősödéséhez vezetett el.

Az első polgári időszakban tehát az állam (1) a *háborús kihívás* és fegyverkezési verseny, (2) a nemzetiségi törekvések, (3) a politikai (tömeg)mozgalmak, (4) a gazdasági migráció, valamint (5) az állam totális állammá való önfejlődése által képviselt erők közti szorításban helyezkedett el, melyek szükségképpen determinálták a fegyveres védelem megújítását, differenciálását és megerősítését, továbbá egy politikatörténetileg is meghatározó korszak intenzív változásait.<sup>5</sup>



*Az állam fegyveres védelmére ható kihívási erők a XIX. század végén és a XX. század elején felében. (saját szerkesztés)*

A háborús kihívás azt is mondhatnánk, hogy a „boldog békeidők” elnevezés ellenére, állandó része volt az európai birodalmi játszmának a gyarmati érdekek és a hatalmi status quo fenntartása miatt. „A világgazdaság, melynek fejlődési tempóját a fejlett és fejlődő kapitalista központ országai határozták meg, szinte magától értetődően alakult úgy, hogy a »haladó« országok diktáltak az »elmaradottaknak»: vagyis magától értetődően jött létre a birodalmi megosztottság. [...] Kevésbé triviális értelemben az általunk tárgyalt korszak nyilvánvalóan egy új típusú birodalomnak, a gyarmatbirodalomnak a korszaka.”<sup>6</sup> Valami azonban a klaszikus nyugati abszolutizmus időszakához mérten megváltozott, mivel a gyarmatbirodalmak

4 Vö.: ZAKAR Péter – KOZÁRI József: A „hosszú” 19. század (1789–1914). In: SALAMON Konrád (szerk.): *Világtörténet*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2011. 733–961. Ortega y GASSET: *A tömegek lázadása*. Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1938.

5 Ehhez kapcsolódva ld. SOMOGYI Éva: *Abszolutizmus és kiegészítés 1849–1867*. Budapest, Gondolat, 1981. GERGELY András – SZÁSZ Zoltán: *Kiegészítés után*. Budapest, Gondolat, 1978. MERÉNYI László: *Boldog békeidők*. Budapest, Gondolat, 1978.

6 E. J. HOBBSAWM: *A birodalmak kora*. Budapest, Pannonica, 2004. 61–62.

már nem egyszerűen exportálták a társadalmi feszültséget egy közös – háborús – ellenségkép megteremtése, valamint a gazdasági előnyszerzés érdekében, hanem ténylegesen a világ felosztására törekedtek és eközben számos népet és nemzetet nyomorítottak meg, hatalmas feszültségeket felhalmozva a *nemzetiségi törekvések*ben és az antiimperialista protestálási formákban éppúgy, mint a nagyhatalmi koncert színpadán és színpad mögött zajló játszmákban. Ennek hatásai hazánk térségét fokozottan érintették, ahogy erről Andrassy krónikása is beszámol a következőkben: „Tudnunk kell, hogy a külügyi helyzet nem volt aggálytalan. Országunk keleti határán Romániát az egymást követő palota-forradalom, államcsíny és plebiscitum oly válságba sodorták, melynek kimenetelét az újon választott fejedelem merész reformjai még kétségesebbé tették. Délen Szerbia forrongott. Nyugaton pedig Luxemburg miatt komoly összeütközés készült a francia és porosz érdekek közt.”<sup>7</sup> Ezek ellenoldali hatása azonban Európa szívében kettős volt. Egyrészt hatalmas feszültség bontakozott ki a birodalmak között a gyarmati versengés miatt, másrészt pedig mintha nem jutott volna ekkortájt kellő figyelem az európai birodalmak belső bajaira, s köztük élenjáróként a két keletről határos birodalom, az oszmán és az orosz impérium hatalmi eróziójára. Az 1870–1871-es porosz-francia, az 1876–1877-es szerb-török, majd az 1877–1878-as orosz-török háborúk csak a kezdetet jelentették, melyek mellett több kisebb térség és különösen a balkáni tűzfészek egyre intenzívebben kezdhetett a felszín alatt forrongani az 1876-os bolgár felkeléssel, az 1885-ös szerb-bolgár háborúval, az 1894–1896-os örmény felkeléssel, az 1896-os krétai felkeléssel, vagy az 1897-es görög-török háborúval. Ezeket a folyamatokat aztán a lassú, de exponenciálisan erősödő és fokozódó fegyverkezés mellett a forradalmi időszak, majd a világegést megelőző háborúk évei követték. Az 1905-ös orosz forradalmi kísérlet már intő jel volt a cárizmus számára, míg az 1908–1909-es ifjútörök forradalom a tényleges hatalomváltást, az 1910–1912-es albán felkelés pedig a nemzetiségi törekvések fegyveres kibontakozását jelentették, melyektől az 1911–1912-es olasz-török háború, vagy az 1912–1913-as és az 1913-as Balkán-háborúk már egyértelműen elvezettek az első világegésig. Ezek a körülmények pedig, már az első világháború előtti politikai gondolkodásban kialakítottak egy olyan korszellemet, melynek integráns és természetes részét képezte és képezhette is a fenyegetettség érzése, a reális háborútól való félelem, és ezáltal az arra való felkészülés igénye, melyet az első világegés és annak összes körülménye csak tovább fokozott.

A háborús fenyegetéssel összefüggésben azonban számolni kellett a nemzetiségi törekvések fokozódásával és erőszakossá válásával. Ez a problémakör közismerten kimagasló súlyú volt az Osztrák-Magyar Monarchiában. Már az 1867-es kiegyezés is tulajdonképpen egy nemzetiségi egyezkedés volt a magyarság és az osztrák udvar között. Ennek megtörténte után azonban a többi nemzetiség dolga, mintha elszikkadt volna. Ahogy A.J.P. Taylor írta, a Monarchia létrejöttével a „nem magyar területek végleg név nélkül maradtak.”<sup>8</sup> Ennek megfogalmazásnak a kibontakozását pedig egyértelműen az erőszakos nemzetiségi törekvések adták Bécs ortodox politikájával szemben. „A 19. század aztán új színnel gazdagította a Habsburg Monarchia történetét. A Birodalom népei saját akaratra tettek szert, amelyek ellentétbe kerültek egymással és a dinasztia fennmaradásával egyaránt.”<sup>9</sup> – írta Taylor. Ez a védelem terén egyértelműen fokozta a politikai rendőrségre vonatkozó hatalmi igényeket, a csendőrség

7 LEDERER Béla: *Gróf Andrassy Gyula grófbeszédei. Első kötet: 1847–1868.* Budapest, Franklin Társulat, 1891. 207.

8 A. J. P. TAYLOR: *A Habsburg monarchia 1809–1918.* Budapest, Scolar, 2011. 13.

9 Uo. 28.

karhatalmi jellegű felhasználásának biztosítását, továbbá a katonai tervezés vonatkozásában az esetleges karhatalmi, vagy kipattanó függetlenségi háború esetén felmerülő nyílt hadműveleti tevékenység ellátásának lehetőségeit, továbbá a mindezekhez szükséges jogkorlátozó intézkedések előkészítését és bevezetését. Azok a nemzetiségi harcok, melyek Európa beteg emberével, vagyis a Török Birodalommal szemben egyre másra kipattantak, csak tovább eszkalálták a közelgő veszélyt a balkáni mozgalmak révén. Felipe Fernández-Armesto alternatív világtörténetének kronológiájában is jelentős eseményként mutatkozik meg az 1875-ös boszniai és hercegovinai török ellenes felkelés, majd 1876-ban a bolgárok hasonló fellépése, illetve a szerb és montenegrói hadüzenet a Török Birodalomnak.<sup>10</sup> Ezekben azonban Európa birodalmi nem a mielőbbi – és kontrollált – nemzetállami rendezés, hanem a birodalmi status quo fenntartása mellett törtek lándzsát, mivel Oroszország már látványosan próbált előnyt kovácsolni a török szétesésből, ami azonban nem állt az európai nagyhatalmak érdekében. Ehhez a vonulathoz tehát hazánk, mint az Osztrák-Magyar Monarchia egyik alkotófele is felzárkózott. Ahogy Lederer Béla írta: „A párisi béke fordulatot jelöl az európai nagyhatalmaknak a portával szemben követett politikájában. Azáltal hogy a szultánt befogadták az «európai concertbe» és birodalmát a szerződések oltalma alá vették, gátat kívántak emelni az orosz terjeszkedés elé. Egyúttal pedig, a szerződés 9-dik pontja által, gondoskodni vélték arról is, hogy a porta keresztyén alattvalóinak túrhetetlen állapota ne provocalja a közbékét veszélyeztető újabb orosz beavatkozást.”<sup>11</sup> Tették mindezt a magyar döntéshozók úgy, hogy egyre inkább sejthető volt: a nemzetiségi feszültségek elementáris erővel fognak felszínre törni, s a megváltozott nagyhatalmi erőterben ez már elég lehet a régi keretek és a régi rend – ha úgy tetszik, a XIX. századi ancien regime – szétzilálására. Ahogy Mark Mazower írta: „Az albán rebellió a balkáni erőegyensúly gyökeres változásait jelezte előre. Megmutatta, hogy a török hatóságokkal szembeni fegyveres lázadás sikert arathat, ezzel arra sarkallta a balkáni államokat, hogy maguk is jogot formáljanak oszmán területekre. [...] Az 1912–13-as első Balkán-háborúban hetek alatt elenyészett az európai oszmán hatalom. Szerbia és Görögország – a két fő győztes – óriási területtel gyarapodott.”<sup>12</sup> Ez a logikailag záródó folyamat pedig előre vetítette, hogy a korábbi rendészeti fenyegetésként kezelt kihívás rövid idő alatt hazánk tekintetében is a katonai cselekvés terrénumába léphet át, nem beszélve arról a kihívásról, amit az egyes mozgalmak merénylettervei jelentettek, melyek egyike végül a világháború kirobbanásának ürügye is lett.

A nemzetiségi ellentétek, a birodalmi feszültségek és az életszínvonalbeli különbségek a keleti perifériák destabilizációját eredményezték, amely tényezők már önmagukban képesek voltak népességmozgást indukálni. Emellett azonban a tőkés világgazdasági rendszer kiteljesedése jelentős mértékben felerősítette Európa-szerte a *migrációt*, amely szintén jelentős kihívásokat támasztott az állammal szemben, nem kis mértékben annak (határ)védelmi és rendészeti rendszerével szemben. „Az Egyesült Államok mágnesként vonzotta az európai szegényebb rétegeket, a nagy háború előtti évtizedben több mint 10 millió európai bevándorló érkezett a keleti part kikötőibe. A legnagyobb kibocsátó területek (Oroszország, Olaszország, Osztrák-Magyar Monarchia, összesen 8,5 millió fő) mellett több mint másfél millió lakos

10 Ld. Felipe FERNÁNDEZ-ARMESTO: *Az újkor története (Alternatív világtörténelem)*. Budapest, Atheneum 2000 – Pannonica, 2001. 300–301.

11 LEDERER: i. m. (1891): 218.

12 Mark MAZOWER: *A Balkán*. Budapest, Európa Könyvkiadó, 2004. 155.

hagyta el Skandináviát, Írországot és Angliát.”<sup>13</sup> Ennek azonban volt egy olyan vonatkozása is, hogy mind a kivándorló magyarok, mind a társadalmi mozgások természetéből fakadóan keletről hazánkba érkező, vagy azon áthaladni kívánó csoportok tekintetében szükségszerű volt az állami kontroll megerősítése.

Nem lehet emellett arról sem megfeledkezni, hogy mind a világgazdasági rendszer kiterjedése, mind a technikai és társadalmi változások rohamléptei gyökeresen hatottak a polgári eszmeiség talaján kibontakozó új politikai irányzatok terjedésére, tömegesedésére is. A politikai (tömeg)mozgalmak jelentette kihívás a népek tavasza óta kiemelt biztonsági kockázatot jelentett az európai birodalmak jó részére nézve. Bismarck *Kulturkampf*-ja épp úgy igazolja ezt a tételt, mint a különböző, a 20. század elején lezajlott, tömegtüntetések szétverése. A tömegmozgalmak tekintetében a legjelentősebbnek a szocialista-kommunista-leninista mozgáspályán járó baloldali eszmeiség mutatkozott elsőként, hiszen azt végső soron alapjaiban Karl Marx és Friedrich Engels munkásságával maga Európa, az iparosodó birodalmi Európa termelte ki és kezdte tömegesíteni. Ez veszélyessé az európai politikai kultúra mozgáspályáján kívül vált, amikor eszközként lehetett használni az elnyomott tömegekre épülő cári önkényvel szemben, s némi erőszakos elkorcsosítás után létre tudta hozni a leninizmus, vagy ha úgy tetszik, bolsevizmus totalitárius rémét. Ezen változás ugyanis egyértelműen a korábbi illegalitás, vagy mérsékelt hatalmi fellépés után a valóságos üldöztetést és a politikai elhárítást vont maga után, nem beszélve a felkészüléstről a terjesztési csatornák kontrollálására, vagy korlátozására. A bolsevik fenyegetés egyre másra szükségessé tette a politikai rendszert megerősítését Európa számos államában,<sup>14</sup> így hazánkban is.

Mindezek a kihívások azonban szükségképpen együtt jártak azzal, hogy a kritikus fenyegetésekkel szembeni fellépésnek a jogállam által nem is oly rég óta garantált jogok korlátozására is terepet kellett biztosítani. Egyértelmű és világos következménye például a technikai fejlődésnek, hogy a „felforgató eszmék” terjesztésére kiválóan alkalmas vívmányok ez irányú használatát is tilalmi körbe lehetett vonni. Ebből a szempontból új jelentőséget, táptalajt nyert a sajtókorlátozás intézménye<sup>15</sup> éppúgy, mint az a tény, hogy az osztrák katonai büntetőjog – mely hazánkban 1931-ig alkalmazásban volt – már a XIX. században is büntetni rendelte a nyomtatványok és más hasonló termékek útján való elkövetést. Innen szemlélve – függetlenül attól, hogy az ok a nemzetiségi izgatás, a baloldali mozgalmi tevékenység vagy épp tényleges kémkedés volt, – nem is lehetett kérdés, hogy a háborús jogalkotásban, illetve

13 BARTA János (szerk.): *21. századi enciklopédia – Egyetemes történelem*. Budapest, Pannonica, 2004. 227.

14 E jelenség egyik meghatározó vetülete volt az ifúságért vívott harc az ifúság beszerzése a szembenálló felek hírszerzésébe a politikai ellenérzésekre építve. Bővebben ld. Joel KOTEK: *Az ifjú gárda. A világ ifjúsága a KGB és CIA között 1917–1989*. Budapest, Nagyvilág, 2005.

15 Ld. RÉVÉSZ T. Mihály: Büntetőjogi eszközök alkalmazása Magyarországon az ellenzéki sajtó elleni küzdelemben (1867–1875). In: HAMZA Gábor (szerk.): *Acta Facultatis Politico-iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae*. Budapest, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 1991. 79–103. RÉVÉSZ T. Mihály: Sajtószabadság és „médiaegyensúly” Magyarországon 1867 után. In: PESTI Sándor – SZABÓ Máté (szerk.): *„Főjj el szabadság”: Bihari Mihály 60. születésnapjára készült ünneplő kötet*. Budapest, Rejtjel, 2003. 165–196. RÉVÉSZ T. Mihály: Küzdelem a sajtó szabadságáért. *Rubicon*, 2003/9–10. 24–28. RÉVÉSZ T. Mihály: A magyar sajtószabályozás kezdetei és hőskora. In: MÁTHÉ Gábor – RÉVÉSZ T. Mihály – GOSZTONYI Gergely (szerk.): *Jogtörténeti Parerga: Ünnepi Tanulmányok Mezey Barna 60. születésnapja tiszteletére*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2013. 301–312. KOLTAY András: *A szólásszabadság alapvonalai magyar, angol, amerikai és európai összehasonlításban*. Budapest, Századvég, 2009.

a kivételes hatalmi felhatalmazáson nyugvó rendeleti kormányzásban kiemelt jelentőséggel bírt a sajtókorlátozás, különösen a katonai és más biztonsági vonatkozásokban.

A védelmi érdekeket és törekvéseket meghatározó erőtereket egyben szemlélve tehát az látható, hogy a magyar állam fejlődése a XIX. század végén és a XX. század első felében előbb az osztrák-magyar viszony régre nyúló feszültségein, majd a háborús krízis és szétesés, utóbb pedig az útkeresés és a nemzeti feltámadás nyomásán túl jelentős erőterek szorításában volt mindvégig az állam fegyveres védelme tekintetében. Az állam fennmaradásának sarokkövét jelentette a fenyegetésekkel szembeni védekezés képessége, aminek egyszerre kellett eredményt produkálnia az állam „önfejlődése”, vagyis modern, funkciókban rendkívüli mértékben megerősödő polgári jogállammá válása, a folyamatos háborús fenyegetés, a nemzetiségi ellentétek, a migráció, valamint a politikai tömegmozgalmak metszésében. Ezen erőterek szorítása pedig egyértelműen a fegyveres védelem rendszerének és vele a védelmi alkotmány-nak a változásait sürgették, s végül elvezettek a háborús – rendeleti – jogalkotás béke idejű megalapozásához, majd a háborúval annak gyakorlati érvényesítéséhez.

### **A védelmi érdekek leképződésének államszervezeti látletelei**

A kiegyezéssel 1867-ben újtára induló első tartós polgári korszakban az állam fegyveres védelmi érdekeinek jelentőségét mind az államfejlődés, mind a tényleges védelmi tevékenységek garantálhatósága felől nézve kiválóan szemlélteti a védelmi szervezet intenzív fejlesztése, differenciálása.

Ebben a folyamatban elvitathatatlan, hogy a legjelentősebb alapkövet - a kompromisszumok nyomán kialakuló közösügyi törvényt követően - az úgynevezett védrendszeri törvények, vagyis a véderőről, a honvédségről és a népfelkelésről szóló, többször megújított törvények jelentették. Ezek egyben a honvédelmi alkotmány alapjaiként is értelmezendő jogszabályok, melyek – minthogy az állam alapvető, létfontosságú intézményeit szabályozták, valamint a polgárok honvédelmi kötelezettségeit – meglátásom szerint az alaptörvényi rangra joggal tarthattak számot. A védelmi alkotmány fejlődése azonban ezzel csak elkezdődött, hiszen a XIX. század vége és a XX. század eleje az a meghatározó időszak volt a magyar állam történetében, amikor is a fegyveres védelem rendszere lényegét tekintve felvette mai sémáját, s a fegyveres erő mellett a belső védelmi szervek, különösen a rendvédelmi szervek önállóodása, törvényesítése, majd országossá szervezése is végbement. E tekintetben a korszak sajátossága – részben az osztrák szabályozás felváltásának igénye, később pedig a szabályozás „megszokása” miatt –, hogy egyes szervezetek szabályozási alapvetései a törvényi szintre nem, vagy csak megkésve kerültek fel. Ezek tehát formális értelemben nem érthetők bele a védelmi alkotmány differenciálódásába, szükségképpen beleértendők azonban annak materiális megközelítésébe, vagyis a fegyveres védelem rendszerének átalakulásába.

A védrendszer kiegyezéssel összeforró kialakítása mellett az első jelentős mérföldkő a pénzügyőrség „magyarosítása” volt a korábbi Császári és Királyi Pénzügyőrség magyarországi feladatának átvételével és a szervezet megújításával. „1867-ben állították fel a Magyar Királyi Pénzügyőrséget, melyet a Magyar Királyságon belüli jövedéki rend betartatására hoztak létre. Ezzel egy időben fokozatosan megszüntették a császári és királyi pénzügyőr osztályparancsnokságokat. A pénzügyi szervezeteket azonban nem, mert az ország gazdasági életének fenntartásához szükség volt az osztrák adórendszer további működtetésére, tehát a jövedékek,

fogyasztási adók, illetékek és egyéb közvetett adók beszedésére. Az új szervezet a Pénzügyminisztérium XIII. ügyosztálya alárendeltségébe került. Ez az ügyosztály intézte a vám- és a pénzügyőr dolgokat, a vámszabályok elleni vétségek miatt kiszabott büntetések kegyelem útján történő elengedését, valamint a személyes és nyugalmazási ügyeket.”<sup>16</sup> A pénzügyőri és pénzügyigazgatási szervezetet tehát némileg felemás módon, az osztrák örökség részleges továbbvitelével alakították ki 1867-ben, ami azonban a magyar alkotmányosság szempontjából nem csökkenti a pénzügyőrség fegyveres védelmi differenciálódásban betöltött szerepét.

Ezt követte a „Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről szóló 1872. évi XXXVI. törvénycikk”. Ezzel ugyanis a köztörvényhatóságok rendezéséről szóló 1870. évi XLII. törvénycikk által – a belügyminiszter szakmai felügyelete mellett – az önkormányzatok belső ügyeként tételezett<sup>17</sup> rendőrhatalóság vonatkozásában már elindult a szabályozás az „államosítás” felé. Az 1872. évi XXXVI. törvénycikk 20. §-a kimondta, hogy a főváros területén a rendőrség egységes szervezetben, „fővárosi rendőrség” néven, állami irányítással jön létre.<sup>18</sup> Ezen megállapítás mellett garanciális természetű a második bekezdés, miszerint: „A törvényhatóságnak helyrendőri ügyekben való szabályalkotási joga érintetlen marad.”<sup>19</sup> A törvény már itt kimondta, hogy az államosított fővárosi rendőrség szervezeti és „rendőr bíraskodási” kérdéseit törvényben kell rendezni,<sup>20</sup> amit átmeneti rendelkezéssel egészített ki, hogy ha a törvény a főváros egyesítéséig nem születne meg, akkor a főváros rendőri szervei a törvényi szabályozásig a belügyminiszter irányítása alá kerülnek, rögzítve ezzel a belügyminiszter szabályozási felelősségét is. Ezzel tehát megtörtént az első lépés a korábban klasszikusan önkormányzati hatáskörbe tartozó, de a fegyveres erő által karhatalmi úton támogatott rendvédelem államosítására, amely a védelmi alkotmány differenciálódásának központi kérdéskörét adja.

Ennek legjelentősebb fordulatát az állami rendvédelem, vagy korabeli szóhasználattal: közbiztonsági szolgálat országos megszervezése, egyszerűbben fogalmazva, a csendőrség felállítását jelentette a közbiztonsági szolgálat szervezéséről szóló 1881. évi III. törvénycikkkel. A csendőrség vitán felül álló módon vitte előre a hazai belső védelem – és vele a védelmi alkotmány – fejlődését, azonban az méltán tekinthető a szűkebb értelemben vett honvédelmi alkotmány fejlődésének is, hiszen a törvénycikk 1. §-a úgy fogalmaz, hogy „A közbiztonsági szolgálat ellátására katonailag szervezett magyar kir. csendőrség állittatik fel.”<sup>21</sup> Ennek szellemében a csendőrség lényegét tekintve egy félkatonai rendvédelmi szerv volt, amely felett a szakmai jogosítványokon a honvédelemi miniszter és a belügyminiszter osztozott. Az osztott

16 PRUKNER Attila: *A magyar vám- és pénzügyőr szervezetek tevékenysége 1867–2010 között*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola – doktori értekezés, 2013. 20.

17 A törvénycikk 64. §-a következőképpen fogalmaz: „Különben a törvényhatósági joggal felruházott városok azon szervezetet, mely által saját belügyeiket ellátni s a városi önkormányzatot gyakorolni kívánják s ebből folyólag a tanácsnak, s az egyes tisztviselőknek, közöttük a rendőrkapitánynak, az önkormányzatra vonatkozó hatáskörét, a szakosztályok szervezetét, a tisztikar, a segéd-, kezelő-, rendőr- és szolgazemélyzet létszámát és fizetését, ugyszintén az egyes tisztviselők által az önkormányzat körében hozott határozatokra nézve a fellebbezés módját, a helyi viszonyokhoz képest és jelen törvény korlátai között a belügyminister által helybenhagyandó szabályrendelettel (91. §) maguk állapítják meg.” A köztörvényhatóságok rendezéséről szóló 1870. évi XLII. törvénycikk.

18 Ld. „A Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről szóló 1872. évi XXXVI. törvénycikk” (a továbbiakban: Bptc.) 20. §.

19 Bptc. 20. §

20 Vö.: Bptc. 21. § (1) bekezdés.

21 A közbiztonsági szolgálat szervezéséről szóló 1881. évi III. törvénycikk (a továbbiakban: Ksztc.) 1. §

jogkörök és a katonailag történő szervezés mellett a törvénycikk több ponton megerősítette a honvédelmi alkotmányhoz való kötődést, - példaként már a csendőrkerületek szervezése tekintetében-, amikor rögzítette, hogy annak illeszkednie kell a honvédkerületek rendszeréhez.<sup>22</sup> Ebben a sémában tehát a szervezési és közrendvédelmi feladatok kapcsán a törvény a hatásköröket a belügyminiszterhez telepítette, míg a személyi állomány vonatkozásában a katonai jelleg biztosítása érdekében a honvédelmi minisztert jelölte meg jogosultként.

A csendőrségre vonatkozó szabályozás után aztán megszületett a „Budapest-fővárosi rendőrségről szóló 1881. évi XXI. törvénycikk” is, amelynek kiadását az 1872. évi XXXVI. törvénycikk irányozta elő. Eszerint „a fővárosi rendőrség feladata: működési területén a személy- és vagyon-biztonságot megóvni, a békét és közrendet fentartani, a büntetőtörvények, a rendeletek és szabályrendeletek megszegését, a véletlenségből vagy bármily természetű mulasztásból eredhető veszélyeket és károkat lehetőleg megakadályozni, a megzavart rendet és békét helyreállítani, az ezek ellen vétőket kipuhatolni és megfenyítés végett az illetékes bíróságnak vagy hatóságnak feljelenteni, illetőleg átadni, s általában a figyelő, megelőző és felfedező rendőrség feladatait a jelen törvény keretén belől teljesíteni.”<sup>23</sup> A törvénycikk megerősítette, hogy a fővárosi rendőrség közvetlenül a belügyminiszter irányítása alatt áll.<sup>24</sup> Ezt követően a fővárosi rendőrségről szóló törvénycikk a kor színvonalához mérten is meglehetősen részletesen szabályozta a rendőrség feladatrendszerét, kötelezettségeit, valamint intézkedési szabályait és kereteit. Ezek között a védelmi alkotmány differenciálódása kapcsán emelendő ki, hogy „A főkapitány vagy helyettese jogaihoz tartozik, szükség esetében a sorakatonaság vagy honvédség közreműködését igénybe venni. Ezek igénybevétele csak végső esetben történhetik, midőn a rendőrség a rend és béke fentartására merőben elégtelen.”<sup>25</sup> A honvéd karhatalomra való törvényi utalás mellett ugyanis a törvénycikk ezen szakasza azt is egyértelművé tette, hogy azon rendezavarások leküzdése, amelyek a rendőrség erőit meghaladják, igaz rendkívüli eseménynek minősülnek, de semmilyen egyéb – magasabb közjogi – jóváhagyást nem igényelnek a fegyveres erő bevonása tekintetében. Ezzel tehát a jogalkotó egzakt módon fogalmazta meg azt is, hogy a védelmi alkotmány fejlesztése során nem kíván lemondani a fegyveres erő belföldi igénybevételéről, vagyis az állami fegyveres védelmi képességek lehető leghatékonyabb kihasználásának lehetőségéről, a közrend és a biztonság érdekében. Ez a szemlélet alapvető eleme az első polgári korszak védelmi alkotmányozásának és védelmi érdekekhez való viszonyulásának.

A védelmi alkotmány differenciálásának következő állomását a határőrizet kérdése jelentette. Egyrészt e témakör politikai forrongásának sarokpontja volt a katonai határőrvidék polgárosítása. Másrészt azonban a hazai jogtörténetben különös jelentőségű katonai határőrsegek és határőrvidékek felszámolása egyértelműen szükségessé tette azt is, hogy a határőrizet kérdését a változásban lévő, országos és állami irányítás alatt álló, rendvédelem rendszeréhez kapcsolják. Ezt a célt szolgálta 1891-ben a „m. kir. belügyminiszternek 50.431. szám alatt I. Besztercze-Naszód, II. Maros-Torda, III. Csik, IV. Háromszék, V. Brassó, VI. Fogaras, VII. Szeben, VIII. Hunyad és IX. Krassó-Szörény vármegye közönségéhez intézett rendelete, az 1888. évi XIV. törvénycikkkel becikkelyezett magyar-román határegyezmény

22 Vö.: Ksztc. 2. §.

23 A Budapest-fővárosi rendőrségről szóló 1881. évi XXI. törvénycikk (a továbbiakban: Bfrtc.) 2. §.

24 Ld. Bfrtc. 4. §

25 Uo. 34. §

alapján kiadott határőrizeti utasítás tárgyában”. Az ennek mellékleteként kiadott utasítás ugyanis a határszélekkel kapcsolatos rendészeti feladatokat csendőrségi hatáskörbe helyezte és ezzel lényegét tekintve létrehozta a határszéli csendőrséget. Ennek fő feladatává a határjelek védelmét, a határjelek elleni bármely fellépés megakadályozását, valamint az illegális határátlépők letartóztatását és szolgabíró elé kísérését tették.<sup>26</sup> Emellett azonban a rendelethez mellékelte utasítás a pénzügyőrségre nézve is szabott meg feladatokat, amely ez idő tájt a polgári rendvédelmi szervezetnek egy szintén kikristályosodó új intézménye volt.

A fegyveres védelem tagolódását illetően, a későbbi politikatörténeti kapcsolódása miatt sem maradhat említés nélkül az osztrák mintára 1904-ben felállított Magyar Királyi Darabont Testőrség, melynek székhelye Budapesten volt és amely a Magyar Királyi Nemes Testőrség személyvédelmi tevékenységét kiegészítve főként az uralkodó szálláshelyének őrzését látta el Magyarországon.<sup>27</sup>

Az államhatárokon érződő biztonsági nyomás azonban további intézkedéseket sürgetett,<sup>28</sup> melyek a védelmi alkotmány fejlesztésével jártak együtt a határrendőrségről szóló 1903. évi VIII. törvénycikkkel, mely már törvényileg önállósított formában alakított ki a határőrizettel kapcsolatban egy új – igaz csak a rendőrség 1919-es államosításáig fennálló – fegyveres szervezetet. A felállítás ténye nem csak a migrációs nyomás erősödését tükrözi vissza, hanem a rendvédelem államosításának, vagyis törvényhatósági – önkormányzati – jogkörből való elvonásának is egy emblematikus állomása, hiszen az országos hatáskörű állami irányítás alatt álló csendőrség, valamint az államosított fővárosi rendőrség mellett ez volt a harmadik rendőri szerv, amelyiket állami irányítás alatt, a törvényhatóságoktól függetlenül szerveztek meg. Alapvető feladata a határrendészeti teendők ellátása volt.<sup>29</sup> Ezen belül a törvényrendkívül részletes feladatkört telepített a szervezethez,<sup>30</sup> melybe mások mellett „a határon átkelőkhöz figyelemmel kísérése, a határ mentén felmerülő, államrendészeti szempontból fontosabb mozzanatokról és eseményekről tájékozásszerzés és az észleleteknek az illetékes hatósággal való közlése; a külföldiek bejelentésére és lakhatására vonatkozó szabályok végrehajtása; a

26 Ld. Az 1888. évi XIV. törvénycikkkel becikkelyezett magyar-román határegyezmény alapján a m. kir. belügyminiszter által, a honvédelmi, igazság-, pénz-, földművelés- és a kereskedelemügyi miniszterekkel egyetértéssel kiadott határőrizeti utasítás 2. §-a.

27 E tekintetben kiemelendő Parádi József azon megállapítása, miszerint: „Az Osztrák-Magyar Monarchiában összességében hat testőrség működött. Osztrák részről a Császári és Királyi Első Alabárdos Testőrség (83 fő), a Császári és Királyi Darabont Testőrség (61 fő), a Császári és Királyi Testőr Lovasszáhad (140 fő), a Császári és Királyi Gyalogos Testőr Száhad (309 fő). Magyar részről a Magyar Királyi Nemesi Testőrség (89 fő) és a Magyar Királyi Darabont Testőrség (53 fő). Összességében tehát 735 fő őrizhette a közös uralkodó személyes biztonságát.” PARÁDI József: A dualizmuskori magyar rendvédelem. *Rendvédelem-történeti Füzetek*, 2010/21. 67–68. A téma kapcsán ld. PARÁDI József: Kontinuitás és újrakezdés a XIX–XX. századi magyar rendvédelemben. *Rendvédelem-történeti Füzetek*, 2011/23. 99–110. SÁGVÁRI György: Testőrök Magyarországon, 18–20. század. *História*, 2010/5. 6–5.

28 E tekintetben ld. a kivándorlásról szóló 1903. évi IV. törvénycikket, a külföldieknek a magyar korona országai területén való lakhatásáról szóló 1903. évi V. törvénycikket, az útlevelügyről szóló 1903. évi VI. törvénycikket, a három új csendőrkerület felállításáról szóló 1903. évi VII. törvénycikket, valamint a határrendőrségről szóló 1903. évi VIII. törvénycikket (a továbbiakban: Hrtc.).

A szakirodalom vonatkozásában ld. SZENTGYÖRGYVÁRI i. m. (2015), PARÁDI József: A dualista Magyarország határőrizete a migráció tükrében. *Rendvédelem-történeti füzetek*, 2012./26. 66–80. PARÁDI József: Nemzeti határőrizetünk polgári szakasza. *Rendvédelem-történeti füzetek*, 2013/27–30. 141–154.

29 Ld. Hrtc. 1. §

30 Uo. 2. §



kémkedés megakadályozása, esetleg a kémeknek letartóztatása; a határszélen letartóztatott s a toloncszabályok rendelkezései alá eső egyének eltoloncolása, külföldről érkező toloncok átvétele és tovább indítása; nőcsempészet meggátolása; azon határvonal, hol útlevél-kötelezettség áll fenn, az útlevelek vizsgálata, határátkelési igazolványok kiállítása; valamint a pénzügy-ország tevékenységét támogató a csempészet megakadályozásában való közreműködés és az erre hivatott közegek támogatása” is beletartozott. A törvény a határrendőrség hatáskörét sajátosan a határszélen fekvő összes községekre és városokra, valamint a határszél közelében fekvő s a külfölddel élénk összeköttetésben álló községekre és városokra terjesztette ki,<sup>31</sup> valamint biztosította, hogy a határrendőrség a törvény által hozzáutalt ügyekben a területén levő csendőrség és helyi rendőrség közreműködését közvetlenül igénybe vehesse.<sup>32</sup> A törvény egyértelműen kimondta, hogy a határrendőrség a belügyminiszter irányítása alatt áll,<sup>33</sup> a részletes szabályozást pedig a szolgálati utasítás szintjére utalta.

A korszak sajátosnak tekinthető, de az elmúlt években a magyar fegyveres védelmi rendszerben – Országgyűlési Őrség néven – felelevenedő intézményét 1912-ben a Képviselőházi Őrségként iktatták törvénybe. A szervezetet a képviselőházi őrség felállításáról szóló 1912. évi LXVII. törvénycikk hívta életre azzal a céllal, hogy a független hatalmi ágként fungáló törvényhozásnak is biztosítson – az ellenzéki obstrukció letörésének igényén túl is – saját fegyveres védelmi testületet. A törvénycikk nem is leplezte, hogy a testület felállításának célja és ebből fakadóan a szervezet rendeltetése a képviselőház elnökének karhatalommal való támogatása volt.<sup>34</sup> A törvény rendelkezése értelmében a szervezet a képviselőház elnökének, illetve a háznagynak a rendelkezéseit köteles végrehajtani, azzal, hogy a választások idején az új képviselőházi elnök kinevezéséig a szervezettel a háznagy rendelkezhetett a törvényi keretek között.<sup>35</sup> A törvény – a korszak sajátos megfogalmazásával és szellemiségével – rögzítette, hogy „A képviselőházi őrség legfeljebb hatvan tagból álló katonailag szervezett őrtestület, amely az erre önként jelentkező katonai egyénekből állíttatik össze. A képviselőházi őrség szervezetére vonatkozó részletes szabályokat a képviselőház elnöke a honvédelmi miniszterrel egyetértve állapítja meg.”<sup>36</sup> Ez a szabály tehát a fegyveres védelem rendszerének differenciálása körében abba az irányba mozdult el, miszerint az önálló hatami ágat jelentő törvényhozás saját „karhatalmi” szervét inkább katonai karakterrel hozta létre, mintsem belbiztonsági jellegű – rendvédelmi – szervként. Ezt a szemléletet erősítette az is, hogy a törvénycikk szerint „A mennyiben a képviselőházi őrség megerősítése, vagy pedig szolgálatának a képviselőházban való kiegészítése válnék szükségessé, a képviselőház elnöke erre a célra a kormány útján a csendőrség, vagy a fegyveres erő karhatalmi közreműködését veheti igénybe.”<sup>37</sup> Ehhez mérten ugyanezen szakaszban a törvénycikk a fővárosi rendőrséget a csendőrség és a fegyveres erő közreműködése mellett csak a képviselőház közvetlen környékén szükséges karhatalmi intézkedések foganatosításába rendelte bevonni, azzal, hogy a személy- és vagyonbiztonság

---

31 Uo. 3. §

32 Uo. 4. §

33 Uo. 8. §

34 A képviselőházi őrség felállításáról szóló 1912. évi LXVII. törvénycikk (a továbbiakban: Kőtc.) 2. §

35 Vö.: Kőtc. 2. §

36 Uo. 3. §

37 Uo. 4. §

fenntartása céljából szükséges úgynevezett megfigyelő szolgálatot továbbra is az államrendőrség volt hivatott e területeken is biztosítani.<sup>38</sup>

Mindezen szervezeti változásokkal tehát egy sokrétű, számos funkciót ellátni hivatott és képes, valamint e feladatrendszerekhez különös képzettséget és képességeket felhalmozó fegyveres védelmi rendszer jött létre, melynek feladatrendszeréhez elsősorban a központi közigazgatás támogatásával hozzá lehetett illeszteni a háború idejére szóló kivételes felhatalmazások érvényesítését is. A védelmi érdeket befolyásoló többértű erőhatások tehát már a kiegyezéstől formálták az állam és a jog rendszerét, ami a háború előestéjére elvitathatatlanná tette a védelmi érdek jogállami garantálásának kereteit, akár az egyes polgári szabadságjogok korlátozása árán is.

### **A háborús védelem különös természete, mint zárógondolat**

A láthatóan erős védelmi érdek, mely jelentős államszervezeti változásokat is eredményezett, a háború közeledtével egyre intenzívebben befolyásolta mind a jogalkotást, mind pedig a végrehajtó hatalmi döntéshozatalt és működést. Igaz, a döntéshozók nem tudták előre, hogy a következő háború történelmi léptékben is új lesz, egy totális háború, mely hosszú éveken át, földön, vízen és – ekkor még korlátozottan, de – levegőben is, rendkívüli intenzitással zajlik majd. Ennek ellenére nem is lehetett kérdés, hogy a háború kirobbanásának pillanatától kezdve, az élet és a jog számos területén az immár háborús érdekké váló védelmi érdeknek kell alárendelni számos érdeket, jogot, szabadságot.

A háború klasszikus természete alapvetően a hadkötelesek személyében, valamint a rekvirált, vagy forgalomkorlátozás alá eső anyagi javak, illetve az irányított gazdasági működés hatásaiban jelentette a legnagyobb korlátozást. Ez meglátásom szerint napjainkig nem változott. A polgári jogállam létrejöttével azonban a szabadságjogok egyre szélesedő listája, valamint megerősödött érvényesülése is felkerült újdonságként a háborús érdekből korlátozható, vagy felfüggeszthető jogok képzeletbeli lajstromára.

A korabeli államvezetés – különösen a már békeidőben kiismert fenyegetések egy része miatt – különösen fontosnak tartotta, hogy a haderő materiális érdekeinek biztosítása mellett a lehetőségekhez mérten a háterszág békéjét és rendjét is a lehető legnagyobb mértékben fenntartsa, valamint, hogy a rendelkezésre álló eszközökkel megakadályozza az izgatásokat éppúgy, mint az ellenséges kémtevékenységet. Ez a törekvés pedig egyértelműen egybeesett azzal a jogkorlátozási körrel, melynek forrásaiba a jelen kötet olvasója betekinthez.

A sajtó szabadságát háború idején szükségszerű bizonyos korlátok közé szorítani. Addig ugyanis, amíg békében a lakosság tájékoztatása szempontjából fontos, hogy a nagyobb katonai mozgások a tömegtájékoztatás körébe essenek, addig ez háború idején kifejezetten hátrányos, sőt tilalmazandó. Emellett a sajtó- és a különböző nyomdaipari termékek már a XIX–XX. században is kimagasló fontosságú eszközt jelentettek azok kezében, akik hatni kívántak a lakosság nagyobb csoportjaira, függetlenül attól, hogy a kívánt hatás a hadviselői szellem fenntartása, vagy épp az azzal szembeni ellenérzések kialakítása volt. Mindezek felül azt is látni kell, hogy a sajtó rejtett eszköz is a kémkedés módszertárában, melyben információkat lehet továbbítani, találkozókat lehet egyeztetni, vagy éppen dezinformálni lehet.

Ezek a körülmények pedig a felügyeletet, a kémelhárítás sajtóra való kiterjesztését, valamint adott esetben a sajtókorlátozást is megfontolandó eszközzé tették az egyes államok kezében, függetlenül azok parlamentáris tradícióitól. Ezt hazánk döntéshozói is tudták.<sup>39</sup>

A szabadságjogok, és különösen a sajtó és média szabadságához fűződő jogok korlátozása ugyan kényes és rendkívüli felelősséggel járó eszköz tehát az állam kezében, aminek jó és rossz történelmi tapasztalatai is vannak. Azt azonban nem lehet elvitatni, hogy vannak olyan békeidejű<sup>40</sup> és válságidőszakai, vagy különleges jogrendi fenyegetések, melyek során ezt az eszközt is fel kell használni a nagyobb jó, a közrend és közbiztonság, az állami és társadalmi stabilitás fenntartása érdekében. Ennek eszköztára egyes információk, adatok – minősített adatként történő – nyilvánosságtól való elvonásától, a hírközlés időszakos szüneteltetésén át egészen a különleges jogrend idején bevezethető központosított hírközlésig, vagy egyes hírforrások korlátozásáig terjedhet a fenyegetés jellege és a fenyegetettség szintje függvényében. Ahhoz azonban, hogy ezen eszközöket megfelelően alakítsuk ki a jogállam mércéje és a reális valóság igényei szerint is, valamint ahhoz, hogy ezek esetleges alkalmazása valóban a közjót szolgálja hosszú távon is, elkerülhetetlenül szükséges a történelmi tapasztalatok feltárása, értékelése, és lehetőség szerinti átültetése napjaink gondolkodásába is a vizsgált kor körülményeitől egészen a kialakított és foganatba vett jogi eszköztárig. Ezen megkerülhetetlenül fontos feladatból vállal szerepet jelen kötet a soron következő oldalakon, hozzájárulva ezzel egy újabb hiány pótlásához az állam védelmi funkciója tekintetében. rámutatva egy a jogállami fejlődés szempontjából neuralgikus, mégis megkerülhetetlen eszközre a sajtókorlátozási szabályozás hazai előzményeivel, melyeknek az elsődleges létalapját az állam védelmi, majd szűkebben háborús és harcképességi érdekei adták, kvintesszenciáját azonban mindvégig az állami és társadalmi érdekek oltalmazása és érvényesítése jelentette.

39 Vö.: KELEMEN Roland: Sajtószabadság vagy hadiérdek: Az első világháború dilemmája. *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle*, 2014/2. 67–108. FARKAS Ádám – KELEMEN Roland: *Háborús sajtószabályozás a kiegyezés védelmi jogi rendszerében. Jog, állam, politika*, 2015/4. 79–93.

40 Ilyenként tekinthetünk napjainkban például azokra az esetkörökre, melyek az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény 136. § (1) bekezdés c) pontja szerinti szolgáltatás szüneteltetéshez kellő okot szolgáltatnak külön válságabszorbálás – mint amilyen például a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet, vagy a katasztrófaveszély –, illetve különleges jogrend bevezetése nélkül. Hasonló békeidejű korlátozási lehetőségként jeleníthető meg a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény 177. § (1) bekezdés a) pontja szerinti közrendvédelmi, közbiztonsági, vagy nemzetbiztonsági célú szankcióalkalmazás lehetősége, még akkor is ha e körben a honvédelmi érdek – meglátásom szerint helytelenül – külön nem került megjelölésre.



Kelemen Roland

## Sajtójog és sajtószabadság: az első világháborús kivételes hatalmi szabályozás

*„Abban azt hiszem, mindnyájan egyetértünk, hogy háborús időben a sajtónak bizonyos cenzurája, korlátozása szükséges, abban is, azt hiszem, mindnyájan egyet fogunk érteni, hogy minden cenzúra rossz, tehát, ha szükséges is, egy szükséges rossz.”<sup>1</sup>*

Az abszolút államot jellemző jogfelfogás, kézenfekvő módon kezelte a kivételes helyzeteket, vagyis a szuverént a jog addig kötötte csak, amíg az állam léte veszélybe nem került, ekkor ugyanis kiléphetett a jog keretei közül és megtehetett mindent, ami ahhoz volt szükséges, hogy az állam létét fenyegető veszélyeket leküzdje. Eme felfogást azonban a polgári állam születése örök nyugalomra helyezte, hiszen ekkortól az alapjogok természetjogi elvárásokból pozitív jogi szabályokká váltak, amelyek állam általi tiszteletben tartását garantálták a kiépülő jogállam elvei.

A XIX. század második felére azonban világossá vált, hogy az állam létét fenyegető veszélyforrások leküzdéséhez, az államot hatékonyabbá kellett tenni, azonban erre már csak a jogállami keretek tiszteletben tartása mellett volt lehetőség. Tehát találni kellett egy olyan szabályozási megoldást, struktúrát, ami lehetővé tette az alapvető jogok korlátozását, a közigazgatás militarizálását, a végrehajtó hatalom döntési folyamatainak gyorsítását; és mindezt úgy, hogy az érintett alapjogok korlátozását csak és kizárólag a szükséges keretek között engedte meg, vagyis meghatározta a korlátozás esetén is biztosítandó minimális szintet. Eme szabályozási rendszert nevezük kivételes hatalmi szabályozásnak.

Magyarországon az első ilyen törvényt 1912-ben alkotta meg a magyar törvényhozás, ezen felhatalmazás az alapjogok széles körének korlátozását tette lehetővé a háború közvetlen veszélye, vagy háború esetére.

Az érintett alapjogok sorából nem maradhatott ki a sajtószabadság sem. Ennek oka egyfelől abban ragadható meg, hogy az első nagy világhégést megelőző évtizedekben a magyar sajtó sohasem látott fejlődésen ment át, a sajtótermékek száma megsokszorozódott, és mint a tömegtájékoztatás egyetlen eszköze, a negyedik hatalmi ág pozíciójába lépett, amelynek révén alapvető befolyása lett a társadalom tömegeinek véleményformálására.

Emellett az ipari forradalom vívmányainak köszönhetően, a sajtó az egyes információkhoz jelentősen gyorsabban tudott hozzáférni és azokat az olvasóközönségéhez közvetíteni, aminek következtében egy-egy harctéri cselekményről már nem több hetes késéssel tudott közvetíteni, hanem szinte valós időben vázolhatta fel az egyes hadimozdulatokat.

---

1 Gróf Tisza István miniszterelnök válasza az első indemnitási javaslat tárgyalása során elhangzott felszólalásokra. *Képviseleti Napló* (továbbiakban: KN), 1910. XXVI. kötet, 483.

Ezek fényében az 1912-es kivételes hatalmi törvény, széleskörű felhatalmazást biztosított a sajtójog, a sajtórendészet területén a kormánynak, amely a világegés kezdetétől élt ezekkel a lehetőségekkel és alapjaiban rajzolta át a békeidős szabályozás rendszerét.

## 1. A kivételes hatalmi szabályozás megalkotása, az 1912-es törvény rendszere és sajtójogi vonatkozásai

Deák Ferenc már az első véderő törvényjavaslat vitája során felhívta a figyelmet arra, hogy „az állam első és legfontosabb feladata megvédeni az országot kül- és a belellenség ellen. A végrehajtó hatalom köteles öröködni a haza biztonsága fölött, az alkotmányos törvényhozás pedig tartozik gondoskodni arról, hogy a kormány minden időben s minden eshetőségek ellen elegendő s a célnak teljesen megfelelő védelmi eszközök felett rendelkezessék a haza védelmére.”<sup>2</sup> Ezt szem előtt tartva, a véderőről szóló 1868. évi XL. törvény úgy fogalmazott, hogy „a hadsereg és haditengerészet hivatása Ő Felsége összes birodalma mindkét állama területének külellenségek elleni megvédeése és a belrend és biztosság fentartása.”<sup>3</sup> Ezzel „a jogalkotó egyértelműen amellett foglalt állást, hogy speciális szabályozás mellett, de meg kell tartani annak a lehetőségét, hogy a fenyegető veszélyek elhárítására az állami erőszak szereket a legszélesebb körben, a hatékonyság maximalizálásával használhassák fel [...]”<sup>4</sup> Míg a honvédségről szóló 1868. évi XLI. törvénycikk felhatalmazást biztosított a honvédelmi miniszternek arra – ha nem is túl széles körben, de kellően ködösen fogalmazva –, hogy jogosult „mindazon intézkedésekre, melyek a honvéderőnek gyors kiállítására és harccképességnek állandó fenntartására megkívántatnak”<sup>5</sup> továbbá „ha a fővezérség az országnak csatáértre leendő előkészítését követelné, ez iránti közreműködésre.”<sup>6</sup> Ezen szabályozás magába kódolta a végrehajtói önkény lehetőségét, ezt azonban némiképp korlátozta a kiegyezés alkotmányos rendszere.<sup>7</sup> A benne rejlő veszélyek ellenére, ezen rendelkezéseken az 1889-es véderőtörvény sem változtatott.

A sajtószabadság egyfajta sajátos korlátozása alakult ki a sajtójog területén a kiegyezést követő években, ugyanis a minisztertanács berkeiben gyakorlattá vált, hogy a magyar állammal szembeni ellenséges hangú, külföldi lapok postai szállítási jogát megvonták a Magyar Szent Korona Országainak területére. Az 1848-as, Szemere által jegyzett sajtótörvény ugyanis nem rendelkezett a külföldi lapokkal kapcsolatos rendészeti lehetőségekről. A meglévő lehetséges szankciók nem voltak alkalmazhatóak (pl. letiltás, sajtóvétség szankcionálása), a diplomáciai út járhatósága pedig meglehetősen kétséges volt, viszont a sajtóorgánumok postai szállítási jogára vonatkozó szabályokat nem rögzítették alkotmányos törvényekben. Így, amikor 1868 novemberében az Andrássy-kabinet válaszút előtt állt, hogy miként lépjen fel az („oláhországi”) Perseveranza című román lappal szemben, amely folyamatosan ellenséges

2 Deák Ferenc képviselőházi beszéde a véderőről szóló törvényjavaslat vitájában. In: DEÁK Ágnes: *Deák Ferenc – Válogatott politikai írások és beszédek II. kötet*, Budapest, Osiris, 2001. 523.

3 A véderőről szóló 1868. évi XL. törvény 7. §.

4 FARKAS Ádám: Szemléletváltás védelmi aspektusban! *Pázmány Law Papers*, 2015/18. 10–11.

5 A honvédségről szóló 1868. évi XLI. törvénycikk 25. § 3. bekezdés i) pont.

6 Uo. k) pont.

7 Ld. bővebben: FARKAS Ádám: A haderő feletti parlamentáris hatalommegosztás eredeti modellje (1867–1914). *Jogtörténeti Szemle*, 2014/1. 44–50.

hangot ütött meg Magyarországgal szemben, a kereskedelemügyi miniszter javaslatára a minisztertanács e lap postaszállítási jogát megvonta, ezzel pedig a magyarországi terjesztését lehetetlenné tette.<sup>8</sup> Mivel a képviselőházban ezzel az eljárással szemben komolyabb fellépés nem történt, így a kormány és az azt követő számos kabinet bevett gyakorlatává vált az ilyen és hasonló hangvételű lapok postaszállítási jogának megvonása. Eme ügymenetet a dualizmus mindenkori kormányai a Monarchia fennállása során mindvégig gyakorolták, aminek eredményeként, több száz külföldi lap ezen jogát vonták el.

A katonai bűnvádi perrendtartás és az azt kiegészítő határozványok, mozgósítás idejére szintén tartalmaztak kivételes felhatalmazást, amikor is lehetőség volt a katonai igazságszolgáltatást kiterjeszteni polgári személyekre is „az állam hadi ereje ellen elkövetett bűntettek miatt”<sup>9</sup> Ezen túlmenően, a bírói felsőbbbségi joggal rendelkező parancsnokot ruházták fel, több bíróságot megillető hatáskörrel. A szóban forgó rendelkezések legsúlyosabb hiányossága, hogy a kötelezően alkalmazni rendelt<sup>10</sup> katonai bűnvádi perrendtartást a magyar Országgyűlés soha nem fogadta el; az az osztrák perrendtartás magyar nyelvű fordítása volt, amelynek a nyilvánvaló szervezeti eltéréseit rendeleti úton kívánták orvosolni.<sup>11</sup>

A sporadikus, rendszertelen, garanciákat nélkülöző, kivételes felhatalmazásokat tartalmazó szabályok hiányosságaira rendkívül élesen világított rá az ún. darabont-kormány ténykedése. Az alkotmányos válságot eredményező események első dominóját az uralkodó akkor lökte fel, amikor a Tisza-kabinet bukása után, a választásokon nyertes pártok lehetséges elnökjelöltje ellenében, Fejérváry Géza volt honvédelmi minisztert, a Darabont Testőrség korábbi tagját nevezte ki miniszterelnöknek; így olyan kormány alakult, amelynek nem volt parlamenti többsége. Ennek híján a vármegekkel olyan adót kívánt beszédetni – illetve olyan katonákat kívánt kiállíttatni –, amelyeket a képviselőház nem szavazott meg, a vármegek pedig ezt alkotmányos jogaikra hivatkozva megtagadták. A kormány azonban a vármegek alkotmányos Achilles-ínéhez nyúlt, vagyis a törvényhatóságokról szóló 1886. évi XXI. törvény 64–65. §-i által biztosított felhatalmazással élve, Kristóffy Károly belügyminiszter megszüntette az ellenálló vármegei tisztségviselők illetményeinek folyósítását, a vármegek élére új főispánt vagy kormánybiztosokat állított, letörve ezzel az ellenállást.<sup>12</sup> A korabeli sajtó éles kritikával illette a kormány tevékenységét, a Budapesti Hírlap hasábjain „barbár és egy modern állam jogrendjébe nem illő [...]”<sup>13</sup> büntetésről írt.

A darabont-kormány bukását követően az ún. koalíciós kormány az elmúlt év tapasztalatait látva, továbbá a közös hadügyminisztérium által a jövőendő jogalkotás mintájaként meg-

8 A Magyar Nemzeti Levéltár (továbbiakban: MNL) iratairól készült digitális másolatok – W szekció, W12 Minisztertanácsai jegyzőkönyvek (továbbiakban: Mtjk.) K27, 1868, 1868. 11. 12., 50. ülés.

9 Határozványok a katonai igazságszolgáltatásról mozgósítás esetére. Budapest, Magyar Királyi Állami Nyomda, 1903. 4. §.

10 A honvédelmi miniszter 665/eln. számú körrendelete A katonai büntető perrendtartás című könyv megjelenítése és elosztása tárgyában. In: FARKAS Ádám (szerk.): *Válogatás a modern magyar honvédkatonai büntető jogtörtétele forrásaiból (1867–1945) I.* Budapest – Győr, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság; Széchenyi István Egyetem Batthyány Lajos Szakkollégium, 2014. 201.

11 Ld. bővebben a szabályozást: FARKAS Ádám – KELEMEN Roland: A dualista időszak katonai igazságszolgáltatása az 1912-es nemzeti jogalkotás előtt. In: FARKAS Ádám – KELEMEN Roland (szerk.): *A polgári Magyarország katonai büntetőjogának és igazságszolgáltatásának történeti vázlata 1867–1944: Tanulmányok a katonai jogtörtétele köréből.* Győr, Széchenyi István Egyetem Batthyány Lajos Szakkollégium, 2015. 35–56.

12 BOTTLIK József: A törvényhatósági önkormányzat. *Budapesti Hírlap*, 1906/128. 1–3.

13 VADNAY Tibor: Modern Aranybulla. *Budapesti Hírlap*, 1906/260. 1.

küldött osztrák törvény – 1869-ben alkották meg saját kivételes hatalmi törvényüket –, valamint az ahhoz tartozó rendeleti formát öltő intézkedéscsomag által ösztönözve, nekilátott a magyar kivételes hatalmi törvény kodifikálásához.

Az osztrák elvárás olyan jogszabály megalkotása volt, ami alapján többek között jelentősen bővítették volna a hadsereg hatáskörét, a polgári közigazgatás egyes részeit katonai közigazgatás alá helyezték volna, a katonai igazságszolgáltatást kiterjesztették volna a polgári személyekre és – Tóth Árpád szerint – a legfontosabb politikai alapjogokat – köztük a sajtószabadságot is – felfüggesztették volna.<sup>14</sup> 1909. február 11-én a belügyminisztériumban tartott értekezleten, a magyar kormány elutasította a szabályozás magyarországi átültetését, egyfelől egyes intézmények (katonai parancsnoknak a polgári közigazgatási jogkörök gyakorlását, polgári kormánybiztosok intézményének létrehozása) történelmi hagyományainkkal való összeegyeztethetlensége, másfelől pedig a túlzott jogkorlátozás okán. Emellett elfogadhatatlannak tartották a magyar szuverenitás azon korlátozását, a közjogi berendezkedésünkbe való súlyos beavatkozást, amelyet egy olyan szerv felállítása jelentett volna, mint az ún. *Kriegsüberwachungsamt*, amely a közigazgatási hivatalok irányítását fogta volna össze.<sup>15</sup>

Az első körben elutasított – a szabályok egy részében ténylegesen túlzott felhatalmazást biztosító – osztrák szabályozási igények ellenére látni kell, hogy a századforduló magyar politikai elitjének – így a korábbi liberális ellenzéknek, továbbá az ekkortájt hatalmon lévő koalíciós kormánynak is – mindenkor vezérelve a *salus publica suprema lex* volt. Ez kiolvasható Ifj. Andrássy Gyulának a közigazgatási bíróság hatáskörének kiterjesztéséről szóló törvényjavaslathoz írt indokolásából is, amelyben így érvel a garanciális panasz mozgósítás idején való korlátozása mellett: „A mozgósítás a legfontosabb és legkényesebb katonai művelet. Itt az állam biztonságáról lehet szó, melynek megvédése mindenekfeletti érdek. A bíróság nem alkalmas szerv arra, hogy ilyen ügyekben ítélkezzen. A bíróság kizárólag a törvényességet vizsgálhatja s ez nem lehet kizárólagos szempont ott, hol az állam legélethez közelebbi érdekei, esetleg léte forognak kérdésben.”<sup>16</sup>

Bosznia-Hercegovina annektálása idején is válaszázt előtt állt a kormány vagy alkotmányos felhatalmazás nélkül korlátozza a sajtószabadságot oly módon, hogy eltiltja a katonai intézkedések közlését, vagy kockáztatja a művelet sikerességét, a katonák életét. A kabinet a fenti elv által vezérelve kiadta a katonai intézkedések hírlapi közzétételének tilalmáról szóló 875/1909. számú királyi minisztériumi rendeletet, amelyben megtiltotta a hírlapoknak „a véderő elhelyezéséről és mozdulatairól [...] a m. kir. minisztérium a fegyveres erő állásáról, mozdulatairól, erejéről és működéséről, az erődök és erősítvények állapotáról, úgyszintén a fegyverek, hadiszerek és szerelvények mennyiségéről, vagy élelmiszerek hollétéről, mennyiségéről és minőségéről, vagy szállításáról [...]”<sup>17</sup> való közlést. Eme tilalom megszegését a Csemegi-kódex 456. §-ába foglalt – a katonai büntető kódexhez hasonlóan –, „az állam hadi erejére és hadi

14 TÓTH ÁRPÁD: A kivételes hatalom jogi szabályozása Magyarországon az első világháború előestéjén. *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae: Acta Juridica Et Politica, Tomus L., Fasc. 13.*, 1996. 4.

15 PÖLÖSKÉI FERENC: A belpolitikai rendszer jogi újraszabályozása Magyarországon az első világháború előtti években. *Jogtudományi Közlöny*, 1969/2–3. 81.

16 Ifj. Andrássy Gyula miniszteri indokolása a közigazgatási bíróság hatáskörének kiterjesztéséről szóló törvényjavaslathoz. *Képviselőházi Irományok* (továbbiakban: KI), 1906. XVI. kötet, 582. számú iromány, 36.

17 A m. kir. minisztérium 1909. évi 875. M. E. számú rendelete, a katonai intézkedések hírlapi közzétételének tilalmáról, In: *Magyarországi Rendeletek Tára* (továbbiakban MRT.), Budapest, 1909. 265.



védelmére vonatkozó titok tiltott közlése<sup>18</sup> elnevezésű tényállásban foglaltak szerint rendelte büntetni, amely akkor volt alkalmazandó, ha „az állam védelmi érdekeit és biztonságát, amikor a hűtlenség fogalma alá nem vonhatván, ily titok közlésének tilalma külön büntetési sanctio felállítását szükségli [...]”.<sup>19</sup> Súlyosabb esetben tehát, a hűtlenség tényállását is el lehetett követni sajtó útján, ugyanezen tényállási elemek megvalósításával. Ezen rendelkezés kiadásában, bármennyire is a közjó, a közérdek vezette a kormányt ismét rávilágított arra, mennyire szükséges volna egy átfogó, adekvát módon megalkotott, rendszerezett felhatalmazási törvény megalkotása. Ennek ellenére a törvény elfogadásának előestéjén, a Lukács-kormány megerősítette a rendeletben foglaltakat és ezzel fenntartotta annak az alkotmány ellenében ható szabályait.<sup>20</sup>

A kodifikációs munka folytatásaként 1909-ben mind a belügyminisztérium, mind pedig a miniszterelnökség készített egy törvényjavaslatot, utóbbit a minisztertanács is elfogadta. E tervezetet az uralkodó elé terjesztették, azonban Ferenc József 1909. április 3-án elutasította, mivel – a közös hadügyminisztérium véleménye szerint – a hadviselés követelményeit nem elégíti ki, ugyanis nem elégedtek meg azzal, hogy kizárólag csak a mozgósítástól lehetett volna elrendelni a kivételes hatalmat, számukra a háború fenyegető veszélye is elegendő kritérium lett volna, továbbá ragaszkodtak a korábbi követelések egy részéhez is (például a polgári személyek feletti katonai ítélkezés kérdésköre).

Az uralkodó a nemzetközi helyzet átmeneti enyhülése okán, utasította a kormányt a tervezettel kapcsolatos tárgyalások folytatására. A Wekerle-kormány a tervezet megküldésével felkérte a közös hadügyminisztériumot, hogy véleményezze azt és vázolja fel az esetleges kívánalmait. E felkérést tágan értelmezve a közös hadügyminisztérium saját tervezetet készített, amelyben általános felhatalmazást adott volna a végrehajtó hatalomnak. A tervezet elkészítése is mélyen sértette Magyarország szuverenitását, hiszen erre a közös minisztereknek nem, kizárólag a magyar kormánynak volt jogosultsága Magyarország tekintetében. A kormány nem tudott azonosulni az általános felhatalmazással, valamint a tervezet azon intézkedéseivel, amelyek következtében kártyavárként omlottak volna le az alkotmányos garanciák és továbbra is a kodifikáció megkerülhetetlen alapelvének tekintette ezen alkotmányos intézmények garanciális védelmét biztosító, teljes körű szabályozás megalkotását.

A kodifikáció felgyorsulását eredményezte, hogy a közös hadügyminiszter Aufenberg 1912 tavaszán ismét elkezde siettetni a magyar kormányt – már a Lukács-kabinetet – a kivételes hatalmi törvény megalkotására;<sup>21</sup> ennek eredményeként ezen év őszén elkészült egy újabb – mint később kiderült –, immár végleges törvénytervezet, amelynek sarokköveit 1912. október 7-e és 16-a között a honvédelmi minisztériumban összeült szakértői megbeszéléseken rakták le. Az ebből összeállt tervezet szövege szerint a kormány rendelhet el a kivételes hatalom alkalmazását, akár már a háború fenyegető veszélye esetén is. A megbeszélések során kitértek a kormánybiztosi intézmény szabályozására, a fegyver, a lőszer és a postagalambok korlátozására, a levéltitok kérdésére – amely ekkor már érintette a postai, távírdai, távbe-

18 A magyar büntető törvénykönyv a bűntettekről és vétségekről 1878. évi V. törvénycikk 455–456. §.

19 KAUTZ Gusztáv: *A magyar büntetőjog tankönyve – Különös tekintettel a gyakorlat igényeire*. Budapest, Atheneum, 1881. 649.

20 A m. kir. minisztérium 1912. évi 6.966. M. E. számú rendelete, a katonai intézkedések hírlapi közzétételeinek tilalmáról fennálló rendelet tárgyában. *MRT*. 1912, 1685.

21 PÖLÖSKEI i. m. (1969): 81.

szélforgalmat –, az egyesülési és gyülekezési jogra, valamint polgári személyek esetében a gyorsított eljárás lehetséges szabályaira.<sup>22</sup>

Kitüntetett figyelemben részesült a tárgyalások során a sajtó, a sajtójog, a sajtószabadság korlátozásának kérdésköre. Szurmay Sándor vezérőrnagy terjesztette elő a hadsereg elvárásait tükröző, sajtóval kapcsolatos módosító javaslatokat. Ennek értelmében azokat a belföldi lapokat, amelyek a hadviselés érdekeit veszélyeztették, azok megjelenését és terjesztését be kellett tiltani. A külföldi sajtótermékeket szintén ellenőrzés alá kellett vonni és szükség esetén azokat is fenti szankcióval sújtani. A javaslat neuralgikus pontja, hogy a sajtótermékek ellenőrzését a katonai hatóságok végezték volna, mivel a magyar katonai vezetők – részben megalapozottan – az ügyészt egyes esetekben nem tartották alkalmasnak annak megítélésére, hogy a sajtótermék hadiérdeket sértett-e avagy sem.<sup>23</sup> E javaslatokat részben elfogadták, azonban a katonaság által végzendő cenzúra lehetősége elől a kormány elzárkózott és csak annyiban engedett, hogy a polgári ügyészeknek meghatározott esetekben, katonai szakértőt kellett igénybe venniük. Az uralkodó november 19-én adott zöld utat a tervezetnek.

Lukács László miniszterelnök a törvényjavaslatot november 30-án terjesztette a képviselőház elé és kérte annak továbbítását az igazságügyi és közigazgatási bizottsághoz.<sup>24</sup> A miniszterelnöki indokolás szerint a törvény elfogadására azért volt szükség, mert „lényeges előfeltételét képezi a modern hadviselésnek, hogy a fegyveres erő hadműveletei és egész működése a polgári hatóságok, sőt az állam egész lakossága részéről hatékonyan támogattassanak s így e kivételes intézkedéseknek e tekintetben mindenekelőtt oda kell irányulniok, hogy ez a szükséges támogatás az államhatalom részéről teljes mértékben és minden állampolgárt kötelező módon biztosítható legyen.”<sup>25</sup> A javaslat gyors elfogadására lehetőséget nyújtott, hogy „Tisza István házelnök az obstrukciók miatt erőszakkal távolította el a képviselőházból”<sup>26</sup> az ellenzékét, így valódi vita nélkül lehetett azt letárgyalni.<sup>27</sup> A zárószavazásra 1912. december 16-án került sor, amikor a képviselőház a főrendiház kisebb módosítását elfogadva, véglegesítette a törvény szövegét, majd megküldte azt szentesítésre az uralkodónak.

A háború esetére szóló kivételes intézkedésekről szóló 1912. évi LXIII. törvénybe (továbbiakban HKtv.) foglalt kivételes felhatalmazást, a kormány háború idején vagy háborútól való fenyegetettség esetén vehette igénybe, amely felhatalmazás „a háború befejezésével megszűnik. Ugyanakkor hatályon kívül kell helyezni a kivételes hatalom alapján tett intézkedéseket.”<sup>28</sup>

22 Tóth i. m. (1996): 3–32.

23 Uo. (1996): 28.

24 KN, 1910. XVII. kötet, 170.

25 Lukács László miniszterelnök indoklása a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről szóló törvényjavaslatához. KI, 1910. XXII. kötet, 633. számú iromány, 9.

26 Tóth i. m. (1996): 32.

27 A házban maradt nem kormánypárti képviselők közül Giesswein Sándor magának a törvénynek az alap gondolatát üdvözölte, ahogy fogalmazott mindenekelőtt azért, mert „elismerem, t. ház, azt, hogy háború esetén a rendes alkotmányos élet mintegy pihen, mintegy alszik [...] ebből az alvásból ne legyen azután örök alvás, hogy ebből az álomból a nemzet ismét felébredhessen és azért én azt kívánom a jövőre nézve mindenekelőtt, hogy a konstitucionalizmusnak, az alkotmányosságának a biztosítéka találjon kifejezést az ilyen törvényjavaslatban.” KN, 1910. XVII. kötet, 327–328. Támadta azonban az egyes döntésekért való felelősség pontos megjelölésének hiányát, valamint az egyesülési- és gyülekezési jogra vonatkozó szabályokat. A főrendiházban Hadik János gróf a törvény időbeli hatályát kritizálta és nem tartotta elfogadhatónak a háború fenyegető veszélye kitételét, és ragaszkodott a mozgósítás elrendelésétől való alkalmazhatóságához. *Főrendiházi Napló*, 1910. II. kötet, 33–34.

28 A háború esetére szóló kivételes intézkedésekről szóló 1912. évi LXIII. törvénycikk (továbbiakban: HKtv.) I. §.

Darvai Fülöp – a törvény képviselőházi előadója – szerint a szabályozás garanciális jellege elvitathatatlan volt abban a tekintetben, hogy a jogszabály a közszabadságok védelme érdekében a „törvény erejével korlátozza és törvény erejével állapítja meg azt, hogy a kormány a kivételes intézkedések alkalmazásában meddig mehet, milyen határok között mozoghat, és melyek azok a határok, amelyeken túlmenni nem szabad.”<sup>29</sup> Az Igazságügyi Bizottság jelentésében szintén kiemeli a jogszabály megalkotásának szükségességét, hiszen – mint írja –, „[a] törvényes szabályozás hiányában azonban a kormány ezeknek az intézkedéseknek a megtételében teljesen belátására és felelősségérzetére van utalva,”<sup>30</sup> amely eredményezheti egyfelől szélsőséges és nem igazolható intézkedés megtételét, másfelől pedig a kormány benuhátlását is.

A HKtv. tárgyi hatálya kiterjedt a sajtójog, a sajtószabadság területére is, ennek oka a miniszterelnöki indokolás szerint az volt, hogy „a sajtóközlemények a hadviselés érdekeit igen könnyen veszélyeztethetik. Lehetnek sajtóközlemények, a melyek esetleg egész ütközetek elvesztését okozhatják [...]”<sup>31</sup>

A HKtv. 11. §-a az, amely a sajtóra vonatkozó rendelkezéseket tartalmazta. E szakasz kimondta, hogy a minisztérium elrendelhetette, hogy az időszaki sajtó köteles példányait a legközelebbi királyi ügyészségnek vagy rendőrhatóságnak kell kézbesíteni előzetes megvizsgálás céljából, ahol dönthettek úgy, ha „valamely sajtótermékkel oly bűncselekmény követtetének el, a mely a hadviselés érdekeit érinti, a sajtóterméknek szétküldését megtilthatja.”<sup>32</sup> A miniszteri indokolás szerint ez nem jelentette az előzetes cenzúra ismételt feltámasztását, hanem „ennek alapján az ügyészség vagy esetleg már a rendőrhatóság előre megállapíthatja, hogy ha valamely nyomtatvány megjelenék, azzal bűncselekmény követtetének el és így már előre meg fogja tehetni azokat az intézkedéseket, a melyek a bűncselekmény elkövetésének megakadályozására szükségesek, ha pedig a bűncselekmény mégis elkövettetnék, lehetséges lesz sürgősen intézkedni, hogy a büntető megtorlás gyorsan bekövetkezzék s a sajtótermék elterjedése megghiusittassék.”<sup>33</sup> A HKtv. rendelkezései szerint tehát kizárólag bűncselekmény esetében lehetett szankcionálni az újságírókat, a szerkesztőket vagy a kiadókat.

A HKtv. lehetőséget biztosított a kormány számára, hogy egyes belföldi lapokat, amelyeknek közleményei a hadviselés érdekeit veszélyeztették, azok megjelenését és terjesztését betilthatta,<sup>34</sup> továbbá külföldi lapok esetén a rendeltetési helyükre juttatás előtt ellenőrzés alá vethették azokat; ha a tartalmuk a hadviselés érdekeire veszélyes volt lefoglalhatták, illetve behozatalukat és terjesztésüket megtilthatták.<sup>35</sup>

Ezen rendelkezések megszegői, ha súlyosabb cselekményt nem követtek el, két hónapig terjedő elzárással és hatszáz koronáig terjedő pénzbüntetéssel voltak büntethetőek. A 25. § további szankciókat tartalmazott a sajtótermék előállítójával szemben, ugyanis ha az nem tett eleget a 11. § szerinti kötelezettségének – a köteles példányt nem szolgáltatotta be, illetve idő előtt kezdte meg a terjesztést, továbbá a tilalom ellenére kezdte meg azt, vagy mulasztásával

29 Darvai Fülöpnek a törvény képviselőházi előadójának felszólalása a képviselőház előtt. KN, 1910. XVII. kötet, 323.

30 A képviselőház Igazságügyi Bizottságának jelentése a háború esetére szóló kivételes intézkedéseket tárgyaló 633. számú törvényjavaslatról. KI, 1910. XXII. kötet, 661. számú iromány. 180.

31 HKtv. miniszterelnöki indokolása, 15–16.

32 Uo. 11. § második bekezdés.

33 Uo. miniszteri indokolása, 16.

34 Uo. 11. § negyedik bekezdés.

35 Uo. ötödik bekezdés.

ehhez hozzájárult – és a sajtótermék bűncselekményt valósított meg, szabadságvesztéssel és/vagy pénzbüntetéssel volt szankcionálható.<sup>36</sup>

A képviselőház – ahogy a többség a javaslat többi részét is – észrevétel nélkül elfogadta a HKtv. sajtójogi rendelkezéseit,<sup>37</sup> elfogadva a miniszterelnöki indokolást, mely szerint a felhatalmazás „kétségtelenül jelentékeny korlátozása a sajtószabadságnak; de háború esetén e korlátozások szükségesek; és e korlátozások mellett is fennmarad a sajtószabadság legfőbb elve, hogy a gondolatközlés nem tétetik előzetes engedélytől függővé [...]”<sup>38</sup>

A sajtó Janus-arccal fogadta a törvényt. A konzervatív Budapesti Hírlap mint pártfüggetlen lap hasábjain megjelenő sorokból egyértelműen kiolvasható volt, hogy a lap támogatta a javaslat elfogadását, ugyanis véleménye szerint „mit ér az nekünk, ha ideiglenesen nem szorítják meg polgári és alkotmányos szabadságainkat, nem kényszerítenek bennünket a legnagyobb áldozatokra, hogy elejét vegyék a veszedelemnek, ha mulasztás folytán ránköt az ellenség és végleg kifoszt bennünket mindenből, a mit megkimélt a saját kormányunk.”<sup>39</sup> Azokra az ellenzéki vádakra, hogy a kormány magának kodifikálja a kivételes felhatalmazásokat úgy reagált, hogy „a legborzasztóbb gyanúsítások közé kell sorolnunk. Olyan gazemberek, a kik effélére képesek, nem csinálhatnak Magyarországon olyan karriert, a mely az ország kormányzására viszi őket. És olyan kalandoroknak, a kiknek ilyenén jár az esze, elég a hatalom, nem kell még törvény is hozzá, hogy fosztogassanak.”<sup>40</sup>

A Népszava is jelentős terjedelemben foglalkozott a törvényjavaslattal és annak képviselőházi vitájával, ennek során vad, elkeseredett dühét zúdította a tervezetre és a kormányra. Lukács miniszterelnök azon szavaira reagálva, amely az ilyen típusú törvényt régi szükségnek nevezte, a Népszava újságírója kifejtette, hogy „csak az a kérdés, ki érezte régóta szükségét annak, hogy egy gaz bitorló banda sárba gázolja Magyarországon még azokat a szegényes szabadságjogokat is, amelyek eddig valahogyan megmaradtak [...] Az ilyen kivételes intézkedésekre nincs szüksége másnak, mint a megőrült abszolutizmusnak, amely él azzal az alkalommal, hogy Tiszában és Lukácsban — ebben a két cégéres bitangban — minden aljas szolgálatra kész cselédekot kapott.”<sup>41</sup> A legtöbb politikai lappal ellentétben, a Népszava részleteiben is górcső alá helyezte a törvényt; annak sajtójogi részeit vizsgálva, a felhatalmazás terjedelmét jelentősen felnagyítva megjegyzi, hogy a HKtv. „a hírlapokat egyszerűen megfojthatja, a legbrutálisabb előzetes cenzúrával, olymódon, hogy azokat szétküldésük előtt be kell mutatni a sajtóügyi közbátlónak, szétküldésüket pedig csak ettől a bemutatástól számított három óra múlva szabad megkezdeni. Akinek csak halvány sejtelve is van a modern hírlapkészítés és terjesztés módjairól, az tisztában van vele, hogy ilyen módon napilapot kiadni nem lehet.”<sup>42</sup> Majd a törvényt gúnyosan „golyó és akasztófa”<sup>43</sup> törvénynek, másutt pedig „hóhértörvénynek”<sup>44</sup> nevezte el. Más lapszámában úgy írt a javaslatról, hogy „A Tisza–Lukács-uralom meg

36 Uo. 25. §.

37 HKtv. részletes vitája a Képviselőház előtt. KN, 1910. XVII. kötet, 330.

38 HKtv. miniszteri indokolása, 16.

39 *Budapesti Hírlap*, 1912/289. 1.

40 Uo.

41 *Népszava*, 1912/285. 1.

42 Uo.

43 Uo.

44 *Népszava*, 1912/290. 8.

akarja szüntetni az egész magyar jogrendet, föl akarja függeszteni az amúgy is kicsiny számú és a különböző kormányok önkényei során lerongyosodott magyar közszabadságokat.<sup>45</sup>

A Pesti Hírlapban is kritikával illeték a törvény rendelkezéseit és rögzítették, hogy „Az ezer éves magyar alkotmány, attól a naptól fogva, hogy a Lukács-kormány a kivételes hatalomról szóló javaslatát a korona szentesíteni fogja: nincs többé. [...] Kivételes intézkedéseket háboru esetére minden alkotmányos államban életbe léptethetnek. De olyan kivételes intézkedéseket, melyek a Lukács törvényei alapján lesznek életbeléptethetőek, sehol a világon nem ismernek.”<sup>46</sup> Az alapjogokkal kapcsolatban pedig úgy érvelt, hogy „a kivételes intézkedések a Lukács–Tisza-rendszer számára lehetővé teszik az egész magyar alkotmánynak és törvénytárnak „törvény alapján“ való felfüggesztését, minden hangos szónak elfojtását, minden írott betűnek kiirtását, a lapok teljes beszüntetését, a személyes szabadságnak és a magánvagyonnak tökéletes elnyomását, vagyis a kormány politikai hatalmának olyan kiterjesztését, mely illuzóriussá tehet minden jogot és minden törvényt ebben az országban.”<sup>47</sup>

A Pesti Napló hasábjain egyenesen nemzeti öngyilkosságról írtak, és rendkívül túlzóan megállapították, hogy „Bátran állíthatjuk, hogy olyan törvényjavaslat, mint amellyel a Lukács-kormány most a maga és a munkapárt uralmát örökre emlékeztetéssé akarja tenni, még nem volt a világon [...] Alkotmányos formák között, parlamenti szavazással törvénybe iktatni az abszolutizmust: ilyen bizarr gondolata egy Cheopsznak, egy Herosztratesznek, egy Nerónak sem lehetett.”<sup>48</sup>

A törvény garanciális jellegét az újságíró – ahogy ez a korszak legtöbb politikai lapjára igaz – ott értelmezte félre, amikor azt írta, hogy „mindez csak háboru esetére érvényes, amikor pedig a *salus reipublicae* mindenekfelett való. Nos, ez nem igaz. Nem igaz először azért, mert a háboru esetére szóló *suprema lex* minden törvénybeiktatás nélkül is érvényben van, azt kodifikálni épp oly felesleges és lehetetlen, mint ahogy felesleges és lehetetlen a hajótörés, árvíz, földrengés, tűzvész idején való önéletfentartási jogokat törvénybe iktatni.”<sup>49</sup> Ugyanis az ilyen típusú törvény lényege pontosan abban áll, hogy ilyen időkben keretet szab a lehetséges önkénynek, mert, ha elismerjük – ahogy a cikk szerzője is teszi – hogy *inter arma silent leges*, akkor belenyugszunk, hogy a jogállam csiráját, az alapvető jogok legminimálisabb attribútumát is ki lehet irtani szükség esetén a jogrendből, és pont ekkor valósult volna meg az, amit a cikkíró is vizionált.

A korszak szakmai elemzései, az állam létérdeke mellett, pontosan eme garanciális jelleget emelik ki. Angyal Pál a korszak kiemelkedő büntetőjogásza, úgy fogalmazott, hogy „minden egyéb társadalmi vagy egyéni érdek eltörpül, érvényesülésében engedni kénytelen és illetőleg szűkebb keretek közé szorul, mihelyt nyilvánvalóvá lesz, hogy a normális békeviszonyok közepette fennálló korlátok által határolt terület, az értékében és jelentőségében mindeneket megelőző létérdek veszélyeztetése nélkül, eredeti nagyságában nem hagyható meg a mindenestre kisebbségi érdekek érvényesülésének. Béke idején féltő gonddal őrizzük és védelmezzük szabadságjogainkat, felszisszenünk, akcióba lépünk, sőt véráldozattól sem rettenünk viszsza, midőn azokat bántódás éri [...] mindenesetre bölcs megfontolás vezette törvényhozónkat,

45 *Népszava*, 1912/287. 2.

46 *Pesti Hírlap*, 1912/286. 1.

47 Uo. 2.

48 *Pesti Hírlap*, 1912/287. 1.

49 Uo.

midőn a HKtv. megalkotásával megteremtette annak lehetőségét, hogy háború idején, sőt ha szükséges, már háború fenyegető veszélyének okából elrendelt katonai előkészületek esetében is, a miniszterium valamennyi tagjának felelőssége mellett a HKtv.-ben meghatározott kivételes hatalmat a szükséges mértékhez képest igénybe vehesse és különböző szabadságjogokat szűkebb keretek közé szoríthassa.”<sup>50</sup>

Edvi Illés Károly akadémikus a HKtv. esetében a jogalkotó „bölcslélektanáról”<sup>51</sup> írt, a törvénnyel kapcsolatban elismerően megjegyezte, hogy annak szabályai „nagy körültekintéssel vannak megalkotva.”<sup>52</sup> Buza László a nemzetközi jog professzora, akadémikus, szintén kiemelte, hogy „a szabadságjogok korlátozásánál mindenkor tekintettel kell lenni arra, hogy a korlátozás, illetőleg a kormány részére biztosított kivételes hatalom ne terjedjen csak addig, amíg az az állam, közelebbről a hadviselés érdekében szükséges. A mi törvényünk nem eshetik e szempontból semmi kifogás alá. Sértetlenül fenntartja azokat a szabadságjogokat, melyek a hadviselés érdekeit nem érintik, pl. a vallásszabadság és a tanszabadság jogát, s a többi szabadságjogokat is csak korlátozza, de nem szünteti meg teljesen, a kormánynak nem ad korlátlan felhatalmazást a beavatkozásra, mint azok a külföldi törvények, melyek szerint a kivételes állapot szükségképpen maga után vonja az alkotmánytörvény egyes szabadságot biztosító szakaszainak felfüggesztését. A kivételes hatalom nálunk nem jelenti pl. a személyes szabadság teljes elkobzását, mert a kormány csak a törvényben megállapított feltételek mellett és csak bizonyos egyénnel szemben korlátozhatja ezt a jogot.”<sup>53</sup>

Gondolataik közül kiolvasható, hogy az adekvát kivételes hatalmi törvény a békés mindennapok talpköveiként fungáló szabadságjogokat, csupán az állam léte érdekében, a kormány valamennyi tagjának felelőssége mellett, valamint kizárólag a törvényben meghatározott eszközök igénybevételével és csak szükséges mértékben engedi korlátozni. Emellett az is szépen kirajzolódik, hogy a HKtv. szabályozása ezek mindegyikének megfelelt, így kizárólag a felhatalmazás birtokosán, vagyis a kormányon múlt, hogy az egyes alapjogok milyen állapotban vészelik át az első nagy világháborút.

## 2. A kivételes hatalmi szabályozás hatása a sajtóra, sajtószabadságra a világháború idején

Az antant és a központi hatalmak közötti több évtizedes gyarmati vetélkedés miatt szunnyadó ellentéteket Európa forróján, a Balkánon kirobbanó lokális konfliktus hozta felszínre. Gavrilo Princip 1914. június 28-án a Ferenc Ferdinánd trónörökös elleni merénnyel indította meg azokat a folyamatokat, amelyek végül teljesen átrajzolták Európa és a világ politikai térképét. A merénnyel követően, az Osztrák-Magyar Monarchia július 23-án ultimátumot adott a Szerb Királyságnak, melyet az elutasított, ezt követően Ferenc József pár napos tétovázást követően július 28-án hadat üzent Szerbiának, megindítva ezzel a Monarchia államalkulatának elnyújtott haláltusáját, amely négy, véráztatta évet követően öröklétre szenderült.<sup>54</sup>

50 ANGYAL Pál: Háború és sajtószabadság. *Bűnügyi Szemle*, 1914/2. 86–87.

51 EDVI Illés Károly: Kivételes sajtó- és büntetőjog háború idején. *Jogállam*, 1914/7–8. 551.

52 Uo. 562.

53 BUZA László: Az államjogi kivételes állapot. *Jogtudományi Közlöny*, 1915/36. 386.

54 ROMSICS Ignác: *Magyarország története a XX. században*,. Budapest, Osiris, 2005. 104.

Az uralkodó július 25-én Bad Ischlben részben mozgósította a közös hadsereget és a honvédséget, majd elrendelte – a háború fenyegető veszélye miatt – a kivételes hatalom alkalmazását, amelynek következtében a kormány július 27-én kiadta a háború idején alkalmazandó jogszabályokat tartalmazó rendeletcsomagját, amit Tisza István a Képviselőház plénuma előtt július 28-án tartott tájékoztatójában, a következőképpen indokolt meg: „olyan idöket élünk, t. képviselőház, amidön a beszédek, a viták, a tanácskozások helyét a fegyveres tények fogják elfoglalni [...]”<sup>55</sup>

„A háború kitörését a lapok többsége – az Európa szerte megfigyelhető háborúpárti közvéleménynek megfelelően – üdvözölte.”<sup>56</sup> Benda Jenő író, újságíró a háború harmadik évében írt tanulmányában, – amikor a közvéleményen már a béke láza lett úrrá, és amikor az európai politikai elit a háború kirobantásáért egymást vádolta – úgy fogalmazott, hogy „egy ponton azonban megegyeznek az elkeseredett felek [...] legsűrűbben és legszívesebben vádolják a sajtót. A másik ország és a másik világnézet sajtóját természetesen.”<sup>57</sup> Ezen felfogásról később úgy vélekedett, hogy „el kell ismerni: a sajtó minden országban valóban szította a háborús kedvet, állandó izgatással és ellenséges uszítással hozzájárult ahhoz, hogy a helyzet egészen a fegyveres döntésig elmérgesedjék [...]”,<sup>58</sup> de rögtön rögzíti is, hogy a „sajtó izgatása egymagában nem lehetett a háború okozója.”<sup>59</sup> A sajtó jelentős része tehát – vagy politikai pártkapcsolata okán, vagy egyszerűen meggyőződésből – a háborút megelőző időszakban és annak első periódusában háborúpárti hangnemet öltött, amellyel kiszolgálta a háború kitöréséért valóban felelős politikai elit elvárásait.

A fősodorral szembehelyezkedett a polgári ellenzék balszárnya; a Károlyi Mihály és Justh Gyula politikai táborának politikai nézeteit terjesztő, azt „képviselő Magyarország hangoztatta fenntartásait, kifejezve a német orientáció iránti kételyeit.”<sup>60</sup> A polgári radikális Világ, a Jászi Oszkár és a köré szerveződő csoport szintén szembeszállt a felcsapó háborús kedvvel.

A háborús uszítással, a harcos hurrá-optimista hangulattal leginkább a Szociáldemokrata Párt központi lapja, a Népszava nem tudott azonosulni, több cikkben támadták ezt a társadalom egészét felemésztő háborúvágó attitűdöt. Tisza szövé is tette, hogy „[a]z egyetlen kivétel a szocialisták lapja, amely ismét kizárta magát a magyar nemzet polgári közösségéből és hazafias együttérzésből.”<sup>61</sup> A Szerbiának szánt ultimátum megküldése előtt, a Népszava 1914. július 22-i számában közzétett „A történelem félhivatalos lehelete” című cikk megjelenését követően, Tisza a tettek mezejére lépve „maga elé idézte a lap szerkesztőjét (egyben a párt vezetőjét) Garami Ernőt, és »a legszigorúbban figyelmeztette« arra, hogy a lapot, ha hangját nem változtatja meg, amint a kormánynak a megfelelő eszközök rendelkezésére állnak, azonnal betiltja.”<sup>62</sup> A Népszava ezután elhalkult. A háború első hónapjaiban a teljes magyar

55 Tisza István tájékoztatója a Képviselőház előtt a július 27-én kiadott rendeletcsomagról. KN, 1910. XXVI. kötet, 191.

56 PAÁL Vince: A sajtó szabadsága a „nagyháború” éveiben (1914–1918). In: PAÁL Vince (szerk.): *A sajtó szabadság története Magyarországon 1914–1989*. Budapest, Wolters Kluwer, 2015. 21.

57 BENDA Jenő: Az uszító sajtó. *Huszadik Század*, 1917/11. 297.

58 Uo. 298.

59 Uo.

60 MUCSI Ferenc: Sajtó, cenzúra Magyarországon az első világháború idején. *Történelmi Szemle*, 1984/1–2. 193.

61 RÉVÉSZ Mihály: *A Népszava története*. Budapest, Népszava kiadás, 1945. 24.

62 MUCSI i. m. (1984): 193.

sajtóra jellemző volt, hogy mindegyik orgánus kerülni próbálta a kritikát a háborúba lépett államalakulat feladat ellátásával és intézményeivel szemben.

Ez betudható nyilván annak is, hogy a HKtv. 11. §-a által biztosított felhatalmazásokkal élni kívánt a kormány, mivel a háborús politikai érdekek sajtómegjelenésének azonos vágányra állításának elvárását így eredményesebben tudta érvényesíteni, valamint, hogy „a sajtó közvéleményformáló, befolyásoló szerepe különösen megnő kiélezett helyzetekben, kritikus időszakokban, amikor a különböző társadalmi-politikai csoportok, irányok éppen általa fejezik ki felfogásukat, céljaikat, s a sajtó révén is igyekeznek annak érvényt szerezni,<sup>63</sup> továbbá a technikai fejlődés révén, a sajtó információáramlás felgyorsulásának köszönhetően olyan adatokat, információkat és tényeket tudott már ekkor is szinte valós időben közölni, amelyek továbbítása a hadviselés érdekeit, annak eredményességét, ezáltal az állam létét veszélyeztették volna.

Ezen érdekek artikulálása céljából, a kabinet már a háború előtt megkezdte a háború idején szükségesnek vélt rendelkezések kidolgozását és háború esetére egységes csomagban való összeállításukat. Eme rendeletcsomag elkészítése már a HKtv. elfogadása előtt megkezdődött, végül azonban csak 1914. július 23-án hagyta jóvá a minisztertanács. Ugyanekkor rendelkeztek annak kiadásáról is. A rendeletcsomag a „Tájékoztató a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről. A magyar szent korona országainak területére J-25, b” (továbbiakban: Tájékoztató) összefoglaló elnevezést kapta. Július 26-án kelt átiratával a belügyminiszter megküldte valamennyi főispánnak, a törvényhatóságok első tisztviselőinek, a fővárosi főkapitánynak és a határszéli rendőrkapitányságok vezetőinek.<sup>64</sup>

A rendeletek – a miniszterelnök jelentése szerint – területi hatályuk alapján, három csoportba voltak sorolhatóak: vagy (1) a Magyar Szent Korona Országainak egész területére, (2) vagy Magyarország területére, illetve (3) egy-egy meghatározott területre nézve voltak alkalmazandóak. A sajtójogi rendeletek mindegyike a második csoportba volt sorolható.<sup>65</sup>

A Tájékoztatóba foglalt sajtójog területét érintő rendeleteket célszerű az egyes felhatalmazások köré csoportosítva bemutatni. A HKtv. 11. §-ban rögzített jogosultságok három csoportra oszthatók: (1) felhatalmazás időszakos lapok előzetes ellenőrzésére és bűncselekmény esetén történő szankcionálására; (2) belföldi lapoknak kormány általi betiltása, amennyiben a hadviselés érdekeit veszélyeztetik; (3) külföldi lapok előzetes ellenőrzése és eltiltása, amennyiben hadiérdeket veszélyeztetnek.

## **2.1. Az „örökre száműzött” cenzúra visszahívása – előzetes lapellenőrzés az első világháború idején**

A HKtv.-be foglalt rendelkezések nyomán kiadott rendeletek első csoportját jelentették tehát azon jogszabályok, amelyek hatáskört biztosítottak a sajtótermékek ellenőrzésére, továbbá azok, amelyek az ellenőrzés szabályait határozták meg. A kormány az időszaki lapok és más sajtótermékek ellenőrzéséről szóló 5.483/1914. számú rendeletében felhatalmazást adott az igazságügyminiszternek, hogy a belügyminiszterrel és a kereskedelmi miniszterrel egyetértve,

63 Uo. 192.

64 TóTH i. m. (1996): 51.

65 A m. kir. miniszterelnök jelentése a háború esetére szóló kivételes hatalom igénybevételéről. KI, 1910. XLIV. kötet, 1100. számú iromány. 371–374.



az erre okot szolgáltató időszaki lapoknak és az időszaki lapok közé nem tartozó minden más sajtóterméknek az ellenőrzését rendelettel szabályozza.<sup>66</sup>

Az e felhatalmazás birtokában megalkotott rendeletet, szintén tartalmazta a Tájékoztató. A rendelet preambuluma visszautalt a felhatalmazást adó jogszabályra és ismételten kijelentette, hogy „ellenőrzési szabályok csak és kizárólag az erre okot szolgáltató (külön megjelölendő) sajtótermékekre vonatkoznak.”<sup>67</sup>

A szétküldés előtti ellenőrzés nem példa nélküli a magyar sajtójog történetében, hiszen a Bach-rendszer formális sajtószabadsága idején, szintén e módszert alkalmazták. Ezen ellenőrzési mód bár nem nevezhető klasszikus értelemben előzetes cenzúrának, azonban annál akár jóval hatásosabb is lehetett, hiszen a felmerülő jelentős költségektől való félelem, öncenzúrához vezethetett. Jelentős eltérés a korábbiakhoz képest, hogy szankcionálásra csak bűncselekmény megvalósítása esetén volt lehetőség, vagyis az ellenőrzést végző személy döntési jogkörét kellően körülhatárolta a jogalkotó.

Ellenőrzésére kijelölt szervek a királyi törvényszékek mellett működő királyi ügyészségek voltak. Illetékességük alá azok a sajtótermékek tartoztak, amelyeket az általános illetékességi területükön állítottak elő.<sup>68</sup>

Az előzetes ellenőrzésre rendelt sajtótermék sajtórendészeti kötelempéldányát a királyi ügyészség vezetőjének, vagy az általa megbízott ügyészségi tagnak, ügyészségi megbízottnak, rendőrhatósági tagnak vagy határrendőrség területén ezzel megbízott határrendőrségi tagnak a kezéhez kellett, kézbesítőkönyvvel megküldeni. A szétküldés jogszerű megkezdésének kezdete – ha az ellenőrzéssel megbízott hatósági tag korábban ezt nem engedte meg – a sajtórendészeti köteles példány kézbesítésétől számított 3 óra, más sajtóterméknél viszont egy hetet követően volt ez lehetséges. A postahivataloknak, vasúti és hajózási vállalatoknak a sajtótermék felvételét meg kellett tagadni, amíg a hatósági tag engedélyét vagy a kézbesítőkönyv révén a fentebb meghatározott idő elteltét nem igazolták.<sup>69</sup>

A hatósági tag, amennyiben vizsgálatának eredményeként megállapította, hogy sajtótermékkel olyan bűncselekményt valósítottak meg, amely a hadviselés esetleges érdekeit veszélyeztette, a sajtótermék szétküldését meg kellett, hogy tiltsa. A tilalom kimondása mellett, erről azonnal tájékoztatnia kellett a szétküldésben közreműködő szerveket. A rendelet *expressis verbis* kizárólag a szétküldést tilalmazza és a sajtóról szóló 1914. évi XIV. törvencikk 8. § szerinti további terjesztési módokról nem rendelkezett, így annak szó szerinti értelmezése esetén azon sajtótermék, amelynek szétküldését megtiltották, például árusítás vagy ingyenes szétosztás révén terjeszthetőek lettek volna, azonban „ily magyarázat mellett a törvény által fokozott mérvben védeni szándékolt elsőrendű érdekek csak igen fogyatékos oltalomhoz juthatnának [...]”<sup>70</sup>

A hadviselés érdekét sértő bűncselekmények egy részét, már a HKtv. is megállapította a II. fejezetében; ezen túlmenően kifejezetten a sajtó útján megvalósuló ilyen cselekménynek mi-

66 A m. kir. minisztérium 1914. évi 5.483/M. E. számú rendelete, az időszaki lapok és más sajtótermékek ellenőrzéséről. *MRT*. 1914. 1430.

67 A m. kir. igazságügyminiszternek, a m. kir. belügyi- és kereskedelemügyi miniszterrel egyetértve kiadott, 12.001. I. M. E. számú rendelete, az időszaki lapok és más sajtótermékek ellenőrzésének szabályozásáról (továbbiakban: Sajtótermékek ellenőrzését szabályozó rendelet). *MRT*. 1914. 1973–1976. 1. §.

68 Sajtótermékek ellenőrzését szabályozó rendelet 2. §.

69 Uo. 3–4. §.

70 ANGYAL i. m. (1914): 91.

nősültek „az osztrák-magyar monarchia két állama fegyveres erejének állásáról, mozdulatairól, erejéről és működéséről, az erődök és erősítvények állapotáról, úgyszintén az e fegyveres erő számára szolgáló fegyverek, hadiszerek és szerelvények mennyiségéről, vagy élelmiszerek hollétéről, mennyiségéről és minőségéről, vagy szállításáról a sajtó útján történő közlések.”<sup>71</sup> Ezen szabály megsértője a Csemegi-kódex alapján 5 évi államfogházzal és nyolcezer koronáig terjedő pénzbüntetéssel volt sújtható.<sup>72</sup> Katonai intézkedéseket csak akkor közölhettek, ha a hír a miniszterelnökség sajtóosztályától, a horvát-szlavón-dalmát országos elnökségektől, a hivatalos lapok útján, valamint honvédelmi minisztériumtól, a sajtó főhadiszállástól és a közös hadügyminisztérium sajtóosztályától származott. Eme tilalmak körét 1914. augusztus 3-án kiterjesztették a német birodalmi hadsereggel kapcsolatos közlésekre is.<sup>73</sup>

1914 októberében tovább szélesítették a tilalmazott cselekmények körét azzal, hogy aki a hadviseléssel kapcsolatban vészhiót koholt, terjesztett, vagy valakinek a halálát, sebesülését, hadifogságba esését híresztelte anélkül, hogy kétséget kizárólag arról meggyőződött volna, továbbá egyéb olyan hírt koholt vagy terjesztett, amely a lakosság körében félelmet keltett, az kihágást követett el.<sup>74</sup>

Ha az ellenőrzés alá vont lap nem a hadviselés érdekével kapcsolatos bűncselekményt, hanem egyéb közvélemény cselekményt valósított meg, akkor az ügyész intézkedett a bűnvádi eljárás megindításáról.<sup>75</sup>

Az előzetes vizsgálat alá vont lapok esetében nemcsak azt figyelték, hogy megvalósított-e olyan cselekményt, amely a hadviselés érdekeit sértette vagy veszélyeztette, hanem szűrték az olyan hírek közlését is, „[a]mely a lakosság körében nyugtalanságot vagy izgalmat kelthetett, hátrányos befolyással lehet a monarchia katonai helyzetére és a hadviselés érdekeit is veszélyeztethette.”<sup>76</sup>

Zboray Miklós az első indemnitási törvény vitája során, részben helyesen rögzítette a sajtóellenőrzési rendelettel kapcsolatban, hogy az azáltal, hogy nemcsak bűncselekmény elkövetését vizsgálja, ezzel „kiterjesztette ezt a törvényben gyökerező elvi megállapítást.”<sup>77</sup> Részben helyesen, ugyanis ha a HKtv. 11. § 4. bekezdésében foglalt szöveget<sup>78</sup> megfelelően értelmezzük, akkor látható, hogy az magába foglalja azt, hogy az ellenőrző hatóság nem csupán azért vizsgálja az előzetes cenzúra alá helyezett lapokat, hogy a hadiérdeket bűncselekménnyel sértő közléseket kiszűrje, hanem azért is, hogy azoknak is elejét vehesse, amelyek bűncselek-

71 A m. kir. ministeriumnak 1914. évi 5.482. M. E. számú rendelete, a katonai intézkedések közlésének eltiltásáról. *MRT*. 1914, 1429–1430.

72 A Csemegi-kódex fentebb említett szakasza még 4000 forintról rendelkezett, azonban 1900. január 1-től Magyarországon a hivatalos fizetőeszköz a korona lett (1892. évi XVII. törvénycikk). Egy korona értékét fél forintban szabták meg, tehát a két büntetés értékazonosságot mutatott.

73 A m. kir. ministeriumnak 5.081/M. E. számú rendelete a katonai intézkedések közlésének eltiltásáról szóló 5.482/M. E. számú rendelete hatályának kiterjesztéséről. *MRT*. 1914. 1463.

74 A m. kir. belügyminiszter 1914. évi 7.271. eln. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez és a székesfővárosi államrendőrség főkapitányához a hadviseléssel kapcsolatos állhírek koholásának és terjesztésének tilalmáról. *MRT*. 1914. 2337–2338.

75 Sajtótermékek ellenőrzését szabályozó rendelet 5. §.

76 Uo. 6. §.

77 Zboray Miklós felszólalása az első indemnitási javaslat képviselőházi vitájában. KN, 1910. XXVI. kötet, 470.

78 „A ministerium intézkedhetik, hogy egyes belföldi időszaki lapoknak, a mennyiben közleményeik a hadviselés érdekeit veszélyeztetik, megjelenése és terjesztése eltiltassék.”

mény elkövetése nélkül realizálhatnak ilyen következményeket, ugyanis nehezen elképzelhető, hogy vizsgálat nélkül az eltiltás *expressis verbis* kimondott jogával élni tudtak volna. Ezen felül azonban a HKtv. egyetlen szakasza sem szól olyan felhatalmazásról, amely lapszám eltiltását vagy akár megjelenés eltiltását lehetővé tette volna olyan hírek közzlése esetén, amely nyugtalanságot vagy izgalmat kelthetett a lakosság köreiben. Érvelhetnénk azzal, hogy a jogalkotó a hadiérdek körében értékelte ezen közzléseket – amely nem lett volna a valóságtól elrugaskodott gondolat, hiszen a hátrország nyugalma segíti a hadiérdekek eredményes kimenetelét – azonban látva, hogy az idézet szakasz külön is kiemeli a hadviselés érdekeit, vagy a Monarchia katonai helyzetének veszélyeztetését, mindebből azt a következtetést kell levonni, hogy maga a jogalkotó itt a tilalmas közzlések egy külön csoportját fogalmazta meg, amelyre azonban nem adott felhatalmazást a HKtv. egyetlen szakasza sem.

A sajtótermékek ellenőrzését szabályozó rendelet 6. §-ba foglalt hírek közzlése, csak a fentebb említett forrásokból szerzett információk esetén volt lehetséges, vagy akkor, ha ehhez a miniszterelnökség sajtóosztálya vagy a területileg illetékes kormánybiztos hozzájárult.

A fenti közzléseket tartalmazó sajtótermékek adott lappéldányának terjesztését az ellenőrző hatóság eltiltotta, továbbá abban az esetben, ha szükségesnek vélte, a hatóság az időszakos lap esetleges betiltása végett, az igazságügyminiszterhez vagy a belügyminiszterhez fordulhatott.<sup>79</sup>

Az ellenőrző hatóság annak megállapítására, hogy a sajtótermék katonai érdeket sértett-e, köteles volt – a katonai hatóság részéről ezzel megbízott – katonai szakértőt meghallgatni és véleményét figyelembe venni.<sup>80</sup> Katonai szakértőnek minősült: „a közös hadsereg vagy honvédség nyugállományú vagy szolgálaton kívüli tisztje, vagy pedig az ellenőrző hatóság székhelyén lévő állandó katonai parancsnokságoktól, illetve konkrétan megnevezett katonai szervektől kirendelendő havidíjasok, akiknek bizonyos mérvű helyi ismeretekkel, érettebb katonai ítélőképességgel és a helyi nyelvek ismeretével kell bírniok.”<sup>81</sup>

A rendeletbe foglaltak megszegése, a sajtórendészeti kötelepéldány beszolgáltatásának elmulasztása, vagy sajtótermék idő előtti szétküldése, – ha súlyosabb bűncselekmény nem valósult meg – kihágási alakzatnak minősült, és 2 hónapig terjedő elzárással és hatszáz forintig terjedő pénzbüntetéssel volt sújtható.<sup>82</sup>

A kortárs jogtudomány vita tárgyává tette, hogy eme rendelkezések az 1848-as sajtótörvény által a magyar jogrendből véglegesen – vagy inkább véglegesnek hitt módon – száműzött, előzetes cenzúra intézményét vezették-e vissza, vagy egy annál enyhébb ellenőrzési mechanizmust. Edvi Illés úgy érvelt, hogy a „cenzuramentes sajtó háboru idején veszedelmessé válhatnak, mert a hadviselés érdekeit érintő közleményeket akadálytalanul hozhatna s ezzel esetleg a háboru sorát is eldönthetné [...]”<sup>83</sup> és eme előzetes ellenőrzést, az előzetes cenzúra ismételt behozatalának minősítette. Edvi álláspontjával szembehelyezkedett Angyal Pál, aki úgy fogalmazott, hogy „a cenzúra, történeti fejlődésnek szem előtt tartásával arról győz meg, hogy annak lényege nem a szétküldés előtti bírálatban s a szétküldés engedélyezésében merül ki, hanem mindenkoron az írásnak a sokszorosítást és illetőleg a nyomtatást megelőző vizsgálatában s magának a megjelenésnek engedélyezésében állott.”<sup>84</sup> A cenzúra megjelenését

79 Sajtótermékek ellenőrzését szabályozó rendelet 6. §.

80 Uo. 8. §.

81 TÓTH i. m. (1996): 72.

82 Sajtótermékek ellenőrzését szabályozó rendelet. 1–9. §.

83 EDVI i. m. (1914): 552.

84 ANGYAL i. m. (1914): 88–89.

ő a lapbetiltások esetében vélte felfedezni.<sup>85</sup> A kabinet az előbbi felfogással azonosult, amely Balogh Jenő igazságügyminiszter Rakovszky István cenzúrával kapcsolatos interpellációjára adott válaszából kiolvasható; ebben rögzítette, hogy „az ország legnagyobb részében előzetes cenzúra 16 hónap alatt általában elrendelve nem volt, hanem egyes konkrét esetekben, amikor t. i. bizonyos lapok a hadviselés érdekét érintő híreket közöltek [...] minimális számban rendeltetett el az előzetes cenzúra és pedig minimális időre.”<sup>86</sup>

Az előzetes sajtóellenőrzést tehát általánosságban nem alkalmazta a kormány, mivel úgy vélték, hogy a lapok ennél kevésbé szigorú keretek között is képesek a háborús viszonyoknak megfelelően működni. Az enyhébb revízió eszközei az ún. sajtótilalmak és bizalmas közlések voltak.

A sajtótilalmak – vagy más néven objektív tilalmak – körét az igazságügyminiszter határozta meg bizalmi rendeleteiben. A kezdeti időszakban ez a hadihírekre és a külpolitika bizonyos kérdéseire terjedt ki.<sup>87</sup> A hadiesemények kevésbé szerencsés fordulata, továbbá a társadalmat egyre inkább szétfeszítő belső feszültség – amelyet mind tovább fokozott az élelmisszerárak drasztikus emelkedése, a szénhiány, gázhiány –, valamint az ezek következtében egyre megerősödő munkásmozgalmak okán, egyre több bíráló hangvételű cikk jelent meg az újságok hasábjain. Ezek folyamányaként az igazságügyminiszterek folyamatosan bővítették a sajtótilalmak körét. 1916-ban Balogh Jenő igazságügyminiszter a tiltott közlemények körét kiterjesztette többek között: a liszt és kenyérhiányra vonatkozó közleményre, a kémkedési ügyekben hozott bírósági ítéletekre, a munkásmozgalmakról szóló közleményekre, valamint a béketörekvésekről szóló közleményekre.<sup>88</sup> Vázsonyi Vilmos első igazságügyministersége idején, 1917. július 8-án kiadott rendeletében már 25 pontban sorolta fel az objektív tilalmak körét.<sup>89</sup> Ugyanezen év utolsó hónapjaiban Grecsák Károly, bizalmas rendeletben tovább növelte ezen tilalmak számát és ekkortól már a tilalmazott körbe vonták a teljes közlélemzés, a közellátás kérdéskörét, a fűtéssel és a világítással kapcsolatos ügyeket. Azon sajtóterméket amely ezt megsértette, vagy előzetes cenzúra alá helyezték, vagy a *kolportázs* jogát (utcai árusítás joga – a szerk.) megvonták.<sup>90</sup>

A másik, enyhébbnek – vélt – korlátozást a szubjektív tilalmak vagy bizalmas közlések jelentették. A bizalmi közlést eseti jelleggel adta ki a Sajtóalbizottság – akár felsőbb utasításra – udvarias formában megkeresve a szerkesztősejt, hogy egy-egy hír közlésétől tekintsen el. A szubjektív sajtótilalmat megszegő lappal szemben, a Sajtóalbizottság az ügyészségnél kezdeményezett eljárást.

A szubjektív sajtótilalmak természetrajzának színes tárházát ismerhetjük meg a képviselőházi ülések naplójából. Rakovszky István képviselő a sajtócenzúrával kapcsolatos interpellációjában, patológus módjára vizsgálta a Sajtóalbizottság szubjektív tilalmi gyakorlatát, de ez köszön vissza többek között Apponyi Albert, ifj. Andrassy Gyula, Zboray Miklós, Batthyány

85 Uo. 96.

86 Balogh Jenő igazságügyminiszter válasza Rakovszky István sajtócenzúrával kapcsolatos képviselőházi interpellációjára. KN, 1910. XXVII. kötet, 548–549.

87 M. KONDOR Viktória: Adalékok az első világháború alatti sajtó és cenzúra történetéhez. Törvények és cenzúra. *Magyar Könyvszemle*, 1975/1. 82.

88 BELLÉR Judit: Sajtópolitika és sajtórendészet az I. világháború idején. MEZEY Barna – NAGY Boldizsár (szerk.): *Fiatalkorok műhelytanulmányai* 3. Budapest, ELTE ÁJK kiadása, 1982. 45.

89 Vázsonyi Vilmos igazságügyminiszter válasza Fényes László kormányprogrammal kapcsolatos képviselőházi felszólalására. KN, 1910. XXXVIII. kötet, 239–240.

90 Az MNL iratairól készült digitális másolatok – W szekció, W12 Mtjk. K27, 1917. 12. 13., 44. ülés.

Tivadar, Eszterházy Móricz – még a Tisza-kabinet idején – Fényes László, Polónyi Géza és Rakovszky Iván – a Wekerle-kormány idején – felszólalásaiból is.

E tilalmak azok, ahol a cenzor túlkapásai, túlbujánzásai leginkább tettenérhetőek. A cenzor eltiltotta például Wekerle Sándor gazdaságtudományi előadásának egészben való közlését; nem közölhették a trónörökös utazásával kapcsolatban, hogy megboldogult Erzsébet királyné szalonkocsiját a trónörökös udvari vonatába kapcsolták, figyelmeztetést adtak ki, mert a Budapesti Újság barátságtalan hangon írt a görögökről;<sup>91</sup> szintén eltiltották annak közlését, hogy már lehet az Operában német nyelven énekelni,<sup>92</sup> nem jelenthették meg Sztéryni József tanulmányát, amit korábban a külügyminiszter engedélyezett, továbbá eltiltották a hercegprímás hadikölcsönök támogatásával kapcsolatos körlevelét is, amelyet egyébként a templomokban vasárnaponként a szószékről már felolvastak, de betiltották<sup>93</sup> a Jogtudomány Közlöny tudományos vezércikkét is.<sup>94</sup>

Meg kell viszont jegyezni a cenzorok védelmében, hogy a feladatuk rendkívül összetett és nehéz volt, még a legnagyobb figyelem mellett sem zárhatták ki a hiba lehetőségét, ráadásul nyilván voltak politikai utasításra elvégzett cenzúrázások is. Tisza István a fentebb felvillantott cenzúrákat bíráló ellenzéki felszólalásokkal kapcsolatban jegyezte meg, hogy „a legjobb akarat mellett is, ha egyszer cenzuráról van szó, lehetetlen, hogy több-kevesebb kellemetlenség, árnyoldal, több-kevesebb, hol komikus, hol bosszantó fonákság kíséretében ne működjenek azok az urak, akik a legnagyobb jóindulattal teljesítik ezt a feladatot.”<sup>95</sup>

A sajtótilalmak és bizalmas közlések terén a cenzor szerepében kezdetekben a miniszterelnökség sajtóosztálya, később pedig a Sajtóalbizottság lépett fel. A sajtóosztály gondoskodott a nyilvánosságra szánt háborús események közzétételéről a Budapesti Közlöny, a Magyar Távirati Iroda és a Budapesti Tudósító útján. Minden más katonai vagy háborús eseményre vonatkozó hír, csak előzetes jóváhagyás útján jelenhetett meg. Kezdetben ezeket az engedélyeket a sajtóosztály adta ki, később viszont az apparátus nem volt képes ezen feladatokat ellátni; egyfelől mivel nem rendelkezett megfelelő katonai szakértelemmel, másodsorban az emberanyag és az infrastruktúra hiányosságai miatt, harmadsorban információ hiánnyal küzdött, mivel minden hírt, adatot először a Hadi Felügyeleti Bizottság kapott kézhez.

A Hadi Felügyeleti Bizottság (továbbiakban: HFB.) lényegében a kivételes hatalmi intézkedések végrehajtásának koordináló szerve volt. A testületet a háború kirobbanása előtt, 1914. július 24-én a „kivételes intézkedések gyorsasága és az egységes irányítás céljából”<sup>96</sup> szervezték meg az egyes minisztériumokból delegált képviselőkkel. A HFB. végezte a hadihelyzetről beérkezett hírek, jelentések politikai és katonai szempontból történő értékelését, majd annak alapján döntött, hogy ezek közül melyeket lehet nyilvánosságra hozni. A HFB.-vel egy időben állították fel, az annak szervezeti egységként működő Sajtóalbizottságot. Ezen albizottság

91 Rakovszky István interpellációja a sajtócenzúra alkotmányosértő voltáról. KN, 1910. XXVII. kötet, 597. ülésnap.

92 Gróf Batthyány Tivadar felszólalása az első indemnitási javaslat képviselőházi vitájában. KN, 1910. XXVI. kötet, 576. ülésnap.

93 Zboray Miklós felszólalása az első indemnitási javaslat képviselőházi vitájában. KN, 1910. XXVI. kötet, 576. ülésnap.

94 Polónyi Géza interpellációja sajtócenzúrával üzött visszaélések tárgyában. KN, 1910. XXXIX. kötet, 790. ülésnap.

95 Gróf Tisza István miniszterelnök válasza az első indemnitási javaslat tárgyalása során elhangzott felszólalásokra. KN, 1910. XXVI. kötet, 483.

96 M. KONDOR i. m. (1975): 78–79.

az egyes szakminisztériumok képviselőiből és katonai szakértőkből állt.<sup>97</sup> A Sajtóalbizottság volt tehát az a szerv, amely a háború jelentős részében felelős volt azért, hogy a sajtótilalmak és bizalmas közlések megfelelő módon működjenek.

A szubjektív tilalmakat főszabályként kizárólag a hadviselés érdekében gyakorolhatta a Sajtóalbizottság, legalábbis – ahogy Apponyi Albert szavaiból kitűnik – az ellenzék elvárása az volt, hogy „cenzúra akadályozza meg az olyan hírek és fejtegetések közzétételét, amelyek a hadviselés érdekeinek direkte vagy indirekte, felesleges izgalom előidézése által, árthatnak.”<sup>98</sup> A Sajtóalbizottság a háború kitörése alatt több, mint ezer ilyen szubjektív tilalmat adott ki.<sup>99</sup>

Az egyes sajtótermékek szerkesztősége - az eltiltástól és más szankcióktól való félelem miatt -, még a nyomdába küldés előtt megküldte az esetlegesen a tilalmi körbe tartozó cikkeit a Sajtóalbizottságnak. Eme intézkedések képében viszont ráismerhetünk az Angyal Pál kritériumainak megfelelő előzetes cenzúrára, amellyel a legfőbb probléma az volt, hogy nem erre volt felhatalmazása a kormányoknak, amelyek - bár a HKtv. 11. §-a szerinti előzetes ellenőrzést soha nem vezették be általánosságban, és annak könnyítéseként tekintettek a szubjektív és objektív tilalmi körök kiadására, és csupán tanácsadásnak tekintették az előzetes cikkvéleményezést - valójában mindvégig tilosban jártak.

Ezen eljárás valódi árnyoldalát Zboray Miklós rendkívül érzékletesen foglalta össze, amikor kifejtette, hogy a cenzorok „[b]éklyókba kötik már a gondolatot is, nem látott alakok, nem látott szellemek, felelősség nélkül, felelősségre nem vonhatók. Nincs, akit előszólitson az ember, ha megfojtja a gondolatokat és megfojtja a közérdeki kérdések vitatását a sajtóban [...]”<sup>100</sup> Annak ellenére rendkívül hangsúlyos, amit Zboray mondott, hogy a HKtv. kimondta, minden intézkedés a teljes kabinet felelőssége mellett történt,<sup>101</sup> valamint annak ellenére is, hogy – Rakovszky István kérdésére – a napi ügyek intézése miatt, a politikai felelősséget maga Balogh Jenő igazságügyi miniszter vállalta.<sup>102</sup>

---

97 A miniszterelnökséget, a belügy-, a pénzügy- és a földművelésügyi minisztériumot 2–2 fő képviselte; az igazságügytől 3, a kereskedelmi minisztériumtól 5, a Horvát-szlavón minisztériumtól 1, Horvát-Szlavónország kormányától 2 fő vett részt a bizottság munkájában. 1915–16-ban 26 polgári alkalmazottja volt, ebben az időszokban vezetője Karátson Sándor honvédelmi minisztériumi államtitkár volt, e pozíciót később Drasche-Lázár Alfréd – a trianoni békeszerződés későbbi aláírója – vette át. Kezdetben a honvédelmi minisztérium épületében kapott helyet, később a sajtó kérésére a Parlamentbe költözött. – PAÁL i. m. (2015): 26–27.

98 Gróf Apponyi Albert felszólalása az első indennitási javaslat képviselőházi vitájában. KN, 1910. XXVI. kötet, 477.

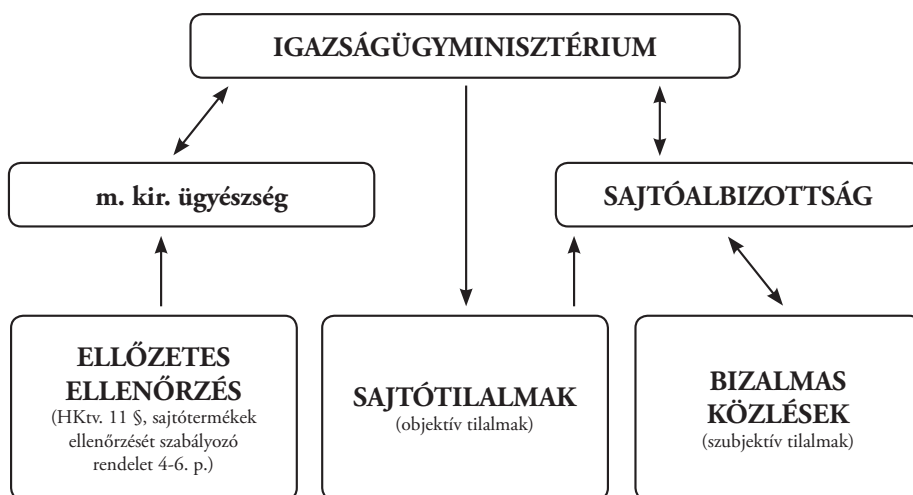
99 PAÁL i. m. (2015): 26.

100 Zboray Miklós felszólalása az indennitási törvényjavaslat képviselőházi vitájában. KN, 1910. XXVI. kötet, 472–473.

101 HKtv. 1. § 1. bekezdés.

102 Rakovszky István interpellációja a sajtócenzúra alkotmányosértő voltáról, valamint Balogh Jenő igazságügyminiszter válasza. KN, 1910. XXVII. kötet, 548.

### Előzetes cenzúra folyamata az első világháború idején



A megszorítások mellett, a kabinet próbált kedvezményeket is biztosítani a politikai lapok számára. Ennek egyik formája volt, hogy azokat az újságírókat, akiket nélkülözhetetlennek nyilvánított az adott lap szerkesztője, azokat mentesítették a hadkötelezettség alól vagy a sajtó-főhadiszállásra osztották be, továbbá az újságírókat mentesítették az általános fogyasztási korlátok alól.<sup>103</sup>

A kereskedelmi miniszter javaslatára a minisztertanács 1914. szeptember 29-én határozott azon politikai napilapok portómentes szállításáról,<sup>104</sup> amelyek adott év október 1-én közforgalomban voltak. A díjmentes szállítási kedvezmény a lapkiadó részéről külön-külön címszalag alatt feladott, egyes példányokra terjedt ki. Ezekhez a portómentes hírlapokhoz melléklet nem volt csatolható és ez a mentesség nem terjedt ki a postáról való kézbesítésre.<sup>105</sup> A minisztertanács szintén ebben a terjedelemben biztosította a portómentességet 1915 januárjától a *Foia Poporului Roman* című román nyelvű, politikai lapnak,<sup>106</sup> továbbá 1916 márciusától a *8 órai Újságnak*,<sup>107</sup> valamint 1917 májusától a *Nyírvidék* című politikai lapnak, mint a *Szabolcs Vármegye* című lap jogutódjának – amely rendelkezett eme joggal – tekintettel annak hazafias jellegére.<sup>108</sup> Végül a Wekerle-kabinet 1917 novemberétől, a miniszterelnök által megjelölt, 1914. október 1-je után forgalomba került politikai lapokra is kiterjesztette a portómentességet.<sup>109</sup>

103 PAÁL i. m. (2015): 22.

104 Az MNL iratairól készült digitális másolatok – W szekció, W12 Mtjk. K27, 1914, 1914. 09. 29., 28. ülés.

105 A kereskedelemügyi m. kir. miniszter 1914. évi 72.550. számú rendelete, a politikai napilapok díjmentes postai szállításáról. *MRT.* 1914, 2488–2489.

106 Az MNL iratairól készült digitális másolatok – W szekció, W12 Mtjk. K27, 1915, 1915. 01. 08., 1. ülés.

107 Uo. K27, 1916, 1916. 03. 14., 5. ülés.

108 Uo. K27, 1917, 1917. 05. 10., 8. ülés.

109 Uo. K27, 1917, 1917. 11. 15., 40. ülés.

Szintén kedvezményként értékelhetjük a hírlapbiztosíték sajtótörvénybe foglalt, teljesítési határidejének kétszeri elhalasztását. Előbb 1915-ben az 1 évi határidőt további 2 évvel toldották meg,<sup>110</sup> majd másodszer 1918-ban szintén további két évvel hosszabbították meg.<sup>111</sup> Ahogy az utóbbi törvény indokolása fogalmaz, erre azért volt szükség, mert „a háború következtében beállott rendkívüli gazdasági viszonyok között a lapbiztosítéknak az új sajtótörvényben szabályozott módon való letétele vagy kiegészítése számos kiadóra nézve oly nagy nehézségekkel járt volna,<sup>112</sup> amiket nem lettek volna képesek teljesíteni.

Ezekén túl a Tisza-kabinet a legtöbb lap esetében biztosította a kolportázs jogát is. A *Népszava* közel két év után így kapta vissza az utcai árusítás lehetőségét,<sup>113</sup> de szintén visszakapta eme jogot a *Budapesti Hírlap* és *Az Érdekes Újság* is.<sup>114</sup> Csakhamar kiderült azonban, hogy hiába az árusítási jog, ha nincs, aki ezt teljesítse, mivel a lapok „utcai árusításával foglalkozó védkötelesek hadba vonulása, illetőleg katonai szolgálatra történt behívása következtében a hírlapok jelenlegi utcai árusítása által az időszaki lapokat kiadó vállalatok érdekei veszélyeztetve vannak s emellett még igen sok család is családfentartó és így kereset nélkül maradván, nélkülözések közé jutott.”<sup>115</sup> Ezt észlelve a kormány a 10 ezer lakosnál nagyobb településeken engedélyezte, hogy 14. életévüket betöltötték is árusíthassanak hírlapokat a városok utcáin. Majd 1917-ben ezt tovább csökkentették a 10. életévre.<sup>116</sup> Így lettek a kis rikkancsfiúk, az első világháború sajátos jelképei.

Az előzetes lapellenőrzés fenti formái a háború első két évében a hírlapok többségét nem érintette drasztikusan; ezt bizonyítja, hogy ebben az időszakban érték el a legmagasabb példányszámot, ezek közül kiemelkedett *Az Est*, amely alkalmanként elérte a négyszázazres darabszámot is.<sup>117</sup> Ez láthatóvá teszi, hogy önmagában a cenzúra alkalmazása nem lehetetlenítette el a lapok életét, „csupán csak” megnehezítette egyes gondolatok közlését, azonban teljes elvonásról nem beszélhettünk a dualizmus idején.

## 2.2. Hatalom a lapok léte felett – a lapbetiltás jogának gyakorlása a viláégés idején

A HKtv. 11. §-a a lapok előzetes ellenőrzésén túl, felhatalmazást biztosított a kormánynak arra, hogy azon időszaki lapok megjelenését és terjesztését eltiltsa, amelyek közleményeikkel a háború érdekeit veszélyeztették. Maga az eltiltás ténye előfeltételezi, hogy ezen lapok a szankciót megelőzően azon orgánumok szűk sorába tartoztak, amelyek esetében a kormány már elrendelte a sajtótermékek ellenőrzését szabályozó rendelet szerinti előzetes cenzúrárt, tehát az eltiltás előtt korábbi közleményeikkel, már az ellenőrzés alá vonásra is okot adtak.

110 A sajtóról szóló 1914:XIV. törvénycikk 61. §-ának módosításáról szóló 1915. évi V. törvénycikk.

111 A lapbiztosíték letételére vagy kiegészítésére az 1915:V. törvénycikkben megszabott határidő meghosszabbításáról szóló 1918. évi V. törvénycikk.

112 A Képviselőház igazságügyi bizottságának jelentése a lapbiztosíték letételére vagy kiegészítésére az 1915:V. törvénycikkben megszabott határidő meghosszabbításáról szóló 1363. számú törvényjavaslat tárgyában. KI, 1910. LVI. kötet, 1366. számú íromány, 467.

113 A m. kir. belügyminister 144.214/1914. B. M. számú rendelete, a *Népszava* c. politikai napilapnak az utcai árusítási jog megadása. *Belügyi Közlöny*, 1914/49. 622.

114 *Belügyi Közlöny*, 1914/43. 560.

115 14.450/V-a/1915. B. M. számú körrendelet, időszaki lapok utcai árusításánál 14-ik évüket betöltött egyének alkalmazása. *MRT*. 1915, 206.

116 A m. kir. belügyminiszter 1917. évi 83.234. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, időszaki lapok utcai árusításánál 10-ik életévüket betöltött egyének alkalmazásáról. *MRT*. 1917, 1780.

117 Mucsi i. m. (1984): 196.



A háború kirobbanásának előestéjén kiadott, a háború idejére szóló felhatalmazások alcsoomagjába foglalt rendelet alapján, a kormány ezen hatáskör gyakorlásával a belügyminisztert ruházta fel.<sup>118</sup>

A lapbetiltást a lap előzetes ellenőrzésére jogosult hatósági személy (kir. ügyész, ügyészségi megbízott, rendőrhatalósági tag, határrendőrségi tag) kezdeményezhette az igazságügyminiszternél vagy a belügyminiszternél, emellett a Sajtóalbizottság a kéréseit, figyelmeztetéseit figyelmen kívül hagyó lapokkal kapcsolatban, az ügyésznél kezdeményezhető eljárást. Ezek eredményeként a belügyminiszter rendeleti formában tiltotta el az egyes lapok kiadását és terjesztését. Eme rendeletek mindegyikében szigorúan ügyeltek arra, hogy a felhatalmazásban foglalt okkal, vagyis a háború érdeke veszélyeztetésére való hivatkozással indokolva tiltsanak be egy-egy orgánomot. A tilalmat megszegő személy a HKtv. 11. § utolsó bekezdése szerint volt büntetendő, vagyis amennyiben cselekményével súlyosabban büntetendő cselekményt nem valósított meg, akkor kihágásért két hónapig terjedő szabadságvesztéssel, és hatszáz koronáig terjedő pénzbüntetéssel volt büntethető.<sup>119</sup> A rendeleteket a lap szerkesztőségének fekvése szerint illetékes polgármesterekkel külön is közölték, kérve őket arra, hogy annak tartalmát ismertessék az érintett lap kiadójával és szerkesztőjével, emellett pedig felhívták őket, hogy a rendelet végrehajtását ellenőrizzék.

A háború első három hónapjában a belügyminiszter 8 politikai lap<sup>120</sup> esetében élt a betiltási jogkörével. Ezek legtöbbször valamelyik nemzetiség lapja volt, ezáltal könnyen fellelhető az érdeke, amely a lap újságíróit, szerkesztőjét ténylegesen olyan cikkek közlésére sarkallta, amelyek a Monarchia katonai érdekével ellentétesek voltak.

Betiltották a *Rendkívüli Ujságot* (augusztus 4-én),<sup>121</sup> a *Kassai Munkást* (augusztus 7-én),<sup>122</sup> a *Zasztavat* (augusztus 13-án),<sup>123</sup> a *Slovenský Denník* (augusztus 18-án),<sup>124</sup> a *Riječke Novinet* (augusztus 27-én),<sup>125</sup> a *Közérdek* című lapot (szeptember 4-én),<sup>126</sup> a *La Voce del Popolo* (október 19-én),<sup>127</sup> a *Független Hirmondót* (1914. július 31-én).<sup>128</sup> Még év vége előtt hatályon

118 A m. kir. minisztérium 1914. évi 5.484. M. E. számú rendelete, egyes belföldi időszaki lapok megjelenésének és terjesztésének eltiltásáról. *MRT*. 1914, 1431.

119 HKtv. 11. § 6. bekezdés.

120 A lapokat eltiltó rendelet sok esetben csak a miniszterelnök egyes kivételes hatalmat taglaló képviselőházi jelentéseiben találhatóak meg teljes terjedelemben, míg röviden összefoglalva a *Belügyi Közöny* Különfélék rovatában adták közre.

121 A m. kir. belügyminiszternek 1.937/1914. B. M. res. számú rendelete, a „Rendkívüli Ujság” nevű lap megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában.

122 A m. kir. belügyminiszter 144.724/1914 számú rendelete, a „Kassai Munkás” megjelenésének és terjesztésének betiltása.

123 A m. kir. belügyminiszternek 2.551/1914. B. M. res. számú rendelete, a „Zasztava” nevű lap megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában.

124 A m. kir. belügyminiszternek 2.692/1914. B. M. res. számú rendelete, a „Szlovenszky Dennik” nevű lap megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában.

125 A m. kir. belügyminiszter 3.188/res. szám, a „Rijecke Novine” megjelenésének és terjesztésének betiltása.

126 A m. kir. belügyminiszternek 3.738/1914. B. M. res. számú rendelete, a „Közérdek” nevű lap megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában.

127 A m. kir. belügyminiszter 168.871/V-a. 1914. számú rendelete a Fiumében megjelenő „La Voce del Popolo” című időszaki lap megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában.

128 A m. kir. belügyminiszter 1.914/1914. számú rendelete, a „Független Hirmondó” megjelenésének és terjesztésének betiltása.

kívül helyezték a *Rendkívüli Ujságot*<sup>129</sup> és a *Slovenský Denník*et,<sup>130</sup> valamint 1915 elején a *La Voce del Popolo*t betiltó rendeletet,<sup>131</sup> majd a *Slovenský Denník*et pár hónappal később ismét betiltották.<sup>132</sup>

A következő években további 15 lapot tiltott be a belügyminiszter, köztük azonban már több munkáslap is megtalálható volt, amelyek esetében a békére való törekvés és a munkásszervezetek esetleges uszítása merült fel, mint a hadiérdeket veszélyeztető közlés, azonban még mindig számottevő többségben voltak a nemzetiségi médiumok. 1915-ben betiltották a *Nemzeti Iskolát*,<sup>133</sup> *Fiumei Híradót*,<sup>134</sup> a *Národny Hlásnikot*,<sup>135</sup> *Svetlot*,<sup>136</sup> a *Riečki Novi Listet*.<sup>137</sup> 1916-ban a *Romanul*,<sup>138</sup> a *Világító Őrtornyot* és a *Tanítást*,<sup>139</sup> továbbá *A Tett*<sup>140</sup> és a *Svetlo Svet*<sup>141</sup> című szépirodalmi lapokat is. 1917-ben tilalom tárgyává vált *A Nap* című időszaki lap,<sup>142</sup> amelyet azonban 3 nappal később ismét engedélyeztek a Budapesti Újságírók Egyesületének közbenjárására.<sup>143</sup> Szintén ebben az évben jelent meg utoljára az *Arcok és Álarcok*.<sup>144</sup>

1918-ra a Wekerle-kabinet sajtóval való viszonya jelentősen megromlott. A Budapesti Újságírók Egyesülete létrehozta a Cenzúra Ellenés Bizottságot, amelyhez a lapkiadók szindikátusa is csatlakozott.<sup>145</sup> A legnagyobb politikai lapok közül *Az Est*, a *Pesti Hírlap*, a *Neues Pester Journal* és a *Népszava* is előzetes lapvizsgálat alá került.<sup>146</sup> *A Pesti Napló*, amelyik osztozott az

129 A m. kir. belügyminiszternek 2.966/1914. B. M. res. számú közleménye, a „Rendkívüli Ujság” nevű lap megjelenését és terjesztését eltiltó 1.937/1914. B. M. res. számú rendelet hatályon kívül helyezése tárgyában.

130 A m. kir. belügyminiszternek 3.751/1914. B. M. res. számú közleménye, a „Szlóvenszky Dennik” nevű lap megjelenését és terjesztését eltiltó 2.692/1914. B. M. res. számú rendelet hatályon kívül helyezése tárgyában.

131 A m. kir. belügyminiszternek 27/1915. B. M. számú közleménye, a „La Voce del Popolo” megjelenését és terjesztését eltiltó 168.871/1914. B. M. számú rendelet hatályon kívül helyezése tárgyában.

132 A m. kir. belügyminiszternek 4.677/1915. B. M. res. számú rendelete, a „Szlóvensky Dennik” című időszaki lap megjelenésének és terjesztésének ismételt eltiltása.

133 A m. kir. belügyminiszternek 466/1915. B. M. res. számú rendelete, a „Nemzeti Iskola” című időszaki lap megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában.

134 A m. kir. belügyminiszternek 14.440/1915. B. M. számú rendelete, a „Fiumei Híradó” című időszaki lap megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában.

135 A m. kir. belügyminiszternek 1.236/1915. B. M. res. számú rendelete, a „Národny Hlásnik” című időszaki lap megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában.

136 A m. kir. belügyminiszternek 39.942/1915. B. M. számú rendelete, a „Svetlo” című időszaki lap megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában.

137 A m. kir. belügyminiszternek 6.791/1915. B. M. res. számú rendelete, a „Riecki Novi List” nevű lap megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában.

138 A m. kir. belügyminiszternek 32.858/1916. B. M. számú rendelete, a „Romanul” nevű lap megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában.

139 A m. kir. belügyminiszternek 2.696/1916. B. M. res. számú rendelete, a „Világító Őrtorony” és a „Tanítás” című időszaki lapok eltiltása tárgyában.

140 A m. kir. belügyminiszternek 6.267/1916. B. M. res. számú rendelete, „A Tett” című szépirodalmi időszaki lap eltiltása tárgyában.

141 A m. kir. belügyminiszternek 132.161/1916. B. M. res. számú rendelete, „Sveslo Svet” című szépirodalmi időszaki lap eltiltása tárgyában.

142 A m. kir. belügyminiszternek 16.143/1917. B. M. számú rendelete. „A Nap” című időszaki lap eltiltása tárgyában.

143 A m. kir. belügyminiszternek 17.473/1917. B. M. számú rendelete, „A Nap” című időszaki lap megjelenését, terjesztését eltiltó rendelkezés visszavonása tárgyában.

144 A m. kir. belügyminiszternek 48.417/1917. B. M. számú rendelete, az „Arcok és Álarcok” című folyóirat eltiltása tárgyában.

145 PAÁL Vince i. m. (2015): 42.

146 Fényes László sürgős interpellációja egyes lapok ellen elrendelt előzetes cenzúra és egy lapnak a frontokról való kiltása ügyében. KN, 1910. XXXVIII. kötet, 122.

előbbi lapok sorsában – ahogy a minisztertanácsi jegyzőkönyv fogalmazott – „a már jóváhagyott cikket, a cenzúra eszközlése után, új kitételek becsempészésével oly antimilitáris cikké alakította át, amelynek megjelenését a cenzúra semmi szín alatt sem engedte volna meg [...]” ennek okán betiltása felmerült a minisztertanács ülésén.<sup>147</sup> A nyár elejére odáig fajultak a dolgok, hogy a *Népszava* és a többi szociáldemokrata lap betiltása került napirendre, a történet végén az összes ilyen lapnak megvonták a vasúti szabadjegyét,<sup>148</sup> továbbá betiltották *A közalkalmazott*,<sup>149</sup> a *Magyar Vasutas* és a *Villamos*<sup>150</sup> című lapokat is.

1914 és 1918 között 23 lapot tiltottak be. E szám valós súlyát akkor kapjuk meg, ha megvizsgáljuk a háború előtti orgánumok számát. A háború kitörésének évében Magyarországon 707 lap volt forgalomban, a háború alatt 74 újat alapítottak, a nemzetiségi lapok száma 1914-ben 201-re volt tehető.<sup>151</sup> A lapbetiltások száma nem mondható jelentősnek a vizsgált korszakban, főként politikai célzatból történt betiltások, csak a háború utolsó hónapjaiban jelentek meg.

### 2.3. Sajtórendészeti jogosítványok a külföldi sajtóval szemben

A HKtv. 11. §-a kivételes hatalmi állapot idejére felhatalmazást biztosított a külföldi sajtótermékeknek ellenőrzésére és – hadiérdek veszélyeztetésére való hivatkozással – lefoglalására, illetve kitiltására.

A felhatalmazásba foglaltakon túl rögzíteni kell, hogy a kormány továbbra is élt azzal a gyakorlattal, hogy azoknak a külföldi lapoknak a postai szállítási jogát megvonta, amelyek a magyar államot támadták, nem megfelelő hangnemben írtak róla, támadták politikai beállását, az uralkodócsaládot vagy szélsőséges politikai nézeteket próbáltak népszerűsíteni. A háború során a kabinet több, mint száz lap postai szállítási jogát vonta el.

A Tájékoztatóban foglalt rendeletek sorába tartozott az a jogszabály, amelyben a kormány a Szerbiából érkező időszaki lapok behozatalát, belföldi továbbítását és terjesztését megtiltotta, továbbá elrendelte más szerbiai sajtótermék ellenőrzését és esetleges lefoglalását. Eme tilalom kiterjedt ezeknek a lapoknak az akár külföldön, akár magyar területen készült fordításaira, valamint ezeknek egyes részeire is. A posta ezekre a lapokra előfizetést nem fogadhatott el. A vám- vagy postai kezelés alá került időszaki lapokat pedig a belügyminisztériumnak vagy a horvát-szlavón-dalmát országos kormányelnökségnek kellett beszovaltatni.<sup>152</sup>

A nem időszakos lapokat csak a revízió után lehetett továbbítani a rendeltetési helyükre. Ellenőrzésüket a Magyar Királyság területén a miniszterelnökség sajtóosztálya, Horvát-Szla-

147 Az MNL iratairól készült digitális másolatok – W szekció, W12 Mtjk. K27, 1918, 1918. 03. 27., 12. ülés.

148 Uo. K27, 1918, 1918. 06. 21., 21. ülés.

149 A m. kir. belügyminiszter 1918. évi 4.596. res. számú rendelete, „A közalkalmazott” című lap megjelenésének eltiltásáról.

150 A m. kir. belügyminiszter 1918. évi 4.827. res. számú rendelete, a „Magyar Vasutas” és a „Villamos” című lapok megjelenésének eltiltásáról.

151 DEZSÉNYI Béla (szerk.): *Magyarország időszaki sajtója 1911-től 1920-ig*. Budapest, Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Könyvtára kiadása, 1942. VIII–IX.

152 A m. kir. ministerium 5.485/M. E. számú rendelete a Szerbiából érkező időszaki lapok behozatalának és terjesztésének eltiltásáról és az onnan érkező más sajtótermékek ellenőrzéséről és lefoglalásáról (továbbiakban: 5.485. számú rendelet), *MRT*. 1914. 1431–1433. 1. §.

vónországban pedig a királyi országos kormány elnöksége végezte.<sup>153</sup> Magyarország területén az ellenőrzést ténylegesen – a miniszterelnökség sajtóosztályának kirendeltségeként, a főpostahivatal épületében működő – a Külföldi Sajtótermékek Ellenőrző Bizottsága végezte. Vezetője Horváth Á. Gyula miniszterelnöki sajtótudósító volt.<sup>154</sup>

A vámellenőrzés alá tartozó sajtótermékek esetében a vámhivatal, zárt levélben érkezett küldemény esetében pedig a kicserélő postahivatalnak kellett megküldeni a lapokat Budapestre vagy Zágrábra, az ellenőrzés megejtése végett.

Azokat a nem időszakos sajtótermékeket, amelyek esetében az ellenőrzés nem talált vizsátságokat, a vámkezelés után késedelem nélkül kellett kiszolgáltatni. Azt a lapot viszont, amelynek esetében az ellenőrzés azt állapította meg, hogy az hadiérdeket sértett vagy veszélyeztetett, őrizetbe vették és intézkedtek annak továbbterjesztési tilalmáról. Azokat a nem időszaki sajtótermékeket, amelyeknek már korábban bírói ítéletben megállapították az elkobzását vagy megsemmisítését, lefoglalták. Ha vizsgálat alá vont lapok közül valamely esetében elrendelték a terjesztés beszüntetését, akkor annak tényét a hivatalos lapban közzé kellett tenni. Aki a későbbiekben ilyen lapot terjesztett, az a HKtv. 11. § utolsó bekezdése szerint – amennyiben súlyosabb cselekményt nem valósított meg – kihágást követett el.<sup>155</sup>

A szerbiai lapokra vonatkozó rendelet hatályát Oroszország hadba lépését követően, 1914. augusztus 5-én kiterjesztették az orosz sajtótermékekre is,<sup>156</sup> ezt követően, pedig 1915. május 24-én az összes ellenséges állam sajtótermékére.<sup>157</sup>

Emellett 1914. augusztus 7-én elrendelték valamennyi külföldről érkező sajtótermék rendeltetési helyre való küldés előtti ellenőrzését, valamint a hadviselés érdekét veszélyeztető lapok esetében, azok lefoglalását. Ezt követően a további intézkedésekről a szakminiszterrel egyetértésben, a miniszterelnök döntött.<sup>158</sup>

Ezeket túl a jogalkotó figyelt arra is, hogy az egyéni lapbehozatalokat is ellenőrizze. Ennek alapján, az útlevelkötelezettség alá eső személyeknek határátlépéskor a határszéli rendőrkapitányságoknak be kellett mutatni a náluk lévő leveleket, iratokat, nyomtatványokat. A határszéli rendőrhatalóság tagja azokat megvizsgálta, hogy esetlegesen nem veszélyeztetik-e a magyar hadiérdekeket; amennyiben ez nem történt meg, nyomban visszaadták őket a tulajdonosának.<sup>159</sup>

A kormány a miniszterelnök rendelkezései alapján 1914. szeptember 30-án úgy döntött, hogy a vidéki és külföldi lapok csak előzetesen ellenőrzött közleményeket vehettek át, a vidéki lapok esetében ennek ellenőrzésére szolgált a közleményt követő forrásmegjelölés. „A vidéki hírlapok számára forrásul szolgáltak: a Magyar Távirati Iroda; a Budapesti Tudósító; egyéb

153 5.485. számú rendelet, 3. §.

154 PAÁL i. m. (2015): 32.

155 5.485. számú rendelet 3–6. §.

156 A m. kir. minisztérium 1914. évi 5.858. M. E. számú rendelete, a Szerbiából érkező időszaki lapok behozatalának és terjesztésének eltiltásáról és az onnan érkező más sajtótermékek ellenőrzéséről és lefoglalásáról szóló 5.485. M. E. sz. rendelet hatályának kiterjesztéséről. *MRT.* 1914. 1465.

157 A m. kir. minisztérium 1915. évi 1.809. M. E. számú rendelete, az ellenséges államokból érkező időszaki lapok behozatalának és terjesztésének eltiltásáról és az onnan érkező más sajtótermékek ellenőrzéséről és lefoglalásáról. *MRT.* 1915. 701.

158 A m. kir. ministeriumnak 5.720/M. E.sz. rendelete a külföldről érkező sajtótermékek ellenőrzéséről. *MRT.* 1914. 1466.

159 A m. kir. ministeriumnak 2.987/1915. M. E. számú rendelete, az idegenek és a náluk lévő tárgyak fokozott ellenőrzéséről. *MRT.* 1915. 1189–1191.

könyvomasok; a budapesti napilapoknak nyomtatásban már megjelent hírei, továbbá az a hír, amely a nap vagy az éj folyamán a Hadfelügyeleti Sajtóbizottság cenzúráján már átment, s amely anyag a cenzúra útján már a vidéki hírlaptudósítókhoz is eljutott olyanképpen, hogy valamelyik budapesti napilap kefelevonatában a vidék számára nekik átadott.<sup>160</sup>

Ezzel vált teljessé a külföldi lapokkal kapcsolatos intézkedési kör, hiszen ellenőrzés alatt állt a postai és az egyéni behozatal, valamint az ország területéről általuk közvetíthető hírek is, bár utóbbi reális sikere erősen megkérdőjelezhető, mivel a külföldi lapokkal szembeni fellépés lehetősége csak Magyarország területére korlátozódott.

## 2.4. A sajtót érintő egyéb megszorító intézkedések

A sajtókorlátozás egyéb eszközeinek körébe olyan jogszabályokat, olyan intézkedéseket sorolhatunk, amelyek közvetlenül nem a HKtv. 11. §-ból következnek, hanem a törvény más rendelkezéseiből, vagy a hadigazdálkodás eredményezte azokat. Előbbit jelentik azok a tilalmak, ellenőrzések, amelyek speciális eszközökre, intézkedésekre vonatkoznak. Az utóbbiba pedig az 1916-ban megjelenő papírhiány, papírválság kezelésének joganyaga. Mindkét szabályozási tárgykör visszahatott a sajtóra, a sajtórendészeti szabályokra.

Az egyéb tilalmak körébe tartozott az egyes térképek, útikönyvek, képes levelezőlapok és ábrázolások terjesztésének betiltása,<sup>161</sup> valamint a titkos tinták vagy írásmód, írásjelek ismertetését tartalmazó, vagy ilyenek alkalmazásával készült sajtótermékek, iratok, ábrázolások eltiltása.<sup>162</sup>

Az „Egyes térképeket és útikönyveket tilalmazó” rendelet eltiltotta azon katonai típusú térképek terjesztését, amelyek a Monarchia, a Német Birodalom és a Török Birodalom katonai országhelyeleteit minimum 1:50.000 arányban ábrázolta, továbbá 1:200.000 arányban ábrázolt szintén ezen államok esetében tereprajzokat vagy dombortérképeket. A belügyminiszter a miniszterelnökkel egyetértésben esetről-esetre adta meg a felhatalmazást ilyen nyomtatványok beszerzésére, akkor, ha azok állami vagy közgazdasági érdekből halaszthatatlanul fontos munkálatokhoz, elengedhetetlenül szükségesek voltak. Kisebb léptékű térképek és útikönyvek forgalmazása továbbra is lehetséges volt, viszont ellenséges állam területére való kivitelét tilalmazták, más külföldi államok esetében pedig esetről-esetre szükséges volt az engedélyeztetés.<sup>163</sup> Szintén tilalmas volt olyan képeslapok terjesztése, amelyek jól azonosítható módon ábrázoltak katonai szempontból fontos tárgyakat (épületek, telepek, hidak stb.), mivel ez a rendelet szerint a kémkedést jelentősen megkönnyítette. Aki ezen tilalmakat megszegte – ha súlyosabb cselekményt nem követett el –, kihágás miatt 2 hónapig és 600 koronáig terjedő büntetéssel volt sújtandó.<sup>164</sup>

160 M. KONDOR i. m. (1975): 81.

161 A m. kir. minisztérium 1915. évi 2.449. M. E. számú rendelete, egyes térképek, útikönyvek, képes levelezőlapok és ábrázolatok terjesztésének korlátozásáról (továbbiakban: Egyes térképeket és útikönyveket tilalmazó rendelet). *MRT*. 1915. 1081–1082.

162 A m. kir. ministeriumnak 1.012/1916. M. E. számú rendelete, titkos ténták avagy titkos írásmód vagy írásjelek ismertetését tartalmazó, vagy ilyenek alkalmazásával készült sajtótermékek, iratok és ábrázolatok terjesztésének eltiltásáról. *MRT*. 1916. 166–167.

163 Egyes térképeket és útikönyveket tilalmazó rendelet 1–3. §.

164 Uo. 4–5. §.

Az egyéb rendészeti eszközök körét jelentette a sajtótermékek kivitelének ellenőrzése. Az ezt szabályozó rendelet főszabályként megállapította, hogy sajtóterméket kivinni vagy külföldi rendeltetéssel postai csomagban, vagy vasúton, hajón feladni, kizárólag a budapesti és zágrábi Könyvkiviteli Bizottságok engedélyével volt lehetséges. Ez alól kivételt jelentettek a zeneművek és a kiadóhivatalok által feladott napilapok, valamint a Bosznia-Hercegovinába, Ausztriába és a Német Birodalom területére küldött sajtótermékek. Ez a jogszabály rendelte el 1917. szeptember 1-jével a Könyvkiviteli Bizottság felállítását.<sup>165</sup>

Mindennél jelentősebb fennakadásokat jelentett és mindennél nagyobb korlátozását jelentette a sajtónak az 1916-ban megjelenő papírhiány, továbbá az annak következtében bevezetett intézkedések. A fellépő rotációs újságpapírhiány kezelésére a kabinet felállította az Újságpapír Központot. Tagjait a lapkiadó vállalatok, nyomdavállalatok, rotációs újságpapírt gyártó vállalatok közül, az érdekképviselet által felterjesztett névsorból, a kereskedelemügyi miniszter javaslatára a miniszterelnök nevezte ki, kiegészítve a kereskedelemügyi miniszter és a miniszterelnök egy-egy küldöttjével, elnökét maga választotta tagjai sorából. Határozathozatal során a kormány által delegált tagokat az óvás joga megillette, ebben az esetben a végső szót a miniszterelnök mondta ki, döntését pedig kötelező érvénnyel végrehajtották.<sup>166</sup>

A készlet felmérése érdekében a lapkiadó vállalatoknak és nyomdavállalatoknak be kellett jelenteni a náluk fellelhető újságpapír mennyiségét, valamint az előállított lap árát, és hogy a meghatározott oldalterjedelem mellett, mennyi az egy heti szükségletük. Az újságpapír-gyártóknak pedig a fellelhető készleteiket kellett közölni, számukra ez folyamatos jelentéstételi kötelezettséget jelentett.<sup>167</sup>

A rendelet meghatározta a maximális heti szöveg és hirdetési oldalterjedelmet. Előbbi esetben 6 filléres lapoknál heti 49 oldal, 12 filléres lapoknál heti 98 oldal szövegterjedelmet engedtek; a többi lapnál az 1916. február második hetének megjelenési terjedelmét, az új alapítású lapok esetében viszont az Újságpapír Központ határozott ebben a kérdésben. A hirdetési oldal terjedelme az 1914. márciusi heti hirdetési oldalterjedelem 55%-a, kivéve ha ez meghaladta az 1916. februárit, mert akkor az utóbbihoz kellett igazodni. Ezen induló terjedelmi meghatározások esetében a jogalkotó megjegyezte, hogy amennyiben a nehézségek okán szükséges volna, akkor ezen arányokat az Újságpapír Központ tovább csökkenthette, azonban nem mehetett a napi egész oldalterjedelem 12 filléres lapok esetében 8 oldal, 8 filléres esetén 6 oldal, 6 filléres esetén 4 oldal, 4 filléres esetén 2 oldal, 4 fillérenél olcsóbb esetében pedig 2 oldal terjedelem alá. A lapok a rájuk szabott heti oldalmennyiséggel szabadon gazdálkodhattak mindaddig, amíg a fenti, legkisebb terjedelmet nem vezette be az Újságpapír Központ.<sup>168</sup> Ezek a megszorítások viszont nem vonatkoztak az állami intézmények vagy közhatóságok hivatalos lapjaira.<sup>169</sup>

Egy évvel később pedig már meghatározták azt is, hogy az egyes lapkiadó- és nyomdavállalatok kizárólag a Magyar Újságpapírbeszerző Részvénytársaságtól vásárolhatták meg a

165 A m. kir. minisztérium 1917. évi 5.700. M. E. res. számú rendelete, sajtótermékek kivitelének ellenőrzéséről. *MRT.* 1917. 1586–1587.

166 A m. kir. minisztérium 1916. évi 734. M. E. számú rendelete, a rotációs újságpapír forgalmának és felhasználásának szabályozásáról (továbbiakban: Első újságpapír rendelet). *MRT.* 1916. 122–128. 1. §.

167 Első újságpapír rendelet, 3–4. §.

168 Uo. 8. §.

169 Uo. 13. §.

szükséges rotációs újságpapírt, amelynek készleteivel az Újságpapír Központ rendelkezett. A rotációs újságpapír legmagasabb árát a kereskedelemügyi miniszter határozta meg.<sup>170</sup>

Mivel Ausztria a szükséges papírmennyiséget nem tudta, vagy inkább nem akarta<sup>171</sup> a magyar fél részére szállítani, ezért a minisztertanács felhatalmazta a miniszterelnököt, hogy Svédországból szerezze be a szükséges mennyiséget.<sup>172</sup>

1917 decemberében a papírellátás biztosítása érdekében felállították a Papír-Bizottságot, amelynek feladata a papír, a félanyag (faanyag, rongyanyag) és a cellulóz termelésének szabályozására, a nyersanyagok, félgyártmányok és a késztermékek felosztására, felhasználására és árszabályozására vonatkozó kérdésekben szakszerű tárgyalás és véleményadás, továbbá a papírellátással kapcsolatos tennivalók koordinálása volt.<sup>173</sup>

1918 márciusában az Újságpapír Központ hatáskörébe vonták a nem rotációs újságpapírt és az arra nyomtatott lapok terjedelmének megállapítását is. E rendelet ezen lapok esetében már a legnagyobb megjelenési oldalmennyiséget állapította meg, amelyet időszaki lapok esetében növelhetett vagy csökkenthetett a Központ; a 24 korona éves előfizetésnél alacsonyabb díjú lapoknál 4 oldal, ünnepnapokon 8, a 24 és 36 korona közötti éves díj esetében 6 és 12 oldal, míg a 36 koronánál drágább előfizetés esetén, 8 és 16 oldal volt a maximális napi terjedelem.<sup>174</sup>

A lapok megpróbálták a saját kezükbe venni a probléma megoldását, és egy lapkiadók által létrehozandó papírgyárat felállítani, amelyhez a minisztertanács 6.750.000 korona támogatást szavazott meg.<sup>175</sup> A részvénytársaság ötletét végül az őszi események tovasodorták.

A papírhány kérdését a háború végéig nem sikerült rendezni, amely összességében talán a legnagyobb – kormányon túlmutató – korlátozása volt a sajtónak.

## Záró gondolatok

A Deák szavaiban megfogalmazott, vagyis adekvát, rendszerszintű, a lehető legteljesebb körű, átgondolt és megfelelő keretek közötti, kivételes hatalmi szabályozásra 1912-ig várni kellett Magyarországon. A kivételes hatalmi törvény számos felhatalmazást biztosított a kormánynak háború és annak veszélye esetére, lehetővé téve számára többek között a közigazgatás militarizálását, valamint az alapjogok korlátozását. Mindezt azonban a kormány teljességének felelőssége mellett, az abban foglalt keretek között és a körülményekhez igazodó mértékben tette.

170 A m. kir. ministeriumnak 1.177/1917. M. E. számú rendelete. A rotációs újságpapír forgalmának újabb szabályozása. *MRT.* 1917. 169–171.

171 Ausztria vállalt papírszállítási kötelezettségének, szándék híján való nem megfelelő teljesítésére hívta fel a figyelmet Sümegi Vilmos még a Tisza Istvánhoz, a papírhány kérdésében intézett interpellációjában, amelyben jelezte, hogy a magyar fél megfelelő mennyiségű cellulózt küld a papír előállításához és mivel, akkor amikor a legnagyobb magyar lapok heti 56 oldalban jelenhettek meg, ugyanekkor Ausztriában a *Neues Wiener Tagblatt* terjedelme napi 104 oldal volt. – Sümegi Vilmos interpellációja a kormányhoz papírhány tárgyában és Tisza István erre adott válasza. KN, 1910. XXXIV. kötet, 1917. február 5. – március 2., 707. ülésnap.

172 Az MNL iratairól készült digitális másolatok – W szekció, W12 Mtjk. K27, 1917, 1917. 12. 28., 46. ülés.

173 A m. kir. ministerium 4.980/1917. M. E. számú rendelete. Papír-Bizottság alakítása. *MRT.* 1917. 2409–2411.

174 A m. kir. minisztérium 1918. évi 896. M. E. számú rendelet, a nem rotációs újságpapír forgalmának és felhasználásának korlátozásáról. *MRT.* 1918. 55–58.

175 Az MNL iratairól készült digitális másolatok – W szekció, W12 Mtjk. K27, 1918, 1918. 07. 29., 25. ülés.

A sajtó félévszázados rohamos fejlődésének is köszönhetően, a HKtv. nem tekinthetett el annak háború esetén való korlátozásától, azonban a döntést minden esetben szigorúan hadiérdekekhez kötötte.

A HKtv. által biztosított előzetes lapellenőrzést a kormányok soha nem rendelték el általánosságban, csak csekély számú lap esetében. A valódi korlátozást a szubjektív és objektív sajtótilalmi körök jelentették, amelyek révén az előzetes ellenőrzésre, önként benyújtott cikkek számos alkalommal akadtak fenn a Sajtóalbizottság cenzorainak kezei között. Fontos hangsúlyozni, hogy bár a kormányok enyhébb eszköznek vélték eme tilalmi köröket, mint az előzetes lapellenőrzést, egyfelől az már nyomtatott sajtópéldányokra vonatkozott, másfelől pedig ezen tilalmi körök kiadására nem volt alkotmányos felhatalmazásuk.

A lapbetiltások esetében az volt megfigyelhető, hogy főként nemzetiségi lapokra terjedt ki, azonban összesen 23 lapot érintett – ezek közül három hamar visszakapta megjelenési jogát –, amely mennyiség, az 1914-ben megjelenő 707 hírlaphoz és ebből közel 200 nemzetiségi laphoz képest, elenyésző számot tett ki.

A külföldi lapokkal kapcsolatos rendészeti szabályok a maguk összességében megfeleltek a felhatalmazási törvénynek, ezenfelül pedig mindegyik abszolút mértékben igazolható volt a háborús érdekek védelmével.

Sokkal jelentősebb mértékben korlátozta a sajtót a papírhiány, amellyel szemben bár minden kormány a lehetőségeihez és tudásához mérten megküzdött, de mindegyik alulmaradt, ami azt eredményezte, hogy a sajtótermékek mindegyike jelentősen csökkentett számban tudott, ha egyáltalán képes volt megjelenni.

Az első nagy világháború jelentős hatást gyakorolt a sajtóra, hiszen „1911 és 1920 között 62,3%-os volt a politikai napi- és hetilapok számának csökkenése.”<sup>176</sup> A hírlapok esetében ez a szám a korábbi 707-hez képest 305-re módosult.<sup>177</sup> Eme csökkenés jóval inkább köszönhető a háborús gazdálkodásból fakadó papírhiánynak, valamint a Tanácsköztársaság sajtóra gyakorolt káros ténykedésének, mint magának a kivételes hatalmi szabályok által biztosított felhatalmazási körnek.

176 BUZINKAY Géza – KÓKAY György: *A magyar sajtó története I. – A kezdetektől a fordulat évéig*. Budapest, Ráció, 2005. 189.

177 DEZSÉNYI i. m. (1942): VIII.



# Sajtójogi forrás-válogatás



## **A m. kir. minisztérium 1909. évi 875. M. E. számú rendelete, a katonai intézkedések hírlapi közzétételének tilalmáról**

Minthogy a katonai intézkedésekről egyes hírlapok oly cikkeket közöltek, amelyek a mellett, hogy a lakosságot indokolatlanul nyugtalanítják, a véderő elhelyezéséről és mozdulatairól is tájékoztatást nyújtanak: a m. kir. minisztérium a fegyveres erő állásáról, mozdulatairól, erejéről és működéséről, az erődök és erősítvények állapotáról, úgyszintén a fegyverek, hadiszerek és szerelvények mennyiségéről, vagy élelmiszerek hollétéről, mennyiségéről és minőségéről, vagy szállításáról szóló hírlapi közléseket ezennel megtiltja.

Az ily tartalmú közleményeknek sajtó útján való közzétételét az 1878. évi V. t.-c. 456. §-a öt évig terjedhető államfogházzal és négyezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel sújtja.

Ez a tilalom a kormány által nyilvánosságra hozott tudósítások hírlapi közzétételére nem terjed ki.

Budapesten, 1909. évi március hó 20-án.

*Wekerle s. k.*

## **A m. kir. minisztérium 1912. évi 6.966. M. E. számú rendelete, a katonai intézkedések hírlapi közzétételének tilalmáról fennálló rendelet tárgyában.**

A m. kir. minisztérium figyelmeztet mindenkit, hogy a katonai intézkedések hírlapi közzétételének tilalma tárgyában 1909. évi március hó 20-án 875/909. M. E. szám alatt kelt rendelet most is hatályban van és szövege a következő:

»Minthogy a katonai intézkedésekről egyes hírlapok oly cikkeket közöltek, amelyek a mellett, hogy a lakosságot indokolatlanul nyugtalanítják, a véderő elhelyezése és mozdulatairól is tájékoztatást nyújtanak: a m. kir. minisztérium a fegyveres erő állásáról, mozdulatairól, erejéről és működéséről, az erődök és erősítvények állapotáról, úgyszintén a fegyverek, hadiszerek és szerelvények mennyiségéről, vagy élelmiszerek hollétéről, mennyiségéről és minőségéről, vagy szállításáról szóló hírlapi közléseket ezennel megtiltja.

Az ily tartalmú közleményeknek sajtó útján való közzétételét az 1878. évi V. t.-c. 456. §-a öt évig terjedhető államfogházzal és négyezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel sújtja.

Ez a tilalom a kormány által nyilvánosságra hozott tudósítások hírlapi közzétételére nem terjed ki.«

Budapesten, 1912. évi november hó 23-án.

*Lukács s. k.*

## 1912. évi LXIII. törvénycikk a háboru esetére szóló kivételes intézkedésekről

### I. FEJEZET

#### Kivételes hatalom

##### 1. §

Háboru idején, sőt ha szükséges, már a háboru fenyegető veszélyének okából elrendelt katonai előkészületek esetében is, a ministerium valamennyi tagjának felelőssége mellett az ebben a törvényben meghatározott kivételes hatalmat a szükség mértékéhez képest igénybe veheti.

A kivételes hatalom a háboru befejezésével megszűnik. Ugyanakkor hatályon kívül kell helyezni a kivételes hatalom alapján tett intézkedéseket, ha hatályukat a ministerium már előbb nem szüntette meg.

Ha a háboru a kivételes hatalom alapján tett első intézkedéstől számított négy hónapon belül nem tört ki, a kivételes hatalom alapján tett intézkedéseket hatályon kívül kell helyezni, hacsak fenntartásukhoz az országgyűlés hozzá nem járul.

A hozzájárulás kérdésében az országgyűlés mindkét háza vita nélkül határoz, ha a kormány, hivatkozással az államérdekre, a vita mellőzését kívánja.

Ha a háboru fenyegető veszélye megszűnt, a kivételes hatalom alapján tett intézkedéseket a katonai előkészületek megszűnésével hatályon kívül kell helyezni.

##### 2. §

A kivételes hatalomból folyó intézkedések körét, hatályuk területét és hatályba lépésük időpontját a ministerium állapítja meg.

Erre vonatkozó rendeleteit köteles a ministerium az állam hivatalos lapjában közzétenni és minden községben, a melyre a tett intézkedések hatálya kiterjed, az ott szokásos módon kihirdetni. Ugyanigy kell eljárnia, ha intézkedéseit kiterjeszti, korlátozza vagy hatályukat megszünteti.

A kivételes hatalom igénybevételét, valamint azt, hogy a kivételes hatalomból folyó intézkedések mely területre terjednek ki, az országgyűlésnek a legközelebbi ülésben be kell jelenteni.

##### 3. §

Az e törvény alapján tett kivételes intézkedések hatályának megszűnésével a már folyamatban levő ügyekre nézve is azonnal a rendes törvényes állapot áll helyre.

[...]

##### 11. §

A ministerium elrendelheti, hogy az időszaki lapoknak és más sajtótermékeknek a sajtóügyi közvádolóhoz benyújtandó sajtórendészeti köteles példányait a szétküldés előtt kell a legköze-

lebbi kir. ügyészségnek, illetőleg rendőrhatóságnak kézbesíteni és hogy a szétküldés, a mennyiben a kir. ügyészség vagy a rendőrhatóság korábban meg nem engedik, időszaki lapoknál csak a sajtórendészeti köteles példány kézbesítésétől számított három óra múlva, más sajtótermékeknél a kézbesítés napjától számított egy hét múlva veheti kezdetét.

Ha az első bekezdés értelmében kijelölt kir. ügyészség vagy rendőrhatóság arról győződik meg, hogy valamely sajtótermékkel oly bűncselekmény követtetnék el, a mely a hadviselés érdekeit érinti, a sajtóterméknek szétküldését megtilthatja. Köteles azonban a kir. ügyészség vagy a rendőrhatóság a tilalommal együtt a tilalom megszegésének a 25. §-ban megállapított következményeit a sajtótermék előállítójával (nyomdászszal stb.) közölni és őt arra figyelmeztetni.

A jelen §-ban meghatározott ellenőrzés gyakorlásával a kir. ügyészségnek vagy a rendőrhatóságoknak egyes kirendelt tagjai is megbízhatók.

A ministerium intézkedhetik, hogy egyes belföldi időszaki lapoknak, a mennyiben közleményeik a hadviselés érdekeit veszélyeztetik, megjelenése és terjesztése eltiltassék.

A ministerium intézkedhetik, hogy a külföldről érkező sajtótermékek rendeltetési helyükre juttatás előtt, ellenőrzés alá vették és a mennyiben tartalmuk a hadviselés érdekeire veszélyes, lefoglaltassanak. Külföldi időszaki lapoknak behozatala és terjesztése egészen is eltiltható.

A ki az első bekezdés alapján kibocsátott rendelet megszegésével a sajtórendészeti köteles példány beszolgáltatását elmulasztja vagy a sajtótermék szétküldését a megállapított idő előtt megkezdi, valamint az, a ki a negyedik és ötödik bekezdés alapján eltiltott időszaki lapot kiad, terjeszt vagy behoz, a mennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

[...]

## II. FEJEZET

### A büntetőtörvénykönyvek módosítása és kiegészítése

[...]

#### 22. §

A ki háboru idején a fegyveres erő vagy a csendőrség tagját oly katonai büntetettre csábítja, vagy neki oly katonai büntetett elkövetéséhez nyújt segílyt, a mely katonai büntetett nem tartozik az 1878:V. tc. 453. §-ában említett szökésnek, vagy a katonai behívási parancs iránt tanusított engedetlenségnek (1890:XXI. tc. 1., 3., és 4. §) esetei közé, az, a mennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, öt évig terjedhető börtönnel és négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

## 23. §

Az 1878:V. tc. 456. §-ában meghatározott büntetéssel büntetendő az is, a ki az idézett §-ban meghatározott cselekményt valamely szövetséges állam haderejére vonatkozólag követi el.

[...]

## 25. §

A ki az e törvény 11. §-a értelmében kibocsátott tilalmat ismervé, e tilalom megszegésével a sajtóterméket szétküldi, vagy szétküldését szándékos mulasztásával lehetővé teszi, az, a meny nyiben a sajtótermék tartalma olyan, a melynek terjesztésére az 1878:V. tc. büntetést állapít meg, e büntetéssel büntetendő; ha a sajtótermék tartalma az 1878:V. tc. 144. §-ában, 146. § első bekezdésében vagy 147. §-ában meghatározott büntettek valamelyikének tényálladékát foglalja magában, három évtől öt évig terjedhető fegyházzal, ha pedig a 146. §-ának második bekezdésében vagy 456. §-ában vagy a jelen törvény 23. és 26. §-ában meghatározott bűncselekmények valamelyikének tényálladékát foglalja magában, három évig terjedhető államfogházzal és négyezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Az előbbi bekezdés értelmében büntetendő a sajtótermék előállítója (nyomdász stb.) akkor is, ha a sajtóterméknek az e törvény 11. §-ának első bekezdése alapján elrendelt beszo lgáltatását szándékosan elmulasztotta, vagy szétküldését a megállapított idő előtt megkezdette és tudta, hogy a sajtótermék tartalma az előbbi bekezdésben meghatározott bűncselekménynek tényálladékát alkotja.

Az előbbi két bekezdésben meghatározott bűncselekmények elkövetőinek felelősségére az 1848:XVIII. tc. 13. és 33. §-ában foglalt szabályok nem nyerne k alkalmazást.

[...]

## 30. §

A jelen fejezetbe ütköző vétségek kísérlete büntetendő.

[...]

## **Indokolás<sup>1</sup>** **a háború esetére szóló kivételes intézkedésekre** **vonatkozó törvényjavaslathoz.<sup>2</sup>**

Régóta érzett szükség, hogy a kormánynak háború vagy ennek fenyegető veszélye esetére rendelkezésre álljon oly kivételes hatalom, a melynek alapján kivételes intézkedéseket léptethet életbe.

E célból a kormány kebelében már évek hosszú sora óta folytak tárgyalások, a melyek azonban csak a legutóbbi időben nyertek befejezést.

Ugyanis lényeges előfeltételét képezi a modern hadviselésnek, hogy a fegyveres erő hadműveletei és egész működése a polgári hatóságok, sőt az állam egész lakossága részéről hatékonyan támogattassanak s így e kivételes intézkedéseknek e tekintetben mindenekelőtt oda kell irányulniok, hogy ez a szükséges támogatás az államhatalom részéről teljes mértékben és minden állampolgárt kötelező módon biztosítható legyen.

De nemcsak a katonai műveletek szempontjából szükséges, hogy háború esetére kivételes intézkedések léptetessenek hatályba. Kiváló fontossága van ennek a polgári lakosság, az egész ország, a közgazdasági élet, a jogbiztonság, a személy- és vagyónbiztonság szempontjából is, a melyeket minden háború a legkomolyabb veszélyekkel és károkkal fenyeget, s ezeknek a kivételes intézkedéseknek e tekintetben éppen oda kell irányulniok, hogy a jogrendnek és a közbiztonsági állapotoknak fokozottan hatályos eszközökkel való megvédése segélyével a fentérintett veszélyeket és károkat lehetőleg enyhítsék.

Hogy pedig ezek a kivételes intézkedések kellő sikerrel alkalmaztassanak, szükséges, hogy azok béke idején, normális viszonyok közt készítettessenek elő, mert csak így lehetséges, hogy szükség esetén kellő nyugalommal és minden nagyobb feltűnés nélkül vétessenek foganatba.

Ezt czélozza a jelen törvényjavaslat, a melyet a következőkben van szerencsém közelebbről megismertetni:

[...]

A 11. §-hoz.

A sajtóközlemények a hadviselés érdekeit igen könnyen veszélyeztethetik. Lehetnek sajtóközlemények, a melyek esetleg egész ütközetek elvesztését okozhatják, akár valamely katonai titok közzétételével, akár közvetett módon, p. o. a fegyveres erő tagjai hűségének megingatásával vagy az által, hogy a sajtó izgatásai a fegyveres erő egyes részeinek mozdulatait megnehezítik. Ennélfogva igen fontos ily közlemények megjelenését lehetőleg megakadályozni.

Az itt jelzett célra azonban nem mutatkozik szükségesnek, hogy az 1848. XVIII. t cz. (sajtótörvény) alapelvét, a mely szerint az előző vizsgálat örökre eltöröltetik, elejtsük és a közigazgatási praeventív cenzurát behozzuk, a mely szerint a közigazgatási hatóság (rendőrség) engedélyétől függ, hogy valamely sajtótermék megjelenhessék. Elégségesnek látszik egyrészt arról gondoskodni, hogy azok a hatóságok, a melyek sajtóvétség esetében első sorban hivatvák a megtorlás végett szükséges intézkedések megtételére, mennél gyorsabban és hathatósabban

---

1 *Képviselőházi Irodmányok* (továbbiakban: KI) 1910. XXII. kötet, 633. számú iromány.

2 Kizárólag az általános indokolást és a sajtóra vonatkozó részeket tartalmazza.

eljárhasanak, másrészt pedig arról, hogy valamely közlemény megjelenéséért való felelősség fokoztassák azzal, hogy az több személyre hárul.

Ennek megfelelően a 11. § azt az álláspontot foglalja el, hogy a sajtótermékek sajtórendészeti köteles példányai nem szétküldésük időpontjában szolgáltatandók be a kir. ügyészhez, vagy a sajtórendészeti ellenőrzéssel megbízott más hatósághoz, hanem már szétküldésük előtt, még pedig az időszaki lapok három órával, más sajtótermékek egy héttel előbb.

A sajtórendészeti köteles példányokra ily módon a szétküldés előtti beszolgáltatásnak kötelezővé tétele nem azt jelenti, hogy ennek alapján a sajtórendészeti hatóság engedélytől fog függni a sajtótermék megjelenése, hanem csak azt, hogy ennek alapján az ügyész vagy esetleg már a rendőrhatalom előre megállapíthatja, hogy ha valamely nyomtatvány megjelenik, azzal bűncselekmény követtetnék el és így már előre meg fogja tehetni azokat az intézkedéseket, amelyek a bűncselekmény elkövetésének megakadályozására szükségesek, ha pedig a bűncselekmény mégis elkövettetnék, lehetséges lesz sürgősen intézkedni, hogy a büntető megtorlás gyorsan bekövetkezzék s a sajtótermék elterjedése meghiúsítsa. A bűncselekmény elkövetésének megakadályozása végett a sajtótermék szétküldésének megtiltására a § arra az esetre ad felhatalmazást, ha a sajtótermékkel a hadviselés érdekeit érintő cselekmény követtetnék el.

Ha a sajtótermék tartalma oly bűncselekmény tényálladékát foglalja magában, amely a hadviselés érdekeit érinti, a mi felett határozni a bíróságnak van fentartva, a 13. §. 9. pontja a sajtótermék előállítójának a bűncselekmény elkövetésében való részességét és felelősségét is kimondja, feltéve, hogy ő a sajtórendészeti hatóság tilalmát ismerve vagy a sajtótermék büntetendő tartalmáról egyébként tudva küldötte szét a nyomtatványt, vagy tette szétküldését lehetővé. A hadviselés érdekeit többek közt például az is sérti, ha a közlemény a szövetséges államok haderejének állapotát tárgyalja.

A felett tehát, hogy a sajtórendészeti hatóság által kibocsátott tilalom jogosult volt-e vagy nem, mindig bíróság fog határozni és nincs kizárva az az eset, hogy a sajtótermék előállítóját a bíróság egészen felmentse, ha azt találja, hogy a tilalom dacára szétküldött sajtótermék tartalma bűncselekményt nem foglal magában.

Mindez kétségtelenül jelentékeny korlátozása a sajtószabadságnak; de háború esetén e korlátozások szükségesek; és e korlátozások mellett is fennmarad a sajtószabadság legfőbb elve, hogy a gondolatközlés nem tétetik előzetes engedélytől függővé, hanem a gondolatközlés tilos volta véglegesen csak utólagos bírói eljárás alapján állapíttatik meg. Oly gondolatnak a közlése, amely az állam legfőbb érdekeit nem veszélyezteti, ilyen eljárás mellett sem fog akadályba ütközni.

A §-nak negyedik bekezdése az előbbieknél sokkal messzebb menő rendelkezést tartalmaz. Különösen oly vidékeken, amelyeknek lakossága az ellenséges állam lakosságával fájlag rokon, a sikeres hadviselésre rendkívüli veszélyt rejthet magában, ha ez a lakosság a sajtó útján állandó államellenes izgatásnak van kitéve. Ennélfogva ha ott a lapok tapasztalatszerűen ily irányzatot mutatnak és ha az ily időszaki lapok megjelenésében és terjesztésében rejlő veszelmeket az előbbi bekezdésben meghatározott módokon csak nehézségekkel lehet elhárítani, meg kell adni a leghathatósabb eszközt az ily időszaki lapok megjelenésének és terjesztésének megakadályozására. A háború befejeztével, midőn a kivételes hatalom megszűnik, természetes, hogy a 11. §. negyedik bekezdése alapján kibocsátott tilalmat is hatályon kívül kell helyezni.



Az ötödik bekezdés a külföldi lapok ellenőrzéséről intézkedik. Külföldi sajtótermékekben rejlő ellenséges irányzattal szemben béke idejében csak a postai szállítási jog elvonásával szoktunk védekezni. Háború vagy háború veszélye idején ez a védekezés nem elég, különösen oly sajtótermékekkel szemben, amelyek az ellenséges államban, vagy szövetséges államaiban jelennek meg. Ezért szükséges, hogy a külföldi sajtótermékek ellenőrzés alá vétessenek, sőt a külföldi időszaki lapok behozatala és terjesztése egészen eltiltható legyen. A tilalom lehetőségét a §. a külföldi sajtótermékek közül csak az időszaki lapokra korlátozza, mert a tilalmat az ily időszaki lapok ellenőrzésével járó nehézségek indokolják; míg a teljes tilalom más külföldi sajtótermékekre nem mutatkozik indokoltnak.

Az utolsó bekezdés az ismertetett intézkedések megszegését minősíti kihágássá és arra büntetésképpen a törvényes maximális büntetési tételt állapítja meg.

[...]

Budapesten, 1912. évi november hó 30-án.

Lukács László  
m. kir. miniszterelnök

### **Darvai Fülöp, mint a törvény előadója ismerteti a kivételes hatalmi tervezetet a képviselőház előtt annak általános vitájában (1912. december 7.)<sup>3</sup>**

**Darvai Fülöp:**<sup>4</sup> T. képviselőház! Ne méltóztassék szerénytelenségnek venni, ha tán kissé hosszabb időre kérem a t. ház figyelmét, (*Halljuk! Halljuk!*) hogy ezt a fontos, kivételes törvényjavaslatot, amely ma tárgyalandó, csekély erőmhöz képest megokolhassam. Előrebocsátom, hogy maga a törvényjavaslat nem egy aktuális és tényleges állapotnak szorosan vett kifolyása. A háború esetéről szóló kivételes szükségjavaslat, amelynek megteremtése állandó, eminens érdek. Eminens érdek azért, mert ha a mai modern jogelvek mellett egyáltalában azt tartjuk, hogy minden olyan kivételes törvény, amely a közszabadságok körébe vág, amely a közszabadságok körét érinti, a modern jogi haladottság mellett anachronizmus, akkor fel kell vetnem azt a kérdést, vajjon a XX. században, a civilizáció előrehaladása mellett nem-e ugyanilyen anachronizmus az, hogy fegyverkezünk kell, hogy a fegyverkezést fenn kell tartanunk és hogy az állami nagy érdekeket, az állami igazi nagy feladatokat esetleg fegyver erejével is meg kell óvnunk.

Ha áll ez utóbbi, hogy erre szükség van, nem szenvedhet kétséget, hogy ez általános jogi elvek szerint is statuált szükség- és kényszerjognak meg kell lenni arra nézve is, ha háború esetében, zavaros időben fenn akarjuk tartani az ország rendjét, meg akarjuk óvni a békés polgárok minden javát és minden érdekét. (*Igaz! Úgy van!*) Ha ezen javaslattal szemben az a vád hangzik el, hogy a javaslat kivételes rendelkezéseinél fogva és azon erős és határozott

3 *Képviselőházi Napló* (továbbiakban: KN) 1910. XVII. kötet, 421. ülésnap.

4 Az általános bevezetésen túl, kizárólag a sajtóra vonatkozó fejtegetéseket tartalmazza.

hatalmi körnél fogva, amelyet a kormány kezében juttat, egy a szó szoros értelmében vett tendenciózus javaslat, amelynek csak az volna a célja, hogy a kormányokat kivételes hatalommal ruházza fel: akkor ezzel szemben kell állítanom azt a meggyőződésemet, hogy nem szenvedhet kétséget az, hogy a kivételes hatalom instituczióit nem lehet megteremteni egyes kormányok javára, a kivételes hatalom instituczióit meg kell teremteni minden kormány javára. Meg vagyok győződve, hogy amíg magyarul és magyarán érző hazafiai lelkek vannak ebben az országban, – ha csak nem az általános bizalmatlanságot akarjuk szembeállítani politikai mottó gyanánt – meg lehet bizni minden kormányban a tekintetben, hogy ott, ahol az igaz, nagy, országos érdekekről van szó, a nemzeti akarat, a nemzeti törvény, a közszabadságok ellenére semmit sem fog cselekedni ezen mélyreható és nagy intézkedések törvénybe iktatása után sem. *(Igaz! Úgy van!)*

[...]

Hát, t. képviselőház, az épen az elvi, a közjogi kérdés, vajjon melyik a messzebbmenő hatalom, melyik a becsületesebb eljárás: az e, amely egyszerűen egy rövid törvényben adott meghatalmazás alapján megadja a módot a kormánynak arra, hogy az összes kivételes institucziókat és törvényeket megállapíthassa, életbe léptethesse, vagy helyesebb és becsületesebb-e az az eljárás, amely a közszabadságoknak, az ország integritása érdekeinek megóvása céljából ezt a kivételes hatalmat törvény erejével körülbástyázza, törvény erejével korlátozza és törvény erejével állapítja meg azt, hogy a kormány a kivételes intézkedések alkalmazásában meddig mehet, milyen határok között mozoghat, és melyek azok a határok, amelyeken túlmenni nem szabad. Én azt hiszem, t. ház, nem kell tovább mennem a bizonyítás terén, csak annak pusztá konstatálására szoritkozom, hogy az előttünk fekvő törvényjavaslat preczize megszabja mindazokat a határokat, amelyeken túl a kormányhatalom ezen javaslat életbeléptetése után sem mehet és menni nem fog. *(Úgy van! Úgy van!)*

[...]

És végül a sajtónak közigazgatási prevenziójára vonatkozó szabályok.

Nem kívánok e kérdésnél bővebben immoralálni, csak azt kívánom kiemelni, hogy a sajtóra vonatkozólag azon elengedhetetlen főfeltétel mellett, hogy a hadviselés érdekére nézve sérelmes közleményekről van szó, állapítatik meg a közigazgatási prevenzió azon szempontból, hogy a mostani köteles példányok rendszere mellett be kell mutatni a sajtóterméket ugyan úgy, mint eddig, csupán csak a közérdek szempontjából, a hadviselési érdek szempontjából állapíthatja meg az illető közeg azt, hogy szétküldhető-e vagy nem, és akkor is csak egy bizonyos, rövid órákra terjedő időközről van szó, amelyen belül e lehetőség megadatik.

A külföldi lapok kitiltására vonatkozó rendelkezések szintén olyan kivételes intézkedések, amelyek tekintetében háborus időkben lehetetlen, hogy a kormánynak erre vonatkozólag a jog meg ne adassék. *(Helyeslés.)* Mert hiszen az izgalmak és izgatások jöhetnek oly részről is, amelyet csak e lapok kitiltása útján lehet ártalmatlanná tenni. *(Igaz! Úgy van!)*

[...]

## Gróf Hadik János és Lukács László miniszterelnök felszólalása a kivételes hatalmi törvény főrendiházi vitájában (1912. december 14.)<sup>5</sup>

**Hadik János gr.:**<sup>6</sup>

[...]

Hogy olyan törvényre, mely háboru esetére vonatkozó rendkívüli intézkedéseket megállapít, szükség van, azt én nem tagadom, és a magam részéről kívánatosnak is tartom, hogy ezek törvényileg szabályoztassanak, már csak azért is, mert egyrészt megszabják a követendő eljárást, másrészt pedig mégis némiképpen korlátozhatják az egyéni önkényt.

De, méltóságos főrendek, én a részletekhez nem kívánok hozzászólni, csak azt akarom kiemelni, hogy ennél a javaslatnál mi a lényeg. [...] Abban a tekintetben pedig, hogy nem akad kormány, amely visszaéljen egy rendkívüli felhatalmazással, csak arra utalok, hogy láttuk a Kristóffy-kormány idejében, hogy az 1888. évi XVIII. t. cikkben adott felhatalmazással élve, miképpen játszották ki a nemzetnek ujonczmegajánlási jogát. (*Igaz! Úgy van! jobbfelől*)

A jelenlegi kormány is keresztülgázol minden törvényen, lábbal tiportja alkotmányunk legszentebb biztosítékait. (*Úgy van! jobbfelől*) és nem akar békét kötni. A kormányt támogatók lelkiismerete még nem ébredt fel arra, hogy tekintve ezt a súlyos helyzetet, követeljék a kormánytól, hogy kössön békét és állítsa helyre a parlamenti rendet. Ily viszonyok közt fokozottan kell ügyelnünk arra, hogy a kormányok ilyen felhatalmazást ne kapjanak.

Milyen más lelkiállapotban volna a nemzet és nézne eléje a súlyos eseteknek és complicatióknak, ha nem élne szívében az a keserűség, hogy a magyar nemzetnek legszerényebb és jogos követelményei sohasem vétetnek figyelembe, hogy akadnak magyar emberek, kik vállalkoznak arra, hogy a magyar nemzet alkotmányát tönkretegyék és eltíporják [...]

**Lukács László miniszterelnök:** [...] Éppen azért egészen objektív alapon kívánom feltenni a kérdést, amely minden törvényjavaslat megbírálásánál az első: hogy vajon szükséges-e az az intézkedés, amely javasoltatik és hogy vajon azok az intézkedések, amelyek a törvényben foglaltatnak, helyesek-e. [...] E felett lehet vitatkozni, de aki gyakorlatilag nézi a kérdést, az előtt nem lehet kétséges az, hogy vannak bizonyos adminisztratív közgazdasági és politikai természetű intézkedések, amelyek ha elkésve tételnek meg, akkor azoknak egyáltalában semmiféle hasznát venni nem lehet. [...] Mindenki tudja, hogy háboru esetében a kémkedés egyike a legveszélyesebb dolgoknak, amely leginkább kockáztatja a háboru eredményét. Ha a kormány nincs abban a helyzetben, hogy előzetesen, preventív intézkedések által, a kémkedést meggátolja, teljes lehetetlenség, hogy ezt a veszélyt az országtól távoldartsa. Így vagyunk a hírlapok izgatásaival, amelyek különösen olyan viszonyok között, mint a minők, fájdalom, nálunk vannak, a legveszedelmesebb eredményekre vezethetnének. Ha ennek az izgatásnak megakadályozása elkésik, akkor az intézkedésnek semmiféle eredménye nincs. Ha a kormány az ilyen sajtóvétségeket kénytelen volna a rendes uton letárgyaltatni, akkor ennek az eredménye az, hogy egy vagy két

<sup>5</sup> *Főrendiházi napló*, 1910. II. kötet, XXXIV. ülés.

<sup>6</sup> Kettőjük között éles vita alakult ki a törvény rendelkezésével kapcsolatban, amely részben érintette a sajtójog kérdéskörét is.

esztendő mulva kerül a kérdés sajtóbíróság, az esküdtszék elé, és a legnagyobb valószínűség szerint, – amint az esküdtszéki eljárás eredményeit ismerjük, – a per felmentéssel végződik

[...]

### **Bikádi Antal beszéde a Képviselőház előtt, a törvénykezési illetékről szóló törvényjavaslat általános vitájában (1914. július 15.)<sup>7</sup>**

**Bikádi Antal:**

[...]

Az igazságügyminister ur azt mondotta, hogy nyugodtan fog visszagondolni ministeri működésére (*Halljuk! Halljuk! balfelől.*), mert megnyugvással szolgál neki az, hogy részt vett a kormánynak abban a tevékenységében, amely szociális alkotásokat hozott létre. T. igazságügyminister ur, én azt hiszem, hogy ennek a kormánynak a működését nem a szociális működések teszik emlékezetessé. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*)

**Sümegei Vilmos:** Pinka meg a palotaörök! (*Zaj baloldalon.*)

**Bikádi Antal:** Ennek a kormánynak a működését a jogtiprások teszik nevezetessé.

[...]

Kérdem, megnyugtató-e az ha az ember résztvesz olyan munkában, amelyben a képviselői immunitást lábbal tiporták [...] amikor arra hivatkozhatik, hogy részt vesz olyan törvénykezési munkában, amely a képviselők testi épségét veszélyezteti, (*Úgy van! a baloldalon.*) amikor arra hivatkozhatik, hogy részt vesz olyan munkában, amely a nemzet szabadságát, a sajtó jogait kevesbbiti, korlátozza

[...]

ugyszólván elkobozza és ha akkor hivatkozik az isteni gondviselésre és hálát ad az Istennek, hogy az ilyen munkában részt vehetett, akkor én nem győzök az igazságügyminister uron eléggé csodálkozni, (*Úgy van! a szélsőbaloldal.*) rajta, aki mindig az ő jó szívére hivatkozik; aki mindig arra a szorgalmas és békés munkára utal amelyet ezelőtt végzett, sem vele, sem eddig munkájával nem tudom összeegyeztetni azt, hogy ő most ezekben a kegyetlen munkákban is részt vesz és azt dicsőségnek tartja, hogy miniszterelnökével együtt hálát adhat a Gondviselésnek, amiért őket szép egyetértésben a nemzeti jogok eltiprásához hozzásegítette.

<sup>7</sup> KN, 1910. XXV. kötet, 555. ülésnap.

## **A m. kir. miniszterelnök jelentése a háború esetére szóló kivételes hatalom igénybevételéről<sup>8</sup>**

Tisztelt Képviselő ház!

Van szerencsém tisztelettel bejelenteni, hogy miután a Szerbiával fölmerült konfliktus folytán Ő császári és apostoli királyi Felsége Bad-Ischlben 1914. évi július 25-ről kelt legfelső elhatározásával a közös hadseregnek, továbbá a honvédségnek részbeli mozgósítását és a népfelkelésnek a honvédelem érdekei által megkövetelt mérvben való felhívását legkegyelmesebben elrendelni méltóztatott: szükségesnek mutatkozott, hogy az 1912: LXIII. tc.-ben meghatározott kivételes hatalom igénybe vétessék.

Az említett törvény 2. §-a alapján tisztelettel van szerencsém az országgyűlésnek bejelenteni, hogy a kivételes hatalom igénybevétele a magyar szent korona országainak déli részeire, illetőleg a szükséges mérvben az ország egész területére nézve 1914. évi július hó 26-tól kezdődőleg elrendeltetett nevezetesen:

[...]

B) Magyarország területére a következő rendkívüli intézkedések váltak szükségessé:

A katonai intézkedések közzlésének eltiltása (a m. kir. ministeriumnak 5482/M. E. számú rendelete).

Az időszaki lapok és más sajtótermékek fokozottabb ellenőrzése (a m. kir. ministeriumnak 5483/M. E. számú rendelete, illetve a m. kir. igazságügyminiszter, a m. kir. belügyi és kereskedelemügyi miniszterrel egyetértve kiadott 12.001/1. M. E. számú rendelete).

Egyes belföldi időszaki lapok megjelenésének és terjesztésének szükség esetén való eltilthátása (a m. kir. ministeriumnak 5484/M. E. számú rendelete).

A Szerbiából érkező időszaki lapok behozatalának és terjesztésének eltiltása, valamint az onnan érkező más sajtótermékek ellenőrzése és lefoglalása (a m. kir. ministeriumnak 5485/M. E. sz. rendelete).

Intézkedések aziránt, hogy az 1912:LXIII. tc. 18-27. §-ának rendelkezései szempontjából háború idején elkövetettnek tekintendők legyenek azok a bűncselekmények, amelyek az e részben kiadott rendelet hatályának tartama alatt elkövettetnek (a m. kir. ministeriumnak 5489/M. E. számú rendelete).

[...]

Tisztelettel kérem, hogy ezen jelentésemet tudomásul venni méltóztatassék.

Budapest, 1914. évi július hó 29-én.

*Tisza István gr. s. k.,  
m. kir. miniszterelnök.*

---

<sup>8</sup> KI, 1910. XLIV. kötet, 1100. számú iromány. A jelentés melléklete tartalmazta az ún. alapsomagot, vagyis azon rendeleteket, amelyeket az egyes minisztériumok még a háború előtt kidolgoztak és amelyek az első világháború idején alkalmazott kivételes hatalmi jogszabályok alapjainak tekintendők. A kötet a mellékletből kizárólag a sajtóügyi szabályokat tartalmazza.

## Melléklet az 1100. számú irományhoz

### A m. kir. ministerium 5.487/M. E. számú rendelete az esküdtbíróóságok működésének egyes kir. törvényszékeknél felfüggesztéséről.

A m. kir. ministerium az 1912 : LXIII t.-c. 12. §-ának 2. pontjában nyert felhatalmazás alapján a *pécsi, szabadkai, zombori, újvidéki, nagykikindai, nagybecskereki, pancsovai, temesvári, fehértemplomi, lugosi, karánsebesi, dévai, nagyszebeni, gyulafehérvári, tordai, dési, besztercei, kolozsvári, marosvásárhelyi, csíkszeredai, székelyudvarhelyi, erzsébetvárosi, kézdivásárhelyi, brassói, zilahi és fumei kir. törvényszékeknél* levő esküdtbíróóságok működését felfüggeszti és az esküdtbíróóságokhoz tartozó ügyekben a főtárgyalás megtartását a kir. törvényszékek hatáskörébe utalja

Ez a rendelet azonnal hatályba lép.

Budapest, 1914. évi július hó 27-én.

*Gróf Tisza István s. k.*

## Melléklet az 1100. számú irományhoz

### A m. kir. igazságügyiminiszter 1914. évi 12.002. I. M. E. számú rendelet, a gyorsított bünvádi eljárás szabályairól.

A háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott 1912:LXIII. tc. 31. §-ában nyert felhatalmazás alapján a gyorsított bünvádi eljárás szabályait a következőkben állapítom meg:

## I. FEJEZET

### A gyorsított bünvádi eljárás rendes szabályai

#### 1. §

Azokat a bűncselekményeket, amelyek a gyorsított bünvádi eljárás alá tartoznak, úgyszintén azt a területet, amelyre ezeknek az eljárási szabályoknak hatályossága kiterjed, valamint e szabályok életbeléptetésének időpontját a minisztérium az 1912:LXIII. tc. 12. §-ának 4. pontjában nyert felhatalmazás alapján kibocsátott rendeletével határozza meg.

A gyorsított bünvádi eljárásnak csak annyiban van helye, amennyiben a terhelt, vagy a cselekmény nem tartozik a katonai büntető bírászkodás alá.

#### 2. §

A gyorsított bünvádi eljárásban a bünvádi perrendtartásról szóló 1896:XXXIII. tc. (Bp.) rendelkezéseit a jelen rendeletből folyó eltérésekkel kell alkalmazni.

## 3. §

Pótmagánvádnak a gyorsított bünvádi eljárásban nincs helye.

A vádat a Bp. 41. §-a alá eső bűncselekmények miatt is a kir. ügyészség képviseli.

## 4. §

Magánjogi igény kérdésében a bíróság a tárgyalást és az ítélethozást mellőzi, ha a bünvádi eljárást késleltetné.

## 5. §

Minden intézkedést a lehető legnagyobb sürgősséggel kell elrendelni és foganatosítani, tekintet nélkül a vasárnapokra és ünnepnapokra és a nap szakára.

A határidőkbe a vasárnapot és a Gergely naptár szerinti ünnepet be kell számítani akkor is, ha az a határidő utolsó napjára esik.

## 6. §

A gyorsított bünvádi eljárásra a cselekmény elkövetésének helye szerint illetékes bírósággal egyenlően illetékes az a bíróság, amelynek területén a terhellet kézrekerítették vagy fogva tartják, ha a gyorsított eljárásra az is fel van hatalmazva.

Ha az illetékes bíróság előtt az eljárás megindítása vagy folytatása nehézségekbe ütköznék, az ügyben a gyorsított bünvádi eljárásra hivatott az a bíróság válik illetékkessé, amelyhez a kir. ügyészség fordul.

Az ügy áttételének más illetékes bírósághoz csak a kir. ügyészség indítványára van helye.

## 7. §

Az ügyek egyesítésének és az egyesítés mellőzésének vagy megszüntetésének csak a királyi ügyészség indítványára és csak akkor van helye, ha az eljárás gyors befejezését nem akadályozza.

Gyorsított eljárás alá tartozó ügy nem egyesíthető olyan ügygel, amely nem tartozik gyorsított eljárás alá.

Az egyesítést az a bíróság rendeli el, amelyiknél a kir. ügyészség erre irányuló indítványt terjeszt elő, feltéve, hogy e bíróság hatáskörét egyik ügy sem haladja meg.

## 8. §

Ha a Bp. 55. §-ának megfelelő védő nem áll azonnal rendelkezésre, védőül ügyvédjelölt vagy más alkalmas jogtudó egyén is választható vagy kirendelhető azokban az esetekben is, amelyekben a védőt hivatalból kell kirendelni. A védőt az ügyvédi kamara székhelyén is a törvényszék elnöke rendeli ki.

A védő a vádirat benyújtásáig a terhelttel csak hatósági személy ellenőrzése mellett érintkezhetik és az iratokat csak akkor tekintheti meg, ha ez az eljárás célját nem veszélyezteti.

A védő kérelmére a főtárgyalást a védelem előkészítése céljából nem lehet elhalasztani. A védő elmaradása, vagy az, hogy védő nem volt kirendelhető, a Bp. 56. §. 1., 3. és 4. pontjának esetein kívül a tárgyalás megtartását nem akadályozza.

#### 9. §

Vizsgálatnak nincs helybe. A vizsgálatot a nyomozás pótolja.

A nyomozást a kir. ügyészség maga is teljesítheti. A nyomozásban a kir. ügyészséget ugyanazok a jogok illetik meg, mint a Bp. szerint a vizsgálóbíró a vizsgálat folyamán.

A rendőri hatóság, a Bp. 98. §-ának harmadik bekezdésében megjelölt intézkedéseket kivéve, bármely nyomozó cselekményt elrendelhet és foganatosíthat, de köteles erről a kir. ügyészséget késedelem nélkül, lehetőleg távirat vagy távbeszélő útján értesíteni.

A posta- vagy távirdahivatalban, továbbá a szállító- és fuvarozó intézeteknél lefoglalt levelek, táviratok és egyéb küldemények átvételére a rendőrhatalóság, vagy annak valamely tagja is feljogosítható.

A nyomozást a kir. ügyészség a határrendőrségre is bízhatja.

Egyes nyomozó cselekmények foganatosítása végett a katonai hatóságok is megkereshetők.

#### 10. §

A nyomozó eljárásban minden hosszadalmasságot kerülni kell.

Jegyzőkönyvet csak oly nyomozó cselekményről kell szerkeszteni, amelyek a főtárgyalásnál bizonyítékul fognak szolgálni és ott nem lesznek megismétlendők; más esetekben elég, ha a kihallgatott egyén vallomásának lényeges tartalmáról a jegyzőkönyvvezető vagy a cselekményt foganatosító közeg maga rövid feljegyzéseket tesz és ezt aláírja.

A nyomozó cselekményeknél csak akkor kell bírósági tanút alkalmazni, ha a kir. ügyészség szükségesnek találja.

Szakértői szemlénél és vélemény adásánál egy szakértő alkalmazása minden esetben elégséges, s a halottszemlénél és a boncolásnál szükség esetében a kezelőorvos is alkalmazható ily szakértőül, ha alkalmazása aggályosnak nem mutatkozik.

#### 11. §

Az előzetes letartóztatás tartamára a vizsgálati fogságra vonatkozó szabályok irányadók.

Az előzetes letartóztatás megszüntetése tárgyában a főtárgyalás kitűzéséig a kir. ügyészség határoz. A letartóztatott terhelt biztosíték ellenében szabadlábra nem helyezhető.

#### 12. §

A nyomozó hatóság intézkedései ellen, amennyiben a Bp. a perorvoslatot megengedi, huszonnégy óra alatt előterjesztésnek van helye az első fokon eljáró bírósághoz. Törvényszéki ügyekben az előterjesztés felől a törvényszék büntető tanácsa határoz. További perorvoslatnak nincs helye.



## 13. §

A kir. ügyészség, mielőtt a nyomozás adataiból a vádemelésre elegendő alapot talál, késedelem nélkül, lehető rövidséggel szerkesztett vádiratot terjeszt a bíróság elé, amelyben az ügy főtárgyalására határnap kitűzését is kéri.

A vádiratot a főtárgyalási tanács elnökénél kell benyújtani, aki a főtárgyalásra határnapot tűz, a vádiratot a terhelttel az idézéssel együtt közli és megteszi a főtárgyalás előkészítéséhez szükséges egyéb intézkedéseket.

A vádirat ellen kifogásnak nincs helye.

## 14. §

A főtárgyalás határnapját akként kell kitűzni, hogy a vádiratnak a terhelttel közlése és a főtárgyalás határnapja közé legalább három napi időköz essék, kivéve ha a terhelt ez időköz megrovidítésébe kifejezetten beleegyezik.

A vádlottnak új bizonyítékok megszerzése iránti indítványát legkésőbb a vádirat közlését követő napon kell megtennie.

A főtárgyalásra távirat vagy távbeszélő útján is lehet idézni.

## 15. §

A bíróság elnöke a nyilvánosságot a Bp. 293. §-ában meghatározott eseteken kívül kizárja, ha a főtárgyalás nyilvánossága az állam biztonságát, vagy a katonai szolgálati érdekeket veszélyeztetné. Ha a nyilvánosság az állambiztonság veszélyeztetésének okából van kizárva, a főtárgyaláson a vádlott bizalmi férfai sem lehetnek jelen.

## 16. §

A főtárgyalás elhalasztásának, félbeszakításának vagy elnapolásának csak elkerülhetetlen szükség esetében és csak a lehető legrövidebb időre van helye. Ha bizonyítás kiegészítése szükséges, ezt a tárgyaló bíróság kiszállással vagy egyik tagjának kiküldésével is fogatosítja.

## 17. §

Az ítéletet mindjárt meghozása után ki kell hirdetni.

## 18. §

Az ítélet ellen egyfokú perorvoslatnak van helye, amennyiben a perorvoslatot a Bp. ki nem zárja. A perorvoslatot azonnal, az ítélet kézbesítése esetében pedig ettől számított három nap alatt kell bejelenteni; indokait a határozat közlésétől írásban három nap alatt lehet beadni. Az elsőfokú bíróság perorvoslat bejelentése, esetében az iratokat e három nap letelte után haladék nélkül köteles a felsőbb bírósághoz felterjeszteni.

A kir. ügyészség által bejelentett perorvoslatnak a fogva levő vádlott szabadlábra helyezésére halasztó hatálya van.

## 19. §

A fellebbviteli bíróság az ügy tárgyalására az iratok felérkezésétől nyolc napon belül tűz határnapot.

A fellebbviteli tárgyalás a vádlottnak a Bp.-ban megkívánt jelenléte nélkül is megtartható, ha a vádlott nem volt megidézhető vagy előállítható. Ha azonban a vádat oly büntett miatt emelik, amelyre a törvény öt évig terjedhető szabadságvesztés-büntetésnél súlyosabb büntetést állapít meg, az alsóbíróság által felmentett, vádlottat a fellebbviteli bíróság a vád tárgyául szolgáló cselekményért csakis a Bp. szabályainak megfelelő eljárással ítélni el.

Ha a bizonyítás kiegészítése szükséges, azt a fellebbviteli bíróság egyik tagjának kiküldésével is fogantathatja.

## 20. §

Halálbüntetés megállapítása esetében az a bíróság, amelyik a jogerős ítéletet hozta, a Bp. 497. §-a második bekezdésének megfelelő eljárás után a bűnügyi iratokat az esetleg beadott kegyelmi kérvénnyel, valamint a kir. ügyészségnek és a bíróságnak véleményével a kegyelmezés kérdésében a királyhoz intézendő felterjesztés végett közvetlenül az igazságügyminiszterhez küldi.

## 21. §

A gyorsított bűnvádi eljárásnak az 1–5., 7–19. §-okban foglalt szabályait a nyomtatvány útján elkövetett bűncselekmény esetében is alkalmazni kell.

A gyorsított bűnvádi eljárási szabályok hatályosságának területén mindegyik kir. törvényszéknek van sajtóbírósági hatásköre és mindegyik kir. ügyészségnek sajtó-közvádloi jogosultsága.

Az illetékességre a Bp. 562. §-a irányadó. E rendelet 6. §-ának második és harmadik bekezdésében foglalt szabályok itt is állanak.

A nyomozás a felelős személy kipuhatólására szorítkozik.

A lefoglalás hatályát veszti, ha a kir. ügyészség a lefoglalástól számított nyolc nap alatt a nyomozást meg nem indítja.

A terhelt a vádirat előterjesztése után a sajtójogi felelősséget, más felelős személyre át nem háríthatja.

## 22. §

A kir. járásbíróságok a gyorsított bűnvádi eljárás alá tartozó ügyekben is a Bp.-nak a járásbíróság előtti eljárás tekintetében irányadó szabályai szerint járnak el. Az 1-7. §-oknak, a 9. §. második, harmadik, negyedik és ötödik bekezdésének, a 10-12. §-oknak és a 15-19. §-oknak szabályai azonban a kir. járásbíróságok előtti eljárásban is alkalmazandók.

## 23. §.

Ujrafelvételnek és a jogegység érdekében perorvoslatnak a gyorsított bűnvádi eljárásban hozott határozatok ellen is a Bp. szabályai szerint van helye.

## 24. §

Ha a gyorsított bünvádi eljárási szabályok hatályosságának tartama lejár, a jogerős határozattal még be nem fejezett ügyekben az eljárást a Bp. szabályai szerint kell folytatni és e végből az iratokat a rendes bírósághoz kell áttenni. Az alsóbíróságnak a gyorsított bünvádi eljárás hatályossága alatt keletkezett határozataira azonban a felsőbbíróság, e rendelet szabályait veszi irányadókul.

**II. FEJEZET****A gyorsított bünvádi eljárás rögtönbiráskodási szabályai.**

## 25. §

A gyorsított bünvádi eljárásnak a jelen fejezetben megállapított rögtönbiráskodási szabályai csak akkor nyernek alkalmazást, ha a rögtönbiráskodás kihirdetését az igazságügyminiszter a minisztériumnak az 1912:LXIII. tc. 12. §-ának 4. pontja alapján kiadott rendelete értelmében a belügyminiszterrel és a honvédelmi miniszterrel egyetértve elrendelte. Ugyanez a rendelet jelöli ki azt a területet és azokat a büntetteket, amelyekre a rögtönítélő eljárás hatályba lép.

A Bp. szabályait ezekben az ügyekben csak annyiban kell alkalmazni, amennyiben az alábbi rendelkezésekből más nem következik.

## 26. §

Ha a minisztériumnak az előbbi §-ban említett rendelete értelmében a rögtönbiráskodás kihirdetése el van rendelve, erről a rögtönítélő eljárás hatályosságának területén azonnal hirdetményt kell közzé tenni.

A hirdetménynek tartalmaznia kell:

- 1) azoknak a büntetteknek megjelölését, amelyek miatt, és azt a területet, amelyre a rögtönbiráskodást elrendelték;
- 2) azt a felhívást, hogy az ily büntettek elkövetésétől mindenki óvakodjék, és
- 3) azt a figyelmeztetést, hogy a polgári büntetőbíráskodás alá tartozó minden olyan egyén, aki a kihirdetés után a megjelölt területen ily bűncselekményt követ el rögtönítélő eljárás alá kerül és halállal bűnhődik.

A hirdetményt a kir. törvényszék elnöke bocsátja ki; ugyanő teszi meg a hirdetmény közzététele végett szükséges intézkedéseket.

A hirdetményt a rögtönítélő eljárás hatályosságának területén levő mindegyik kir. bíróságnál ki kell függeszteni; továbbá kifüggesztés és a helyben szokásos kihirdetés végett közölni kell a rögtönítélő bíróság területén levő közigazgatási hatóságokkal (főszolgabíró, polgármester, rendőrkapitány) és a községi elöljáróságokkal ezenfelül a közzététel hirlapok útján is történhetik.

## 27. §

A kir. törvényszék elnöke azonnal kijelöli a rögtönítélő eljárásra hivatott tanács (rögtönítélő bíróság) tagjait.

A rögtönítelő bíróság az elnökön kívül négy tagból áll. Elnöke a kir. törvényszék elnöke vagy ennek helyettese; tagjait a kir. törvényszék ítélőbirái közül kell kijelölni. Ezenkívül a rögtönítelő bírósághoz egy pótbirót és jegyzőkönyvvezetőt kell kirendelni.

Ha a rögtönítelő bíróság a kir. törvényszék tagjai sorából meg nem alakítható, a kir. törvényszék székhelyén vagy ehhez közel levő kir. járásbíróság ítélőbirái is kijelölhetők.

A rögtönítelő bíróság tagjául albirót nem szabad kijelölni.

#### 28. §

A kir. ügyészség vezetője azonnal kijelöli a kir. ügyészségnek egy vagy több tagját, aki a rögtönítelő bíróság mellett a közvádlo tennivalóit ellátja és erről a törvényszék elnökét azonnal értesíti.

Pótmagán vádnak nincs helye.

#### 29. §

A rögtönítelő eljárás kihirdetéséről a rögtönítelő bíróság és a kir. ügyészség tagjainak kijelöléséről az igazságügyminiszterhez haladéktalanul, ha lehet táviratilag, jelentést kell tenni.

#### 30. §

A terhelt csak akkor állítható a rögtönítelő bíróság elé, ha tetten érték, vagy ha bűnössége minden valószínűség szerint haladéktalanul be fog bizonyulni.

Nem állíthatók a rögtönítelő bíróság elé az elmebeteg, mulékony súlyos betegségben szenvedő egyének, valamint teherben lévő nők felgyógyulásuk előtt.

Ha a terhelt ellen rendes bűnvádi eljárást vagy az I. fejezetben szabályozott gyorsított bűnvádi eljárást rendelték el, rögtönítelő eljárásnak ugyanazon cselekmény miatt többé nincs helye.

#### 31. §

A rögtönítelő bíróság eljárhat tekintet nélkül a terhelt ellen a rendes bíróság előtt folyó más bűnvádi ügyekre.

A rögtönítelő bíróság a kir. törvényszék területén bármely helyen összeülhet azon a kerületen belül, amelyre a rögtönítelő eljárást kihirdették.

#### 32. §

Az eljárásra a cselekmény elkövetésének helye szerint illetékes rögtönítelő bírósággal egyenlően illetékes az a rögtönítelő bíróság, amelynek területén a terheltet kézrekerítették vagy fogva tartják.

Ha az illetékes rögtönítelő bíróság előtt az eljárás megindítása vagy folytatása nehézségbe ütköznék, az ügyben az a rögtönítelő bíróság válik illetékesé, amelyhez a kir. ügyészség fordul.

Az ügy áttételének más illetékes bírósághoz csak a kir. ügyészség indítványára van helye.

## 33. §

A rögtönítelő eljárás alá tartozó bűncselekménnyel terheltet letartóztatásba kell helyezni és haladéktalanul a kir. ügyészség elé- kell állítani, aki a terheltnek a rögtönítelő bíróság összeülésiéig szükséges fogvatartása iránt intézkedik.

## 34. §

Mihelyt a rögtönítelő eljárás megindítása szükségessé válik, erről a kir. ügyészség a rögtönítelő bíróság elnökét haladéktalanul értesíti, aki köteles mindjárt az értesítés beérkezése után a legnagyobb gyorsasággal intézkedni az iránt, hogy a rögtönítelő bíróság összeüljön. A kir. ügyészség továbbá gondoskodni köteles arról, hogy a rögtönítelő bíróság biztonsága és a halálbüntetés esetleges végrehajtása végett szükséges karhatalom rendelkezésre álljon, és hogy a rögtönbíráskodás megtartására kijelölt helyen a szükséges hivatalos felszerelés készenlétben, egy lelkész, egy orvos és esetleg a hóhér jelen legyen, és hogy ha halálbüntetés mondatnék ki, annak végrehajtását, amennyiben az elítélt kegyelmet nem kapott, semmi se akadályozza.

## 35. §

Sem alakszerű nyomozó eljárásnak, sem vádirat benyújtásának nincs helye. Az egész eljárás elejétől végig az együttülő rögtönítelő bíróság előtt és hacsak lehet, félbeszakítás nélkül folyik le.

A terheltet mindjárt a rögtönítelő bíróság összeülése után ez, elé kell állítani.

A kir. ügyészség kötelessége a tárgyaláshoz szükséges bizonyítékokat előteremteni, főleg a sértettet, a tanukat és a szakértőket, ha szükséges, közvetlenül megidézni vagy elővezetésük iránt: is intézkedni.

A rögtönbíráskodás bármely órában és a szabad ég alatt is megtartható.

Az egyes terhelt ellen az eljárás leghosszabb tartama, ideértve az ítélelhozást, háromszor huszonegy óra, s ezt a határidőt: attól az időponttól kell számítani, amikor a terheltet a rögtönítelő bíróság elé állították. Ha ez a határidő be nem tartható, amennyiben az I. fejezetben szabályozott gyorsított bűnvádi eljárásnak helye van, ez az eljárás, különben pedig a rendes bűnvádi eljárás, indul meg.

## 36. §

A rögtönítelő bíróság előtt a tárgyalást minden hosszadalmasság kerülésével a Bp. XVIII. fejezetében foglalt szabályok megfelelő alkalmazásával kell lefolytatni, amennyiben az alábbiakban nincs eltérés megállapítva.

A terhelt védőt választhat s e jogáról őt a kir. ügyésznek mindjárt a rögtönítelő eljárás elrendelése után, mindenesetre azonban a rögtönítelő bíróság elé állítása előtt fel kell világosítania. Ha a terhelt e jogával nem él, vagy ha a választott védőt a tárgyalásra azonnal meghívni lehetetlen, a bíróság hivatalból rendel védőt. Ha e célra a Bp. 55. §-ának megfelelő védő nem áll azonnal rendelkezésre, ügyvédjelölt és más alkalmas jogtudó egyén is kirendelhető.

## 37. §

A tárgyalás azzal kezdődik, hogy a kir. ügyész a vádirat felolvasása helyett a terhelt ellen fennforgó tényeket előadja.

Az eljárás rendszerint annak a tettek bizonyítására szorítkozik, amely miatt a rögtönítelő eljárást megindították; az ügyész indítványára azonban kiterjeszthető más oly cselekményekre is, amelyek rögtönítelő eljárás alá tartoznak, ha ennek következtében a rögtönítelő eljárást megghiúsító késedelemtől tartani nem kell. A terhelt egyéb bűncselekményét figyelmen kívül kell hagyni.

A tettestársak és a bűnrészesek kipuhatolását is szem előtt kell ugyan tartani, de e miatt a vádlott ellen az ítélet meghozását és végrehajtását elhalasztani nem szabad.

A bizonyító eljárás befejeztével az ügyész annak eredményét kifejti és indítványát megteszi. Erre a vádlott és védője felel, és ha az ügyész még válaszol, az utolsó felszólalás joga mindig a vádlottat és védőjét illeti.

### 38. §

Ezután az elnök a tárgyalást befejezettnek nyilvánítja és a vádlottat eltávolíttatja, mire a rögtönítelő bíróság zárt tanácskozás után határoz.

A rögtönítelő bíróság, ha a terheltet a rögtönítelő eljárás alá tartozó valamely büntettségben egyhangúlag bűnösnek nyilvánítja, ítéletében egyúttal halálbüntetést szab ki.

Oly vádlottra, aki a tett elkövetésekor huszadik életévét még be nem töltötte, halálbüntetés helyett tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházbüntetést, ha pedig a vádlott a tett elkövetésekor életének tizennyolcadik évét nem töltötte be, öt évtől tíz évig terjedhető fegyházbüntetést kell kiszabni. Ezenkívül a rögtönítelő bíróság, ha a halálbüntetésnek egy vagy több a büntetésre legméltóbb egyéneken foganatosított végrehajtása a nyugalom és a rend helyreállítására szükséges elrettentő példát már megadta, fontos okokból a kevésbé bűnös részesekre halálbüntetés helyett életfogytig vagy tíztől tizenöt évig terjedhető fegyházbüntetést szabhat ki. A büntetés további enyhítése nincs megengedve.

Ha a rögtönítelő eljárás alá tartozó büntettekre nézve a Bp. 326. §. 1-3. pontjában említett valamelyik feltétel forog fenn, a rögtönítelő bíróság a vádlottat ítéletével felmenti.

### 39. §

Az Ítéletet rövid indokolással együtt azonnal írásba kell foglalni.

### 40. §

A rögtönítelő bíróság határozatai ellen perorvoslatnak – az újrafelvételt és a jogegység érdekében használható perorvoslatot ide nem értve – nincs helye, és az az ellen bárki által benyújtott kegyelmi kérvénynek nincs felfüggesztő hatálya.

Ha a vádlottat halálra ítélték, a rögtönítelő bíróság a Bp. 497. §-ának megfelelő eljárás után azonnal határoz abban a kérdésben, hogy az elítéltet kegyelemre ajánlja-e vagy sem.

Ha a bíróság az elítéltet kegyelemre ajánlandónak nem találta, az ítélet kihirdetése után az elítélt mellé, amennyiben lehetséges, lelkészt ad és a halálra előkészülés végett adott megfelelő határidő letelte után, rendszerint két órán belül, a halálbüntetést rajta végrehajtják.

Ha a rögtönítelő bíróság a halálra ítéltet kegyelemre ajánlandónak találta, a bűnügyi iratokat az esetleg beadott kegyelmi kérvénnyel, valamint a kir. ügyészségnek és a bíróságnak véleményével együtt azonnal az igazságügyminiszterhez terjeszti fej. Ha a halálra ítélt kegyel-

met nem kapott, ennek kihirdetése után a halálbüntetést az előbbi bekezdésnek megfelelően kell végrehajtani.

#### 41. §

A rögtönítelő bíróság által kiszabott szabadságvesztés-büntetés végrehajtását az Ítélet kihirdetése után azonnal meg kell kezdeni.

Felmentő ítélet hozása esetében annak kihirdetése után a vádlottat, ha a további letartóztatását törvényes ok szükségessé nem teszi, azonnal szabadlábra kell helyezni.

#### 42. §

A rögtönítelő eljárásban hozott minden ítéletet jogerőre emelkedése, illetőleg a 40. §. utolsó bekezdése esetében az iratok visszaérkezése után a tárgyalási iratokkal együtt legkésőbb tizennégy nap alatt a kir. főügyészhez kell küldeni, aki az iratok átvizsgálása és a netalán szükséges intézkedések elrendelése után az igazságügy miniszternek jelentést tesz.

Ujrafelvételnek és a jogegység érdekében perorvoslatnak a Bp. szabályai szerint van helye.

#### 43. §

Ha a rögtönítelő bíróság az ügyet rögtönbíróági eljárás alá tartozónak nem találja, vagy ha büntető Ítélet csak abból az okból nem hozható, mert egyhangú határozat nem jött létre, vagy ha a terhelt ellen súlyos gyanuokok forognak ugyan fenn arra nézve, hogy a terhére rótt bűncselekményt elkövette, de bűnösségének bizonyítása a törvényes határidőn belül lehetetlen, vagy ha a tárgyalás alatt derül ki, hogy a terhelt a 30. §. második bekezdésében megjelölt valamely állapotban van, végül ha a törvényes határidőn belül ítéletet hozni egyáltalán nem lehet, a rögtönítelő bíróság úgy határoz, hogy további rögtönítelő eljárásnak nincs helye.

A rögtönítelő bíróság végzését a vádlottal és a kir. ügyészséggel közli, és az ügyet, amennyiben az első fejezetben szabályozott gyorsított bűnvádi eljárásnak helye van, az erre hivatott bírósághoz, különben pedig a rendes bírósághoz teszi át; egyúttal arról is határoz, vajjon a terhelt továbbra is fogva maradjon-e vagy sem.

#### 44. §

A rögtönítelő bíróság előtt tartott tárgyalásról jegyzőkönyvet kell szerkeszteni, de tartalmát a tárgyalásnak csakis a lényegére kell szorítani. A jegyzőkönyvet az elnök és a jegyzőkönyvvezető írja alá.

#### 45. §

A rögtönbíráskodás megszüntetése iránt az igazságügyminiszter intézkedik a belügyminiszterrel és a honvédelmi miniszterrel egyetértve. A rögtönbíráskodás megszüntetését ugyanolyan módon ki kell hirdetni, mint elrendelését.

A függőben levő bűnvádi ügyekben, ideértve azokat is, amelyekben már halálos Ítéletet hoztak, de azt még végre nem hajtották, a rögtönbíráskodás megszüntetését a terhelt tudára kell

adni, az ügyet, amennyiben az I. fejezetben szabályozott gyorsított bűnvádi eljárásnak helye van, az erre hivatott bírósághoz, különben pedig a rendes bírósághoz kell áttenni. Az a bíróság, amelyhez az ügyet áttették, úgy jár el, mintha a rögtönítélő eljárás meg sem lett volna indítva.

A kiszabott szabadságvesztésbüntetés végrehajtását a rögtönbíráskodás megszüntetése nem érinti. Ez a rendelet azonnal hatályba lép.

Budapest, 1914. évi július hó 27-én.

*Dr. Balogh Jenő s. k.*

### **Melléklet az 1100. számú irományhoz**

#### **A m. kir. ministerium 5.482/M. E. számú rendelete a katonai intézkedések közlésének eltiltásáról.**

*A m. kir. ministerium Magyarország egész területén*

Az osztrák-magyar monarchia két állama fegyveres erejének állásáról, mozdulatairól, erejéről és működéséről, az erődök és erősítvények állapotáról, úgyszintén az e fegyveres erő számára szolgáló fegyverek, hadiszerek és szerelvények mennyiségéről, vagy élelmiszerek hollétéről, mennyiségéről és minőségéről vagy szállításáról a sajtó útján történő közléseket ezennel eltiltja.

Az ily tartalmú közleményeknek sajtó útján való közzétételét az 1878. évi V. tc. 456. §-a (illetve 1912:LXIII. tc. 23. §-a) öt évig terjedhető államfogházzal és nyolcezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel sújtja.

Ez a tilalom nem vonatkozik azokra a közleményekre, amelyek a m. kir. ministerelnökség sajtóosztálya, a horvát-szlavón-dalmát országos kormány elnöksége, vagy a hivatalos lapok útján, – továbbá, amelyek a m. kir. honvédelmi minister a cs. és kir. hadsereg főparancsnokság hadisajtószállása vagy a cs. és kir. hadügyministerium sajtóirodája engedélyével jutnak nyilvánosságra.

Ez a rendelet azonnal hatályba lép.

Budapest, 1914. július 27.

*Gróf Tisza István s. k.*



## Melléklet az 1100. számú irományhoz

### **A m. kir. ministerium 5.483/M. E. számú rendelete az időszakai lapok és más sajtótermékek ellenőrzéséről.**

A m. kir. ministerium az 1912:LXIII. tc. 11. §-a alapján felhatalmazza a m. kir. igazságügyministert, hogy a m. kir. belügyi és kereskedelemügyi miniszterrel egyetértve egyes, erre okot szolgáltató időszakai lapoknak és az időszakai lapok közé nem tartozó minden más sajtóterméknek ellenőrzését az 1912:LXIII t.-c. 11. §-ában meghatározott korlátok között rendelettel szabályozza.

Ez a rendelet azonnal hatályba lép.

Budapest. 1914. július 27.

*Gróf Tisza István s. k.*

## Melléklet az 1100. számú irományhoz

### **A m. kir. igazságügyminiszternek a m. kir. belügyi és kereskedelemügyi miniszterrel egyetértve kiadott 12.001/I. M. E. számú rendelete az időszakai lapok és más sajtótermékek ellenőrzésének szabályozásáról.**

### **A m. kir. ministeriumnak 5.483/M. E. számú rendeletében nyert felhatalmazás alapján**

*Magyarország egész területére nézve*

A m. kir. belügyi és kereskedelemügyi miniszterrel egyetértve, egyes, erre okot szolgáltató (külön megjelölendő) lapoknak és az időszakai lapok közé nem tartozó minden más sajtóterméknek ellenőrzését az 1912:LXIII. tc. 11. §-ában meghatározott korlátok között a következőkben szabályozom.

#### 1. §

E rendelet közzétételétől kezdve egyes, külön megjelölendő időszakai lapoknak és minden más sajtóterméknek sajtórendészeti kötelempéldányait már a szétküldés előtt és pedig kézbesítés útján kell az illetékes hatósághoz (3. §.) beszoigálatni.

## 2. §

E rendelet értelmében a sajtótermékek ellenőrzésére a mellett a kir. törvényszék mellett működő kir. ügyészség van hivatva, amelynek területén a sajtó terméket előállító vállalat (nyomda stb.) van.

## 3. §

A sajtórendészeti kötelempéldányt a kir. ügyészség székhelyén a kir. ügyészség vezetőjének vagy az általa megbízott ügyészségi tagnak kezéhez, más helyeken a kir. ügyészség vezetője által kirendelt kir. ügyészségi tagnak (ügyészségi megbízottnak), vagy a kir. ügyészség vezetője által erre felhatalmazott rendőrhatalósági tagnak kezéhez kell kézbesíteni.

A határrendőrség területén a sajtórendészeti kötelempéldány átvételével a kir. ügyészség a határrendőrség tagját is megbízhatja.

## 4. §

A kötelempéldányt kézbesítőkönyvvel kell a 3. §-ban megjelölt hatósági tag kezéhez kézbesíteni. Az átvételt a kézbesítés idejének (év, hó, nap, óra, perc) feljegyzésével és az átvevő aláírásával kell elismerni.

Amennyiben a kir. ügyészség vagy az ellenőrzéssel megbízott hatósági tag korábban meg nem engedi, időszaki lapoknál csak a sajtórendészeti kötelempéldány kézbesítésétől számított három óra múlva, más sajtótermékekénél a kézbesítés napjától számított egy hét múlva szabad a szétküldést megkezdeni.

A postahivatalok, vasúti és hajózási vállalatok a sajtótermékek felvételét mindaddig tagadják meg, míg a feladó az előbbi bekezdésben jelzett idő elteltét a kézbesítő könyvvel, vagy a szétküldés korábbi megengedését az ellenőrzéssel megbízott hatósági tag írásbeli engedélyével nem igazolja.

## 5. §

Az ellenőrzésre hivatott hatósági tag az időszaki lap kötelempéldányát azonnal, más sajtóterméket késedelem nélkül átvizsgálja és ha arról győződik meg, hogy a sajtótermékkel oly bűncselekmény követtetnék el, amely az esetleges hadviselés érdekeit érinti, a sajtótermék szétküldését megtiltja, erről mindazokat a postai felvevő hivatalokat és vasúti és hajózási állomásfőnökségeket, ahol a sajtóterméket előreláthatólag feladják, értesíti és a tilalommal együtt a tilalom megszegésének az 1912:LXIII. tc. 25. §-ában megállapított következményeit a sajtótermék előállítójával (nyomdászszal stb.) közli és őt arra figyelmezteti.

Az előbbi bekezdés esetében, valamint akkor is, ha a sajtótermék hivatalból üldözendő más bűncselekmény ismérveit tünteti fel, a kir. ügyészség a bünvádi eljárás megindítása iránt intézkedik. Az ellenőrzéssel megbízott hatósági tag ilyen esetekben az átvett kötelempéldányt azonnal az illetékes kir. ügyészséghez küldi be.

Az oly sajtótermékek szállítására nézve, amelyek szétküldését az első bekezdés értelmében megtiltották, az 1914. évi XIV. tc. végrehajtása tárgyában a m. kir. ministerium által kiadott 1914. évi 2.500/M. E. számú rendelet 27–29. §-ainak azok a rendelkezései megfelelően irányadók, amelyek a bíróság által lefoglalt és elkobzott sajtótermékekre vonatkoznak.

## 6. §

Minden olyan hírnek közlése, amely a lakosság körében nyugtalanságot vagy izgalmat kelthet, hátrányos befolyással lehet a monarchia katonai helyzetére és a hadviselés érdekeit is veszélyeztetheti. Ennélfogva az ilyen hírek csak akkor közölhetők, ha azok hivatalos forrásból erednek, vagy közlésükhöz a m. kir. miniszerelnökség sajtóirodája vagy a nyomtatvány megjelenési helyére illetékes kormánybiztos kifejezetten hozzájárul. Az említett szempontokból kifogás alá eső lappéldány terjesztését az ellenőrzésre hivatott hatósági tag eltiltja és az időszaki lap megjelenésének és terjesztésének esetleges eltiltása végett (1912:LXIII. tc. 11. §-a negyedik bekezdése) az igazságügyministerhez, illetőleg a belügyministerhez előterjesztést tesz.

## 7. §

Ha a szétküldés megtiltására vagy a sajtótermék lefoglalására ok nincs, a kötelespéldány ellenőrzésére hivatott hatósági tag a szétküldést a 4. §. második bekezdésében megjelölt idő eltelte előtt is megengedheti.

## 8. §

A sajtótermék ellenőrzésére hivatott hatósági tag annak megállapítása végett, hogy a sajtótermékkel elkövetett bűncselekmény a hadviselés érdekeit érinti-e, a katonai hatóság részéről ezzel megbízott katonai szakértő véleményét meghallgatni és a hadviselés érdekére vonatkozólag nyilvánított véleményét figyelembe venni köteles.

Az ellenőrzésre hivatott hatósági tag köteles a sajtótermékek beküldött példányait a katonai hatóságok kiküldöttjeinek kívánatára betekintés végett rendelkezésre bocsátani.

## 9. §

Aki a jelen rendelet megszegésével a sajtórendészeti kötelespéldány beszolgáltatását elmulasztja, vagy a sajtótermék szétküldését a megállapított idő előtt megkezdi, az 1912:LXIII. tc. 11. §-ának utolsó bekezdése értelmében büntetendő.

## 10. §.

Ez a rendelet azonnal hatályba lép.

Budapest, 1914. július 27.

*Dr. Balogh Jenő s. k.*

## Melléklet az 1100. számú irományhoz

### **A m. kir. ministerium 5.484/M. E. számú rendelete egyes belföldi időszaki lapok megjelenésének és terjesztésének eltiltásáról.**

A m. kir. ministerium az 1912:LXIII. tc. 11. §-ában nyert felhatalmazás alapján megbizta a belügyministert, hogy oly belföldi időszaki lapoknak, amelyeknek közleményei a hadviselés érdekeit veszélyeztetik, megjelenését és terjesztését eltiltsa.

Ez a rendelet azonnal lép életbe.

Budapest, 1914. július 27.

*Gróf Tisza István s. k.*

## Melléklet az 1100. számú irományhoz

### **A m. kir. ministerium 5.485/M. E. számú rendelete a Szerbiából érkező időszaki lapok behozatalának és terjesztésének eltiltásáról és az onnan érkező más sajtótermékek ellenőrzéséről és lefoglalásáról.**

#### **A m. kir. ministerium az 1912:LXIII. tc.**

#### **11. §-ában nyert felhatalmazás alapján a következőket rendeli:**

##### 1. §

Szerbiában megjelenő időszaki lapokat belföldre behozni, a belföldön továbbítani vagy terjeszteni tilos.

Ez a tilalom kiterjed az előbbi bekezdésben említett időszaki lapoknak akár külföldön, akár belföldön készített fordítására vagy kiadására is, tekintet nélkül arra, hogy a fordítás vagy kiadás az időszaki lapnak egész tartalmát vagy csupán egy részét tartalmazza-e.

A m. kir. posta az eltiltott időszaki lapokra előfizetést el nem fogadhat és azokat nem továbbíthatja.

A vám- és postahivatali kezelés alá kerülő ily időszaki lapokat a belügy- ministeriumnak, illetőleg a horvát-szlavon-dalmát országos kormányelnökségének kell haladéktalanul beszolgáltatni.

##### 2. §

Szerbiából érkező nem időszaki sajtótermékeket rendeltetési helyükre juttatás előtt ellenőrzés alá kell venni.

## 3. §

A 2. §-ban említett nem időszaki sajtótermékek ellenőrzését a m. kir. ministerelnökség sajtóosztálya, Horvát-Szlavonországokban pedig a kir. országos kormány elnöksége teljesíti.

Az említett külföldi országból érkező küldeményeket ebből a célból, akár könyvkereskedőnek, akár másnak címére szólnak, azok a vámhivatalok, amelyeknek vámkezelés céljából átadatnak, vámkezelés céljából kötelesek a budapesti, illetőleg a zágrábi fővámhivatalhoz irányítani. A fővámhivatal a küldemény beérkezéséről az ellenőrzés foganatosítása végett késelem nélkül értesíti a m. kir. ministerelnökség sajtóosztályát, illetőleg a horvát-szlavon-dalmát kir. országos kormány elnökségét.

Azokat a nem időszaki sajtótermékeket, amelyek az említett külföldi államból zárt levelekben érkeznek és így vámhivatali kezelés alá nem tartoznak, a kicserélő postahivatalok a ministerelnökség sajtóosztályának, illetőleg a horvát-szlavon-dalmát országos kormány elnökségének közvetlenül küldik meg.

## 4. §

Azokat a nem időszaki sajtótermékeket, amelyeknél a megejtett ellenőrzés eredménye szerint kézbesítésnek nincs akadálya, szabályszerű vámkezelés után késelem nélkül ki kell szolgáltatni.

Ha a m. kir. ministerelnökség sajtóosztálya, illetőleg a horvát-szlavon-dalmát országos kormány elnöksége az ellenőrzés alkalmával oly sajtóterméket talál, amelyre vonatkozólag bírói ítélet az elkobzást és esetleg a megsemmisítést már kimondotta, azt lefoglalja; máskülönben ha a sajtótermék tartalma az esetleges hadviselés érdekeire veszélyes, azt őrizetbe veszi s amennyiben szükséges, intézkedik továbbterjesztésének beszüntetése és esetleg a bűnvádi eljárás folyamatba tétele iránt.

A m. kir. ministerelnökség sajtóosztálya, illetőleg a horvát-szlavon-dalmát országos kormány elnöksége azt, hogy az előbbi bekezdés értelmében valamely sajtótermék terjesztését be kell szüntetni, a hivatalos lapban közzéteszi. A közzététel után a még forgalomban talált ily sajtóterméket le kell foglalni és további eljárás végett a m. kir. ministerelnökség sajtóosztályához, Horvát-Szlavonországokban pedig az országos kormány elnökségéhez be kell küldeni.

## 5. §

Aki a jelen rendelet értelmében eltiltott időszaki lapot behoz vagy terjeszt, az 1912:LXIII. tc. 11. §-ának utolsó bekezdése értelmében büntetendő.

## 6. §

Ez a rendelet azonnal hatályba lép.

Budapest, 1914. évi július hó 27-én.

*Gróf Tisza István s. k.*

**A m. kir. belügyministernek 1.937/1914. B. M. res.  
számú rendelete, a Rendkívüli Ujság nevű lap megjelenésének és  
terjesztésének eltiltása tárgyában.<sup>9</sup>**

*A székesfőváros polgármesterének.*

*Budapest.*

A magyar királyi ministerium 5.484. M. E. számú rendelete alapján a Budapesten megjelenő s Biraucz D. nyomdájában előállított »Rendkívüli Ujság« nevű lap további megjelenését és terjesztését, közleményeinek a hadviselés érdekeit veszélyeztető tartalma miatt eltiltom.

Az ily időszaki lap szállítására nézve az 1914:XIV. törvénycikk végrehajtása tárgyában a magyar királyi ministerium által kiadott 2.500/1914. M. E. számú rendelet 27–29. §-ainak azok a rendelkezései megfelelően irányadók, amelyek a ministerium által kitiltott sajtótermékekre vonatkoznak. A magyar királyi postának ily időszaki lap részére előfizetésekre szóló postautalványokat (csekk-befizetéseket) felvennie nem szabad.

A tilalom ellenére netalán megjelenő időszaki lap példányaikat azonnal el kell kobozni és megsemmisítés végett a királyi ügyészségnek kell átadni.

Aki az eltiltott időszaki lapot kiadja vagy terjeszti, az 1912:LXIII. törvénycikk 11. §-ának utolsó bekezdése értelmében büntetendő.

Ez a rendelet azonnal hatályba lép.

Ezt a polgármester úrral tudomás és megfelelő eljárás végett azzal a felhívással közlöm, hogy rendeletemet Pesta Frigyesnek, mint a »Rendkívüli Ujság« szerkesztőjének és kiadójának (VIII. ker., Futó utca 10. szám), valamint a Biraucz D. nyomdávalatnak (VII. Ilka-utca 36. szám) haladéktalanul hozza tudomására.

Budapest, 1914. évi augusztus hó 4-én.

*Sándor János s. k.,  
m. kir. belügyminister.*

---

<sup>9</sup> Eme rendelet az első két jelentésből kimaradt és csupán a harmadik jelentés tartalmazta, a Magyar Rendeletek Tárába nem került be. KI, 1910. XLVI. kötet, 1158. számú iromány, Második függelék, VIII. Az előző jelentésekben nem említett rendelkezések.

**A m. kir. belügyministernek 2.551/1914. B. M. res.  
számú rendelete, a Zasztava nevű lap megjelenésének  
és terjesztésének eltiltása tárgyában.<sup>10</sup>**

A m. kir. ministerium 5.484. M. E. számú rendelete alapján, az Újvidéken megjelenő s a Miletics Szvetozár nyomdájában előállított »Zasztava« nevű lap további megjelenését és terjesztését, közleményeinek a hadviselés érdekeit veszélyeztető tartalma miatt, eltiltom.

Az ily időszeri lap szállítására nézve az 1914. évi XIV. törvénycikk végrehajtása tárgyában a m. kir. ministerium által kiadott 2.500/1914. M. E. számú rendelet 27–29. §-ainak azok a rendelkezései megfelelően irányadók, amelyek a ministerium által kitiltott sajtótermékekre vonatkoznak. A m. kir. postának ily időszeri lap részére előfizetésekre szoló postautalványokat (csekk- befizetéseket) felvennie nem szabad.

A tilalom ellenére netalán megjelenő időszeri lap példányait azonnal el kell kobozni és megsemmisítés végett a királyi ügyészségnek kell átadni.

Aki az eltiltott időszeri lapot kiadja vagy terjeszti, az 1912. évi LXIII. törvénycikk 11. §-ának utolsó bekezdése értelmében büntetendő.

Ez a rendelet azonnal hatályba lép.

Erről a kir. ügyészséget tudomás és megfelelő eljárás végett értesítem.

Budapest, 1914. évi augusztus 13-án.

*Sándor János s. k.,  
m. kir. belügyminister.*

**A m. kir. belügyministernek 2.692/1914. B. M. res.  
számú rendelete, a »Szlovenszky Dennik« nevű lap  
megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában.<sup>11</sup>**

A magyar királyi ministerium 5.484. M. E. számú rendelete alapján a Budapesten megjelenő s a Budapesti lap- és könyvkiadó társulat részvénytársaság nyomdájában előállított Szlovenszky Dennik nevű lap további megjelenését és terjesztését, közleményeinek a hadviselés érdekeit veszélyeztető tartalma miatt, eltiltom.

<sup>10</sup> Eme rendelet az első két jelentésből kimaradt és csupán a harmadik jelentés tartalmazta, a Magyar Rendeletek Tárába nem került be. A *Belügyi Közlöny* 1914/43. számának 560. oldalán a különfélék rovatban rövidítve közölve lett. KI, 1910. XLVI. kötet, 1158. számú iromány, Második függelék, VIII. Az előző jelentésekben nem említett rendelkezések.

<sup>11</sup> Eme rendelet az első két jelentésből kimaradt és csupán a harmadik jelentés tartalmazta, a Magyar Rendeletek Tárába nem került be. A *Belügyi Közlöny* 1914/45. számának 579. oldalán a különfélék rovatban rövidítve közölve lett. KI, 1910. XLVI. kötet, 1158. számú iromány, Második függelék, VIII. Az előző jelentésekben nem említett rendelkezések.

Az ily időszaki lap szállítására nézve az 1914:XIV. törvénycikk végrehajtása tárgyában a magyar királyi ministerium által kiadott 2.500/1914. M. E. számú rendelet 27–29. §-ának azok a rendelkezései megfelelően irányadók, amelyek a ministerium által kitiltott sajtótermékekre vonatkoznak.

A magyar királyi postának ily időszaki lap részére előfizetésekre szóló postautalványokat (csekk-befizetéseket) felvenni nem szabad,

A tilalom ellenére megjelenő időszaki lap példányait azonnal el kell kobozni és megsemmisítés végett a királyi ügyészségnek kell átadni.

Aki az eltiltott időszaki lapot kiadja vagy terjeszti, az 1912:LXIII. törvénycikk 11. §-ának utolsó bekezdése értelmében büntetendő.

Ez a rendelet azonnal hatályba lép.

Ezt polgármester urral tudomás és megfelelő eljárás végett azzal a felhívással közlöm, hogy rendeletemet Stefanek Antalnak, mint a »Szlovenszky Dennik« felelős szerkesztőjének, továbbá a Szlovenszky Dennik részvény-társaságnak mint e lap kiadójának, valamint a Budapesti lap- és könyvnyomda társulat részvénytársaság nyomda vállalatnak haladéktalanul hozza tudomására.

Budapest, 1914. évi augusztus 18-án.

*Sándor János s. k.,  
m. kir. belügyminister.*

**A m. kir. belügyministernek 3.738/1914. B. M. res.  
számú rendelete, a »Közérdek« nevű lap megjelenésének és  
terjesztésének eltiltása tárgyában.<sup>12</sup>**

A m. kir. ministerium 5.484. M. E. számú rendelete alapján a Nagykárolyban megjelenő s a Nagykárolyi Petőfi-nyomda részvénytársaságnál előállított Közérdek című lap további megjelenését és terjesztését, közleményeinek a hadviselés érdekeit veszélyeztető tartalma miatt eltiltom.

Az ily időszaki lap szállítására nézve az 1914:XIV. törvénycikk végrehajtása tárgyában a m. kir. ministerium által kiadott 2.500/1914. M. E. számú rendelet 27–29. §-ának azon rendelkezései megfelelően irányadók, amelyek a ministerium által kitiltott sajtótermékekre vonatkoznak. A m. kir. postának ily időszaki lap részére előfizetésekre szóló postautalványokat (csekk befizetéseket) felvennie nem szabad.

A tilalom ellenére megjelenő időszaki lap példányait azonnal el kell kobozni és megsemmisítés végett a kir. ügyészségnek kell átadni.

<sup>12</sup> Eme rendelet az első két jelentésből kimaradt és csupán a harmadik jelentés tartalmazta, a Magyar Rendeletek Tárába nem került be. A *Belügyi Közlöny* 1914/47. számának 604. oldalán a különfélék rovatban rövidítve közölve lett. KI, 1910. XLVI. kötet, 1158. számú iromány, Második függelék, VIII. Az előző jelentésekben nem említett rendelkezések.



Aki az eltiltott időszaki lapot kiadja vagy terjeszti, az 1912:LXIII. törvénycikk 11. §-ának utolsó bekezdése értelmében büntetendő.

Ez a rendelet azonnal hatályba lép.

Budapest, 1914. évi szeptember 4-én.

*Sándor János s. k.,  
m. kir. belügyminister.*

**Minisztertanács felhatalmazása a m. kir.  
kereskedelemügyi miniszter részére, hogy rendeletben  
szabályozza a politikai lapok portómentességét  
(1914. október 29.)<sup>13</sup>**

*A kereskedelemügyi miniszter előterjesztése*

A ministertanács elhatározza, hogy a magyar szent korona országainak területén 1914. október 1-én közforgalomban lévő politikai napilapoknak ugyan ezen területre szóló példányai 1914. október hó 4-től kezdve további intézkedésig a postán díjmentesen szállitassanak.

A díjmentes szállítási kedvezmény a lapkiadó hivatalok részéről külön-külön czimszalag alatt feladott egyes példányokra terjed ki.

A díjmentesen szállított hírlapokhoz semminemű melléklapot, vagy mellékletet csatolni nem szabad.

A postai díjmentes szállista a helybeli forgalomban sem a postahivatal belső, sem annak külső kézbesítési területére nem terjed ki.

**A kereskedelemügyi m. kir. miniszter 1914. évi 72.550. számú rendelete,  
a politikai napilapok díjmentes postai szállításáról.**

A ministertanács által adott felhatalmazás alapján megengedem, hogy a magyar szent korona országainak egész területén megjelenő s ugyanezen területre szóló összes politikai napilapok 1914. évi október hó 4-ikétől kezdve ezen engedélynek bármikor bekövetkezhető visszavonásáig a postán díjmentesen szállitassanak a következő feltételek alatt:

- 1) Az engedély csak a politikai napilapokra terjed ki, amelyek 1914. évi október hó 1-én közforgalomban voltak.

Nem terjed ki a díjmentes szállítás kedvezménye az 1914. évi október hó 1-je után alapított politikai napilapokra, nem terjed ki egyéb napi-, hetilapokra, folyóiratokra, politikai napilapnak nem tekinthető bármely más sajtótermékekre még akkor sem, ha 1914. évi október hó 1-je után politikai napilappá alakulnak is át.

<sup>13</sup> A Magyar Nemzeti Levéltár (továbbiakban: MNL) iratairól készült digitális másolatok – W szekció, W12 Minisztertanácsi jegyzőkönyvek (továbbiakban: Mtjk.) K27, 1914, 1914. 09. 29., 28. ülés.

Mindezeket a fennálló eddigi határozmányok szerint kell továbbra is bérmentesíteni (1. P. T. és P. Ü. Sz. I. r. I. sz. 10. § pontját).

- 2) Az 1. pont szerint díjmentesen szállítható lapoknak is csupán azon példányait illeti meg a díjmentesség, amelyeket a kiadóhivatalok külön-külön címszalag alá helyezve, egyes példányonként küldenek előfizetőknek vagy megrendelőiknek.

Egy címszalag alatt több hírlappéldány még akkor sem szállítható díjmentesen, ha azokat pl. elkésztet előfizetés miatt, vagy bármely más okból a kiadóhivatal egyszerre küldi meg az előfizetőnek vagy megrendelőnek. Ily esetekben a hírlapokat hírlapjegyekkel szabályszerűen bérmentesíteni kell.

Nem esnek azonban bérmentesítési kötelezettség alá a hírlapkiadóhivatalok által a fennálló szabályok szerint (P. T. Sz. Gy. III. r. 184. f. sz. alatti 2861/74. sz. rendelet) készített hírlapkötegek vagy zárt hírlapcsomagok; de csak abban az esetben, ha a kötegekbe vagy csomagokba foglalt hírlapok mindegyike külön címezve külön címszalag alá van foglalva. A postahivatalok jogosítva és kötelezve vannak arra, hogy ezeket a hírlapkötegeket és hírlapcsomagokat útközben is gyakran felbontsák és meggyőződjenek arról, hogy azok az előfizetőknek szánt egyes példányokat tartalmazzanak-e?

A kézbesítő postahivatalok szintén kötelesek e tekintetben szigorú ellenőrzést gyakorolni. Ha a kézbesítő postahivatal oly hírlapokat talál, amelyek bérmentesítendő lettek volna, a hírlapokat ugyan rendesen kézbesíti, de a címszalagot visszatartja s azt, röviden rájegyezve a történt szabálytalanságot, a hírlap feladási helyének postaigazgatóságához felterjeszti, amely intézkedik a hiányzó bérmentesítési díj beszedése iránt.

Amennyiben ugyanazon hírlapnál ily esetek sűrűbben fordulnának elő, a postaigazgatóság jelentése alapján a díjmentes szállítás kedvezménye a hírlaptól elvonható.

- 3) A díjmentesen szállított hírlapokhoz ingyenes melléklapot vagy bármily mellékletet csatolni nem szabad. Ha az ilyen hírlap kiadóhivatala hírlapjához mégis melléklapot vagy oly mellékletet csatol, amelynek melléklése a P. T. és P. Ü. Sz. I. r. I. sz. 9. §-ának 10-11. és 16. pontjai szerint meg van engedve, akkor köteles az ezen §. 14. pontjában megállapított mellékleti díjakat, vagyis a megengedhető 250 gr. súlyig minden 100 darab és minden 25 gr. súly után egy koronát megfizetni.

A hírlapjeggyel bérmentesítve feladott más hírlapokhoz s egyéb sajtótermékekhez csatolható mellékletekre nézve a fent hivatkozott § 10–14. és 16. pontjai továbbra is érvényben maradnak.

- 4) A díjmentes szállítás kedvezménye a helyi forgalomban sem a postahivatal belső, sem külső kézbesítő kerületére nem terjed ki még azon helyeken sem, ahol a P. T. és P. Ü. Sz. V. rész 1. § m) pontja szerint a portómentes hatóságok és hivatalok részére kivételesen helyi portómentesség van engedélyezve (Budapest, Temesvár).

- 5) Időszaki lapoknak vasúti vagy postai csomagokban való szállítása tárgyában a P. T. és P. Ü. Sz. I. rész I. szakasz 1. § 3. f) pontja alatt, valamint a P. T. Sz. Gy. III. rész 33-35. folyószámai alatt megjelent rendeletek ezen intézkedés által változást nem szenvednek.

Hasonlóképpen nem áll be változás a magyar szent korona országainak területén túl bárhova szóló politikai napilapok bérmentesítése tekintetében.

Budapesten, 1914. évi október hó 2-án.

*Báró Harkányi János s. k.  
kereskedelemlügyi m. kir. minister*

**Jelentése**  
**gróf Tisza István m. kir. miniszterelnöknek a háború esetére szóló**  
**kivételes hatalom igénybevételéről.**<sup>14</sup>

*Tisztelt Képviselőház!*

A képviselőház folyó évi július hó 28-án tartott ülésében már volt szerencsém bejelenteni azokat a kormányzati intézkedéseket, melyek az egyes szakminiszterek, illetőleg a m. kir. kormány részéről az 1912:LXIII. törvénycikkben nyert felhatalmazás alapján a fentebb jelzett időpontig kiadattak.

Ezen jelentés kiegészítéséül a következőkben számolok be az azóta tett rendkívüli intézkedésekről:

[...]

III. Szükségessé vált továbbá a hadműveletek titokban tartása érdekében, valamint a külföldi sajtótermékek ellenőrzése, illetve azok behozatalának részbeni korlátozása iránt már előbb tett kivételes intézkedések kiterjesztése és kiegészítése is. Ezt célozzák:

a katonai intézkedések közlésének eltiltásáról szóló 5.482/1914. M. E. számú ministeriumi rendelet hatályának kiterjesztéséről 5.801/1914. M. E. szám alatt,

a Szerbiából érkező időszakos lapok behozatalának és terjesztésének eltiltásáról és az onnan érkező más sajtótermékek ellenőrzéséről és lefoglalásáról szóló 5.485/1914. M. E. számú ministeriumi rendelet hatályának kiterjesztéséről 5.858/1914. M. E. szám alatt, és a külföldről érkező sajtótermékek ellenőrzéséről 5.720/1914. M. E. szám alatt, a m. kir. ministerium által kiadott rendeletek.

Ugyanitt említtem még azokat a rendeleteket, amelyeket a m. kir. belügyminiszter egyes erre okot szolgáltató belföldi lapok megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában 5.484/1914. B. M., 144.724/1914, 3.388.<sup>15</sup> 1914. res. és 168.871/V-a. 1914. számok alatt kibocsátott.<sup>16</sup>

[...]

Budapest, 1914. évi november hó 13-án.

*Tisza István gr. s. k.,*  
*m. kir. miniszterelnök.*

14 KI, 1910. XLV. kötet, 1109. számú iromány.

15 A *Belügyi Közlönyben* (1914/45. 579.) 3.388., a *Képviselőház Irományaitban* (1910. XLV. köt. 1109. sz. 32.) 3.188. számmal szerepel a rendelet.

16 A jelentés nem tartalmazza az összes olyan jogszabályt, amely valamely belföldi lap megjelenését eltiltja.

## Melléklet az 1109. számú irományhoz

### **A m. kir. ministeriumnak és az egyes ministereknek 5.735/1914. M. E. számú rendelete a háború esetére szóló kivételes intézkedések tárgyában kiadott rendeletek hatályának kiterjesztéséről.**

A háború esetére szóló kivételes intézkedések tárgyában, a »Budapesti Közlöny« 1914. évi július hó 26-iki 170. számában felsorolt és az említett számhoz mellékletként csatolt egyes rendeletek hatálya az 1912: LXIII. tc-ben nyert felhatalmazás alapján a következőképpen terjesztetik ki:

[...]

10. Az esküdtbíróóságok működésének egyes kir. törvényszékeknél felfüggesztéséről szóló 5.487/1914. M. E. számú rendelet hatálya a nyitrai, trencsényi, besztercebányai, rózsahegy, löcsei, eperjesi, kassai, sátoraljaújhelyi, beregszászi és máramarosszigeti kir. törvényszékek területére is kiterjed.

[...]

Ez a rendelet kihirdetése napján lép hatályba.  
Budapest, 1914. évi augusztus hó 1-én.

*Gróf Tisza István s. k.,  
m. kir. miniszerelnök.*

## Melléklet az 1109. számú irományhoz

### **A m. kir. ministeriumnak 6.082/1914. M. E. számú rendelete a háború esetére szóló kivételes intézkedések tárgyában kiadott egyes rendeletek hatályának kiterjesztéséről.**

A m. kir. ministerium az 1912: LXIII. t.-cikkben nyert felhatalmazás alapján rendeli, amint következik:

A háború esetére szóló kivételes intézkedések tárgyában a »Budapesti Közlöny« 1914. évi július hó 26-iki 170. számában felsorolt és az említett számhoz mellékletként csatolt rendeletek közül a következő rendeletek, nevezetesen:

- 1) az egyes bűncselekményeknek az esküdtbíróóság hatásköréből a kir. törvényszék hatáskörébe utalásáról szóló 5.486/1914. M. E. számú,
- 2) az esküdtbíróóságok működésének egyes kir. törvényszékeknél felfüggesztéséről szóló 5.487/1914. M. E. számú és
- 3) a gyorsított bünvádi eljárás szabályainak életbeléptetéséről szóló 5.488/1914. M. E. számú m. kir. ministeriumi rendeletek hatálya az *aranyosmaróti, a pozsonyi és a szegedi kir. törvényszék* területére is kiterjed.

A gyorsított bűnvádi eljárás szabályairól a m. kir. igazságügyministernek 12.002/1914. I. M. E. számú rendelete rendelkezik.

Ez a rendelet kihirdetése napján lép hatályba.

Budapest, 1914. évi augusztus hó 14-én.

*Gróf Tisza István s. k.,  
m. kir. miniszerelnök*

### **Melléklet az 1109. számú irományhoz**

#### **A m. kir. ministeriumnak 5.081/M. E. számú rendelete a katonai intézkedések közlésének eltiltásáról szóló 5.482/M. E. számú rendelete hatályának kiterjesztéséről.**

A m. kir. ministerium az Osztrák-Magyar Monarchia két állama fegyveres erejének állásáról, mozdulatairól, erejéről és működéséről, az erődök és erősítvények állapotáról, úgyszintén az e fegyveres erő számára szolgáló fegyverek, hadiszerek és szerelvények mennyiségéről, vagy élelmiszerek hollétéről, mennyiségéről és minőségéről, vagy szállításáról a sajtó útján történő közlését tilalmazó, 5.482/M. E. szám alatt kiadott rendeletének hatályát

Magyarország egész területén, az 1912. évi LXIII. törvénycikkben nyert felhatalmazás alapján a Németbirodalom fegyveres erejére is ezennel kiterjeszti.

Budapest, 1914. évi augusztus hó 3-án.

*Gróf Tisza István s. k.,  
miniszerelnök*

### **Melléklet az 1109. számú irományhoz**

#### **A m. kir. ministeriumnak 5.858/M. E. számú rendelete, a Szerbiából érkező időszakos lapok behozatalának és terjesztésének eltiltásáról és az onnan érkező más sajtótermékek ellenőrzéséről és lefoglalásáról szóló 5.485/M. E. számú rendelete hatályának kiterjesztéséről.**

A m. kir. ministerium az 5.485/M. E. számú rendeletének hatályát ezennel az Oroszországból érkező időszakos lapokra és más sajtótermékekre is kiterjeszti.

Budapest, 1914. évi augusztus hó 5-én.

*Gróf Tisza István s. k.,  
m. kir. miniszerelnök*

## Melléklet az 1109. számú irományhoz

### A m. kir. ministeriumnak 5.720/M. E sz. rendelete a külföldről érkező sajtótermékek ellenőrzéséről.

A m. kir. ministerium az 1912. évi LXIII. törvénycikk 11. §-ában nyert felhatalmazás alapján elrendeli, hogy a külföldről érkező sajtótermékeket rendeltetési helyükre juttatás előtt ellenőrzés alá kell venni és amennyiben tartalmuk a hadviselés érdekeire veszélyes, azokat le kell foglalni

Az ellenőrzés és az esetleges lefoglalás tekintetében a további intézkedéseket a szakminiszterekkel egyetértve a m. kir. ministerelnök teszi meg.

Ez a rendelet azonnal hatályba lép.

Budapest, 1914. évi augusztus hó 7-én.

*Gróf Tisza István s. k.,  
m. kir. ministerelnök*

## Melléklet az 1109. számú irományhoz

### A m. kir. belügyminister 5.484/1914. (sic!) [helyesen: 1.914/1914.]<sup>17</sup> számú rendelete, a Független Hirmondó megjelenésének és terjesztésének betiltása

A m. kir. ministerium 5.484. M. E. számú rendelete alapján a Budapesten megjelenő s az özv. Györfly Józsefné és Társa nyomdájában előállított »Független Hirmondó« nevű lap további megjelenését és terjesztését, közleményeinek a hadviselés érdekeit veszélyeztető tartalma miatt eltiltom.

Az ily időszakos lap szállítására nézve az 1914. évi XIV. törvénycikk végrehajtása tárgyában a m. kir. ministerium által kiadott 2.500/1914. M. E. számú rendelet 27–29. §-ainak azok a rendelkezései megfelelően irányadók, amelyek a ministerium által kitiltott sajtótermékekre vonatkoznak. A magyar királyi postának ily időszakos lap részére előfizetésekre szóló postaltalványokat (csekk-befizetéseket) felvennie nem szabad.

A tilalom ellenére netalán megjelenő időszakos lap példányait azonnal el kell kobozni és megsemmisítés végett a kir. ügyészségnek kell átadni.

Aki az eltiltott időszakos lapot kiadja vagy terjeszti, az 1912. évi LXIII. törvénycikk 11. §-ának utolsó bekezdése értelmében büntetendő.

Ez a rendelet azonnal hatályba lép.

*Sándor János s. k.,  
m. kir. belügyminister*

<sup>17</sup> A *Belügyi Közlöny* 1914/40. sz. 528. lapja tájékoztat a *Független Hirmondó*nak a belügyminister 1.914/1914. B. M. res. sz. rendeletével történt betiltásáról.

## Melléklet az 1109. számú irományhoz

### A m. kir. belügyminister 144.724/1914 számú rendelete, a Kassai Munkás megjelenésének és terjesztésének betiltása

A magyar királyi ministerium 5.484. M. E. számú rendelete alapján a Kassán megjelenő s a Matzner Samu nyomdájában előállított „Kassai Munkás” nevű lap további megjelenését és terjesztését, közleményeinek a hadviselés érdekeit veszélyeztető tartalma miatt, eltiltom.

Az ily időszaki lap szállítására nézve az 1914:XIV. tc. végrehajtása tárgyában a m. kir. ministerium által kiadott 2.500/1914 M. E. számú rendelet 27–29. §-ainak azok a rendelkezései megfelelően irányadók, amelyek a ministerium által kitiltott sajtótermékekre vonatkoznak. A m. kir. postának ily időszaki lap részére előfizetésekre szóló postautalványokat (csekkbefizetéseket) felvennie nem szabad.

A tilalom ellenére netalán megjelenő időszaki lap példányait azonnal el kell kobozni és megsemmisítés végett a királyi ügyészségnek kell átadni.

Aki az eltiltott időszaki lapot kiadja vagy terjeszti, az 1912:LXIII. tc. 11. §-ának utolsó bekezdése értelmében büntetendő.

Ez a rendelet azonnal hatályba lép.

Erről az ügyészséget tudomásul és megfelelő eljárás végett értesítem.

Budapest, 1914. évi augusztus hó 7-én.

*Sándor János s. k.,  
m. kir. belügyminister*

## Melléklet az 1109. számú irományhoz

### A m. kir. belügyminister 3.188<sup>18</sup>/Res. szám, a Rijecke Novine megjelenésének és terjesztésének betiltása

A m. kir. ministerium 5.484. M. E. számú rendelete alapján a Fiumében megjelenő és a Miriam nyomda által előállított »Rijecke Novine« nevű lap további megjelenését és terjesztését, közleményeinek a hadviselés érdekeit veszélyeztető tartalma miatt, eltiltom.

Az ily időszaki lap szállítására nézve az 1914:XIV. törvénycikk végrehajtása tárgyában a m. kir. ministerium által kiadott 2.500/1914. M. E. számú rendelet 27–29. §-ának azok a rendelkezései megfelelően irányadók, amelyek a ministerium által kitiltott sajtótermékekre vonatkoznak. A m. kir. postának ily időszaki lap részére előfizetésekre szóló postautalványokat (csekk befizetéseket) felvennie nem szabad.

---

18 A *Belügyi Közlöny*ben (1914/45. 579.) 3.388., a *Képviselőház Irományai*ban (1910. XLV. köt. 1109. sz. 32.) 3.188. számmal szerepel a rendelet.

A tilalom ellenére megjelenő időszaki lap példányait azonnal el kell kobozni és megsemmisítés végett a kir. ügyészségnek kell átadni.

Aki az eltiltott időszaki lapot kiadja vagy terjeszti, az 1912:LXIII. törvénycikk 11. §-ának utolsó bekezdése értelmében büntetendő.

Ez a rendelet azonnal hatályba lép.

Erről a királyi ügyészséget tudomás és megfelelő eljárás végett értesítem.

Budapest, 1914. évi augusztus hó 27-én.

*Sándor János s. k.,  
m. kir. belügyminister*

### **Melléklet az 1109. számú irományhoz**

#### **A m. kir. belügyminister 168.871/V-a. 1914. számú rendelete a Fiumében megjelenő »La Voce del Popolo« című időszaki lap megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában.**

*A szabad város polgármesterének Fiume.*

A m. kir. ministerium 5.484. M. E. számú rendelete alapján a Benzon Ferenc fiumei lakos által kiadott és szerkesztett s Fiumében megjelenő »La Voce del Popolo« című politikai tartalmú időszaki lap további megjelenését és terjesztését, közleményeinek a hadviselés érdekeit veszélyeztető tartalma miatt, eltiltom.

Az ily időszaki lapok szállítására nézve a sajtóról szóló 1914:XIV. törvénycikk végrehajtása tárgyában 2.500/1914. M. E. szám alatt kiadott rendelet 27–29. §-aiban a m. kir. ministerium által terjesztéstől eltiltott sajtótermékek szállítására vonatkozólag meghatározott szabályokat megfelelően kell alkalmazni.

A m. kir. postahivataloknak ily időszaki lap részére előfizetésre szóló postautalványokat és csekkfizetéseket felvenni nem szabad.

A tilalom ellenére megjelenő időszaki lap példányait el kell kobozni és megsemmisítés végett a királyi ügyészségnek kell átadni

Aki a megjelenéstől eltiltott időszaki lapot kiadja vagy terjeszti, az 1912:LXIII. törvénycikk 11. §-ának utolsó bekezdése értelmében kihágást követ el s amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronaig terjedhető pénzbüntetéssel büntetettik.

Utasítom Polgármester urat, hogy ezen rendeletemet Benzon Ferenc fiumei lakosnak, mint a »La Voce del Popolo« című lap kiadójának és szerkesztőjének, valamint a »Minerva« S. A. fiumei nyomda vállalatnak is haladéktalanul hozza tudomására és hogy az 1896:XXXIII. tc. 87. §-ára való utalással intézkedjék egyúttal a lap netaláni megjelenésének és terjesztésének szigorú ellenőrzése iránt is.

Budapest, 1914. évi október hó 19-én.

*Sándor János s. k.,  
m. kir. belügyminister*



**A m. kir. belügyministernek 2.966/1914. B. M. res. számú közleménye, a »Rendkívüli Újság« nevű lap megjelenését és terjesztését eltiltó 1.937/1914. B. M. res. számú rendelet hatályon kívül helyezése tárgyában.**<sup>19</sup>

A m. kir. belügyminister az 1914. évi augusztus 4-én 1.937/1914. res. számú rendeletét, mellyel a Budapesten megjelenő s Biraucz D. nyomdájában előállított »Rendkívüli Újság« nevű lap további megjelenését és terjesztését eltiltotta, hatályon kívül helyezte s a lap további megjelenését és terjesztését azzal a megjegyzéssel engedte meg, hogy az igazságügyminister által az időszaki lapok és más sajtótermékek ellenőrzésének szabályozásáról 1914. évi július hó 27-én 12.001/1914. M. E. szám alatt kiadott rendelet hatálya ezen lapra is kiterjed.

**A m. kir. belügyministernek 3.751/1914. B. M. res. számú közleménye, a »Szlovenszky Dennik« nevű lap megjelenését és terjesztését eltiltó 2.692/1914. B. M. res. számú rendelet hatályon kívül helyezése tárgyában.**<sup>20</sup>

A m. kir. belügyminister az 1914. évi augusztus 18-án 2.692. res. szám alatt kiadott rendeletét, mellyel a Budapesten megjelenő s a Budapesti lapos könyvkiadó társulat részvénytársaság nyomdájában előállított »Szlovenszky Dennik« nevű lap további megjelenését és terjesztését eltiltotta, hatályon kívül helyezte és a lap további megjelenését és terjesztését azzal a megjegyzéssel engedte meg, hogy az igazságügyminister által az időszaki lapok és más sajtótermékek ellenőrzésének szabályozásáról szóló 1914. évi július 27-én 12.001/1914. M. E. számú rendelet hatálya ezen lapra is kiterjed.

**A m. kir. belügyminister 144.214/1914. B. M. számú rendelete, Népszava c. politikai napilapnak az utcai árusítási jog megadása**<sup>21</sup>

A belügyminister 1913. évi január hó 13-án 4.422. szám alatt kiadott körrendeletével a Budapesten megjelenő »Népszava« című politikai napilap utcai árusítását illetőleg terjesztését az egész ország területére nézve megtiltotta s kimondotta, hogy a lap házaló és utcai terjesztésére már kiadott engedélyek visszavonandók s újabb engedély – a tilalom visszavonásáig – nem adható.

19 Eme rendelet az első két jelentésből kimaradt és csupán a harmadik jelentés tartalmazta, a Magyar Rendelet Tárába nem került be. A *Belügyi Közlöny* 1914/50. számának 631. oldalán a különfélék rovatban rövidítve a Szlovenszky Dennik című lap eltiltásának hatályon kívül helyezésével közösen lett közölve. KI, 1910. XLVI. kötet, 1158. számú iromány, Második függelék, VIII. Az előző jelentésekben nem említett rendelkezések.

20 Eme rendelet az első két jelentésből kimaradt és csupán a harmadik jelentés tartalmazta, a Magyar Rendelet Tárába nem került be. A *Belügyi Közlöny* 1914/50. számának 631. oldalán a különfélék rovatban rövidítve a Rendkívüli Újság című lap eltiltásának hatályon kívül helyezésével közösen lett közölve. KI, 1910. XLVI. kötet, 1158. számú iromány, Második függelék, VIII. Az előző jelentésekben nem említett rendelkezések.

21 *Belügyi Közlöny* 1914/49. 622.

A belügyminister ezen körrendelet hatályát 144.214/1914. B. M. sz. a. kiadott rendeletével megszüntette s a lap utcai terjesztésére vonatkozólag az egész ország területére nézve kiadott tilalmat visszavonta.

### **A m. kir. belügyminister 5.478/1914. és 5.485/1914 B. M. res. számú rendeletei, egyes külföldi lapok postai szállítási jogának megvonása.**<sup>22</sup>

A kereskedelemügyi m. kir. minister a Pittsburgban megjelenő »Hrvatski Glasnik« (*Croatian Herald*) című időszakos laptól, valamint a St. Louisban megjelenő »Hrvatski Narod«, a Punta Arenasban megjelenő »Domovina«, a Calumetben megjelenő »Hrvatska Sloboda«, a Seattleben megjelenő »Slobodna Tribuna«, a Chicagóban megjelenő »Proletáreck«, »Savjetnik« és »Glas Svobode«, a Rosario de Santa Fében megjelenő »Slavenska Misao« és végül a Butte-ban (Montana) megjelenő »Srpski Vijesnik« (Servian Courier) című folyóiratoktól a postai szállítás jogát a magyar szent korona országainak területére nézve megvonta.<sup>23</sup>

### **A m.kir. belügyminiszter 1914. évi 7.271. eln. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez és a székesfővárosi államrendőrség főkapitányához a hadviseléssel kapcsolatos álhírek koholásának és terjesztésének tilalmáról.**

Mind sűrűbben érkezik a panasz a hadviseléssel kapcsolatos oly riasztó hírek koholása és terjesztése miatt, amelyek alkalmasak arra, hogy a nagyközönség körében nyugtalanságot és oknélküli aggodalmakat támasszanak.

Minden komoly ember kénytelen elismerni, hogy ily álhírek koholása és terjesztése a közrendet és a köznyugalmat – amelynek fenntartása és előmozdítása éppen ilyen súlyos időkben kétszeres kötelesség – nagy mértékben veszélyezteti. Ez okból ily álhírek koholását és terjesztését szigorúan megtiltom és e tilalom megszegését az 1879:XL. tc. 1. §-a alapján kihágással nyilvánítom.

Ennélfogva azt, aki a hadviseléssel kapcsolatban:

- 1) vészirt kohol vagy valótlan vészirt terjeszt; vagy
- 2) valakinek megsebesülését, halálát vagy az ellenség fogságába jutását állítja vagy hireszteli a nélkül, hogy az adat valóságáról hivatalos közlésből vagy kétséget kizáró más módon meggyőződést szerzett volna; vagy
- 3) egyéb oly hirt kohol, vagy olyan álhirt terjeszt, amely alkalmas arra, hogy a lakosság körében félelmet vagy ijedelmet keltsen, kihágás miatt tizenöt napig terjedhető elzárással és kétszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel kell büntetni.

<sup>22</sup> *Belügyi Közlöny*, 1914/53. 652.

<sup>23</sup> Ezeken túl a háború egésze alatt számos esetben élt a kormány a külföldi lapok esetében a postai szállítási jog megvonásával.

E kihágás miatt az eljárás a közigazgatási hatóság, mint rendőri büntetőbíróóság, a székesfővárosi magyar királyi államrendőrség működésének területén a budapesti m. kir. államrendőrség hatásköréhez tartozik.

Budapesten, 1914. évi október hó 1-én.

*Sándor János s. k.  
m. kir. belügyminiszter.*

### **155.612/V-a B. M. számú körrendelet, az időszaki lapok szerkesztősége és kiadóhivatala számára érkező postaküldemények kézbesítése.**<sup>24</sup>

*(Valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének.)*

A hírlapok és folyóiratok kiadóhivatala és szerkesztősége számára érkező posta- küldemények kézbesítése tárgyában a kereskedelemügyi m. kir. minister úr által 1914. évi 59.440/V. szám alatt kiadott rendelet tudomásvétel és ahhoz leendő alkalmazkodás végett, alább azzal közlöm, hogy az időszaki lapok kiadóhivatala vagy szerkesztősége részéről előterjesztendő mindazokat a beadványokat, melyekben a kiadó részére szükséges igazolvány kiállítása vagy annak pótlása iránt folyamodnak, mindig soronkívül kell elintézni.

Budapesten, 1914. évi október hó 19-én.

*A minister helyett:  
Perényi s k.,  
államtitkár.*

### **Melléklet a 155.612/1914. B. M. számhoz.**

#### **A kereskedelemügyi m. kir. minister 59.440/1914. számú rendelete, hírlapok és folyóiratok kiadóhivatala és szerkesztősége számára érkező postaküldemények kézbesítése.**

I. A sajtóról szóló 1914: XIV. tc. által bejelentésre kötelezett (egy hónapot meg nem haladó időközben megjelenő) hírlapok és folyóiratok (időszaki lapok) postaküldeményeinek átvételére az van jogosítva, ki a hírlap vagy folyóirat megjelenéséről az illetékes törvényhatóság első tisztviselőjénél tett bejelentésre hozott határozatban, vagy ha a bejelentéstől számított 15 napon belül ilyen határozat közlése meg nem történnék, a törvényhatóság első tisztviselője által kiadott bizonylatban a hírlap vagy folyóirat kiadójaként van megnevezve.

Bejelentésre nem kötelezett (egy hónapot meghaladó időközben megjelenő s a sajtó- törvény szerint időszaki lapnak nem tekinthető) hírlapok és folyóiratok postaküldeményeit annak kell kézbesíteni, aki helyhatósági bizonylattal igazolja, hogy ő a hírlap vagy folyóirat kiadója.

Az említett határozatot vagy bizonylatot a hírlap vagy folyóirat kiadója tartozik akár eredetiben, akár közjegyzőileg vagy helyhatóságilag hitelesített másolatban a postahivatalnak átadni.

Ha a kiadó jogi személy vagy társaság (törvényhatóság, egyesület, részvénytársaság stb.) a hírlap vagy folyóirat címére érkező postaküldemények átvételére a jogi személynek vagy társaságnak törvényes képviselői (alispán, egyleti elnök, cégjegyzéssel megbízottak stb.) vannak jogosítva.

A hírlap vagy folyóirat kiadója, jogi személyeknél és társaságoknál pedig a törvényes képviselő a küldemények átvételére maga helyett mást is meghatalmazhat.

Hírlap vagy folyóirat szerkesztőségének címzett postaküldemények átvételére a hírlapon (folyóiraton) megnevezett felelős szerkesztő vagy meghatalmazottja van feljogosítva. A felelős szerkesztő személyében beálló változást a kiadó a postahivatalnak bejelenteni tartozik. Ennek elmulasztása miatt előálló téves kézbesítésekért a posta nem szavatol.

Postahivatalok az 1907. évi Posta- és Távirada-Rendeleték Tára 50. számában közölt 78.241. számú rendelet 22. pontját megfelelően helyesbítsék s az ehhez tartozó »Jegyzet« első bekezdése helyébe írják a következőket:

»A szorosabb értelemben vett Magyarországnak, valamint Fiume városának és kerületének területén az 1914. XIV. t.-c. 3. és 16. §-ai értelmében időszaki lap az egy hónapot meg nem haladó időközben megjelenő minden hírlap vagy folyóirat és az időszaki lap kiadója köteles a lap kiadójának helye szerint illetékes törvényhatóság első tisztviselőjénél (a vármegyei alispánnál, városi törvényhatóság polgármesterénél) írásban bejelenteni: a kiadó és a felelős szerkesztő nevét és lakását, a nyomdát vagy más többszörösítő vállalatot, melyben a lapot készítik, a lap címét, alakját, megjelenésének helyét és — ha előre megvannak határozva — a megjelenés időszakait is, a lap (politikai, társadalmi, tudományos stb.) jellegét s azt a helyet, ahonnan a terjesztés megindul. Az egy hónapot meghaladó időközben megjelenő hírlapok és folyóiratok a törvényhatóság első tisztviselőjénél való bejelentésre nincsenek kötelezve. Hírlap és folyóirat alatt postai szempontból úgy a sajtótörvény értelmében vett időszaki lapok, mint az ez alá a fogalom alá nem eső egyéb hírlapok és folyóiratok is értendők.

Ugyanezen rendelet 27. pontjának utolsó bekezdése helyébe írandó:

h) hírlapok és folyóiratok részéről a hírlap (folyóirat) kiadója.

II. Mindazok a hírlapok és folyóiratok, melyeknek kiadója részére való kézbesítés nem a jelen rendeletben foglaltaknak megfelelően van igazolva, ennek az igazolásnak pótlásáról 1915. évi április hó 11-ig gondoskodni tartoznak.

Azok a postahivatalok, melyek hírlapnak (folyóiratnak) kézbesítenek, ennek megtörténtéről, illetőleg e részben tett intézkedéseikről igazgatóságuknak a folyó év végéig teyenek jelentést.

Budapesten, 1914. évi augusztus hó 25-én.

**Minisztertanács felhatalmazása a m. kir. kereskedelemügyi  
miniszter részére, hogy portómentes szállítási kedvezményt biztosítson a  
Foaia Poporului Roman című román nyelvű politikai lapnak  
(1915. január 8.)<sup>25</sup>**

A kereskedelemügyi minister úr felhatalmazást kér ahhoz, hogy a Foaia Poporului Roman című román nyelvű, politikai lap részére a díjmentes postai szállítás kedvezményét kivételesen és a nélkül, hogy ezzel praecends esetet kívánnak alkotni, bármikor bekövetkezhető visszavonásig engedélyezhesse, ugyanazon feltételek mellett mint az a folyó évi szeptember hó 29-én tartott ministertanácson létrejött megállapodás alapján a folyó évi október hó 1-én közforgalomban lévő politikai napilapok részére engedélyeztetett.

A ministertanács a kért felhatalmazást megadja.

**14.450/V-a/1915. B. M. számú körrendelet, időszi lapok utcai  
árúsításánál 14-ik évüket betöltött egyének alkalmazása.**

*(Valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének.)*

Több törvényhatóság első tisztviselőjének jelentéséből és a Budapesti Napilapok Szindikátusának a hírlapok utcai elárúsítása tárgyában előterjesztett kérvényéből arról értesültem, hogy az időszi lapok utcai árúsításával foglalkozó védkötelesek hadba vonulása, illetőleg katonai szolgálatra történt behívása következtében a hírlapok jelenlegi utcai árúsítása által az időszi lapokat kiadó vállalatok érdekei veszélyeztetve vannak s amellett még igen sok család is családfenntartó és így kereset nélkül maradván, nélkülözések közé jutott.

Ennek folytán, tekintettel arra, hogy a sajtóról szóló 1914:XIV. tc. 13. §-a a sajtótermékek utcai terjesztésével foglalkozók minimális életkorát kifejezetten nem határozza meg; részint a hírlapolvasó közönség ebbeli igényeinek kielégítése, részint az időszi lapokat kiadó vállalatok érdekeinek elősegítése, védelme, főként pedig a családfenntartóval és keresettel nem bíró némely családok helyzetének a jelenlegi súlyos megélhetési viszonyok között való megkönnyítése céljából, kivételesen megengedem, hogy 10.000 lakosnál népesebb városokban a hadbavonult hírlapárúsítóknak, úgyszintén vagyontalan, ennél fogva közsegeyre és a közönség könnyöretességére szoruló más bevonult egyéneknek 14-dik életévüket betöltött hozzátartozói is nemre való tekintet nélkül a háború tartama alatt, sajtótermékeknek utcai terjesztésével foglalkozhassanak. A jelentkezőknek e célból a sajtótörvény végrehajtása tárgyában kiadott 2.500/1914. M. E. sz. rendelet 33. és következő szakaszai értelmében a szükséges rendőrhatalósági igazolványokat ki kell állítani.

Utasítom alispán (polgármester) urat, hogy ezen rendeletem végrehajtása iránt a saját részéről szükséges intézkedéseket azonnal tegye meg.

Budapesten, 1915. évi február hó 21-én.

*Sándor János s. k.*

## **1915. évi V. törvénycikk a sajtóról szóló 1914:XIV. törvénycikk 61. §-ának módosításáról**

### 1. §

A sajtóról szóló 1914:XIV. tc. 61. §-a első bekezdésének a törvény életbelépte idejében már fennálló időszaki lapokra vonatkozó rendelkezése annyiban módosul, hogy a politikai tartalmú időszaki lapok kiadói az idézett tc. 18. §-ának megfelelő lapbiztosítékot az 1914:XIV. tc. életbeléptétől vagyis 1914. évi április hó 12. napjától számított három éven belül kötelesek letenni vagy az idézett tc. 18. §-ának megfelelően már előbb letett biztosítékukat ez időn belül kötelesek az ott meghatározott összegre kiegészíteni az idézett törvénycikkben meghatározott jogkövetkezmények terhével. E kötelezettség teljesítéséig az 1914:XIV. tc. életbeléptekor fennálló jogszabályoknak megfelelően nyújtott biztosíték szolgál az idézett tc. 18. §-a értelmében leteendő lapbiztosíték gyanánt.

### 2. §

Ez a törvény kihirdetésének napján lép életbe s azt az igazságügyminiszter és a belügyminiszter hajtja végre.

### **Indokolás**

#### **a sajtóról szóló 1914: XIV. törvénycikk 61. §-ának módosítása tárgyában készült törvényjavaslathoz.<sup>26</sup>**

Az 1848:XVIII. tc. 30. §-a politikai tartalmú időszaki lapok biztosítékát a naponként megjelenő lapnál 10.000 forintban, a ritkábban megjelenő lapnál pedig 5.000 forintban állapította meg, s a biztosíték nyújtását készpénz letételén kívül a fekvő birtokra kettős biztosítékkal betáblázott kötelezvény útján is megengedte. Ezzel szemben az 1914:XIV. törvénycikkbe foglalt új sajtótörvény 18. §-a szerint a hetenként legalább ötször megjelenő lap kiadójának Budapesten és a székesfővárosi államrendőrség hatósága alá tartozó környékén 50.000, a vidéken 20.000 koronát, más esetekben Budapesten és környékén 20.000, a vidéken 10.000 koronát kell és pedig mindenkor készpénzben vagy óvadékképes értékpapírban letenni.

Tekintettel arra, hogy az új sajtótörvény a hírlapbiztosíték összegét különösen a Budapesten és környékén megjelenő lapok tekintetében jelentékenyen emelte és a biztosíték adásának módja is lényegesen változott, az új törvény 61. §-a a törvény életbeléptése idejében már fennálló lapokra nézve az átmenet megkönnyítésére akként rendelkezett, hogy a kiadóknak a törvény életbeléptétől, vagyis 1914. évi április hó 12. napjától számított egy évi határidőt engedett arra, hogy a lapbiztosítékot az új törvényben megszabott magasabb összegre kiegészíthessék, és amennyiben korábbi biztosítékuk nem készpénz vagy óvadékképes értékpapírok letételében állott volna, azt ebben az értékben tehessék le.

---

26 KI, 1910. XLVI. kötet, 1150. számú iromány.

Az érdekelt körök ennek az átmeneti határidőnek méltányos meghosszabbítását kérelmezték. Reámutattak különösen arra, hogy az a könnyítés, amelyet az idézett 61. §. a már fennálló lapok kiadóinak nyújtani kívánt, a háború okozta rendkívüli gazdasági viszonyok között kellőképp nem érvényesülhetett és az új törvény érintett követelményeinek teljesítése a megszabott egy éven belül sok kiadóra nézve elháríthatatlan nehézséggel járt. Még súlyosbította ezt az, hogy az eddigi hírlapbiztosítékot sok esetben a kiadó helyett a lap fennmaradásában nem érdekelt harmadik személyek szolgáltatták, akik az új sajtótörvényben megállapított súlyosabb vagyoni felelősség miatt a biztosítékot felmondották s ennél fogva helyette a kiadónak egészen új biztosítékot kell letennie.

Budapesten, 1915. évi április hó 19-én.

*Balogh Jenő s. k.,  
m. kir. igazságügyminister.*

**A képviselőhöz igazságügyi bizottságának jelentése  
a sajtóról szóló 1914: XIV. törvénycikk 61. §-ának módosítására  
vonatkozó 1.150. számú törvényjavaslat tárgyában.**

*Tisztelt Képviselőház!*

Az 1914:XIV. törvénycikkbe iktatott új sajtótörvénynek a hírlapbiztosítékokra vonatkozó rendelkezései úgy a biztosíték összegét, mint a biztosíték nyújtásának módját illetőleg több tekintetben eltérnek az 1848:XVIII. törvénycikknek idevonatkozó rendelkezéseitől.

Az 1914:XIV. tc. 61. §-a méltányossági tekintetéből a törvény életbelépése idejében már fennálló lapok kiadóinak az átmenet megkönnyítése végett a törvény életbeléptétől, vagyis 1914. évi április hó 12. napjától számított egy évi határidőt engedett arra, hogy lapjuk biztosítékát az új törvényben megszabott összegre kiegészíthessék és, amennyiben a korábban letett biztosíték nem állott készpénzben vagy óvadékképes értékpapírokban, azt ebben az értékben tehessék le.

Minthogy a háború okozta rendkívüli gazdasági viszonyok a biztosíték kiegészítésére és átalakítására vonatkozó kötelezettség teljesítését eddig szerfelett megnehezítették és előreláthatólag még hosszabb ideig igen meg fogják nehezíteni, a bizottsághoz utalt javaslat a törvény életbelépésének idejében már fennálló politikai tartalmú időszaki lapok kiadóinak engedett egy évi határidőt három évre kívánja kiteljesíteni, vagyis az eddigi egy évi határidőt két évvel meghosszabbítani.

A bizottság az 1914:XIV. t.-c. 61. §-ának első bekezdésében megállapított egy évi határidőnek ezt a kiterjesztését méltányosnak és indokoltnak találta és ennél fogva az idézett 61. §-nak módosításáról szóló 1.150. számú törvényjavaslatot általánosságban és részleteiben a t. Háznak elfogadásra ajánlja.

Budapest, 1915. évi április hó 20. napján.

*id. Erdély Sándor s. k.,  
az igazságügyi bizottság elnöke.  
Hegedüs Kálmán s. k.,  
az igazságügyi bizottság előadója.*

## A sajtóról szóló 1914:XIV. törvénycikk 61. §-ának módosításáról szóló törvényjavaslat képviselőházi vitája<sup>27</sup>

**Hegedűs Kálmán előadó:** T. ház! A sajtótörvény a budapesti lapokra vonatkozólag a kaucziót felemelte és elrendelte azt, hogy az összes lapok a kaucziót készpénzben vagy pedig óvadékképes értékpapirban tegyék le. Egyben a kauczió kiegészítésére és kellő formában való letételére a már fennálló lapok részére egy évi határidőt engedélyezett a törvény életbeléptetéséről számítva.

A jelen törvényjavaslat méltányolva azokat a pénzügyi nehézségeket, amelyekkel a lapoknak meg kell küzdeniük a kauczió kellő formában való letétele tekintetében, ezt az egyévi határidőt újabb két évvel meghosszabbítja. (*Helyeslés.*) Ezeket az indokokat méltányolva, kérem a t. házat, méltóztassék a törvényjavaslatot általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadni.

[...]

**Csermák Ernő:** T. ház! (*Halljuk!*) A német birodalmi gyűlés egy kiváló tagja azt mondta, – és nem ebben a helyzetben és nem a mai viszonyok között mondta, de évekkel ezelőtt, – hogy diplomáciai háborút sem lehet viselni akkor, amikor az állam polgárai egymással meghasonlásban vannak. Ha ez áll a diplomáciai háborúra, még nagyobb mértékben áll és kell, hogy álljon arra a háborúra, amely a nemzeteket, a fajokat, állítja egymással szembe.

Mi, akik ezen az oldalon ülünk, átérezzük e nagy igazság jelentőségét, átérezzük különösen a mai helyzetben a mai viszonyok között. Ellentéteket felidézni, ellentétekre rámutatni ott sem akarunk, ahol a múltban ellentétek tényleg felmerültek, ahol heves viták előzték meg azon törvények meghozatalát, amelyek módosításáról és javításáról itt szó van. Nem is azt akarom, hogy visszatérjek azokra a dolgokra, amelyekről még nem is egy esztendővel ezelőtt vitáztunk, hanem azt akarom, hogy kimutassam azt az egységet, amely minket a külpolitika, a külháború tekintetében mindannyiunkat egybeolvaszt, másodsorban pedig röviden jelezem ezzel a javaslattal szemben a függetlenségi és 48-as párt álláspontját. (*Halljuk!*)

Nekünk ideálunk mindig a sajtószabadság volt a függetlenségi és 48-as párt mindig azért az eszméért és irányadó elvért küzdött, melyet az egyik angol írónak abban a mondásában találtunk meg, hogy jogunk legyen mindig azt írni, amit egy tizenkét szatócsból álló zsűri helyesnek és jogosnak tart. Ez az álláspont a sajtószabadság minden előzetes korlátozását helytelennek tartja és igazolását találja abban a nagy politikai szabadságban és fellendülésben, amelyet Anglia mutat, ahol a csillagkamara rendszeréből ennek az elvnek alkalmazásával átrérték egy nagy, hatalmas, szabad államra, amelynek joga nekünk akkor is imponáló, amikor azzal az állammal harczban állunk.

Ha azonban mi, dokumentálva azt az egységet, amelyben ma vagyunk, ezt a javaslatot elfogadjuk, ez nem jelenti elvi álláspontunk feladását, nem jelenti azt, mintha a kauczió rendszerét helyesnek találnák, (*úgy van! a baloldalon.*) Épen az indokolás, a mely úgyszólván a leglényegesebb ebben a javaslatban, mutatja, hogy milyen helyes, jogos és alapos volt az eljárásunk, amikor a kauczió eltörlése mellett törtünk lándzsát. Méltóztassék figyelem-

27 KN, 1910. XXVI. kötet, 573. ülésnap.



mel kíséрни azt a mondatot, amely ebben az indokolásban van és ez mindent megmagyaráz. Azt mondja *(olvassa:)* »Sulyosbitotta a helyzetet az, hogy az eddigi hirlapbiztosítékot sok esetben a kiadó helyett a lap fennmaradásában nem érdekelt harmadik személyek szolgáltatták, a kik az új sajtótörvényben megállapított sulyosabb vagyoni felelősség miatt a biztosítékot felmondották és ennél fogva helyette a kiadónak egészen új biztosítékot kell letennie.«

Nyilvánvalóan kitűnik ebből a mondatból a sajtótörvény által teremtett helyzetnek egész jelentősége, kitűnik az, hogy a hirlap irányában nem érdekelt harmadik személyeknek kell hozzájárulniok ahhoz, hogy a lap fennállhasson és a maga igazságát hirdethesse. Ha szükség van arra, hogy harmadik személyek hozzájáruljanak ehhez, akkor ezek olyan illegitim befolyást gyakorolnak annak a lapnak irányára, amely a sajtószabadság szempontjából helyesnek el nem fogadható. *(úgy van! a baloldalon.)*

Ha a mai viszonyok között ezzel a kérdéssel részletesebben nem foglalkozunk, ez nem jelenti azt, hogy mi ebben a javaslatban orvoslását találjuk annak a helyzetnek, amely a sajtószabadság szempontjából helytelen és káros. De amidőn kifejtem ezeket az országos függetlenségi és 48-as párt megbízásából, s kijelentem azt, hogy a javaslatot általánosságban és részleteiben is elfogadjuk, annak a reményemnek adok kifejezést, hogy el fog következni egy jobb idő, amikor be fogja látni a törvényhozás, hogy ezek a korlátok helytelenül rovatnak a sajtóra, ezeket a korlátozásokat a sajtó nem érdemelte meg. *(úgy van! úgy van! a baloldalon.)*

Mi, akik ezen az oldalon ülünk, a legtöbben nem vagyunk érintkezésben a napi sajtóval, nem voltunk a multban és nem leszünk a valószínűleg a jövőben sem. Mi nem a napi sajtó szempontjából vizsgáljuk ezeket a kérdéseket, hanem annak az örök érvényű igazságnak szempontjából, amely azt kívánja, hogy a sajtó a maga kötelességét minden körülmények között szabadon és függetlenül teljesíthesse. Ez pedig megkívánja, hogy ne rakjunk béklyókat a sajtóra. *(Igaz! úgy van! a baloldalon.)*

Én ezzel be is fejezem felszólalásomat és ismételten kifejezést adok annak a reménységemnek, hogy a sajtónak ezek a korlátozásai a jövőben teljesen meg fognak szűnni. *(Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

[...]

**Balogh Jenő igazságügyminister:** T. képviselőház! Nem egyedül annak kiemelése végett kérek szót, hogy a kormány a sajtóbiztosíték kérdésében azt az álláspontot, amelyet az 1914. évi XIV. tc. képviselőházi tárgyalásánál több alkalommal nekem is bőven volt alkalmam kifejteni, fentartja, de különösen kénytelen vagyok szót kérni azért, mert Csermák Ernő t. képviselő ur beszédében az indokolás egyik passzusából kifolyóan arra utalt, hogy a hirlapbiztosíték intézménye illegitim befolyást ad egyesek részére, akik t. i. a hirlapbiztosítékot leteszik, az illető lap irányára és azt is mondotta, hogy a sajtó nem teljesíthetné teljes szabadsággal hivatását, ha a sajtóbiztosíték intézménye a jövőben is, ezen most megadott két év leteltével is, hatályban maradna.

Anélkül, hogy a t. ház idejét részletekbe menően akarnám igénybe venni, egyszerűen annak kiemelésére szoritkozom, hogy a magyar sajtó évtizedek sora óta a maga fontos és nemes hivatását teljes függetlenséggel, elveinek és meggyőződésének teljes bátorsággal való kifejezésre juttatásával teljesítette, nem érdemli meg a t. képviselő urtól, hogy feltegye róla, hogy munkásai között akadhatnak olyanok, akik arra az esetre, ha nincsenek abban a vagyoni

ni helyzetben, hogy nagyobb hírlapbiztosítékot tegyenek le a sajátjukból, kiszolgáltatóknak a maguk irányítását a hírlapbiztosítékot letevő egyén pressziójának. Ez olyan elítélése volna a független sajtó működésének, amelyre a magyar sajtó nem szolgált rá.

Engedje meg t. képviselőtársam, hogy kifejezést adhassak annak a meggyőződésnek, hogy hírlapbiztosítékra Magyarországon jövőre is szükség lesz azon magánjogi felelősség, azon kártérítési kötelezettség miatt, amelyre a mai viszonyaink között a sajtót is kötelezni kell. A hírlapbiztosíték intézménye azonban absolute nem fogja meggátolni, hogy a sajtónak minden hivatására méltó munkása a maga meggyőződését teljes függetlenséggel, teljes szabadsággal nyilváníthassa és mindazt megírhatta, ami a lelkén fekszik és erre az 1914:XIV. tc., amint azt már egy évi hatálybanléte mutatja, teljes módot is nyújt.

Ajánlom a törvényjavaslatot általánosságban és részleteiben elfogadásra. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

[...]

**Csermák Ernő:** T. ház! Az igen t. igazságügyminister ur félreértette szavaimat, amikor azt a magyarázatot adta azoknak, mintha én a sajtót meggyanusítani akarnám.

Én a jogszabályok szempontjából mutattam rá arra a viszonyra, amely a sajtó munkásai és azok között van, akik a kaucziót adják. Kétségtelen dolog, hogy az igazságügyminister urnak nincs és nem lehet igaza akkor, amikor a kaucziót a sajtó működésétől elválasztani kívánja. Mert ha egy hírlapíró működni akar, ha politikai napilapot akar alapítani, kétségtelen dolog, hogy neki kauczióra szüksége van. Ha pedig azt a kaucziót nem tudja letenni, keresnie kell hozzávaló embert, esetleg bankot, hogy helyette a kaucziót letegye. Már most az is nyilvánvaló dolog, hogy akármennyire becsületes és tisztességes legyen az a hírlapíró, az ő irányának képviselője neki csak addig lehet és szabad, míg közötté és a között, aki a kaucziót adja, a harmónia megvan, *(úgy van! a szélsőbaloldalon.)* Ha ez a harmónia megszűnik, akkor annak a hírlapírónak a működése is megszűnik.

Nem mondom, hogy ez esetben az a hírlapíró a maga tudása és lelkiismerete ellenére majd másképpen akarja képviselni azt az álláspontot, amelyet az ő szíve és lelke diktál neki, hanem azt állítom, hogy meg van neki nehezítve, lehetetlenné van neki téve, hogy azt az álláspontot képviselje, ha az a harmadik személy megvonja tőle azt az anyagi hozzájárulást, amely alapja annak a lapnak, amely lap fennállása van attól függővé téve. Az van kimondva, hogy mikor nekem pénzem és vagyonom nincs, akkor nem politizálhatok, akkor igazságot nem irhatok, mert ezt lehetetlenné teszi rám nézve éppen az az anyagi hozzájárulás, amelyet a valódi szabad-sajtót megengedő államok nem kívánnak és melylyel azok régen szakítottak.

Ez volt a valódi értelme szavaimnak. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

## A m. kir. miniszterelnök jelentése a háború esetére szóló kivételes hatalom igénybevételéről<sup>28</sup>

*Tisztelt Képviselőház!*

Azokról a kormányzati intézkedésekről, amelyeket a m. kir. ministerium vagy az egyes szakminiszterek az 1912:LXIII. törvénycikkben nyert felhatalmazás alapján adtak ki, eddig már két ízben, és pedig a képviselőháznak 1914. évi július hó 28-án és 1914. évi november hó 25-én tartott ülésében volt szerencsém jelentést tenni s így most az említett jelentések kiegészítésül az azóta tett rendkívüli intézkedésekről számolok be.

Megjegyzem, hogy a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott 1912:LXIII. törvénycikket és a hadi szolgáltatásokról szóló 1912:LXVIII. törvénycikket időközben az 1914:L. törvénycikk kiegészítette s így az alább felsorolt rendeletek közül azok, amelyek az 1914:L. törvénycikk kihirdetése, vagyis 1914. évi december hó 29. napja óta adtak ki, már részben a most említett törvénycikkben nyert felhatalmazáson is alapulnak.

[...]

VI. Egyéb szempontokból még a következő rendeletek kibocsátása mutatkozott indokoltnak:

[...]

Ugyanitt teszek említést azokról a rendeletekről is, amelyeket a m. kir. belügyminiszter egyes erre okot szolgáltató belföldi időszaki lapok megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában 97/1915. B. M., 466/1915. B. M. res, 14.440/1915. B. M. és 1.236/1915. B. M. res. számok alatt kibocsátott.

[...]

VIII. A felsorolt rendeleteket első függelékként, továbbá a Budapesti Közlönyben kihirdetett azokat a fontosabb rendelkezéseket, amelyekről az 1914. évi július hó 28. án és november hó 25-én bemutatott jelentéseimben még említést nem tettem, második függelékként mellékelve, tisztelettel kérem, hogy ezt a jelentésemet tudomásul venni és hasonló célból az előlthivatkozott jelentéseim kapcsán a főrendiházhoz átküldeni méltóztassék.

Budapesten, 1915. évi április hó 10. napján.

*Tisza István gr. s. k.,  
m.kir. miniszterelnök*

### Melléklet az 1158. számú irományhoz

**A m. kir. belügyministernek 27/1915. B. M. számú közleménye,  
a »La Voce del Popolo« megjelenését és terjesztését eltiltó 168.871/1914.  
B. M. számú rendelet hatályon kívül helyezése tárgyában.**

A m. kir. belügyminister 1914. évi október hó 19-én 168.871. szám alatt kelt rendeletét, mellyel a Fiumében megjelenő s a »*Minerva*« fiumei nyomdavállalat által előállított »*La Voce del Popolo*« nevű lap további megjelenését és terjesztését eltiltotta, ezennel hatályon kívül helyezi s a lap további megjelenését és terjesztését azzal a megjegyzéssel engedi meg, hogy az igazságügyminister által az időszakos lapok és más sajtótermékek ellenőrzésének szabályozásáról 1914. évi július hó 27-én 12.001/1914. M. E. szám alatt kiadott rendelet hatálya ezen lapra is kiterjed.

### Melléklet az 1158. számú irományhoz

**A m. kir. belügyministernek 466/1915. B. M. res.  
számú rendelete, a „Nemzeti Iskola” című időszakos lap  
megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában.**

A m. kir. ministerium 5.484. M. E. számú rendelete alapján a Budapesten megjelenő és Markovits és Garai budapesti (VI., Lehel utca 14. szám) nyomdájában előállított »Nemzeti Iskola« című politikai tanügyi lap további megjelenését és terjesztését a budapesti kir. ügyésznek az igazságügyministerhez beadott és hozzám áttett javaslata alapján a hadviselés érdekeit veszélyeztető tartalma miatt eltiltom.

Az ily időszakos lap szállítására nézve az 1914:XIV. tc. végrehajtása tárgyában a m. kir. ministerium által kiadott 2.500/1914. M. E. számú rendelet 27–29. §-ainak azok a rendelkezései megfelelően irányadók, amelyek a ministerium által kitiltott sajtótermékekre vonatkoznak.

A m. kir. postának ily időszakos lap részére előfizetésekre szóló posta- utalványokat (csikkbefizetéseket) felvenni nem szabad.

A tilalom ellenére netalán megjelenő időszakos lap példányait azonnal el kell kobozni és megsemmisítés végett a kir. ügyésznek kell átadni.

Aki az eltiltott időszakos lapot kiadja vagy terjeszti, az 1912. évi LXIII. törvénycikk 11. §-ának utolsó bekezdése értelmében büntetendő.

Ez a rendelet azonnal hatályba lép.

Erről a kir. ügyészséget tudomás és megfelelő eljárás végett értesítem.

Budapest, 1915. évi január hó 31-én.

*A minister helyett:*  
Báró Perényi Zsigmond s. k.,  
államtitkár

## Melléklet az 1158. számú irományhoz

### **A m. kir. belügyministernek 14.440/1915. B. M. számú rendelete, a „Fiumei Híradó” című időszaki lap megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában.**

*Fiume szabad város polgármesterének.*

A m. kir. ministerium 5.484/1914. M. E számú rendelete alapján a Kálmán Pál fiumei lakos által szerkesztett és kiadott s a Mercur című; nyomdavállalatnál Fiumében előállított »Fiumei Híradó« című időszaki lap további megjelenését és terjesztését közleményeinek a nemzetiségi ellentéteket és súrlódásokat szító s ez által a hadviselés érdekeit is veszélyeztető tartalma miatt eltiltom.

Az ily időszaki lapok szállítására nézve a sajtóról szóló 1914:XIV. tc. végrehajtása tárgyában 2.500/1914. M. E. szám alatt kiadott rendelet 27–29. §-aiban, a m. kir. ministerium által a terjesztéstől, közérdekből eltiltott, sajtótermékek szállítására vonatkozólag meghatározott szabályokat megfelelően kell alkalmazni.

A tilalom ellenére megjelenő időszaki lap példányait el kell kobozni és megsemmisítés végett a kir. ügyészségnek kell átadni.

Aki a megjelenéstől eltiltott időszaki lapot kiad vagy terjeszt, az 1912:LXIII. tc. 11. §-ának utolsó bekezdése értelmében kihágást követ el, s amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntethetik.

Utasítom Polgármester urat, hogy ezen rendeletemet Kálmán Pál fiumei lakosnak, mint a »Fiumei Híradó« című szerkesztőjének és kiadójának, valamint a »Mercur« című fiumei nyomdavállalatnak is haladéktalanul hozza tudomására és hogy az 1896:XXX. tc. 87. §-ára való utalással, intézkedjék egyúttal a lap netaláni megjelenésének és terjesztésének szigorú ellenőrzése iránt is.

Budapest, 1915. évi február hó 23-án.

*Sándor János s. k.,  
m. kir. belügyminister*

## Melléklet az 1158. számú irományhoz

### **A m. kir. belügyministernek 1.236/1915. B. M. res. számú rendelete, a Národny Hlásnik című időszaki lap megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában.**

*Túróc vármegye alispánjának, Túróczszentmárton.*

A magyar királyi ministerium 5.484/1914. M. E. számú rendelete alapján a Gregor József turóczszentmártoni lakos által kiadott és szerkesztett, s Turóczszentmártonban megjelenő »Národny Hlásnik« című időszaki lap további megjelenését és terjesztését közleményeinek, a hadviselés érdekeit veszélyeztető tartalma miatt eltiltom.

Az ily időszaki lapok szállítására nézve a sajtóról szóló 1914:XIV. törvénycikk végrehajtása tárgyában 2.500/1914. M. E. szám alatt kiadott rendelet 27–29. §-aiban a magyar királyi ministerium által a terjesztéstől eltiltott sajtótermékek szállítására vonatkozólag meghatározott szabályokat megfelelően kell alkalmazni.

A tilalom ellenére megjelenő időszaki lap példányait el kell kobozni és megsemmisítés végett a királyi ügyészségnek kell átadni.

Aki a megjelenéstől eltiltott időszaki lapot kiad vagy terjeszt, az 1912:LXIII. törvénycikk 11. §-ának utolsó bekezdése értelmében kihágást követ el s amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik: két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik.

Utasítom alispán urat, hogy ezen rendeletemet Gregor József turóczszentmártoni lakosnak, mint a »Národny Hlásnik« című időszaki lap felelős szerkesztőjének és kiadójának, valamint a turóczszentmártoni könyvnyomda részvénytársaság egyesületnek is haladéktalanul hozza tudomására és hogy az 1896:XXXIII. törvénycikk 87. §-ára való utalással, intézkedjék egyúttal a lap netaláni megjelenésének és terjesztésének szigorú ellenőrzése iránt is.

Budapest, 1915. évi március hó 12-én.

*Sándor János s. k.,  
m. kir. belügyminister*

**Preszly Elemér felszólalása az első indemnitási  
javaslat képviselőházi vitájában.  
(1915. május 4.)<sup>29</sup>**

**Preszly Elemér:**

[...]

Az a rendkívüli hatalom, amellyel a kormány a kivételes törvények alapján bír és az a körülmény, hogy a kormány ezt a hatalmat nem mint pártközi kormány, hanem mint pártkormány gyakorolja, maga után vonja, hogy ha majd a háborúnak vége lesz, teljes felelősséggel álljon oda a nemzet elé és vállalja a felelősséget mindenért, ami a háború alatt történt. Éppen ezért a magam szempontjából helyesnek tartanám azt, hogy azok a jelentések, amelyek a kivételes hatalom gyakorlásáról szólnak és a ház előtt fekszenek, épúgy, mint a novemberi képviselőházi ciklus alatt történt, most se tárgyalassanak, hanem csak akkor, amidőn a teljes szólásszabadság, a teljes sajtószabadság a kritika teljes szabadságát is megengedi.

Hogy beszédemben mégis érintem a rendkívüli hatalmat, teszem ezt azért, hogy arra a hátralevő időre, amely a háború befejezéséig és a kivételes hatalom megszüntetéséig van, elmondhassam szerény nézeteimet arról, hogy a kormány a rendkívüli hatalmat hogyan és miképpen gyakorolja.

Felmerül elsősorban a cenzúra kérdése. A kivételes törvény a cenzúra határát a hadviselés érdekeiben szabja meg; azt mondja, hogy a kormány annyiban gyakorolhat cenzurát, amennyiben és ameddig az egyes közlemények a hadviselés érdekeit érintik.

Én úgy érzem, hogy ez a határ nem mindig van betartva. A jelentésekből azt látom, hogy a kormány azzal a hatalmával, hogy egyes újságok megjelenését eltilthatja, csak a legkritikább esetben élt. E tekintetben semmiféle szemrehányó szavam a kormány ellen nincs; azonban azt tapasztalom, hogy egyes sajtóközlemények megjelenése igen gyakran megtiltatik, anélkül, hogy a hadviselés érdeke ezt megkívánná, anélkül, hogy erre alapos ok volna

[...]

**Gróf Batthyány Tivadar felszólalása az első  
indemnitási javaslat képviselőházi vitájában.  
(1915. május 4.)<sup>30</sup>**

**Gr. Batthyány Tivadar:** T. képviselőház! *(Halljuk!)* A háború kitörésének pillanatától kezdve bizonyos elveket, bizonyos princípiumokat állítottam fel magamnak és tartottam szemem előtt, amelyeket betartani a közéletben, különösen a parlamenti téren működő férfiaknak szerintem hazafias kötelességük és amelyekkel egyúttal körülhatárolom azokat a jogaimat is,

---

29 KN, 1910. XXVI. kötet, 576. ülésnap.

30 Uo.

amelyeket gyakorolnom nemcsak szabad, de hazámmal szemben egyszerűen kötelességem is. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon*)

Ezeket a határokat én olyképp állítom fel, hogy mindenekelőtt meg kell tenni mindent, támogatni kell mindent, ami a háború sikerét reálisan előmozdítja és kerülni kell mindent, ami a háború sikeres befejezésével ellenkeznék, ami a háború sikerének gyengítését eredményezné.

Azonkívül azt az irányelvet tűztem magam elé, hogy a magam, a kormányéval esetleg ellenkező véleményét én csak azon esetekben nyilvánítom, ha azok a törvényes terminusok vagy az események folytán aktuálisok, vagy pedig, ha autoritativ oldalról hozatnak bizonyos problémák napirendre, mert akkor azokkal szemben állást foglalni, igenis kötelességünk. (*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) Mert utóvégre is a nemzet bennünket nemcsak a béke, hanem a háború idejére is azzal küldött ide, hogy legjobb meggyőződésünk szerint szolgáljuk hazánkat. Ezt pedig a kritika, a vélemény őszinte megnyilvánulása útján tesszük. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*)

Ezen szempontokból kötelességemnek tartom, t. ház, mai beszédem során a legnagyobb tárgyilagossággal, a legnagyobb szakszerűséggel hozzászólni bizonyos, autoritativ oldalakról felvetett problémákhoz. Hangsúlyozom, hogy egészen szakszerűen, egészen tárgyilagosan és már előre kijelentem: őszintén sajnálom, hogy kénytelen vagyok ma itt bizonyos kérdéssel behatolóban foglalkozni, de ha ezt teszem, annak az igen tisztelt kormány intézkedése az oka. Majd beszédem során – hangsúlyozom – erre még visszatérek.

[...]

Áttérek most egy témára, amelyet sajnálatomra kell ismételtén szóba hozni. A sajtó cenzúra kérdése ez. (*Halljuk! Halljuk! balfelől.*)

Meglehetősen figyelemmel kísérem a német, az osztrák és a magyar sajtócenzurát és megvallom, ezen a téren is a legnagyobb mértékben utánzandó példának vagyok bátor a t. miniszterelnök ur és a t. belügyminiszter ur figyelmébe ajánlani a német sajtócenzúra eljárását. A németek eltalálják azt a juste milleut, amely mellett tájékoztatja a közvéleményt bizonyos, az ország határain kívüli eseményekről, anélkül azonban, hogy ezzel a hadviselés érdekei a legkevésbé is tangáltatnának. Nekem természetesen semmi kifogásom sem lehet az ellen, hogy mindaz, ami a hadviselésre tartozik s nem való a nyilvánosság elé, a legszigorúbb cenzurával zárassák el előle. A mi cenzuránknál azonban meglehetősen szokásossá vált az az eljárás, hogy nemcsak megtiltják bizonyos közlemények megjelenését, hanem a cenzura szerkeszt is, átszerkeszti a közleményeket. Kérem én, megfelel-e ez a józan ész követelményeinek? Mert utóvégre a nagy cél érdekében lehet megtiltani azt, hogy valamit kiírjanak, de már megmondani, hogy így és így írják meg, belestilizálni valamit a közleménybe: az egyéni és a sajtószabadságnak olyan megsértése, amely ellen határozottan tiltakoznom kell. (*Helyeslés balfelől.*)

Van egy gyűjteményem a sajtócenzúra virágaiból is. Ebből is elő akarok adni valami keveset, nem a legnevetesebbekből, hanem a komolyakból. Itt van a kezemben az Országos Iparegyesületnek a háború alatt megjelent munkája, az 1914. évről szóló jelentés. Azt hiszem, erről a régi magyar egyesületről valami forradalmi velleitásokat mégsem lehet szupponálni. Ez az egyesület kötelességéhez híven utal a jelentésben azokra a bizonyos inkonveniensekre, melyekre novemberben már utaltam itt a házban s amelyek a különböző szállítások terén meglehetősen sok kellemetlen kitörésre vezettek; mondom, utal ezekre és bizonyos konkrét adatokat említ fel.



A következménye az volt, hogy a cenzura megtiltotta, hogy az Országos Iparegyesület kiadványának ez a része a napisajtóban megjelenjék. Engedelmet kérek, ez nemcsak nevetséges, de egyszersmind igen szomorú is, mert ha ilyen komoly testület ilyen komoly hangon rámutat bizonyos hibákra, bizonyos fekélyekre, amidőn ezt teszi és módot ad arra, hogy e bajok nyilvánosságra kerüljenek, preventive ezzel igen sok – bocsánatot kérek a kifejezésért – disznóságok eljét lehet venni. (*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*)

Ha itt azután túlságba megy a sajtócenzura, sokkal többet árt, mint amennyit használni vél. (*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*)

Nemrégiben valami rendelet jelent meg, hogy eddig nem volt szabad az Operában német nyelven énekelni, most szabad németül énekelni. Eszem ágában sincs, hogy a házat azzal a témával szórakoztassam, melyik álláspont a helyes. Megvallom, a magam szempontjából igen kevés súlyt helyezek erre a kérdésre. De hogy a sajtónak joga van ehhez hozzászólni, hogy joga van egy több évtizedes álláspont megváltoztatásánál a maga véleményét elmondani, ehhez, azt hiszem, szó nem fér és mégis úgy vagyok értesülve, hogy a sajtócenzura ezt is megtiltotta.

Itt vannak azok a bizonyos kellemetlen atrocitások, amelyek a maguk kicsinyességében alkalmasak voltak arra, hogy bizonyos keserűséget idézzenek fel a magyar lelkekben. Ezeket a sajtóban különböző pártárnyalatu lapok szóba hozták, de ezeknek további fejtegetését is eltiltották, az atrocitások elkövetését azonban nem akadályozták meg.

Végül legyen szabad a cenzurának még egy igen érdekes – hogy is mondjam csak – stiklijére felhívnom a t. ház figyelmét. Ez az, amidőn Magyarország volt miniszterelnökének, közgazdasági tudásunk egyik legkiválóbbjának, Wekerle Sándor volt miniszterelnök urnak igazán kiváló értékű közgazdasági és pénzügyi tanulmányát is a cenzura az utolsó perczben csak megfelelően preparált formában engedte a közvélemény elé terjeszteni.

Én nem ismerek Magyarországon olyan embert, akit hivatottnak tartanék arra, hogy Wekerle Sándor pénzügyi és közgazdasági fejtegetései felett bírálatot gyakoroljon olyan értelemben, hogy azoknak közzétételét megakadályozza, vagy megállapítsa, hogy mi való azokból a közvélemény elé, mi nem.

[...]

Ezeket azért mondtam el, hogy kérjem az igen t. miniszterelnök urat és mindazokat a tényezőket, akik ebbe befolyanak, hogy méltóztassék a sajtócenzuránál – én nem az ott működő urakat okolom, mert hisz azok, akik csinálják, utasítások szerint járnak el – méltóztassék azoknak kissé liberálisabb utasításokat adni és talán direktívául azt adni, hogy amennyit a német cenzura megenged, ugyanabban a keretben adják meg nekünk is a sajtószabadságot.

[...]

Alig hogy kitört a háború, Németország egyik legkiválóbb tudósa és politikusa, a tegnap is idézett Franz von List kezébe vette a háború utáni helyzet kérdését. Politikus és tudós Németországnak ez a kiváló férfi. Azt mondtotta, hogy a maga részéről ép úgy, mint társai, Georg Irmer és Kari Lamprecht, szükségesnek tartja a háború zajában, a háború tüzeiben, a háború nagy mozgalmi és izgalmai közepette is, hogy felvesse azt a kérdést, mi történjék a háború után a szövetséges nemzetekkel, a neutrális nemzetekkel, sőt bizonyos ellenséges nemzetekkel való gazdasági és politikai relációk tekintetében is.

[...]

E kiváló férfiak megindítottak egy »Zwischen Krieg und Frieden« című brosúra-sorozatot, amelybe Németország legkiválóbbjai írnak önálló dolgozatokat. Követték azután Franz von List-et és társait a német irodalom más előkelőségei is. Egész sorozata van az ilyen kiadványoknak.

[...]

Megvallom, t. képviselőház, amidőn az első ilyen brosúrát a kezembe vettem, megijedtem, hogy az Isten szerelméért, most a háború közepén taglaljuk mi a jövő kérdését? De elolvasva egyet-kettőt-hármat ezen brosúrákból, amelyek kezdve a kultúrától, a tudomány különböző ágaitól, átlépve a politikai, a közjogi alakulatok kérdésének tanulmányozására, rátérnek végezetül a legfontosabbra, a közgazdasági problémákra, arra a meggyőződésre jöttem, hogy kalapot kell emelnem Németország ezen nagy fia előtt, mert megvolt a bátorságuk kimondani azt az igazságot, hogy igenis most, csakis most a háború alatt kell nekünk bizonyos kérdésekkel foglalkoznunk, mert hiszen a háború után, közvetlenül a háború befejeztekor ezeket a kérdéseket már meg kell oldani.

[...]

Ajánlom az igen t. ház tagjainak, hogy kövessük mi is Németország ezen kiválóságainak tanácsát és foglalkozzunk ezen kérdésekkel.

[...]

Követve a németek példáját, szintén szakdolgozatban szakszerűleg elmondani a magam igénytelen nézeteit. Ebben azonban meg lettem akadályozva. t. i., mikor az anyagot gyűjtöttem, – amint méltóztatik látni, egy pár szemelvényt el is hoztam magammal, – akkor véletlenül kezembe került egy brosúra kefelenyomata.

A brosúrát egy barátom írta és az tartalmánál fogva a német szövetség magasztalása volt, de volt benne egy pár, véleményem szerint igen jogosult allúzió egy német brosúrára, amely most már nyolczadik kiadásban jelenik meg, e cím alatt: Berlin–Bagdad. Erre a brosúrára, mondom, az én t. barátom néhány igen illedelmes tárgyilagos megjegyzést tett, mintegy kérve német szövetségünket, hogy amikor ezeket a nagy problémákat tárgyalják, legyenek figyelemmel a mi speciális nemzeti érdekeinkre, közjogi viszonyainkra stb. Az én barátom brosúrájának a kefelenyomatára a következő eredeti rávezetés történt: »A hadvezetőség a sajtóbizottságot felkérte, hogy Németországnak és a monarchiának a háború után alakulható viszonyáról fejtegetéseket ne engedjen.« (*Derültség a baloldalon.*)

Most abban a furcsa helyzetben vagyunk, hogy a német tudományos világ kitűnőségei megtisztelnak bennünket azzal, hogy sokat foglalkoznak – és bárcsak még többet foglalkoznának – a magyar viszonyokkal és igyekeznek a háború utáni helyzetre nézve bizonyos eszméket felvetni. Magyarországon minden könyvkereskedésének kirakatában ott látni mindezeket a brosúrákat, azokat mindenki megveheti és helyesen, Isten mentsen, hogy ez ellen tiltakozzam.

[...]

Én azonban a sajtócenzura állásfoglalásának ezen megismerése óta nem mertem tollat ragadni, mert az ember nem ír egy 100–200 oldalas munkát csak azért, hogy a cenzura azután a non possumus-t ráüsse. Ezt az ember nem teszi meg, bármennyire tisztelje is a sajtócenzura büróját.

**Gr. Károlyi Mihály:** *Pályi Edének azonban szabad!*

**Gr. Batthyány Tivadar:** Igen helyesen utal t. képviselőtársam arra, hogy van kivétel, amennyiben, miután a Budapesti Naplóban napvilágot láttak bizonyos tervezetek a középeurópai államok szövetségéről, megjelent ugyanattól a szerzőtől, egy magyar hírlapírótól, »Deutschland und Ungarn« címen egy brosüra is, amely szintén bizonyos ideákat fejteget. Én az államszövetség eszméjével nem tudnék szimpatizálni és így a hírlapíró úr munkájával szemben is szívesen kifejtettem volna álláspontomat. Mivel azonban ezt a cenzura miatt máshol nem tehetem, ne vegye tőlem rossz néven a t. ház, ha ezeket itt elmondtam és ha még utalok a következő konkrétumokra is.

[...]

### **Zboray Miklós felszólalása az első indemnitási javaslat képviselőházi vitájában. (1915. május 4.)<sup>31</sup>**

**Zboray Miklós:** Ezek után engedje meg a t. ház, hogy egy nagyhorderejű kérdésre térjek át, amelyről ma már két szónok beszélt, akik rámutattak a vizsás és érthetetlen állapotra, amely a cenzura terén nálunk uralkodik. A cenzurát az 1912:LXIII. tc.-ben a ház megszavazta. Megszavazta azzal, hogy ez minden oly cselekményre vonatkozik, amely a harczászat érdekeit érinti.

Később, amikor a kivételes intézkedések életbeléptek, ministeri rendelet jelent meg, amely eltiltotta a fegyveres erő állásaira, mozdulataira, az erődök fegyvereire, hadiszerek, élelmiszerek, municziók hollétére, szállítására vonatkozó közleményeket. Ez ellen nincs is senkinek kifogása, bár bizonyos esetekben vizsásságot látunk, mert azt hiába mondja valaki, hogyha a tábori posta helye megjelöltetik, amint a német hadseregnél megjelölhető és közölhető volt, hogy ebből nagy baj származhatik és a hadállás megtudható. Ez nem igen valószínű, de elszenvedtük, hisz a fő a lényeges az volt, hogy hozzátartozóinktól helyel-közzel hírt halljunk, vagy mi hirt adjunk nekik.

De megjelent egy másik ministeri rendelet is, amely már kiterjesztette ezt a törvényben gyökerező elvi megállapítást. Ez a ministeri rendelet már kimondja, hogy minden oly hírnek közlése, amely a lakosság körében nyugtalanságot vagy izgalmat kelthet, hátrányos befolyással lehet a monarchia katonai helyzetére és a hadviselés érdekeit is veszélyezteti, az ilyen hírek csak akkor közölhetők, ha azok hivatalos forrásból erednek, vagy közlésükhöz a magyar királyi ministerelnök sajtóirodája, vagy a nyomtatvány megjelenési helyén illetékes kormánybiztos kifejezetten hozzájárul. (*Mozgás.*)

Néhány példát óhajtok felhozni abból a szempontból, hogy a gyakorlati életben hogyan kezeltett ez, hogy ez a szabály betartatott-e és hogy nem áll-e az, amire beszédem végén rá fogok térni,

31 KN, 1910. XXVI. kötet, 576. ülésnap.

hogy itt igazán önkényesen egy láthatatlan kéz intézi a dolgokat, amely hol eltakar, hol kitakar, hol oly dolgokat akadályoz, amelyekre nézve igazán nem lehet azt mondani, hogy izgalomba ejtenek embereket, népeket, kedélyeket, de ha ejtenek, akkor sem egyformán kezeli az érdekelteket.

Elsősorban rámutathatók arra, hogy nem tudom, tendencia-e, szándékosság-e, nem akarom feltételezni, de sokszor úgy tűnik fel, mintha a sajtóirodában volnának ellenzék-ellenes egyének, akik ebbeli szimpátiájuk és antipatiájuk szerint kezelnek a dolgokat.

Engedje meg a t. ház, de Wekerle Sándor volt miniszterelnököt, az ország egyik díszét, nem tekinthetjük olyannak, aki a levegőbe beszél, akinek a szava kis egyénecskék által esetleg ott a sajtóirodában cenzurázható legyen. Az ő nagy kvalitásai felül állnak azon, hogy kiskaliberű cenzor intézkedhessék arra nézve, hogy, mit és hogyan közölhessenek az ő szavaiból. És ime, megjelent egy bizalmas értesítés, amikor Wekerle felolvasást tartott közgazdasági állapotainkról és azt mondja: »A hadfelügyeleti bizottság albizottsága kéri a szerkesztőséget, hogy Wekerle beszédét csak a távirati irodában megjelent szöveg alapján közölje, kivonatot is csak abból a szövegből adjon, valamint a beszédet kommentárral is csak a szöveg alapján illesse. Budapest, 1915 február 16.« (*Mozgás.*)

Nem hiszem, hogy a házban lenne komolyan gondolkozó képviselőtársam, aki hozzájárulhatna ahhoz, hogy a nagykaliberű, kiváló hazafinak, Wekerle Sándornak beszédét ily módon lehessen cenzurázni. (*Mozgás.*)

Tovább megyek. Gróf Andrássy Gyula volt az, aki, hogy parlagi kifejezést használjak mindnyájunk érzelmeit tolmácsolta, amikor azt mondta, hogy e háború vetette fel a magyarság elhatározásának, lelkesedésének önfeláldozásának oly díszes szimptomáit, hogy büszke, hogy kétszeresen büszke, mert magyarnak vallhatja magát. Elmondhatjuk mi is, hogy ez a háború mutatta meg, hogy Andrássy Gyulának mily nagy tudása ékesszólása s hogy egyénisége oly kiváló, hogy büszkék lehetünk mi is, miszerint olyan kiváló emberünk van. (*Éljenezés a bal- és a szélsőbaloldalon.*) És amikor minden kicsinyes melléktekintetet félre téve, Take Joneskuval nagykoncepzczióju szellemi csatát vívott a magyarság érdekében, akkor jött egy utasítás, hogy a cikkeknek csak egy részét lehet közölni, de mindenütt ki kellett hagyni, hogy ezt Andrássy Gyula mondta. (*Derűtség, a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Itt van Sztérényi József. Hágában egy kiváló nagy elterjedésű tekintélyes lapban cikket írt. A külügyminister átolvasta, helyeselte, maga küldte el a cenzurának, hogy továbbítsa és leadassék és akkor a cenzura megtagadta közlését, nem engedte meg. (*Derűtség.*)

Hogy milyen a cenzor természetrajza, annak fényes bizonyítéka az is, hogy megjelent május elsején esti 9 óra 30 perczkor a következő bizalmas értesítés (*olvassa:*) A hadfelügyeleti bizottság sajtóügyi albizottsága a pénzügyminister megbízásából tisztelettel felkéri a t. szerkesztőségeket, hogy az új hadikölcsönről kiadott kommunikéhez egyelőre semmiféle kommentárt ne fűzzenek. Ezzel szemben azonban én olvastam két bankdirektornak a cikkét és olvastam egy görögkeleti püspöknek cikkét egy német lapban.

Akadtt azután cenzor, aki a hercegprímás felhívását (*Nagy zaj a baloldalon.*) a hercegprímás körlevelét, melyben a szószéken kihirdetni kérte, hogy a papság a tanítósággal karöltve hasson oda, hogy a második kibocsátású hadikölcsönt a lakosság jegyezze, nem közölhetőnek nyilvánította. (*Élénk derűtség a baloldalon.*) Ugyanez történt a rozsnyói püspök, Sipeky Balás Lajos körlevelével.

Én feltételezem, hogy nem a miniszterelnök ur, nem a pénzügyminister ur volt az, aki ezt csinálta, de bocsánatot kérek, akármilyen kis ésszel kormányozzák is a világot, legyen olyan kis ész, amely ezt a cenzurát kormányozza. (*Élénk derűtség és taps a baloldalon.*)

Itt van az ellenzéknek egy un. félhivatalos lapja, az Uj Nemzedék. Mindnyájan, akik olvassuk, elismerjük, hogy tisztességgel, becsülettel szerkesztett folyóirat. (*Úgy van! Úgy van! a baloldalon.*) A lap politikai, társadalmi, közgazdasági, sőt még irodalmi rovatában is olyan ürességek tátongnak, hogy megrémül az aggódó hazafi, hogy vajjon mit is követhetett el a szerkesztő?

A legutolsó szám közgazdasági rovatában láttam egy ilyen üres részt, érdeklődtem és megtudtam, hogy [...]

**Egy hang (a jobboldalon):** Reklám! (*Nagy zaj és ellenmondások a baloldalon.*)

**Zboray Miklós:** Én csinálhatok reklámot ennek a lapnak, mert közgazdasági rovatában, amelyet töröltek, Eötvösy Nagy Olivér jogakadémiai tanár cikkeznek, még pedig arról, amiről ma délelőtt is beszéltünk és ami a háznak majdnem osztatlan helyesléssel találkozott, hogy t. i. gondolkozzunk afelett, hogy ha a harczból hazatérnek véreink, hogyan helyezzük el őket; ő arról cikkeznek, hogy a magyarnak a végeken földet biztosítsunk.

Hát, kérdem én, olyan kérdés-e ez, amelyet nem lehet taglálni? Izgalmat fog ez kelteni valamely néposztályban? A hadviselés érdekeit sérti? (*Helyeslés a baloldalon.*)

Nem akarok egy hosszabb citátumra utalni, de egy rövidre hivatkozhatom. Ugyancsak ebben a lapban cikket ír egy kiváló író, aki nem szorul reklámra, dr. Cholnoki Jenő. A cikkben megint törölt részek vannak. Vajjon mit írhatott? Felolvasom. Amerikáról beszél a cikkben, az amerikai viszonyokat tárgyalja és az egyik passzusa, amely kimaradt, a következő (*olvassa:*) »Minden vendéglőszobában ott van a feketekötésű, vörösmetszésű biblia. Mily hazugság! Megnéztem legalább ötvenet! Egyetlen egy sem volt még soha felnyitva, mindnek össze volt még tapadva a vörös metszése. De a pálinkáspohár nyomai, azok meglátszanak a könyv tábláján, meg az, hogy, néha a biczegő asztalt pöczkölték alá vele«. (*Élénk derűtség.*)

Tisztelettel kérdem, kinek vallási érzését sérti, hogy ő ezt konstatálja? A hadviselésnek mely érdeke követeli, hogy ezt el kell hallgatni?

De tovább megyek. Ha reklám az, hogy erre a lapra hivatkozom, megmondom, hogy igenis én tapasztalom azt is, hogy ami megjelent ebben a lapban humoros dolog, pl. a miniszterelnök személyével kapcsolatosan, az – csodák csodája – közölhetőnek nyilvánított, megengedte a cenzura, hogy humorosan tárgyalja a lap azt is, hogy a miniszterelnök ur kukoriczáskenyeret eszik, hogy a budai várfal omlásánál hősiiesen megállott s hogy tárgyalhatta azt a legendás körrel körülvett hírlapi közleményt is, hogy a miniszterelnök nem engedi a birtokán a gátat átvágni.

A cenzura ilyen is megengedett, csak hogy ha az egyik helyen megengedi, engedje meg a másik helyen is. És itt állunk azon a ponton, hogy nem tudom megérteni, miért eszközölt bizonyos törléseket a cenzura akkor, amikor tárgyalta ez a lap a ház elnökének táviratát, amelyet Frigyes főherceg útján az egész hadseregnek küldöttünk, megróván a távirat stílusának magyartalanságát. A lap közölhette a távirat szövegére vonatkozó kritikát, de a cenzura egy szót kihagyott. Kíváncsi voltam, hogy mi az a szó. Megnéztem. Azt mondja a lap (*olvassa:*) »Az elnök dús szépségű mondatát le lehetne fordítani magyarra, de már késő, majd a háború után, egyelőre a másik stílusmonstrumot vezetjük elő szabadon, az elnök királyt és hadsereget üdvözlő javaslatát, amely így recseg ékes bihari – itt jön egy szónyi üresség – »czigánnyelven«.

Ezt a szót hogy »czigány«, a cenzor kitörölte. (*Derűtség a baloldalon.*) Ez nem tetszett a cenzornak. Ugyanezen cikk végén megint egy üresség tátong. Kihagyta a cenzor a következő mondatot. (*Olvasza:*) »Rójjá le a kormány adóját nyelvünk tisztaságán és tanítsa meg beszélni azt, akiről az Isten így elfeledkezett, mikor hivatalt adott neki«. (*Derűtség a baloldala-*

lon.) A cenzor ezt a passzust is kihagyja. Kérdem, melyik népréteget izgatja ez? (*Derülség a baloldalon.*) A hadviselés érdeke háborodik fel az ellen, ha egy szerkesztő konstatálja, hogy az enök ur stilsztikája gyenge? (*Derülség a baloldalon.*)

De tovább megyek. Ugyanebben a számban – reklámot csinállok ennek a lapnak, mert megérdemli. (*Derülség a baloldalon.*) – »A főváros festtet« czimmel leírja a lap, hogy háború van és ilyenkor a főváros Hűvös József, Márkus József arczképeit festteti meg. A cikkben innen kezdve nagy üresség következik. Érdemes lesz elolvasni, hogy mi az, amit a cenzor töröl. Ez a következő. (*Olvassa:*) »A kép így képzelhető: zöld mezőben ott látható a liszt, amely nincs, ott látható a plakát, amely azt mondja hogy van, jobbfelől látható a drága hús, melynek hig a leve, s balfelől az olcsó hús, amely Berlinben van, – középen volna a villanyvasuti forgalom, mely megcsökkent, s mellette volna az osztalék, amelynek nem szabad megcsökkeni, (*Élénk derülség a baloldalon.*) fent Spolarits a pékkávés, aki nullás lisztből süt kávéháza számára zsemlet és kifit, mellette a tiszta kukoriczából a fővárosi kenyérgyárban készült dohos kenyér, a kenyéren a főváros czimere, egy behunyt szem, amely Spolarits és egy se-reg más Spolaritsok felé fordul, az egész képen vörös fonalként vonulnának a makszimális áruk, a lisztkeverési arány, a kofák disznóságait mérséklő rendszabályok, a költözködési fuvar makszimuma és a hatósági burgonya, hús, zöldség és zsireladás és az előtérben mindezen torkaszakadtából röhögne egy kofa, egy pék, egy szatócs és egy speditőr. A kép háttérében, a tízmilliós deficit alapján állana a Városi Villamos, a Népopera, a Gellértfürdő, félig elmosódottan abban a füstben, amelyet a Hungária-fürdő termel díjtalanul, egész hátulról élelmiszer- és tejhamisítók mozgalmas csoportja fejeznék be a kompozíciót s a kereten egy kis gyémánt táblán fel lehetne vésva a főváros jelmondata: »Hála Istennek, háború van, az az oka mindennek«. (*Derülség balfelől.*)

Hát a hadviselés érdekét sérti, hogy Spolarits érdekéről beszél benne és panaszkodik humorosan a cikkíró? Ez nem lehet komoly elbírálás. (*Felkiáltások balfelől: Humoros!*)

**Hantos Elemér:** Ez nem humor, ez zagyvaság. (*Zaj balfelől.*) Én nem mulatok, szomorú vagyok az ilyen kabarén. (*Zaj balfelől.*)

**Zboray Miklós:** Lehet, hogy nem tetszik t. képviselőtársamnak [...]

**Hantos Elemér:** Kabaré!

**Zboray Miklós:** Kabaré? Kabaré az, hogy a cenzorok ilyent kihúznak, kabaré az, hogy így kezelik a törvényben gyökerező azt az elvet, hogy a háborús érdekeket érintő kérdésekben gyakorolhatnak csak cenzurát. Ugyebár, kabaré, hogy így kezelik ezt a nagy kérdést, hogy a cenzura a szabad gondolatnak, a gondolat megnyilvánításának megölője így bánják el a gondolattal? (*Úgy van! balfelől.*)

Ha nem tetszik, rögtön szolgálok más ilyennel.

Ez nagyon fontos lesz. T. i. ugyanez az általam reklámozott lap leköszölte egy tekintélyes író tollából – mindenki tudja, kiről van szó, erdélyi és román kérdésekkel szokott foglalkozni – a Magyarországon megjelenő román lapoknak cikkeit és ismerteti azon álláspontokat, amelyeket azok elfoglalnak. A cenzura itt is kihagyott, illetőleg kihagyott közleményeket. Kihagyott a »Romanul« közleményéből és kihagyott más közleményeket, amelyek román nyelven a hazai román lapokban megjelentek. Ezek közül példa gyanánt egy passzust olvasok fel. (*olvassa:*) »Amint az elrabolt Bessarábiából, a szép Erdélyből, a Bánátból, a magyarországi részekből és végül Timók panaszos völgyéből száz és százezer román katona rekrutálódott, akik mindannyian ugyanazt a nyelvet beszélnek és ugyanezen Isten előtt borulnak térdre, de nem ugyanazon zászló alatt [...]«

Ezt nem engedték a magyar lapokban közölni, de a román lapokban megengedték. (*Zaj balfelől.*) Kérdem: miért? Ez nem izgatja román testvéreinket? És nekünk magyaroknak nem szabad tudomást venni arról, miként vélekednek, miként írnak román testvéreink? Mindenki kívánja a békét román testvéreinkkel, szeretettel öleljük őket keblünkre, mint magyar állampolgárokat, mint ezeréves lakóit ennek a hazának. De a cenzura mérjen egyforma mértékkel és a cenzura ne engedje meg, hogy ilyeneket közöljenek ott, mikor nekünk ezeknek az ismeretét is eltiltják. (*Helyeslés balfelől.*)

Humoros dolog, amit az előbb felolvastam. De ez szomorú és a legszomorubb a dologban az, hogy béklyókba kötik már a gondolatot is, nem látott alakok, nem látott szellemek, felelősség nélkül, felelősségre nem vonhatók. Nincs, akit előszólítson az ember, ha megfojtja a gondolatokat és megfojtja a közérdeki kérdések vitatását a sajtóban. Ha pedig itt hozatik szóba a dolog, odáig jutottunk, hogy humorosnak tekintik azt, hogy nem szabad mindent megírni, ami nem áll a hadsereg érdekeivel ellentétben. Pedig szabad! A törvényhozás csak arra adott okot és jogot a cenzurának, hogy a hadsereg érdekeit érintőleg ne írjanak; de nem arra, hogy kénye és kedve szerint egyik cenzor azt mondja: ezt nem hiszem el, ezt nem hiszem el Höfernek, ezt nem engedem kiadni, sőt a miniszterelnök ur sürgönyére azt mondja: mint Aradon nem hiszem, hogy valódi és elkoboztatja a lapokat.

Hát ez nem egyforma mértékmérés és nem igazság. Én figyelmébe ajánlom a t. kormánynak, hogy gondoskodjék a cenzura szabályozásáról, gondoskodjék arról, hogy egyöntetűen, ne sporadikus egyéni vélemény szerint bírálják meg ezt a kérdést. (*Élénk éljenzés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

### Gróf Apponyi Albert felszólalása az első indemnitási javaslat képviselőházi vitájában (1915. május 5.)<sup>32</sup>

**Gróf Apponyi Albert:** T. ház! (*Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Bár teljesen tudatában vagyok annak, hogy a mi vitáink érdekessége elhalványul azon nagy harcok döntő jelentősége és érdekessége mellett, amelyek nemzeti létünk biztosítására folynak a csaták véres mezején.

[...]

Mégsem tartom sem károsnak, sem feleslegesnek, hogy mi itt egyidejűleg a nemzet belső ügyeinek elintézésével foglalkozzunk azon korlátok közt, amelyeket a helyzet rendkívüliségére való tekintettel mindnyájunknak lelkiismerete mindenkinek megszab, de egyszersmind azal a nyugalommal, amelyben a nemzeti erőnek talán nagyobb megnyilvánulása foglaltatik, mintsem hogy mi a háborút ürügyül vennők arra, hogy a nemzet egyéb ügyeivel ne is törődjünk, ne is foglalkozzunk, (*úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

[...]

Kettős mederben folyhat és részben folyik is e vita. Az egyik meder az, amelyet maguk a háborus események és az azokkal kapcsolatos intézkedések szabnak elénkbe, a másik meder a nemzeti életet általánosságban érintve azon politikai szempontok mérlegelése és taglalása, amelyek bevett parlamenti szokásunk szerint a pénzügyi felhatalmazási törvényjavaslatokkal kapcsolatosan szoktak szóvá tétetni. A kérdések egyik kategóriájával, t. i. a háborúval összefüggő intézkedések megbirálásából természetesen ki vannak zárva mindazok a kérdések, esetleg mindazok az aggodalmak és esetleg mindazok a meglepedések, amelyek a hadviselés akár politikailag, akár katonailag közvetlen összeköttetésben állanak.

[...]

Nem tartozik azonban ebbe a kategóriába azoknak az intézkedéseknek megbirálása, melyeket a t. kormány a háborus viszonyokra való tekintettel itthon tesz a nemzeti élet folytonosságának fentartására.

[...]

A kormányintézkedéseknek ezen egész országáról nemcsak jogosult, hanem kötelességszerű a vita. Itt nemcsak jogunk, hanem kötelességünk kritikai megjegyzéseinket előadni, már csak azért is, mert hiszen itten nem a bírálat, nem az ellenszéki kedvtelés a domináló szempont, hanem az, hogy megjegyzéseink által utat mutassunk arra, hogy az elkövetett hibák a jövőben elkerülhessenek. (*úgy van! úgy van! a baloldalon.*)

Ebből a szempontból méltóztassék a vitának ezt a részét felfogni a ház minden oldalán. Mert ha hiba valami nyilatkozatot tenni, ami a hadviselés érdekeinek árthatna, ép úgy hiba minden nyilatkozatot tulidegesen felfogni, (*úgy van! a jobb- és a baloldalon.*) minden nyilatkozatba olyasvalamit beleolvasni, ami a nyilatkozó szándékától távol áll. (*Helyeslés a jobb- és a baloldalon.*) Ajándékozzuk meg egymást azzal a bizalommal – helytelenül mondom, hogy ajándékozzuk meg egymást, mert hiszen itt olyasvalamiről van szó, amit a maga részéről mindenki követelhet – legyünk egymás iránt azzal az elismeréssel, hogy ebben a házban senki sincsen, akinek első gondja ne az volna: tartózkodni minden nyilatkozattól, amely a hadviselés érdekeit sérthetné. (*Helyeslés a jobb- és a baloldalon. Taps balfelől.*)

[...]

A másik kritika, amelyet összegezni szeretnék, az, amit itt a sajtócenzurára vonatkozólag felhoztak. Zboray Miklós, de gróf Batthyány Tivadar t. képviselőtársam is foglalkozott bőven ezzel a kérdéssel és én nem akarom e téma humoros oldalának ecsetelését folytatni. Elvégre ez hozzátartozik már a cenzura természetrajzához; a cenzura nem tud elkerülni olyan baklövéseket, amelyek már a komikummal határosak.

Én emlékszem arra a példára, amely a 48 előtti időkben fordult elő egy osztrák vidéki városban, ahol egy vándor színésztársulat Julius Caesart, Shakespeare remekét akarta előadni; a darabot előbb be kellett mutatni a színházi cenzurának, a cenzura bizonyosan korrektúrákat eszközölt a szövegen – ámbár ezt nem tudom, de felteszem – a végén azonban megadta az engedélyt a darab előadására, azzal a kikötéssel, hogy az abban előforduló katonák ne je-



lenjenek meg a cs. kir. hadsereg egyenruhájában. (*Derülség.*) Ez tipikus példa a cenzuráknak jellemrajzához és biológiájához, mert ha egyénileg még olyan okos emberek kezelik is a cenzurát, a hivatás olyan, hogy az okosságot kellőképpen érvényesíteni nem engedi. (*Derülség és taps.*) Ezzel nem azt akarom mondani, hogy olyan viszonyok között, mint aminők a mostaniak, a cenzura nem egy malum necessarium, ezt elismeri mindenki, ama határok között, amelyeket a törvény szabott meg, hogy t. i. a cenzura akadályozza meg az olyan hírek és fejtegetések közzétételét, amelyek a hadviselés érdekeinek direkte vagy indirekte, felesleges izgalom előidézése által, árthatnak. Nincs belátásos ember, aki a háborus viszonyok között a cenzura ilyen behozatala ellen tiltakoznék. Az már felesleges, hogy a cenzura az egyes kiváló férfiak irodalmi munkájának és stíljének bírálatát is gyakorolja, de ez csak a komikumhoz tartozik. Komoly dolog és valóban nagyjelentőségű a cenzura eme botlásainak terén kettő, amit nagyon ajánlok a t. kormány figyelmébe.

Az egyik a Zboray Miklós t. képviselőtársam által felhozott példák közül az, hogy egy román nyelven kiadott vidéki lapban bizonyos dolgok megjelenhettek, melyeknek közlését, reprodukcióját a magyar nyelvű sajtóban meg nem engedték. Az a közlemény, – Zboray Miklós itt felolvasta – ha valahol okozhatott veszedelmes izgalmat, csupán a románjku polgárok közt okozhatott, (*úgy van! úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) minket, magyar olvasóközönséget, legfeljebb felvilágosíthatott bizonyos helyzetekről, de a mi lelkületünkre veszélyes befolyással nem lehetett. Itt tehát a cenzura a maga politikai hivatását teljesen eltévesztette, mert ott aludt, ahol ébren kellett volna lennie és ott dörzsölte szemét és ébredt fel, ahol az alvást nyugodtan tovább folytathatta volna, (*úgy van! balfelől.*)

A másik igen komoly momentum az, amelyre Batthyány Tivadar t. képviselőtársam figyelmeztetett, aki összehasonlította a németországi állapotot, ahol a Németország, Ausztria és Magyarország közt a háboru után létesítendő politikai és közgazdasági viszonyt tárgyalják egy egész halmaz röpiratban, azok közt némely igen nivós, igen komoly irat is, mig ugyanennek a kérdésnek tárgyalását itt Magyarországon megtiltják.

Ez már igen komoly dolog, (*úgy van! úgy van! jobbfelől.*) mert ez a német közvéleményt egy minket közösen, őket is, minket is érdeklő kérdésben nehezen helyrehozható előnybe, (*úgy van! úgy van! balfelől.*) a magyar közvéleményt és a magyar közvéleményen alapuló akciót pedig nehezen helyreüthető hátrányba hozza, (*úgy van! úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Ha erre a nagyfontosságú kérdésre nézve Németország szellemi elitjének közreműködésével kialakulhat ott egy közvélemény, – és nagyon jól mondta Batthyány Tivadar t. képviselőtársam, hogy mindezek a röpiratok, mindezek a munkálatok nem léptek fel más igénnyel, mint azzal, hogy a közvéleménynek, a bírálatnak anyagot szolgáltatassanak – mondom, ha ott kialakul a szellemi elit közreműködésével egy őket is, minket is érdeklő kérdésben egy közvélemény és megérlelt közvéleménnyel állunk majd szemben, mikor e kérdések megoldására kerül a sor, itt pedig Magyarországon az azokkal való tudományos, szakszerű foglalkozás akadályokba ütközik és ennek folytán Magyarországon nem alakulhat ki közvélemény, vagy ha kialakul, nem az arra illetékes férfiak vezetése és felvilágosításai alapján alakul ki: (*úgy van! úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) akkor mi ezeknek a kérdéseknek majdan bekövetkezendő megoldásánál olyan inferioritásnak helyzetébe jutunk, amely inferioritást megindokolni semmivel sem lehet, amely azonban esetleg igen káros hatással lehet a mi érdekeink megóvására. (*úgy van! úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Mert meg vagyok győződve, a kormány is érzi, nagyon, hogy nem rendelkezik a maga teljes kiterjedésében és a maga teljes erejével azzal az erővel, amelyet egy nemzeti közvélemény

és annak a közvéleménynek egymással ellentétes árnyalatai előidéznek, azzal az erővel, amely a kritikában is rejlik, mert a kritika is erő nemcsak arra nézve, aki kritizál, hanem arra nézve is, aki megkritizáltatik. (*úgy van! balfelől.*) Ne teremtsen meg tehát ezeket az akadályokat, ne teremtsen meg magának és az országnak mesterségesen és szükség nélkül ezeket az erőtlenségeket és nagyon kérem a t. kormányt, hogy erre a két, különösen az utóbbi komoly és nagyon megfontolandó szempontra a cenzura irányításánál terjessze ki figyelmét. (*Elénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

[...]

### **Gróf Tisza István miniszterelnök válasza az első indemnítási javaslat tárgyalása során elhangzott felszólalásokra (1915. május 5.)<sup>33</sup>**

**Gróf Tisza István miniszterelnök:** T. képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*) Talán nem szorul indoklásra, hogy annak a t. képviselő úrhoz minden tekintetben méltó hazafias beszédnek, amelyet most hallottunk, politikai részével ezúttal nem foglalkozom. (*Helyeslés jobbfelől.*)

[...]

Feladatomban tehát ezúttal csakis azt tartom, hogy a vitának ebben az előrehaladott stádiumában néhány felvilágosító megjegyzéssel emlékezzem meg a vita során felhozott egyes kérdésekről.

[...]

T. ház! Ezek után még csak egy kérdésre térek ki, amelyet a t. képviselő úr felhozott, t. i. a cenzura kérdésére. (*Halljuk! Halljuk!*) Abban azt hiszem, mindnyájan egyetértünk, hogy háborús időben a sajtónak bizonyos cenzurája, korlátozása szükséges, abban is, azt hiszem, mindnyájan egyet fogunk érteni, hogy minden cenzura rossz, tehát, ha szükséges is, egy szükséges rossz. (*Derültség.*) És ennek folytán a legjobb akarat mellett is, ha egyszer cenzuráról van szó, lehetetlen, hogy több-kevesebb kellemetlenség, árnyoldal, több-kevesebb, hol komikus, hol bosszantó fonáság kíséretében ne működjenek azok az urak, akik a legnagyobb jóindulattal teljesítik ezt a feladatot. De a dolog természetében fekszik, hogy sok fonáság merül fel és azok a t. képviselő urak, akiknek volt több-kevesebb alkalmuk e tekintetben a kormány működését figyelemmel kíséreni, talán igazat fognak adni nekem abban, hogy a kormány a maga részéről teljes odaadással igyekezett azon, hogy e fonáságok lehetőleg orvosoltassanak és lehetőleg szűk körre szorítottassanak.

Ami már most a felhozott két dologot illeti, az egyik az, hogy egyes román lapokban jelentek meg igen helytelen közlemények. Erre nézve megjegyzem, hogy nagyban és egészben a magyarországi román sajtó a háború alatt igen hazafias és igen megfelelő hangon szólott kö-

33 KN, 1910. XXVI. kötet, 577. ülésnap.

zönségéhez; egészben véve nem lehet panasz a magyarországi román sajtó magatartása ellen. Egyes esetek azonban kétségtelenül fordultak elő. Biztosíthatom a t. házat, hogy ebben a tekintetben t. barátommal, az igazságügyminister ural megteztük úgy a barátságos figyelmeztetést, mint az ügyészek megfelelő utasítása terén a szükségeset arra, hogy hasonló jelenségek elő ne forduljanak. (*Helyeslés.*) Lapok megrendszabályozásához, amihez jogunk lett volna, mindeddig nem nyúltunk. Természetesen kötelességszerűen megteennék, ha erre valóban szükség volna, de azt hiszem, a sajtónak általában hazafias magatartása mellett lehetőleg kerülni kellett ennek az eksztrém eszköznek alkalmazását, úgy hogy vagy nem, vagy talán nagyon kivételesen alkalmaztatott ez, – azt hiszem azonban, hogy épen nem alkalmaztatott.

A másik kérdés, amelyet a t. képviselő úr felhozott, bizonyos korlátozása oly kérdések megvitatásának, amelyek a Magyarország és Ausztria, valamint a gazdaságilag egymással szerződéses viszonyra lépett két állam és a német birodalom közötti gazdasági kérdésekre vonatkoznak. (*Halljuk! Halljuk!*). E tekintetben ezúttal csak a legnagyobb tartózkodással nyilatkozom. Nagyon szívesen adok e tekintetben privát utón továbbmenő felvilágosításokat és azt hiszem, azokkal sikerülne a t. képviselő urat meggyőzőn arról, hogy ez tagadhatatlanul oly kérdés, amely a legnagyobb óvatosságot igényli és amelynél szélesmedrű polémiánál nem lehet tudni, hol áll meg és nem lehet tudni, hogy mennyiben vet oly gyúanyagot a közvéleménybe, amely gyúanyag nagyon is visszahathat a háború alatt a szóbanforgó szövetséges államok közhangulatára. Nem Magyarországra és a magyar közvéleményre gondolok, de arra, hogyha e kérdések pertraktáltatnának, Magyarország és Ausztria, Ausztria és Németország közt, ott nagyon könnyen merülhetnek fel oly kérdések, amelyek tárgyalásától nagyon is tanácsos tartózkodni.

Azt hiszem ez lehet oka annak is, hogy azon nagyon komoly társadalmi tényezők, amelyek e kérdéssel foglalkoznak, szintén kerülnek és nagyon helyesen kerülnek a nyilvánosságot és csak igen szűk körnek bizalmas érintkezéseiben igyekeznek ezt a kérdést elintézni. (*Helyeslés jobbfelől.*)

[...]

## **A m. kir. miniszterelnök jelentése a háború esetére szóló kivételes hatalom igénybevételéről.**<sup>34</sup>

*Tisztelt Képviselőház!*

Azokról a kormányzati intézkedésekről, amelyeket a m. kir. ministerium vagy az egyes szakminiszterek az 1912:LXIII. törvénycikkben és az azt, valamint a hadiszolgáltatásokról szóló 1912:LXVIII. törvénycikket kiegészítő 1914:L. törvénycikkben nyert felhatalmazás alapján adtak ki, eddig már három ízben és pedig a képviselőháznak 1914. évi július hó 28-án, 1914. évi november hó 25-én és 1915. évi április hó 20-án tartott ülésében volt szerencsém jelentést tenni s így most az azóta tett rendkívüli intézkedésekről számolok be.

Megjegyzem, hogy a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényeket időközben az 1915:XIII. törvénycikk ismét kiegészítette s így az alább felsorolt rendeletek

34 KI, 1910. XLIX. kötet, 1196. számú iromány.

közül azok, amelyek az 1915: XIII. törvénycikk életbelépése, vagyis 1915. évi június hó 15. napja óta adattak ki, már részben a most említett törvénycikkben nyert felhatalmazáson is alapulnak.

[...]

VI. Egyéb szempontokból még a következő rendeletek kibocsátása mutatkozott indokoltnak:  
A m. kir. ministerium 1.809/1915. M. E. számú rendeletével az ellenséges államokból érkező időszaki lapok behozatalának és terjesztésének eltiltásáról és az onnan érkező más sajtótermékek ellenőrzéséről és lefoglalásáról intézkedett;

a m. kir. belügyminister pedig 39.942/1915. B. M. számú rendeletével a »Svetlo« című időszaki lap megjelenését és terjesztését a hadviselés érdekeit veszélyeztető tartalma miatt eltiltotta.

[...]

VIII. A fentebb felsorolt rendeleteket függelékként mellékelve, tisztelettel kérem, hogy ezt a jelentésemet tudomásul venni és hasonló célból az elül említett jelentéseim kapcsán a főrendiházhoz átküldeni méltóztassék.

Budapest, 1915. évi október hó 31. napján.

*Gróf Tisza István s. k.,  
m. kir. miniszerelnök*

## **Melléklet az 1196. számú irományhoz**

### **A m. kir. ministeriumnak 2.987/1915. M. E. számú rendelete, az idegenek és a náluk lévő tárgyak fokozott ellenőrzéséről.**

A m. kir. ministerium az 1903:VI. tc. 2. §-ában nyert felhatalmazás, továbbá a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényes rendelkezések alapján a következőket rendeli:

#### **I. Az útlevélkötelezettség elrendeléséről 285/1915. M. E. szám alatt kiadott rendelet kiegészítése.**

##### 1. §

Az útlevélkötelezettség elrendeléséről 285/1915. M. E. szám alatt kiadott rendelet 1. §. 1. pontja értelmében útlevélkötelezettség alá eső azok a külföldi állampolgárok, akik a magyar szent korona országainak határán oly ország területére, vagy olyan ország területéről készülnek átlépni, amely nem áll Ő császári és királyi apostoli Felségének uralkodása alatt, kötele-

sek határátlépésük alkalmával a 285/1915. M. E. számú rendelet 3. §-ának, a belépésnél az idézett rendelet 6. §-ának is megfelelő útlevelüket a határszéli rendőrhatóságnak felmutatni.

A határszéli rendőrhatóság, ha az 1. §. első bekezdése értelmében a külföldi által felmutatott útlevelet rendben levőnek találja és ha az illető továbbutazását megengedhetőnek tartja, az útlevelet láttamozni köteles.

Ha a felmutatott útlevél nincs rendben, a határszéli rendőrhatóság az útlevél birtokosát a határátlépésben megakadályozni köteles. Ugyanígy kell eljárnia a határszéli rendőrhatóságnak akkor, ha az illető tovább utazása rendőri szempontból kifogás alá esik. Ha pedig bűncselekmény gyanúja merül fel, a határrendőrség a fennálló törvényes szabályokhoz képest jár el.

[...]

## **II. A postai, távirdai és távbeszélő-forgalom és a sajtótermékek ellenőrzése tárgyában kiadott rendeletek kijátszásának megakadályozása.**

### 4. §

Az útlevélkötelezettség elrendeléséről 285/1915. M. E. szám alatt kiadott rendelet értelmében (1. §. 1. p.) útlevélkötelezettség alá eső egyének kötelesek a határátlépés előtt a magukkal vitt leveleket, iratokat és nyomtatványokat a határszéli rendőrhatóságnak felmutatni abból a célból, hogy a határszéli rendőrhatóság az 1903:VIII. törvénycikk 2. §-ának c), h) és k) pontjaiban megjelölt törvényes hatáskörében megállapíthassa, vajjon ezeknek a leveleknek, iratoknak és nyomtatványoknak kivitele vagy behozatala nem ütközik-e az állam biztonságába, vagy a hadviselés érdekeibe, vagy pedig a postai, távirdai és távbeszélő-forgalom ellenőrzéséről a magyar királyi ministerium által az 1912:LXIII. tc. 8. §-a alapján vagy az időszakos lapok és más sajtótermékek ellenőrzéséről a magyar királyi ministerium által az 1912:LXIII. tc. 11. §-a alapján kiadott vagy ezentúl kiadandó rendeletekbe, vagy azon rendeletek valamelyikébe, amelyeket egyes magyar királyi ministerek e rendeletek alapján kiadtak, vagy a jövőben kiadni fognak.

### 5. §

A vámvizsgálatot foganatosító pénzügyi közegek a 285/1915. M. E. számú rendelet 1. §-ának 1. pontja értelmében útlevélkötelezettség alá eső egyénekre vonatkozó vámvizsgálat foganatosításánál és elsősorban az ily egyének útípodgyásának vizsgálatánál a jelen rendelet 4. §-ában jelzett célt szintén szem előtt tartani s ahol határrendőrségi közeg rendelkezésre áll, a vizsgálatot ennek közbenjöttével foganatosítani s egyszersmind megengedni kötelesek, hogy a határrendőrségi közeg az illető egyénnél vagy annak útípodgyásában talált leveleket, iratokat és nyomtatványokat a jelen rendelet 1. §-ában megjelölt célból átvizsgálhassa és azokat átvehesse.

### 6. §

A határszéli rendőrhatóság azokat a leveleket, iratokat és nyomtatványokat, amelyeknek behozatala, vagy kivitele nem ütközik sem a 4. §-ban megjelölt szabályokba, sem az állam

biztonságát vagy a hadviselés érdekeit veszélyeztetni nem látszik, a határt átlépő egyénnek megtekintés vagy átvizsgálás után nyomban visszaadni köteles.

[...]

### **III. Büntető és záró rendelkezések.**

#### 9. §

A jelen rendelet 1., 2. és 4. §-ában az útlevélkötelezettség alá eső egyénekre nézve megállapított kötelezettség, továbbá 7. és 8. §-ban megállapított tilalom megszegésének következményeit a belügyminister rendelettel szabályozza, Horvát-Szlavonországokban pedig ez iránt a bán tesz megfelelő intézkedéseket.

#### 10. §

Ez a rendelet 1915. évi augusztus hó 18-án lép életbe.

Budapest, 1915. évi augusztus hó 14-én.

*Gróf Tisza István s. k.,  
m. kir. miniszerelnök*

### **Melléklet az 1196. számú irományhoz**

#### **A m. kir. minisztérium 1915. évi 2.449. M. E. számú rendelete, egyes térképek, útikönyvek, képes levelezőlapok és ábrázolatok terjesztésének korlátozásáról.**

A m. kir. minisztérium a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott 1912:LXIII. tc. 7. §-ában nyert felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

#### 1. §

Tilos akár árusítás, akár ingyenes szétosztás, közszemlére kitétel, nyilvános helyen való elhelyezés vagy szétküldés útján terjeszteni az Ő Felsége uralkodása alatt álló országok, a Német vagy a Török Birodalom területeiről készült bárminemű olyan térképeket, amelyek 1:50.000 vagy ennél nagyobb lépték-méretű katonai országfelvételek kiadványai, ugyanilyen vagy ennél nagyobb lépték-méretű tereprajzok vagy dombortérképek vagy pedig 1:200.000 vagy ennél nagyobb lépték-méretű közönséges térképek.

Az általános katonai térkép szelvényeit azonban egyes példányokban a katonai földrajzi intézet budapesti bizományosa a fegyveres erő tisztjei és tisztviselői részére ezentúl is kiszolgáltathatja.

## 2. §

A m. kir. belügyminiszter a m. kir. honvédelmi miniszterrel egyetértve, esetről-esetre megengedheti az 1. §-ban említett nyomtatványok beszerzését, ha reájuk állami vagy közgazdasági érdekből halaszthatatlan fontos munkálatok (közlekedési eszközök tervezetei, folyószabályozások, egyéb építkezések stb.) céljából vagy hatóságoknál és közzállalatoknál hivatali használat végett van szükség.

## 3. §

Az 1. §-ban említett területekre vonatkozó és 1:200.000-nél kisebb léptékű térképeket, úti kalauzfüzeteket, útikönyveket és helyleírásokat ezentúl is szabad terjeszteni, de az ilyen nyomtatványokat az ellenséges államokba egyáltalán nem szabad, más idegen államokba pedig csak a m. kir. belügyminiszternek a m. kir. honvédelmi miniszterrel egyetértve esetről-esetre adott engedelmével szabad küldeni.

Az előbbi bekezdésben foglalt tilalom alól az Ő Felsége uralkodása alatt álló országok területén levő gyógy- és nyaralóhelyek leírásai tekintetében a m. kir. belügyminiszter a m. kir. honvédelmi miniszterrel egyetértve kivételeket állapíthat meg.

A m. kir. belügyminiszter a honvédelmi miniszternek javaslatára a jelen §. 1. bekezdésében említett nyomtatványok terjesztését korlátozhatja vagy egészen megtilthatja, ha katonai szempontból fontos olyan adatot tartalmaznak, amelynek ismerete az ellenségnek hasznára válhatnék.

## 4. §

Tilos az 1. §-ban meghatározott módon terjeszteni olyan képes levelezőlapot vagy más ábrázolatot, amely az Ő Felsége uralkodása alatt álló országok területén levő s katonai szempontból fontos tárgyakat oly részletesen és könnyen felismerhetően tüntet fel, hogy a kémkedést és az ellenség célját szolgáló egyéb felderítést megkönnyíteni nyilvánvalóan alkalmas.

Ilyen katonai szempontból fontos tárgyak lehetnek különösen: vasutak és üzemi berendezések, katonai célokra szolgáló és katonai épületek és telepek (laktanyák, lőszer-, konzerv- és más gyárak, katonai sütődék, olaj- és gáztartályok, vágóhidak és vágómarhaszállások, hűtőházak, csikótelepek, stb.) hidak, viaduktok és vízvezetékek.

## 5. §

Aki a jelen rendelet rendelkezéseit megszegi, az, amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el és az 1912:LXIII. tc. 7. §-ának utolsó bekezdése alapján az ugyanezen törvénycikk 15. §-ában említett közigazgatási hatóságok által két hónapig terjedhető elzárással, valamint hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

## 6. §

Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe.

Budapesten, 1915. évi július hó 11-én.

*Gróf Tisza István s. k.  
m. kir. miniszterelnök.*

## Melléklet az 1196. számú irományhoz

### **A m. kir. ministeriumnak 1.809/1915. M. E. számú rendelete, az ellenséges államokból érkező időszaki lapok behozatalának és terjesztésének eltiltásáról és az onnan érkező más sajtótermékek ellenőrzéséről és lefoglalásáról.**

A m. kir. ministerium a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott 1912:LXIII. tc. 11. §-ában nyert felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

A Szerbiából érkező időszaki lapok behozatalának és terjesztésének eltiltásáról és az onnan érkező más sajtótermékek ellenőrzéséről és lefoglalásáról szóló 5.485/1914. M. E. számú m. kir. ministeriumi rendeletben foglalt rendelkezések – amelyeknek hatálya az 5.858/1914. M. E. számú rendelet értelmében az Oroszországból érkező időszaki lapokra és más sajtótermékekre már kiterjed, – megfelelően kiterjesztetnek a többi ellenséges államokból érkező időszaki lapokra és más sajtótermékekre is.

Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe.

Budapest, 1915. évi május hó 24-én.

*Gróf Tisza István s. k.,  
m. kir. miniszterelnök.*

## Melléklet az 1196. számú irományhoz

### **A m. kir. belügyministernek 39.942/1915. B. M. számú rendelete, a »Svetlo« című időszaki lap megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában.**

*Nyitra vármegye alispánjának*

*Nyitra.*

A m. kir. ministerium 5.484/1914. M. E. számú rendelete alapján a Chorvát János óturai lakos által szerkesztett és kiadott, Miaván a Pazsiczki Dániel nyomdájában előállított és Óturán megjelenő »Svetlo« című, tót nyelvű időszaki lap további megjelenését és terjesztését közleményeinek a hadviselés érdekeit veszélyeztető tartalma miatt eltiltom.

Az ily időszaki lapnak szállítására nézve, a sajtóról szóló 1914:XIV. tc. végrehajtására vonatkozó 2.500/1914. M. E. számú rendelet 27–29. §-aiban, a m. kir. ministerium által, a terjesztéstől eltiltott sajtótermékek szállítására nézve meghatározott szabályokat megfelelően kell alkalmazni.

A tilalom ellenére netán megjelenő időszaki lap példányait el kell kobozni és megsemmisítés végett a kir. ügyészségnek kell átadni.

Aki az eltiltott időszaki lapot kiadja vagy terjeszti, az 1912:LXIII. tc. 11. §-ának utolsó bekezdése értelmében kihágást követ el s amennyiben cselekménye súlyosabb büntető ren-



delkezés alá nem esik, két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntettedik.

Utasítom Alispán urat, hogy ezen rendeletemet Chorvát János óturai lakosnak, mint a Svetlo című időszaki lap szerkesztőjének és kiadójának, valamint Pazsiczki Dániel nyomdatulajdonos, miavai lakosnak is haladéktalanul hozza tudomására és hogy az 1896:XXXIII. tc. 87. §-ára való utalással, intézkedjék egyúttal a lap netaláni megjelenésének és terjesztésének szigorú ellenőrzése iránt is.

Budapest, 1915. évi április hó 12-én.

*Sándor János s. k.,  
m. kir. belügyminister*

**A m. kir. belügyministernek 4.677/1915. B. M. res.  
számú rendelete, a »Szlovensky Dennik« című időszaki lap  
megjelenésének és terjesztésének ismételt eltiltása<sup>35</sup>**

A m. kir. ministerium 5.484/1914. M. E.számú rendelete alapján a »Szlovensky Dennik« időszaki lap további megjelenését és terjesztését közleményeinek a hadviselés érdekeit veszélyeztető tartalma miatt eltiltom.

A tilalom ellenére netán megjelenő időszaki lap példányait el kell kobozni és megsemmisítés végett a kir. ügyészségnek kell átadni.

Aki az eltiltott időszaki lapot kiadja vagy terjeszti, az 1912:LXIII. tc. 11. §-ának utolsó bekezdése értelmében kihágást követ el s amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntettedik.

A rendelet azonnal hatályba lép.

**Gróf Károlyi Mihály felszólalása a második  
indemnítási javaslat képviselőházi vitájában.  
(1915. december 7.)**

**Gróf Károlyi Mihály:**

[...]

Nem elég, t. ház, törvényeket hozni, ha nem akarjuk, vagy nem tudjuk a hibákat felderíteni. Itt azzal a jelenséggel állunk szemben, hogy a kormány a cenzura segítségével és felhasználásával (*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) mindent elkövet arra, hogy ezeket a visszaéléseket, ezeket

35 *Belügyi Közlöny*, 1915/48., 1110.

a panamákat eltussolja, *(úgy van! úgy van! a szélsőbaloldalon.)* Eltekintve egyes kivételektől, amelyeket, hogy úgy fejezzem ki magamat, mutatónak használ amelyek szemfényvesztésre szolgálnak, mondom, eltekintve egyes izolált esetektől, azt látjuk és tapasztaljuk, hogy a cenzura egy alkalmas, egy kellemes, egy bűnös takaró, *(úgy van! a szélsőbaloldalon.)* amely alatt a panamák és a visszaélések gombaszerűen nőnek. *(úgy van! a szélsőbaloldalon.)*

Nem akarom a t. képviselőházat adatok felolvasásával untatni, mert hiszen beszédemben nemcsak a kritikára kívánok szorítkozni, hanem egyébre is ki akarok terjedni, *(Halljuk!)* de ha a kormány kételkednék szavaimban, ha azt hinné, hogy mindezt csak úgy frázisképpen mondom el, adatok nélkül, szívesen szolgálhatok adatokkal és pedig frappáns adatokkal, *(Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* amelyekkel igenis bizonyíthatom azt, hogy a kormány a cenzura segítségével mindent elkövet arra nézve, hogy a nagy közönség meg ne tudja, meg ne ismerje és ítéletével le ne sújtsa azokat, akik visszaéléseket követnek el. *(úgy van! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* Érthető, hogy a nagy közönséget, amely, hogy úgy fejezzem ki magamat, roskadozik a drágaság terhe alatt, a nagy közönséget, amely mindenét feláldozza, hogy ez a háború sikeresen fejeződjék be, a nagyközönséget, amely szótlanul fogadja a háborúnak rá nézve rettenetes következményeit, hogy a nagy közönséget – ez a körülmény háborítja fel legjobban. Ilyen körülmények közt természetesen aggódóvá, gyanakvóvá lesz az ember, mert hiszen a saját ekszisztenciájáról van szó. Számokban látja és nem tudja megérteni, miért van az, hogy mezőgazdasági államban drágábban kell megfizetni azokat a cikkeket, amelyeket a szomszéd Németország olcsóbban kap meg. Ilyenkor érthető, hogy a nagyközönséget gyanú, kellemetlen, fojtó érzés fogja el, amely nem mondható indokolatlannak.

### **Gróf Andrássy Gyula felszólalása a második indemnítási javaslat képviselőházi vitájában. (1915. december 7.)<sup>36</sup>**

**Gróf Andrássy Gyula:**

[...]

Most főleg a cenzura kérdésével kívánok foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Ez szigorú kötelessége az ellenzéknek. A dolog lényegénél fogva úgy áll, hogy a visszaélés ellen intézményes garanciák nincsenek, nem is igen lehetnek. A dolog lényegénél fogva diszkréczionárius jogról van szó, amelyet ellensúlyozni, korlátozni csakis a kellő, nyílt, alapos kritikával lehet. Jogszabályokkal nem lehet a kormány kezét megkötni, annál inkább kötelességünk minden hibát megróni és nézni, vajjon a cenzura azon keretek között, mozog-e, amelyeket a nagy érdekek megszabnak. Én az utolsó vagyok – és azt hiszem, hogy e parlamentben nincs is egyetlen ember sem, aki ebben más nézetet vallana, – aki tagadná, hogy ma ebben a nagy harcban nincs az a szabadságjog, amelyet félre ne kellene tenni az állam érdeke, a győzelem érdeke szempontjából. A sajtószabadság bármily nagyfontosságú, ma másodrangú azon nagy érdek mellett, hogy győzzünk, azon nagy érdek mellett, hogy egyetlen magyar ember se veszzen el, hogy hamis hírek adása által a katonai helyzet ne befolyásoltassék.

<sup>36</sup> KN, 1910. XXVII. kötet, 592. ülésnap.

Azt hiszem, hogy ebben nézeteltérés nincs és én odáig megyek, hogy ezen a legszűkebb korláton túl is elismerem a cenzura jogosultságát. Olyan cikkeket, híradásokat, amelyek máskor utólagos büntetést igényelnének, az ország érdekében el kell nyomnunk, mert nagyobb károkat okozhatnak az izgatások, amelyek a közbékét veszélyeztetnék. Az illetelőre meg kell esetleg akadályozni. Lehetnek ilyen esetek, de ilyenkor ilyen esetekben a prezumpció a szabadság mellett szól. Csak olyan esetben tartom helyesnek a beavatkozást, ahol az igazán megindokolható s ahol igazán közel van a várható káros és veszedelmes eredmény. De általában véve nincs szükség erre a kemény cenzurára. Hisz a cenzura egy bizonyos mérvig a közvélemény akarataiban is rejlik. A közvélemény ma – Istennek hála – nem akarja a belső harcot.

A közvélemény annyira el van foglalva a nagy nemzeti érdekek által, olyan nyomás alatt van, annyira érzi a felelősség súlyát, hogy már maga a közvélemény is garancia arra, hogy a sajtó elcsapongni nem fogna. De magában a sajtóban is bizhatunk és azt hiszem, a sajtó bír elég komolysággal, elég felelősségérzettel, hogy sohse zárkóznék el a megfelelő vezetéstől, irányítástól, ellenkezőleg, maga keresné azt. Tehát nincs semmi ok a nagy szigorra.

A szabadság, a szabad sajtó, a kritika, a nagy nyilvánosság nagybecsű dolgok, nagybecsű dolgok a háború alatt is. Annak hiánya érezhető az egész vonalon. *(Igaz! Úgy van! bal-felől.)* Igen sok visszaélés oka az, hogy a visszaélő tudja, hogy bizonyos kényes kérdésekről egyáltalában nem szoktak ma a lapok nyilatkozni, bátran elköveti a visszaélést. Egyes kérdések, pl. az élelmezés kérdése, a nagy világháború gazdasági feladataival való megküzdés kérdése, amelyek most ujak, igénylik az egész intelligens társadalom munkáját, igénylik azt, hogy mindenki, főleg az, aki esetleg ezeknek a rendszabályoknak súlyát érzi, aki szenved alattuk, szintén felszólalhasson.

Hol tehesse? A parlamentben ritkán vannak ülések és amikor ülések vannak is, bizonyos javaslatokat tárgyal a ház, amikor általános dolgokról beszélni nem lehet. Hiszen most is, nincs költségvetés, mint igen helyesen mutatott rá t. barátom, gróf Károlyi Mihály, amit én is sajnállok, mert magam is jobbnak tartanám, ha egy hosszabb költségvetési vita keretében módunkban lenne felsorolni az ország sok nyomorát, azt a sok kis kivánságot, kis sérelmet, ami elkeseríti a társadalmat. Mert semmi sem keserít el annyira, mint az az érzés, hogy sérelmem van, de nem szabad elpanaszolnom. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Semmi sem keserít el annyira, mint az az érzés, hogy sérelmem van és az nyomja el annak kifejezését, aki a sérelmet okozza. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)*

És általában igazán megszégyenítő dolog az a gyakori sok üres fehér lap a sajtóban. Én ezt másutt sehol sem látom. *(Ellenmondások jobbfelől.)* Jártam Németországban, de ott nem láttam a cenzurának ilyen nyomait. Nem láttam ezeket a fehér lapokat, mert ott meg tudják előzni az ilyesmit. Ezek a fehér lyukak mindenesetre ijesztik a lakosságot. Izgatják. Azt hiszik, hogy bajok történtek, veszélyek vannak, amiket el kell titkolni, és akkor a közönség bizalmatlanná válik, abban sem hisz, amit kinyomatnak, mert azt mondja, igaz, hogy ez megjelent, de a csattanója a dolognak abban a részben volt, amit a cenzura törölt. Vagy pedig azt hiszi, hogy itt visszaélés van, amit leplezni akarnak. Egyszóval a bizalmat, azt az érzést, hogy tudja, mi történik, hogy nem akarják félrevezetni, ezt az érzést gyöngíti a cenzura. Ennélfogva nagyon vigyázni kell a cenzura kezelésénél. Egyes dolgokban határozottan új bajokat okoz az, hogy cenzura van. Itt van pl. a külügy.

Én általában hibásnak tartom a külügyi kérdések tekintetében gyakorolt erős, szigorú cenzurát. Mert mi ennek a következménye? Az, hogy tulajdonképpen a kormány válik felelőssé a lapok külpolitikai akciójáért, ami pedig nagyon kellemetlen dolog, mert bármiképpen

nyirbáljuk is ezeket a külügyi közleményeket, becsuszhathatnak a lapokba olyan dolgok, amik nem veszélyesek, nem károsak, ha mindenki tudja, hogy az csak egy lap egyéni véleménye, de veszélyesekké és károsakká válnak abban a perczen, amint azt mondják, hogy hisz ezt a kormány engedélyezte. (*Igaz! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Hogy pedig mindez rézsemről nem a fantázia szülötte, ezt bizonyítja az olasz tárgyalásokra vonatkozó Vöröskönyv. Eszerint 1915. február 15-én báró Macchio nagykövet azt jelenti báró Buriánnak, hogy Edinában, az odavaló sajtóban nagyon rossz impressziót keltett az, hogy tekintélyes bécsi lapok minden területiális koncesszió ellen állást foglaltak (*olvassa:*) »Weil sie von der Censur nicht beanstandet wurden«. Ez okozta a nyugtalanságot, enélkül mindenki természetesnek tartotta volna, hogy akad olyan bécsi lap, amely eleve tiltakozik minden területi átengedés ellen, így azonban ennek diplomáciai sulya van.

És most is a legutóbbi napokban olvastam neutrális államokról olyan cikkeket, amelyek, ha egy lap véleményét fejezik ki, veszélytelenek, de, ha az a nézet, hogy ezt a kormány engedélyezte, hogy ezt eltűri, elnézi, esetleg talán szereti is, akkor igenis, nagyon károsak lehetnek.

Itt van egy másik példa, ami a német tőkére vonatkozik. Az »Uj Nemzedék«, amelyre most különösen rájár a cenzura, (*Felkiáltások balfelől: Úgy van! Független lap! A legjobb lap!*) kezeim közt lévő számából a cenzura törölt egy cikket, mely úgy hallom, valami belügyi kérdésről szólt. (*Zaj a baloldalon.*)

Állítólag valami irodalmi kérdésre vonatkozott ez a törölt cikk.

Ezzel szemben azonban ugyanebben a számban a német tőkének olyan megtámadtatását olvashatjuk, amely ismét nem veszélyes ha egy laptól ered, de igenis veszélyes, káros és elítélendő, ha mögötte a kormány áll, csak olyan formában is, hogy ezt nem tartja veszélyesnek. A földgázról ír a lap és azt mondja, hogy a német tőke itt, Magyarországon nem magyar politikát fog csinálni, hanem román politikát csinál. (*Közbeszólások balfelől: Természetesen!*) Kérem, én ezt a kérdést nem akarom vitatni. Ha majd esetleg sor kerül rá, ha ez a kérdés napirenden lesz, akkor lehet, hogy hozzászóllok. Én csak azt mondom, hogy nagy hiba, ha a kormány ott, ahol cenzura van, ilyesmit keresztülbocsát, főleg mikor alkalom van arra, hogy a német tőke ide jöjjön. Ilyen körülmények között, ha cenzura van, meg kell védeni a német tőkét az ellen, hogy ilyen támadásnak legyen kitéve. Természetes, hogyha nincs cenzura, akkor ez csak egy kritika, olyan mint a többi, és a német tőke tartozik ezt eltűrni. Szabad országban a legkülönbözőbb vélemények meg vannak engedve.

De általában tul is megy a cenzura azokon a korlátokon, amelyeket a közérdek megszab. Nem akarok itt most több adatot felhozni, csak egypár esetre akarom a t. ház figyelmét terelni. (*Halljuk!*) Pl. amikor azt kérték az újságoktól, hogy (*olvassa:*) »Augusztus 21-én az »Az Est« külön kiadásában megjelent annak a hirnek átvételét, hogy nálunk külföldi mintára koncentrációs kabinetet fognak alakítani, mellőzni sziveskedjenek.« (*Élénk derűtség a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Hát arról nem szabad írni, hogy koncentrációs kabinet van készülöben? Hogy milyen országos érdek vezethette a cenzurát ebben, azt nem tudom. Lehet, nem tudom, hogy ez csak annak a cenzornak a hibája. (*Mozgás balfelől.*)

Elvégre minden közegért nem is vállalhat az ember felelősséget, azonban van ilyen eset nagyon sok (*Úgy van! balfelől*) és úgy hallom, maga a miniszterelnök ur a szükséges korláton tulmenő direkt utasításokat adott tárgyalások alkalmával; úgy hallottam, – ha nincs ugy, csak egy szavába kerül a miniszterelnök urnak és ha azt mondja, hogy nem így van, akkor elejteni ezt, – hogy ő azt mondta volna, hogy pl. a cimier kérdését nem szabad tárgyalni. (*Élénk mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Hát hogyan jut ő ahhoz, hogy ezt eltiltsa!

(*Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Ha arról volna szó, hogy valaki esetleg lázító hangon írna erről, akkor előáll annak a lehetőségnek a mérlegelése, hogy vajjon a közérdek nem kívánja-e ennek megakasztását, de hogy a czimerkérdésnek miképp való megoldását kritika tárgyává ne legyen szabad tenni, azt elítélni ne legyen szabad, ezt, bocsánatot kérek, ha nem látom. (*Helyeslés balfelől.*)

Van azután más eset is. Pl. hogy a miniszterelnök ur kijelentette volna, (*Halljuk!*) hogy egy bizonyos éles hangon való kritikát – azt hiszem, valami győri tanárról, aki a közoktatásügyi ministert dicsérte – nem fog eltűnni. (*Derültség és mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Hát hogy jut hozzá a t. miniszterelnök ur, hogy ez ellen tiltakozzék? Abba a jogkörbe, amelyet az ország érdekei adnak neki, ez be nem illeszthető, ez már pártpolitika. Azután meg azt mondták (*Halljuk! Halljuk!*) – írásos bizonyítékát nem láttam, hanem azt mondták – hogy Szekfüre, a történetíróra vonatkozólag állított fel ilyen korlátokat, aki ellen a támadást én egyénileg sohasem helyesletem, mert ezt a tudomány szabadságába ütköző dolognak tartom, azonban szerintem joga van mindenkinek ezt tenni, ha akarja és a háború semmiképpen sem komplikálja ezt a kérdést; a háboruban és a háború után egyaránt támadhatja az ő irányát, aki azt veszélyesnek tartja és a kormánynak nincs jogában ezt korlátozni.

Vagy, hogy csak egy példát hozzak fel, (*Halljuk!*) mikor a kormány az idejéig a természetértékesítése kérdésében még nem intézkedett, akkor kiadott egy rendeletet vagy figyelmeztetést a hadfelügyeleti bizottság sajtóalbizottsága a lapoknak, amelyben azt mondja (*olvassa:*) »Egyúttal figyelmébe ajánlja a bizottság a t. szerkesztő uraknak azt is, hogy az évi természetértékesítésének kérdése a legközelebbi napokban megoldást fog nyerni és amint a kormány véglegesen megállapította a szükséges intézkedéseket, ezeket haladéktalanul nyilvánosságra fogja hozni. Az ügy érdekében kívánatos, hogy addig az újságok e kérdéssel ne foglalkozzanak.« (*Derültség a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Tehát addig, míg a kormány nem intézi el a kérdést, hallgasson a sajtó! Miért? Hiszen inkább készítse elő, inkább jöjjön a maga részéről is jó gondolatokkal és könnyítsen azokkal az előkészítő munkálatokon.

Lehet, hogy ennek valami különös oka van, de én ezt magamnak nem tudtam megmagyarázni, és ezekből mindenesetre minden túlzás nélkül konstatálhatni vélem azt a tényt, hogy a sajtócenzúra intézményével önkényszerűleg élnek; hogy itt sokkal messzebb mennek, mint azt a közérdek, a háborús helyzet érdeke igazolja.

[...]

### **Gróf Tisza István miniszterelnök válasza a második indemnítási javaslat tárgyalása során elhangzott felszólalásokra. (1915. december 7.)<sup>37</sup>**

Gróf Tisza István miniszterelnök: T. ház! Nekem egy perczre sem szabad arról megfeledkezniem, hogy a magyar nemzetnek ebben a nagy korszakában nekem jutott a feladat, hogy a nemzet ügyét felelős állásban képviseljem. Nekem egy perczig sem szabad arról elfeledkezniem, amit ez a helyzet hárít rám. És én azt hiszem méltatlan volnék ebből a helyzetből

37 KN, 1910. XXVII. kötet, 592. ülésnap.

kifolyó magasztos kötelességeimhez, de méltatlan volnék a magyar nemzethez is, amelyik az erkölcsi fenségnek olyan diadalmas magaslatán állja ki ezt a nagy erőpróbát, hogyha nem tartózkodnám a vita hevében is minden olyan nyilatkozattól, amelyik zavarólag hathatna és elhomályosíthatná azt a képét a magyar nemzetnek, amelyet a harctéren küzdő fiaink és a háború megpróbáltatásait sztoikus lelkierejével tűrő itthonmaradottak nyújtanak. (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon.*)

Ezért, t. ház, ne méltóztassanak félreérteni azt, hogyha a mai vita folyamán elhangzottak némely részét ezuttal válasz nélkül hagyom. Ez lesz a sorsa különösen az előttem felszólalt t. képviselő ur előadása legnagyobb részének is.

[...]

Gróf Károlyi Mihály képviselő ur is felhozta, hogy a cenzurát szigorúbban kezelik az élelmezési kérdésekben és ezt kapcsolatba hozta bizonyos visszaélések palástolásával.

Ismétlem, t. ház, hogy most mindenféle visszatólástól tartózkodom. De egyről biztosítani kívánom a képviselő urat. Ezt a kormányt és ennek a kormánynak minden tagját és minden ténykedését áthatja az az erős elhatározás, hogy kérlelhetetlen szigorral bánják el minden visszaéléssel, ami utjába akad. A képviselő urnak bárki mondta is azt, hogy másként van a dolog, nem mondott igazat. Ha nekem bárki példát tud mutatni arra, hogy bárminő hivatalos közeg nem járt el kérlelhetetlen szigorral a visszaélésekkel szemben, én azzal a hivatalos közeggel szemben tudni fogom kötelességemet. (*Élénk helyeslés.*)

[...]

Tényleg lesz még alkalmunk ezt a kérdést behatóan megvitatni; ezért meglegszem most azzal, amit erre vonatkozólag az imént megjegyezni bátor voltam és legfeljebb röviden térek még rá a cenzura kérdésénél.

Most méltóztassék megengedni, hogy a cenzura kérdésére térjek át.

T. ház! Már a tavasszal, ha nem csalódom, egy vitában annak a nézetemnek adtam kifejezést, hogy a cenzura szükséges rossz. Ma egy fél év tapasztalataival gazdagabban talán még nagyobb nyomatékkal mondhatom ugyanezt.

Abban a felszólalt ellenzéki képviselő urak is egyetértenek velem, hogy a cenzurára szükség van, de kritikát gyakorolnak a cenzura mérve fölött s e kritikánál gróf Andrássy Gyula t. képviselő ur abból a tételből indult ki, hogy a cenzura gyakorlásánál bizalommal kell lenni a magyar sajtó iránt is.

Hát én a t. képviselő urnak ezt a három tételét teljes mértékben aláírom. Azt, hogy ebben a kérdésben bizalommal fordulok a magyar sajtóhoz, igazoltam azzal, hogy a maga szószerinti értelmében a cenzurát, úgy ahogy arra a kormány az 1912:LXIII. t.-cikkben fel van hatalmazva, nem is hoztam be. Amint méltóztatnak tudni, a lapok előzetes bemutatásának kötelezettsége nem áll fenn. A kormány azzal a bizalommal volt a magyar sajtóhoz, hogy ebben a kényes és nehéz kérdésben közre fog működni a kormánynyal, és a sajtóra bizta azt, hogy mely cikkek legyenek azok, amelyeket előzetesen bemutat.

Kerestem magam is ebben a tekintetben az érinkezést a sajtó hivatott tényezőivel. Ismételt alkalmakkor volt szerencsém személyesen érintkezni a magyar sajtó vezető egyéniségeivel, az u. n. sajtószindikátus tagjaival. Megbeszéltük többször együtt a cenzura kérdéseit s az urak-

nak alkalmuk volt felhozni kifogásaikat, panaszait, kívánságait. És én azt hiszem, hogy azok az urak, akik ezekben az eszmecserekből részt vettek, nagyban és egészben talán azt az impressziót kellett hogy merítsék, hogy az én csekély személyem részéről a magyar sajtó iránt sem a bizalom, sem a jóindulat ennek a kérdésnek a kezelésében nem hiányzik.

S itt mindjárt rá kell arra utalnom, hogy az a kritika, amit pl. a külügyi kérdések taglása szempontjából gróf Andrassy Gyula t. képviselő ur a cenzura ellen mondott, a magyar cenzurára, a budapesti sajtóviszonyokra nem is vonatkozhatnak. Mert hiszen itt külügyi kérdésben jelennek meg gyakran cikkek, amelyeket nem is látott előre az a cenzura-bizottság, amelyeknek tartalma nagyon sok esetben a kormány álláspontjával nem egyezik és ahol én volnék a legelső, aki a leghatározottabban tiltakoznám az ellen a feltevés ellen, hogy a kormánynak imputáltassék vagy a kormány álláspontjának tekintessék minden állítás, ami külügyekre vonatkozólag a magyar sajtóban megjelent.

**Rakovszky István:** Kérem, megcenzurálták, nem engedték ki!

**Gróf Tisza István miniszterelnök:** Kérem, megcenzurázzák azt, amit az illető lap bemutat. *(Derülség balfelől.)*

Másodszor, azt nagyon jól méltóztatik tudni t. képviselő urnak, hogy az a cenzurázás egy bizottság kebelében folyik, amely, mondhatom, igen nagy buzgalommal, jóakarattal és igen sok ügyszeretettel kezeli ezt a kérdést, de amely természetesen nem lehet abban a helyzetben, hogy annak minden tagja a legkülönbözőbb ügyekre nézve helyesen ítélhesse meg az egyes nüanszokban és detailokban a kérdéseket. Hiszen ez a cenzura természetében rejlik. Nincs hálásabb feladat, mint szemelvényeket gyűjteni össze cenzoroknak, mondjuk, kisebb-nagyobb tévedéseiből, és azokkal mulattatni a közönséget. Szeretném tudni, hogy hol volt valaha, vagy hol lesz valaha cenzura, amelynél ilyen hibák elő nem fordulhatnának.

A magam részéről csak egy dologról biztosíthatom a képviselő urat. Én mindig igyekeztem kitűzni azokat a határvonalakat, ameddig nézetem szerint a cenzura helyesen elmehet. Mindig igyekeztem ebben a tekintetben érintkezésben lenni úgy a sajtóval, mint a cenzurabizottság tagjaival és különösen ami a politikai kérdéseket illeti, – mert hisz katonai szempontból természetesen katonai tényezők hivatvák megítélni, hogy mit lehet közölni, mit nem, – de politikai szempontból mindig igyekeztem világosan kitűzni a határvonalakat, ameddig szerintem a cenzurának el szabad mennie.

A t. képviselő urak felhoztak itt egyes eseteket, amelyekre nézve igazán azt kell mondanom, hogy most hallottam azokat először. *(Halljuk! balfelől.)* Felhozták pl. az »Uj Nemzedék«-nek az esetét. *(Halljuk! Halljuk!)* Komolyan mondom, hogy azt, hogy van egy »Uj Nemzedék« a világon, ma hallottam először, annál kevésbé tehetek róla, hogy ott mit engedtek meg, mit nem. *(Mozgás a szélsőbaloldalon. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)* Véletlenül a sajtóbizottság egyik t. tagja részéről kaptam azt a felvilágosítást, hogy a t. képviselő ur által inkriminált cikket keresztüleresztették azért, mert abban nem a német tőke, hanem a magyar kormány volt megtámadva. Arra pedig nagyon jól emlékeztek ezek az urak *(Mozgás a szélsőbaloldalon.)* – én csak azt mondhatom, amit nekem mondtak, én nem olvastam a cikket –, hogy én ismétleten azt mondtam, hogy a kormány elleni kritikát és az éles kritikát is korlátozni nem szabad. *(Mozgás a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Azt hiszem, még az »Alkotmány« szerkesztőségében is tudják, hogy amikor ez egyszer-mászor előfordult, és tudomásomra hozatott, a leghatározottabban felszólaltam ellene, és megadtam a kellő utbaigazítást. Ezt, azt hiszem, még az »Alkotmány«-nál is tudják. *(Mozgás a baloldalon.)* Ami pedig azt a szépirodalmi dolgot illeti, én ezt rendelkezésére bocsátom a t.

képviselő urnak. Ez egy igazán felháborító, galád perszifflása és kinevetése azoknak, akik a vérüket ontják a harctéren, amely elmondja, hogy ezek hazajönnek és azt hiszik, hogy hősök, pedig itt már unja mindenki a háborút és nem is szeret róla beszélni. Véletlenül ebben az esetben teljes mértékben indokoltnak és helyénvalónak tartom a cenzurázó bizottság eljárását.

Különben, t. ház, a magam részéről abban a felfogásban voltam és abban a felfogásban vagyok most is, hogy meg kell engedni a kritikát minden téren, gazdasági téren, politikai téren, az élelmezési bajokat illetőleg, csak azt a gyűlölködő hangot kell kizárni, amely osztálygyűlöletre izgat, vagy egyesek és hatóságok ellen is olyan mértékben izgat és gyűlölködik, amelyet a külföldön ellenségeink felhasználhatnak arra, hogy ezt az országot úgy tüntessék fel, (*Úgy van! Úgy van! a jobboldalon.*) mint amely anarchiában van, mint amelyben most is, midőn élet és halál küzdelme folyik, a nemzet sorsa feletti aggodalmat elhallgattatja a szenvedély. Azt hiszem, t. ház, hogy ez kötelességem. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

Annak a bizonyos tanárnak az esete pedig, amelyet a t. képviselő ur felhozott, így áll: a neve most nem jut eszembe, egy győri tanárról van szó, de a nevét nem méltóztatott megmondani. Az én t. barátom a kultuszminister ur a háboru előtt tartott itt egy beszédet és körülbelül még az ellenzék helyeslésével is kiemelte a német kultúrának nagy fontosságát a magyar nemzetre nézve. Pár hónappal ezelőtt egy bécsi lap interview alakjában t. barátomnak itt a házban évekkel ezelőtt tett kijelentését közölte és egyik-másik ellenzéki lap ezért őt megtámadta és kritikában részesítette, anélkül, hogy ezt a cenzura bármennyire is korlátozta volna. Akkor akadt egy győri tanár, aki azt a nézetét fejezte ki, hogy egészen helyes volt, amit a kultuszminister ur mondott, szóval ugyanazt állapította meg, amit az egész ház konstatált ezelőtt két esztendővel.

**Ráth Endre:** Nehogy előléptessék, mert majd félreértik! (*Mozgás a jobboldalon.*)

**Gróf Tisza István miniszterelnök:** Ime, itt van! Épen ilyet nem szabad mondani, épen ezt kell kerülni. (*Helyeslés a jobboldalon.*) Ez az a hang, amelyet joga van a képviselő urnak használni, de azt hiszem, nem jár el helyesen az ország érdekében, ha használja. Akkor egy ellenzéki lap azt mondta, hogy vajjon micsoda előléptetésre várhat ez az ur most, hogy ilyeneket állít és erre mondtam az illető lap szerkesztőjének vagy annak a szerkesztőségi tagjának, akihez szerencsém volt, hogy »engedelmet kérek, tessék kritizálni, tessék bárminő szigoru bírálatot gyakorolni, de azt addig, amíg ebben a világháboruban vagyunk, nem engedhetem meg, hogy az egyéni becsületét bántsák annak, aki véletlenül más meggyőződésen van, mint a képviselő urak.« (*Mozgás a baloldalon.*)

Ha jól emlékszem, még azt is hozzátettem, hogy ha valakit bántani akarnak, itt vagyok én, mert hiszen egy kicsivel több vagy kevesebb nem a világ, de egy szerencsétlen tanárt azért, mert egyéni nézetét ki meri fejezni, becsületében megtámadni: azt hiszem, ezt abbahagyhatjuk legalább a világháboru idejére. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

És azon se méltóztassék megütközni, t. ház, hogy a hirdapokat figyelmeztettük és felkértük bizonyos messzemenő tartózkodásra az élelmezés kérdésének taglalásában. Méltóztassék nekem megengedni, hogy az a kérdés sem egészen úgy fest, ha a felelős személy álláspontjáról nézzük.

Ha a sajtó tulvérmes várakozásokat ébresztett volna az élelmezési lehetőségek tekintetében, ezzel az egész közönséget, az egész nemzetet az élelmiszerekkel való olyan bőkezűsége biztatta volna, melyről előre gondoltuk, hogy nem lenne tanácsos. Viszont ha feketére festjük a dolgot, ha a sajtó az élelmezési bajokat igen sötét színekben állítja a közönség elé, ezzel pedig egyenes bátorítást adtunk volna azoknak az ellenségeinknek, akiknek ma talán az az egyedüli reménységük, hogy fognak tudni éhezteni bennünket.



Abban a figyelmeztetésben, amelyet a t. képviselő ur is felolvasott, benne volt, hogy mi meg fogjuk mondani az igazat a közönségnek, de arra kérjük, hogy ebben a kérdésben tartózkodjanak addig különböző, akár optimista, akár pesszimista állásfoglalásoktól, amíg a száraz tények nincsenek a nemzet előtt. És méltóztassék megengedni, itt úgy az optimizmus, mint a pesszimizmus a nemzet érdekeire nézve oly káros következményekkel járt volna, hogy ezzel szemben kénytelen voltam magamra venni a szabad véleménynyilvánítás idáig menő korlátozásának felelősségét és ódiúmát. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Nagyon is elvesztem a részletekbe, t. ház, de igyekeznem kellett a t. képviselő uraknak megadni a kellő választ és kellő felvilágosítást. Még egyszer kifejezésre juttatom azt, hogy a cenzura kérdésénél bizalom vezet a magyar sajtó iránt. Én a magyar sajtóban addig, ameddig ez a világháború tart, oly munkatársát és oly bajtársát kerestem a kormánynak, aki bizonyára nem akar semmi olyat mondani, ami veszélyeztetné a nemzet érdekét és épen azért talán fokozottabb mértékben, mint eddig tettem, keresni fogom a bizalmas személyes érintkezést a sajtó vezetőivel *(Helyeslés.)* és nagyon szívesen adok meg minden felvilágosítást és nagyon szívesen fogadok minden figyelmeztetést a cenzura netaláni tévedéseire, vagy túlzásaira nézve. De méltóztassék megengedni, ha már egyszer cenzurát kellett csinálni, azzal mindenesetre nagyon gyarló állapotot létesítettünk, amely szükséges rossz, amelynek hátrányai vannak és amelyre nézve a feladat csak az lehet, hogy ezeket a hátrányokat lehetőleg a minimumra korlátozzuk. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

[...]

### **Gróf Apponyi Albert felszólalása a második indemnítási javaslat képviselőházi vitájában. (1915. december 9.)<sup>38</sup>**

**Gróf Apponyi Albert:**

[...]

A belügyi kérdéseknek egyike, melyek a vitában felhozattak, a cenzura kérdése. Itt is kevés hozzáadni valóm van azokhoz, amik ezekről a padokról már eddig elhangzottak. Megengedem, hogy a cenzura háborús időkben bizonyos határig szükséges rossz. De azért, mert szükséges rossz, a szükség által igényelt legszűkebb korlátok közé szorítandó. *(Úgy van! a baloldalon.)* Amennyire megengedem és minden habozás nélkül meg is védem, ha kell, a kormánynak a háborús időkben azt a jogát, hogy minden sajtóbeli közleményt elfojthasson, mely a hadviselés érdekeinek árthatna, épügy ezzel a jus eminensszel való visszaélésnek kell neveznem a cenzura minden olyan alkalmazását, amely e köpönyeg alatt ezeken a határokon tulmegy. *(Helyeslés a baloldalon.)*

Hogy a kormány egyes oly intézkedéseinek kritizálása, melyek a hadviseléssel semmi kapcsolatban nincsenek, korlátok közé szoríttatik, ennek semmi értelmet nem tudok tulajdoní-

tani. Hogy p. o. – amit a t. miniszterelnök ur nem tagadott, ámbár itt felhozott, amit tehát ténynek kell elfogadnom – kimondatott, hogy a czimer- és jelvény-kérdés újabb rendezésének kritikája nincs megengedve, ezt semmiképen sem tudom sem megérteni, sem helyeselni, ezt tényleg a kormánynak a kritika alól való mentesítése tekintetében a hadijoggal való visszaélésnek lehet nevezni. (*Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Épen így nem vagyok képes megérteni azt, ami szintén tény, – és erről a tényről már közvetlen tudomásom van, – hogy egy fiatal tudós, aki egyik ismert művével nagy feltűnést keltett és akit ezzel a művel kapcsolatosan szokatlan támogatásban és dédelgetésben részesítettek, egyénisége, pályája és előmenetele a cenzurának különös oltalma alá helyezték. (*Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Nem vagyok képes belátni, mi összefüggés van a hadviselés érdekei közt és egy fiatal tudós előmenetelre való igényének ilyen vagy olyan értelemben való taglalása közt, hacsak azt nem kell feltételeznem, – és ez nagyon szomorú volna – hogy jutalomra és előmozdításra méltó cselekedetnek tekintetik az, ha valaki a nemzeti kegyelet, a nemzeti önérték fokozására alkalmas nemzeti hagyományokkal és érzelmekkel szembeszáll. (*Úgy van! Úgy van! Taps a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Ezek olyan dolgok, amelyeket ki kellene küszöbölni; ki kellene küszöbölni, állítom, magának a hadviselésnek érdekében, mert a hadviselésnek egyik főérdeke a nemzet azon összeforrasztottságának, a nemzet azon lelkes hangulatának fentartása, amelynek létezését, amelynek dicső jelenségeit – gondolom – mindnyájan elismerjük.

Hiszen ez a hangulat, hiszen ez az elszántság, hiszen ez a lelkesedés nem olyan gyenge, hogy ilyen tüszurásoknak próbáját ne tudná kiállani. De azért mégis nagy hiba ilyen tüszurásokat alkalmazni, azért mégis nagy hiba kis és nagy dolgokban ennek a nemzetnek türelmét próbára tenni, (*Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) azért igen nagy hiba kis és nagy dolgokban nem mutatni, nem követelni ezen nemzet ideáljai, ezen nemzet érzelmei iránt minden tényezőtől azt az elismerést, azt a kiméletet, azt a tekintetet, sőt azt a támogatást, melyet ez a nemzet, mint a monarchia hadviselésének és a dinasztia hatalmi állásának egyik legnagyobb támasza, egyik legerősebb oszlopa, megérdemel. (*Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Ennyit a cenzuráról és egyéb belügyi kérdésekről.

[...]

### **Sághy Gyula felszólalása a második indemnítási javaslat képviselőházi vitájában. (1915. december 10.)<sup>39</sup>**

**Sághy Gyula:**

[...]

Áttérek már most rövidesen a cenzura kérdésének tárgyalására. Elismerem, hogy a cenzura szükséges rossz. Elmegyek addig a határig is, ameddig a miniszterelnök ur ment el, csakhogy

39 KN, 1910. XXVII. kötet, 594. ülésnap.

azzal a hozzáadással, hogy én ezeket a határokat betartva is szeretném látni. Ő azt mondja, hogy a cenzurának addig kell mennie, hogy ne jelenhessék meg a lapokban semmi olyan, ami a hadviselés érdekeit bármely irányban veszélyeztetné, azután hogy nem jelenhet meg a sajtóban osztály elleni izgatás, lázadásra való izgatás, hatóságokkal való renitenciára izgatás. Ebben egyetértek vele. Helyes. Ezen túl azonban nem megyek. Az nem helyes, hogy belügyi és külpolitikai kérdésekhez a sajtó hozzá nem szólhat teljes szabadsággal. Megtörtént, hogy a vámunióról egész sereg cikk és brosúra jelent meg, melyek gazdasági érdekeinket erősen tágálják, ezekkel szemben pedig a válaszcikkeket és brosúrákat megjelentetni nem volt szabad.

Megtörténik, hogy sokszor egészen ártatlan cikkek nem jelenhetnek meg, másszor pedig egyes lapokban egész kozmopolita irányú cikkek vannak és olvastam olyan is, mely a hadviselés érdekeit is tágálja, mert alkalmas volt a lelkesedés lohasztására, mégis akadály nélkül megjelenhetett egyes lapokban. Nem akarok itt eseteket idézni, csak egy példát hozok fel, mely nagyon jellegzetes, a nagyon is hirhedt vagy híressé vált Szegfű-ügyre vonatkozólag. (*Halljuk! Halljuk!*) Egy a hadviselés érdekeire nézve egészen közömbös cikkek megjelenését egyszerűen letiltották erős fenyegetés kíséretében az illető lappal szemben. A képviselőház fóruma elé – elismerem, – nem tartozik a tudományos érték eldöntése; ez a tudományos fórum elé tartozik.

De annyi bizonyos, hogy, amint tegnap Apponyi Albert gróf t. képviselőtársam is igen jól hangsúlyozta, ez a magyar nemzeti hagyományt, a magyar nemzeti kegyeletet sértő munka, amely a magyarság széles rétegeiben általános felháborodást keltett. Vajjon most, amikor minden surlódási pontot lehetőleg kerülni kell, tapintatos dolog-e, hogy épen a Rákóczi-korszak becsmérőjét egyetemi magántanárságra akarják most habilitálni? Vajjon tapintatos dolog-e ez magától a budapesti egyetemnek bölcsészeti fakultásától? Vajjon tapintatos-e magától ettől az urtól ezt most sürgetni?

[...]

**Sümei Vilmos felszólalása a második  
indemnítási javaslat képviselőházi vitájában.  
(1915. december 11.)<sup>40</sup>**

**Sümei Vilmos:** T. képviselőház! Ha nem volnának ilyen rendkívüli viszonyok, akkor nekünk, szerintem, nem volna szabad ilyen házszabályok mellett ezt a vitát folytatnunk. Végre is ebben a parlamentben olyan férfiak ülnek, akik a világ bármely parlamentjének dízére válnának. Hiszen a most lefolyt pár nap alatt is Apponyi Albert, Andrassy Gyula, gróf Károlyi Mihály szónoklatai olyanok voltak, amelyek a világ bármely parlamentjének dízére váltak volna és amit a béke érdekében elmondottak, az, azt hiszem, nemcsak nálunk okozott végtelen nagy örömet és boldogságot a népek millióinak, hanem még az ellenséges államok polgárai is a legnagyobb örömmel értesültek róla, ha ugyan sajtójuk megírta.

[...]

Igaz, hogy a miniszterelnök urnak erről más véleménye volt és sajnálkozott azon, hogy Andrássy Gyula és Károlyi Mihály ezt a békeszótat elmondotta. És talán ennek tudható be az a körülmény is, hogy Bécsben a cenzura még azt is el merte követni, hogy Magyarország büszkeségének, Andrássy Gyulának parlamenti beszédét szó szerinti szövegében közölni nem engedte és csak nagy közbenjárás után adhatta ki a beszédet egy bécsi újság. Pedig tudjuk nagyon jól, hogy a német birodalmi kancellárnak békebeszéde, annak egész tartalma egészen más jellegű volt, mint a gróf Andrássy Gyuláé, s azt mégis a bécsi sajtó s a világ minden orgánuma közölhette.

[...]

Mit szólnak önök ahhoz, hogy most már egy egész csomó olyan kórház van, ahova a magyar lapot be sem eresztik?

Nem akarok senkinek ártalmára lenni, nem akarok senkit senki kedvéért kiszolgáltatni, de én majd bizonyítékkal szolgálok arra, hogy különösen ellenzéki lapokat egyáltalában nem engednek be, ime a kezemben van, ma kaptam két ilyen bizonyítékot. Az egyikben Bécs város egyik kórházából, amelyben majdnem kizárólag magyar fiúk ápolatnak, azt írja egy magyar fiú, hogy »ne méltóztassék magyar lapot küldeni, mert hiszen a kórház parancsnoksága nem adja ki a magyar fiúknak«. Vagy ime itt van a másik levél; Brünnből egy német ember, papi ember írja. Mellesleg megjegyzem, hogy természetesen az illető lapokat díjtalanul küldik, mert hiszen olyan példátlan áldozatkészséget katonáink és sebesültjeink iránt a legdús gazdagabb mágnások sem tanúsítanak, mint a magyar sajtó.

Azt írja az a brünni ember: »Die hierörtliche Militärverwaltung und Platzkommando zu den verbotenen Blättern gehört, « szóval, hogy ez az ellenzéki lap ki van tiltva a katonai kórházi parancsnokság által. Méltóztatnak tudni, hogy a cenzura mennyire óvatos. Hiszen egyetlenegy újság sem írhat olyasvalamit, ami az állameszme ellen irányulna, vagy pl. izgatást tartalmazna Ausztria ellen, hiszen minden lap már a saját jól felfogott érdekében is legjobb meggyőződése ellenére tartózkodik olyasvalamit publikálni, mert hiszen a kormánynak nagyon is módjában áll az ilyen lap életét lehetetlenné tenni. Daczára annak tehát, hogy a cenzura a leggondosabban ügyel arra, hogy egyetlenegy lap se közölhessen ilyesmit, mégis ilyen rendeletet adnak ki!

Ezeket különös figyelmébe ajánlom a t. miniszterelnök urnak. De úgy látom, még neki sincs elég hatalma, hogy ezekkel szemben megkoczkáztassa az ellenállást, és hogy megmondja neki azt, hogy a magyart becsülje meg az osztrák is és mindenki ezen a világon.

[...]

**Esterházy Móricz felszólalása a második  
indemnítási javaslat képviselőházi vitájában.  
(1915. december 11.)<sup>41</sup>**

**Esterházy Móricz:**

[...]

Mielőtt beszédem tulajdonképeni tárgyára áttérnék, engedelmet kérek, ha pár rövid szóval foglalkozom azokkal a kijelentésekkel, melyeket a t. minisiterelnök ur a minap és a tavasszal is a cenzura kérdésében itt a házban tett és amely kijelentéseket én legnagyobbbrészt magamévá teszem. Ő azt mondta, hogy a cenzura a háborúban szükséges rossz, amelynek hátrányait azonban lehetőleg korlátozni kell. Ezt aláírom.

Egyre azonban szerény véleményem szerint nem adott felvilágosítást a t. minisiterelnök ur, és van egy pont, amelyet szerintem igen helyes volna tisztázni. Ez pedig az, hogy ezt a helyes elvet miképen véli ő úgy érvényesíteni, hogy gyakorlatban is keresztülvitessék. Mert azok az anomáliák, melyek a cenzura terén minduntalan felbukkanak, nem abból erednek, amit a t. minisiterelnök ur említett, hanem onnan, hogy igen sok esetben nem tartják meg a különben helyes alapelvet és kiterjesztik a cenzurát olyan kérdésekre is, amelyek a hadviselés menetével, vezetésével, hadi titkokkal, vagy katonai érdekekkel egyáltalán semmiféle összefüggésben nincsenek.

A felelősség tekintetében is jó volna tisztázni, hogy a parlament előtt a cenzuráért a t. minisiterelnök urat, vagy pedig a t. igazságügyiminisiter urat illeti-e a felelősség. Én, őszintén szólva, ezt nem tudom, és engedelmet kérek e tájékoztatlanságomért, de viszont tapasztaltuk, – hiszen minden apró-cseprő anomáliával a t. minisiterelnök ur nem foglalkozhatik – hogy bizonyos esetekről előzetes tudomása nem volt, sőt szerintem nem is lehetett.

[...]

**Ugron Gábor felszólalása a második  
indemnítási javaslat képviselőházi vitájában.  
(1915. december 11.)<sup>42</sup>**

**Ugron Gábor:**

[...]

Véleményem szerint ilyen terhes időkben egységes bizalom nélkül vajmi nehéz kormányozni. A kormány a háboru kitörése után nyomban – nagyon erősnek érezvén magát – nem óhajtót-

---

41 KN, 1910. XXVII. kötet, 595. ülésnap.

42 Uo.

ta ennek az egységes bizalomnak előfeltételeit megteremteni, nem óhajtotta a terhes munkát megosztani, a tehetségeket, a dolgozni akarást és tudást az egész vonalon felhasználni.

Tehette ezt jól vagy rosszul, de megszerzett ezzel magának egy kétségtelen megállapítást, a teljes és osztatlan felelősség viselését, annak minden súlyával egyetemben.

De van a kormány illetén állásfoglalásának egy másik, kétségbevonhatatlan konzekvenciája is. Nem támaszkodván egységes bizalomra, köteles munkálkodását, kormányzásának minden tényét és megnyilvánulását, a hadviselés érdekét érintők kivételével, a legteljesebb ellenőrzés, a legnyilvánosabb kritika bonczkésének alávetni. Ezt a kritikát, t. ház, elsősorban a parlamentnek kell gyakorolnia. Azonban a féléves időközökben összeülő parlament, megfosztva a teljes munkakifejtés módjától és eszközeitől, az ellenőrzésnek és az irányításnak ezt a reáharulól kötelességét nem teljesítheti. Így nem robbanhat ki, időről időre – pedig a kormánynak is érdekében lenne – a közvéleményben napról napra fokozódó általános elégedetlenség. (*Úgy van! Úgy van! a baloldalon.*)

De nem gyakorolhatja, t. ház, a köteles ellenőrzést a sajtó sem, a mely igazán csodálatos és különböző vekszaturáknak van kitéve, teljesen kiszolgáltatva, az a sajtó, amelynek nagy része volt a milliárdos hadikölcsönöknek összetoborzásában, az a sajtó, amely milliós gyűjtésekkel elpusztult falvakat épít fel és megélhetési alapot ad az örök sötétség mártírjainak, a háború bénáinak és rokkantjainak. Fehér lapok és hasábok jelzik a drágaság uzsorásainak, (*Úgy van! a baloldalon.*) a háború hiénáinak gaszágait ostorozó czikkek helyét, (*Úgy van! a baloldalon.*) töröltetnek a kormányzati tények kritikáját tartalmazó sorok azokból a lapokból, amelyek, ne feledjük el, a háború első kilencz terhes gondolatokkal telt hónapjában a nemzeti bátorság, a ki nem oltható bizakodás, a meg nem rendülő kitartás fentartása terén a harczoló katonák után ennek a nemzetnek talán a legnagyobb szolgálatot tették. (*Igaz! úgy van! a baloldalon.*)

Láthatjuk ezekből, t. ház, hogy magyarul verekedni lehet, de magyarul megszólalni nem. Vállalta is mindenki a nehéz megpróbáltatások alatt a hallgatást, kerültünk minden politikai ellentétet, de bízunk abban, hogy nem semmibehevés, nem lekicsinylés lesz a jutalmunk.

[...]

### **Rakovszky István interpellációja a sajtócenzúra alkotmánysértő voltáról, valamint Balogh Jenő igazságügyminiszter válasza. (1915. december 15.)<sup>43</sup>**

**Rakovszky István:** T. képviselőház! Nagyon sajnálom, hogy a t. ház figyelmét ismét igénybe kell vennem a cenzúra tulkapásai miatt; de mult felszólalásom alkalmával a t. ház elnöke engem a bizonyítás terén félbeszakított, amiért utólag igen hálás vagyok, mert ezáltal felmentett engemet és a t. házat is attól az unalomtól, hogy azt a cikket végig felolvassam. Időközben ugyanis olyan adatok birtokába jutottam, amelyek sokkal jobban és érdekesebben világítják meg azt az alkotmánysértő, törvénytelen, önkénykedő és csak párturalmi czélokot szolgáló eljárást, melyet a cenzúra részéről látunk.

43 KN, 1910. XXVII. kötet, 597. ülésnap.

Mielőtt azonban erre rátérnék, tisztáznom kell a felelősség kérdését. Ma nem tudjuk, ki felel a cenzura túlkapasáért, mert az olyan desaveu-k után, aminőkben a t. miniszterelnök ur a cenzurát két ízben is részesítette, az az érzés támad bennem, hogy a miniszterelnök ur nem hajlandó ezért felelősséget vállalni. Így tehát az igazságügyminiszter urhoz fordulok, mert az 5482., az 5483. és a 12.001. számú miniszteri rendeletek támpontot nyújtanak nekem arra nézve, hogy a felelősség a t. igazságügyminiszter urat illeti.

A t. miniszterelnök ur azt mondta, hogy ha mi már a cenzurát behoztuk, ez által mindenesetre gyarló állapotot teremtettünk. Hát bocsánatot kérek, itt az ellenzék padjain senki, de senki, sőt tovább megyek, még a sajtó köréből sem állítja senki, hogyha a mai viszonyok között egy olyan cenzurát létesítenek, amely csak arra terjed ki, amire a törvény és ezen idézett rendeletek kiterjednie jogot adnak, ez gyarló állapot volna. *(Úgy van! balfelől.)*

Hiszen a sajtó képviselői maguk kérték és kívánták, hogy ellenőrzés alá vegyék őket a katonai hírek közlésénél, mert kellő szaktudás és a helyzet megítélése nélkül nem tudhatják, mit lehet a katonai célok elérése és a háború eredményes vitele biztosításának szempontjából közölni. Ha tehát a cenzura ezen körzetben mozog, akkor nem gyarló, hanem mi, ellenzékiek is, a kivételes háborús idők alatt üdvös, jó és szükséges dolognak tekintjük azt. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* A gyarlóság akkor kezdődik, t. képviselőház, mikor a cenzura tűrhetetlen állapotokat teremt, mikor a nagyközönség gyámság alá való helyezését jelenti nemcsak a hadi hírek terén, de az egész vonalon. Akkor kezdődik, amikor szabadság a visszaélések számára, azoknak a hadiszállítóknak a részére, akik nem korrektül járnak el, amit, hogy ily irányban is fel lett használva a cenzura, igazolni és bizonyítani fogok. *(Halljuk! Halljuk! balfelől.)*

A másik kérdés, hogy mi az alapja ennek a cenzurának? Alapja az 1912:LXIII. tcz. 11. és 23. §-a, azonkívül három miniszteri rendelet, az 5482., 5483. és a 12.001 számú rendeletek.

Nézzük, mit mond az 5482. számú miniszteri rendelet *(olvassa:)* »A m. kir. ministerium Magyarország egész területén az osztrák-magyar monarchia két állama fegyveres erejének állásáról, mozdulatairól, erejéről és működéséről, az erődök és erődítmények állapotáról, ugyszintén az e fegyveres erő számára szolgáló fegyverek, hadiszerek és szerelvények mennyiségéről vagy élelmiszerek hollétéről, mennyiségéről és minőségéről vagy szállításáról a sajtó útján történő közléseket ezennel eltiltja.«

Itt tehát körül van írva egész határozottan, hogy mit nem szabad a sajtónak írnia. Erre nézve a büntetési szankciók is megadattak.

A második, az 5483. sz. miniszteri rendelet felhatalmazza az igazságügy miniszter urat és a kereskedelemügyi miniszter urat, hogy ezen rendelkezés keretében a kellő intézkedéseket tegye és megjelent a 12.001. számú rendelet, amely kijelenti 5. §-ában *(olvassa:)* »az ellenőrzésre hivatott hatósági tag az időszaki lap köteles példányát azonnal, más sajtótermékeket kérelem nélkül átvizsgálja és ha arról győződik meg, hogy a sajtótermékkel oly bűncselekmény követtetik el, amely esetleg a hadviselés érdekeit érinti, a sajtótermék szétküldését meggátolhatja, ellene eljárhat.« Továbbá »az előbbi bekezdés esetében, valamint akkor is, ha a sajtótermék hivatalból üldözendő más bűncselekmény ismervét viseli magán.«

Itt egészen pontosan körül van írva a törvény 6. §-ában, hogy azon esetek is ide tartoznak, amidőn az illető sajtótermék a nagy közönségben nyugtalanságot vagy izgalmat kelt, hátrányos befolyással lehet a monarchia katonai helyzetére és a hadviselés érdekeit is veszélyezteti. És most következik egy komikum ebben a rendeletben, az t. i., hogy ezen izgalmakat és nyugtalanságot keltő híreket azonban szabad akkor közölni, ha a hírek a m.

kir. ministerelnökség sajtóirodája révén jutnak az illető lapoknak a tudomására. (*Derültség balfelől. Mozgás jobb felől.*)

Ez tehát a cenzurának alkotmányos és jogi alapja. Most nézzük, hogy miként kezelte ezt a jogkört a cenzura. T. elnök ur, most nem vitában szólalok fel, felolvashatnám, de nem fogom ezzel a házat untatni, (*Halljuk! jobbfelől.*) az általam összegyűjtött letiltott cikkeket. Ezek szólnak a lisztről, a lisztdrágaságról, a czukordrágaságról, a kartellről, a kartell győzelméről, a hadiszállítókról, (*Mozgás balfelől.*) élelmiszeruzsorásokról és hasonlókról. Valamennyit letiltották. (*Mozgás balfelől.*)

De nemcsak olyan cikkek vannak letiltva, hanem az »Alkotmánynak egy ártatlan tárczacikke is, olyan ártatlan tárcza, uraim, hogy – igazán – az ilyent a kisgyermek is bátran elolvashatják. Ime itt az a tárczacikk, a czime: »Pest«. Amint méltóztatnak látni, itt van a cenzurának a javítása is és én most ennek a feuilletonnak a katonai hadmozdulatokra és a hadviselésre nézve veszedelmes részét fel fogom olvasni. Ez ekként szól (*olvassa:*) »A pesti korszón: a fenséges Duna-parton, ahol a déli órákban a város elegáns közönsége összegyűl, rokonszenves figyelemmel szemlélik a német tiszteket. Hasonló melegséggel fogadják őket a ragyogó kávéházakban, színházakban és más nyilvános helyeken. A német sebesült katonákkal előzékeny szeretettel bánnak az utcákon, magam is gyakran láttam, hogy hölgyek – mihelyt német sebesült katonákat pillantanak meg az utcán – a legközelebbi virágkereskedésben virágokat vesznek és nekik adják át.« Ez az utolsó passzus, hogy a pesti hölgyek virágokat vesznek nekik, nagyon izgathatta az urakat, mert a tisztelt cenzor ur ezt külön kék czeruzával húzta át. (*Derültség balfelől.*) Egy látszik, nagyon féltékeny ur lehet az illető. Ez az egyik.

De nemcsak ez történt. Felolvastam azt, hogy a hatóságoktól jövő tudósításokat még akkor is szabad közölni, ha izgatók. Ime itt van, pl. a nagyváradi katonai parancsnokság 7949. elnöki szám alatt átíratot küldött Bihar megye alispánjának, amelyben panaszt emel az ellen, hogy a bevonult katonák ahelyett hogy egyenesen jelentkeznének a parancsnokságoknál, napokon át bolyonganak, eljárnak a korcsmákba, későn vagy épenséggel be nem vonulnak és erre felhívja a figyelmet. Ennek az átíratnak tartalma rendeleti utón adatott ki az alispán által az összes főszolgabíráknak és megjelent ez egész terjedelmében a nagyváradi »Tiszántúl«-ban is, amely újságból, vágták ki ezt a kezemben levő közleményt. És daczára annak, hogy ez már kinyomatott és megjelent, Budapesten a cenzura – rajta van a bélyegzője azt a hirt, amelyet egy másik újság már közölt, nem engedte meg itt közölni. (*Mozgás.*)

T. ház! Itt nemcsak ilyen dolgokról van szó; ezek közvetett bizonyítékok s, én most a közvetlen bizonyítékokra térek át. Én igazságot akarok szolgáltatni a cenzurának. A legelső szemelvény letiltása, amelyet itt fel fogok olvasni, egy nagy országos veszedelemnek vette elejét, mert egy kártékonyan működő és veszedelmes forradalmárnak működését tette lehetetlenné. Igazságos akarok lenni. 1915. február 14-én a cenzura a következőket rendelte el. (*Olvassa.*) »A hadfelügyeleti bizottság sajtóbizottsága tisztelettel kéri a t. szerkesztő urakat, hogy Wekerle Sándor beszédét csak a Távirati Irodában megjelent szöveg alapján közölje, kivonatot is csak ebből a szövegből adjon, valamint beszédét kommentárral is csak e szöveg alapján kísérvé.« (*Elénk derültség a baloldalon.*) Ime tehát, t. ház, Wekerle Sándor mint forradalmár, (*Derültség balfelől.*) akinek beszédét nem szabad olvasni, nem lehet közölni. Hát ez már igazán a neveltség netovábbja. Mert én nagy tisztelője s igazán nagyrebecsülője vagyok Wekerle Sándornak, de a legfantasztikusabb fantáziámmal sem tudom elképzelni őt forradalmárnak és olyannak, aki köznyugtalanúságot tudna előidézni.



De most következnek egy még nagyobb mértékben veszedelmes férfinak, Reichskanzler Bethmann-Hollwegnek a beszéde. (*Derültség a baloldalon.*) Itt van a letiltás (*olvassa:*) »Bizalmas értesítés. A sajtóbizottság felsőbb utasítására«, – tehát a t. minister urnak az utasítására – »közli a t. szerkesztő urakkal, hogy a német birodalmi kancellár beszédének azt a részét, amely az Olaszországnak tett engedményeket részletezi, közölni feltétlenül tilos. Budapest, 1915. május 20.«

Tehát mi, akiket ez legelső sorban érint, mi akik egyes-egyedül viseljük el ennek az olasz támadásnak minden baját és nehézségét, akik tűrjük azt a sok szenvedést; mi magyarok, akiknek odalenn vérző katonáit azokban a lövészárkokban alig-alig hogy kicserélik; mi nem vehetünk tudomást arról, amiről minden nemzetnek szabad idejekorán tudomást vennie; csak minékünk nem szabad tudomást vennünk erről, akkor, midőn egy magas hivatalos állásban lévő egyéniség szükségesnek tartja az ő saját országát felvilágosítani, amely ebben a háboruban nem vérzik, amely eddig a háborúból kifolyólag érintve nem volt. Bocsásson meg, t. igazságügyminister ur, ha ez nem gyámság alá helyezése a nagyközönségnek, ha ez nem hatalmi tultengés és őrjöngés, akkor semmi sem az, amikor egy hivatalos állásban lévő személy hivatalos helyen mondott beszédét nem volt szabad leközölni.

A képviselőház prerogatívájába is nyul bele a cenzura a következőkben (*olvassa:*) »Május 12. fél tíz órakor. A képviselőházi beszédek cenzura alá nem kerülnek. A lapok tehát a parlamentben elhangzott beszédekből tetszés szerinti kivonatot közölhetnek. A sajtóbizottság felsőbb meghagyásból azonban felkéri a t. szerkesztőségeket, hogy Vázsonyi Vilmos mai interpellációjához semmi kommentárt ne fűzzenek. Ez az a híres Auffenberg-féle ügy volt, melynek egyik része felsüléssel végződött. Szóval akkor, amikor közérdekről volt szó, mely a parlamentben is szóvá tetetett, ehhez kommentárt fűzni nem volt szabad. (*Tovább olvas:*) »A hadfelügyeleti bizottság sajtóalbizottsága a Budapesti Tudósító útján felkéri a t. szerkesztőségeket, hogy Az Est külön kiadásában megjelent annak a hírnék átvételét, hogy nálunk külföldi mintára koncentrációs kabinet volna alakulóban, mellőzni sziveskedjenek.« (*Derültség a baloldalon.*) T. igazságügyminister ur, én mégis csak szeretném tudni, hol van ez a kérdés a háboruviselés érdekeivel és céljaival vagy ezek veszélyeztetésével összefüggésben?

Most bizonyítani kívánom azt, hogyha a drágaságról akartak a lapok írni, ezt is elnyomták, úgyhogy idejekorán nem lehetett sem a kormányt informálni az ország hangulatáról, sem az országot tájékoztatni arról, hogy mi történik. (*Olvasza:*) »A Magyar Távirati Iroda jelenti: A hadfelügyeleti bizottság sajtóalbizottsága nem óhajtja megakadályozni« – nem óhajtja megakadályozni – »hogy a hírlapok a drágaság kérdésével foglalkozzanak. Tisztában van azzal, hogy az újságok cikkeikben a közhangulatnak adnak kifejezést. Mindazonáltal szives figyelmébe ajánlja a t. szerkesztő uraknak, hogy az ügy érdekében a drágaság kérdését nyugodt hangon és higgadt modorban tárgyalják,« – (*Helyeslés jobbfelől.*) – »annál is inkább, mivel a drágaság enyhítésére szükséges rendszabályokkal az illetékes tényezők ép ezidőszert foglalkoznak. Egyúttal figyelmébe ajánlja a bizottság a t. szerkesztő uraknak azt is, hogy az ez évi termés értékesítésének kérdése a legközelebbi napokban megoldást fog nyerni és amint a kormány véglegesen megállapította a szükséges intézkedéseket, ezeket haladéktalanul nyilvánosságra fogja hozni.«

(*Tovább olvas:*) »Junius 9. Azok a cikkek, amelyekben a sajtó egy része az utóbbi napokban a budapesti drágaság kérdésével foglalkozott, a nagyközönség körében az élelmiszerek beszerzésének nehézsége folytán amugy is uralkodó ingerültséget olyan mértékben fokozták, hogy annak megnyilvánulása felettébb sajnálatos következményekkel járhat, illetve már járt is, mint a csepeli eset mutatta. A kormány, amely teljes erővel fáradozik a bajok leküzdéséért, a sajtó ezen izgatását a mostani helyzetben egyenesen veszedelmesnek tartja. A sajtóbizottságot

felsőbb helyről nyomatékosan figyelmeztették, hívja fel a szerkesztőségeket, hogy a drágaság kérdésével foglalkozó összes cikket a sajtóbizottságnak előzetes cenzura végett feltétlenül és minden körülmények között bemutassák.« *(Tovább olvas:)* »A sajtóbizottság felső utasításra kéri a t. szerkesztőségeket, hogy a Pesti Napló vasárnapi számának 14-ik oldalán »Ki a jövő embere?« czimen megjelent cikkének átvételét s az abban foglalt témának megemlítését és tárgyalását egyáltalán mellőzni sziveskedjenek.« *(Derültség a baloldalon.)*

Uraim, én kitűzők egy pályadíjat [...] Azt kérdi a miniszterelnök ur, hogy mennyit? Én a miniszterelnök ur bőkezűségére bízom, hogy mennyit. *(Derültség.)* Kitűzők egy pályadíjat arra nézve, hogy senki sem fogja tudni megmondani, hogy ki a jövő embere és hogy ez a cikk kit gondol. *(Derültség.)* Ez a cikk ugyanis egy az osztrák viszonyokkal foglalkozó közlemény volt, amely Stürgh osztrák miniszterelnök közeli bukásáról beszélt és különféle fantasztikus kombinációkat állított fel, amelyekből egyetlen egy sem vált eddig be és nem is fog bevalni. Ezt az ártatlan cikket nem volt szabad leadni és kommentálni, ami úgy látszik a cenzura figyelmét elkerülte. *(Tovább olvas:)* »A hadfelügyeleti bizottság sajtó albizottsága a Magyar Távirati Iroda útján felkéri a t. szerkesztőségeket, hogy az Auffenberg-ügynek bécsi tárgyalásáról b. lapjukban semmit se közöljenek.« Ez volt az Auffenberg-ügy. *(Tovább olvas:)* »A sajtóbizottság felsőbb utasításra kéri a t. szerkesztőségeket, hogy arról szóló közleményeket, hogy boldogult királynénk szalonkocsija a trónörökös udvari vonatába bekapcsolatott, semmi körülmények között ne hozzanak.« *(Derültség a baloldalon.)* Hát az, hogy egy szalonkocsi a vonatba bekapcsolatik-e vagy nem, ez lehet bűncselekmény, amely izgató?

Kérem, a trónörökös bent ült a vonatban, a nélkül a szalonkocsi nélkül is. A t. képviselő urnak csak a szalonkocsi ellen elkövethető merénylet fáj? Hiszen a trónörökös ugyanis azon a vonaton utazott. *(Tovább olvas:)* »A sajtóbizottság felsőbb meghagyásra felkéri a t. szerkesztő urakat, hogy a törvényhatóságoknak Ó felsége elé járuló hódoló küldöttségéről írva, mellőzzék azt a témát, hogy a horvátországi megyék és városok állítólag külön küldöttségben fogják a horvát nép hódolatát tolmácsolni. A sajtóbizottság annál is inkább felkéri erre a szerkesztőségeket, mivel a kérdés elintézés alatt van és így a hír maga nem felel meg a valóságnak.« *(Helyeslés a jobboldalon. Tovább olvas:)* »A hadfelügyeleti bizottság sajtóbizottsága felsőbb utasításra kéri a t. szerkesztőségeket, hogy az élelmezés ellátására vonatkozó közleményeket a sajtóalbizottságnak kivétel nélkül bemutatni sziveskedjenek.« »A sajtóbizottság a Magyar Híradó mai fővárosi közgyűlési tudósítását szó szerinti szövegében változtatás nélkül bocsátotta a sajtónak rendelkezésére, a kommentárok előzetes bemutatását pedig abból a célból kéri, nehogy az ellenséges külföld esetleges tulsötét képet kapjon a főváros és az ország közlélmzéséről.« *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Bocsánatot kérek, ez nem helyes. Azt hiszik az urak, hogyha a szöveget közrebocsátották és ha az eredeti szöveg olyan tartalmu, hogy az nyugtalanságot kelthet, hogy akkor a kommentárok fogják a nyugtalanságot fokozni? Nem, mert kommentárokat lehet az ügy érdekében is írni és meg vagyok róla győződve, hogy a sajtó a maga hazafiságánál fogva olyanokat irt volna, amelyek megnyugtatóan hatottak volna. *(Olvasza:)* »A hadfelügyeleti bizottság sajtó albizottsága felkéri a t. szerkesztőségeket, hogy további intézkedésig zászlókra, vagy jelvényre vonatkozó minden cikket vagy hirt az albizottságnak feltétlenül mutassanak be.«

[...]

*(Olvasza:)* »A sajtó-albizottság a nagyváradi királyi ügyészségnek óhajára külön is kéri a t. szerkesztőségeket, hogy a hadiszállítások körül elkövetett visszaélések miatt Nagyváradon fo-

lyamatba tett eljárásokról csak a hivatalosan kiadott közleményeket sziveskedjenek közölni.«

Akárhogy volt, de vagy az összesekre kellene ezt kiterjeszteni, vagy egyikre sem, de nemcsak a nagyváradiakra vonatkozólag, amelyekről tudjuk, hogy városi nagy gyászt okoztak.

(*Olvassa:)* »Bizalmas. A sajtóbizottság tisztelettel felkéri a szerkesztő urakat, hogy amennyiben a bécsi kereskedelmi és iparkamarában tartott osztrák képviselői összejövetelről tudósítást közölnek, e közleményeket a sajtó-albizottságnak bemutatni sziveskedjenek.« Itt gazdasági kérdéstről van szó.

(*Olvassa:)* »Bizalmas értesítés. Tekintettel arra, hogy egy budapesti ujság ma reggel megjelent vezércikkében barátságosan hangon irt a görögökről [...]« Ezt eltiltja. (*Felkiáltások a jobboldalon: Okosan!*) Ez még a legenyhébb. (*Derűtség a jobboldalon.*)

(*Olvassa:)* »A sajtóbizottság felkéri a t. szerkesztőségeket, hogy arról a körülményről, hogy a hadvezetőség intézkedése szerint november 16-tól kezdve a hadifoglyok után senkinek nem fizetnek élelmezési térítést, a hírlapokban meg ne emlékezzenek, se pedig ezt az intézkedést ne kommentálják.« (*Felkiáltások a jobboldalon: Állami érdek!*)

Volt még egy hír, amely a horvát országgyűlésben elmondott egy beszédnek, a horvát országgyűlés elnöke beszédének közlését megtiltotta. (*Mozgás és derűtség a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Nincs itt a kezemügyében, talán már a gyorsirodában van, de nagyon eredeti és szép dolgok lehettek azok, amelyeket a horvát országgyűlésnek elmondott az elnöki székben, ha ugyanazt a beszédet itt Magyarországon elmondani vagy reprodukálni nem volt megengedve és azt hiszem, hogy az országnak nagyon rossz szolgálatot tesznek azzal, ha nem engedik meg, hogy ily kérdésekben tisztán lásson.

A legutolsó, aki cenzura alá esett, Pest vármegye érdemes alispánja. A legutóbbi közigazgatási bizottsági üléséről a következő tudósítást írja a könyvatos (*Olvassa:)* »Pest vármegye közigazgatási bizottsága ma tartotta rendes havi ülését gróf Ráday Gedeon főispán elnöklésével. Az ülés első tárgya az alispán jelentése volt, mellyel kapcsolatban Förster Aurél szóvá tette a tengeri rekvirálásának kérdését. Fazekas Ágoston alispán válaszolt a felszólálásra.«

De hogy mit válaszolt, mai napig sem tudjuk, mert Pest vármegye alispánjának nyilatkozatát is cenzurálják. Ez is nagyon értékes jele annak a meglegedettségnek, amely uralkodik az országban, hogyha már az alispánok beszédeit, tehát közhivatalnok beszédeit sem lehet közölni.

Mindezek után, t. ház, a következő interpellációt vagyok bátor intézni az igazságügyminister urhoz.

Interpelláció az igazságügyminister urhoz :

Vállalja-e a minister ur az alkotmányos felelősséget a cenzura működéséért?

Ha nem vállalja, akkor kit terhel az alkotmányos felelősség?

Ha igen, akkor miként egyeztethetők össze azok a tulkapások, amelyeket a cenzura megengedett magának szemben az igazságügyminister és a m. kir. kereskedelemügyi minister által kibocsátott 12.001/1. számú rendeletük 5. és 6. §-aival?

Mily intézkedéseket szándékozik tenni, hogy a sajtószabadságot és a nagynyilvánosságot mélyen sértő törvényellenességek és önkénykedések egyszer s mindenkorra megszűnjenek? (*Helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

**Balogh Jenő igazságügyminister:** T. ház! Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy eltekintve az idő előrehaladottságától is, azokat, amiket mondani szándékozom, igen rövidre foghatom, és röviden válaszolhatok a t. képviselő ur interpellációjára.

Azzal kezdem, hogy a legkategorikusabban kijelentem, hogy a teljes felelősséget vállalom a cenzura körül esetleg elkövetett hibákért is, habár, mint mindjárt hozzá fogom tenni, azok

részben a cenzura természetrajzából, – ezt a kifejezést gróf Apponyi Albert t. képviselő ur használta egy más alkalommal, – természetesen következnek.

T. ház! Egész nyugodtsággal állítom, hogy a kormány a most már több mint 16 hónapra terjedő idő alatt, amely időben a jogszabályok, amelyeket a t. képviselő ur felolvasni szives volt, hatályban vannak, minden igyekezetével azon volt, hogy a hadviselés érdekében szükséges előzetes vizsgálatból a sajtószabadság nagy érdekeire, amelyet a kormány minden tagjával én is szívesen hordok, minél kevesebb hátrány és sérelem essék. Ha minden irányban ezt el nem kerülhettük, az épen a cenzura természetében rejlik, de a főtétele az volt, hogy a legnagyobb kimérettel gyakoroltuk a cenzura körüli jogainkat.

A kormány különben szolidáris mindenben és ebben is és a kormány számos tagja, első sorban a t. miniszterelnök ur többször érintkezett e kérdésben velem. Hogy e jogokat a legnagyobb kimérettel gyakoroltam, arra nézve engedje meg a t. ház, hogy néhány rövid adatot hozzak fel. *(Halljuk!)*

Habár az 1912:LXIII. tc. cikk 11. §-a módot ad a kormánynak arra, hogy egyes lapok megjelenését a háború tartamára általában eltilthassa, ha a hadviselés érdekét érintik, tudtommal ily intézkedés egyetlenegy esetben történt, valami Rendkívüli Újság című, egészen jelentéktelen lapra nézve, – azt hiszem – épen a hadviselés érdekét érintő közlemények folytán. Az egész ügy nem volt olyan, mely bármily izgalmat okozott volna vagy a sajtószabadságot érintette volna. Ellenben nem éltem azzal a jogommal, amelyet szintén az 1912:LXIII. tc. 11. §-a ad meg, hogy az előzetes cenzurát épen a hadviselés érdekében az összes lapokra elrendeljem, hanem kivéve a harcshintér közvetlen szomszédságában lévő néhány megyét, – különösen a legutóbbi szerb offenzívára való tekintettel tartottam ezt szükségesnek – az ország legnagyobb részében előzetes cenzura 16 hónap alatt általában elrendelve nem volt, hanem egyes konkrét esetekben, amikor t. i. bizonyos lapok a hadviselés érdekét érintő híreket közöltek – bizonyára tévesen, nem rosszakaratból, mert a sajtónak teljes jóhiszeműségét különösen hangsúlyozni akarom, tehát ismétlem, csak tévedésből és helytelen felfogásból – néhány lapra nézve – nem csináltam statisztikát, mert nem tudtam, hogy mire fog kiterjedni a t. képviselő ur interpellációja, de hamar össze lehet a statisztikát állítani – minimális számban rendeltetett el az előzetes cenzura és pedig minimális időre; voltak lapok, ahol egy-két napra, a leghosszabb idő gondolom két hét volt. Ha összehasonlítom a cenzura itteni gyakorlását a külföldi államok cenzurájával, amelyekre vonatkozólag határozott adatokat épen a külföldi lapok is és a magyar sajtó is közöltek, azt hiszem, nyugodtan állithatom, hogy a magyar kormány a magyar cenzura körüli jogait szabadelvűbben és a sajtószabadság magasztos érdekeinek nagyobb kimélésével gyakorolja, mint bármely külföldi állam. *(Úgy van! Úgy van! jobbfélől.)*

**Gr. Andrássy Gyula:** Angliában!

**Balogh Jenő igazságügyminiszter:** Angliában lapokat betiltottak, Németországban lapokat betiltottak.

**Gr. Andrássy Gyula:** Angliában bármit megírhatnak!

**Balogh Jenő igazságügyminiszter:** Másodsorban vagyok bátor rátérni arra, hogyan van szervezve a cenzura? Erre nézve az ország központjában, épen azért, mert itt körülbelül 800 lapot kell az ügyészségnek átvizsgálnia, a hadfelügyeleti bizottság sajtóalbizottsága, amely a hadviselés érdekeit érintő összes hírekről a leggyorsabban és a legközvetlenebbül értesül, amelyben több illetékes, különösen katonai szakértő van jelen, az ügyészséggel egyetértve és állandó kontaktusban, tulajdonképpen egész nap, reggeltől éjfélutáni – gondolom – 3 óráig egy huzamban működik.

Tehát igazi önfeláldozással, igazi fáradhatatlansággal, éjt-napot egygyéteve, az a pár munkatársam a legnagyobb készséggel és kulantériával bármikor telefonon is rendelkezésére áll a sajtó illető hivatott munkásainak, úgy hogy én arról győződtem meg a 16 hónap alatt, hogy azokat a panaszokat, amelyeknek ma a t. képviselő ur oly ékes kifejezést adott, a sajtó körében valami olyan nagyobb mértékben nem hangoztatják. Igen sokszor érintkeztem a sajtó ellenzéki részének is különböző képviselőivel, valamint a tisztelt munkatársaival, mert bár – sajnos – igen sok más teendővel vagyok ellátva, ismételten kívántam jelentést ezekről a dolgokról, de mondhatom, hogy elkeseredést vagy az igazságtalanság érzését azok az intézkedések nem keltették. Ezt egész nyugodtan és határozottan állíthatom.

Azt aláírom, amit a t. képviselő ur többször hangsúlyozott, a cenzura tévedéseire és hibáira vonatkozólag, – és e részben egészen szolidáris vagyok a t. miniszterelnök urnak multkor tett kijelentésével – hogy t. i. a bizottság, amely igen nagy buzgalommal, jóakarattal és sok egyszerűséggel működik, a legkülönbözőbb ügyekre nézve természetesen nem mindig ítélheti meg teljesen, a nuanczokban és a detailokban is a kérdéseket és ennek folytán természetesen ilyen hibák minden cenzura mellett előfordulhatnak. Ennek folytán egyes esetek vizsgálataiba – megbocsát a t. képviselő ur – annál kevésbé tudok bocsátkozni, mert ezek az esetek legnagyobb részükben az éjjeli órákban kerülnek a bizottság elé.

Megtörténik néha, hogy engem is megkérdeznek telefonon ilyen ügyekben, de legtöbbször mégis azon kiváló buzgalmu, nagyon tehetséges, hónapok óta teljes odaadással és igazi önfeláldozással dolgozó munkatársaimnak belátásától függ, hogy ezt vagy azt a tárczát vagy cikket engedik-e közölni és talán egyik-másik, a hónapokon át a tulfeszített éjjeli munkától esetleg kifáradva, egyik vagy másik cikket talán nem azzal a frissességgel és nem azzal a teljes ítélőképességgel bírálja meg, amelyet más esetben tőle megkövetelnék. Az ő felfogásuk ilyen esetekben – ezt különösen aláhúzom – mindenesetre mindig az, hogy a Rakovszky István t. képviselő ur által felolvasott 6. §-nak esete forog fenn, t. i. hogy az a hír a lakosság körében nyugtalanosságot vagy izgalmat kelthet-e. De e részben, ha ők tévedésben vannak, semmi sem könnyebb a sajtó igen t. képviselőinek, minthogy forduljanak másnap korán reggel hozzám, még aznap felülvizsgálom a dolgot és ha csakugyan elnézés forog fenn, nincs könnyebb, mint azt másnap korigálni és reparálni, amint sokszor megtörtént, hogy olyan cikk, amelyet egyik-másik fiatal barátom nem talált közölhetőnek, később mégis megjelent.

Az az ellentét, amelyet a t. képviselő ur volt szives felvetni, hogy egy cikk vidéken megjelent, itt azonban eltiltották, előfordulhat. Nem is lehet ez másképp, mert hisz az országban 63 ügyészség és 383 ügyészi megbízott működik, bizonyos helyeken pedig rendőrhatalósági közegek is gyakorolják a cenzurát, ezek pedig az éjjeli órákban nem léphetnek érintkezésbe a budapesti bizottság tagjaival és nem juthatnak teljesen egyetértő megállapodásra. Lehetséges tehát, hogy vidéken valami tévesen és helytelenül megjelenik, de itt a szakértők, pl. a katonai szakértők, nem tartják közölhetőnek. Ebből, ha ez visszás is, a cenzura helytelenségére nem lehet következtetést vonni, csupán azt lehet mondani, hogy a szervezetben rejlik a hiba.

Csak két pont van még, amelyre ki kell térnem: az egyik a drágaság kérdése, a másik a hadiszállítók ügye.

A drágaságra vonatkozólag én mindig azt az általános instrukciót adtam ugy élszóval mint írásban, hogy a drágaságot tárgyaló olyan közlemények, amelyek hangjuknál vagy tartalmuknál fogva alkalmasak arra, hogy egyesek vagy osztályok ellen gyűlöletet keltsenek, vagy a külföldön olyan feltevéseket idézzenek elő, mintha az ország lakossága nélkülözéseket szenvedne, vagy harcztéri készsége és a háboru továbbvitelére való kitartása csökkent volna, igenis

tilosak, ezeket iparkodjanak meggátolni. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Azt hiszem, az ország érdekében egyenesen kötelességet teljesítettem, mikor ezt az instrukciót kiadtam. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* Ha egyik vagy másik irányban ez ellen vétettek, t. i. másirányú közleményeket is félreértésből vagy – nem tudom – az illető cikkek nem kellő áttanulmányozása folytán nem engedtek meg, mondom, ha ez megtörtént, ezért is vállalom a szolidaritást, mert én vagyok felelős és ha én odaállítottam fiatal munkatársaimat, természetesen viselem a parlamenti felelősséget minden cselekedetükért vagy mulasztásukért. De ezeken a dolgokon, ha másnap újból hozzám fordulnak, lehet segíteni, azok a cikkek a megjelenés előtt nincsenek teljesen elzárva.

Az ellen azonban a legnagyobb határozottsággal tiltakozom, mintha akár én, akár a kormány bármely tagja bármiféle visszaélést, áruuzsoráskodást vagy árudrágitási üzemeket lepleznénk vagy a cenzura révén védelmünkbe vennénk. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)* 31 esztendőes becsületes közpályámmal nem szolgáltam rá arra, hogy ilyen gyanúsításnak legyek kitéve. *(Élénk helyeslés jobbfelől. Zaj balfelől.)*

**Rakovszky István:** *Ki gyanúsította? (Zaj.)*

**Balogh Jenő igazságügyminister:** Majd kikeresem a képviselőházi naplóból, hogy mit méltóztatott mondani. *(Nagy zaj balfelől.)*

**Balogh Jenő igazságügyminister:** Rátérek a hadiszállítók és a posztócsalók ügyének kérdésére.

Ebben a kérdésben ismét felemelt fővel mondhatom, hogy ezen a széken nem ülhetett volna olyan férfi, aki nagyobb szigorral, messzebbmenő tulzással képviseltetné a vádat, és inkább iparkodnék az ügyészség által azt az álláspontot érvényre juttatni, amely a legmervebb rigorozitással elítéli ezeket a visszaéléseket. Mert ismételten állítom, nincs a házban senki, aki jobban utálná, hogy épen a mai háborúban akadnak egyesek, akárcsak pár száz ember, akik akkor, amikor milliók áldozzák életüket és vérüket a hazáért, csak saját zsebükre gondolnak. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)* Akármikor rendelkezésére állok akár a t. képviselő urnak, akár a t. ellenzék bármely tagjának vagy bárkinek, aki érdeklődik ezen dolgok iránt, és rendelkezésükre bocsátom az ilyen lefolytatott ügyekre vonatkozó összes aktákat. Semmi titkom ebben sem az egyénekre nézve, sem az ügy lényegére nézve. *(Helyeslés jobbfelől.)*

De miről van szó? A. nyomozás szakában igenis nem kívánatos, hogy a lapok olyan közleményeket hozzanak, amelyek először is tulzottak vagy olyan színben tüntetik fel az ügyeket, amit a nyomozás későbbi stádiuma megczáfol, tehát olyanok miatt is pellengérré állítják ezt az országot, olyan dolgokkal is előállónak, amelyeknek szennye valamennyiünkre ragad – mert mint magyar ember én is szégyelem, hogy ilyenek megtörténnek – és visszaéléseket emlegetnek olyan esetekben is, amikor a nyomozás ártatlanságot derít ki. Voltak közlemények, amelyek olyan egyénekkel szemben állapítottak meg előre nagy bűnösséget, akiket később a bíróság felmentett. A nyomozás szakában sem titkolunk semmit.

Ami különösen a nagyváradi esetre vonatkozik, amit a t. képviselő ur felhozott, erre vonatkozólag intézkedéseim lényege az, hogy az illető vádlottat – ha tetszik a képviselő urnak, aktákkal és nevekkel is szolgálhatok – rendelkezésem folytán a királyi ügyészség előzetes letartóztatásba vette. Később védői beavatkozás révén annak megállapítása folyt, hogy az illető szenved-e olyan súlyos, életveszélyes betegségben, amelynek folytán szabadlábra kell helyezni. Ma is az az intézkedésem az igazságügyi orvosi tanács vizsgálata és véleménye alapján, hogy az illető előzetes letartóztatását továbbra is fenntartottam.

A kormány részéről tehát nemcsak hogy nem volt mulasztás semmi irányban, de amikor a védelem azt vitatta, hogy egy súlyos tüdőbajos embert esetleg a fogság halálnak tesz ki, akkor is hosszas, lelkiismeretes vizsgálat után az előzetes letartóztatást fenntartottam.

**Rakovszky István:** És a horvát elnök beszéde?

**Balogh Jenő igazságügyminister:** Annyit mindig szabad volt közölni az ügyekről, amennyit a nyomozás, az eljárás sikere érdekében az arra hivatott hatóság helyesnek és szükségesnek vélt. Ebből senki azt a következtetést nem vonhatja le, hogy akár én, akár a kormány bármiféle visszaélést itt leplezgetni, takargatni akarnánk. *(Igaz! úgy van! a jobboldalon.)*

Biztosítom a t. házat, hogy az egész vonalon, épen a hadseregszállítási, élelmiszer-drágítási, vagy nem tudom micsoda visszaélésekkel szemben, a jövőben is a legnagyobb határozottsággal, eréllyel és szigorral fogok eljárni.

Kérem a t. házat, méltóztassék válaszat tudomásul venni. *(Hosszas élénk éljenezés és taps a jobboldalon.)*

**Rakovszky István:** T. képviselőház! Én a t. minister urnak azt a válaszat, hogy vállalja-e a felelősséget, tudomásul veszem, de különben a választ nem veszem tudomásul. A t. minister ur ezt a dolgot egy hadseregszállító perre akarta áterelni. Én nem engedem. Mi megmaradunk a vádnál. Ha a t. minister ur oly bőbeszédűen és oly megható közvetlenséggel védelmezte magát egy olyan váddal szemben, amelyet én itt nem formuláztam a t. minister ur ellen, akkor lehetett volna olyan szives, hogy felvilágosított volna minket arról, hogy miért nem engedtetett meg a horvát tartományi gyűlés elnöke beszédének, vagy Bethmann-Hollweg beszédének a közlése? Ez a cenzurának mindenesetre olyan bűne, olyan visszaélése, amihez joga nem volt. Erről a t. minister ur nagy bölcsen hallgatott. Arra méltóztassék olyan hévvel felelni, hogy miért nem volt szabad Magdics urnak, a horvát tartományi gyűlés elnökének beszédét Pesten lenyomatni? Nagyon szép előrelátása a kormánynak és nagyon szép részrehajlatlanság az ő részéről, hogy ilyen fontos ügyben nem engedi a nagyközönséget tájékoztatni.

De t. minister ur, hiszen nem arról van szó, hogy azok az urak, akik itt a cenzurában dolgoznak, ne volnának tisztességes, jóra való, szorgalmas hivatalnokok. Hanem arról van szó, és arra maradt adós a válaszszal a t. minister ur, hogy, amint felolvastam, a sajtóbizottság lépten-nyomon »felsőbb utasításra« tilt le valamit. Ki az a »felsőbb utasítás«, aki állami érdekből megtiltotta, hogy Wekerle beszédét közöljék? Azt szeretném tudni, ki az, aki ezeket az utasításokat a cenzurának adja? Mert, t. minister ur, ha a cenzor azt írja: »felsőbb utasítás következtében meghagyom«, vagy »kérem«, vagy akárhogy, az azt jelenti, hogy a cenzor ön-maga engedte volna azt közölni, de kapott egy direktívát. *(Derültség a jobboldalon.)*

Ezt nem szabad tenni. Az egyetlen direktíva a cenzorra nézve a törvény és az a rendelet, amit a t. minister ur kiadott. Itten felsőbb utasításoknak helye nincs többé. Azért vannak ott közegek négy ministeriumból, hogy jól megítélhessék a kérdéseket. Ha pedig a t. minister ur azt találja, hogy a cenzor-kollegium így gyenge, tessék, akármikor kitágíthatja a kereteit. Senki sem tilthatja meg. Hanem abban van a hiba, hogy itt a cenzurát felhasználják pártérdekekre, belpolitikai kérdések megvitatásának a megghiúsítására. *(Nagy zaj. Élénk ellenmondások a jobboldalon.)*

**Rakovszky István:** T. képviselőház! Miért nem lehetett a koncentrációs kabinettről irni? Ilyenekről nem beszél a t. minister ur. De nagy himet varr magának avval, hogy neki joga lett volna, hogy behozza az előzetes cenzurát, hogy betilthasson lapokat, még sem tette. Ó, t. minister ur, ez a joga nem volt meg a minister urnak! A minister ur is a törvény alatt áll és a minister urnak is csak akkor van joga közbelépni, ha a törvény alapján teheti meg, már pedig a magyar hírlapirodalom ugy béklyókba volt verve, hogy a minister urnak erre már nem volt szüksége. *(Derültség a jobboldalon.)*

**Rakovszky István:** A t. ministerelnök ur mosolyog, és a multkor azt mondotta nekünk, hogy a sajtó hivatott egyéneivel érintkezik, értve a hírlapírók szindikátusát. Én ezt a szindiká-

tust nem tartom hivatott fórumnak. Nem tartom hivatott fórumnak azt a kiadót, aki nyerni akar, hanem csak azt a szellemi munkást, akit talán nyomorultan fizetnek, de aki megteszi az ő kötelességét. És, hogy miképpen gondolkodnak az újságírók körében a cenzuráról, amelyről azt mondotta a t. igazságügyminister ur, hogy nem kellett ő náluk olyan nagy visszatetszést, erre nézve felolvasom egy sokkal hivatottabb tényezőnek a nyilatkozatát, az újságíróknak hivatalos nyilatkozatát, amely megjelent az ő lapjukban, az »Otthonunk«-ban.

Ebben a nyilatkozatban a következőket írják. *(Olvassa:)* »Az újságírók a cenzura ellen.« A bevezetést nem olvasom el. Ebben elismerik a háborus eseményekre való tekintettel a cenzura szükséges voltát és megvonják a vonalat, meddig szabad gyakorolni azt a cenzurát. Azután folytatják a következőképpen *(Olvassa:)* »Megállapítjuk azonban, hogy a cenzura a gyakorlatban messze túllépte hatáskörét és mai alkalmazásában olyan szekaturáknak teszi ki a sajtót, amelyek még az említett szempontokból is fölöslegesek. A cenzura, melynek kizárólagos hivatása csak az lehet, hogy a katonai érdekű és katonai természetű közleményeket bírálja felül, elkalandozik olyan terekre is, melyek semmiféle összefüggésben nincsenek a hadműveletek érdekeivel és ma már nemcsak mint katonai, hanem mint politikai, sőt mint szépirodalmi cenzura is működik.

Ez, kérem, az újságírók határozata, amelyet itt Pesten hoztak testületileg. *(Tovább olvassa:)* »A budapesti Újságírók Egyesülete a leghatározottabban tiltakozik a cenzurának ilyen tulkapása ellen és különösen tiltakozik az ellen, hogy a cenzura kizárólag belpolitikai vagy szépirodalmi cikkeket is cenzura alá vegyen.«

Ime, így vannak a t. igazságügyi minister ur ténykedésével és cenzurájával az újságírók melegegdedve.

T. képviselőház! Én nem veszem tudomásul a t. minister ur válaszát. A vélemény szabadság, a vélemény szabad nyilvánítása minden alkotmányos államnak multhatatlan korollárium. *(Úgy van! a baloldalon.)* A vélemény szabad nyilvánítását a kormányok kötelesek tiszteletben tartani és egy kormánynak, amelynek ilyen nagy hatalma van, egy kormánynak, amely ilyen kevés érzéket tanusított e nehéz időkben az ország szükségleteivel szemben, duplán kellene erre figyelnie.

De ez előttem nem új dolog. Hasonló állapotok mindig hasonló tüneményeket szülnék. Így volt száz évvel ezelőtt Angliában is. A kenyérgyár ott is nagy elégedetlenséget, nagy forrongást idézett elő s a gróf Liverpool elnöklete alatt álló kormány azt hitte, hogy itt csak erőszakkal lehet fellépni, így lehet elnyomni a közlegetlenséget. Akkor mondotta az ellenzék egy vezető férfja a következőket *(Olvassa:)* »A kormány háta mögött egy mindig és mindent megszavazni kész párt ül. A kiengesztelésre semmi lépést nem tett, a néppel szemben semmi engedékenységet, csak erőszakot alkalmazott a kormány, mint egyedüli eszközt. Ilyen rendszer természetes következménye az, hogy megállania nem lehet. Elégedetlenség szüli az erőszak szükségét, ebből ismét újabb erőszakosságok szükségessége támad, míg lépésről-lépésre elhagyjuk az alkotmány alapját.«

T. képviselőház! Ha nézzük az utóbbi évek történetét, ugyanerre az eredményre jutunk. A választásoktól kezdve elhagyták az alkotmány követelményeit, *(Élénk ellenmondások jobbfelől.)* Kérem, erről birói ítélet van! *(Derűltég jobbfelől.)* A szólásszabadságot megbénították, a házszabályokat félretették s ennek következménye az, hogy most eljutottak a legutolsó szabadságjog elkobzásához, a sajtószabadság elkobzásához és így vélik az országot boldogítani akkor, amikor az engedékenység terére kellene lépniök és ha hibák követték el, azokat kellene elismerni és szanálni. *(Úgy van! balfelől.)*

A t. minister ur válaszát nem veszem tudomásul. *(Helyeslés balfelől.)*



## **A képviselőház közigazgatási és igazságügyi bizottságának együttes jelentése a háború esetére szóló kivételes hatalom igénybevételére vonatkozó 1100., 1109., 1158. és 1196. számú miniszterelnöki jelentések tárgyában.**<sup>44</sup>

*Tisztelt Képviselőház!*

A törvényhozás még jóval a most folyó világháború kitörése előtt átlátta azt, hogy a rendes végrehajtóhatalom körében a kormány háború idejében nem láthatja el kellően a reá háruló feladatokat és ennél fogva az állam érdekében szükséges a kormányt kivételes hatalommal felruházni. Evégből alkotta meg a törvényhozás az 1912:LXIII. törvénycikket.

Az említett törvénycikk 2. §-a akként rendelkezik, hogy a kivételes hatalom igénybevételét, valamint azt, hogy a kivételes hatalomból folyó intézkedések mely területre terjednek ki, az országgyűlésnek legközelebbi ülésében be kell jelenteni.

Ennek a kötelességnek tett eleget a miniszterelnök úr, amidőn az 1914. évi július hó 29-én kelt első, az 1914. évi november hó 13-án kelt második, az 1915. évi április hó 10-én kelt harmadik és az 1915. évi október hó 31-én kelt negyedik jelentését a képviselőház elé terjesztette.

Amint e négy jelentésből kitűnik, a kormány a kivételes hatalmat mindig a törvény keretei között és csupán a tényleges szükség mérvéhez képest vette igénybe.

Az 1912:LXIII. törvénycikk ugyanis, amidőn egyrésztől nem adott a kormánynak a kivételes hatalom tekintetében általános és korlátlan felhatalmazást, hanem e kivételes hatalom körét pontosan meghatározta, másrésztől ezen a meghatározott körön belül nem kötötte meg a kormány kezét, hanem belátásától tette függővé, hogy a szükséghez képest a kivételes hatalmat milyen tekintetben és milyen mértékben vegye igénybe. Ily módon lehetővé vált, hogy a kormány kivételes intézkedései mindenkor a fennálló viszonyok követelményeihez alkalmazkodjanak és a fennforgó szükséghez képest módosuljanak.

A törvénynek ezt az álláspontját tartotta szem előtt a kormány is a kivételes hatalomból folyó intézkedéseinek kibocsátásánál.

Így akkor, amidőn Ő Felsége Szerbiával szemben 1914. évi július hó 25-én a részleges mozgósítást elrendelte, a kormány a kivételes hatalom körében csupán azokat az intézkedéseket tette meg, amelyek okvetlenül szükségesek voltak avégből, hogy a mozgósításnak gyors és zavartalan lefolyása és a hadviselés érdekeinek megóvása biztosítva legyen. Amint a miniszterelnök úrnak első jelentéséből kitűnik, a kormány ezeket az intézkedéseket kezdetben nem is terjesztette ki az állam egész területére, hanem csupán a szükséghez képest a magyar szent korona országainak déli részére.

A világesemények rohamos fejlődése azonban, amely az általános mozgósítás elrendelésére vezetett, hamarosan szükségessé tette, hogy a kormány az említett intézkedéseket az ország más részeire, vagy egész területére kiterjessze. Erről szól első sorban a második jelentés. Ebben a jelentésben ezen kívül a kormány már több olyan intézkedésről is beszámol, amelyek nem állnak ugyan közvetlenül kapcsolatban a hadműveletekkel és azok sikerével, de amelyeknek elrendelése mégis a háború következtében vált szükségessé. Ezek az intézkedések ugyanis azt a célt tartották szem előtt, hogy a közgazdasági élet, a vagyon- és jogbiztonság a háború káros kihatásaitól lehetőleg megóvassék, a külföldi államokkal való viszonyunk megfelelő szabályozást nyerjen, valamint hogy a lakosság közszükségleteinek fedezése biztosítva legyen.

44 KI, 1910. LI. kötet, 1252. számú iromány.

A kormányra háruló rendkívüli feladatok a háború előrehaladásával mind számosabbakká váltak, sőt olyan intézkedések szükségessége is felmerült, amelyeknek megtételére a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott 1912:LXIII. törvénycikk kellő alapot nem nyújtott. Ekként szükségessé vált e törvény rendelkezéseinek kiegészítése, ami az 1914:L. és az 1915:XIII. törvénycikkkel be is következett.

A kormánynak további kivételes rendelkezései közül egyesek már ezekre az újabb törvényhozási felhatalmazásokra is támaszkodnak.

A harmadik és a negyedik jelentésbe felvett nagyszámú rendelkezés mutatja, hogy a kormány a háború előrehaladásával is minden téren igyekezett a gyakorlati élet folyton változó követelményeinek megfelelő rendelkezéseket kibocsátani.

A második, a harmadik és a negyedik jelentésben felsorolt rendkívüli intézkedések egy része nem is tartozik a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényekkel szabályozott kivételes hatalom körébe, de mert kibocsátásukat is a rendkívüli háborús viszonyok tették szükségessé, a teljesség kedvéért célszerű volt a jelentésekben róluk is megemlékezni.

A kormány részéről kivételes hatalmának körében, valamint általában a háborúval kapcsolatosan az 1915. évi október hó 31. napjáig bezárólag tett intézkedések közül a fontosabbakat a következőképen lehet csoportosítani:

## I.

1. Az első csoportban mindenekelőtt azokat az intézkedéseket ismertetjük, amelyek a hadviselés érdekeivel a legközvetlenebb kapcsolatban vannak. Ezekre vonatkozólag maga a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott 1912:LXIII. törvénycikk kifejezett rendelkezéseket is tartalmazott, a kormány pedig az ebben a csoportban összefoglalt intézkedések egy részét a mozgósítás elrendelése alkalmával azonnal egyszerre kibocsátotta, aminek nagy jelentősége abban nyilvánult, hogy mindjárt a háború elejétől kezdve a háború rendkívüli viszonyainak megfelelő jogszabályok nyerhettek alkalmazást.

[...]

Nagyfontosságú érdek fűződik ahhoz, hogy az ellenséges államok ne nyerhessenek tudomást az országban történekről, különösen katonai előkészületeinkről és fegyveres erőnk mozgólatairól. E célból vált szükségessé a postai, távirdai és távbeszélő forgalomnak ellenőrzés alá helyezése és némi korlátozása, valamint a híradásra alkalmas fény- és egyéb jelzések eltiltása. Ugyanebből a célból kellett a katonai intézkedések közlését is eltiltani és nehogy az ország lakosságának hangulata az állam érdekeire hátrányosan befolyásoltassék, el kellett tiltani az ellenséges államokból érkező időszaki lapok behozatalát és terjesztését, valamint némi ellenőrzés alá kellett venni a külföldről érkező egyéb sajtótermékeket, sőt a belföldi sajtót is.

Ebben a tekintetben különösen figyelmet érdemel, hogy a belföldi sajtó ellenőrzése körében tett kivételes intézkedések nem érintették a sajtószabadságnak azt a legfőbb elvét, hogy a gondolatoknak sajtó útján való közlése előzetes engedélyhez nem köthető. Az 1912:LXIII. tc. 11. §-a is csak azt kívánta biztosítani, hogy azok a hatóságok, amelyek sajtóvétségek esetében első sorban hivatják a megtorlás végett szükséges intézkedések megtételére, minél gyorsabban és hathatósabban járhassanak el és evégből elrendelte, hogy a sajtótermékek sajtó rendé-

szeti köteles példányait nem szétküldésük időpontjában kell a sajtórendészeti ellenőrzéssel megbízott hatóságnak beszolgáltatni, hanem már szétküldésük előtt, még pedig az időszakos lapokat három órával, más sajtótermékeket pedig egy héttel előbb. A most említett törvényi rendelkezésnek megfelelő eljárás kétségtelenül súlyosan érintette volna az időszakos sajtó, különösen a napilapok érdekeit. Éppen ezért a kormány méltányolva a napi sajtónak hazafias magatartását és szíven viselve a sajtó érdekeit, az említett törvényi rendelkezésben nyert felhatalmazással csak a szükség mérvéhez képest akként élt, hogy az e tárgyban kibocsátott rendeletében a köteles példányok előzetes beszolgáltatásának kötelezettségét csupán az erre okot szolgáltatató és külön megjelölendő időszakos lapokra nézve állapította meg.

A jelentésekből kitűnik, hogy belföldi időszakos lapok megjelenését és terjesztését – közleményeiknek a hadviselés érdekeit veszélyeztető tartalma miatt – csak néhány esetben kellett eltiltani.

A hadviselés érdekeit nem kis mértékben befolyásolja az is, ha az ország belsejében a közhangulat nyugodt, a közrend és biztonság zavartalan. Ennek biztosítása tehát az államnak fontos érdeke. A kormány két irányú intézkedéseivel igyekezett ezt az érdeket biztosítani.

[...]

Másrészről azzal igyekezett a kormány az említett célt biztosítani, hogy a hadviselés eredményeit befolyásoló és az állam érdekeit egyébként is súlyosan érintő bűncselekményeknek lehetőleg gyors megtorlásáról gondoskodott és e végből a büntető igazságszolgáltatás körében kivételes hatásköri és eljárási szabályokat állapított meg. Így különösen egyes bűncselekményeket kivett az esküdtbíróóságok hatásköréből és a törvényszékek hatáskörébe utalt, egyes helyeken az esküdtbíróóság működését egészen felfüggesztette, a bűncselekmények bizonyos körére nézve gyorsított bünvádi eljárási szabályokat léptetett életbe és a hadviselés érdekeit a legközvetlenebbül érintő néhány bűncselekményre nézve a polgári büntető bíraskodás alá tartozó egyéneket is a honvéd büntető bíraskodás alá helyezte.

A belügyminiszter úr pedig a hadviseléssel kapcsolatos álhírek koholását és terjesztését megtiltotta s e tilalom megszegését az 1879:XL. t.-c. 1. §-a alapján kihágássá nyilvánította.

[...]

*Tisztelt Képviselőház!*

Mindezek után javasoljuk, hogy a m. kir. miniszterelnök úrnak a háború esetére szóló kivételes hatalom igénybevételére vonatkozó 1.100., 1.109., 1.158. és 1.196. számú jelentéseit tudomásul venni és hasonló célból a főrendiházhoz áttenni méltóztassék.

Budapest, 1916. évi január hó 5. napján.

*Khuen-Héderváry Károly gr. s. k.,  
a közigazgatási bizottság elnöke.*

*id. Erdély Sándor s. k.,  
az igazságügyi bizottság elnöke.*

*Rakovszky Iván s. k.,  
a közigazgatási bizottság előadója.*

*Illés József s. k.,  
az igazságügyi bizottság előadója.*

**Illés József az igazságügyi bizottság háború esetére  
szóló kivételes hatalom igénybevételéről a miniszterelnök által  
benyújtott jelentés képviselőházi előadásának felszólalása.  
(1916. február 3.)<sup>45</sup>**

**Illés József előadó:** T. képviselőház! Azt a jogrendet, amelyben felnőttünk, amelyben a minket megelőző nemzedékek éltek, a világháború alapjaiban rendítette meg. A jogsérelmeknek olyan áradata, valóságos lavinája indult meg mindjárt a háború kitörésekor, hogy mindnyájunk lelkében egy baljóslatú sejtés támadt, mintha ez a háború az egész jogrendet és vele a jogeszmét is elnyeléssel, megsemmisítéssel fenyegetné.

Most, a háború második esztendejében talán szabad megállapítanom, hogy a jog elpusztíthatatlan életéről fényes tanúságot tettek a mi győzelmes seregeink. Az ellenfeleink által annyiszor kárhozottat, talán irigyelt militarizmus, tisztelt képviselőház, a maga lényegében nem más, mint szervezett társadalmi és állami együttműködés, amely nemcsak a fegyelem vaskényszerével kierőszakolt cselekvések rendjéből áll, hanem sokkal inkább az egyesek önfeláldozó és önelhatározó tevékenységének nagyszerű összhangjából. De nemcsak a harci küzdelmekben látjuk megnyilvánulni a jogot, hanem az ezekkel legszorosabb kapcsolatban álló békés társadalmi és állami tevékenységben is. A világháború véres kataklizmája közepette új jogrend keletkezik. Nemcsak azokra a mindenféle korlátozásokra gondolok, amelyek a jog szabadságot jelentő oldalának háttérbe szorítását mutatják, hanem azokra a könnyítésekre is, amelyekkel fennálló jogunk szigorát akartuk enyhíteni.

[...]

T. képviselőház! Törvényhozásunk 1912-ben már megvetette a háborús jogrend alapjait s a kormány így törvényes alapra támaszkodva tehette meg intézkedéseit. Az 1912:LXIII. tc. megállapította, hogy a kormány köteles a kivételes hatalom igénybevételéről az országgyűlésnek jelentést tenni. A kormány e kötelezettségének négy rendbeli jelentésben tett eleget, amelyek a t. ház előtt fekszenek.

A törvényhozás gondolata az volt, hogy az alkotmányos ellenőrzést mint egyik fő garanciát érvényesítse és ezen alkotmányos ellenőrzés hatékonyságának biztosítása végett kívánta e jelentések megtételét. E jelentések igen részletesen igyekeznek tájékoztatni a házat a kormány minden intézkedéséről. Alig van az életnek olyan viszonya, amelybe kivételes intézkedéssel belenyúlni nem kellett és így természetes, hogy az intézkedések a szükség mérvéhez képest teljesen heterogének voltak. Ezért méltóztassék megengedni, hogy az intézkedéseket csoportosítani próbáljam és kiemeljem azokat a fő elvi szempontokat, amelyek az irányt jelzik.

A kormány a mozgósítás elrendelésével megtehetette a hadviselés érdekében feltétlenül szükséges korlátozó intézkedéseket. Szükségessé vált korlátozni a személyeknek, a közlekedési eszközöknek és bizonyos tárgyaknak forgalmát és ezzel együtt szükségessé vált az n. n. szabadsági jogok, köztük a sajtószabadság korlátozása is. Az 1912. évi LXIII. tc. a sajtószabadság alapelvét, hogy a gondolat előzetes engedély nélkül szabadon közölhető sajtó útján, nem érin-

45 KN, 1910. XXIX. kötet, 620. ülésnap.

tette, csak azt állapította meg, hogy a sajtótermékek köteles példányait nem a szétküldés időpontjában, hanem néhány órával előbb kell bemutatni a sajtórendészet gyakorlása céljából.

A kormány a törvényhozásnak ezzel a felhatalmazásával nem élt és bízva a sajtó hazafias magatartásában, nem rendelte el az előzetes bemutatást, hanem a sajtóra bízta, hogy ahol szükségesnek látja, maga mutassa be a maga termékeit. A magyar sajtó a kormány feltevéseit teljes mértékben megvalósította; a magyar sajtó magatartása a 40-es évek nemes és nagy tradícióihoz méltóan mutat a késői irói nemzedéknek példát.

[...]

Tiszteletteljesen javaslom a t. háznak, méltóztassék a miniszterelnök urnak a kivételes hatalom igénybevételére vonatkozó jelentéseit tudomásul venni és azokat hasonló célból a főrendiházhoz áttenni. (*Élénk helyeslés a jobboldalon.*)

**Gróf Batthyány Tivadar felszólalása a képviselőház előtt a  
háború esetére szóló kivételes hatalom igénybevételéről a  
miniszterelnök által benyújtott jelentések tárgyában.  
(1916. február 18.)<sup>46</sup>**

**Gr. Batthyány Tivadar:** T. ház! (*Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Amidőn a t. miniszterelnök ur az első jelentéseit a ház elé terjesztette, az volt mindnyájunknak a felfogása, hogy e jelentéseket majd csak a háború után tűzze napirendre a képviselőház, mert a jelentések tárgyainak egész sorozata oly jellegű, amelyet a háború folyamán egész őszinteséggel és nyíltsággal kritika tárgyává tenni, a nagy közérdek szempontjából, nem lehet, nem szabad. Sajnálom, hogy a helyzet oda alakult, hogy kénytelenek voltunk hozzájárulni, hogy e jelentéseket mégis most, a háború tartama alatt vegyük tárgyalás alá.

[...]

Én, amidőn számolok és leszámolok e helyzettel, ezt egy kimondott mentális rezervációval teszem, azzal, hogy ugyanis fentartom és fenn kell tartani a ház minden tagjának a jogot, hogy e dolgokra nézve majd annak idején igenis visszatérhetünk. Azzal, hogy mi e kérdéseket e módon, ahogy teszszük, tárgyaljuk, azzal mi a többi, a legsúlyosabb kritikára szoruló intézkedések helyességét ki nem mondtuk. Nagyobb érdekből hallgatással csúsztunk át e kérdések egész sorozatán, de azt a jogot, hogy azután ezekkel foglalkozzunk, fentartjuk magunknak és már előre is óvást kell emelnünk, hogy bármikor, bárki is azt mondja, hogy e jelentéseket annak idején e ház tudomásul vette, ennél fogva erről már beszélni nem szabad.

Ezek előrebocsátása után méltóztassék megengedni, hogy magam részéről is a jelentésekben foglalt egynéhány kérdéshez hozzá szóljak. (*Halljuk! Halljuk! a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

---

46 KN, 1910. XXIX. kötet, 629. ülésnap.

[...]

A különböző, kivételes hatalomról szóló törvényes intézkedések nálunk oly széles mederben adtak felhatalmazást a kormánynak, amint azt sehol, talán egyetlen parlamentárisan kormányzott országban kormány nem kapott. Ausztriáról nem beszélek, mert hiszen köztudomású, sajnálattal mondom, köztudomású, hogy Ausztriában az alkotmányos élet szünetel, ami tényleg egy igen kedvező és szép előnnyel is jár az én szempontomból, mint függetlenségi párti képviselő szempontjából, azzal ugyanis, hogy a híres delegáció intézménye teljesen csődöt mondott.

[...]

Mondom, egyetlen alkotmányosan kormányzott országban sem kapott kormány oly nagy hatalmat, teljhatalmat, mint épen a magyar kormány. E teljhatalom keretében azután intézkedhetett legjobb belátása szerint, intézkedhetett akadály és zavar nélkül, mert hisz az a bizonyos kellemetlen tényező, a gyülekezési jog, meg a sajtószabadság, ezek az egyébként a kormányokat némileg feszélyező intézmények is el lettek hallgattatva és így még a sajtó és a gyülekezési jog kritikája sem akadályozta meg a kormányt abban, hogy azt tegye, amit az ország érdekében jónak lát. Így teljhatalommal felruháztatván a kormány, természetes, hogy a felelősség a maga egészében egyedül és kizárólag a t. kormányt terheli.

Annál inkább kötelességemnek tartom ezt kiemelni, mert hallottam, láttam, olvastam a háború idejében bizonyos nyilatkozatokat, amelyekkel igyekeztek egyes tényezők áthárítani a felelősséget a fővárosra, városokra. Ha a főváros, vagy bármely város, vagy törvényhatóság nem jól csinálta a dolgot, a kormány azért hibás, mert kezében volt a hatalom, hogy jobban csinálja. (*Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Nem lehet tehát áthárítani semmiféle felelősséget, hanem igenis ma is, de különösen, midőn szabad lesz a kritika az egész vonalon, a felelősség a bajokért, a mulasztásokért, nehézségekért, amelyek – ne adj Isten – később bajt okoznának, a kormányt terheli és őt fogják felelősségre vonni annak idején azok, akik itt fognak ülni.

[...]

A ministeri jelentés és a bizottsági jelentés is hangsúlyozza a kormánynak a sajtóval szemben követett eljárását is. A bizottsági jelentés egészen helyesen utal arra, hogy a cenzúra kezelésénél két alapelv a mérvadó. Az egyik az, hogy preveniáljunk annak, hogy olyan intézkedés, mely szorosban a hadviseléssel áll kapcsolatban, közzétételük. Ez ellen senki kifogást nem tehet, mert igazán *suprema lex*, hogy az ellenség olyat meg ne halljon katonai téren, a mi ügyünknek ártana.

A bizottság azonban utal arra is, hogy a kormány a sajtócenzurát abból a szempontból is kezelte, hogy a közhangulat kialakulására is befolyással lehetnek egyes hírek és hírlapi cikkek. Arról is lehetne beszélni, de nem akarok, hogy amennyiben nem direkt háborús hírek, ezeknek közzétételét meg lehetne engedni.

De koncedálom, hogy lehetnek esetek midőn egyes hírek vagy támadó cikkek erős izgalmat okozhatnak és helyes azokat meg nem jelentetni. Én nem fogok itt a sajtócenzúra bolondgombáinak gyűjteményéhez még egypár adattal hozzájárulni, megtettem én is, meg-

tették mások is ismételten. Hanem egyre figyelmeztetem a t. kormányt: hogyha ezen a téren olyan tulásba mennek, épen az ellenkezőjét fogják elérni annak, amit a maguk bevallása szerint elérni akarnak. Minden embernek, különösen az olyan hevülékeny nemzet polgárainak, mint a magyar, az a természetrajza, hogyha magába kell fojtania a keserűséget, a haragot, az indulatot, sokkal nagyobb mérvben izgatja fel magát és környezetét, mintha magyarán mondva, kiadhatja a maga mérget, dühét s szabad folyást engedhet méltó felháborodásának.

Csak egy példát akarok felhozni. A napokban megjelent egy közlemény, mely azt mondja, hogy a közös hadügyminister ur kiadott egy rendeletet a katonai egyenruhákra nézve, amely unifikálja az egész hadseregre nézve az új tábori egyenruhát. Én nem tudom, de vannak, akik azt állítják, hogy ez a rendelet a honvédségre is vonatkozik és pedig egyenruhaszabók és kereskedők körében mondják, hogy a honvédek épen olyan egyenruhát fognak viselni, mint a többiek. Eltekintek most ennek a kérdésnek részletes pertraktálásától, sérelmes voltától, eltekintek annak is részletes magyarázatától, hogy vajjon akkor, midőn tudjuk, hogy a magyar honvédségről és a magyar csapatokról – hiszen a közös hadsereg magyar csapatainak is megvoltak a külön ismertető jelvényei – ellenségeink minő véleményen voltak, a hadvezetés szempontjából okos dolog-e eltüntetni a magyar jelleget a félelmetes magyar csapatoknak egyenruhájáról. Még azt a sérelmet sem akarom itt hangoztatni, hogy ez a bizonyos uniformáló, ez a mi önállóságunkat eltüntetni törekvő bizonyos tendenzia – ha így állna a dolog – mennyire fájdalmas és sértő lenne ránk nézve.

Nem tudom, igaz-e a dolog, vagy sem, de annyit hallottam, hogy ezt a kérdést a sajtóban tárgyalni nem szabad. Bocsánatot kérek, ha ezt egy-két cikkben komolyan tárgyalnák, ha a sajtó ezt a kérdést napirendre tűzné és azután megjönne rá a válasz, meg vagyok győződve, hogy azt a köznyugalmat, amelyet a t. bizottság jelentése szerint a kormány keres, sokkal inkább elérné, ha pár ilyen cikk megjelenék, mintha ezeket elfojtjuk, mert az emberi természet olyan, hogyha ilyenekről nem szabad írni, akkor mindig azt hiszik az emberek, hogy még sokkal több van mögötte, mint amennyi tényleg van. (*Úgy van! balfelől.*)- Az a titokzatosság és az az erőszak, amely a titokzatosságot okozza, ellenáramlatként mindig bizalmatlanságot kelt.

Igy vagyunk más téren is. Igenis, köznyugalomra van szükségünk itt az országban nekünk, akik a front mögött vagyunk, de ha azután azok a más tényezők, akik a nemzeti kérdésekben gyakran velünk szemben állanak, olyan dolgokat csinálnak, amelyek felháborodást okoznak, tessék elhinni, sokkal inkább elérjük a megnyugvást, ha a sajtóban kissé levegőhöz jutunk és megmondhatjuk a magunk ellenvéleményét, mintha elfojtják a sajtóban való megnyilatkozást és az embereket arra kényszerítik, hogy magánházakban, kávéházakban, vendéglőkben sugdosva szidják azokat, akik ilyen nehéz időkben a magyar nemzet iránt kellő regárdal nem viseltetnek. (*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) Kérem tehát a miniszterelnök urat és azokat, akik úgy a cenzurában fenn a miniszter elnökségnél, mint az ügyészségnél ezt a kérdést kezelik, tanúsítsanak, kissé több liberalizmust, kissé több regárdot a magyar nemzeti érdekek iránt, és azt a köznyugalmat, amelyet önök biztosítani akarnak, jobban fogják elérni, mint eddigi tulerős, túlásig menő cenzurájukkal.

[...]

Ezek elmondása után, azt hiszem, bővebb indokolást nem is igényel, hogy én a t. kormány négy jelentését a magam részéről tudomásul nem veszem.

## **Sümegei Vilmos interpellációja és a kereskedelemügyi miniszter válasza a magyar papírgyárak üzemének fentartása tárgyában. (1916. január 5.)<sup>47</sup>**

**Sümegei Vilmos:**

[...]

Igyekeztem a legilletékesebb tényezőknél adatokat szerezni papírbehozatalunk mennyisége és minősége tekintetében. Sajnos, egészen hiteles adatokat még a legilletékesebb tényező, a papírgyárak vezetősége sem tudott rendelkezésemre bocsátani, mert míg azt látom, hogy az ő kimutatása szerint 6250 kocsi 22.600.000 korona értékben volt 1913-ban a papírbehozatal, ezzel szemben a hiteles kimutatás, amelyet a kormány ad ki, arról győz meg, hogy ez a szám nagyon kicsi, mert a papír és papíráruk behozatala 43.897.452 koronát mutat. Ha valamit, akkor a papírost igenis lehetne Magyarországon gyártani kellő mennyiségben, mert mindazon kellékek, amelyek a papírgyártáshoz szükségesek, vagy legalább is legnagyobb részben bőven kaphatók Magyarországon.

[...]

T. ház! A papírgyártás egy bizonyos nemével akarok még foglalkozni, t. i. az u. n. rotációs papírgyártással. Ebből a rotációs papírból az én szakemberem állítása szerint hárommillió K értékű jön be Ausztriából. A hivatalos kimutatás ezzel szemben azt mondja, – és azóta igen jelentékeny mértékben emelkedett a szükséglet – hogy ezen rotációs papírból 8.112.411 korona volt a behozatal 1913-ban, Sajnos ez is nagyon emelkedett, mert négy esztendővel ezelőtt még csak 5 millió néhány százezer korona volt, de az 1913-iki kimutatás szerint már 8 millió.

Nagyon sajnálatraméltó, hogy a magyar lapok, amelyek ilyen rotációs papíron készülnek, ezeknek legtöbbször, amikor a magyar ipart kívánja propagálni, kénytelen idegen papírost használni és ennek legfőbb oka az, hogy Magyarországon ilyen mennyiségű papírt egyáltalában nem is állítanak elő. Azelőtt a hermaneczi papírgyár meglehetősen mennyiséget produkált, de kénytelen volt, nem tudom minő okokból, beszüntetni; ujabban pár esztendő óta az Első Magyar Papíripar-Részvénytársaság gyárt tekintélyes mennyiséget, sajnos azonban, dacára a vezetőség dicséretes buzgalmánának, a szükségletnek legfeljebb 25-30%-át, mert ha nagyon is el volna látva mindazokkal az anyagokkal, amelyekkel folytonosan üzemben tarthatná a gyárat, még akkor sem tudna 500 vaggonnál többet gyártani. Volt szó arról már nagyon régen ebben a képviselőházban, hogy véget kell vetni annak a szégyenletes állapotnak, hogy a magyar lapokra nézve, amelyek a leghazafiasabb irányzatot képviselik, akármennyire szeretnék is, lehetetlen az, hogy magyar gyártású rotációs papíron jelenjenek meg. Ennek természetesen más hátrányos következményei is vannak, nem is szólva arról, hogy természetesen ebben a szakmában is kartellek képződtek, amelyek minden alkalmat felhasználnak arra, hogy visszaélés révén megszarolják a magyar laptulajdonosokat. *(Halljuk! Halljuk!)*

Én meggyőződtem arról, hogy az igen tisztelt minister ur a legteljesebb jóindulattal tanúsítja, mert mikor az a veszély fenyegette az összes magyar lapokat, hogy ma-holnap egyáltalán nem jelenhetnek meg, akkor eljárta a laptulajdonosok szindikátusának képviselője a minister urnál és ő igenis rögtön megtett minden intézkedést, amit csak megtehetett, és akkor rövid időre bizony el is volt látva a papírgyár a



szükséges anyagokkal. Nagyon kérem őt, hogy ezt az erélyt ne szüneteltesse, hanem folytassa a jövőben is, mert méltóztassék elhinni, hogy ennek a nagy világháborúnak mégis csak igen jelentékeny tényezője a sajtó, még pedig különösen a magyar sajtó, (*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) és méltóztassék elhinni, hogy a magyar katona lelkesüléséhez, vitézségéhez igen nagy mértékben hozzájárult a magyar sajtó hazafisága. (*Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) A mellett a sok millió lelkes magyar katona mellett az a sok millió ólombetű szintén vitézül harcolt, és ha a magyar sajtó kényszerűségéből elhallgatna, az a magyar hadviselésnek is igen nagy kárára volna. (*Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*)

Kérve kérem a minster urat, nehogy így világ szégyenére ki legyünk téve annak az eshetőségnek, hogy Magyarországon papir hiánya folytán a lapok kénytelenek legyenek megjelenésüket beszüntetni, hogy azt a szíves jóindulatot, amelyet tanusított a multban, legyen szíves fokozni, mert azt hiszem, hogyha a minster ur erélyesen közbelép, akkor a magyar papirgyárak nem fognak szünetelni, nem fogják üzemüket redukálni, hanem az üzemet teljes mértékben fenntartva, igen sok ezer meg ezer embernek kenyeret tudnak adni, és a magyar sajtó továbbra is úgy szolgálhatja a nemzeti ügyet, mint eddig. (*Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.*)

A következő interpellációt intézem a kereskedelmi minster urhoz: (*Halljuk! Olvassa.*)

»Hajlandó-e a minster ur erélyes intézkedéseket tenni, hogy a magyar papirgyárak üzemének fentartása biztosítva legyen? (*Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.*)

**B. Harkányi János kereskedelemügyi minster:** T. ház! (*Halljuk! Halljuk!*) Anélkül, hogy az igen tisztelt képviselő ur interpellációjának részleteire kitérnék, egy dologról biztosítani akarom a t. házat, arról t. i., hogy mindent meg fogok tenni arra nézve, hogy a sajtó ne legyen kénytelen papir hiányában a kellő példányszámban való megjelenését korlátozni. (*Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Ma még nem tudom, hogy miféle intézkedésekkel biztosíthatom ezt és azért ismétlem, a részletekre nem akarok kitérni, de azt hiszem, megnyugodhatik a t. ház és az igen tisztelt képviselő ur abban a kijelentésemben, hogy ez rajtam nem fog mulni. (*Élénk helyeslés.*)

Kérem, méltóztassék válaszat tudomásul venni.

**Sümegei Vilmos:** Köszönettel tudomásul veszem a minster ur válaszat. (*Helyeslés.*)

### **Minisztertanácsi határozat a Hrvatska Rijec című politikai lapnak biztosított díjmentes postai szállításról. (1916. január 24.)<sup>48</sup>**

A kereskedelemügyi miniszter ur előadja, hogy a „Horvát egyesült önálló pártnak kiadó részvénytársasága” kiadásában megjelent Hrvatski Pokret című politikai napilap, mely eddig a díjmentes postai szállítás kedvezményét élvezte, a horvát-szlavon-dalmát bán úr rendelkezésére megszűnt és helyette ugyanezen részvénytársaság kiadásában a horvát országos kormány támogatásával a „Hrvatska Rijec” című politikai napilap jelenik meg.

Előadó minster úr utólagos jóváhagyás végett bejelenti a ministertanácsnak, miszerint az ügy sürgős voltára való tekintettel az egyes minster uraktól r. u. felhatalmazást kért ahhoz, hogy a „Hrvatska Rijec” című politikai napilap részére a díjmentes postai szállítás kedvezményét kivételesen és anélkül, hogy ezzel praecedens esetet kívánna alkotni, bármikor bekövetkezhető visszavonásig engedélyezhesse ugyanazon feltételek mellett, mint az az 1914.

48 Az MNL iratairól készült digitális másolatok – W szekció, W12 Mtjk. K27, 1916, 1916. 01. 24., 2. ülés.

évi szeptember hó 29-én tartott ministertanácson létrejött megállapodás alapján az 1914. évi október hó 1-én közforgalomban volt politikai napilapok részére engedélyeztetett.

Jóváhagyólag tudomásul vétetik.

## **A m. kir. minisztérium 1916. évi 734. M. E. számú rendelete, a rotációs újságpapír forgalmának és felhasználásának szabályozásáról.**

A m. kir. minisztérium a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényes rendelkezések alapján a következőket rendeli:

### 1. §

Annak biztosítása végett, hogy a rotációs újságpapíron nyomtatott időszakos lapok ily papírral elláthatók legyenek, Budapest székhellyel, külön szervezet állítatik fel. Ennek a szervezetnek a neve: Újságpapír Központ.

A Központ tagjait az időszakos lapok előállításával foglalkozó lapkiadóvállalatok és nyomdávállalatok, valamint a rotációs újságpapírt gyártó vállalatok képviselői közül, az érdekképviselő által felterjesztett névsorból, a miniszterelnök a kereskedelemügyi miniszterrel egyetértőleg nevezi ki. A Központhoz a miniszterelnök és a kereskedelemügyi miniszter egy-egy kiküldöttet rendel ki.

A Központ saját kebeléből elnököt választ, aki a Központot a hatóságokkal és harmadik személyekkel szemben képviseli.

A Központ maga állapítja meg ügyrendjét és azt jóváhagyás végett felterjeszti a kereskedelemügyi miniszterhez. A jóváhagyás tárgyában a miniszterelnök a kereskedelemügyi miniszterrel egyetértőleg határoz.

A miniszterelnök és a kereskedelemügyi miniszter kiküldötteinek javaslata felett a Központnak határozatot kell hoznia.

Mind a miniszterelnök, mind a kereskedelemügyi miniszter kiküldötte a Központ által hozott határozatok ellen óvást emelhet, és az ily határozatok végrehajtását a miniszterelnöknek a kereskedelemügyi miniszterrel egyetértőleg hozott döntéséig függőben kell tartani. A miniszterelnöknek a döntését a Központ köteles végrehajtani.

### 2. §

Az 1. §. 1. bekezdésében megjelölt cél érdekében a rotációs újságpapír-készleteket a hengerek (tekercsek) számának, az egyes hengerek súlyának, szélességének, átmérőjének és lyukbőségének feltüntetésével az alábbi „rendelkezések szerint az Újságpapír Központnál (Budapest, VI., Teréz-körút 30.) be kell jelenteni.

A bejelentést írásban kell megtenni.

### 3. §

A lapkiadóvállalatok és a nyomdávállalatok kötelesek a birtokukban levő – akár saját, akár idegen helyiségben őrzött – rotációs újságpapír-készleteiket elsősorban az 1916. évi március hó 4. napján volt

állapot szerint 1916. évi március hó 10. napjáig bezárólag, az 1916. évi március hó 4. napja után átvett rotációs újságpapír-készleteket pedig esetenként megérkezésük után haladéktalanul bejelenteni.

Elsőizben tett bejelentésükkel egyidejűleg kötelesek a lapkiadóvállalatok és a nyomdávállalatok a Központnak bejelenteni:

azt a rotációs újságpapírmennyiséget, amely az általuk kiadott, illetőleg náluk rotációs újságpapíron nyomtatott lapkiadásához egy hétre szükséges, azon oldalterjedelem mellett, amelyben a lap a 8. §. 3. és 4. bekezdése szerint a jelen rendelet életbelépésétől kezdve megjelenhetik;

a lap egyes számának árát;

azt a hirdetési oldalterjedelmet, amelyet a lap az 1914. évi március hónapban és az 1916. évi február hó második hetében (február 6-12-ig bezárólag) elért;

rotációs újságpapír szállítása iránt fennálló kötések lényeges adatait.

#### 4. §

Rotációs újságpapírt gyártó vállalatok kötelesek bejelenteni:

legkésőbb 1916. évi március hó 10. napjáig az 1916. évi március hó 4. napján meglévő rotációs újságpapírkészletüket ;

az 1916. évi március hó 10. és 20. napján és azontúl minden hónapban a hó 1., 10. és 20. napján:

azt a rotációs újságpapírmennyiséget, amelyet a bejelentési napot megelőző napig az előző bejelentés óta gyártottak vagy egyébként szereztek;

azt a mennyiséget, amellyel a készletük ugyanezen idő alatt bármely okból (a jelen rendelet értelmében megengedett elszállítás stb. által) apadt, annak feltüntetésével, hogy kinek részére és mily mennyiséget szállított a gyár;

a mindenkor bejelentéskor meglévő készletüket;

azt, hogy készletükből, illetve gyártmányukból a legközelebbi bejelentés napjáig kinek, milyen mennyiséget és mikor lesznek kötelesek szállítani.

#### 5. §

Rotációs újságpapírkészletek birtokosai (örzői), amennyiben nem esnek a 3. és a 4. §. rendelkezései alá, kötelesek az 1916. évi március hó 4. napján birtokukban (őrizetükben) levő rotációs újságpapírkészleteket 1916. évi március hó 10. napjáig, az 1916. évi március hó 4. napja után birtokukba (őrizetükbe) kerülő rotációs újságpapírkészleteket pedig esetenként haladéktalanul bejelenteni. Amennyiben a bejelentésre kötelezett a készletet más részére tartja birtokában (őrizetében), vagy azt más részére köteles szállítani, a bejelentésben meg kell jelölni azt is, aki a készlettel való rendelkezésre jogosult, illetve azt, akinek a papírost szállítani köteles, és pedig az utóbbi esetben annak feltüntetésével, hogy milyen mennyiséget és mikor köteles szállítani.

Az egy métermázsát meg nem haladó készletek nem esnek bejelentés alá.

#### 6. §

A közforgalmú vasútak és hajózási vállalatok a nekik fuvarozás végett átadott rotációs újságpapírmennyiségeket nem kötelesek bejelenteni. Ezeket a készleteket megérkezésük után a címzettnek kell a 3–5. §-ok szerint bejelentenie.

## 7. §

Rotációs újságpapírból a jelen rendelet életbelépésének napján a jelen rendelet hatályának területén (16. §.) meglevő összes készletek, továbbá az említett területen a jelen rendelet hatálya alatt utóbb előállított vagy erre a területre utóbb behozott ily készletek a jelen rendelet erejénél fogva zár alá vétetnek, és azokkal birtokosaik csak a jelen rendelet korlátai között rendelkezhetnek. Egyébként ezekkel a készletekkel a jelen rendelet értelmében a Központ rendelkezik. (11. §.)

Az előbbi bekezdésen alapuló zár alá vétel nem terjed ki azokra az egy métermázsát meg nem haladó készletekre, amelyek az 5. §. 2. bekezdése szerint nem esnek bejelentés alá, valamint általában azokra a készletekre, amelyek a jelen rendelet hatályának területén kívül eső helyre szóló rendeltetéssel érkeznek a jelen rendelet hatályának területére.

## 8. §

A végből, hogy a rendelkezésre álló és ezentúl beszerezhető rotációs újságpapírkészletek arányos felosztásával a már ezidőszert megjelent, valamint az esetleg újonnan alapítandó lapok megjelenése biztosítva legyen, az Újságpapír-Központ a rotációs újságpapírnak felhasználása tekintetében korlátokat állapíthat meg. Nevezetesen heti átlagban megszabhatja azt a legnagyobb egész oldalterjedelmet, amellyel a lap rotációs újságpapír felhasználásával kiadható. A Központ által megállapított terjedelmet túllépni tilos.

Az Újságpapír-Központ eltérő megállapításáig a jelen rendelet életbelépésétől kezdve rotációs újságpapír felhasználásával nem szabad a lapot oly terjedelemmel kiadni, amely a következő két bekezdésben megengedett heti szöveg és heti hirdetési oldalterjedelem együttes oldalszámát (egész oldalterjedelem) meghaladja.

A szövegoldalterjedelem a 6 filléres lapoknál heti 49 oldal, a 12 filléres lapoknál heti 98 oldal. A többi lapoknál annyi, ahány szövegoldalal az illető lap az 1916. évi február hó második hetében megjelent; újonnan alapított lapoknál a heti szöveg- oldalterjedelmet a Központ állapítja meg.

A hirdetési oldalterjedelem minden lapnál annyi oldal, amennyi megfelel az 1914. évi március hónapban az illető lap által elért egy heti hirdetési oldalterjedelem 55%-ának. Ezen egy heti oldalterjedelem átlagszámítással állapítandó meg az 1914. évi március hónapban megjelent egész havi hirdetési oldalterjedelemből. Ha azonban az ily módon kiszámított egy heti hirdetési oldalterjedelem 55%-a több, mint azon hirdetési oldalterjedelem, amelyet az illető lap az 1916. évi február második hetében elért, úgy az illető lapnál az 1916. február második hetében elért hirdetési oldalterjedelem az irányadó. Ugyanezen hét hirdetési oldalterjedelem irányadó azoknál a lapoknál is, amelyek az 1914. év március hónapja után alapítottak. A jelen rendelet hatálybalépte után alapított lapok hirdetési oldalterjedelmét a Központ állapítja meg.

Amennyiben a rotációs újságpapír-készletek pótlásának nehézségei az oldalterjedelem további csökkentését tennék szükségessé, azt a Központ mindannyiszor a jelen §-ban meghatározott egész oldalterjedelem alapulvétele mellett, egységes kulcs arányában elrendelheti.

Ha az oldalterjedelemnek akár a jelen § szerinti, akár a Központ által történt meghatározásánál, a lapnak megengedett legnagyobb heti egész oldal terjedelme tört szám volna, a tört számot felfelé kell kikerekíteni oly képen, hogy a szöveg és a hirdetési oldalszám együttesen páros számot adjon.

Az a legkisebb napi egész oldalterjedelem (szöveg és hirdetési oldalterjedelem együttesen), amelynél kisebbet a Központ nem rendelhet el, a következő:

- a 12 filléres lapoknál 8 oldal,
- a 8 filléres lapoknál 6 oldal,
- a 6 filléres lapoknál 4 oldal,
- a 4 filléres lapoknál 2 oldal,
- a 4 filléernél olcsóbb lapoknál 2 oldal.

A lapok a rájuk nézve irányadó heti egész oldalterjedelmet tetszésük szerint oszthatják meg a hét egyes napjai, és az esetleges reggeli és esti kiadások, és a szöveg és hirdetési oldalterjedelem között. Ha a lap egész oldalterjedelme leszállítás folytán a fentrésztezett legkisebb terjedelemre van szorítva, a terjedelem átvitele egyik napról a másikra, vagy a reggeli és esti lapok között nincsen megengedve.

#### 9. §

A lapkiadóvállalatok és a nyomdavállalatok meglevő, valamint ezentúl beszerzendő rotációs újságpapírkészleteikből azt a mennyiséget, amely lapjaiknak a mindenkor megengedett legnagyobb egész oldalterjedelemben való előállításához szükséges, a kiadás céljára a zár alá vétel ellenére szabadon felhasználhatják.

A lapkiadóvállalatok és a nyomdavállalatok kötelesek a Központnak az ügykörére vonatkozó minden felvilágosítást megadni, és ugyancsak kötelesek rotációs újságpapír-készleteikről és azok felhasználásáról pontos kimutatást vezetni.

#### 10. §

A rotációs újságpapírt gyártó vállalatok, valamint rotációs újságpapír-készleteknek az 5. § rendelkezései alá eső birtokosai az ilyen papír szállítása iránt vállalt, belföldön teljesítendő kötelezettségeiknek a 7. §-on alapuló zár alá vétele ellenére is eleget tehetnek. A szállított készlet azonban a 7. § korlátai között az új birtokosnál is zár alatt marad.

#### 11. §

A 3. és 4. §-ban említett vállalatok az Újságpapír Központ felszólítására kötelesek rotációs újságpapír-készleteiket a Központ utasításai szerint a Központ által átvevőül megjelölt lapkiadóvállalat vagy nyomdavállalat részére átengedni. Erre az átengedésre lapkiadóvállalat vagy nyomdavállalat csak annyiban köteles, amennyiben megmaradó készlete saját szükségletét 8 napra fedezi. Az átvételi árat, ha a Központ az árra nézve az átengedésre kötelezettel megegyezni nem tud, a kereskedelemügyi miniszter állapítja meg.

Arra nézve, hogy az előbbi bekezdésben nem említett birtokosoknak rotációs papírkészleteiből az 1. §-ban említett célra mely mennyiségek vétessenek az Újságpapír Központ által igénybe, a szükséghez képest a kereskedelemügyi miniszter dönt. Igénybevétel esetében az illető papírkészlet birtokosa köteles az igénybevett mennyiséget a kereskedelemügyi miniszter által megállapított áron az Újságpapír Központnak vagy az általa átvevőül megjelölt lapkiadóvállalatnak vagy nyomdavállalatnak a tárolás helyén átadni.

## 12. §

A lapkiadóvállalatok és a nyomdavállalatok kötelesek azokat a rotációs papírmennyiségeket, amelyeknek a szállítását kötéseik értelmében követelhetik, átvenni, tekintet nélkül arra, hogy azokat a lapterjedelem megszorítása folytán szabadon felhasználhatják-e, vagy sem. A szállításra kötelezettet szállítási kötelezettsége alól felmenteniök nem szabad.

## 13. §

A jelen rendelet nem vonatkozik az államnak, az állami intézményeknek, valamint a közhatalóságoknak hivatalos lapjaira és az előállításukhoz szükséges rotációs újságpapírkészletekre; nem vonatkozik továbbá a nyomdavállalatoknak azon rotációs újságpapírkészleteire sem, amelyekre az általuk nyomtatott állami vagy egyéb hatósági kiadmányok és nyomtatványoknak előállítására szükségük van.

Az ily célra szánt újságpapírkészletről a magánnyomdavállalat köteles pontos raktárkönyvet vezetni, amelyben a készleteket, a felhasznált mennyiségeket és a felhasználás célját pontosan fel kell tüntetni.

Az ilyen készleteket a rendeltetésüktől eltérő célra felhasználni tilos.

## 14. §

A kereskedelemügyi miniszter a jelen rendelet alól további kivételeket állapíthat meg, ezek azonban az időszaki lapokra nem vonatkozhatnak.

## 15. §

Aki a jelen rendelet rendelkezéseit megszegi vagy megszegésüknél közreműködik, az, amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással és kétezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. Azon készlet tekintetében, amelyre nézve a kihágást elkövették, a rendőri büntető eljárás során elkobzásnak van helye. Az elkobzott készlet értékének egy ötöde a feljelentőt illeti, többi része a felmerült költség levonásával a rokkant katonák segélyalapja javára fordítandó.

E kihágás miatt az eljárás a közigazgatási hatóságnak, mint rendőri büntető bíróságnak, a székesfővárosi államrendőrség működési területén pedig a m. kir. államrendőrségnek hatáskörébe tartozik.

## 16. §

Ez a rendelet 1916. évi március hó 3. napján lép életbe. Hatálya Horvát-Szlavonországra nem terjed ki.

Budapesten, 1916. évi március hó 1-én.

*Gróf Tisza István s. k.,  
m. kir. miniszterelnök.*

**Minisztertanácsi határozat a 8 órás Ujság című  
politikai lapnak biztosított díjmentes postai szállításról.  
(1916. március 14.)<sup>49</sup>**

A kereskedelemügyi miniszter ur kéri a ministertanács felhatalmazását arra, hogy a „8 órás Ujság” című budapesti politikai napilap részére a díjmentes postai szállítás kedvezményét kivételesen és a nélkül, hogy ezzel precedenset alkottassék, bármikor bekövetkezhető visszavonásig, engedélyezhesse ugyanazon feltételek mellett, mint az a fentebb hivatkozott ministertanácsban létrejött megállapodás alapján az 1914. évi október hó 1-én közforgalomban volt politikai napilapok részére engedélyeztetett.

A ministertanács a kért felhatalmazást megadja.

**A m. kir. miniszterelnök ötödik jelentése:  
a háború esetére szóló kivételes hatalom igénybevételéről.<sup>50</sup>**

*Tisztelt Képviselőház!*

Azokról a kormányzati intézkedésekről, amelyeket a m. kir. ministerium vagy az egyes szakminiszterek az 1912:LXIII., az 1914:L. és az 1915:XIII. törvénycikkben nyert felhatalmazás alapján adtak ki, eddig már négy ízben és pedig a t. Képviselőháznak 1914. évi július hó 28-án, 1914. évi november hó 25-én, 1915. évi április hó 20-án és 1915. évi november hó 30-án tartott ülésében volt szerencsém a kormány jelentését bemutatni. Ezeket a jelentéseket a t. Képviselőház 1916. évi február hó 19-én, a főrendiház pedig 1916. évi február hó 25-én tudomásul vette.

Ezúttal az újabban tett kivételes kormányzati intézkedésekről számolok be.

Megjegyzem, hogy a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényeket időközben az 1916:IV. törvénycikk ismét kiegészítette s így az alább felsorolt rendeletek közül azok, amelyek az 1916:IV. törvénycikk életbelépése, vagyis 1916. évi január hó 22. napja óta adtak ki, már részben a most említett törvénycikkben nyert felhatalmazáson is alapulnak.

[...]

IV. Egyéb szempontokból még a következő rendeletek kibocsátása mutatkozott indokoltnak:

1.012/1916. M. E. számú (181. sorsz.) rendeletével a titkos ténták avagy titkos írásmód vagy írásjelek ismertetését tartalmazó vagy ilyenek alkalmazásával készült sajtótermékek, iratok és ábrázolatok terjesztését eltiltotta.

[...]

Ehelyütt említhetők még fel:

Végül ide tartozik még a m. kir. belügyminiszternek 6.791/1915. B. M. res. számú (187. sorsz.) rendelete, amely a »Riecki Novi List« nevű lap megjelenését és terjesztését a hadviselés érdekeit veszélyeztető tartalma miatt eltiltotta.

49 Az MNL iratairól készült digitális másolatok – W szekció, W12 Mtjk. K27, 1916, 1916. 03. 14., 5. ülés.

50 KI, 1910. LIII. kötet, 1269. számú iromány.

Kérem a tisztelt Képviselőházat, hogy ezt a jelentést tudomásul venni és hasonló célból a főrendiházhoz átküldeni méltóztassék.

Budapest, 1916. évi május hó 23. napján.

*Gróf Tisza István s. k.,  
m. kir. miniszterelnök.*

### **Melléklet az 1269. számú irományhoz**

#### **A m. kir. ministeriumnak 1.012/1916. M. E. számú rendelete, titkos ténták avagy titkos írásmód vagy írásjelek ismertetését tartalmazó, vagy ilyenek alkalmazásával készült sajtótermékek, iratok és ábrázolatok terjesztésének eltiltásáról.**

A m. kir. ministerium a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott 1912:LXIII. tc. 7. §-ában nyert felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

#### 1. §

Tilos akár árusítás, akár ingyenes szétesztás, közszemlére kitétel, nyilvános helyen való elhelyezés vagy szétküldés útján, vagy bármely más módon terjeszteni olyan sajtóterméket, iratot vagy ábrázolatot, amely titkos ténták, avagy titkos írásmód vagy írásjelek ismertetését tartalmazza, vagy amely titkos ténta avagy titkos írásmód vagy írásjel alkalmazásával készült.

Aki az 1. bekezdés rendelkezését megszegi – amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik – kihágást követ el és az 1912:LXIII. tc. 7. §-a értelmében két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

E kihágás miatt az eljárás a közigazgatási hatóságnak, mint rendőri büntető bíróságnak, a székesfővárosi államrendőrség működési területén pedig a m. kir. államrendőrségnek hatáskörébe tartozik.

#### 2. §

Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe.

Budapest, 1916. évi március hó 25. napján.

*Gróf Tisza István s. k.,  
m. kir. miniszterelnök.*



## Melléklet az 1269. számú irományhoz

### **A m. kir. belügyministernek 6.791/1915. B. M. res. számú rendelete, a „Riecki Novi List” nevű lap megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában.**

*A szabad város Polgármesterének*

*Fiume.*

A m. kir. ministerium 5.484/1914. M. E. számú rendelete alapján, a Fiumében megjelenő a »Riecki Dionicke Tiskare« nyomdavállalat által előállított »Riecki Novi List« nevű lap további megjelenését és terjesztését, közleményeinek a hadviselés érdekeit veszélyeztető tartalma miatt eltiltom.

Az ily időközi lap szállítására nézve, az 1914:XIV. tc. végrehajtása tárgyában a m. kir. ministerium által kiadott 2.500/1914. M. E. számú rendelet 27–29. §-ának azok a rendelkezései megfelelően irányadók, amelyek a ministerium által kitiltott sajtótermékekre vonatkoznak.

A m. kir. postának ily időközi lap részére, előfizetésekre szóló postautalványokat (chequebefizetéseket) fölvennie nem szabad.

A tilalom ellenére megjelenő időszaki lap példányait azonnal el kell kobozni és megsemmisítés végett a kir. ügyészségnek kell átadni.

Aki az eltiltott időszaki lapot kiadja, vagy terjeszti, az 1912:LXIII. törvénycikk 11. §-ának utolsó bekezdése értelmében büntetendő.

Ez a rendelet azonnal hatályba lép

Ezt Polgármester úrral tudomás és megfelelő eljárás végett azzal a felhívással közlöm, hogy rendeletemet Justriss Slavonak, mint a »Riecki Novi List« felelős szerkesztőjének, továbbá Podolsak Ivánnak, mint e lap kiadójának, valamint a »Riecki Dionicke Tiskare« című nyomda vállalatnak haladéktalanul hozza tudomására.

Budapest, 1915. évi december hó 30-án

*A minister helyett:  
Báró Perényi Zsigmond s. k.,  
államtitkár*

### **A m. kir. belügyminiszter 1916. évi 17.210. eln. számú körrendelete valamennyi törvényhatósághoz, a hadi jótékonyági célokra irányuló adománygyűjtésekről.**

A háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényes rendelkezések alapján, a m. kir. minisztérium felhatalmazásával, a következőket rendelem:

### 1. §

A háborúval kapcsolatos hadi jótékonyági célokra akár nyilvánosan, akár nem nyilvánosan – a 2. és 3. §-ban meghatározott esetek kivételével – csak hatósági engedéllyel szabad adományokat gyűjteni.

A hatósági engedély nemcsak a közvetlen készpénzadományok gyűjtéséhez, hanem a gyűjtésnek bármily közvetett módjához (pl. jótékonycélú multságok rendezése, jótékony célra árúcikkek, műtárgyak forgalomba hozatala vagy kisorsolása stb.) is szükséges. Tárgy sorsjáték útján való gyűjtésre ez az engedély egymagában nem jogosít, hanem ehhez a sorsolásra vonatkozó általános rendelkezéseknek megfelelő pénzügyminiszteri engedély is szükséges.

Adománygyűjtésre általánosságban nem lehet engedélyt adni, hanem csak különlegesen meghatározott célra és a gyűjtésnek különlegesen meghatározott módjára.

### 2. §

Nem esnek az e rendeletben megkívánt hatósági engedély és általában e rendelet rendelkezései alá:

a szűkebb magánkörben (családi, rokonai vagy baráti kör stb.) előforduló gyűjtések ;

a »M. kir. honvédelmi minisztérium hadsegélyző hivatala«, az »Országos Hadsegélyző Bizottsága«, »A m. kir. Rokkantügyi Hivatal« és »A magyar szent korona országainak Vörös Kereszt Egylete« által szervezeti szabályaik rendelkezéseinek megfelelően rendezett gyűjtések;

az állami hatóságok vagy hivatalok személyzetének egy vagy több tagja részéről a hivatali személyzet körében a fölöttes miniszter, a vármegyei vagy városi hivatalok személyzetének egy vagy több tagja részéről a hivatali személyzet körében az alispán, illetőleg a polgármester engedélye alapján történő gyűjtések.

### 3. §

Az időszaki lapok kiadói hadi jótékonyági célokra adományokat hírlapi felhívás útján hatósági engedély nélkül gyűjthetnek, illetőleg a közönség részéről befolyó ilyen adományokat elfogadhatnak, kötelesek azonban:

minden egyes gyűjtés megindítását a lap kiadásának helye szerint illetékes törvényhatóság első tisztviselőjének nyilvántartás végett bejelenteni, aki, ha a gyűjtés célja ellen kifogása van, ezt a bejelentővel haladéktalanul közli;

a beérkezett adományokat az e végből gyűjtésenkint külön-külön vezetett jegyzékbe bejegyezni és a gyűjtésre vonatkozó feljegyzéseket és okmányokat a gyűjtés befejezésétől számított 1 éven át gondosan megőrizni;

a befolyt adományokat a lapnak egyik legközelebbi számában az adományozónak és az adomány összegének feltüntetésével nyugtázni;

a befolyt adományokat legkésőbb minden hónap végén az adományok rendeltetésszerű felhasználására hivatott helyre, és ha ilyen nincs, vagy a lap előtt nem ismeretes, a belügyminiszterhez elküldeni, és ennek megtörténtét minden egyes esetben a lapnak egyik legközelebbi számában – az összegnek és a beküldés helyének megjelölésével – közzétenni.

Az időszaki lapok kiadói a hírlapi gyűjtésekről vezetett feljegyzéseiket és az ezekre vonatkozó okmányokat a törvényhatóság vagy a belügyminiszter kiküldött közegének kívánatára megvizsgálás végett a helyszínén bármikor rendelkezésre bocsátani és a vizsgálat során kívánt felvilágosításokat megadni kötelesek.

A belügyminiszter az időszaki lapok kiadóit bizonyos célokra irányuló adománygyűjtésektől eltilthatja, amely esetben egyidejűleg az adományozóknak vissza nem téríthető összegek hovafordításáról is intézkedik.

Ha valamely időszaki lap kiadója magát a fentebbi rendelkezéseknek alá nem veti, vagy ha az adományok gyűjtése vagy kezelése körül visszaélések állapítottak meg, a belügyminiszter az adományok gyűjtését az illető időszaki lapra vonatkozólag a kiadónak általában megtilthatja.

[...]

#### 9. §

Az időszaki lapok kiadói részéről a 3. §. értelmében hatósági engedély nélkül történő gyűjtések ellenőrzésére az idézett §. rendelkezései irányadók.

A 18.613/1882. B. M. számú belügyminiszteri rendelet (Magyarországi Rendeletkötet Tára 1882. évfolyam 348. oldal) 4-6. pontjában a gyűjtési engedélyeknek nyilvántartására, továbbá a gyűjtési eljárásnak és a gyűjtés eredményének ellenőrzésére vonatkozólag foglalt rendelkezések a jelen rendelet alá eső adománygyűjtések tekintetében is érintetlenül maradnak.

[...]

#### 11. §

Ha a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el és:

két hónapig terjedhető elzárással, valamint kétezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő, aki az e rendelet értelmében szükséges hatósági engedély nélkül hadijóteknysági célra irányuló gyűjtést rendez, vagy az erre kapott hatósági engedéllyel a jóteknysági cél vagy az adományozó közönség hátrányára visszaél, vagy a gyűjtés eredményének ellenőrzését megghiúsítja;

ezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő, aki e rendelet rendelkezéseit egyébként megszegi.

A jogosulatlan gyűjtés eredményét a törvény értelmében el kell kobozni s hadijóteknysági célra kell fordítani, és azt e végből az Országos Hadsegélyző Bizottsághoz kell beküldeni.

Az e rendeletbe ütköző kihágások miatt az eljárás a közigazgatási hatóságnak, mint rendőri büntető bíróságnak, a székesfővárosi államrendőrség működési területén pedig a m. kir. államrendőrségnek hatáskörébe tartozik.

Budapesten, 1916. évi június hó 8-án.

*Sándor János s. k.,  
m. kir. belügyminister*

## Gróf Apponyi Albert sürgős interpellációja a kiegyezési tárgyalások ügyében (1916. június 9.)<sup>51</sup>

### Gr. Apponyi Albert:

[...]

Amit én ma érinteni akarok, az csak két kérdés: az egyik az, hogy egyáltalán időszerű-e, (*úgy van! úgy van! balfelől.*) lehetséges-e egy közgazdasági, mint közjogi szempontból a kiegyezés gyűjtőneve alatt foglalt kérdéskomplekszust ma véglegesen megoldani, a második pedig az, hogy állást kívánok foglalni azzal a gondolattal szemben, amely most már az osztrák közgazdasági körök egy hivatalos képviselőjének emlékiratában nyílt kifejezést nyert: t. i. az eddig szokásos tíz évnél hosszabb, husz-harmincz esztendőre kiterjedő kiegyezés gondolatával szemben.

[...]

Amint jeleztem, az interpelláció megokolása két részre oszlik. Először szólni akarok arról, hogy vajjon egyáltalában alkalmas-e a helyzet és a parlament arra, hogy a kiegyezési kérdésnek komplexumát megoldja, másodsor szólni akarok az eddiginél hosszabb, husz vagy huszonöt éves kiegyezés kérdéséről. (*Halljuk! Halljuk!*)

[...]

Ne feledjük el, hogy mi egymást képviselőháznak szólítjuk ugyan, de hogy népképviselőnk most nincs (*úgy van! a szélsőbaloldalon.*) A mi mandátumunk lejárt, nemsokára egy éve, 1915 június 21-én. Mi a kényszerhelyzet hatása alatt alkottuk a törvényt, amelylyel a törvényhozás szükségszerű funkcióinak ellátását reábiztuk arra a testületre, amely 1915. június 21-éig valóban képviselőház volt. Most egy ad hoc külön törvény által azzá alakított törvényhozó testület, de a nemzetet többé nem képviseli. Abban a pillanatban, melyben a mandatáriusnak mandátuma lejárt, abban a pillanatban ő járhat el néha kötelelességszerűleg mint negotiorum gestor, hanem mandatáriussá, képviselővé nem teheti meg magát. Mindenféle jogot ruházhat magára törvényhozási uton, hanem képviselővé magát nem teheti.

[...]

Mi ma nem tudhatjuk, hogy ezekről a kérdésekről a nemzet hogyan vélekedik. Alkalom sem volt rá, hogy e tekintetben megnyilatkozzék. Nemcsak formailag a választásoknál kifejezett nemzeti akaratot nem ismerjük e tekintetben, de semmikép sem szerezhethetjük meg magunknak még a tájékozást sem erre nézve, (*úgy van! úgy van! balfelől.*) Hiszen először is a háboru leköti az összes közfigyelmet, úgy hogy egyéb kérdések iránt kevés az érdeklődés. Másodsor, ha van az iránt érdeklődés, hát akkor az hol nyilatkozhatnék meg? Csak egyes szaktestületek nyilatkozataiban?

51 KN, 1910. XXX. kötet, 634. ülésnap.

[...]

De ezek a szaktestületek, akármilyen legyen a tekintélyük, technikai szempontból, a kérdések megoldásának részletei tekintetében nem pótolhatják a nemzeti akaratnak, a nagy közvéleménynek megnyilvánulását, *(úgy van! úgy van! balfelől.)* A nagy közvélemény pedig hogyan nyilvánuljon meg, amikor a gyülekezési, az egyesülési jog fel van függesztve, amikor a sajtó olyan, még pedig egyenlőtlenül gyakorolt cenzura alatt áll, *(úgy van! úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)* hogy míg pl. az österreichische Handelspolitische Zentralstellenek egy nyilatkozatát, melyre beszédem folyamán vissza kell majd térnem, akadálytalanul közölték a lapok, egy nagy ellenzéki lapnak ezzel szemben való állásfoglalását a cenzura törölte? *(úgy van! úgy van! a szélsőbaloldalon.)* Amikor tehát nemcsak hivatalos és alkotmányos orgánuma nincs a nemzeti akaratnak, mikor a nemzeti közvéleménynek még nem hivatalos megnyilvánulásai elé is annyi akadály gördítették: akkor minő alapon akarjuk mi ezeket a kérdéseket rendezni, ha csak nem azon az alapon, hogy mi a nemzettel nem törődünk, hogy a nemzeti akarat nekünk mindegy, *(úgy van! a szélsőbaloldalon.)* saját akaratunkat helyezzük annak a tényezőnek akarata és joga felé, a mely tényező, ha valamiben – ez az alkotmányosság alapelveihez tartozik – különösen pénzügyi és közgazdasági kérdésekben kell hogy a döntő legyen, t. i. a népképviselési tényező. *(úgy van! úgy van! a szélsőbaloldalon.)*

**Sághy Gyula felszólalása a képviselőház előtt a  
harmadik indemnitási törvényjavaslat vitájában.  
(1916. június 14.)<sup>52</sup>**

**Sághy Gyula:**

[...]

T. képviselőház! Az állandó gyakorlat nálunk az volt mindeddig, s ezt követjük most is, hogy az indemnitási javaslat elsősorban bizalmi kérdést foglal magában és ez következménye annak a körülménynek, hogy az indemnitás nem pusztán csak a költségvetést pótolja, hanem egyúttal magában foglalja a felhatalmazást, az appropriációt is, márpedig az appropriáció mindig bizalmi kérdés volt, ennek folytán tehát, ha ez összekapcsolódik az indemnitással, akkor nem is lehet ezt más szempontból felfogni. Arra pedig nincsen semmi különösebb okunk, hogy az ellenzék oldalán az eddigi gyakorlattól eltérjünk, mert azóta, amióta a kormánynak a háborút megelőző időben tanúsított eljárása folytán az ellenzék bizalmatlansága a legnagyobb mértékben fokozódott, e bizalmatlanság okainak enyhítésére a kormány még csak kísérletet sem tett.

[...]

Hogy röviden rámutassak még néhányra azon indokoknak, amelyek fokozzák bizalmatlanságunkat a mostani kormányzattal szemben, utalok egyebek közt a közlélmény és általában az elsőrendű életszükségletek fedezése tárgyában kibocsátott kormányrendeletek vissza-

ságaira, hibáira és súlyos mulasztásaira. Vagy ha nézem másik téren a cenzura kezelését, valósággal felháborodás kell, hogy elfogjon bennünket, ha látjuk, hogy a sajtót mennyire agyon cenzurázzák. (*Úgy van! balfelől.*) Talán nem vétek vele, ha felemlítem azt a tény, hogy Ő felségének, a mi nemes gondolkozásu, fenkölt lelkületű királyunknak a lengyelek üdvözlétére adott választáviratát nem engedte a cenzura közölni. (*Derülség balfelől.*) Ennél klasszikusabb tanulság csak nem szükséges a cenzura furcsaságainak bizonyítására, íme, még magát Ő felségét, fenkölt királyunkat is cenzura alá vetik. Ez már igazán legnagyobb mérvű tulhajtása a cenzura visszaéléseinek.

Volt idő, amikor a Rákóczi-gyalázások elleni védekezésekre vonatkozó cikket szintén nem engedtek közölni, egyszerűen törölték.

De van még valami, ami még a belpolitikai helyzet szempontjából is igazán nevetséges kicsinyesség, bár nemzeti szempontból magában elég jelentősége van, mert hiszen a nemzet – ugyebár – nem pusztán csak nyelvében, de egyebek mellett külső jelvényeiben is él. Ez – amit elmondandó leszek – legujabban akkor történt, amikor itt a székesfővárosban az angolok fölött aratott nagy német tengeri győzelmet ünnepeltük. Ha egy nemzet szövetségstársának nagy győzelmét ünnepli, akkor is nemzeti ünnep ez, tehát mindenekelőtt a nemzeti külső jelvényeknek kell kidomborodniok. Bécsben hasonló ünnepek alkalmával a fekete-sárga és Berlinben a német zászló – igen helyesen – van nagy tömegekben, mellettük aztán megfelelő szép arányban minden szövetséges államnak zászlója is.

Nálunk nem is erről volt szó, mert hiszen a középületeken és a magánházakon nem tapasztalhattunk nagy aránytalanságot, ellenkezőleg a legtöbb esetben azt tapasztaltuk, hogy több a nemzetiszínű zászló, mint a többi zászlók, viszont a szövetséges társak zászlai is megfelelő egymással egyenlő arányban voltak kitűzve egymás mellett, ami egészen helyes. De történt a következő eset, amelynek magam is szemtanuja voltam, midőn egy másik volt képviselőtársammal együtt 15, vagy 20 perczig szemléltük a dolgot. A közúti vasut kocsijai apró zászlócskákkel voltak feldíszítve.

[...]

Körülbelül 40-50 kocsit figyeltünk meg, de ezek közül legfeljebb 6-8 volt nemzetiszínű zászlókkal feldíszítve, míg 25, talán 30 koci is fekete-sárga zászlókkal díszítve. Mi nem vagyunk Ausztriának tartománya. Ezt egyik ellenzéki lap igen helyesen meg akarta kritizálni, elkértem a cikket az illető szerkesztőségtől, – nálam is van a cikk – hogy lássam, mi van benne. Abban a cikkben semmi más nem volt, csak kritikája ennek az eljárásnak, ami igazán nem indokolta a törlést, mégis törölték. Kicsinyesebb kezelése a cenzurának alig képzelhető. (*Úgy van! balfelől.*)

A sajtószabadságnak ez a lenyűgözése fontosabb kérdésekben pedig már a nemzet életérdekeit érinti. A bécsi lapok pl. naponta közlik az osztrák testületek, sőt egyeseknek is tulzó követeléseit a kiegyezéssel szemben, ellenben a cenzura nem engedi, hogy a magyar ellenzéki lapok elhárítsák e támadásokat, sőt bizalmas körlevélben adták tudtul a lapoknak, hogy ilyen cikkeket ne irjanak. Micsoda összefüggésben van ez a háborúval? (*Úgy van! balfelől.*) Méltóztassék Falkenhayn német vezérkari főnök és Bethmann-Hollweg német birodalmi kancellár álláspontját követni, akik a német birodalmi gyűlésben kijelentették, hogy a cenzurának csak addig szabad mennie, amíg a hadviselés érdeke kívánja. (*Úgy van! balfelől.*) Mi is hallottunk ígéreteket, amelyeket azonban sohasem tartottak meg, sőt most még sokkal nagyobb visszaélésekkel kezelik ezeket a kérdéseket. (*Úgy van! balfelől.*) A sajtónak különben már csak

azért is vissza kellene utasíthatnia az osztrák támadásokat, mert különben hogyan fogja a miniszterelnök ur a maga álláspontját megvédelmezni, ha nem hivatkozhatik kidomborodott, erős közvéleményre. Tehát még governmentális szempontból is óriási hiba a cenzurának ez a kezelése, amely feltétlenül megrovást érdemel.

[...]

### **Huszár Károly felszólalása a képviselőház előtt a harmadik indemnitási törvényjavaslat vitájában. (1916. június 15.)<sup>53</sup>**

**Huszár Károly:**

[...]

T. képviselőház! A háború alatt az egész magyar sajtó, azt hiszem, ebben pártkülönbség nélkül megegyezünk, kivétel nélkül oly magatartást tanusított, hogy semmiféle okunk nincs arra, hogy a sajtóval szemben akár katonai, akár hadviselési szempontból bármiféle kifogást emeljünk. Konstatálnunk kell azonban, hogy a parlament távollétében, a parlamenti ülések hiányában a sajtó minden orgánumának, amely közügyekkel foglalkozik, megnehezítik, hogy a háborúval semmiféle összeköttetésben nem levő kérdéseket tárgyaljon, annyira megnehezítik ezt, hogy ugyyszólván közérdekbe ütközik a cenzúra mindenrendű és rangu tulkapása. Fontos és életbevágó nemzeti problémák, feladatok megoldását titokban készítik elő és még csak azt sem teszik lehetővé, hogy a magyar sajtó teljesítse nemzeti hivatását támadások kivédése formájában anélkül, hogy a magyar nemzet sajtója, pártkülönbség nélkül, pártérdeket szolgálva, vagy a maga orgánumának álláspontjának leszegezésével meghamisított vagy tulfűtött közvéleményt akarna teremteni – távol van attól – mégis lehetetlenné teszik, hogy Magyarország legegységesebb, életbevágó érdekeit támadó külföldi testületek határozataira a magyar sajtó felvilágosító, objektív válaszokat adhasson. Ez oly tultengése a cenzurának, amely nincs érdekében magának a hadviselésnek sem.

Amint minden cenzuránál megtörténik, úgy, sajnos, Magyarországon is úgy vagyunk, hogy akik a cenzurát kezelik, még szigorúbbak és rigórozusabbak azoknál, akik felelősek magának a cenzurának gyakorlásáért. Amint már megemlítette itt Sággy Gyula t. képviselőtársam, tudomásunk van róla, hogy Ő felsége táviratát megcenzurázták, (*Mozgás.*) tudomásunk van arról, hogy a német császárnak egy magyar ezredhez küldött táviratát a cenzúra eltiltotta, tudomásunk van arról, hogy Hötendorfi Konrád egy nyilatkozatát nem engedte a sajtóban tárgyalatni a cenzúra. Hol fognak ezek a dolgok megállni, ha már megtörtént az is, a képviselőházban is szóvátették, hogy a hercegprímás pásztorlevelét megcenzurázták, holott abban nem volt szó másról, mint arról, hogy a papság a hadikölcsön terjesztése érdekében mit végezzen a népnél. Nem tudom kik azok akik ezeket csinálják, de nem merem feltételezni, hogy a kormány padjain ülő férfiak intencióival és bölcseségivel parallel menne

ez a működés. Talán e célra megfelelő és teljesen alkalmas egyéneket kellene kiválasztani, akik pártérdek közt és a valódi, féltett hadviselési érdek között, és a nemzet más jól felfogott érdeke között tudnak disztinváltni. Tudják a közéletet megtalálni.

Magam is, ki újságíró ember vagyok, nagyon jól tudom, hogy a háboruban minden cenzura nélkül boldogulni nem lehet. Nem vagyok a szélsőségek embere, hogy nyíltan ki ne merném ezt mondani, de nem úgy, hogy királyunk, a német császár, Hötendorfi Konrád és mindenki nyilatkozatát a hadviselés érdekére és politikai szempontból veszélyesnek tartják. Ez ugyanaz a politika, amely népünket akarja gyámság alatt tartani. Ott vagyunk, hogy a népünknel mindig súlyosaknak tartott faktorokat a cenzura hatalma alá akarják hajtani.

[...]

### **Ábrahám Dezső interpellációja és az igazságügyminiszter válasza a cenzura tárgyában (1916. július 5.)<sup>54</sup>**

**Ábrahám Dezső:** T. képviselőház! A háboru kitörésével ellenzék, kormánypárt és az egész közvélemény beletörődött a reánk kényszerített helyzetbe és abba is, hogy a cenzurát mint szükséges rosszat meg kell tűrni. Ezzel a kérdéssel egy ízben már foglalkozott Rakovszky István t. képviselőtársam, de olyan ez a kérdés, mint a lidérczfény, hiába üzzük el, újra meg újra előtör, mert az egyes feltoluló esetek mindig újból alkalmat adnak reá.

Maga a miniszterelnök ur, gróf Tisza István, elismerte, hogy a cenzura mint intézmény tökéletlen. Ebben teljesen egyetért vele mindenki. De a tökéletlenségnek is vannak korlátai, melyeken túlmenni nem szabad. Az ellenzék lojálisán, mondhatom tullojálisán is, elhatározta magában, hogy feledve a régi keserűségeket, normális tárgyalási mederben fogja a parlamenti tárgyalásokat folytatni és elnyomja magában azokat az ellentétes nézeteket is, melyek rendes körülmények közt feltétlenül felszínre kerülnének. De bizonyos véleményeknek feltétlenül elő kell törniök, azokat elnyomni nem szabad, ha nem akarjuk, hogy a közéleti tevékenység, a közlelkiismeret kihalófélben legyen. A közélet ébrentartásának egyedüli közege a sajtó. Sajtómizéria mindenütt van; ezt el kell ismerni; van a velünk ellenséges országokban is, van ez Franciaországban, Angliában is. De méltóztassék figyelemmel kísérni, hogy a sajtószabadság is egyenlő arányban áll mindig a közszabadságokkal, melyek egy ország intézményeit jellemzik. A sajtószabadság époly arányban növekedik a békeidőben, vagy sülyed alá a háboru alatt, mint ahogy sülyed a háboruban a sajtószabadság mint a közszabadságoknak egyik ágazata.

De elgondolható-e az a helyzet nálunk, ami Angliában van, hogy az angol sajtó, különösen a Northeliff-sajtó, amely bizonyos mértékben a kormánnyal szemben ellentétes állásponton van, nemcsak lényegtelen, hanem a háboru lényeges érdekeit érintő kérdésekkel is határozottan ellenzéki szempontból foglalkozik, – elképzelhető-e a mi viszonyaink között, hogy itt egy olyan orgánus lehessen, anélkül, hogy a cenzurának veres és kék czeruzája kárt ne tegyen benne, vagy hogy ez az illető lapra még szigorubb következtetésekkel ne járjon? Vagy képzelhető-e itt egy Clémenceau az ő L'Homme Enchainé-jével, vagy egy Hervé a maga

54 KN, 1910. XXX. kötet, 640. ülésnap.



őszinteségével, szókimondásával, dacára annak, hogy nálunk nincs egy talpalatnyi föld az ellenség kezében, amint Franciaország területének egyhatod része német kézen van?

Németországban, ahol a cenzurának szintén bizonyos szigora nyilatkozik meg, e részben épen azok részéről, akiknek érdekében testesült meg elsősorban ez az intézmény, sokkal szabadabb fel-fogás nyilatkozik meg, mint nálunk. Például Falkenhayn vezérkari főnök egyik nyilatkozatában kimondja, hogy *(olvassa:)* »Én is károsnak tartom a sajtószabadság olyan korlátozását, mely nem a hadviselés érdekeit szolgálja s azért támogatni fogok minden olyan törekvést, mely e határokon belül a sajtó függetlenségét biztosítani akarja.« Ez egy katonának a kijelentése. De hivatkozhatom egy még illetékesebb faktorra, Bethmann-Hollweg birodalmi kancellárra, aki 1916. június 4-ikén ezt mondta *(olvassa:)* »Die Presse die trotz unendlicher Schwürigkeiten und Aergernisse ihre Aufgabe in bohem Sinne auffasst und durchführt, soll in gerechter und unparteiischer Würdigung ihrer Ziele nach meinem Willen so wenig Esseln empfinden wie möglich.« Íme, t. ház, ezen nyilatkozat is a cenzura könnyítésébe, a sajtószabadság emelésére utal.

Mi a helyzet már most nálunk? Működik itt a hadfelügyeleti bizottságnak egy albizottsága, az u. n. sajtóalbizottság, amelynek alig van egyéb funkciója, mint bizalmas értesítések küldözgetése a szerkesztőségek nyakára, olyan számban, hogy maholnap már ezeknek a tömege a 600 körül van. Ezek pedig alig tartalmaznak egyebet, mint közlési tilalmat.

Anélkül hogy mélyebben belemennék ezeknek a taglalásába, ezeknek a jellemzésére csak egy pár adatot akarok felhozni, hogy mit nem szabad ezen albizottság tilalma folytán közölni.

Itt van az 507. számú bizalmas értesítés – mert mind ezt a címet viseli –, ez azt mondja: »A hadfelügyeleti bizottság sajtóalbizottsága felsőbb utasításra felhívja a t. Szerkesztőség figyelmét arra, hogy a Haditermény Részvénytársaságnak igazgatósági üléseiről csak a hivatalos kommunikéket hozhatja«. *(Derültség balfelől.)* Tehát minden kritika már eleve ki van zárva. A személyes érdekű közlésekre is kiterjed ez a tilalom.

Mert ne méltóztassék ildomtalanáságnak venni, de épen az eset érdekességénél fogva hozom ezt is elő. Zita főhercegnő hogylétére vonatkozólag azt mondja az 508. számú bizalmas értesítés, hogy a Löw-szanatóriumba való szállításáról a főhercegnőnek újsághírek nem közölhetők. Az 516. számú már konziliánsabb, mert megengedi, hogy Zita királyi hercegnő Ő fensége állapotáról újra írhatnak, a közlési tilalom megszűnt.

Szerencsétlenül járt maga a vezérkar főnöke Hötzendorfi Konrád is, akinek házasságkötésére vonatkozó közleményeket szintén eltiltották.

Itt van az 528. számú bizalmas közlés, hogy a Bécs környékén levő fogolytáborokról híreket ne közöljenek.

Az 517. számú arra kéri a szerkesztőségeket, hogy Kramarz és társai bűnügyről szóló közleményhez semmiféle kommentárt ne fűzzenek. *(Derültség balfelől. Felkiállások: Aha! A kedves csehek!)*

Az 505. számú, hogy az osztrák vámpolitikai központ határozatainak mindennemű kommentálásától tartózkodni szíveskedjék.

Az 532. számú, hogy a terméskilátásra vonatkozó közleményekben optimista jósolgatásoktól feltétlenül tartózkodjanak. Ez bizonyos tekintetben indokolt is, csak az indokolással nem értek egyet, amely azt mondja, hogy »kereskedelempolitikai szempontokból«. Tudjuk, fájdalom, hogy a mi kereskedelmünk különösen a külfölddel most a minimumra szorítkozik s így aggodalomra alig van ok.

Az 533. számú bizalmas értesítés arról szól, hogy paczifista irányú közleményeket ne irogassanak.

Itt még egy érdekes mozzanattal találkozunk: országgyűlési beszélgetésekhez fűzött kommentárokat, folyosói beszélgetéseket tessék az albizottságnak bemutatni.

Egy másik értesítés a terméskilátásról szólván megmondja, hogy czimekkel el nem látott közleményeket, bármily ártatlan tartalmuk legyen, nem engedélyez.

Az 523. szám kívánja, hogy az Ausztriában előfordult sorozási csalásokról semmiféle hirt ne adjanak le. (*Élénk derűtség balfelől.*)

530. szám: térképeket, tervrajzokat s vázlatokat akkor sem adhatnak közre, ha ezek pusztán korábban már engedélyezett helyzetváltozatok újabb lenyomatai. Nem tudom, miféle felfogása van a sajtóalbizottságnak; de azt hiszem, az ellenséges hadvezetés nem a mi ujságlapjaink térképeiből fogja frontunk egyes pontjait megítélni.

Egy másik értesítés szerint a semleges sajtóban megjelenő olyan híreket, hogy mi Olaszországban jól állunk, átvenni tilos.

525. szám. Ez szintén a terméskilátásokkal foglalkozik s megint kereskedelempolitikai szempontokat hoz fel.

518. számú értesítés: A hadfelügyeleti bizottság sajtóalbizottsága felkéri a t. szerkesztő urakat, hogy Lenquist svéd újságírónak Hötzendorfi Konráddal való interjújára újból vissza ne térjenek és abból semmit se közöljenek. Ugylátszik, Konrád sem kerülte el a szigorú figyelmet.

527. számú bizalmas értesítés: Az aratás biztosítására vonatkozólag tett kormányzati intézkedésekről szóló közleményekhez kommentárt ne fűzzenek, általában erről a kérdésről bármiféle más cikk, vagy közlemény közzétételét mellőzzék.

Meglehet, hogy egyes községekben fősztolgabírák, jegyzők intézkednek kellő értesítések adásáról. De mégis a nagyközönség tájékoztatására elsősorban a sajtó van hivatva, s bizony nem ártana, hogyha erről a fontos mozzanatról a gazdálkodó közönséget értesítené.

529. szám. A szerkesztő urak felkéretnek, hogy egyes csapattestek, póttestek, katonai intézeteknek saját jóléti intézményeik anyagi támogatására vonatkozó felhívásait, jótékonycélu előadások, ünnepélyek stb. tartásáról szóló bejelentéseiket, úgyszintén ezek propagandájára vonatkozó minden felhívást mellőzzenek. Indokolás: mivel ez a hadsereg tekintélyével össze nem fér. Újra ez a régi nóta a hadsereg tekintélyéről.

Egy újabb terméke a sajtóalbizottságnak az 537. számú, mely az 535. szám alatt kiadott bizalmas értesítés kiegészítéseként közli, hogy a képviselőház ülésein állítólag elhangzott közbeszólások, melyek az országgyűlési naplóban nincsenek meg, nem közölhetők. Magamnak is volt már esetem, épen Sándor Pállal folytatott vitámban, hogy egyes képviselő urak megváltoztatják a naplóban tett beírásokat. Ez jövendő esetekben arra fog vezetni, hogy a napló nem fogja minden esetben fedni a házban történeteket. Erre vonatkozólag egy nagyobb helyi lap meglehetősen tendenciózus kommentárt is hozott, melyben a képviselőház ülései alkalmából figyelembe ajánlja a képviselőknek, hogy csak olyan közbeszólásaikat közölheti, melyeket a parlamenti gyorsírók feljegyeznek s a melyeket e feljegyzés folytán az országgyűlési naplóba iktatnak. Erre vonatkozólag kéri a képviselőket, hogy lehetőleg hangosan és értelmesen szóljanak közbe.

**Mártonffy Márton:** Értelmesen, ez a fő!

**Förster Aurél** (a jobboldal felé): Ez nektek szól! A »hangosan« nekünk!

**Ábrahám Dezső:** Itt vannak a Höfer-féle jelentések. Ha ezeket olvassuk, hol büszkeség, hol keserűség szállja meg az ember lelkét. Ha egy-egy magyar ezred szerez dicsőséget a harcmezőn, Höfer azt mondja: erdélyi gyalogság, 44-es, 68-as, 39-es, vagy 82-es stb. ezredek szereztek dicsőséget. Ha azonban nem ezek, amelyek voltaképen Magyarországból ke-

rülnek ki, szintén magyar ezredek, hanem mások jutnak dicsőséghez, akkor Höfer sohsem mulasztja el megjegyezni : »die bewahrten Regimenter so und so«.

Hogy ezen Höfer-jelentéseket magyar nemzeti szempontból miért ne lehetne kommentálni s hogy ez miért ütköznék a hadsereg érdekeibe, azt nem értem. De elsősorban bizonyos, hogy előmozdítaná a magyar érdekeket. Kezemben van egy hozzám igen közelálló tiszt levele, melyben az óriási orosz offenzíva egyes mozzanatait ecseteli. Leírja, hogy most is egy magyar ezred volt, a 82-es, amely egyedül tartotta vissza az oroszok óriási offenzíváját. (*Felkiáltások balfelől: Székelyek!*)

Azt hiszem, talán nem teszek felesleges szolgálatot, amikor megmondom, amit tovább mond közleményében, hogy a más ajkú, nem magyarországi ezredek pedig úgy eltűntek, mintha ott sem lettek volna, a 87-esek közül pedig egy darab ember sem maradt ott. Amikor azonban ott ilyenek fordulnak elő, akkor mi a Höferben nem olvastuk, hogy a 82-es ezred maga mentette meg a frontnak ideiglenes fentartását.

De vannak még szomorúbb esetek is. Rakovszky t. képviselőtársam épen múlt interpellációjában hivatkozott arra, hogy forradalmároknak tüntettek föl egyes embereket, akiknek beszédét a cenzura nem engedte közölni. Ezen forradalmárok közé sorolták Bülowot és Wekerlét is. Még különösebb az a bizalmas értesítés, – Sághy Gyula t. képviselőtársunk már említette egy felszólalásában – amely magának Ő felségének egy táviratát tiltotta el.

Ez a bizalmas értesítés, amelyet 1916. május 1-én adtak ki, azt mondja (*olvassa:*) »A sajtóbizottság tisztelettel értesíti a szerkesztősegeket, hogy a hadfelügyeleti bizottság a következő sajtótítlalmat adta ki: Ő felségének a lengyel hódoló táviratra adott válasza nem közölhető.« (*Mozgás a baloldalon.*) De nem olvastunk az egész magyar sajtóban arról se soha egyetlen szót, hogy 32 magyar törvényhatóság foglalt állást a lengyel kérdésben a lengyelek érdekében és intézett ilyen értelemben feliratot a kormányhoz. Höfernek azonban nemcsak a hivatalos, de nem hivatalos kijelentései is kommentálhatók, mikor megnyugtat bennünket, hogy Lemberg még mindig a miénk.

Sokszor mesélik az is, hogy egyik lapnak szabad közölni azt, amit a másíknak nem, hogy ez elnézésből történik, vagy jóindulatból, azt nem tudhatom. Mesélik, hogy délután megengedik azt, amit délelőtt töröltek. De van egy másik különös esete is a cenzurának, az »ablakolás«. Ez abból áll, hogy, amint méltóztatnak itt látni, (*Felmutat egy lapot.*) itt van a Magyarországnak egy négy hasábot kitevő cikke, a régi nyugdíjasok helyzetéről, amelynek czime »Az igazi nyomor«. Már a cím se tetszett, mert erős, vastag vonásokkal kitörölték. A négy hasábból 40 sor maradt épségben azzal a bizalmas értesítéssel, hogy csakis »ablakok« nélkül közölheti, ablakokkal nem. Ha tehát a lap közölni akarta volna a cikket, akkor négy hasáb helyett csak 40 sort közölhetett volna belőle és ha nem lett volna véletlenül abban a helyzetben, hogy aktuális cikkekkel pótolhassa a hiányt, akkor elővehette volna Esopus meséit.

Amikor a tiszttviselői nyomorúságról országszerte megnyilatkoztak, Nyíregyházán, Debreczenben, Szegeden, Aradon, Kolozsvárt, akkor a Pesti Hírlapnak egy erre vonatkozó cikkét törölték.

Amikor a t. miniszterelnök ur nyilatkozott a kiegyezés kérdésében, akkor ezt a kérdést sem pro, sem contra semmi irányban nem volt szabad taglalni. Az osztrák közvélemény egész szervezett agitációval rendelkezett akkor, amikor mi még teljesen gyámoltalanul állottunk ezzel az agitációval szemben. Itt van az erre vonatkozó 447. számú bizalmas értesítés, amely azt mondja (*olvassa:*) »A hadfelügyeleti bizottság sajtóalbizottsága felsőbb helyről azt az utasítást kapta, kérje fel a t. szerkesztő urat, hogy az osztrák újságoknak kiegyezési cikkeivel

ne foglalkozzanak, azokkal a közleményekkel polémiába ne bocsátkozzanak, egyáltalában a kiegyezési tárgyalásokat, úgy mint a múltban, a jövőben se kísérik kommentárokkal».

Amikor Helfferich államtitkár magában a parlamentben *per longum et latum* tárgyalta a hadikiadásokat, úgy az ántántét, mint a mienket, amikor Bark orosz pénzügyminister szintén részletezte a hadikiadásokat, akkor sem a képviselőházban illetékes helyről ilyen kijelentések el nem hangzottak, sem a sajtó nincs abban a helyzetben, hogy ezzel a kérdéssel foglalkozhassék. Ugy látszik, ebben a tekintetben még Oroszország is liberálisabban kezeli a cenzurát.

A kiegyezési tárgyalásokkal kapcsolatosan az egyik lap pár soros kommunikét akart közzélni (*olvassa:*) »Budapesti politikai körökben – írta – oly hírek terjedtek el, mintha Bécsben tartózkodó magyar politikusok belebocsátkoztak volna a hosszú lejáratú kiegyezés megvitatásába. Hír szerint 25 éves kiegyezést terveznének, közbeni vámsorompók felállításával. Nem hiszünk, hogy Bécsben vendégeskedő politikusaink ily könnyelmű lépésre ragadtatták volna magukat, annál kevésbé, mert a magyar közvélemény még annak gondolatát is, hogy az ország önrendelkezési jogát ilyen hosszú időre lekössék, a legnagyobb ellenzéssel fogadja.«

Ez már igazán alig van valami összefüggésben a hadiérdekkel, mégis betiltották ezt az ártatlan kommunikét.

De nemcsak ezeknek a kérdéseknek, hanem teljesen ártatlan kérdéseknek a tárgyalásától is el van tiltva a magyar sajtó. Direkt meg van mondva pl., hogy az élelmiszerkereskedésre és az élelmiszerekkel űzött visszaélésekre vonatkozó bármiféle közlemény tilos.

Teljesen jogosult a Pesti Hírlap felsóhajtása, mikor azt mondja (*olvassa:*) »Mi értelme van ezekben a belpolitikai mezőkben a cenzurának? Milyen hadititkot árulunk el, ha a tisztviselők fizetésének sürgős javítását kérjük? Miben segítjük Cadornát, ha a rokkantak, özvegyek, árvák ügyének javítását sürgetjük?« Ezek közlése szintén fehér lapot eredményezett. »Milyen hadi csemegét szállítunk a skagerraki katasztrófán busuló Angliának, ha a parlament számonkérő akcióját sürgetjük a kiegyezési tárgyalásokról? «

Tökéletesen osztom ennek a lapnak az álláspontját. Hiszen nem is Budapesten van a sajtócenzura gyökere, sőt nem is Budapestről és nem is Bécsből dirigálják ma a közállapotokat, hanem egyenesen Teschenből. Oda kell elküldeni egyes politikai czélzatu cikkeket, amint megtörtént egyik vezető politikusunk cikkével, aki nem forradalmár jelleméről ismeretes. Hatasábos cikke nem tudott és ma sem tud kellő időben megjelenni, mert előbb a tescheni legfőbb parancsnokság, a tescheni irányadó tényezők jóváhagyását kell kikérni, úgy látszik, hogy Bécszet ezúttal Teschenbe tették át.

Mindezekkel szemben mit mond a sajtóalbizottság főnöke, Drasche-Lázár Alfréd ministeri tanácsos? Azt mondja, hogy hiszen nincs is voltaképp cenzura. És a ministeri tanácsos urnak ezt a véleményét, úgy látszik, az igen tisztelt ministerelnök ur is meg akarja erősíteni, vagy legalább is el akarja hitetni a közvéleménnyel. A ministerelnök ur ugyanis gróf Hadik Jánosnak és gróf Sigraynak a főrendiházban tartott felszólalására 1916. február 25-én azt felelte, hogy (*olvassa:*) »Magyarországon cenzura a szó szoros értelmében nincs.« (*Mozgás a baloldalon.*) »Csakis a szorosan katonai hírek előzetes bemutatása kötelező, egyebekben a magyar kormány részint közvetlen érintkezés, részint a cenzurával foglalkozó bizottságok útján igyekszik a sajtóval kontaktusban maradni.« Folytatólagosan még azt mondja a t. ministerelnök ur (*olvassa:*) »de preventív cenzura a magyar sajtóra behozva nincs.«

Hogy áll ez a kérdés? Vajjon van-e preventív cenzura és van-e utólagos cenzura? Én elfogadom az igen tisztelt ministerelnök ur álláspontját, hogy preventív cenzura nincs, noha

ő maga mondja, hogy katonai híreket illetően az előzetes bemutatás kötelező. Mit jelent a preventív cenzúra és mit jelent az utólagos cenzúra? Hogy mit jelent, azt maguk a szakemberek, maguk a felelős szerkesztők, a laptulajdonosok tudnák legjobban megmondani. De hogy mit jelent, arra nézve, méltóztassék megengedni, szintén egy bizalmas értesítést hívok segítségül, mint a legillusztrisabb tanút. Ez a bizalmas értesítés ugyanis, az 514. számú, amely nem is olyan nagyon régen kelt, 1916. június 4-én, azt mondja, hogy *(olvassa:)* »A lapok szerkesztősegei a fentiekről oly hozzáadással értesítendő, hogy az arra okot szolgáltató lapokkal szemben a kormány a rendelkezésére álló megtorló intézkedéseket fogja alkalmazni.« *(Zaj a baloldalon.)*

Én, mint felelős szerkesztő és laptulajdonos, mindig szívesebben veszem az előzetes cenzurát, amikor tudom, hogy cikkeimért további konzekvenciák nem terhelnek, mintsem hogy post equitém secler atra cura, hogy a megjelent cikkek olyan következményekkel járhassanak, amelyek folytán a laptulajdonos tönkremehet. A kormány t. i. az új sajtótörvény szerint is esetleg a kivételes törvény értelmében a lap megjelenését egy időre felfüggesztheti, vagy egyszer s mindenkorra beszüntetheti. Ez az utólagos cenzúra sokkal nagyobb sullyal nehezedik a sajtóra, mint bármiféle előleges cenzúra.

T. ház! Itt van előttem egy külföldi író közleménye. Méltóztassék megengedni, hogy néhány sort felolvassak belőle. »Magyarország Potsdamja« címen írja a Berliner Tageblatt munkatársa, Lederer Leó. Miután Magyarországot és Budapestet igen szimpatikus világításban mutatja be, így folytatja *(olvassa:)* »A magyar parlament nagyszerű palotájáról is szó kerül ezután, amely elég lenne egy százmilliós nép képviselőinek is.

Ennek a kővé vált nemzeti akaratként jelentősége van, azt mutatja, hogy a magyar politikailag is méltó helyet kér Európa népei közt. Egyébként a politika majdnem önczél Magyarországon, nemcsak nemes művészet, hanem fejlett tudomány is. Ma e politikai tanulmány könnyebb munka, mert a cenzúra rajta van, hogy a vélemények jobbára egységesebbek legyenek, ámbár nem szabad abba a csalódásba esni, hogy bizonyos kérdéseknél, így a húszéves kiegyezést és Magyarország közjogi jövőjét illetően erősen egymásba ütköznek a nézetek. A magyarság erős szellemét sem a török idők, sem a reformáció harczai, de még az Ausztriával való küzdelmek sem törték meg és át fogja élni a világégést is.« Tehát a külföldi, megfelelően informált tudósítók is kellően felfogják a nálunk uralkodó cenzurális állapotokat.

Olaszországban a parlament megbuktatta a ministeriumot abban a perczben, amint a harczterei helyzet rosszabbá vált. Az új ministeriumnál az volt a parlament első dolga, hogy a cenzúra enyhítését kieszközölte.

Méltóztassék megengedni, hogy mielőtt beszédemet befejezem, egy rövid reminiscenciára térjek ki. A pénzügyminister ur arra a kifogásra, hogy miért tartott fenn magának az adójavaslatokban olyan horribilis jogokat, azt felelte, hogy a külföldön is így van. Szomorú dolog, hogy mi a mi eltérő viszonyainkat mindig a külfölddel hasonlítjuk össze. Ha a francia törvény úgy intézkedik, – s valóban úgy intézkedik, azt magam is tudom – akkor viszont az is bizonyos, hogy óriási különbség van közszabadsági szempontból Franciaország viszonyai és a mi viszonyaink között. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon.)* így van ez a sajtó tekintetében is. Ha mi hivatkozunk Angliára és Franciaországra, akkor tartasuk a parallellát minden téren, a közszabadságok terén is. A háború alatt, amikor a parlament csak ritkán van együtt, egyedül a sajtó az, amely az ellenőrzést gyakorolhatja.

A sajtót pedig a kényszerhelyzet és az előzetes intézkedések annyira béklyóba szorították, hogy a közszabadságok ezen béklyóit okvetlenül enyhíteni kell. A sajtó a nemzet élő

lelkiismerete. Ne méltóztassék a magyar sajtónak se hazafiságát, se nívóját deklasszifikálni, ne méltóztassék azt feltételezni, hogy a magyar sajtó nem elég hazafias arra, hogy kizárólag ama célokat szolgálja, amelyek a közjó és az ország érdekében vannak, de ne méltóztassék feltételezni azt sem, hogy ne tudná megbírálni, hogy miféle eszközök alkalmasak a közérdek előmozdítására.

Mindezek után a következő interpellációt intézem az igazságügyminister urhoz *(olvassa):*

Ismeri-e az igazságügyminister ur a hadfelügyeleti bizottság u. n. sajtóalbizottságának működését?

Hajlandó-e odahatni, hogy a bizottság működése liberálisabb legyen a cenzura kezelésében?

Hajlandó-e konkrét kijelentéseket tenni, hogy meddig terjedhet a cenzura hatásköre a véleménynyilvánítások terén és különösen belpolitikai kérdésekben?

Miféle könnyítéseket kíván tenni a sajtó szabadabb mozgása érdekében? *(Élénk helyeslés a baloldalon.)*

**Balogh Jenő igazságügyminister:** T. ház! Tekintettel arra, hogy a mai napra még számos interpelláció van bejelentve, azt hiszem, kötelességet teljesítek, ha válaszomat lehetőleg tömören adom meg. *(Halljuk! Halljuk!)*

Azzal kezdem, hogy egyetérték a t. képviselő urral, sajnos csak egy pontban, arra nézve, hogy a magyar sajtó teljes hazafias jóakarátát, szándékainak, intenczióinak nemességét a ránkzudult világháború esztendeiben is tökéletesen elismerem. Meg vagyok győződve, amennyiben a sajtó a háború eddigi 23 hónapos tartama alatt egyben vagy másban a cenzura közelébe nem vonta maga után, ez elnézésből, vagy a viszonyoknak nem kellő ismeretéből eredt, de a magyar sajtó ezekben a nehéz időkben is olyan nagy szolgálatokat tett a nemzetnek és a nemzeti ügynek, hogy azt a késői történetírás is el fogja ismerni. *(Zaj a baloldalon.)* Azonban a hazafiság és a jó szándék nem zárja ki, hogy a cenzura a háborúval járó sok szükséges rossz között ne szerepeljen nálunk is.

Elismerem mindazon gyarlóságait és tökéletlenségeit annak a jelenlegi szervezetnek, amely hivatva van azokat a hátrányokat kiküszöbölni, amelyek a korlátlan sajtószabadságból a hadviselés érdekeire és a nemzet jövőjére nézve előállhatnak. Megengedem, hogy minden sajtócenzurának, minden előzetes vizsgálatnak természetéhez tartozik, hogy az egyének változásával, az egyének kifáradásával velem jár az a természetszerű következmény, hogy vizsásságok keletkeznek. Ellenben állítom azt, hogy a hadfelügyeleti bizottság sajtóalbizottsága a legnagyobb kulanteriával és jóakarattal lehetőleg állandó érintkezésben van a sajtó t. munkásaival és tudomásom szerint nagyon kíméletesen végzi a maga nehéz funkcióját. Ennek bizonyítása végett arra hivatkozhatom, hogy magam is a mozgósítás elrendelése óta minden alkalommal rendelkezésére álltam a sajtó hivatott bármelyik munkásának, pártkülönbség nélkül, aki valamely panaszt óhajtott előadni, épen úgy, mint t. barátaim és munkatársaim a ministeriumban, mindig meghallgatták a panaszokat és a panaszok olyan minimális számra szorítkoznak, hogy azoknak összehasonlítását a külfölddel bátran merném vállalni.

Állítom továbbá, hogy azok a vizsásságok, amelyekre a t. képviselő ur esetleg bizonyos hatással utalhat, csak úgy ítélhetők meg teljes igazságossággal, ha azon időpontban, mikor valamely sajtótermék előzetes cenzurájára vonatkozó intézkedés történt, mikor valamely bizalmas értesítés kibocsátott, figyelembe vennék az abban az időpontban fenforgott helyzetet, az ország akkori érdekeit, annak a félóra vagy órának a viszonyait. *(Élénk helyeslés jobbról. Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hát a kiegyezésről miért nem szabad írni?)*

A t. képviselő ur úgy állította oda a tételt, mintha a közszabadságok megvédése volna az, amit a háboru tartama alatt is egyedül kellene a kormánynak és az ország minden polgárának figyelembe vennie. Bocsánatot kérek, én azon nehéz és fontos felelősséggel járó funkciókat, melyeket hivatalom elém szab, mindig azon szempontból ítélem meg, mi válik javára hazámnak és nemzetemnek és engem a létünkért ránk kényszerített óriási küzdelemben sem vezet soha más szempont, mint az ország, mint hazám érdekei. (*Élénk helyeslés jobbról.*)

És nem fogadhatom el azt az állítást sem, mintha akár az igazságügyministerium, akár én egyénileg, akár a sajtóalbizottság bármiféle pártszempontból bármily kedvezést gyakorolt volna. Sőt ismételve utalhatok arra, amire már Rakovszky István tisztelt képviselő ur decemberi interpellációja alkalmával hivatkoztam, hogy épen azokkal a lapokkal szemben, melyek a kormány politikáját támogatják, ismételten alkalmaztatott – mert véletlenül elnézésből, helytelenül ők is közöltek bizonyos czikkeket – az előzetes cenzura elrendelése, mely ez idő szerint csak egy lappal szemben van elrendelve, amely nem ellenzéki lap.

A képviselő ur azt kérdezi, ismerem-e a sajtóalbizottság működését. Nemcsak ismerem, de a legnagyobb elismeréssel kísérem. Mert ha vannak is tévedések, amit abszolúte nem tagadok, azon urak lelkiismeretességét, kötelességtudását, nagy szorgalmát, amelyet ott állandóan kifejtenek, csak elismeréssel lehet felemlíteni. Igenis hajlandó vagyok odahatni, és eddig is megtettem, hogy az albizottság a cenzura kezelésében lehetőleg liberális legyen.

De tessék figyelembe venni, hogy a bizottságnak számos tagja van, rendszerint különböző igazgatási ágak vannak ott képviselve és ha ezek közt ellentétes nézetek merülnek fel, ezek között kiegyenlítést kell megkísérelni s oly késő órában – mert néha éjjel után háromig dolgoznak – nincs lehetőség e kérdéseket azon nyugalommal, azon lelkiismeretességgel és friss judiciummal megvizsgálni, melylyel mi utólag megtehetjük, midőn egyik-másik intézkedést helytelenítünk. Nekünk már igen könnyű esetleg elítélni azt az intézkedést, melyet valamely kifáradt hivatalnok éjjel után nem tudom hány órákor volt kénytelen gyorsan megtenni. Én nem egyszer mondtam is az illetőknek, hogy ezzel, vagy azzal nem értek egyet, de ez urak jóindulatáról és buzgalmáról csak a legnagyobb elismeréssel emlékezhetem meg.

A t. képviselő ur egyes példákat is említ, mint kirívó vizzásságokat. (*Felkiáltások: A királyi táblát is megcenzurázzák!*) Nem térhetek rá mindegyik példára, de csak egygyel kívánom illusztrálni azon állításom helyességét, hogy könnyű utólag valamely sajtótilalmat elítélni, ha nem gondoljuk meg, hogy mily következményekkel jár annak a tilalomnak mellőzése. Egyik legutóbbi ülésünkön elhangzott itt egy közbekiáltás, mely a naplóba nem került bele, de némi napilapban közöltetett. Már most méltóztassék megnézni – rendelkezésére bocsátom az illető lapokat a képviselő urnak, hogy némely semleges államnak hozzánk nem jó indulattal viseltető egyes sajtóorganaiban miként interpretáltatott e közbeszólás: úgy mint a nemzet teljes elernyedése, elcsüggedése, mint a harcztéri készség teljes hiánya, mint oly közvélemény, melyet az egész ország táplál, mint olyasmi, amiből konklúziót lehet levonni az egész ország lelkiállapotára.

Azért kellett azt a figyelmeztetést és kérést intéznünk a lapokhoz, hogy kivált oly közbekiáltásokat, melyek a naplóban sem foglaltatnak, méltóztassanak előzetesen bemutatni a cenzurának. Vállalom a felelősséget, hogy akkor követtünk volna el hibát, ha ezt nem tesszük, ha ezen, az ország sorsára is esetleg végzetes befolyást gyakorló közbekiáltásokra az előzetes cenzurát nem rendelem el. Minek terjeszsenek ilyen, eléggé meg nem fontolt, csak úgy hirtelen, véletlenül odadobott egyéni nézeteket, melyek általánosítása egészen más színben tüntetheti fel az ország hangulatát, mint a minő. Én meg vagyok győződve, hogy az

ország harczoló készsége, elszántsága e ránk kényszerített titáni küzdelem tovább folytatására nem csökkent, *(Élénk helyeslés jobbról.)* és akkor követtem volna el hibát, ha ez intézkedést meg nem teszem.

Minthogy pedig hitem és meggyőződésem szerint minden intézkedésemet az ország érdekében és legjobb belátásom szerint tettem, kérem, méltóztassék válaszat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés jobbról.)*

**Ábrahám Dezső:** T. ház! Azon kellemes helyzetben vagyok, hogy az igen t. minister urnak csaknem minden kijelentésével egyetérthetek. Nevezetesen egyetérték azon kijelentéssel, hogy oly czikkek, melyek a hadiérdeket veszélyeztetik, kell, hogy kellőleg cenzuráztassanak. De már nem érthetek egyet azzal, hogy szerinte e kérdést tisztán pártpolitikai szempontból kezeltem. Én igyekeztem e kérdést teljes realitásában megvilágítani, minden elfogultságtól menten, sine ira et studio. Ép ezért nem hoztam fel oly eseteket, ahol a hadiérdek volna közvetlenül veszélyeztetve. A hadiérdektől teljesen távol álló, azt semmiben sem érintő esetekkel foglalkoztam. Előhoztam azokat a bizalmas értesítéseket, melyek tisztán belpolitikai kérdéseket, sőt jórészen nem is politikai, hanem gazdasági és személyi kérdéseket érintenek. Még mindig nem tudom, miért nem szabad hát a kiegyezésről írni? *(Helyeslés balfelől)*

Miért nem szabad az osztrák vámpolitikai központ fejtegetésével foglalkozni, vagy az élelmiszer hamisításokkal, vagy a sokat szellőztetett Szekfü-ügygel? Hanem igenis tudom, hogy a magyar lapoknak más sérelme is van: nevezetesen kénytelenek késéssel megjelenni, mert a Höfer-jelentéseket németül küldik ide és amíg a sajtóalbizottságban rossz magyarsággal elkészítik fordításukat, ez félórai, sőt hosszabb késést is okoz. Mikor ezeket taglalom, nem pártpolitikai szempontból, hanem egészen tárgyilagosan jártam el, ezért, sajnálatomra, nem vagyok abban a helyzetben, hogy az igen tisztelt minister ur válaszat tudomásul vehessem. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

### **A m. kir. belügyminiszter 1916. évi 86.723/V-a. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, a politikai időszaki lapok biztosítékáról.**

Több budapesti pénzintézetnek azon kérelmére, hogy betétkönyveik hírlapi biztosítékul elfogadtassanak, az 1914:XIV. tc. 18. §-ában nyert felhatalmazás folytán, a m. kir. pénzügyminiszter úrral történt megállapodás alapján értesítem alispán/polgármester urat, hogy a pénzintézeti betétkönyvek a politikai tartalmú időszaki lapok biztosítékául nem szolgálhatnak.

E betétkönyvek ugyanis a magánfelek által a betétbankoknak és takarékpénztáraknak megőrzés és gyümölcsöztetés végett – előre meghatározott feltételek mellett – átadott pénzek átvételének elismerésére, továbbá az ezek után esedékes időszaki kamatoknak, valamint a tőke visszatérítésének elszámolására szolgálnak, a tőzsdei forgalom és jegyzés tárgyát nem képezik, és üzleti és jogi jellegük az értékpapírok jellegével nem azonos. Ebből az okból azok értékpapíroknak, sőt óvadékképes értékpapíroknak egyáltalán nem tekinthetők; azokat tehát az 1914: XIV. tc. 18. §-ának azon rendelkezésével szemben, hogy a hírlapi biztosítékok csak készpénzben vagy óvadékképes értékpapíroknak tehetők le, hírlapi biztosítékul elfogadni nem lehet.



Ezen jogi helyzeten nem változtat az a körülmény, hogy a 2.500/1914. M. E. számú rendelet 59. §-ában az adóhivatali utasítás III. füzetének 27. §-ára hivatkozás történik, mert e §. 7. pontjának azon intézkedése, hogy az ily betétkönyvek csupán az ott megjelölt korlátok között és legfeljebb csak egy évre terjedő ügyleteknél fogadhatók el biztosítékkul, nem érinti az 1914:XIV. tc. 18. §-ának első bekezdésében a hírlapi biztosítékokra nézve foglalt rendelkezést.

De mindezekről eltekintve sem köz-, sem magánérdekből nem kívánatos, sem nem szükséges a betétbankok és takarékpénztárak betétkönyveinek hírlapi biztosítékkul való elfogadása, minthogy a befektetési piac a különböző hadikölcsön kibocsátások folytán bőven el van látva oly óvadékképes értékpapírokkal, amelyek a biztosítékkul letevőnek a pénzügyi betéteknél előnyösebb és biztosabb kamatozást nyújtanak.

Miután az értékpapírok biztosítékkul sokszor oly esetben is névértékükben fogadtatnak el, midőn azok a budapesti értéktőzsdén névértéken alul voltak jegyezve, részint a szabatos eljárás biztosítása, részint pedig – ezen szabályellenes eljárás következtében, a lapbiztosíték szavatosságát illetőleg az 1914:XIV. tc. 18. §-ának 5. bekezdésében foglalt rendelkezésből kifolyólag – esetleg származható vagyoni felelősség mellőzhető céljából, ráirányítom alispán/polgármester úr figyelmét egyúttal arra is, hogy a fentemlített pénzügyminiszteri utasítás 27. §-a értelmében az értékpapírok lapbiztosítékkul rendszerint csak a budapesti értéktőzsdén legutóbb jegyzett, de 14 napnál nem régebb napi árfolyam szerinti értékben, mindazonáltal névértéken felül sohasem fogadhatók el; az értéktőzsde forgalmának a háború folyamán való szünetelése alatt pedig a magyar állami értékpapírok mikénti értékelésére nézve, a m. kir. minisztérium által e tárgyban folyó évi január hó 15. napján 270/1916. M. E. szám alatt kiadott rendelet 1. §-a irányadó.

Mindezekről azzal értesítem alispán/polgármester urat, hogy abban az esetben, ha a sajtótörvénynek 1914. évi április hó 12. napján történt életbelépte után, a törvényhatósága területén alapított valamely politikai tartalmú időszakos lap biztosítékkul az említett adóhivatali utasítás 27. §-ának 7. pontjában foglalt rendelkezés téves értelmezése következtében pénzügyi könyv fogadtatott volna el, avagy esetleg valamely régi lapbiztosíték ilyen cseréltetett volna ki, vagy a biztosítékkul letett óvadékképes értékpapír nem a fentebb megjelölt szabályoknak megfelelően értékeltetett volna, intézkedjék, hogy az illető lapbiztosíték az 1914:XIV. tc. 18. §-ában meghatározott határidő alatt és jogkövetkezmények terhe mellett, törvényszerű újabb biztosítékkal, a 2.500/1914. M. E. számú rendelet 53. §-ának utolsó bekezdésében meghatározott módon kicseréltesse, illetőleg a 270/1916. M. E. számú rendeletnek megfelelően kiegészíttesse.

A némely hatóságok által e tárgyban kért utasítás adására vonatkozó felterjesztések ezen rendelettemmel szintén elintéztést nyertek.

Budapesten, 1916. évi július hó 18-án.

*A miniszterhelyett:  
Perényi s. k.  
államtitkár.*

**A m. kir. belügyministernek 32.858/1916. B. M.  
számú rendelete, a „Romanul” nevű lap  
megjelenésének és terjesztésének eltiltása tárgyában.**<sup>55</sup>

A m. kir. ministerium 5.484/1914. M. E. számú rendelete alapján, az Aradon megjelenő s a »Concordia részvénytársaság« nyomdavállalat által előállított »Romanul« nevű lap további megjelenését és terjesztését, közleményeinek a hadviselés érdekeit veszélyeztető tartalma miatt eltiltom.

Az ily időközi lap szállítására nézve, az 1914:XIV. tc. végrehajtása tárgyában a m. kir. ministerium által kiadott 2.500/1914. M. E. számú rendelet 27–29. §-ának azok a rendelkezései megfelelően irányadók, amelyek a ministerium által kitiltott sajtótermékekre vonatkoznak.

A m. kir. postának ily időközi lap részére, előfizetésekre szóló postautalványokat (chequebefizetéseket) fölvennie nem szabad.

A tilalom ellenére megjelenő időszaki lap példányaikat azonnal el kell kobozni és megsemmisítés végett a kir. ügyészségnek kell átadni.

Aki az eltiltott időszaki lapot kiadja, vagy terjeszti, az 1912:LXIII. törvénycikk 11. §-ának utolsó bekezdése értelmében büntetendő.

Ez a rendelet azonnal hatályba lép.

**Rakovszky István interpellációja és az  
igazságügyminister válasza a cenzura tárgyában.  
(1916. augusztus 23.)**<sup>56</sup>

**Rakovszky István:** T. képviselőház! Valóban nehezemre esik a t. miniszterelnök ur ezen kijelentései után, melyekkel megbolygatta az 1867. évi XII. tc. értelmezésében eddig fennálló összhangot s az eddigi felfogást közjogi hóbortnak nevezte, nyugodtan tárgyalni a t. kormányznak azt a visszaélését, amelyet az ország ellen a cenzurával elkövet.

Hajaj ez és hajaj az olyan többség, amely identifikálni tudja magát ilyen botlással.

Én nem is csodálkozom már, hogy ilyen dolgok megtörténhetnek, bár a képviselőházban már két ízben szóvá tettük a cenzura visszaéléseit. A cenzura a t. igazságügy minister ur dicséretével dicsekszik. Ábrahám Dezső képviselő urnak adott válaszában a minister ur kidicsérte, elismerésével elhalmozta azokat az urakat, dicsérte őket mint tisztességes, becsületes, pontos, kötelességtudó, reggeli 3 óráig dolgozó hivatalnokokat. Mindezt én magamévá teszem. De fentartom azt a nézetemet, hogy ezeknek a kitűnő hivatalnokoknak rátermettsége ily kényes hivatal vitelére nincs. Eddig azt hittük, hogy a cenzurának feladata meggátolni azt, hogy megjelenjenek olyan közlemények, amelyeket az 1912. évi XVIII. t. cikk 11. és 23. §-ai, az 5482, 5483 és 12.000. számú ministeri rendeletek tiltanak.

A t. igazságügyminister ur cenzurája egy lépéssel tovább ment, egy új vívmánnyal gazdagította a cenzura történetét. Nemcsak, hogy megtiltja, hogy az újságok valamit hoz-

<sup>55</sup> *Belügyi Közlöny*, 1916/13. 356.

<sup>56</sup> KN, 1910. XXXI. kötet, 652. ülésnap.

zának, hanem ennél tovább megy és az újságokra ráparancsolja, hogy akkor is kell nekik valamit hozni, a mikor azt nem akarják. (*Halljuk! Halljuk!*)

Itt van a budapesti ügyészségnek folyó évi május 29-én hozott végzése, mely következőképp szól: »Tekintetes Milotay István urnak, mint az Uj Nemzedék című lap felelős szerkesztőjének, Budapest. Szerkesztő ur felelős szerkesztésében megjelenő »Uj Nemzedék« című időszaki lap a mai napon feltűnő üres helyekkel (ablakokkal) jelent meg. Ezek az üres helyek (ablakok) az olvasóközönség körében félreértésekre, alaptalan találgatásokra s esetleg indokolatlan nyugtalanságra vezethetnek. (*Derültség balfelől.*) Napilapoknál az üres helyek (ablakok) eltüntetésé az idő rövidege miatt technikai okokból a legtöbbször lehetetlen. Hetilapoknál, valamint oly lapoknál azonban, melyeknek terjesztése kivételes előzetes engedélyhez van kötve, ezeknek az üres helyeknek (ablakoknak) eltüntetésé sem időbeli, sem technikai akadályokba nem ütközik. A háborus cikkek ugyanis még idejekorán bemutatathatók a sajtóbizottságnak, s ha azok töröltetnek, új cikkek pótolhatók, vagy a meghagyott részek összevonhatók. Ez okból figyelmeztetem a t. szerkesztő urat,« – most kemény lesz – »hogy amennyiben lapja a jövőben üres helyekkel (ablakokkal) jelennék meg, az igazságügyminister urnál lapjának kivételes ellenőrzés alá helyezése iránt fogok előterjesztést tenni, illetve a lapra terjesztési engedélyt nem adok«. (*Zaj balfelől.*)

Bocsásson meg a t. igazságügyminister ur, de mutassa meg nekem a sajtótörvény azon szakaszát, amely nekem megtiltja, hogy én, ha nekem úgy tetszik, egy egész könyvet üres lapokkal kiadhassak és elől nem irjak egyebet mint: »Nagyméltóságu Balogh igazságügyminister urnak különös tisztelemmel jelölöm«. (*Derültség a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Tessék megmutatni nekem a sajtótörvény azon szakaszát, mely ezt sajtóvétségnek minősíti, mely sajtóeljárást von maga után. Ha egy ügyész még arra is felhatalmazva képzeletét, hogy arra a szerkesztőre, akinek szellemi munkáját meghiusítja azáltal, hogy cenzurázza, s kiadni nem engedi, rákényszerítse azt, hogy neki kell új szellemi munkát végezni, mert az nyugtalanságot kelthet, ha üres helyek maradnak, hogyha ez nem hóbort, hogyha ez nem kormányzati hóbort, ha ez nem az igen t. igazságügyminister urnak felelőssége alatt történt hóbort, akkor semmi sem hóbort a világon. (*Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

A t. miniszterelnök ur már többször, s ma is Ráth Endre t. képviselőtársam felszólalása alkalmával, mikor azt a sok visszaélést, az áruuzsorát, az élelmiszeruzsorát és egyéb uzsorákat felhozta, amelyek elkövetettek a szegény fogyasztóközönséggel szemben, azt a sztereotip választ adta: tessék nekem konkrét adatokat adni és hivatalaim el fognak járni.

Míg a t. miniszterelnök ur ezt itt minduntalan hangoztatja, addig a t. igazságügyminister ur, a törvényességnek hivatott őre az ő közegei által mindent megtesz, hogy a visszaéléseknek napvilágra hozatala lehetetlenné tétessék.

**Balogh Jenő igazságügyminister:** Tessék adatokat mondani!

**Rakovszky István:** Itt vagyunk megint, hát, kezdjük. (*Olvassa:*) »Bizalmas értesítés Budapest, 1915. május 13. (202.) Délután egy órakor.« Fontosabb adat már nem lehet. »A hadfelügyeleti bizottság sajtóalbizottsága felkéri a t. szerkesztőségeket, hogy amennyiben a margitszigeti kórházzal kapcsolatos visszaélésekről irnak, a rendőrségnek tegnap délután és ma délelőtt kiadott közleményeit vegyék alapul és a rendőrség közleményeitől eltérő részleteket mellőzni sziveskedjenek.«

Micsoda nagy állami érdek, micsoda hadiérdek ez? Hogy ha az az ügyes riportert, akinek szolgálatát nem egy ízben hálásan elismerte a rendőrség is, oly részleteket fedez fel, amelyek annak a mélyen tisztelt gazembernek nagyon kellemetlenek, azok a fogyasztóközönség érdekében mégis mindenesetre nagyon fontosak.

Itt van ismét: »Bizalmas értesítés. Délután 3 óra. A hadfelügyeleti bizottság sajtóalbizottsága a Bud. Tud. utján felkéri a t. szerkesztőségeket, hogy a szállítási visszaélésekre vonatkozó és ezzel kapcsolatos összes híreket és fejtegetéseket további intézkedésig mellőzni sziveskedjenek.«

Ez is igen nagy érdek. (*Mozgás a jobboldalon.*) A végén mégis csak én fogok valamit mondani, amire nem fog a t. minister ur felelni, legyenek nyugodtak. (*Felkiáltások jobbfelől: Nyugodtak vagyunk!*)

»A sajtóbizottság tisztelettel értesíti a t. szerkesztőségeket, hogy a hadfelügyeleti bizottság következő sajtótítlalmat adta ki: A kormány által megállapított cukor- és répaárakról, valamint a Czukorközpontról közlemények nem hozhatók; a cukorra és répára vonatkozó egyéb közlemények a sajtóbizottságnak bemutatandók.« (*Felkiáltások balfelől: Hadiérdek!*) Ez is hadiérdek. A Czukorközpontról nem szabad írni. Ezt is meg fogja nekem magyarázni a t. minister ur.

»1916. április 8. délután félhárom. A sajtóbizottság tisztelettel értesíti a t. szerkesztőségeket, hogy a hadfelügyeleti bizottság a következő sajtótítlalmat adta ki: A sör- és malátaipar körében folyó tárgyalásokról, valamint a maláta-szállításokról és maláta-árakról hírek nem hozhatók.«

Ez szintén hadititok. Íme az adatok.

A t. igazságügyminister ur engem megnyugtatott azzal, hogy meg fogja nekem magyarázni a dolgot. Én ezt köszönettel veszem, de nagyon kérem, ne fecsérelje a fáradságát irányomban, hanem ha ilyen kitűnő szervet tudott beállítani az ő főgondnoksága és főfelügyelősége alá, állítson be egy másik szervet is, aki eljár majd minden egyes szegény emberhez, aki ezeket megsínyli, megszenvedi és ezeknek megmagyarázza a dolgot. Énreám nézve a malátaipar, a söripar és a cukorközpontnak hasznos ténykedése annyiban nem kellemes, mert én ezeket a cikkeket drágábban fizetem, de talán még valahogy elbírom, hanem azt a szegény embert, akinek talán a kávéja az egyedüli meleg itala, amelyet nappal magához vesz, aki azt a sört issza és az az egyedüli tápláléka a hús helyett, méltóztatásuk felvilágosítani, hogy az hasznos, pontos, jó, helyes ténykedés, hogy ezeket a visszaéléseket így palástolják és elrejtik, nem engedik szellőztetni és elvonják ez által az egyik hathatós szert, amelytől ilyen visszaélők visszariadnak attól, hogy nevük esetleg pellengérré állittatik. (*úgy van! úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

De az a cenzura már nem állt meg ennél, hanem oly merész lett, hogy a törvényhozó faktorok ténykedéseit, amelyek törvényes oltalom alatt állanak, merész kézzel megtámadja. Nagyon érdekes ez a dolog. Itt van egy 1915. május 12-iki fél tíz órai bizalmas értesítés. Ez mind bizalmas. Azt is szeretném tisztázni, miért bizalmas ez, mert ha egy végzést hoz vagy egy parancsot ad ki egy közigazgatási szerv a sajtónak, avagy másnak, ennek nyilvánosnak kell lennie, erre a különös bizalmasságra nincs szükség, ezt rejtegetni, ezt szégyelni nem kell, hacsak nincs magában az ügyben, magában az elintézésben valami szégyenletes dolog; hiszen ez tisztességes embereknek tisztességes munkája. Miért? Talán maguk is érzik a helytelenséget, hogy mindenütt ráírják, hogy bizalmas, hogy csak senki se tudja meg? Mégis megtudtam, amint látják.

Azt mondja ez a bizalmas értesítés (*olvassa:*) »A képviselőházi beszédek cenzura alá nem kerülnek. Ez volt 1915 májusában az álláspont. »A lapok tehát a parlamentben elhangzott beszédekből tetszés szerinti kivonatokat közölhetnek. A sajtóbizottság felsőbb meghagyásból azonban felkéri a t. szerkesztőségeket, hogy Vázsonyi Vilmos mai interpellációjához semmi kommentárt ne fűzzenek.« (*Derültség balfelől.*) Auffenberg!

Tovább megyek. Itt van egy 1915. évi május 20-iki bizalmas értesítés. (*Olvassa:*) »A sajtóbizottság felsőbb utasításra közli a t. szerkesztő urakkal, hogy a német birodalmi kancellár

beszédének azt a részét, amely az Olaszországnak tett engedményeket részletezi, közölni feltétlenül tilos.« Ma megtudtuk, hogy miért. (*Derültség balfelől.*) Erre az ügyre a t. túloldal figyelmét fel akarom hívni, erről még szó lesz. Egy másik bizalmas értesítés azt mondja (*olvassa:*) »Az országgyűlési beszédekhez fűzött kommentárokat, ugyszintén a folyosói beszélgetésekről szóló tudósításokat a t. szerkesztő urak sziveskedjenek a sajtóbizottságnak bemutatni, amennyiben azok a hadviselés érdekeivel, a nemzetközi helyzettel vagy a hadviseléssel összefüggő gazdasági kérdéssel foglalkoznak. A sajtó-albizottság ez alkalommal felhívja a t. szerkesztő urak figyelmét, hogy a terméskilátásokról etcz. etcz.« Ez nem tartozik ide. Végezetül felkéri a bizottság [...] nem ez, tévedtem.

Itt van a legutolsó, amely kiadatott 1916. július 1-én: »A sajtóbizottság a ma délben kiadott 535. számú bizalmas értesítés kiegészítéseképpen közli, hogy a képviselőház ülésin állítólag elhangzott közbeszólások, amelyek az országgyűlési naplóban nincsenek, nem közölhetők.« T. igazságügyminister ur, törvényesnek tartja-e ezt a rendelkezést?

**Balogh Jenő igazságügyminister:** Igen. Majd megmondom, miért.

**Rakovszky István:** Köszönöm. Én meg azt mondom, hogy ez törvénytelen, mert az 1848. évi XVIII. tc. 14. §-a nem azt rendeli el, hogy a képviselőházi események, beszédek közlése attól tétetik függővé, vajjon a naplóban, mely akkor nem is létezett, megjelennek-e vagy sem, hanem azt mondja, hogy a képviselőházban, törvényszéken, megyegyűlésen stb. nyilvánosan elmondott beszédeket és eseményeket hiven közölni a lapoknak jogukban áll és ezért őket semmi törvényes hátrány, sem policziális intézkedés nem érheti, (*úgy van! a bal- és a szélső-baloldalon.*) Ha a t. igazságügyminister ur ezt a nagy tradíciót felborítja, akkor csak a t. ministerelnök ur nyomdokait követi, amelyeket ma olyan fényesen bemutatott, amikor azt mondta, közjogi hóbort és így egyik szabadságunk a másik után a közjogi hóbort jelszava alatt pusztul el, ha meg nem védelmezzük.

T. minister ur, ön ezt is meg fogja védeni, én azt már látom. Nem tudom, mit kellene elkövetni, aminek megvédelmezésére a t. igazságügyminister ur nem kész.

T. igazságügyminister ur, a cenzura meg nem állt ő felsége előtt sem. A cenzura a következőket mondja 1916. május 1-én (*olvassa:*) »A sajtóbizottság tisztelettel értesíti a szerkesztősegeket, hogy a hadfelügyeleti bizottság a következő sajtótílatmat adta ki: Ő felségének a lengyel hódoló táviratra adott válasza nem közölhető.« (*Nagy zaj és derültség balfelől.*) T. igazságügyminister ur, micsoda büntettet követett el Ő felsége ezzel a távirattal, (*Nagy zaj jobbfelől.*) micsoda sajtóvétséget követett el, micsoda jogalapon merészkedik a sajtócenzura Ő felsége táviratát cenzura alá venni? A király személye szent és sérthetetlen mindenki előtt, a minister ur előtt és a cenzura előtt is.

**Balogh Jenő igazságügyminister:** Ő felsége kívánta, hát azért ment ki ez a sajtótílatom.

**Rakovszky István:** Az ország színe előtt követelem, hogy a naplóba vétessék bele ez a közbeszólás, hogy az igazságügyminister ur azt mondotta: azért tiltotta el, mert Ő felsége maga követelte. Tartóztatom magamat, kogy a t. minister urhoz ne siessek, hogy a minister urnak a kezét ne szorítsam meg és ne gratuláljak ehhez a kitűnő jogi képzettséghez, amelyet nem tudom, melyik egyetemen nyert el, hogy nem tudja, hogy a felség tetteiért a minister felelős. (*Zaj és derültség balfelől. Elnök csenget.*)

T. képviselőház! Két lehetőség van. Ha Ő felsége nyilatkozik és ezt egy nyilvános akcióra, mint választ elküldi, az Ő felsége irányában mindenkit egyenlően kötelező tisztelet megkivánja azt, hogy ez oda eljusson. Ez köztudomásra volt szánva; ezt a köztudomásnak át is kell adni. Ha ez hátrányos, akkor a kormány ne cenzurázza a király szavát, hanem a ministernek oda

kell állani és azt kell mondania: hiba történt, a felelősséget vállalom. Megtörtént ez egy nagyon hatalmas császárral, a német császárral is az ismeretes Bülow-esetben, amikor a német császár egy ismeretes szereplése alkalmával olyasmit mondott, amit a birodalmi kancellár nem tudott helyeslőleg tudomásul venni és a birodalmi kancellár elismerte, hogy hiba történt, de a teljes felelősséget magára vette, kijelentvén, hogy övé a felelősség és jótáll érte, hogy a jövőben ilyesmi nem fog történni. De azt nem lehet mondani, hogy ezt azért tettem, hogy Ő felsége ezt nekem megparancsolta. A minister azért áll a trón előtt, hogy a trónt fedje és ne bújják a trón mögé. (*Helyeslés és taps balfelől.*)

Nagyon különös, hogy míg a cenzura garázdálkodása következtében a nagyközönség, a törvényhozás, a legfőbb törvényhozó faktor az országban nincs biztonságban a cenzura előtt, addig a két kormány egy vizontbiztosítási szerződést kötve egymással, a legnagyobb szabadságnak örvend. Mi ma a t. miniszterelnök urnak egy védőbeszédét hallottuk, amelyben a Stürgkh-kormányt, amely a közszeretet ellenkezőjének van birtokában egész Ausztriában, nagyon melegen megvédte. Az igazságügyminiszter urnak kitűnően dolgozó cenzurája tavaly még megvédte a Stürgkh-ministeriumot egy cikkben, amelynek címe az volt: »Ki a jövő embere?« azáltal, hogy ezt a cikket, amely egészen közönyös volt Magyarországra nézve, elnyomta egyesegyedül azért, mert tavaly májusban az állt benne, hogy a Stürgkh-ministerium, amelyet nem szeretnek Ausztriában, a bukás szélére jutott és keresni kell, hogy mik lehetnek ennek az okai.

Nagyon érdekes ez a védelem, amelyben a magyar cenzura az osztrák kormányzatot részesíti, ha szembeállítjuk azon szolgálatokkal, amelyeket az osztrák cenzura a magyar kormánynak tesz. Itt ahelyett, hogy a t. miniszterelnök ur a magyar király parancsa nélkül is közbelépve, ezt a Magyarországra nézve hátrányos állapotot megszüntetné, tűri, hogy Ausztriában teljesen megfélemedkezzenek Magyarországról és a legfontosabb és legártatlanabb magyarzatokat se hozzák Magyarországról.

[...]

Tehát itt már ismét kuratéláról van szó. Ő felsége megengedi az audienziát, de a lapoknak nem szabad az uralkodó tényét napvilágra hozni.

Tudtommal Ő felsége a legjobb egészségnek örvend és erre az atyáskodásra nem szorul rá. És itt a tisztelt igazságügyminiszter urnak a miniszterelnök urral együtt kötelessége lenne meggátolnia, hogy ilyen botrányok ne ekszisztáljanak, mert az ilyen a királyi tekintély emelésére nem szolgál. (*Igaz! úgy van! balfelől.*)

[...]

T. képviselőház, miért történtek ezek a dolgok Bécsben? Utána jártam, kívántam tudni, hogyan jutunk mi Magyarországon ahhoz, hogy az az állam, amelylyel mi évszázadokon át oly közeli viszonyban éltünk, amely nekünk szomszédunk, minket s a mi politikai életünket szinte elnyel, a világ szinpadáról szinte elsikkasztani látszik. S akkor a következő feleletet kaptam:

Mikor egy bécsi ujság szerkesztője odament a cenzorhoz és azt mondta: »Kérem, hát mit cenzurálnak ilyen dolgokat, hogy Andrassy Berlinbe utazik, hogy audienzián fogadja Ő felsége a magyar politikusokat? Amit az összes lapok közöltek, miért ne közölhessük mi?«

Erre a cenzor a következőket mondta : »Ja, das ist was Anderes. Da unten ist der Tisza; wir können nicht wissen, was dem Grafen Tisza genehm, oder unangenehm ist, deshalb erlauben wir nichts über Ihn mitzuteilen.« (*Élénk derülség balfelől.*) Más szóval: segédkezzünk tehát akaratlanul is Magyarország politikai életének, államiságának eltüntetésén. íme, ide vezetnek ezek a dolgok. És hogyha van közjogi hóbort, hát ez az! (*úgy van! úgy van! balfelől.*)

Ez a kifejezése annak a jó bécsi cenzornak emlékeztet engem a boldogult Genznek egy levelére, amelyet ő 1814-ben Metternich herczeghez irt. Ebben szintén panaszkodik, hogy milyen nehézségekkel jár a cenzura és ezeket írja: »Und das Aergste ist, dass ich bei der grossen Entfernung nicht in der Lage bin, zu beurteilen, was Eurer Durchlaucht genehm ist.« (*Élénk derülség balfelől.*)

Hát akkor volt értelme, hogy ilyeneket írjon Metternichnek, amikor nem volt vasút, nem volt modern közlekedés, s hogy akkor történhetett ez az akkori Policeiwirtschaft mellett, ezt még értem; de hogy ma egy kormány alatt, amely a hatalomnak olyan teljével bír, mint soha egyetlen kormány Magyarországon nem birt, Magyarországon ugyanez történjék, ez szégyenletes, ez lealázó, sőt ennél több: nevetséges. Már pedig a nevetségesség öl. (*úgy van! úgy van! balfelől.*)

T. ház! Én interpellációmát a következőkben vagyok bátor az igen t. igazságügyminister ur elé terjeszteni (*olvassa:*)

Interpelláció a t. igazságügyminister urhoz.

- 1) Van-e tudomása a t. igazságügyminister urnak arról, hogy Ő felségének a lengyel hódo-ló táviratra adott válaszának közlése a cenzura által f. évi május 1-én betiltatott?
- 2) Ha igen, helyesli-e a t. minister ur ezen eljárást és hogyan egyeztetheti össze azon köte-les tisztelettel, amelylyel mindenki és minden hatóság kivétel nélkül és így a cenzura is Ő felsége ténykedéseivel szemben viseltetni tartozik?
- 3) Ha nem helyesli, mily megtorló lépéseket fog tenni ezen, Ő felsége ténykedésével szem-ben elkövetett tiszteletlenség miatt?
- 4) Fogja-e utasítani a cenzurát, hogy ezen távirat közlését ne gátolja?
- 5) Helyesli-e a cenzura f. évi július 1-i azon intézkedését, mely az 1848:XVIII. tc. 14. §-ának megsértésével a képviselőházi események és közbeszólások hü közlését a cenzura engedé-lyétől teszi függővé?
- 6) Ha nem: mit szándékozik e tekintetben tenni ?
- 7) Helyesli-e a budapesti ügyészség által az Uj Nemzedék ellen f. évi május hó 29-én kiadott végzést? Ha nem: miként fog e tekintetben intézkedni? (*Zajos helyeslés és taps balfelől.*)

**Balogh Jenő igazságügyminister:** T. ház! Mindenekelőtt van szerencsém kijelenteni, hogy nem szándékozom foglalkozni az igen t. interpelláló képviselő ur interpellációjának azon részével, mely az osztrák cenzura kezelésére vonatkozik.

Kétségtelenül, ami intézkedés e tárgyban történt, a magyar kormány befolyása nélkül történt; illetőleg, amint én nem vagyok felelős az ott történtekért, épugy kifogásolnám, ha Ausztriában tétetnének ily kérdések felszólalás tárgyává.

A cenzura magyarországi kezelése az 1912. évi LXIII. törvénycikkben foglalt törvényes rendelkezések mellett főleg azon legáltalánosabb klauzulára, rendelkezésre alapítható, melyet különben az igen tisztelt képviselő ur első interpellációjá alkalmával szó szerint idézett s akkor nem is kifogásolta, – azt hiszem, ma sem kifogásolja – hogy minden oly hírnek köz-lése, mely a lakosság körében nyugtalanságot vagy izgalmat kelthet, a hadviselés érdekeit is veszélyeztetheti s ennek következtében kerülendő.

Ez az a vezérszempont, mely a cenzúra kezelésével megbízott hivatalnokokat, különösen az ügyészség tagjait rendszerint irányítani szokta, anélkül természetesen, hogy minden konkrét esetben e rendelkezés értelmezése és alkalmazása iránt a kormánytól utasítást kérhettek, hisz az esetek oly nagy számban merültek fel, hogy lehetetlen lenne azon gyorsasággal, amely főleg az éji órákban kívánatos, különben a döntést meghozni.

Mint ahogy azonban e rendelkezésnek alkalmazása körül az utolsó hónapokban is az illető, különben ma is kiemelem: nagyon derék és kötelességtudó hivatalnok urak részéről több téves értelmezés merült fel, a miniszterelnök úrral egyetértőleg olyképp kívántam intézkedni, hogy néhány hét előtt a sajtóképviselők érdekelt vezető férfait az igazságügyminiszteriumba egy értekezletre kértem fel s ott mindazon óhajaikat, melyek a sajtócenzúra alkalmazása körül kifejlődhettek, meghallgattam, egyenesen kérve konkrét proposíciókat. S ennek alapján a következő újabb szervezetet állapítottuk meg, egyetértésben a miniszterelnök úrral: Felkértem Vadász Lipót államtitkár ur t. barátomat, hogy egyrészt rövid időközönként az érdekelt sajtóképviselők meghallgatásával minden panaszt, amely felmerül a sajtójogi előzetes ellenőrzés alkalmazása körül, a leggyorsabban orvosoljon, esetről-esetre, lehetőleg még aznap elintézzon, úgy hogy az illető cikkeknek aznap vagy másnap reggel való közlése ne ütközzék akadályba; másrészt a sajtó-érdekképviselők kívánságára a hét bizonyos napjain, szükség esetén többször is hetenként, meg fogja kapni a sajtó-érdekképviselőt mindazon felvilágosításokat, amelyeket kívánatosnak tart politikai, katonai, közéleti és egyéb oly kérdésekben, amelyek ezidő szerint leginkább érdeklik a hírlapirodalmat.

Ezen megbeszélések alkalmával, melyek az említett összejöveteleknél történtek, számos oly kérdés, amely eddig kifogásokra, panaszokra adhatott és adott is alkalmat olyképp lesz elintézhető, hogy ezek még inkább a minimumra szoríthatók vagy amennyire emberileg minden cenzurának saját természetében rejlő gyarlósága mellett az lehetséges, elkerülhetőek is lesznek.

Azt hiszem, ezen újabb szervezet, amelynek alkalmazása még csak néhány hétre terjed, megadja a lehetőségét, hogy azon panaszok, amelyeket nem is hallottam oly gyakran a sajtó képviselőitől, s amelyekkel a legkülönbözőbb pártárnyalatok részéről bármikor hozzám férhettek, fordultak is hozzám többször, enyhülni, csökkenni fognak, s lehetőleg mód lesz arra, hogy a kifogásolt állapotok szanáltassanak. *(Helyeslés jobb felől.)*

Ami már most az igen t. képviselő ur interpellációjában felhozott egy-két kérdést illeti, tekintettel az idő előrehaladt voltára, engedje meg a t. ház, hogy csak a legnagyobb jelentőségű egy-néhány pontra terjeszkedjem ki.

Mindenekelőtt mindazokban az utasításokban, irányításokban és konkrét intézkedésekben, amelyeket tettem, vezetett engem kizárólag az ország és a nemzet érdeke. Mindig azt vizsgáltam a legnagyobb lelkiismeretességgel, hogy abban az időpontban, néha azon a napon vagy abban az órában, amelyről épen szó volt, mi az, aminek közlése a hadviselés érdekeit érinthetné, vagy az ország lakossága nyugalmanak megzavarására hathatna vissza.

Például elhangzott egy olyan időpontban, amikor bizonyos kedvezőtlen hadműveletek folytak reánk nézve, a képviselőházban egy közbekiáltás, amely egyenesen a béke követelésére irányult. Erre reagált egyik semleges szomszédos állam néhány sajtóorgánuma, és pedig olyanok, amelyek a monarchiával, hazánkkal szemben ellenséges érzületet tanúsítanak és olyan alakban, amely annak a közbeszólásnak az értelmével és jelentőségével. egyáltalában semmiféle arányban nem állott. Az *Universul* című lap például így irt *(olvassa:)* »Justh János közbeszólásában ott volt az egész magyar közvélemény érzése. Kössetek békét, vagy elvesz-



tünk! – mondja ez a közérzés. Nem kételkedünk benne, hogy azt az elhatározást kell ebből levonnia Romániának, amelyet nemsokára elérkezendő döntő órában tennünk kell.»

Ime tehát, egy talán nem minden vonatkozásában teljesen átgondolt röpké, közbekiáltásból azt vonták le velünk ellenséges érzületű sajtóorgánumok, hogy az ország egész közvéleményében elernyedés, elbátortalanodás állt be, hogy a harczkészség megszűnt, szóval, hogy olyan állapotok lennének, amik sem akkor, sem most nem állanak fenn. (*Zaj balfelől.*)

Én tartottam kötelességemnek, – és ha bünt követtem el a sajtószabadság ellen, szívesen viselem ennek teljes következményeit, mert ma is úgy vagyok meggyőződve, hogy becsületes, hazafias dolgot cselekedtem – hogy azt a t. képviselő ur által olyan élesen megtámadott tilalmat kibocsássam, hogy t. i. ezentul a közbeszólások, amennyiben nem szerepelnek a képviselőház naplójában, bemutatandók. (*Zaj a baloldalon.*)

Ha azok a közbeszólások olyan tartalmuak, amelyek legjobb meggyőződésünk szerint abban az időpontban, a bemutatás napjában vagy órájában ilyen kedvezőtlen következményekkel járhatnak, akkor – bocsánatot kérek – fontosabbnak tartom az ország nagy érdekét, mint annak a közbeszólásnak a közlését. (*Élénk helyeslés jobbfelől.*) Az a közbeszólás különben sem veszhet el, mert a háború későbbi időszakában még mindig megtehetik azok a bizonyos urak, akik szemében azok jelentőséggel, talán történelmi jelentőséggel bírnak. Nemcsak ezt az egy orgánumot mutathatnám be, hanem a román sajtó bizonyos velünk nem szimpatizáló orgánumainak egész sorozatát, amely ebből ezt a következtetést vonta le.

Most méltóztassék megengedni, hogy még csak azon visszaélések tekintetében kiadott sajtótítilalomra térjek vissza, amelyet a t. képviselő ur támadott. Már egyszer és ezt nem dicsekvésképen mondom, mert úgy érzem, hogy a legszerényebb emberek egyike vagyok és sohasem szoktam kérkedni azzal, ha kötelességet teljesítek – egyszer már mondtam és most is egész nyugodt lélekkel állithatom, hogy senki ezen a helyen éppen azon visszaélésekkel szemben kinosabban, lelkiismeretesebben, önmagát és hivatali társait gyötrőbben nem teljesíthetné kötelességét, mint csekélységem. (*úgy van! balfelől.*) Sajnos, körülbelül két esztendeje munkakerőmnek legnagyobb, legjelentékenyebb részét épen e visszaélések megvizsgálásának kellett feláldoznom, holott honfitársaim iránti becsülésem nem egyszer csökkent e vizsgálatok során és magamnak is nem egyszer szereztem kinos órát azzal, hogy a Gondviselés épen reám ruházta ezt a feladatot.

Tehát határozottan állithatom, hogy azon felszólításnak, amelyet a t. miniszterelnök ur a mai ülés folyamán hangoztatott, én is visszhangja vagyok és nagyon kérem a t. ház minden tagját és az ország minden polgárát, hogy bármely visszaélést, ami törvénybe vagy rendeletbe ütközik, méltóztassanak tudomásomra hozni. Biztosíthatom mindazokat az érdekelteket, akikre a dolog tartozik, hogy a legminuciózusabb lelkiismeretességgel és talán kissé még inkább az illető bűncselekménynek a bíróság elé vitelére irányuló célzattal fogom azt az ügyet megvizsgálni és elintézni. Egész helyesnek tartom tehát, ha az az ügyész ur – ugyan nem az én utasításomra járt el – egyik vagy másik ilyen szállítási visszaélésnél de – lehetett volna az más, ép úgy árdrágító visszaélés, amiből több száz van birói eljárás alatt – egy olyan sajtótítilalmat adott ki, amely szerint az eljárás bizonyos szakában bizonyos közlemények bemutatandók.

Méltóztatnak bölcsen tudni – hiszen a mélyen t. tuloldal tagjai között sok kiváló jogászt is tisztelhetünk – hogy a bűnvádi eljárás a mai szabályozás értelmében két részre oszlik és hogy annak előkészítő perszakában a nyilvánosság az esetek többségében ki van zárva. Ha a nyilvánosság kizárásával folytatott perszakban, amelynél különben a közlés

törvénybe is ütközik és vétség, amint azt az 1897:XXXIV. tc. és újabban az 1912:LIV. tc. megállapítja, bizonyos adatokat tesznek közzé, akkor igen gyakran fordul elő, amit magam is tapasztaltam, hogy teljesen ártatlan emberek, akiknek abszolút semmi közük nincs azon visszaéléshez, amely később eljárás tárgya, odaállítatnak, mint nem tudom miféle súlyos bűncselekmény tettesei vagy részesei, amikor azután őket nagyon bajos későbbi perszakban rehabilitálni; másodszer pedig előfordul, hogy olyan tettesek, részesei, felbujtók és nem tudom én kicsodák, akik éppen ezen közlésekből értesülnek bizonyos adatokról, éppen a hírlapok nagy nyilvánossága révén megghiúsítják az eljárás eredményét, ami bizonyára a sajtónak sem áll szándékában, de ami előfordulhat egy meggondolatlan közlés alapján, *(úgy van! jobbfelől.)*

Megtörtént pl. hogy bizonyos nem magyar állampolgárok, akik bűncselekményt követtek el, értesülést szereztek arról, hogy tettestársaik ellen véderő elleni vétség miatt eljárás folyik és erre tuczatszámra megszöktek az országból. Ez volt tehát annak a t. ügyész urnak az indoka, amit a magam részéről csak helyeselhetek. *(Helyeslés jobbfelől.)*

Nem merem ilyen előrehaladott időben a t. ház türelmét hosszasabban igénybe venni. Azzal konkludálok.

Ami az ablakokat illeti, ezek igen nagy mértékben alkalmasak arra, hogy a lakosság nagy részében izgalmat keltsenek. *(Ellenmondások a baloldalon.)* Ne tessék itt a budapesti közönségre gondolni, amely a viszonyokat jobban ismeri, hanem a vidéki nagyközönségre. Egyébként konstátalom, hogy a külföldön még sokkal szigorubb intézkedések vannak éppen az ablakok kezelése tekintetében. Ez az új szervezet, amelyet most megállapítottunk, meg fogja találni a módozatot arra, hogy ezek révén ne legyenek a tisztelt sajtóorgánumok valami felesleges zaklatásnak kitéve, aminthogy az a reménységem, hogy a legutóbbi megállapított szervezet alkalmas fog adni arra, hogy a sajtójogi kezelés körül eddig felmerült visszasságok elimináltassanak.

Tisztelettel kérem válaszom tudomásul vételét. *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)*

**Rakovszky István:** T. képviselőbáz! Az igen t. minister ur szolt ablakokról, közbeszólásokról, újságirókról, visszaélésekről, csak a legfőbbbről nem szolt, a királyról. *(Zaj a jobboldalon.)*

Én, mint lojális alattvaló, legjobban szeretem, ha Ő felségéről beszélnek, különösen ha jót beszélnek, amint ez rendesen van és amikor látom, hogy egy hatóság magának azt a jogot vindikálja, hogy Ő felsége ténykedéseit cenzurázza, akár találkozik Nagy Sándor képviselő urnak tetszésével, akár nem, hogy én ezt szóvá tegyem [...]

**Nagy Sándor:** De tendenciózusan csinálják mindig, hogy a király személyét hozzák elő!

**Rakovszky István:** [...] ha én ennek szükségességéről meg vagyok győződve, e kötelességem teljesítésében magamat Nagy Sándor képviselő ur által nem fogom gátoltatni.

Ez nem kicsiség, a királyi tekintély aláásását jelenti, *(Ellenmondás a jobboldalon.)* ha ilyen dolgokat hallgatással mellőznek. Méltóztassék felállani, megmondani, hogy hiba történt, aki a hibát elkövette, az ő méltó büntetését el fogja venni. Mi monarchikus államban élünk. *(Zaj. Elnök csenget.)* Mi nagy vihar közepette küzdünk, harcolunk és éppen akkor a kormány részéről, a kormány közegei részéről mindent, de mindent el kell követni, hogy az a mély tisztelet, amely bennünk a felség személye iránt él, folyton ébren tartassák, hogy azon csorba ne essék, hogy az fokoztassék és ne lefokoztassék. Különösen kötelessége ez egy királlyal szemben, aki hosszú éveken át fejedelmi kötelességeinek folyton lelkiismeretesen megfelelt. Nagyon sok félreértésre, balvéleményekre adhat okot az ilyen eljárás, mert végtére Ő felsége nem áll kuratel alatt, Ő Felsége tehet amit akar, a t. minister urnak a feladata őt

fedni, de ezt hallgatással mellőzni, e felett úgy elosonni, mintha semmi sem történt volna, pedig a király táviratát egyszerűen elsikkasztották a nyilvánosság elől, holott az a nyilvánosságnak volt szánva: ez megingatja azt a hitet, amely a király nagy tekintélyében rejlik (*Ellenmondás a jobboldalon.*), megingatja azt az érzést, amelyet ápolni valamennyiünknek egyaránt kötelessége.

Ne adják ezt a rossz példát és akkor nem fognak ilyen dolgok itt szóba kerülni. De ha egyszer a dolog megtörtént és látjuk, hogy itt bizonyos tendencia van abban is, hogy átviszik ezt az üldözést a törvényhozás más faktorára, amikor azt látjuk, hogy viszont mindent megtesznek a kormány biztosítására, a kormány érdekeinek előmozdítására Magyarországon úgy mint Ausztriában, akkor, t. igazságügyminister ur, nem szerencsés ötlet a királyi tekintélyen esett sérelem fölött olyan könnyedén átsiklani.

A t. igazságügyminister ur azt mondta, hogy ő hazafiui kötelességet teljesített, amikor a saját felelősségére, bizonyos, magam is elismerem, szerencsétlen időben elhangzott nem szerencsés közbeszólást töröltetett, mert nem volt a naplóban. A t. igazságügyminister urnak, mint az igazság legfőbb és igen érdemes örének első kötelessége az, hogy példát adjon arra, hogy bármily viszonyok és bármily körülmények között a törvény tiszteletben tartassák.

Sokkal nagyobb kár az, hogy a t. igazságügyminister ur a törvény megsértésével elrendelte, hogy ez a szerencsétlen közbeszólás nálunk ne közöltessék, – hiszen sajnos, ennek dacára megtalálta utját a külföldre – mint ha annak közlését a mi lapjainkban is megengedte volna. Mert ma az igazságügyminister ur ezt a kijelentést, ezt a közbeszólást tekinti szerencsétlennek, holnap egy másikat. Ma voltunk tanuja annak, hogy maga az igazságügyminister ur egy szerencsétlen közbeszólást követett el. (*Derültség a baloldalon. Ellenmondás a jobboldalon.*) Szerencsés volt? (*Derültség a baloldalon.*) De ha a t. igazságügyminister ur minden áron fentartani kívánja a cenzurát, én az ellen nem tehetek semmit, de e rossz intézmény tökéletesítésére törekszem.

[...]

### **Szterényi József interpellációja és a miniszterelnök, valamint a belügyminiszter válasza az erdélyrészi menekültek segélyezése és kártalanítása tárgyában (1916. szeptember 20.)<sup>57</sup>**

**Szterényi József:** T. ház! Számolva az idő előrehaladott voltával, bár interpellációm tárgya rendkívül sürgős és fontos, igyekezni fogok lehető tömören és röviden előadni interpellációm megokolását, kérve a t. ház szives türelmét. E joggal sem élnék, ha az erdélyi menekültek lakóhelyeinek evakuálása körül tanusított kormányzati eljárásra vonatkozó beszédemben előterjesztett arra a kérésemre, mely a menekültek kártalanítására vonatkozik, a t. miniszterelnök ur reflektált volna. Minthogy azonban ez a kérdés talán félmilliónál több erdélyi lakost érdekel, kénytelen vagyok ezzel, a menekültek segélyezésének kérdésével újból előhozakodni, most már kiegészítve a kérdést.

57 KN, 1910. XXXII. kötet, 664. ülésnap.

[...]

Amit én interpellációm tárgyává elsősorban teszek, az a rendszertelenség, amely az egész segélyezési akcióban ezidő szerint még tapasztalható. Amit én kifogás tárgyává teszek, az a szűkmarkuság, amelylyel az államhatalom e menekülők iránt ezidő szerint még viselkedik. Amit kifogás tárgyává teszek, az a szétagoltság, amelyben a segélyezési akció folyik, tulnyomó mértékben a társadalomra háritva, amely ebben a kérdésben is a legtisztelre méltóbb magatartást tanusította, oly áldozatkészséget, amelyet a társadalomnak ebben a háboruban tanusított igazán nagy áldozatkészsége mellett még keveset láttunk. Hiszen alig pár nap alatt a társadalom közel három millió koronát adott össze, és ha nincs különösen az a két napilap: az »Az Est« és a »Pester Lloyd«, amelyek ezen összegek legnagyobb részét összegyűjtötték; ha a sajtónak a társadalom felrázására irányuló az a nemes törekvése nem nyilatkozik meg olyan fényesen, ahogy megnyilatkozott, akkor nagyon szomorú képét látnók a mi szegény erdélyi menekültjeinknek, még annál is szomorúbbat, aminőt az ő mostani állapotuk mutat.

[...]

Sürgősebb jellegű interpellációmnak másik része vonatkozik a menekülteknek ruhával való ellátására. Hogy minő benyomást kelt, hogy morális szempontból mily hatása lesz a lakosságra, az intelligenciára az, hogy orvosok, ügyvédek, tanárok, tisztviselők egész sora, kereskedők, könyörögni jönnek egy ingért, egy kabátért, cipőért, mert nem tudják magukat ellátni ezekkel a legszükségesebb ruhaneműekkel, azt talán itt a házban bővebben fejtegetnem nem kell. A sajtó bőkezűsége a legutóbbi napokban ismét 250.000 koronát bocsátott a társadalmi akció rendelkezésére, hogy a menekülteket cipővel és ruhával lehessen ellátni. Méltó-e az államhoz, hogy ily dolgokban a társadalomra támaszkodik és vár arra, míg a társadalom ezt a feladatot is teljesíti?

[...]

Én tudom, hogy a t. miniszterelnök ur körülbelül 800.000 koronát utalványozott már eddig a székesfőváros területén kifizetésre kerülő állami segélyre. Mi ez, t. ház, ahhoz a körülbelül 25.000 menekülthez képest, akik Budapesten tartózkodnak, mi ez ahhoz a szükséglethez képest, amely itt felmerült. De legyen szabad a 800.000 koronára nézve is még azt a kérdést kockáztatnom, vajjon állami áldozat-e, avagy azokból az adományokból engedélyezte, vagy folyósította a belügyminiszter ur, amiket az említett lapok, részben a társadalom egyéb tényezői a kormánynak rendelkezésére bocsátottak, nehogy előfordulhasson az, nem tételezem fel, de fel kell említenem, hogy az egyik oldalon kiadásnak számoltassanak el, a másik oldalon állami bevételt képezzenek azok az adományok, amelyeket a társadalom e célra szolgáltat.

[...]

Nem fárasztom a t. házat a segélyezés és kártalanítás részleteinek ismertetéseivel, csak hangsúlyozni kívánom, hogy a porosz kormány ép úgy, mint a birodalmi kormány az in-vázio megszűnte után azonnal eszközölt felvételek alapján részletesen tájékoztatta a maga

országgyűlését azokról a károkról, amelyeket az orosz betörés okozott, míg nálunk több mint másfél évvel a kárpáti betörés megszűnte után a t. kormány a törvényhozást még egyetlen szóval sem tájékoztatta arról, hogy mi történt a Kárpátokban, minő pusztítást vitt véghez az ellenség, mi a kormány szándéka és terve, hanem ismét rábizta magát a bőkezű, áldozatkész magyar társadalomra és a sajtóra, hogy buzdítsa a társadalmat adakozásra, melynek révén, úgy tudom, közel 4 millió koronát össze is gyűjtöttek és amihez a kormány, értesülesem szerint, körülbelül négy milliót csatolt.

[...]

**Sándor János belügyminister:** Szivem, lelkem mélyéig megrendülve állottam és állok azokkal a súlyos csapásokkal szemben, állok nemcsak azért a felelősségért, mely állásomból kifolyólag engem ér, hanem állok úgy is, mint aki szülöttje vagyok annak a földnek, kinek lelkében és szívében minden jobb és nemes érzés oda vonzódik, akit őseinek sirja, akit gyermekeinek bölcsője, akit az a rög, amelyhez hozzá van tapadva, minden, minden odacsatol. *(Élénk tetszés és helyeslés jobbfelől.)*

Ilyen körülmények között nem lennének becsületes ember, nem lennének ember, ha nem érezném szivem egész melegével azt a fájdalmat, amelyet az én népem érez, ha nem óhajtanék letörölni minden könnyet, ha nem óhajtanék enyhíteni minden szenvedést, ha nem áldoznék fel minden erőt, amely szivemben, lelkemben, agyamban és karjaimban van, arra, hogy ezeken a bajokon, ezeken a csapásokon az én közreműködésemmel is lehetőleg segítsek. *(Élénk helyeslés jobbfelől.)*

[...]

Ebben azonban segítségünkre jött a társadalom és a sajtó *(Helyeslés.)* és eléggé meg nem köszönhető módon melegen felkarolták az ügyet. *(Általános helyeslés.)* Nemcsak felébresztették és felkavarták a közönséget és a hatóságokat, hanem maguk mentek elől és nyújtottak segítséget. *(Igaz! Úgy van!)* Ez olyan dolog, amelyet minden körülményük között és minden időkre hálás köszönettel kell elismerni.

Az »Az Est«, a »Pester Lloyd« és a többi lapok vetekedtek egymással; nagyobb összegeket hoztak oda, bocsátottak rendelkezésre a hatóságoknak és osztottak ki maguk is. *(Általános helyeslés.)* Hatóságaink is megragadták a kezdeményezést, munkába léptek és ha itt-ott, amint ilyen nagy munkánál nem is lehet másképen, fordultak is elő hibák, másfelől igen fényes példái vannak annak, hogy a hatósági közegek éjjelt-nappalt töltöttek vasuti állomáson. *(Helyeslés.)* Megmozdult a társadalom is, asszonyok, leányok, akik máskor is elől szoktak járni a jótékonyágban; ott voltak most is, hogy enyhítsenek a fájdalmakon, siessenek a könnyet letörölni! *(Általános helyeslés.)*

[...]

Itt mindjárt megnyugtathatom az interpelláló képviselő urat, hogy azon összeg, amelyet én egyfelől utalványoztam a fővárosnak: az a bizonyos 800.000 korona, igenis az államsegélyek kifizetésére szolgál; de utalványoztam ezenkívül nagyobb összegeket a fővárosnak és a vidéki hatóságoknak is azért, mert a társadalom részéről nagyszámú adományok bocsáttattak

rendelkezésemre. Itt elsősorban a már előbb is idézett Az Est-et és a Pester Lloydot említem, amelyek százezreket juttattak hozzám, azon határozott kikötéssel, hogy az államsegélyen felül, azon kívül az illetők egyéniségéhez mért segélyek adására fordítsam. Ez egy megbízás, egy mandátum volt, amelyet teljesíteni kötelességemnek tartottam. *(Helyeslés.)*

[...]

**Minisztertanácsi határozat a Magyarországi Hírlapírók  
Nyugdíjintézetének, a Budapesti Újságírók Egyesületének, az  
Újságkiadók Egyesületének Özvegy és Árva Alapjának valamint a  
Vidéki Hírlapírók Országos Szövetségének támogatása iránt a  
magyar sajtónak a hadikölcsönök érdekében kifejtett közreműködéséért.  
(1916. október 13.)<sup>58</sup>**

A pénzügyminster ur a ministertanács hozzájárulását kéri ahhoz, hogy a magyar sajtó által a hadikölcsönök eredménye érdekében kifejtett sikeres közreműködésének elismerésül a IV. hadikölcsön kibocsátási költségeinek terhére sajtóügyi jóléti intézmények támogatása czimén.

- 1) a magyarországi hírlapírók nyugdíjintézete részére huszonötezer (25.000) koronát,
- 2) a budapesti újságírók egyesületének háborus segélyalapja részére tizezer (/10.000) koronát,
- 3) az újságkiadótisztviselők egyesületének özvegy és árva alapja részére ötezer /5.000/ koronát,
- 4) a vidéki hírlapírók országos szövetségének a hírlapírói kar háborus segélyezésének céljára ötezer /5.000/ koronát és
- 5) az otthon írók és hírlapírók körének a hadbavonult újságírók, ezeknek özvegyei és árvái segélyezésére rendelt Rákosi Jenő jubiláris alap részére ötezer /5.000/ koronát utalványozhasson.

A ministertanács hozzájárul.

**Zlinszky István felszólalása a Képviselőház előtt a delegáció összehívása  
és a kiegyezési törvény módosításra irányuló indítványok tárgyában  
(1916. szeptember 20.)<sup>59</sup>**

**Zlinszky István:**

[...]

Hazatértem első pillanatában valósággal meglepett az állami élet két legfontosabb szervének: a magyar parlamentnek és a sajtónak szerepe. Mig itt a magyar országgyűlésen a lucki nagy katasztrófa után szürke adójavaslatok tárgyalásával foglalkozott a ház, addig a sajtó, az állami

<sup>58</sup> Az MNL iratairól készült digitális másolatok – W szekció, W12 Mtjk. K27, 1916, 1916. 10. 13., 16. ülés.  
<sup>59</sup> KN, 1910. XXXII. kötet, 664. ülésnap.

életnek ez a nagy ereje, a Höfer-féle jelentések közlésében adta ki egész életerejét és energiáját. Mikor a nemzetet lázas érzések s a sorsa iránti alapos aggodások merítik ki, akkor a nemzet képviselőjére kiküldött országgyűlés, az u. n. népparlament adójavaslatok tárgyalásával foglalkozott. A dolog úgy hatott rám, mint hogyha ez az országgyűlés nem a nemzethez tartozó szerv volna, mintha a kontaktus a nemzet és az országgyűlés közt elveszett volna.

[...]

A hibák sorozatának legelején állt az, hogy a sajtót, a nemzeti életnek ezt a hatalmas erő-halmazát valósággal kivonták a nemzet életéből. Ebből két dolog következett. Először a nagyközönség bizalmatlansága, másodsor a sajtóban rejlő nagy erőnek teljes elpusztulása. A hadvezetőséget bizonyára az a felfogás vezette, hogy az esetleges hiányok és hibák felfedése talán nyugtalanságot ébreszt a lakosságban. Hát azt kérдем én, hogy a hamis beállításokkal alimentált és a biztos győzelem reményével folyton kecsegtetett közönségben nem-e nagyobb meglepetést és nyugtalanságot keltett az orosz betörés, a szerb kampánya Przemysl váratlan eleste és a lucki katasztrófa? (*Úgy van! balfelől.*)

Mi a béke időben, különösen itt, a parlamenti életben, szeretünk a külföldi példákra hivatkozni. De ma, midőn az igazán követendő példák egész sorozata áll előttünk, elhallgatunk a példák hivatkozásával. Pedig, ime. Itt van hatalmas példaként a francia hadsereg teljes reorganizációja, itt van a nagy angol hadsereg megteremtése. Sohasem halljuk, hogy valaki ilyen példát elővenne, hogy kutatná, mi volt az oka annak a nagy transzformációnak, amelyen különösen a francia hadsereg keresztülment, mik voltak azok az erőforrások, amelyeket a francia nemzet e nagy munka keresztülvitelénél igénybe vett. Mi felettünk ez a két esztendő úgy ellebbent, mintha mi sem történt volna. Az orosz betörés után következett a szerb kampány, azután jött Przemysl eleste, most pedig a lucki katasztrófa. Franciaországban csak egy Charleroy volt, utána már a marnei csata következett, mi pedig már három Charleroy-t értünk meg. (*úgy van! balfelől.*)

Hiba volt, hogy az első kudarc után nem vette elő ez a nemzet a bonczkést és nem kereste a kóros betegség okait. A sajtó békóba verésével és a parlamenti élet kikapcsolásával újabb százezreket dobtak a halál torkába. Takargatták a hibákat, ahelyett, hogy orvosolták volna. Nézetem szerint a hibák takargatásával nem azt a célt érték el, hogy a külföld ne tudja meg gyengeségeinket és hibáinkat, hanem azt, hogy a hibákat valósággal bakteriológiai eljárással tenyésztették. Ezzel az eljárással csak az ellenségnek használtunk, (*úgy van! balfelől.*)

Magam is elismerem, hogy vannak dolgok, amiknek nyilvános tárgyalása talán káros volna. Nem szabad azonban erre a kaptafára húzni minden jogos, okos és a nemzetre előnyös kritikát. Hogy a külföld jobban tudja gyengéinket, mint mi magunk, arról magamnak is volt alkalmam meggyőződni. Erről különben is gondoskodnak a velünk ellenséges államok vezérkarai, amelyek a legvilágosabban tárják fel mindennap a helyzetet. Csak itthon nem tudunk semmit, mert Magyarország hermetizce el van zárva a külvilágtól. Annyira mennek ebben, hogy még az angol és a francia lapokat sem engedik Magyarországon árusítani, amiket Németországban az utcán árusítanak.

Hát be akarja kötni a miniszterelnök ur ennek a nemzetnek a szemét, hogy ne lásson semmit? Becsukhatja a spalettákat, hogy ne lássunk, de nem gondolja meg, hogy ezzel csak mi maradunk sötétségben, míg künt világosság van. Tudja jól a miniszterelnök ur, hogy ha egy valótlanúságot 22 millió vagy 54 millió ember állít is, akkor sem lesz az soha valóság. Tehát ki a meztelen igazságokkal! (*Heyleslés a baloldalón.*) Lássuk, kik az okai ezeknek a hibáknak, kik az okai az eddig átél szomorú eseményeknek! És új irányt, új életet a közéletbe! Ezzel teszünk szolgálatot a nemzetnek

és ezzel ártunk az ellenségnek! Tessék a sajtót és a parlamentet bekapcsolni a nemzet életébe, de teljes értékében, ne úgy, mint most, megcsonkítva. Legyenek ezek a szervek a nemzet szabad szervei, lélekzeljenek és működjenek ezek szabadon. Legyen két fórum, amelyre nehéz és válságos időkben bizalommal tekinthet ez a nemzet és érezze és tudja mindenki, hogy vannak fórumok, ahol a bűnöst könnyelmű büneiért tetemre is tudják hívni. (*Élénk helyeslés a baloldalon.*)

Saját szememmel láttam a francia hadsereget hadrakelni. Mondhatom, siralmas látvány volt. Láttam, amint a kis francia katona a nagy augusztusi melegben téli felszerelés súlya alatt görnyedt. Láttam azt a szervezetlenséget, amelylyel a csapatok a kaszárnyákból kivonultak. Beszéltem behívott tartalékos katonákkal, akik három hét óta hiába várták felszerelésüket. Egyik üres magazinból a másikba küldözgették őket, mert a milliárdokra menő felszerelés csak a költségvetésekben szerepelt, – a raktárak üresek voltak. Láttam a súlyosan sebesült katonák százait nyomorultul elpusztulni a pályaudvarokon, mert nem volt fekvőhely, nem volt kórház és nem volt orvos. És hallottam emellett az elbizakodottságnak és az ellenséget lekicsinylő sajtónak hangját, amely azt hirdette, hogy hiszen ha a német katona meglátja a francia vörösnadrágot, minden harcz nélkül megszalad. (*Derültség.*) A francia hadvezetőségnek fogalma sem volt a háború kitörésekor a lövészárók nagy fontosságáról, a nehéz tüzérség nagy szerepéről és a vasúti forgalom helyes lebonyolításának majdnem döntő fontosságáról.

[...]

Ma, két év után elmondhatjuk, hogy azt az előbb gyenge és szervezetlen hadsereget az egész művelt világ bámulattal és tisztelettel nézi. Ismétlem, Franciaország csak egy kudarcot ért meg: Charleroy kudarcát, s aztán munkához látott. A másik kudarc, a champagnei áttörés, még fokozta a nemzet erejét. Mi történt? Két mondattal elmondhatom: helyreállították a francia parlament teljes akcióképességét és másodszor bekapcsolták a nagy reorganizáció munkájába a sajtót. Az egész nemzet, mint egy ember, kutatót a hibák után és nemcsak kritizált, de tett is a hibák megjavítása érdekében.

[...]

### **A m. kir. miniszerelnök hatodik jelentése, a háború esetére szóló kivételes hatalom igénybevételéről.<sup>60</sup>**

*Tisztelt Képviselőház!*

A háború esetére szóló kivételes hatalom igénybevételéről eddig már öt ízben volt szerencsém a t. Képviselőháznak jelentésemet bemutatni. E jelentések közül az első négyet a t. Képviselőház 1916. évi február hó 19-én, a főrendiház 1916. évi február hó 25-én, az ötödiket pedig a t. Képviselőház 1916. évi szeptember hó 29-én már tudomásul vette.

A korábbi jelentések kiegészítésül ezúttal az újabban tett kivételes kormányzati intézkedésekről számolok be.

V. Egyéb szempontokból még a következő rendeletek kibocsátása mutatkozott indokoltnak:

60 KI, 1910. LV. kötet, 1324. számú iromány.



[...]

Végül ide tartoznak még a m. kir. belügyministernek 2.696/1916. B. M. res. és 6.267/1916. B. M. res. számú (178-179. sorsz.) rendeletei, amelyek a Világító Őrtorony, a Tanítás és A Tett című időszaki lapok megjelenését és terjesztését a hadviselés érdekeit veszélyeztető tartalmuk miatt eltiltotta.

[...]

VII. Az idezárt függelék a fentebb felsorolt rendeleteket e jelentés rendszerének megfelelően tárgyuk szerint csoportosítva, egész terjedelmükben közli. A függelékhez a könnyebb tájékozódás kedvéért számsoros és betűsoros mutatót csatoltattam.

Kérem a t. Képviselőházat, hogy ezt a jelentést tudomásul venni és hasonló célból – a t. Képviselőháznak 1916. évi szeptember hó 29. napján hozott határozatával már áttett ötödik jelentésemre utalva – a főrendiházhoz átküldeni méltóztassék.

Budapest, 1916. évi november hó 22. napján.

*Gróf Tisza István s. k.,  
m. kir. miniszterelnök.*

### **Melléklet az 1324. számú irományhoz**

#### **A m. kir. belügyministernek 2.696/1916. B. M. res. számú rendelete, a »Világító Őrtorony« és a »Tanítás« című időszaki lapok eltiltása tárgyában.**

*A szabad királyi város Polgármesterének*

*Marosvásárhely.*

A m. kir. ministerium 5.484/1914. M. E. számú rendelete alapján a Szabó Károly marosvásárhelyi lakos által szerkesztett és kiadott s a Tükör nyomdában Marosvásárhelyen nyomtatott »Világító Őrtorony és Krisztus jelenlétének hirdetője«, továbbá az ennek mellékletét képező, a »Tanítás« című időszaki lapok további megjelenését és terjesztését közleményeiknek a hadviselés érdekeit veszélyeztető tartalmuk miatt eltiltom.

Az ilyen időszaki lapok szállítására nézve a sajtóról szóló 1914:XIV. tc. végrehajtása tárgyában 2.500/1914. M. E. szám alatt kiadott rendelet 27–29. §-aiban a m. kir. ministerium által a terjesztéstől közérdekből eltiltott sajtótermékek szállítására vonatkozólag meghatározott szabályokat megfelelően kell alkalmazni.

A tilalom ellenére megjelenő időszaki lapok példányait el kell kobozni és megsemmisítés végett a kir. ügyészségnek kell átadni.

Aki a megjelenéstől eltiltott időszaki lapot kiad vagy az 1914:XIV. tc. 8. §-ában meghatározott módon terjeszt, az 1912:LXIII. tc. 11. §-ának utolsó bekezdése értelmében kihágást

követ el s amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntettetik.

Utasítom Polgármester urat, hogy ezen rendeletemet Szabó Károly marosvásárhelyi lakosnak, mint az említett időszaki lapok kiadójának és szerkesztőjének, valamint a Tükör nyomda marosvásárhelyi nyomdavállalatnak is haladéktalanul hozza tudomására és hogy az 1896:XXX. tc. 87. §-ára való utalással intézkedjék egyúttal a szóban levő lapok netaláni megjelenésének és terjesztésének a legszigorúbb ellenőrzése iránt is.

Budapest, 1916. évi június hó 10-én.

*Sándor János s. k.  
m. kir. belügyminister.*

### **Melléklet az 1324. számú irományhoz**

#### **A m. kir. belügyministernek 6.267/1916. B. M. res. számú rendelete, »A Tett« című szépirodalmi időszaki lap eltiltása tárgyában.**

A m. kir. ministerium 5.484/1914. M. E számú rendelete alapján a Kassák Lajos budapesti lakos által kiadott és szerkesztett s Budapesten a Krausz I. és Társa könyvnyomdájában nyomtatott »A Tett« című szépirodalmi időszaki lap további megjelenését és terjesztését közleményeinek a hadviselés érdekeit veszélyeztető tartalma miatt eltiltom.

Az ily időszaki lapok szállítására nézve a sajtóról szóló 1914:XIV. tc. végrehajtása tárgyában 2.500/1914. M. E. szám alatt kiadott rendelet 27–29. §-aiban, a m. kir. ministerium által a terjesztéstől eltiltott sajtótermékek szállítására vonatkozólag meghatározott szabályokat megfelelően kell alkalmazni.

A tilalom ellenére megjelenő időszaki lap példányait el kell kobozni és megsemmisítés végett a kir. ügyészségnek kell átadni.

Aki a megjelenéstől eltiltott időszaki lapot kiad vagy terjeszt, az 1912. évi LXIII tc. 11 §-ának utolsó bekezdése értelmében kihágást követ el s amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntettetik.

Utasítom Polgármester urat, hogy ezen rendeletemet Kassák Lajos budapesti lakosnak, mint »A Tett« című időszaki lap kiadójának és felelős szerkesztőjének, valamint a Krausz I. és Társa székesfővárosi nyomdatulajdonos cégnek is haladéktalanul hozza tudomására és hogy az 1896:XXXIII. tc. 87. §-ára való utalással intézkedjék egyúttal a lap netaláni megjelenésének és terjesztésének szigorú ellenőrzése iránt is.

Budapest, 1916. évi október hó 2-án.

*Sándor János s. k.,  
m. kir. belügyminister.*

## **A m. kir. belügyministernek 132.161/1916. B. M. res. számú rendelete, »Sveslo Svet« című szépirodalmi időszaki lap eltiltása tárgyában.**

A m. kir. ministerium 5.484/1914. M. E. számú rendelete alapján a Miaván előállított és Mosóczon megjelenő »Sveslo Svet« című tót nyelvű időszaki lap további megjelenését és terjesztését közleményeinek a hadviselés érdekeit veszélyeztető tartalma miatt eltiltom.

Az ily időszaki lapok szállítására nézve a sajtóról szóló 1914:XIV. tc. végrehajtása tárgyában 2.500/1914. M. E. szám alatt kiadott rendelet 27–29. §-aiban, a m. kir. ministerium által a terjesztéstől eltiltott sajtótermékek szállítására vonatkozólag meghatározott szabályokat megfelelően kell alkalmazni.

A tilalom ellenére megjelenő időszaki lap példányait el kell kobozni és megsemmisítés végett a kir. ügyészségnek kell átadni.

Aki a megjelenéstől eltiltott időszaki lapot kiad vagy terjeszt, az 1912. évi LXIII tc. 11. §-ának utolsó bekezdése értelmében kihágást követ el, s amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik.

A rendelet azonnal hatályba lép.

*Sándor János s. k.,  
m. kir. belügyminister.*

## **Batthyány Tivadar felszólalása a Képviselőház előtt a negyedik indemnitási törvényjavaslat tárgyalása során. (1916. december 11.)<sup>61</sup>**

**Gr. Batthyány Tivadar:** T. képviselőház! Az ellenzéki pártok körében az a gondolat merült fel, hogy a mostani indemnitási törvényjavaslat tárgyalásánál szorítkozzunk lehető rövid vitára, nehogy egy hosszabb, három-négy napos tárgyalással is megzavarjuk a koronázás magasztos közjogi ünnepélyének és aktusának összhangját. Az ellenzéki pártok, köztük az is, amelynek nevében ma itt felszólalni szerencsés vagyok, mind megegyeztek abban a gondolatban, hogy Ő felsége, I. Ferencz József halálának pillanatától kezdve kerüljünk mindent, ami a harmóniát, az egységes összedolgozást, az összműködést minden téren a legkevésbé is alterálná. Tettük pedig ezt azért, mert demonstrálni akartuk nemcsak szavakkal, hanem tettekkel is, hogy a mai nehéz, súlyos időkben, amidőn a magyar nemzet megérte azt, hogy egy világháború harmadik évének közepette kell az új király koronázásához, az új királynak az alkotmányos életbe való bevezetéséhez hozzálátania, lehetőleg teljes harmónia, teljes összhang uralkodjék, daczára mindannak, amit előttem szoltott t. barátom, Molnár János képviselő ur itt röviden ecsetelt, amelyek mind vérző, sajtó, fájdalmas emlékek, amelyeket e perczen csak röviden megemlítve, el lehet hallgatnunk, de amelyekért a megtorlást, vagy – hogy helyesebben fejezzem ki magamat – azoknak legalább is jóvátételét elvárjuk az alkotmány minden tényezőjétől.

61 KN, 1910. XXXIII. kötet, 674. ülésnap.

[...]

Nem fogom itt részletesen taglani azokat a dolgokat, amelyek a harmóniára való ezt a törekvést megghiúsítják. Tudja mindenki, hogy már fájdalomosan, megbotránkoztató volt az is, hogy, a midőn Ő felsége a király elhunyt, a halálát követő első napokban a lojális magyar sajtónak majdnem minden lapja, egy sereg fehér lappal, u. n. ablakokkal jelent meg, mert a cenzura nevenségesen hiperlojális – nem tudom én – aggodalmaskodásával szükségesnek tartotta itt kicenzurálni olyan dolgokat, amelyeknek semmi közük sem volt sem a lojalitáshoz, sem a közérzéshez, hanem amelyek a miniszterelnök ur ténykedéseit kritizálták, de véletlenül »A király a ravatalon« rovat alá kerültek.

Mit gondolhattak ellenfeleink a háborúnak e nehéz napjaiban, amidőn a lapokat olvasták és látták azt a sok kihagyást? Hiszen azt kellett mindenütt gondolniok, hogy Magyarország forradalmi hangulatban van, amidőn a nagy király halála után ilyen aspektóban, ilyen köntösben jelenik meg a mi sajtónk. Ez a túlzott lojalitás a legnagyobb illojalitás, amely igenis a leg súlyosabban sértette a harmóniát, az összhangot.

[...]

T. ház! Én azt hiszem, helyesen járok el, ha most az indemnitási vitában csakis azokkal a kérdésekkel foglalkozom, amelyeket ma a cenzura folytán sehol másutt a nyilvánosság előtt taglani nem lehet.

Tudvalevő dolog, hogy a kormány és pedig – miként egy általam ismertető beszédből tudjuk: egyenesen a közös külügyminiszter, báró Burián kívánságára – leltott minden közlést a lengyel kérdéstről, úgy hogy e kérdéshez – kivéve azon párthatározatot, melyet a házban is volt szerencsém ismertetni – a hozzászólás lehetetlen. A lengyel kérdésben csak oly dolog jelenhetik meg a sajtóban, mely a kormány részéről előzetesen approbálva van. Az approbáció pedig csakis olyan közleményekre, szorítkozik, melyek a kormányoknak ezt a szerencsétlen lengyel tervezetét támogatják. Így kénytelen vagyok itt foglalkozni ezzel a kérdéssel, mint oly helyen, ahol a cenzura hozzám nem fér. Kénytelen vagyok továbbá a közellátás, közéletelés kérdésével is annyival inkább foglalkozni, mert amikor pártom múltkor a miniszterelnök urnak adandó válasz ügyében értekezletet tartott s ezt a nyilvánosság előtt egész szakszerűleg ismertetni akarta, a cenzura úgy kitörölt mindent, hogy senki abból a mi álláspontunkat megismerni képes nem volt.

S itt csak zárjel közt megjegyzem, hogy nézetem szerint kisebb baj, ha a cenzura egyes részeket kitöröl s ott maradnak az ablakok, mert akkor az olvasóközönség tudja legalább, hogy ott hiány van, mint a cenzurának az a másik kezelési módja, midőn nem engedi meg, hogy ablakok legyenek, s akkor vagy nem jelenhetik meg az embernek a nyilatkozata, vagy pedig abban a szövegben jelenik meg, amint a cenzura azt összetákolta.

Engedelmet kérek, ez ellen igazán a közszabadság legutolsó foszlányai nevében tiltakozom, hogy akármelyikünk gondolatát, nézetét a cenzura stilizálja, a cenzura állítsa össze. Nekem cenzor ne csináljon beszédek. Elmondom jól-rosszul a magamét, de nekem cenzor ne csináljon beszédek. Ez pedig ma tényleg így történik.

[...]

## Rakovszky István interpellációja az igazságügyminiszterhez cenzúra tárgyában és Balogh Jenő erre adott válasza.

(1917. február 7.)<sup>62</sup>

**Rakovszky István:** T. ház! Már két ízben voltam bátor az igazságügyminiszter urhoz a cenzúra tárgyában interpellációt intézni. (*Nagy zaj.*)

Ugy hiszem, a t. ház előtt eléggé ismeretes az az álláspont, amelyet ebben a kérdésben elfoglalok, így tehát, tekintve az előrehaladott időt, tekintve, hogy a t. ház álláspontomat ismerheti, én interpellációm felolvasásával kezdem (*olvassa.*)

»Interpelláció a t. igazságügyminiszter urhoz.

1. Mely indokból tiltotta be a cenzúra a következő, az Esti Ujságban megjelent cikket:

Kész a kiegyezés. Az elvi megállapodás szenzációs részletei. – Kiegyezés husz évre. – Két százalékkal csökken a kvóta. – Az annabergi csatlakozás. – Az agráriusok védelme. – Bécs, január 29. (Bécsi munkatársunk telefonjelentése.) Legutóbbi bécsi találkozásuk alkalmával a magyar és az osztrák kormány tagjai befejezték a kiegyezési tárgyalásokat. Az elvi megállapodás minden kiegyezési kérdésben megtörtént s ami munka a kiegyezés aláírásáig még hátra van, a szakelőadókra tartozó részlet csak. Ez az értesülésem olyan helyről való, amelynek beavatottságáért és jólétesültségéért felelek. Ugyanott közölték velem az elvi megegyezés részleteit is. Az elképzelhetően legnagyobb meglepetést tartogatják ezek a megállapodások a magyar és az osztrák politikai közvéleményre egyaránt. Gróf Tisza István miniszterelnök legutóbbi képviselőházi beszéde előkészített rá ugyan, mégis váratlanul ér a bizonyosság, hogy a kormány 20 évre kötötte az országot a kiegyezés megállapodásához.

Ennek előzményeiről a következőket tudtam meg: A Stürgkh-kormány a kiegyezési tárgyalások megindulása idején a 25 éves szerződés álláspontjára helyezkedett. Azzal érvelt, hogy az osztrák politikai viszonyok annyira szükséges konszolidációja csak úgy remélhető, ha legalább gazdasági téren hosszabb időre nyugalom, biztonság és stabilitás lépjen a 10 évenként megújuló bizonytalanság helyébe. A magyar kormány utalással az általános felháborodásra. amit a hosszú lejáratu kiegyezés tervének egyszerű felbukkanása a magyar politikai körökben keltett, közölte, hogy ezuttal is ragaszkodni kénytelen a 10 éves időtartamhoz. A tárgyalások során azután kitűnt, hogy az osztrák kormány a hosszabb rendezésért áldozatokra is kapható és a régi Kossuth-féle kiegyezés képe teljesen megváltozott. Az új kiegyezés visszaállítja az 1907. év előtti teherviselési viszonyokat, amennyiben lecsipi a kvótából a 2% többletet, amit a koalíciós kormány a kiegyezés szerződés-jellegéért vállalt. Az új kvóta eszerint 36,6% helyett 34,6% lesz, ami különösen a közözügyi kiadásoknak a három esztendő háború alatt eddig elképzelhetetlenül óriási összegre emelkedése révén jelentékeny eredmény.

A Németországgal való közvetlen kereskedelmi forgalom szempontjából van különös fontossága a második engedménynek: az új kiegyezés biztosítja számunkra az annabergi csatlakozást. Ez az engedmény azonban értesülésem szerint csak látszólagos, mert az osztrák kormány már is mindent elkövet arra, hogy forgalom technikai és tarifapolitikai kikötésekkel közömbösítse a csatlakozás létesítéséből Magyarországra váró hasznot. Igyekezete nem érintheti azt a negatív megállapodást, amely szerint az annabergi csatlakozás létesítése és a dalmát vasut építése között nincs junktim. Régi, újra meg újra sürgetett követelés teljesül a ma-

gyar záloglevelek és járadékok osztrák óvadékképességének (Pupillarsicherheit) elismerésével is, ami hatalmas nyomás alól szabadítja fel a záloglevelek kibocsátására jogosított magyar pénzüzeteket, amennyiben öblös levezető csatornát nyit a tárczájukban lévő záloglevelek számára. A sorrendben utolsó lényeges megállapodással az egész kiegyezés agrárius jelleget nyer. Nagy védővámokkal elzárja az állatbehozatal útját, ami a magyar fogyasztó-közönseget teljesen kiszolgáltatja a háboru alatt amugy is tulontúl jóllakott agráriusok önkényének.

Ezen a képtelen helyzeten állítólag titkos megegyezés enyhít, amely az állategészségügyi rendelkezések liberális kezelését teszi kötelezővé. Az alacsonyabb védővámok mellett az állategészségügyi sikanirozás csökkentette a behozatalt; ha ez tényleg megszűnik, a nagyobb védővám daczára is nagyobb számu állat lépheti át a határt, mint eddig. Hosszú idő óta ez az első kiegyezés, amely a szerződő felek egyikét sem elégíti ki. Minden korábbi fogadkozás ellenére is bizonyos, hogy Ausztriában nem gondolnak a kiegyezés parlamenti elintézésére, hanem a 14. §-sal segítik törvényerőhöz. Magyarországon nem annyira tárgyi kifogások kezdik majd ki, mint inkább az a szempont, hogy a kormány az egész mértékadó közvélemény kifejezett akarataival szemben husz évre kötötte meg az országot a kiegyezésben.

2. Igaz-e ezen cikk azon állítása, hogy minden kiegyezési kérdésben megtörtént az elvi megállapodás, különösen pedig a kiegyezés 20 éves tartamára is?»

T. képviselőház! Midőn ezen cikk megjelent, megjelent a cenzura részéről a következő bizalmas értesítés: *(Olvassa.)* »A sajtóalbizottság felsőbb meghagyásból felkéri a t. Szerkesztősegeket, hogy az Esti Újságnak a kiegyezésről szóló közleményét, melyet egyébként félhivatalosan meg is czáfoltak, ne vegyék át. Az Esti Újság ellen az eljárás megindult. A sajtóalbizottság ebből az alkalomból felhívja a lapok szives figyelmét arra a korábbi kérelmére is, amely szerint a kiegyezési tárgyalások érdemi tartalmával a lapok ne foglalkozzanak. Budapest, 1917. január 29. Délután 3 óra.«

T. képviselőház! Én nem értem, hogy miért kell Magyarország népét, Magyarországnak a lapokat olvasó közönseget egy kínai fallal körülvenni olyan közlemények tekintetében, amelyek semmi összefüggésben a hadihelyzettel, a háborúval nincsenek *(Igaz! Úgy van! a baloldalon.)* és amely közleményekről a külföldi lapok, mint a Vossische Zeitung és más egyéb német lapok ugyanezt a jelentést akadálytalanul leadták.

Kérem a t. igazságügyminister ur felvilágosítását.

**Balogh Jenő igazságügyminister:** T. képviselőház! Egyáltalában nem vonom kétségbe, hogy a sajtójogi előzetes ellenőrzés gyakorlása körül akár a korábbi hónapokban, akár az utóbbi időben bizonyos elnézések, bizonyos tévedések, bizonyos helytelen intézkedések történhettek. T. ház! Hogy ez a cenzurának szinte természetében rejlik, annak bizonyítása iránt arra vagyok bátor hivatkozni, hogy hasonló panaszokat, aminőket Magyarországon a sajtójogi előzetes ellenőrzés gyakorlása körül emeltek, hangoztattak más államokban sokkal hangosabban és sokkal gyakrabban. Én azt hiszem, hogy mindazon intézkedések, melyeket a kormány épen ezen sajtójogi előzetes ellenőrzés gyakorlása tekintetében az utolsó hónapokban életbeléptetett, az a személyes érintkezés, amely nap-nap mellett lefolyik egyrészt a bizottság tagjai, t. munkatársaim és a sajtó t. munkásai között, ezeknek a panaszoknak alapját legtöbb esetben képesek megszüntetni, úgy hogy ezek a panaszok mind ritkábban nyilvánulnak és mind kevésbbé élesek.

Ami a konkrét panaszt illeti, arra az intézkedésre a felhatalmazást nem ugyan ezen szövegben, mert hiszen megvallom, sokféle elfoglaltságom mellett hasonló bizalmas értesítések közvetlen szövegezésével nem szoktam foglalkozni, de magára az intézkedésre én adtam a felhatalmazást és azért a felelősséget teljesen elvállalom. Intézkedésem indoka a következő.

(*Halljuk! Halljuk!*). T. ház! Egyáltalában mindabban, amit a sajtó előzetes ellenőrzése tekintetében tettem, sohasem vezetett más, mint az a legbensőbb meggyőződésemmel, hogy mi áll abban az időpontban, mikor az intézkedést tettem, az országnak és a nemzetnek érdekében. Nyugodtan hivatkozhatom arra, hogy száz és száz cikk mutattatott be, melyben a kormány a legélesebb bírálat és legélesebb támadás tárgya volt, és támadás nem lehetett oly éles, ráfogás nem lehetett oly alaptalan, állítás nem lehetett oly téves, amely arra indított volna, hogy annak a cikkeknek megjelenését megátoljam.

E cikk is, melyet a képviselő ur felolvasott, az Esti Ujságban január 30-án megjelent és konstatalem – ezt a képviselő ur nem említette – hogy a kormány nem tett semmi oly intézkedést, mely e cikk terjesztését bármely irányban gátolta volna. Csak arról volt szó, hogy e cikket ne vegye át más lap. Ez figyelmeztetés volt és tudtommal oly intézkedés, mely azt célozta, hogy e cikk reprodukciójától a lapok álljanak el. Miért? Abban az időpontban, midőn a cikk megjelent, be nem fejezett kiegyezési tárgyalások folytak, melyekről ez a cikk egészen valótlán részleteket közölt, beállította olyan módon, ahogy a t. képviselő ur felolvasotta, amely mód az ország lakosságának egy részét egyenesen a legélesebb ellentétbe helyezte a lakosság más részével, a nemzet egy jelentékeny részét, a nemzet egy másik jelentékeny részével. Azt mondta, t. i. (*olvassa:*) »A kiegyezés a magyar fogyasztóközönseget teljesen kiszolgáltatja a háboru alatt amugy is túlon túl jóllakott agráriusok önkényének.«

Az én álláspontom lehet egészen téves, de gondolatmenetem a következő: A ránk kényszerített, legfontosabb nemzeti létérdekünkért vívott élet-halálharczban a nemzetnek kifelé úgy kell mutatkoznia, úgy kell e harczot megvívnia, hogy a nemzetnek legalább minden nagy rétege, a társadalomnak nagy osztályai nem egy megosztott és egymással harczoló nemzet képét adják, hanem úgy, hogy vállvetetten állják e harczot az utolsó fillérig, az utolsó lövészárokgig és az utolsó emberig. (*Élénk helyeslés jobbról.*) Már pedig ha valaki úgy állítja be, a valóságnak teljesen meg nem felelő módon, egészen a légből kapott mesék alapján, egy be nem fejezett kiegyezés tárgyalási menetét, hogy a kormány egyenesen arra tendál, hogy »a fogyasztó közönsege nagy tömegét kiszolgáltassa a háboru alatt amugy is tulontul jól lakott agráriusok önkényének«; ez nem egy egységes nemzet képét, ez megosztott, egymás ellen küzdő társadalmi osztályok harczát mutatja. (*Úgy van! Úgy van! jobbról.*)

Az a rendelet, mely a cenzura kezelésére nézve a kormány álláspontját az 1912:LXIII. tc. 11. §-a alapján jelezte, egyenesen kiemelte, hogy a hadviselés érdekeit érintheti minden oly közlemény, mely alkalmas a lakosság széles rétegeiben nyugtalanságot és izgalmat kelteni és ez a közlemény igenis ilyen, (*Úgy van! jobbról. Ellenmondás balfelől.*) mert itt a fogyasztóközönseget, a drágaságot folytán ugyis nagy nehézségekkel küzdő százezreket, a nem agrárius elemeket egyenesen azzal nyugtalanítják, hogy a kormány tisztán agrárius érdekeket szolgál. Ez egyáltalán nem felel meg a valóságnak. A kormány egyes osztályok érdekeire való tekintet nélkül mindig az ország nagy, általános, egyetemes érdekeit szolgálja.

Ez volt intézkedésemmel oka. Azt hiszem, mivel ez csak figyelmeztetés volt, hogy más lapok ne vegyék át azt a közleményt, mivel meg sem akadályoztam, hogy e cikk terjesztessék és nem tudom hány tizezer példányban szét is ment az országban, én ez intézkedéssel egyenesen kötelességemet teljesítettem és ezért kérem, méltóztassék válaszat tudomásul venni. (*Élénk helyeslés jobbról.*)

**Rakovszky István:** T. ház! A minister urnak úgy látszik fogalomzavar mutatkozik. (*Derűtség jobbról.*) Azt mondta, ő a legerősebb ráfogások és támadások közlését, melyek a kormányt érték, nyugodtan türe, de mikor a kormányról azt mondják, hogy rábocsátotta az agráriusok-

kat a nagyközönségre, szükségét látta a közbelépésnek – tehát, ime mégis a kormány érdekeit ilyen módon védelmezte. (*Élénk ellenmondás jobbról. Felkiáltások: Ez a fogalomzavar!*)

A kérdés az, igaz-e ami abban a cikkben van, vagy nem? (*Felkiáltások: Nem!*) Nem igaz! Helyes! Akkor erre a felelet nem az, hogy a cenzúra közbelép, hanem hogy ezt megczáfolják. (*Úgy van! balról.*)

Az, amit a t. minister ur mond, hogy szükségesnek látta a közbelépést, mert az a cikk káros lehetett az országra, nem áll. Ez még őt nem jogosítja fel arra az eljárásra, mert abban a ministeri rendeletben, melyet idéztem, körül van határolva azon esetek száma, melyekben meg van a jogi alap az ily eljárásra. A minister ur eljárása nem volt egyéb, mint a sajtó szabadságnak elismerem ügyetlen megsértése, de mindenesetre megsértése.

A minister ur azt mondja: hiszen nem történt itt semmi, nem kobozták el a lapot, megengedték, hogy a cikk megjelenjen. Ez sem áll. Igenis történt valami, ráczáfolhatok a minister ur szavaira magával az ugynevezett bizalmas értesítéssel, ahol ez olvasható: »Az Esti Ujság ellen az eljárás megindult.« (*Ellenmondások jobbról*) Kérem, ha én a minister ur szavait valóknak fogadom el, akkor ez a sajtóbizottság valótlan mondott, mert ez a két ellentétes állítás nem lehet mind a kettő igaz.

Történtek lépések. Először az Esti Ujságot be akarták szüntetni három hétre. (*Ellenmondások jobbról.*) Nekem alapos információim vannak. Ugy látszik a minister ur nincs informálva arról sem, hogy az ő alantas hatósága az Esti Ujság ellen azon időtől fogva az előzetes cenzurát elrendelte, úgy hogy e lap három órával a megjelenése előtt köteles egész kiadását bemutatni és csak azután adhatja ki. Hát ne játsszunk a szavakkal. Mit jelent egy ujságnál, melynek egy órákor kell megjelennie, ha három órával előbb kell bemutatnia a lapot? Annyit, hogy már tíz órákor ott kell lenni a lapnak az ügyésznél, tehát kilencz órákor le kell zárni a lapot, és így az Esti Ujság a valóságban este helyett tulajdonképpen reggel 9 órákor jelenik meg.

Tehát amit a minister ur mondott, hogy a lap ellen nem történt semmi megtorló lépés, nem áll. T. minister ur, ily kicsinyes szekaturákkal az igazságot elnémitani a legügyetlenebb és absolute célhoz nem vezető dolog. Ily eljárással csak az elkeseredést lehet nevelni és nem lehet egyebet elérni, mint azt, hogy az emberekben nagy bizalmatlanság támad és terjed, bizalmatlanság a jogrend iránt, amelyet megingatva, megtámadva látnak abban a pillanatban, midőn kezdve a képviselőháztól, a gyülekezési jogon át egészen a sajtószabadságig, mindenütt csak béklyókat, mindenütt csak rendeleteket látnak.

Nem olyan időket élünk ma, hogy ilyen kicsinyes szekaturákkal és ilyen nevetséges dolgokkal el lehetne az ily kérdés felett osonni és ilyen szép frázisokkal el lehetne a dolgot ütni, amelyeket már harmadszor hallok a t. minister ur szájából, hogy ő igyekszik ezen visszászágon segíteni és hogy mindenütt, ahol cenzúra van, vannak kinövéses és bajok. Igenis lehetnek bajok, de ott ezek a bajok kivételesek és szórványosak, ellenben minálunk a rendes és jogos állapotok a kivételek.

A t. igazságügyminister ur válaszát tudomásul nem veszem.



**Gróf Batthyány Tivadar felszólalása a Képviselőház előtt a háború  
esetére szóló kivételes intézkedések igénybevétele  
tárgyában benyújtott hatodik miniszterelnöki jelentés kérdéskörében.  
(1917. február 10.)<sup>63</sup>**

**Gróf Batthyány Tivadar:**

[...]

Az Ausztriával való kiegyezésről alig merek beszélni. (*Halljuk! balfelől.*) Megvallom, meg vagyok félemlítve és pedig egyszerűen azért, hogy valahányszor eddig a tollhoz fogtam, – mert megszoktam a régi időkben, hogy a kiegyezést megelőző időkben az, aki ilyen gazdasági kérdésekkel foglalkozott, nyilatkozott s a maga gazdasági eszméi mellett propagandát igyekezett csinálni – én is próbáltam, három éve próbálom, de nem sikerült egy tollvonásnyit, egy sort sem a nyilvánosság elé hoznom, mert a cenzura kérlelhetetlenül törölt mindent és az az érdekes, hogy a providenciális magyar kormány hatalma a cenzura tekintetében átnyulik Ausztriára is: (*Úgy van! balfelől*) ott sem tudunk nyilatkozni, úgy hogy már igazán arra gondoltam, hogy talán a török sajtószabadságot fogom igénybe venni (*Derűltég balfelől*) a régi testvériesség alapján és ott próbálom meg, hogy talán ott nyilatkozhatunk ebben a kérdésben; annyira elzár minket a t. miniszterelnök ur, aki olyan szép ékesszólással szokott a nyilvánosság fontosságáról és tiszteletéről szónokolni, ennek a kérdésnek taglalásától.

Elzárta a sajtót, elzárta a szaktestületeket, mert, mint tudjuk, a szaktestületek in corpore szintén nem nyilatkozhatnak a kiegyezési problémákról. Az illető egyesületeknek egyes, jól megválogatott vezetőségi tagjait felhatalmazták, hogy nagy csendben, nagy titokban, a nyilvánosság teljes kizárásával adjanak véleményeket a kormánynak, ezeket a véleményeket a nyilvánosság ellenőrzése alól persze teljesen kivonják. Hogy aztán ezek a vélemények mire jók, nem akarok gyanúsítani, de úgy képelem, hogy arra, hogyha majd előkerülne valaha ennek a kiegyezésnek a kérdése, akkor majd ráutalhassanak azokra, hogy ime, megkérdeztük a Gyáriparosok Országos Szövetségét, megkérdeztük az OMGE-t, helyesebben Rubinek Gyula urat és így tovább.

A háború kérdése nem ok arra, hogy a kiegyezési problémákkal a szakkörök és a nyilvánosság ne foglalkozzanak, (*Helyeslés balfelől.*) mert a kiegyezésnek semmi köze sincs a háborúhoz, hacsak az nem, hogy nem szabad megcsinálni a háború alatt.

De ha már foglalkoznak vele, ha már előkészítik, akkor méltóztassék megadni a módot, hogy a szakkörök, a nyilvánosság a maguk kívánságait, óhajait elmondhassák. Mert ha ezt nem teszik, akkor igazán az ellenkezőjét kell feltennem, azt kell hinnem, hogy a kormány azért zárkózik el, hogy ne alakulhasson ki egy nemzeti közvélemény, mert az igen t. miniszterelnök ur nagyon jól tudja, hogy az ellene alakulna ki. (*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*)

[...]

**Gróf Andrássy Gyula felszólalása a Képviselőház előtt a háború esetére szóló kivételes intézkedések igénybevétele tárgyában benyújtott hatodik miniszterelnöki jelentés kérdéskörében. (1917. február 10.)<sup>64</sup>**

**Gróf Andrássy Gyula:**

[...]

Bocsánat, hogy ily bosszura nyulik beszédem, de annyi tárgyra terjed ki e vita, hogy ha az ember csak kicsit akar e tárgyakkal foglalkozni, sok időt vesz igénybe. (*Halljuk!*) Itt van a cenzúra kérdése is. Nem akarok itt új adatokat nagyobb számban felhozni, hanem egy pár elvi tételt kívánok leszegezni. A cenzurának tulajdonképeni célja megakadályozni, hogy hadi titkok közöltessenek. E tekintetben helyén van a legkérlelhetlenebb szigor, még akkor is, ha csak lehetősége forog fenn annak, hogy egy közlemény hadi titkot leplez le. Ilyenkor igenis helyén van a legnagyobb szigor, helyén van a megtorló intézkedés és az elijesztés, mert ennek nem szabad megtörténnie. De másfelől teljesen ki kell zárni a tulzást, a pártpolitikát is. Semmi pártpolitikai érdekből nem szabad a cenzurához nyulni. (*Úgy van! balfelől.*) Nem hiszem, hogy ezt mindenkor szem előtt tartották volna. Sokszor hallottuk azt a kijelentést az igazságügyminister szájából, hogy ez nem történt meg, de mégis igen sok esetben igenis, a pártpolitikai érdek óvatott meg a cenzúra által.

E két véglet között vannak esetek, ahol lehet alkalmazni a cenzurát, de a legnagyobb óvatossággal és csak bebizonyosodott szükség esetén. Az igazságügyminister ur a multkor Rakovszky képviselő ur interpellációjára felelve, azt mondta, hogy alkalmazták a cenzurát a belső harmónia érdekében. Kérem, mindig vannak érdekösszeütközések, surlódások s a minister ur azt hiszi, hogy joggal használhatja a cenzurát ez összeütközések elkerülésére. Hiszen képzelhető olyan eset is, ahol ez indokolható, de a legritkábban szabad csak ilyen okból cenzurához nyulni. Mert hogy áll a dolog?

A cenzúra megszünteti a szimptomákat, egy érzés külső megnyilvánulását, de nem magát az érzést, nem az érdekellentétet. Ha az ember erre építi akcióját, akkor az a veszély forog fenn, hogy nem is látja meg a komoly veszélyt, mert elnyomja a szimptomákat és nem jut hozzá, hogy valóban gyógyítson. Ha pl. összeütköznek az agrárérdekek a merkantil-érdekekkel, ez nagy baj, de ezt nem lehet azzal megakadályozni, hogy eltitom azt a cikket, ahol az agrár- és merkantil-sérelmek ki vannak fejtve.

Ezt csak azzal lehet ellensúlyozni, hogy lehetőleg oly közviszonyokat teremtek, melyek között mindkét érdek kielégítésre talál és egymással meg tud férni, nem pedig erőszakkal. Ez a legkényelmesebb forma, hogy elnyomom: hallgasson, ne beszéljen! De azért az érzelem megmarad az illetőben, sőt még keserűbbé válik, még mélyebben érzi az illető, ha kifejezésre nem juttathatja. Gyakran hallottuk a cenzurát azzal is megindokolni, hogy valamely hír a külföldön ezt vagy azt a hitet ébresztheti, ezt meg azt félremagyarázzák. Ennek legekleltán-sabb példáját láttuk legutóbb, mikor a cenzúra ilyes indokkal használtatott fel, szerintem teljesen jogosulatlanul. Értem A Nap esetét. Ez a lap arról a szerencsétlen katonáról irt, aki itt a házban lőtt. Hogy mit akart, akart-e valakire lőni, nem akart-e, nem tudom.

<sup>64</sup> KN, 1910. XXXIV. kötet, 698. ülésnap.

Nem is tartom nagyfontosságúnak, tekintettel arra, hogy nem talált senkit. De hogy az a lap azt az impressziót juttatta kifejezésre, hogy a katonának szándéka volt rálőni a kormány tagjaira, a ház elnökére, ezt közveszélyes cselekménynek nem tartom. *(Élénk ellenmondás jobbfelől).* Az első napon csakugyan az az impresszió volt, hogy senki sem tudta, mi volt a célja. Abban nincs semmi nagy baj, ha egy ujság feltételezi, hogy az illető rá akart lőni valakire.

Ez nem válik szégyenére annak, akire lőni akart. Előfordul ez mindenféle országban, anélkül, hogy abból az illető ország lelki állapotára roppant veszélyes következtetéseket lehetne vonni. Szegény Stürgkhöt lelőtték, s akkor olvastam olasz lapokban, hogy egyes örültek fanatikus cselekedeteit nem szabad komolyan venni, ez nem jelenti azt, hogy Ausztriában a harci kedv megszűnt. S nem leplezik Angliában sem, hogy egy összesküvés volt Lloyd George élete ellen. A tárgyalás nyilvános és senkinek sem jut eszébe cenzurázni, vagy elkobozni azt a lapot, amely ezt közli. Ránk nézve igazán nem valami megnyugtató az itt követett eljárás, mert valóban akkor, midőn e sok millió tagból álló nemzetben a világháború alatt akad valaki, aki egy merényletet tervez és azt végrehajtani próbálja, ez még nem bizonyítja azt, hogy a nemzet a maga egészében harci kedvét, harci bátorságát elveszítette volna. *(Úgy van! Úgy van! a baloldalon)*

Ezt az intézkedést valóban tehát csak a harag diktálta; ezt tévesnek kell mondanom és arra kell visszavezetnem, amit itt hallottam a t. képviselő urak részéről, hogy belátnak az embernek gondolataiba és kimondják, hogy rosszhiszemű; megcenzurázzák és tönkre képesek tenni nemcsak azt a rosszhiszemű szerkesztőt, – ha ugyan rosszhiszemű volt – de annyi embert is, aki megélhetését, kenyerét találja annál a vállalatnál. *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* Ez is egy példája, annak, hogy milyen veszélyes ez és mennyire tartózkodni kell a tulsásoktól; hogy nem szabad haraggal az ilyen cenzurajoghoz nyulni, mert az veszedelmes és sokkal nagyobb keserőséget okoz, mint az ilyen hír. *(Úgy van! balfelől.)*

[...]

### **Sümei Vilmos interpellációja a kormányhoz papírhány tárgyában és Tisza István erre adott válasza. (1917. február 28.)<sup>65</sup>**

**Sümei Vilmos:** T. képviselőház! A magyar sajtó papirellátása tárgyában óhajtok kérdést intézni a kormányhoz. *(Zaj.)*

Kérdést óhajtok intézni a kormányhoz és főleg a t. miniszterelnök urhoz. Azért a t. miniszterelnök urhoz, mert az utolsó hónapok papirinsége alatt tárgyilagosan és őszintén megvallom, ő tanusított leginkább érdeklődést a nagy nemzeti ügy iránt.

Azt hiszem, hogy háboruban és békében egyaránt legfontosabb szerve a nemzetnek és a társadalomnak a sajtó. *(Igaz! Úgy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)* Az ország a nyomtatott betűn át él, azon át vesz lélegzetet, azon keresztül gondolkozik, lelke mindenkinek, a nép millióinak szívét és eszét táplálja, viszi a győzelmek hírét, örömet fakaszt, biztat, kitartásra buzdít és ha baj éri hadseregünket, vigasztal, reménységet nyújt sok millióinak. *(úgy van! a bal- és szélsőbaloldalon.)* Nagyon természetes, hogy tárgyamnak természeténél fogva semmi-

65 KN, 1910. XXXIV. kötet, 707. ülésnap.

féle pártpolitikai színezete nincs, nem is lehet, mert ez egyaránt érdekli az egész magyar sajtót és kizárólagosan csakis oly adatokat fogok a t. ház elé tárni, amelyek nagyon fontosak is a legközelebbiről érdeklék az ügyet.

T. ház! A magyar sajtónak papirellátása dolgában, sajnos, évtizedek óta hiába hangzottak el panaszok. Magam is, míg normális parlamenti viszonyok voltak, több, mint egy évtizeden keresztül minden esztendőben elmondottam azt a rettenetes, szolgálai, gyarmati helyzetet, amelyben a papirtermelés dolgában Magyarország van. A magyar sajtó a hazafiságot-, a magyar ipar pártolását hirdeti hasábjain kötelességszerűen és sajnos, ezt kénytelen legnagyobb-részt idegen papíron tenni. Elmondottam, hogy minő képtelen helyzet keletkezhetik, hogyha az osztrákok akarnák. A magyar sajtónak, a fővárosi napisajtónak rotációs szükséglete bé-kés időben körülbelül 250–260 vagon papír havonta. (*Halljuk! Halljuk!*) Ebből Magyarországon legújában, egy pár esztendő óta, az első magyar papiripargyár részvénytársaság Gömör megyében, Nagyszaboson vagy 40–50 vagon rotációs papírt gyárt, tehát méltóztatik látni, igen csekély hányadát a magyar napisajtó szükségletének.

Már most megtörténhetnék az az eset is, hogy az osztrák papirgyárak, melyek az utolsó esztendőben kartellbe léptek, noha Ausztriában törvény tiltja a kartelleket és csak megtűri az osztrák kormány ezt a kartellt, hogyha a magyar kormány valamely nagyon fontos dologban összeveszne az osztrák kormánnyal, igen könnyen nagy pressziót gyakorolhatnának az egész magyar nemzetre azzal, hogy az osztrák kormány eltiltaná az osztrák papirgyárakat, hogy Magyarországra egy iv papírt is szállítsanak. Megtörténhetnék így az a szégyenletes eset, hogy az osztrák kormány akaratából a magyar nemzetnek, az egész országnak nélkülöznie kellene mindennapi szellemi táplálékát, a sajtót.

Azt hiszem, hogy szégyenletesnek nevezhető ez az állapot és sajnos, sok évtizedes sürgetés dacára alig történik ebben a dologban valami. Az Első Magyar Papiripar Részvénytársaság, mely 40, sőt ha forszirozza 50 vagon rotációs papírt gyárthatna, most, mikor annyira meg volt szorulva a magyar sajtó papír dolgában, igyekezett gyártani, de a gyártáshoz szükséges minden kelléke megvolt, csak szén nem kapott. Ne méltóztassék ám gondolni, hogy az a nagyszabosi gyár ott Gömör megyében talán külföldről vagy nem tudom milyen távolságból szerezte volna be szenét. Nem, ő a borsodi szénbányából szerezte be, tehát Sajókazáról és Disznóshorvát községben lévő bányákból, ahol az alacsony értékű barnaszén termelik.

Tehát nem is olyan szénről van szó, melyet most a nagy széninség idején más célokra lehet használni és mégis annak dacára, hogy az a nagyszabosi rotációs magyar gyár talán 80 kilométernyire fekszik a bányától és nem is fővonalon, ahol hadseregszállítások történnek, nem tudott vagonhoz jutni, jóllehet szénét kapott volna, mert hiszen az a szén nem is használható más célra.

Igy végtelen sajnálatunkra ez az egyetlen magyar rotációs gyár meg volt fosztva a lehetőségtől, hogy szállítson és nem tudom, hogy a szakminisztérium vagy a Zentraltransportleitung nevű bécsi hatalmas intézmény parancsa következtében-e, hanem kénytelen volt vagy két hónapra keresztül üzemét szintén állandóan szüneteltetni.

[...]

T. képviselőház! Nincs más mód, miután nálunk most termelnek csak egy minimális mennyiséget, mint az, hogy elsősorban mindig a hazai iparra gondolva tegyen a kormány olyan intézkedéseket, hogy a Zólyom megyében Hermándon lévő, hermaneczi néven ismert papírgyárat kényszerítse arra, hogy, miután van berendezése rá, rotációs papírt gyártson. Méltóztassék

úgy, mint Németországban és egyebütt, kormányintézkedései kötelezni a hermaneczi gyárat, hogy tessen neki gyártani, mert a magyar sajtónak papirellátása van olyan fontos dolog, hogy a kormány ebben az irányban kivételes hatalmát is felhasználja. *(Helyeslés a baloldalon.)*

De ha ez gyártani is fog, még mindig kevés papirunk lesz. Mint mondtam, békés időkben 250-260 vagon a magyar sajtónak havi papirszükséglete. Most természetesen kényszerűségből ez a mennyiség redukálódott és talán kevés országban tette meg a sajtó oly spontán, mint a magyar főváros sajtója, hogy mindjárt a háboru kitörésekor, 1914 augusztus havában rögtön összeült és saját jószántából redukálta terjedelmét. Sajnos, nemsokára már ez a redukció sem volt elegendő és 3-4 hónapra rá, ugyanazon év novemberében, papirhiány következtében másodszor is kénytelen volt azt redukálni. Sőt annyira nem kapott papírt a fővárosi sajtó, hogy már 1916 márciusában a kormánynak egy nagyon helyes, bár kissé későn, de azért még mindig jókor életbeléptetett intézménye, az u. n. papirközpont létesítése által és ennek intézkedése révén lehetségessé vált, harmadizben is redukálni a terjedelmet.

Itt el nem mulaszthatom, hogy épen azért, mert a legszélsőbb ellenzékhez tartozom, kötelességszerűleg is el ne ismerjem, hogy ennek a papirközpontnak a működése, melynek végrehajtó bizottsága, többségben olyan férfiakból áll, kik a kormányt támogatják és hozzá igen közel állnak, a legnagyobb hála kötelezte az egész magyar sajtót fáradhatatlanságával és buzgalomával. Különösen kötelességemnek tartom felemlíteni a végrehajtó bizottság elnökének, Ágai Béla doktornak működését. Ha ő nem dolgozott és fáradt volna olyan fáradhatatlan buzgalommal, melyre nem is találok kellő szavakat, úgy állithatom, hogy ha Ágai Béla nincs, Magyarországon már régen nem jelenhetek volna meg a napilapok. Igaz, hogy ez is csak úgy volt lehetséges, hogy az osztrák gyárak és az osztrák kormány közönye, haragja és egyéb körülmények miatt, amit most itt elmondani nem tartok czélszerűnek, Ágai Béla fáradozásai folytán Berlinből, Németországból kaptunk papírt.

A baj oly nagy lett, hogy az elmúlt héten kénytelen volt a fővárosi napisajtó ismét redukálni a terjedelmét és már most mondhatom, hogy a mai napon ismét elhatározták, hogy holnaptól kezdve már csak 8 oldalon jelenhetnek meg.

T. ház! Az osztrák kereskedelemügyi minister, Urbán, január 3-án rendeletet adott ki, mellyel az osztrák papirgyáraknak meghagyta, hogy hat hónapon keresztül, tehát ez év június végéig, úgy az osztrák, mint a magyar lapokat lássák el papírral és pedig egyenlő elbánásban részesítsék őket úgy, hogy a béke időben volt szükségletnek 75-75 százalékát szállítsák. Ez alapon a magyar sajtónak havonta 91 vagon rotációs papírt kellett volna szállítani. Már a rendelet megjelenésekor sejtettük, hogy az ellátás nem fog paritásos alapon történni, mert míg a magyar lapok az utóbbi időben háromszor, a mult héten negyedszer és a mai nappal együtt ötödször redukálták terjedelmüket, úgy hogy ma már, a békés időt számítva, nem 50, hanem 70 százalékig redukálták terjedelmüket, s ezt a szükségletet is csak úgy tudták fedezni, hogy Németországból szereztek be papírost, amennyiben a német kormány 440 vagonra adott kiviteli engedélyt, addig az osztrák lapok nem vásároltak egy gramm papírost sem Németországból, hanem el tudták látni szükségletüket.

Míg a magyar 12 filléres nagyobb lapok 12 oldalon jelentek meg s így egy héten legfeljebb 84 oldalt adhattak, holnaptól kezdve pedig csak 56 oldalt hozhatnak, addig az osztrák lapok, így pl. a Neues Wiener Tagblatt vasárnap 104 oldalon jelent meg, tehát majdnem kétszer akkora terjedelemben egy nap, mint a legnagyobb magyar lap egy héten keresztül. Így van a Neue Freie Presse és a Berliner Tageblatt. A ház asztalára leteszem ezeket a lapokat, kegyeskedjenek meggyőződni, hogyan bánik el velünk az osztrák kormány.

Megjegyzem, hogy az osztrák kormány, mikor ezt a rendeletet kiadta, a 91 vagon szállítását csak oly feltétel mellett vállalta el, hogy ennek ellenében havonta kedvezményes áron 35 vagon cellulózot ad a magyar kormány az osztrák papírgyáraknak. Csak felvilágosításul mondom, mert Önök nem tudják, hogy a papír gyártásához 25% cellulóze szükséges – amit majdnem fele piaczi áron köteles a magyar állam átengedni – ebből a 35 vagonból 140 vagon papírt lehet gyártani. Tehát nem annak a mennyiségnek a felét kérték, amelyet a magyar sajtónak kellett volna szállítani, hanem annyit, hogy abból 140 vaggont tudnak produkálni. Nem tartanám czélszerűnek, hogy erre a megfelelő jelzöt elmondjam.

Méltóztassék figyelembe venni, hogy Magyarországról szeretjük mondani, hogy nemzeti állam, de sajnos még nem tisztán magyar ajkuak lakják. Sajnos, de úgy van, hogy a lakosságna szinte fele még idegen ajku. Ezen idegen ajku újságolvasók közül majdnem mindegyik tud németül és német lapot olvas. Van nekünk német nyelvű sajtónk, a »Pester Lloyd«, a »Neues Pester Journal«, a »Neues és Altes Politisches Volksblatt«. Én nem vagyok egy pártton egyikkel sem, de az tökéletesen mindegy, mert mindegyikök a magyar állameszmének a hive és ezt szolgálja. Ha ez az újságolvasó közönség Nagyszebenben, Brassóban, Pozsonyban vagy Mosony megyében azt látja, hogy ő ha német újságot olvas 104 oldalt kap ugyanezért a pénzért, a miért csak félannyit kap egy egész héten keresztül, ha magyar lapot vesz, akkor ez a publikum majd a bécsi lapokat fogja olvasni s méltóztassék elképzelni, hogy micsoda veszedelem keletkezhetik ebből.

Én kérem a t. ministerelnök urat, legyen kegyes ennek az állapotnak véget vetni, mert az nemcsak sajtópolitikai, de állampolitikai fontossággal is bir, hogy Magyarország lakosságának tekintélyes kontingense egy idegen ország sajtójának befolyása alá kerül. Méltóztassék a teljes paritást keresztülvinni. Én nem átalom megmondani, hogyha másképp nem, a retorzió eszközeivel is kell, hogy éljen a kormány. A mostani közlekedési körülmények következtében, melyeket a háboru okozott, a bécsi lapok a nyugati Magyarországon előbb jutnak az olvasóhoz, mint a budapesti lapok. Ha az osztrák kormány nem tudja azt a minimális mennyiséget szállítani a magyar sajtó részére, tessék olyan retorzióval élni, hogy megvonja a postaszállítás jogát az osztrák lapoktól, mert az mégsem járja, hogy az osztrák sajtó az osztrák kormány kegyelméből, mikor oly példátlanul felszöktek az árak, hat, sőt nyolczszorosan nagyobb terjedelemben jelenhessen meg, mint a magyar sajtó. Vannak más módjai is annak, hogy retorzióval élhessen a ministerelnök ur, de mikor egy országos érdekű kérdésben interpellálok, inkább kérni kívánok, semhogy fenyegetésekkel éljek.

[...]

Ismétlem, nagyon sok jóakaratot láttam a ministerelnök urnak, de sajnos, nem mondhatom ugyanezt a szakminister urakról is, mert igenis akárhányszor megtörténik, hogy a gyártáshoz szükséges anyagok és egyéb dolgok miatt három-négy szakministeriumhoz kell fordulni és bizony az is megtörtént, hogy egyik ministerium intézkedése kontrakarrizotta a másikat. Azért legjobban szeretném, ha valamely módon egy kézbe fektetné le a ministerelnök ur ezt a nagy hatalmat. Ne kelljen annak a papirközpont emberének folyton egyik ministeriumból a másikba menni, ami különben is olyan idővesztéséget jelent és az intézkedések oly későn történnek ennek következtében, hogy ez a lehetetlenséggel határos.

Épen ezen lehetetlen helyzet következtében a mai napon a papirközpont vezetősége már olyan határozatot akart provokálni, hogy kimondja a feloszlást. Mondhatom, ha ez megtörtén-

nék, a legkisebb dolog volna az, hogy a lapoknak igen tekintélyes része kénytelen volna megszüntetni megjelenését. De hála Istennek, sikerült a vezetőséget ettől a szándékától eltéríteni.

[...]

A magyar sajtóról van szó, amely azt hiszem, nem egyes pártok, nem egyes képviselők dolga. A magyar sajtót én a parlamentnél is nagyobb hatalomnak tartom. Magyarország attól függ, lesz-e szabad magyar sajtója. Ha nem lesz, elveszett maga Magyarország, nem is lesz magyar nemzet, mert a magyar nyelvet, a magyar kultúrát, mindent, ami magyar, jobban növelt nagyra, hatalmassá és dicsővé a magyar sajtó, mint minden más szerve az országnak.

Igenis, el kell látni szellemi municzióval a magyar nemzetet. Ha a miniszterelnök ur nem fog ebben a dologban sürgősen, kellő eréllyel cselekedni, akkor a magyar sajtó igenis, egy szép napon megszünteti megjelenését. Remélem, hogy ezt a szégyenteljes helyzetet nem fogja a miniszterelnök ur megengedni.

Interpellációmát a következőkben intézem a miniszterelnök urhoz *(olvassa:)*

- 1) Hajlandó-e a miniszterelnök ur minden rendelkezésére álló eszközzel gondoskodni arról, hogy Magyarországon a rotációs papirtermelés minél nagyobb mértékben fokoztassék és hajlandó-e olyan gyárakat, melyek erre a célra be vannak rendezve, kényszeríteni arra, hogy ujságpapirost termeljenek ?
- 2) Hajlandó-e a miniszterelnök ur az osztrák kormányval újabb tárgyalásokat folytatni aziránt, hogy a papirelosztás Ausztria és Magyarország között tényleg méltányos alapon történjék és ne forduljon elő, hogy az osztrák lapok nagy terjedelemben jelennek meg, a magyar lapok pedig kénytelenek a mostani redukált kis terjedelemben megjelenni és ezáltal teljes mértékben akadályozva vannak, hogy a mostani nagy időkben reájuk bizott hazafias kötelességüknek eleget tehessenek ?
- 3) Hajlandó-e a miniszterelnök ur abban az esetben, ha az osztrák kormány ezt a méltányos megegyezést nem fogadja el, a rendelkezésére álló retorziós eszközökkel erre az osztrák kormányt kényszeríteni ?

Hajlandó-e a miniszterelnök ur kormányintézkedéssel gondoskodni arról, hogy úgy mint Németországban, a jövőben a magyar lapok zavartalan megjelenése is biztosítottassék ? *(Helyeslés a szélsőbaloldalon,)*

**Gr. Tisza István miniszterelnök:** T. ház! Nagyon rövidre foghatom válaszómat, mert hiszen – amint a t. képviselő ur is kifejezte – tényleg a magyar kormány már egy idő óta behatóan foglalkozik a kérdéssel és épen a legutóbbi időkben történtek hatékony lépések, amelyek remélhetőleg a dolog javítását fogják eredményezni.

Talán két napja, tegnapelőtt nyilatkoztam röviden a kérdésben. Azóta úgy tudom, hogy t. barátom, a t. pénzügyminiszter ur megoldotta a szóban forgó magyar gyár szénrel való ellátásnak ügyét is, úgy hogy az a legrövidebb idő alatt újból üzemben lesz és szállíthatni fogja azt a papirmennyiséget, amelyet ő van hivatva szolgáltatni. Ezenkívül folynak az állandó tárgyalások úgy az osztrák, mint a német illetékes tényezőkkel abban az irányban, hogy mentől nagyobb mennyiségű papir jusson rendelkezésre és én remélem, hogy a magyar hírlapirodalom ebből a nehéz helyzetből legközelebből ki fog szabadulni. *(Helyeslés jobb felől.)*

Kérem a t. házat, méltóztassék válaszómat tudomásul venni. *(Élénk helyeslés jobb felől.)*

[...]

**Laehne Hugó felszólalása a Képviselőház előtt a  
sajtóbiztosíték tárgyában, valamint Balogh Jenő válasza.  
(1917. március 29.)<sup>66</sup>**

**Laehne Hugó:** T. ház! Egy körülményre kívánom a t. ház és a t. elnök ur figyelmét felhívni (*Halljuk! Halljuk!*) Nevezetesen az 1914: XIV. t.cikk megállapítja 68. §-ában, hogy a fel-emelt sajtóbiztosíték egy éven belül egészítendő ki. Az 1915:V. tc. ezen határidőt két évvel meghosszabbította. A folyó évben, április 12-ikén, ez a határidő lejárván, a kormány igen helyesen beadott egy törvényjavaslatot, amely újabb halasztást komtemplál a sajtóbiztosíték felemelése és kiegészítése iránt. (*Felkiáltások balfelől: Törölni kell!*) Ezt, t. ház, most a napirend alkalmával nem lehet megcsinálni. (*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) A kormány tehát nagyon helyesen tette, amidőn újabb halasztást nyújtó törvényjavaslatot adott be március 16-ikán és azt a ház határozatával kiadatta az igazságügyi bizottságnak.

Már most, amint hallom, a ház április 12-ikén valószínűleg hosszabb vagy rövidebb ideig el fogja napolni üléseit s ezáltal a kérdés exlexbe kerülne, vagy a kormánynak rendeleti utón kellene intézkedni a kérdésben. Nem tartom a sajtó méltóságával megegyezőnek, hogy ez az ügy ily módon rendeztesék, (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*) mivel ez a sajtónak függetlenségét feltétlenül befolyásolná, s nem kívánnám a sajtót a mindenkori kormány kezétől függővé tenni. (*Helyeslés balfelől.*) így tehát fontos és szükséges volna, hogy ezen, azt hiszem, csak két szakaszos rövid törvényjavaslat mielőbb napirendre tűzessék s tárgyalassék. Hiszen a ház azt egyhangulag el fogja fogadni s talán tíz perc alatt letárgyalja.

Ezt kívánom a t. ház elnökének és a kormánynak figyelmébe ajánlani.

**Balogh Jenő igazságügyminister:** T. ház! Én szívesen fogom megkérni az igazságügyi bizottságnak igen t. elnökét, hogy a bizottságot a javaslat tárgyalása végett összehívni szíveskedjék. De ha bármely okból, amely nem tőlem, hanem a ház határozatától s más körülményektől függ, esetleg április 12-ike előtt az illető törvényjavaslat, melyet az előttem szólott t. képviselő ur felemlített, nem nyerne is szentesítést, biztosíthatom a t. házat, hogy ép úgy, mint az 1914:XIV. t.cikk hatályban létekor rendeleti utón történt intézkedés s ebből a sajtóra absolute semmiféle, a sajtó függetlenségét érintő kár nem hárult, – ugyanazon intézkedés ezuttal is meg fog történni. Minthogy pedig közismeretes, hogy a ház szünete ezuttal rövid lesz, ebben sem látok tehát semmi bajt. Az esetre azonban, ha lehetséges lesz, nekem a magam részéről nincs kifogásom az ellen, hogy a javaslat megfelelő időpontban napirendre tűzessék. (*Helyeslés a jobboldalon.*)



## **A m. kir. miniszterelnök hetedik jelentése, a háború esetére szóló kivételes hatalom igénybevételéről.**<sup>67</sup>

*Tisztelt Képviselőház!*

Gróf Tisza István volt miniszterelnök a háború esetére szóló kivételes hatalom igénybevételéről hat ízben tett jelentést a t. Képviselőháznak; nyomdatechnikai okok gátolták őt meg abban, hogy a hatodik jelentés keltétől felmentéséig tett rendkívüli kormányzati intézkedésekről beszámoljon.

Ez a jelentés a Tisza-kormány által kivételes hatalma körében az 1916. évi november hó 23. napjától az 1917. évi június hó 15. napjáig kiadott rendeleteket tartalmazza.

Tekintettel arra, hogy az alábbiakban egy előző kormány rendelkezéseiről van szó, azoknak bírálatát mellőzendőnek tartom s csupán arra szorítkozom, hogy ezeket a rendelkezéseket – tárgyuk szerint az előző jelentések mintájára csoportosítva – egyszerűen felsoroljam

[...]

### **II. A közélélmezési, valamint az egyéb közszükségleti cikkek biztosítását célzó rendelkezések.**

[...]

p) az újságpapírra vonatkozólag:

a m. kir. ministeriumnak 940/1917. M. E. számú (127. sorsz.) rendelete, újságpapír felhasználásának korlátozásáról ;

a m. kir. ministeriumnak 1.177/1917. M. E. és 1.928/1917. M. E. számú (128.–129. sorsz.) rendeletei, a rotációs újságpapír forgalmának újabb szabályozásáról;

[...]

### **V. Egyéb szempontokból tett kivételes rendelkezések:**

[...]

a m. kir. kereskedelemügyi miniszternek 22.940/1917. K. M. számú (203. sorsz.) rendelete, a postán szállított sajtótermékek ellenőrzéséről;

[...]

A rendeletek e csoportjában említhetők meg a m. kir. belügyministernek 16.143./1917. B. M., 17.473/1917. B. M. és 48.417/1917. B. M. számú (208–210. sorsz.) rendeletei, egyes időszaki lapok eltiltása, illetőleg az eltiltó rendelkezés visszavonása tárgyában.

[...]

VII. Az idezárt függelék a fentebb felsorolt rendeleteket e jelentés rendszerének megfelelően tárgyuk szerint csoportosítva, egész terjedelmükben közli.

A függelékhez a könnyebb tájékozódás kedvéért számsoros és betűsoros mutatót csatoltattam. Kérem a t. Képviselőházat, bogy ezt a jelentést tudomásul venni és hasonló célból a főrendi-házhoz átküldeni méltóztassék.

Budapest, 1917. évi november hó 17. napján.

*Dr. Wekerle Sándor s. k.,  
m. kir. miniszterelnök.*

### **Melléklet az 1420. számú irományhoz**

#### **A m. kir. kereskedelemügyi miniszternek 22.940/1917. K M. számú rendelete, a postán szállított sajtótermékek ellenőrzéséről.**

1914. évi július 26-án kelt 367/B. eln. számú rendelet 2. pontjában foglalt azt a rendelkezést, hogy a postahivatalok csak oly sajtótermékeket fogadhatnak el továbbítására, amelyek kötelespéldányának kézbesítésétől számított három óra, illetőleg egy hét már eltelt, avagy amelyek korábbi szétküldését a kir. ügyészség vagy az ellenőrzéssel megbízott hatósági tag megengedte, a postahivatalok ezentúl csak az esetről-esetre megnevezendő időszaki lapokra és más sajtótermékekre alkalmazzák.

Ebből kifolyólag a tanítás és művelődés céljaira, szolgáló sajtótermékek továbbítása tárgyában 1914. augusztus hó 31-én kelt 1551/B. számú, továbbá a közigazgatási, kereskedelmi és üzleti nyomtatványoknak csomagokban való szállítása tárgyában 1914. szeptember hó 2-án kelt 1575/B. számú, valamint e két rendelettel kapcsolatos kiegészítő rendeleteket ezennel hatályon kívül helyezem. Ily küldemények tartalmát tehát ezentúl postáraadás előtt, sem a tankönyvcenzurázó bizottságnak (megbízottnak), sem a katonai helyi hatóságnak, sem pedig a kir. ügyészségnek külön átvizsgálás végett bemutatni nem kell, azokat a postahivatalok a belföldi, az Ausztriával, Bosznia-Hercegovinával, a magyar-osztrák csapatok által megszállott területekkel, a tábori postákkal, valamint Németországgal és az általa megszállott területekkel és a német tábori postaállomásokkal való forgalomban, mint a többi küldeményeket felveszik, továbbítják, illetőleg kézbesítik.

2. Az egyéb szövetséges, valamint a semleges államokkal való forgalomban a sajtótermékek továbbra is az 1916. évi november 4-én kelt 69.327. számú rendelet I. 2. pontjában említett korlátozásnak vannak alávetve. Ezekbe az államokba magánosok nyomtatványokat nem küldhetnek. E tilalom alól kivételt képeznek:

- a) a posta útján külföldről megrendelt, valamint a hírlapkiadóvállalatok által közvetlenül a postahivataloknál feladott belföldi hírlapok és folyóiratok;
- b) a könyv- és zeneműkereskedők által közvetlenül a felvevő tisztviselő kezeihez adott postaküldeményben foglalt használatlan sajtótermékek;
- c) megbízható cégek árjegyzékei, melyeket a hazai kereskedelem és ipar érdekében küldenek, feltéve, hogy azok terjedelme egy rendes ív (21/34 cm.) nagyságot meg nem halad.

Feladó ezeket a nyomtatványokat a felvevő tisztviselő kezeihez kell hogy feladja. Tömeges küldemények azonban, melyek a cenzúrázást megnehezítik, a továbbításból ki vannak zárva;

- d) hadikölcsönnel kapcsolatos nyomtatványok, feltéve, hogy azok bankoktól vagy egyéb pénzügyintézetektől erednek és azokat a feladó pénzügyintézeteknek a postahivatal előtt személyesen ismert alkalmazottai közvetlenül a felvevő tisztviselő kezeihez adják postára.

Az e forgalomban megengedett sajtótermékeket ezentúl csak a külföldi postaküldeményeket cenzurázó katonai bizottságok fogják ellenőrizni.

3. A 2. pontban említett viszonylatokban postán beérkező és a magyar szent korona országainak területére szóló sajtótermékeket, akár levélpostával, akár csomagokban érkeztek azok, a postahivatalok kötelesek a m. kir. ministeriumnak 1914. évi 5720/M. E. számú rendelete értelmében: a külföldről érkező sajtótermékeket ellenőrző budapesti, illetőleg zagrebi bizottsághoz terelni és azokat csak az ott történt átvizsgálás után szabad kézbesíteniük. (A fiumei bizottság időközben megszűnt, a Fiuméba szóló külföldi sajtótermékek Budapesten cenzuráztatnak.)

4. Ez alkalommal felhívtam a postahivatalok figyelmét a sajtóról szóló 1914. évi XIV. tc. 10. §-nak 1. bekezdésében foglalt arra a határozmányra, hogy az oly sajtóterméket, amelyen a nyomtatás vagy más többszörösítés helye és a nyomda vagy más többszörösítő vállalat tulajdonosának neve feltüntetve nincs, terjeszteni nem szabad. Amennyiben ilyen mégis feladásra kerülne, avagy a sajtótermék államellenesnek vagy egyébként izgatónak látszó tartalma azt a gyanút kelti, hogy annak köteles példányát nem mutatták be, a postahivatalok a vonatkozó sajtótermék egy példányát a területükre illetékes kir. ügyészséghez tegyék át és attól kérdezzék meg, hogy az továbbítható-e. A válasz beérkeztéig, de legfeljebb három napig, a többi azonos küldemény továbbítását tartsák függőben.

Budapest, 1917. évi március hó 28-án.

*A minister rendeletéből:  
Follért Károly s. k.,  
posta- és távirtdavezerigazgató.*

## Melléklet az 1420. számú irományhoz

### **A m. kir. belügyministernek 16.143/1917. B. M. számú rendelete. »A Nap« című időszaki lap eltiltása tárgyában.**

*A székesfőváros polgármesterének.*

A m. kir. ministerium 5.484/1914. M. E. számú rendelete alapján a Budapesti lapkiadó társaság által kiadott és Braun Sándor felelős szerkesztésében »A Nap« nyomda részvénytársaság nyomdájában előállított, Budapesten megjelenő »A Nap« című időszaki lap további megjelenését és terjesztését, közleményeinek a hadviselés érdekeit veszélyeztető tartalma miatt, eltiltom.

Az ily időszaki lapok szállítására nézve a sajtóról szóló 1914:XIV. tc. végrehajtása tárgyában 2.500/1914. M. E. szám alatt kiadott rendelet 27–29. §-aiban, a m. kir. ministerium által a terjesztéstől eltiltott sajtótermék szállítására vonatkozó szabályokat megfelelően kell alkalmazni.

A tilalom ellenére megjelenő időszaki lap példányait el kell kobozni és megsemmisítés végett a kir. ügyészségnek kell átadni.

Aki a megjelenéstől eltiltott időszaki lapot kiad, vagy terjeszt, az 1912:LXIII. tc. 11. §-ának utolsó bekezdése értelmében kihágást követ el, s amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetettik.

Utasítom Polgármester urat, hogy ezen rendeletemet »A Nap« című időszaki lap fent megnevezett felelős szerkesztőjének, továbbá a kiadónak és az illető nyomdavállalatnak hozza tudomására és hogy az 1896 : XXXIII. tc. 87. §-ára való utalással intézkedjék egyúttal a lap netaláni megjelenésének és terjesztésének szigorú ellenőrzése iránt is.

Budapest, 1917. évi február hó 8-án.

*Sándor János s. k.,  
m. kir. belügyminister.*

## Melléklet az 1420. számú irományhoz

### **A m. kir. belügyministernek 17.473/1917. B. M. számú rendelete, »A Nap« című időszaki lap megjelenését, terjesztését eltiltó rendelkezés visszavonása tárgyában.**

*A székesfőváros polgármesterének.*

*Budapest.*

A budapesti lapkiadó társaság által kiadott és a Nap nyomda részvénytársaság nyomdájában előállított Budapesten megjelenő »A Nap« című időszaki lap megjelenésének és terjesztésének

eltiltása iránt folyó évi február hó 8-án 16.143/V–a. szám alatt kiadott rendeletemet Braun Sándornak, »A Nap« főszerkesztőjének elém terjesztett kérelmére, különösen pedig a Budapesti Újságírók Egyesületének hozzám intézett beadványában felhozott indokokra tekintettel, ezennel hatályon kívül helyezem.

Erről polgármester urat jelen rendeletem foganatosítása végett értesítem.

Budapest, 1917. évi február hó 11-én.

*Sándor János s. k.*

### **Melléklet az 1420. számú irományhoz**

#### **A m. kir. belügyministernek 48.417/1917. B M. számú rendelete, az »Arcok és Álarok« című folyóirat eltiltása tárgyában.**

*A székesfőváros polgármesterének.*

*Budapest.*

A m. kir. ministerium 1914. évi 5.484. M. E. számú rendelete alapján a Fráter Aladár által szerkesztett s a dr. Bojár István felelős szerkesztő és kiadótulajdonos kiadásában a budapesti »Globus« műintézet és kiadóvállalatnál nyomtatott, Budapesten hetenként megjelenő: »Arcok és Álarok« című időszaki lap további megjelenését és terjesztését, az abban foglalt közleményeknek a köznyugalmat és közrendet, valamint a hadviselés érdekeit is veszélyeztető tartalma miatt betiltom.

Az ily sajtótermékek szállítására nézve a sajtóról szóló 1914:XIV. tc. végrehajtása tárgyában 2.500/1914. M. E. szám alatt kiadott rendelet 27–29. §-aiban. a m. kir. ministerium által a terjesztéstől eltiltott sajtótermékek szállítására meghatározott szabályokat megfelelően kell alkalmazni.

A tilalom ellenére megjelenő vagy terjesztett ezen időszaki lap példányait el kell kobozni és megsemmisítés végett a kir. ügyészségnek kell átadni.

Aki a megjelenéstől eltiltott időszaki lapot kiad, vagy terjeszt, az 1912:LXIII. tc. 11. §-ának utolsó bekezdése értelmében kihágást követ el, s amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, két hónapig terjedhető elzárással és hatszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntettedik.

Utásítom polgármester urat, hogy ezen rendeletemet dr. Bojár István budapesti lakossal, mint az »Arcok és Álarok« című időszaki lap felelős szerkesztőjének és kiadójának, valamint a »Globus műintézet és kiadóhivatal részvénytársaságnak« (Budapest, VI. ker., Aradi utca 8. sz.) haladéktalanul hozza tudomására és hogy az 1896:XXXIII. tc. 87. §-ára való utalással intézkedjék egyúttal a lap netaláni megjelenésének és terjesztésének szigorú ellenőrzése iránt is.

Budapest, 1917. évi május hó 6-án.

*A minister helyett:  
Perényi s. k.,  
államtitkár.*

## **A m. kir. ministeriumnak 1.177/1917. M. E. számú rendelete. A rotációs újságpapír forgalmának újabb szabályozása.**

A m. kir. ministerium a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényes rendelkezések alapján a következőket rendeli:

### 1. §

A rotációs újságpapír szállítása iránt vállalt szerződési kötelezettségek jelen rendelet hatályának idejére felfüggesztenek.

### 2. §

Rotációs újságpapírt lapkiadó- és nyomdavállalatok csak a Magyar újságpapírbeszerző részvénytársaságtól vásárolhatnak.

Az ország területén tárolt, előállított vagy ide behozott rotációs újságpapír készletét a tulajdonos kizárólag csak a Magyar újságpapír beszerző részvénytársaságnak adhatja vagy idegenítheti el.

### 3. §

A Magyar újságpapírbeszerző részvénytársaságnak rotációs újságpapír-készleteivel a 734/1916. M. E. számú rendelet értelmében az Újságpapír központ rendelkezik és ezek a készletek csak az Újságpapír központ utasításai szerint és ellenőrzése mellett hozhatók forgalomba.

### 4. §

Amennyiben vevő és eladó között a rotációs újságpapír árára vonatkozólag megállapodás nem jönne létre, a vételárát a kereskedelemügyi minister határozza meg.

A kereskedelemügyi minister a rotációs újságpapír legmagasabb árát rendelettel szabályozhatja.

### 5. §

A jelen rendelet életbeléptének napjától kezdve rotációs újságpapírt közforgalmú vasúton, hajón vagy gépkocsin csak a kereskedelemügyi mintatér írásbeli szállítási engedélyével (szállítási igazolvánnyal) szabad szállítani,

A szállítási engedélyt (szállítási igazolványt), a kereskedelemügyi ministerium ipari műszaki osztályától kell kérni (Budapest, II., Lánchíd-utca 1.).

A szállítási engedélyt (szállítási igazolványt) a fuvarlevélhez hozzá kell fűzni és az árút felvevő állomásnak annak jelöl, hogy az engedély szállításra már használtatott és újból fel nem használható) azt a feladóállomás keletbélyegzőjével le kell bélyegeznie.

## 6. §

Aki a jelen rendelet 1–3. §-ainak valamely rendelkezését megszegi vagy kijátssza, úgyszintén aki rotációs újságpapírt az 5. §. ellenére szállítási igazolvány nélkül közforgalmi vasúton fuvarozás végett felad, avagy hajón vagy gépkocsin szállít vagy szállítat, az, amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el és két hónapig terjedhető elzárással és kétezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. Azon készlet tekintetében, amelyre nézve a kihágást elkövették, a rendőri büntető eljárás során elkobzásnak van helye.

Az elkobzott készlet értékének egyötöde a feljelentőt illeti, többi része a felmerült költséglevonásával a rokkant katonák segélyalapja javára fordítandó.

E kihágás miatt az eljárás a közigazgatási hatóságnak, mint rendőri büntető bíróságnak, a székesfővárosi államrendőrség működési területén pedig a m. kir. államrendőrségnek hatáskörébe tartozik.

## 7. §

A rotációs újságpapír forgalmának és felhasználásának szabályozásáról szóló 734. 1916. M. E. számú rendelet (l. a Budapesti Közlönynek 1916. évi március hó 2. napján megjelent 50. számában), amennyiben jelen rendeletből más nem következik, érintetlenül marad.

## 8. §

Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe. Hatálya Horvát-Szlavonországra nem terjed ki.

Budapesten, 1917. évi márczius hó 30-án.

*Gróf Tisza István s. k.,  
m. kir. miniszterelnök.*

**A m. kir. ministeriumnak 1.928/1917. M. E. számú rendelete,  
a rotációs újságpapír forgalmának újabb szabályozásáról  
1.177/1917. M. E. szám alatt kiadott rendelet értelmezése tárgyában.**

A m. kir. ministerium a háború eseteire szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényes rendelkezések alapján a következőket rendeli:

## 1. §

A rotációs újságpapír forgalmának újabb szabályozásáról 1.177/1917. M. E. szám alatt kiadott rendelet (l. a Budapesti Közlönynek 1917. évi március hó 31. napján megjelent 75. számában) 1. §-a kiterjed a rotációs újságpapír szállítására vonatkozó részükben azokra a szerződésekre is, amelyekben nyomdai vállalat időszaki lap előállítására oly kép vállalt kötelezettséget, hogy a lap előállításához szükséges rotációs újságpapírt a nyomdai vállalat szerzi be és szállítja, még pedig kiterjed tekintet nélkül arra, hogy a szerződésben a papír ára külön van-e megállapítva,

vagy pedig bennfoglaltatik a szedés, nyomás és az ott kötelezett egyéb szolgáltatás költségeivel együtt a szerződésileg megállapított árakban.

Hogy az 1. bekezdésben említett esetben a rotációs újságpapír szállítása iránt vállalt kötelezettségnek felfüggesztése, ha a lapkiadóvállalat a rotációs újságpapírt saját terhére szállítja, mennyiben érinti a papír szállításával kapcsolatban vállalt egyéb kötelezettségeket, nevezetesen a szedés és kinyomatás iránt vállalt kötelezettségeket, illetve, hogy ezek miként teljesítendőek, a felek erre vonatkozó megegyezésének hiányában a rendes kir. bíróság előtt indítandó perben az eset körülményeinek szorgos figyelembevételével a bíróság állapítja meg.

## 2. §.

Ez a rendelet kihirdetésének napján, mégpedig az 1. §. első bekezdése tekintetében 1917. évi március hó 31. napján kezdődő hatállyal lép életbe. Hatálya Horvát-Szlavonországra nem terjed ki.

Budapesten, 1917. évi június hó 1-én.

*Gróf Tisza István s. k.,  
m. kir. miniszerelnök.*

### **Minisztertanács felhatalmazása a m. kir. kereskedelemügyi miniszter részére, hogy portómentes szállítási kedvezményt biztosítson a Nyírvidék című politikai napilapnak (1917. május 10.)<sup>68</sup>**

A kereskedelemügyi ministerium ideiglenes vezetésével megbízott pénzügyminister úr előadja, hogy a Nyíregyházán „Szabolcs Vármegye” címen megjelent politikai napilap, mely eddig a díjmentes postai szállítás kedvezményét élvezte, az ugyancsak Nyíregyházán, de hetenként csak kétszer megjelenő s ezért postai díjmentes szállításban nem részesülő „Nyírvidék” című lappal egyesült és az utóbbi címét tartotta meg.

Előadó minister úr kéri a ministertanács felhatalmazását arra, hogy a „Nyírvidék” című politikai napilap részére a díjmentes postai szállítás kedvezményét kivételesen és anélkül, hogy ezzel praecedent kívánna alkotni, bármikor bekövetkezhető visszavonásig engedélyezhesse ugyanazon feltételek mellett, mint az 1914. évi szeptember hó 29-én tartott ministertanácson létrejött megállapodás alapján az 1914. október hó 1-én közforgalomban volt politikai napilapok részére engedélyeztetett.

Tekintettel arra, hogy a hazafias irányú „Nyírvidék” azonosnak tekinthető a megszűnt „Szabolcs Vármegye” című lappal, s így tulajdonképpen nem is új jogmegadásról van szó, indokoltnak látszik, hogy a szóbanforgó kedvezmény a „Nyírvidék” című politikai napilapra is kiterjesztessék.

A kért felhatalmazás megadatik.

<sup>68</sup> Az MNL iratairól készült digitális másolatok – W szekció, W12 Mtjk. K27, 1917. 05. 10., 8. ülés.



## Teleszky János napirend előtti felszólalása a Képviselőház előtt. (1917. június 28.)<sup>69</sup>

**Teleszky János:** T. ház! (*Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) Ha a kormány nem bizonyul elég erősnek arra, hogy a polgárok szabad mozgását, szabad véleménynyilvánítását és vagyonának biztonságát megőrizze, akkor az ellenzékre hárul a feladat, hogy ezt az ország színe előtt az országgyűlésen szóvá tegye. (*Helyeslés jobbfelől.*) A rend fentartása, t. ház, az állami életnek elsőrendű posztulátuma, a kormányzásnak elsőrendű feladata. Mindig így van ez, de fokozottabb mértékben áll ez egy világháború közepén. Hogy a rend a világháborúban nem tartható fenn ugyanazokkal az eszközökkel, mint normális időkben, az természetes. Ezért kénytelen minden kormány és volt kénytelen minden kormány a világháború idejére olyan kivételes intézkedéseket tenni, amelyek normális viszonyok között nem szükségesek, de amelyek a világháború különleges helyzetében, különleges körülmények között a rend fentartása fokozott érdekeinek megóvására alkalmasak. (*Helyeslés jobbfelől.*)

Ezek az intézkedések világszerte a gyülekezési jognak és a sajtószabadságnak korlátozása. Három éven át eleget hallottuk, t. ház, a ma a kormányt támogató pártok részéről, hogy mi ezeket a korlátozásokat szükségtelenül, ok nélkül és helytelenül alkalmaztuk. (*Igaz! Úgy van! balfelől.*) A tegnapi nap azonban, azt hiszem, fényes bizonyossága annak, hogy nekünk volt igazunk (*Helyeslés jobbfelől.*) és fényes elégtételt szolgáltat annak a politikának, amelyet mi három éven át képviseltünk, mert mi három éven át, daczára annak, hogy a nagy tömegek nem a mi táborunkat erősítették, hanem hamis jelszavak által félrevezetve az urak táborát. (*Igaz! Úgy van! jobbfelől. Ellenmondások balfelől.*)

Ennek daczára nekünk sikerült három évi háborús kormányzásunk alatt a tegnapihoz hasonló jeleneteket mellőzhetővé tenni anélkül, hogy ezáltal bárkinek jogos személyes szabadsága, jogos igényei megsértve lettek volna. (*Helyeslés jobbfelől. Ellenmondások balfelől.*) Fényes bizonyossága a tegnapi nap a mi politikánk helyességének és sajtóságos színben tünteti fel előttem a t. kormány politikáját, mert míg a t. kormány bejelentette, hogy a sajtószabadság kezelésében más álláspontot fog elfoglalni, mint mi, amelyhez hasonló apodiktikus kijelentést a gyülekezési jog szabadsága tekintetében nem emlékezem, hogy hallottunk volna, tegnap azt láttam, hogy a t. kormány ime másképpen kezelte a gyülekezési jogot, mint mi, azonban teljesen olyan módon, sőt, amint rá fogok mutatni, nagyobb kifogás alá eső módon a sajtószabadságot.

Csak ezt az egy lapot mutatom fel bizonyosságául annak, hogy a cenzura tegnap is működött. Működött a cenzura egyes lapokat illetőleg nagyon bőségesen és a sajtóalbizottság kiadott egy utasítást a lapoknak, hogy mit írjanak a tegnapi eseményekről és ez az utasítás, bocsánatot kérek, tényleg egy bizonyos eltérést mutat fel, hogy hogyan kezeli a t. kormány a sajtószabadságot és hogyan kezeltük mi, mert mi a sajtóalbizottság által kiadott utasításainkban valótlanságot sohasem állítottunk. (*Tetszés és taps jobbfelől. Zaj balfelől.*) Ez az utasítás pedig, amely ki lett adva, olyan részleteket is tartalmaz, amelyekre a háború jól felfogott érdekében még itt sem akarok kiterjeszkedni, a végén azonban a következőleg szól: »Büntetőtörvénykönyvbe ütköző cselekményeket egyáltalában nem követtek el«. (*Élénk derűltség jobbfelől.*) Azt hiszem, a t. igazságügyminister úr, akiről mindnyájan jól tudjuk, hogy kitűnő büntető jogász, ezt a mondatot alá nem írja.

69 KN, 1910. XXXVI. kötet, 732. ülésnap.

**Vázsonyi Vilmos igazságügyminister:** Nem is adtam ezt az utasítást!

**Teleszky János:** A sajtóalbizottság kormányorgánum. A kormányorgánumok működéséért a kormány felelős. Ha a t. igazságügyminister úr nem tartja ugy a kezében a sajtóalbizottságot, amint kell, ez ép oly hiba, mint hogy ha a t. igazságügyminister úr tudtával lett ez az intézkedés kiadva.

Tehát t. ház, azt látjuk, hogy a sajtószabadságot lényegében ugyanugy, de igen fontos és igen jellemző nüanszokban eltérően kezeli a t. kormány, mint mi.

[...]

### **A m. kir. belügyminiszter 1917. évi 83.234. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, időszakos lapok utcai árusításánál 10-ik életévüket betöltött egyének alkalmazásáról.**

A Budapesti Napilapok Szindikátusa a hírlapok utcai árusítása tárgyában újabban azon kérelemmel fordult ide, hogy az 1915. évi február hó 21-én kiadott 14.450/1915. számú belügyminiszteri rendelet hatályon kívül helyezése mellett engedjem meg, hogy a lapok utcai árusításával életkorra való tekintet nélkül mindenki foglalkozhassék, mert az említett rendelet életbelépte óta eltelt két évben szerzett tapasztalatok szerint a nagy munkáshiány folytán ma már a nők és gyermekek nagy tömege gyárakban, iparvállalatokban, közüzemekben nyervén elhelyezést, a lapok elárusítására 14 éven felüli egyének szerződöttese nehézségbe ütközik.

Méltányolva a kérelemben felhozott indokokat, a 14.450/1915. B. M. számú itteni rendelet módosításával kivételesen megengedem, miszerint a 10.000 lakosnál népesebb városokban a hadbavonult hírlapárusítóknak, úgyszintén vagyontalan, ennél fogva közsegélyre és a közönség könyörületességére szoruló más bevonult egyéneknek a 10-ik életévüket betöltött hozzátartozói, nemre való tekintet nélkül, a háború tartama alatt, sajtótermékeknek utcai terjesztésével foglalkozhassanak. A jelentkezőknek e célból a sajtótörvény végrehajtása tárgyában kiadott 2.500/1914. M. E. számú rendelet 33. és a következő szakaszai értelmében a szükséges rendőrhatalósági igazolványokat ki kell állítani.

Utasítom alispán/polgármester urat, hogy ezen rendeletem végrehajtása iránt a saját részéről szükséges intézkedéseket azonnal tegye meg.

Budapesten, 1917. évi július hó 31-én.

*Ugron s. k.*

### **A m. kir. minisztérium 1917. évi 5.700. M. E. res. számú rendelete, sajtótermékek kivételének ellenőrzéséről.**

A magyar királyi minisztérium a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényes rendelkezések alapján a következőket rendeli:

## 1. §

A magyar szent korona országainak területéről – a 2. §-ban felsorolt kivételektől eltekintve – sajtótermékeket kivinni vagy külföldi rendeltetéssel postai csomagban, vagy vasúton, hajón feladni csak akkor lehet, ha a budapesti vagy zagrebi könyvkiviteli bizottság engedélyezi.

Ilyen sajtótermékeket tehát a szállítólevéllel, illetőleg a fuvarlevéllel együtt előzetesen be kell mutatni a könyvkiviteli bizottságnak, és pedig a Horvát-Szlavonországokban feladásra kerülőket a zagrebi, a többieket a budapesti bizottságnak.

A könyvkiviteli bizottság a kivitel engedélyezését az illető sajtótermékekre rányomott pecséttel, vagy a sajtótermékeket tartalmazó burkolatra, göngyöltre alkalmazott csomagzárral és ezenfelül postai csomagoknál a szállítólevélre rányomott pecséttel, vasúton vagy hajón feladandó csomagoknál szállítási igazolvánnyal tanúsítja.

A pecsét a magyar szent korona országainak lombdíszes egyesített címerét ábrázolja a következő körirattal: – »Könyvkiviteli bizottság – Budapest«, illetőleg »Povjerenstvo za. izvov knjiga – Zagreb«.

Levélpostán (keresztkötésben) külföldre sajtótermékeket előzetes bemutatás nélkül is fel lehet adni.

Ilyen levélpostai küldeményeket a posta hivatalból továbbít a budapesti vagy a zagrebi könyvkiviteli bizottsághoz a szerint, hogy a küldemény Horvát-Szlavonországokban vagy az állam területén egyebütt került feladásra. A bizottság vagy engedélyezi az ilyen küldemények továbbítását pecsétjének alkalmazásával, vagy pedig azokat feladási helyükre visszaküldeti.

## 2. §

Az 1. §. rendelkezései, nem terjednek ki a zeneművekre és a kiadóhivatalok által feladott napilapokra. Ezek a sajtótermékek tehát bárhová szabadon kivehetők, és postán vagy vasúton feladhatók.

Nem terjednek ki továbbá az említett rendelkezések a Boszniába és Hercegovinába, Ausztriába és a Német birodalomba kiviendő vagy oda küldendő sajtótermékekre sem. Az említett tartományokba és országokba tehát bármilyen sajtóterméket szabadon ki lehet vinni, és az oda címzett sajtótermékeket postán és vasúton a könyvkiviteli bizottság előzetes engedélye nélkül is fel lehet adni.

## 3. §

Ez a rendelet 1917. évi szeptember hó 1-ső napján lép életbe, amely napon a könyvkiviteli bizottságok is megkezdik működésüket (Budapesten: VIII., Mehmed szultán út 14–16., Zagrebben: Vodnikova ulica br. 1.). Szervezésük, valamint a jelen rendelet végrehajtása céljából szükséges egyéb intézkedéseket a miniszterelnök, az érdekelt szakminiszterek és a bán egyidejűleg már megtették.

Budapesten, 1917. évi augusztus hó 28-án.

*Wekerle Sándor s. k.  
m. kir. miniszterelnök.*

## **A kereskedelemügyi m. kir. miniszter 1917. évi 65.030. számú rendelete, a hadifoglyok, továbbá a rendőri felügyelet vagy őrizet alatt állók (internáltak) posta- és távirdaforgalmáról.**

A hadifoglyokkal és internáltakkal való posta- és távirdaforgalom tárgyában eddig megjelent rendeletek hatályon kívül helyezése mellett, összefoglalásképpen a postahivatalokat a következőkről értesítem:

Hadifoglyok alatt a fogságba esett és katonai hatóságok őrizetében levő ellenséges állambeli katonai személyeket és túszoikat kell érteni.

Úgynevezett »internáltak« polgári egyén kétféle van:

- a) Rendőrhatósági felügyelet alatt állók, t. i. azok a polgári egyének (úgy magyar alattvalók, mint külföldi állampolgárok), akiknek az ország bizonyos vidékén tartózkodása a hadviselés szempontjából az állam érdekeire vagy a közrendre és a közbiztonságra aggályos, és más területen való tartózkodásra utalva, ott rendőrhatósági felügyelet alá helyezettek. Kivételes esetekben a rendőri felügyelet alá helyezés a rendes tartózkodási helyen történik.
- b) Rendőri őrizet alá helyezett egyének a fentiek közül azok, akik a számukra kijelölt községben sem lakhatnak szabadon, hanem a rendőrhatóság által megjelölt épületekben helyeztetek el.
- c) Enyhébb rendőrhatósági felügyelet alatt állók alatt értendők az ellenséges államoknak az ország területén tartózkodó azon férfi állampolgárai, akik nyilvánvalóan nem állanak védképes korban, vagy nyilvánvalóan nem védképesek, továbbá a nők és gyermekek, ha teljesen gyanútlanok. Ezeket a rendőrhatóság csak nyilvántartásba foglalja, de rendes foglalkozásukban meghagyja.

[...]

### **A hadifoglyokkal és internáltakkal való postai érintkezésre vonatkozó egyéb intézkedések.**

99. Az ellenség hatalmában lévő egyes hadifoglyoknak a magyar szent korona országainak területéről könyveket csak a magyar szent korona országai Vöröskereszt-Egylete Hadifoglyokat gyámolító bizottsága (Budapest, IX. Üllői-út 1.) útján lehet küldeni és pedig a következő feltételek és módozatok mellett:

A stockholmi konferencia határozatai értelmében csak oly könyvek küldhetők az ellenséges külföldre, amelyek 1913-ban vagy azt megelőzőleg jelentek meg, és a könyvek megjelenési éve azok címlapján szabályszerűen fel van tüntetve. Képes folyóiratok, továbbá olyan könyvek, amelyekben vonatkozás van valamely korábbi háborúra, vagy az illető országra, amellyel háborút viselünk, vagy a politikára, az ellenséges külföldre való továbbításból föltétlenül ki vannak zárva. Aki tehát a magyar szent korona országai területéről valamely, az előbb már ismertetett föltételeknek megfelelő könyvet óhajt az ellenség hatalmában lévő hadifoglyoknak küldeni annak a küldendő könyvet a magyar Vöröskereszt-Egylet Hadifoglyokat Gyámolító Bizottságánál kell megrendelnie és egyidejűleg a könyv bolti árát oda be kell küldenie.

A könyvek beszerzésének és továbbításának lehetővé tétele érdekében föltétlenül szükséges, hogy a megrendelő közölje a magyar Vöröskereszt-Egylet Hadifoglyokat Gyámoló Bizottságával: 1. a küldendő könyv szerzőjének nevét, 2. a könyv pontos címét, 3. a könyv kiadójának nevét (cégét) és székhelyét, 4. a könyv bolti árát, 5. a hadifogoly nevét és pontos címét, akinek a megrendelt könyv el lesz küldendő. Múlhatatlanul szükséges továbbá, hogy a megrendelő a küldendő könyv bolti árát a megrendeléssel egyidejűleg a magyar Vöröskereszt-Egylet Hadifoglyokat Gyámoló Bizottságához is beküldje.

Miután pedig ez a bizottság munkaerővel – arra, hogy a hadifoglyoknak szánt könyveknek akár a címét, akár szerzőjének vagy kiadójának nevét s az utóbbiak székhelyét, akár pedig a megrendelt könyv bolti árát megállapítsa – nem rendelkezik, csak oly megrendeléseket foganosíthat, illetve csak oly könyveket küldhet el a hadifoglyoknak, amelyek megrendelése alkalmával a fenti összes adatok hiánytalanul közöltettek, s egyidejűleg a könyvek bolti ára is beérkezik a bizottsághoz.

Nagyon ajánlatos azért, hogy mindenki, aki könyvet akar valamely hadifoglynak küldeni, annak megrendelése előtt valamely könyvkereskedésben a fenti adatokat megtudakolja, s csak ezek birtokában küldje be a bizottsághoz a megrendelést és egyidejűleg a könyv bolti árát.

A megrendelések megkönnyítése és a könyvek küldésének gyorsítása érdekében a bizottság az érdeklődőknek kívánatra díjtalanul könyvmegrendelési lapot bocsát rendelkezésre, a megrendelt könyvek bolti árát pedig legcélszerűbb postautalványon a Magyar Vöröskereszt-Egylet Hadifoglyokat Gyámoló Bizottságához (Budapest, IX. Üllői út 1.) beküldeni; az utalvány szelvényére a könyvmegrendelési lap folyószáma följegyzendő.

A beküldött pénzből esetleg fennmaradt összeget a bizottság a megrendelőnek nem küldi vissza, hanem azt a hadifoglytáborokba küldendő könyvtárak számára beszerzendő könyvek megvásárlására fordítja.

[...]

103. Egyúttal közlöm a hivatalokkal, hogy az orosz hadifoglyok részére Bécsben »Nedjelja« címen külön hírlap jelenik meg.

Tekintettel arra, hogy ez a lap a cs. és kir. hadügyminisztérium engedélye alapján terjeszthető, es egyébként is fontos érdek fűződik ahhoz, hogy az orosz hadifoglyok ennek a lapnak a révén hazánk gazdasági es egyéb berendezéseit kellő világításban ismerjék meg, felhívom a postahivatalokat, hogy saját ügykörükben is lehetőleg működjenek közre, hogy az orosz hadifoglyok ezt az újságot minél nagyobb számban megismerjék s arra elő is fizessenek.

Tájékoztatásul közlöm, hogy a lap hetenkint kétszer jelenik meg s előfizetési ára negyedévenként 3 korona. Az előfizetési díj postautalvány útján negyedévenként előre a lap kiadóhivatala címére (Verwaltung der Kgf. Zeitung »Nedjelja« in Wien I., Georg Koch-Platz 3.) küldendő.

Az előfizetés az utalvány szelvényére irandó olvasható latin-betűs írással.

[...]

Budapesten, 1917. évi szeptember hó 17-én.

*A miniszter rendeletéből:  
Follért Károly s. k.  
posta- és távirda-vezérigazgató.*

## Rakovszky Iván felszólalása a képviselőház előtt az ötödik indemnitási törvényjavaslat vitájában. (1917. október 24.)<sup>70</sup>

**Rakovszky Iván:**

[...]

Ezek volnának azok, amiket el akartam mondani az élelmezés fontos kérdéséről. Most áttérek a közszükségleti cikkekkel való ellátásnak másik, nézetem szerint nem kevésbé fontos kérdésére és ez a lapok papirhiánya. *(Halljuk!)*

A papirhiány kérdése már a mult esztendő folyamán is kezdett kísérteni és mindenki tudja, aki a kérdéssel foglalkozott, hogy az akkori miniszterelnök ur a legnagyobb eréllyel és a legnagyobb céltudatossággal avatkozott bele ebbe a kérdésbe, még pedig úgy, hogy azt olyan rendbe tudta hozni, hogy redukált oldalszámú lapok részére ugyan, de a rotációs papírszükséglet biztosítva volt. Ezt a papírszükségletet három forrásból fedezte az akkori kormány. Az első forrás volt a magyar papirgyártás; tudjuk, hogy csak egy rotációs papírt gyártó papirgyárunk van, az Első Magyar Papiripar R. T. Ennek termelését foglalta le a sajtó részére. Másodsorban úgy rendezte a kérdést az akkori kormány, hogy Ausztriából biztosított 91 vagon havi rotációs papirkontingenst. Végül kiegészítette ezt a német papiripar útján bizonyos rekompenzációs cikkek fejében átengedett rotációs papírral. Ez a rendszer tudtommal még ma is fennáll, mégis kénytelenek vagyunk tapasztalni, hogy a lapoknak még sincs rotációs papirja, *(Úgy van! a jobboldalon.)* s az előtt a közvetlen veszély előtt állunk, vagy álltunk legalább néhány nappal ezelőtt, hogy a mindenféle hústalan és zsirtalan nap mellett egy ujságtalan napra fogunk ébredni.

De ha az a rendszer amelyet az előbbi kormány sikerre vezető módon alkalmazott, ha azok a megállapodások, amelyeket ezen a téren kötött, még ma is érvényben vannak, ki lehet akkor a hibás? Ez a kérdés csak rá volt bízva valakire? Mert utabban, úgy tudom a t. miniszterelnök ur maga vette kezébe s azóta tudom, jó kezekben van és meg is fog oldatni a kérdés; de valószínűleg addig is rá volt bízva valakire. És ennek a valakinek, aki a magyar sajtó ügyeit intézte, csak kellett törődnie ezekkel a megállapodásokkal; ennek a valakinek, aki a demokratizmus és a sajtószabadság megőrzésének jelszavával jött ide a parlamentbe és ezzel a jelszóval ült be a kormányzat valamely székébe, ennek a valakinek csak kötelessége volt, hogy végrehajtsa ezeket a rendeleteket, hogy betartsa ezeket a megállapodásokat és ha nem tette, akkor kötelességmulasztást követett el. *(Úgy van! Úgy van! jobbfelől.)*

A lapoknak ez a kérdése békében talán bizonyos restringált kört érdeklő kérdés, békében talán csak az ujságolvasó közönségnek kérdése. De ma, háboruban, másképp áll a dolog. Ma tessék csak elképzelni azt a helyzetet, hogy ebben a világháboruban, ennek izgalmaiban egyszerre nincs ujság. Bocsánatot kérek, azt a zakatolást és azt a dübörgést, amit a világháboru borzalmai okoznak, csak az ujságok papírrétegének hangfogója teszi elviselhetővé, *(Úgy van! jobbfelől.)* teszi olyanná, hogy az idegek nem roppannak össze alatta, *(Úgy van! jobbfelől.)* és ha azt a papírfátyolt, amellyel az ujságok eltakarják előlünk és a fantázia apró vészmadarai

<sup>70</sup> KN, 1910. XXXVII. kötet, 747. ülésnap.

elől a háborunak fent veszedelmes szárnysuhogással repülő madarát, elszakítjuk, elszakítjuk, annak a fantáziának azok az apró vészmadarai, amelyek ma a mindennapi élet salakjából és a mindennapi élet apró eseményeiből szedgetik össze maguknak a buzaszemeket, a fantáziának ezek a vészmadarai fel fognak röpülni vijjogva, siktva és meg fogják rettenteni ezt az országot, (*Úgy van! úgy van! jobbfelől.*) meg fogják rettenteni úgy, hogy az az idegerő, amelyre a testi erő mellett ennek a háborunak, a háboru minden következményeinek elviselésére szükségünk van, ez az idegerő, ez a lelkiertő lesz veszélyeztetve. (*Úgy van! úgy van! jobbfelől.*)

Ha az osztrákok akkor, amidőn keveslik azt az élelmiszert, amit küldünk nekik, arra az illojális álláspontra helyezkednek, hogy elvégre ők is megvonhatják tőlünk a maguk iparának termékeit, hát bocsánatot kérek, megtehetjük mi is, mert ha nekünk kötelességünk szövetségesünkkel szemben, hogy átengedjük nekik minden feleslegünket abból a táplálékból, amely a testi erő fentartására szükséges, akkor igenis nekik is épen olyan kötelességük, hogy átengedjék nekünk az eszközöket arra a lelki táplálékra, amely lelki táplálékkal lelki erőnket tudjuk fen tartani, mert ez épen olyan fontos a háboruban, mint a testi erő. (*úgy van! úgy van! jobbfelől.*) Én nem megyek odáig, hogy az élelmiszerek átengedésének eszközével fenyegetsem, én csak egyre figyelmeztetem az osztrákokat. Ha mi nem engedjük át az osztrák gyáraknak olcsóbb áron azt a havi 45 vagon czellulozét, amiből ők a saját ujságpapírjukat és a mi ujságpapírunkat csinálják, vagy ha egyáltalában beszüntetjük a czelluloze-szállítást, akkor a Neue Freie Presse sem fog megjelenni 46 oldalas és a Neues Wiener Tagblatt sem fog megjelenni 64 oldalas terjedelemben, (*úgy van! úgy van! jobbfelől.*)

Ezekben befejeztem volna azokat a fejtegetéseket, amelyek a közéletmezési és közellátási kérdésekre vonatkoznak.

Most méltóztassék megengedni, hogy egy kicsit politikai izübb témát is érintsek (*Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) és szóvá tegyem azt, hogy ez a kormány és kormánypárt, amely a demokratizmus igéjével a száján foglalta el a kormányiszékeket, a demokratizmus igéjén kívül hozta-e a demokratizmus gyakorlatát is. De amikor én a demokratizmust keresem a kormány és az őt támogató pártok eddigi működésében, mindenekelőtt meg kell állapítanom, mit értek demokratizmus alatt, mert hiszen a demokratizmus jelszava és álarcza mögé nagyon gyakran sok minden egyéb is elfér, (*úgy van! úgy van! jobbfelől.*) Demokratizmusnak nevezi magát gyakran annak legnagyobb ellentéte, a plutokratizmus is. A demokratizmus mögött már üzletek is elbujtak nem egyszer. Demokráciának nevezte magát a demagógia és sok olyan egyéni érdeket is láttam már, amely olyan változtatásokat, amelyekből előnyt vélt magának kovácsolhatni, elnevezett haladásnak, ezt a haladást elnevezte demokráciának és a demokratizmus jelszavával követelte a maga előnyét.

Ha azt kerestük, mi a demokrácia, vissza kell térnünk az első nagy francia forradalomra és ha visszaemlékezünk erre az időre, akkor a klasszikus, tiszta becsületes demokráciát a nagy francia forradalom három ideájában: a szabadság, egyenlőség és testvériségben fogjuk találni. Azt kérdezem, a mai kormány, a kormány egyes tagjai, a kormány egyes pártjai miként gyakorolták ezt a szabadságot, egyenlőséget és testvériséget? (*Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*)

Ami először a szabadságot illeti, természetesen valami különös feladat előtt nem állott a kormány, mert felszabadítandó elnyomott tömegek ebben az országban nem voltak. A szabadság ma lényegileg a sajtószabadságból és a véleményszabadságból áll. Tehát ennek a kormánynak nem volt egyéb kötelessége és feladata, mint az a negatívum, hogy a sajtószabadságot és a véleményszabadságot ne veszélyeztesse és ne támadja meg és hogyha ezt a negatívumot teljesítette volna, semmi kifogás nem lehetett volna az ő szabadságban megnyilvánuló demokra-

tizmusa ellen. Hogy először a sajtószabadsággal foglalkozzam, mindjárt kezdetben kaptunk egy nagyon szép ígéretet. Vázsonyi Vilmos akkor még igen tisztelt igazságügyminister ur az Ujságírók Egyesületének választmányában egy beszédet tartott, amelyben nyilatkozott a cenzuráról és kijelentette, hogy a cenzura nem terjedhet ki csakis a hadviselők érdekeire, az ezzel kapcsolatos külügyi kérdésekre és talán még azokra a közellátási kérdésekre, amelyek a hadviselés érdekeivel kapcsolatosak. Ezek lehetnek az egyedüli korlátok, amelyek közé a sajtó szorítható. Kijelentette, hogy ezentul a hadviselés érdekének czimletével való minden visszavétel megszűnik és végül a hatás teljessége kedvéért kijelentette, hogy a cenzura a művészet, az irodalom és zene terére nem fog átsapni.

Ezek után azt gondolhattuk, hogy a cenzura terén valóban ideális állapotok következnek be, mert azt az elvi megállapítást, amelyet az akkori igazságügyminister ur felállított, mindenki aláírja. (*Zaj balfelől.*)

Csodálatos, néhány napot megelőzőleg már megjelent a cenzurának egy utasítása, amely arra kéri a szerkesztőket, hogy a bán audienciájáról semmit se közöljenek. Én elismerem, hogy ezen az audiencián fordulhattak elő olyan kérdések, amelyek nem tartoznak a nyilvánosság elé, de maga az audiencia ténye mindenesetre a nyilvánosság elé tartozik, mert ez sem hadügyi, sem külügyi, sem a hadsereg ellátását érintő közéleti kérdés nem lehet.

Az, ami magán az audiencián történt, azt hiszem, nagyon jó lakat alatt volt elzárva azzal a diszkrécióval, amellyel minden audiencián megjelenő államférfiu tartozik.

Alig egy hónapra rá egy sokkal érdekesebb sajtórendelet jelent meg. A sajtóalbizottság utasította a szerkesztőségeket, hogy a június 16-án és 17-én a külügyministeriumban tartandó, a ministeriumok közti közgazdasági értekezletről lapjaikban semmit se közöljenek. Ez azért érdekes, mert itt a házban számtalan izben voltunk tanui annak, hogy a mai kormánypart komoly, tekintélyes és művelt és az államkormányzás művészetében járatos politikai faktorai azt követelték az akkori kormánytól, hogy nemcsak a közgazdasági tárgyalások külső folyamatáról, de azoknak lényegéről és részleteiről is tájékoztassa a házat. Ha ezek a kérdések a nyilvánosság elé tartoznak és ha valamikor az volt a nézetük, hogy ezeket a nagy nyilvánossággal megismertetni kell, akkor miként lehetséges, hogy egyszerre nemcsak maga a tárgyalások anyaga, a tárgyalások részletei, de még a tárgyalások ténye is olyan megítélés alá esik, hogy nem tartozik a nagy nyilvánosság elé? (*úgy van! a jobboldalon.*) Itt önkéntelenül felmerül az a gyanu, hogy épen azok az urak, akik azelőtti követelődzéseik folytán abba a helyzetbe kerülhettek volna, hogy a tárgyalások anyagát tőlük számonkérjék, minthogy a tárgyalások részleteiről mégsem tehetnek nyilatkozatot, épen azt akarták elkerülni, hogy ezekről a tárgyalásokról a nagyközönség tudomást szerezzen és esetleg kérdéseket állítsunk fel nekik, hogy hát mi is az az álláspont, amelyeket a tárgyalásokon elfoglalnak. (*úgy van! a jobboldalon.*)

Egy további rendeletre hívom fel a t. ház figyelmét, – a nagy csoportból csak a legpregnansabb eseteket veszem ki. Augusztus hó elején gróf Andrássy Gyula t. képviselőtársam audiencián volt. Erről az audienciáról nem volt szabad a lapoknak beszélni sem. Mégis akadt egy-két lap, amely célzást tett erre az audienciára, sőt célzást tett arra is, hogy a cenzura az audienciáról való közléseket betiltotta. Ekkor augusztus hó 15-én a lapok a következő utasítást kapták (*olvassa:*) »A sajtóbizottság a legnyomatékosabban hívja fel az igen tisztelt szerkesztőségek figyelmét arra, hogy a kiadott bizalmas értesítések tartalmát, valamint azt, hogy bizalmas értesítés adatott ki, lapjaikban semmi esetre se közöljék, annál kevésbé, mert az igen tisztelt szerkesztőségek maguk is beláthatják, hogy a felügyeleti hatóságoknak,



illetőleg rendeleteiknek ilyen kigunyolása nem engedhető meg.« (*Derűtség a jobboldalon.*) Hát akkor, a mikor munkapárti kormány volt, akadt-e az önök soraiban csak egyetlenegy is és akadt-e a cenzura részéről e kijelentést tevő jelenlegi választójogi minister ur környezetében csak valaki is, aki azt állíthatta és azt merete volna állítani, hogy a felügyeleti hatóságoknak és rendeleteiknek kigunyolása nem engedhető meg? Hiszen ezzel a kigunyolással, ezzel a pellengére való állítással napról-napra találkoztunk, (*úgy van! a jobboldalon.*) Hát most, amikor bekövetkezett a demokrácia, (*Élénk derűtség a jobboldalon.*) épen most nem szabad a sajtószabadság nagyobb dicsőségére a felügyeleti hatóságokat és rendelkezéseiket kigunyolni? Ez a sajtószabadság? (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon. Mozgás a baloldalon.*)

Amikor Vázsonyi t. minister ur azt mondta, amit az előbb bátor voltam idézni, az utolsó passzusát, hogy »arról szó sem lehet« – s itt lojálisan felolvasom ezt is – »mint a multban történt«, hogy »a cenzura a művészet, irodalom és zene területére is« átcsapjon. (*Felkiáltások a jobboldalon: Bródy!*) mindenekelőtt kerestem azokat az eseteket, amikor a mult kormány alatt a cenzura tényleg átcsapott a művészet, irodalom és zene terére. Ilyen esetet legnagyobb fáradozásom ellenére sem tudtam felfedezni, eltekintve egy egészen apró esettől, amelyet az akkori igazságügyminister ur, mihelyt róla tudomást szerzett, rögtön elimmált. Ennek ellenére az új demokrata és a szabadságot tisztelő kormány alatt október 19-én megjelent a következő kommuniké (*Olvassa:*) »A sajtóbizottság a m. kir. kormány meghagyásából figyelmezteti a tisztelt szerkesztőségeket, hogy arról a kívánságról, miszerint Bródy Sándor előadásra kerülő, A szerető című darabján bizonyos változások történjenek, mindennemű közlés tilos.« (*Derűtség a jobboldalon.*) És, hogy a climax teljes legyen, a ma reggeli lapokban olvassuk, hogy nem is a cenzura, nem is a hadfelügyeleti bizottság, a mely hadiérdekeket képvisel, de a belügyminister ur ennek a darabnak az előadását betiltotta.

Nem akarom az igen tisztelt belügyminister urat gyanusítani, de kérdezem: hát vajjon ez a darab, ez hadügyi kérdésekkel foglalkozik, ez a darab a külpolitikát érinti, vagy pedig olyan közlélemzési kérdéseket érint, amelyek a hadviselés érdekével összefüggésben vannak? (*Derűtség a jobboldalon.*) Én úgy tudom, hogy ez a darab egy szerelmi történet, hogy Bródy Sándornak »A szerető«-je nem is olyan veszedelmes. És igenis, ebből a tényből konstátálom azt, hogy azok az ígéretek, amelyeket az akkori igazságügyminister ur a demokrácia nevében tett, ezek ígéretek voltak, amelyeket cselekedetek nem követtek. (*Igaz! úgy van! a jobboldalon.*)

Ennyit a magyar cenzuráról. De talán méltóztatott már hallani róla, hogy a magyar sajtót nemcsak a magyar cenzura nyomja, hanem egy osztrák cenzura is. (*Halljuk! Halljuk! a jobboldalon.*) Azok a magyar lapok, amelyek az ország területéről Ausztrián keresztül a semleges külföldre, Svájcba vagy Hollandiába mennek, ezek a lapok a határszélen az osztrák bürokratizmusnak egy második cenzuráján mennek keresztül. Ez a cenzura egy darabig csak abban nyilvánult, hogy oldalakat és cikkeket téptek ki ezekből a lapokból, később már odafajult, hogy a lapokat hetekig visszatartották és ma annyira megy a dolog, hogy a magyar lapok Ausztrián keresztül egyáltalán nem jutnak ki a külföldre. (*Mozgás a jobboldalon.*) Én annyira valószínűtlennek tartottam az erről szerzett információmat, hogy azt képzeltem, hogy valami tévedésnek kell lenni a dologban. Most azonban, ime, a svájci lapok maguk tanúsítják a tény valóságát, amelyek abból, hogy Svájcba magyar lapok többé nem érkeznek, egy magyar forradalom lehetőségét, vagy egy magyar forradalom kitörtét kombinálják ki és ezt tálalják fel a maguk olvasóközönségének. Tehát ime, a svájciak is tanúságot tesznek mellette, hogy ez az osztrák cenzura létezik.

Ennek az osztrák cenzurának a kérdése, amely cenzura a magyar sajtót magyar cenzurán kívül is nyomja, ez nemzeti kérdés és demokrata kérdés. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Nemzeti kérdés azért, mert nem tűrhetjük magyar nemzeti szempontból, hogy az osztrák bürokrácia a magyar cenzura és a magyar sajtófelügyelet hazafiságában és kötelességtudásában kételkedjék és azt a munkát, amelyet a magyar sajtófelügyelet becsületesen és meggyőződése szerint elvégzett, még egyszer felülvizsgálja, *(úgy van! a jobboldalon.)* De demokrata kérdés is, mert ez az osztrák cenzura a magyar sajtószabadságot érinti. *(Igaz! Úgy van! a jobboldalon.)* Ez megint olyasvalami-e, amely beleütközik a hadviselés érdekébe? Bocsánatot kérek, azok a magyarok, akik ma, ebben a nehéz időben, hazájuktól távol külföldön tartózkodnak, akiknek részére a családjukkal való levelezésen kívül – ha ugyan maradt itthon családjuk – csak ezek a magyar lapok tartják fenn hazájukkal azt a kapcsolatot, amely az ő lelküket magyar érzéssel és magyar erővel eltölti, ezek a külföldön élő magyarok megkövetelhetik a magyar kormánytól és az a magyar sajtó, amely ezt a kapcsolatot fentartja és ápolja, az megkövetelheti a magyar kormánytól, hogy ezt a tolakodást, amellyel az osztrák bürokratizmus odaáll az itthoni és a külföldi magyarok közé, teljes energiával és teljes elszántsággal szüntesse meg. *(Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj balfelől.)*

Kénytelen vagyok a már elmondottakhoz hozzátenni még azt, hogy ezen a cenzurán kívül, a sajtó befolyásolásának egy egészen új és csodálatos eszközével is találkozunk. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

»Az Est« és »A Nap« című lapok néhány héttel ezelőtt a belügyminister ural és a földmivelésügyi minister ural szemben, bizonyos vádak emeltek és ezekből a vádakból arra következtettek, hogy ez a két minister ur rövid időn belül el fogja hagyni a helyét. *(Zaj balfelől. Halljuk! Halljuk! a jobboldalon. Felkiáltások: Ezek tények!)* És akkor megjelent a kormány, vagy helyesebben a kormányt támogató pártok hivatalos könyomatosában a következő kommuniké *(olvassa:)* »A Nap és Az Estben Ugron és Mezőssy ministerek ellen intézett szisztematikus támadások folytán a kabinet állagára is visszaható kombinációk állittatnak fel, melyek a jövőre nézve is ki vannak zárva. *(Élénk derűtség jobbfelől és felkiáltások: Örökös ministerek! Zaj balfelől.)* Ilyen hírek természetesen semmiféle politikai befolyással nem bírhatnak a kabinet álláspontjára, legfeljebb azon kényszerűséget vonják maguk után, hogy azok megtorlása iránt a szükséges intézkedéseket meg kellett tenni.« *(Felkiáltások jobbfelől: Ah!)*

T. képviselőház! Nem akarom kihasználni azt a kínálkozó alkalmat, amivel ezt a kommunikét stilariter és grammaticze nevetség tárgyává tehetném. Megelégszem azzal, hogy a demokratizmus szempontjából, tehát demokratice bírálom azt. *(Halljuk! Halljuk! jobbfelől.)*

T. képviselőház! Amikor a kormánynak ugyis rendelkezésére áll a cenzura s amikor a kormány nagyon jól tudja, hogy ezt belügyi és pártközi kérdésekben nem gyakorolhatja, hogy ugyanakkor a kormány és a kormányhoz közel álló könyomatos egy ilyen megtorlással való fenyegetéssel akarjon befolyásolni magyar lapokat, ez kérem, nem sajtószabadság, ez nem demokrácia, ez a legnagyobb autokrácia. *(Igaz! Úgy van! jobbfelől. Zaj a baloldalon.)*

Azt mondja a kommuniké, hogy minden olyan kombináció, amely ministerek távozásáról szól, amely tehát a kormány állagára birhat befolyással, egyszersmindenkorra ki van zárva. *(Élénk derűtség jobbfelől.)*

Hát bocsánatot kérek, ha megtorlással fenyegetnek olyan lapokat, amelyek ministerek távozásáról beszélnek, akkor ez azt jelenti, hogy ezek ministerek örökké ott akarnak maradni a helyükön. *(Élénk derűtség és felkiáltások jobbfelől: Hát persze, hogy akarnak!)* Én azonban ezeket a minister urakat hazafias embereknek tartom és nagyon jól tudom, hogy annakidején, ha rákerül a sor és az ország érdeke úgy kívánja, meg fogják hozni azt az áldozatot, hogy

eltávoznak helyükről. (*Zaj a baloldalon. Derűtség jobbfelől.*) Ellenben addig, amíg ott vannak, kérem őket, őrizkedjenek az ilyen kommunikék közzétételétől. Őrizkedjenek elsősorban azért, mert az az ur, – nem tudom, hogy ki volt, – aki ezt a kommunikét megfogalmazta és kiadta, az az ur az igen t. miniszterelnök urnak az egész országban ismert, megbecsült és számos ténynyel igazolt demokratizmusát kompromittálta (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon.*) és ha én a miniszterelnök ur helyében volnék, bizony-bizony mondom, megállapítanám, hogy ki volt az, aki a miniszterelnökségen ezt a kommunikét csinálta, s ha azt politikai szempontból nem is tudnám helyéről eltávolítani, én azzal az ural hivatalt dolgot többé nem intéztetnék. (*Élénk helyeslés a jobboldalon. Zaj balfelől.*)

A sajtó ezen befolyásán kívül tudomásomra jutott még egy olyan eset, amelyért ugyan maga az egész kormány nem felelős, de felelős a kormányt támogató egyik nagy párt, a radikális párt. Nem egy vidéki lapnak a cikkéből veszem az adatokat, amelyeket felolvasandó vagyok, ez az eredeti függetlenségi párt értekezletén történt eseményeknek a regisztrálása. Ebből a regisztrálásból megállapítható az, hogy Aradon egy új párt alakult: a radikális párt. Az új párt céljai propagálására lapot akart szerezni. Mivel új lap alapítása a mai háborús világban nehézségekbe ütközik, a meglevő lapok közül akartak egyet megvenni, hatalmas nagy tőkét gyűjtöttek össze és az »Arad és vidéke« című lapért előbb 300.000, utóbb 360.000 koronát kínáltak, tehát egy függetlenségi, vidéki lapért olyan összeget, amely talán vagyonnak is igen nagy és amely biztos megélhetést stb. biztosít. Ámde Kalmár Nándort – ez a lapszerkesztő – nem vakította el a pénzvág; ezt a munkában előregedett, elfáradt embert nem csábította el a kínálkozó jólét, amelyért csak a kezét kellett volna kinyújtani, hanem visszautasította ezt a tündöklően fényes ajánlatot. (*Mozgás balfelől.*)

Ezt a függetlenségi párt egy vidéki szervezetének ülésén Nagy Sándor volt függetlenségi párti képviselő mondta, tehát a felelősség odaát rejtőzködik. (*Derűtség jobbfelől.*) az a radikális demokrata párt, amely olyan bőkezűséggel szokta elhinteni azt a magot, amelyből az ország azon nézete nő, hogy ebben az országban minden csak korrupció, az a radikális párt, amely azt igéri, hogy majd ha ő eljön, akkor kiirtja a korrupciót, ez a radikális párt egy kis vidéki és pedig olyan lapért, amely őt a napi politikában tulajdonképpen támogatja, egy vagyonnak beillő óriási összeget ajánl fel. Nem tudom, hogy miből vajjon azoknak a munkásoknak, szegény iparosoknak és annak a népnek a filléreiből-e, amelyekből a radikális demokratapárt rekrutálódni szokott? (*Igaz! úgy van! a jobboldalon. Mozgás a baloldalon.*) Én úgy ítélem meg ezt a helyzetet, hogy ez a radikális párt, amely ily nagy pénzüsszeggel küzd a függetlenségi párt ellen, akkor, amidőn a régi rezsime mindenféle súlyos váddal illette, amikor azt leginkább a fantázia berkeiből előhozott állításokkal támadta, mindazt az információt, amit összehordott, valóban el is hitte, s elhittette magával, hogy mindazt, amit a régi rezsime ráfogott, azt a régi rezsime valóban meg is csinálta és most abban a hitben, hogy ezelőtt is úgy volt, követi ezt a receptet. (*Igaz! úgy van! a jobboldalon.*)

Erre a feltevésre, erre a felfogásra megadta a maga válaszát az a becsületes és tisztességes szerkesztő, akit nem pártpolitikai érdekből dicsérek, mert hiszen, ugyebár, a kormánypárt-hoz tartozik, megadta a maga válaszát annak a radikális demokratizmusnak, amely oly bátran hirdeti és szavalja mindig, hogy a polgári pártokban minden csak reakció, minden csak korrupció, csak pénzeszközöknek latbavetése. És ime most láthatják, hogy azok az uralkodó pártok sokkal tisztességesebbek, mint ők. (*Igaz! úgy van! a jobboldalon.*)

Ezek azok a béklyók, amelyeket a sajtóra ráraktak; és most nézzük, mi az, amit a sajtónak mondania szabad. (*Mozgás a baloldalon.*) A »Magyarország« tegnapielőtti számában megje-

lent egy cikk Farkas Pál igen t. képviselőtársam és barátom beszédével összefüggően, amely cikkből csak a következőket idézem *(olvassa:)* »Nem mondaná meg pl. Farkas Pál képviselő ur, hogy a háborúért lelkesedő nép hol vette a háboru kitörésének, a Szerbiával történt szakításnak első félórájában a tüntetésre szükséges eszközöket? Nem hisszük, hogy elég merész azt állítani, hogy a nép, a serdülő ifjak és a gyermekek otthon készen tartottak jól felszerelt lampionokat [...] És nem mondaná meg azt, hogy miként esett meg az, hogy az utcai tömegtől a munkapárti klub épen ezen a napon kapta a legeslegelső éljent?«

Ezt átengedte a cenzura, pedig ez nem belpolitika, ez külpolitika. Mert ha a munkapártot meggyanusítják azzal, hogy a háborut a saját politikai érdekében erőszakolta; hogy azt a lelkesedést, amely akkor az országban mutatkozott, mesterséges eszközökkel idézte elő, ez első pillanatban belpolitikának látszik, de nem az. *(Igaz! úgy van! jobbfelől.)* Mert ez a munkapártnak nem árt, mert ezt a gyanúsítást, ezt a rágalmat el nem hiszi senki, aki azokban a napokban itthon volt Magyarországon, *(Igaz! úgy van! a jobboldalon. Mozgás balfelől.)* aki látta azokat a ránczosképű, munkában megtörődött tartalékosokat és népfelkelőket, akik étlen-szomjan, hajlék nélkül itt ácsorogtak az utcákon, amíg felhuzhatták a magyar király mondérját; aki itt volt és velük együtt érezte azt a lelkesedést, amelyet nem élesztettek bennünk, amely a szivünkől fakadt: az nem hiszi el, hogy a munkapárt csinálta ezt a háborut. *(Felkiáltások jobbfelől: Maguk sem hiszik!)* Vajjon annak a pártnak a vezérét, amelynek lapja ezt írta, mikor arra való kötelezettség nélkül becsületes lelki meggyőződését követve önkéntesen jelentkezett katonai szolgálatra, szintén a munkapárt befolyásolta ajándékozott lampionokkal? *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ez a vád nem belpolitikai kérdés, mert ezt itthon nem hiszi el senki, de elhiszik odakünn, elhiszik szövetségeseink és kételkedni kezdenek bennünk, *(Felkiáltások jobbfelől: Azt akarják! Zaj a baloldalon.)* elhiszik ellenségeink, akik azt felkapják, terjesztik és hiesztelik *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* s el fogják hitetni a világgal és a semleges közvéleménnyel, hogy a magyarság ki akart bujni e háboru alól, hogy a magyarság talán nem akarta az osztrákmagyar közös érdekeket megvédelmezni, hogy a magyarság nem érzi és nem hiszi, hogy ez a háboru magyar érdekből folyik, az ő érdekeinek megvédelmezésére. És ha ezt akarják és el tudják hitetni a külföldön, akkor igenis ártanak a hadviselés érdekeinek, *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* akkor igenis annak a cenzurának is, amelyet Vázsonyi Vilmos minister ur helyesnek tart, be kell avatkoznia az ilyen közleményekbe és effélék közlését el kell tiltania. *(Helyeslés a jobboldalon.)*

Ez, t. ház, a sajtószabadság.

[...]

### **Minisztertanács felhatalmazása a m. kir. kereskedelemügyi miniszter részére a portómentes szállítási kedvezmény kiterjesztésére. (1917. november 15.)<sup>71</sup>**

Kereskedelemügyi minister ur előadja, hogy a ministertanács által adott felhatalmazás alapján hivatali előde által 1914. évi október hó 2-án kiadott 72.550/1914. számú ministeri rendelet a politikai napilapoknak díjmentes postai szállítására az engedélyt csak abban az

<sup>71</sup> Az MNL iratairól készült digitális másolatok – W szekció, W12 Mtjk. K27, 1917. 11. 15., 40. ülés.

esetben adja meg, ha azok 1914. évi október hó 1-én már közforgalomban voltak. A rendeletnek ezen intézkedése lehetetlenné tenné, hogy az új politikai napilapok díjmentesen szállíttassanak, miért is kéri a ministertanács felhatalmazását, hogy a postai díjmentes szállítás kedvezményét azon újabb napilapokra is kiterjeszthesse, melyek a miniszterelnök által kijelölteknek, mert méltányos és jogos is, hogy az újabban alapított napilapok ugyanolyan kedvezményben részesüljenek, mint a régebbi politikai irányzatot szolgáló napilapok.

A ministertanács a kért felhatalmazást megadja.

**Ministertanács felhatalmazása a m. kir. igazságügyi  
miniszter részére a sajtótilalmak körének kiszélesítésére,  
valamint a korportage jog megvonására.  
(1917. december 13.)<sup>72</sup>**

Kereskedelemügyi miniszter ur kéri a ministertanácsot, hatalmazza fel az igazságügyminiszter urat arra, hogy a sajtócenzúra bizottságot oly irányban utasítsa, hogy a bizottság szénügyekben csak oly közléseket engedjen meg, amelyek a közönséget a szénrel való takarékos bánásmódról intik és a szénrel való ellátás körül a közvéleménynek megnyugtatóra alkalmasak, ellenben minden más közlést, különösen pedig, amelyek a szénügyekben tett intézkedéseknek a tényleges helyzet ismeretét nélkülöző bírálgatásával izgatottság keltésére vagy pedig a közönségnek egyébkénti nyugtalanítására alkalmasak, eltiltsanak.

Dr. Vázsonyi Vilmos tárca nélküli miniszter ur szigorú intézkedéseket és szükség esetén a korportage jog megvonásának alkalmazását kívánja egyes lapok ellen nem csak a szén ügyek tendenciózus tárgyalása, de más nyugtalanítást, vagy vizállyal előidézhető körülmények miatt is.

Dr. Grecksák Károly igazságügyminiszter ur bejelenti, hogy már régebben bizalmas rendelet kiadásával intézkedett aziránt, hogy a közlélmzési, közellátási, fűtési, világítási kérdésekre vonatkozólag irt cikkek előzetesen bemutatassanak; ezt a rendeletet később kiterjesztette a békecélokra, vagy a békekilátásokkal, továbbá szövetségeseinkkel vagy Ausztriával való viszonyunkkal foglalkozó cikkekre is. Folyó évi december hó 13-án ezenkívül a sajtóbizottság tagjait azzal az intern utasítással látta el, miszerint nem engedhető meg semmi olyan cikk vagy hír közlése, ami nyugtalanítást vagy izgalom keltésére alkalmas, így mindennek előtt amely alkalmas arra, hogy az egyszerű olvasóban azt az érzést keltse, hogy jobb állapotok kiküzdése végett terroristikus vagy erőszakos eszközökhöz kell vagy lehet folyamodni. Ez az irányelv minden cikkekkel szemben alkalmazandó, tekintet nélkül annak tárgyára, nevezetesen különösen alkalmazni kell a közellátást, élelmzés, fűtés, világítás, a békecélokat, a külpolitikai helyzetet és az Ausztriával való viszonyunkat tárgyaló cikkekkel és hírekkel szemben.

A ministertanács, miután az igazságügyminiszter ur, bejelentése szerint bizonyos tárgyú cikkekre az előzetes bemutatási kényszert már elrendelte, kimondja, hogy amennyiben ennek sem lenne fogadata, úgy bármely hirtlap ellen, amely ezen rendelkezés ellen vétene, az előzetes cenzurát az egész lapra nézve el kell rendelni és egyben az illető laptól a korportage jogot az egész ország területére megvonni.

72 Az MNL iratairól készült digitális másolatok – W szekció, W12 Mtjk. K27, 1917, 1917. 12. 13., 44. ülés.

**Fényes László sürgős interpellációja és a miniszterelnök válasza egyes lapok ellen elrendelt előzetes cenzúra és egy lapnak a frontokról való kitiltása ügyében.  
(1917. december 21.)<sup>73</sup>**

**Fényes László:**

[...]

Áttérek ezután interpellációm előterjesztésére. Ama demokrata elvekkal szemben, amelyeket ez a kormány és a megette álló pártok képviselni hivatottak, az élet gyakorlata az ellenkezőjét mutatja.

T. ház! A csehek Ausztriában támadást indítottak Magyarország ellen és 13 vármegye feldarabolását követelték. Természetes, hogy felzudult a magyar közvélemény s épen úgy, mint itt a képviselőházban történt, minden politikai sajtóorgánium is felzudult és levonta a konzekvenciát, azt t. i., hogy ha ilyen merénylet indul meg ellenünk Ausztriában s ez a kormányhatóságok és az osztrák képviselőház részéről töretik, akkor »El Ausztriától!« jel-szóval kell csatába mennünk. Ez volt minden magyar sajtóban megjelent cikkek témája, tenorja; visszautasították a cseheknek a magyar hősokeket meggyalázó és rágalmazó felszó-lalásait és cikkeiket. S ekkor az első eredmény ott következett be, amikor az egyik napilapot nem engedték meg többé, hogy a harcztérre kimenjen, hogy a magyar katonáknak megadja felvilágosításait az osztrák, illetőleg a cseh támadásokkal szemben.

Vártam, hogy felszólal egyik képviselőtársam azok közül, akik olyan hosszú időn át a sajtó szabadságáról beszéltek, amikor igenis odaírtól százszor megtámadták a sajtószabadságot. Az utolsó pillanatban, amikor ezt senki nem tette meg, tartottam kötelességemnek az ügyet sürgős interpelláció keretében felhozni, ezt a sajtó szabadsága ellen elkövetett merényletet itt megbélyegezni.

Ugyancsak ezen napokban, néhány nappal később, hogy ez a merénylet megtörtént, jött a másik: előzetes cenzúra alá helyezettett négy lap: az Az Est, a Pesti Hirlap, a Neues Pester Journal és a Népszava.

*(Egy hang közepén):* Nem négy!

**Fényes László:** Ugy tudom, hogy négy. Ha ténybelileg tévedtem, ez a dolog elvi jelentőségéből semmit sem von le. Akár négy, akár egy, de tény, hogy sajtóorgánium előzetes cenzúra alá vonatott.

Bátor vagyok felolvasni azt, amit a magyar kormány igazságügyministere a kormány programjáról állított ez évi júniusban, amikor a demokrata irányzat kormányra jutott és amikor a kormány nevében tette ezt a ki jelentést *(olvassa:)* »Már most megtehetem azt a nyilatkozatot, – így szólt akkor az igazságügyminister ur – bár e kérdésben több faktor véleményét kell meghallgatni, hogy legfőbb gondunk lesz teljes egyetértésben t. barátommal, az államtitkár urral, – most Grecsák igazságügyminister ur – legközelebb intézkedni arról, hogy a hadviselés érdekének czimletével minden visszaélés megszűnjék s hogy a hadviselés érdekétől elvált belpolitikai kérdéseknek teljes szabad tárgyalása és kritikája biztosítottassák.«

T. ház! Junius 27-én ez mondatott és ugyanez év december havában nemcsak hogy a cenzurát fentartották, de az előzetes cenzurát kiterjesztették oly kormányzati és oly politikai kérdésekre is, amelyekhez a hadviselésnek semmi köze nincs és amelyeket a hadviselés érdeke czimén csak a sajtószabadság teljes elnyomásával lehet a nyilvánosságtól elzárni. Mert hiszen ugyanazok irattak a sajtóban, amiket itt a képviselőházban elmondtak. Ha pedig a képviselőházi beszédek nem tiltják el a lapoktól, akkor ugyebár mégis csak megjelenhetik ez a sajtóban és elolvashatja mindenki. Hogyha pedig a képviselőházi beszédet is cenzurázzák, illetőleg nem engedik a nyilvánosság elé, akkor aztán térjünk át az Oroszországban levett alkotmányformára, a cézárizmusra. (*Mozgás.*)

Az én interpellációm egészen röviden azt kérdi a miniszterelnök urtól, mint a kormány fejtől: mennyiben egyeztethető össze a demokráciával az, hogy azért, mert egy vagy több ujság a cseh támadásokat visszautasította és kifejtette nézetét a magyar politikai viszonyokról, ezt az ujságot a fronttól, a magyar katonák elöl elzárják?

Ennek a témának nemcsak ez a sajtószabadsági vonatkozása van, hanem van egy másik vonatkozása is. A rendelkezés akként történt, hogy a hadvezetőség egyenesen a m. kir. postával és Budapesten intézkedett és rendelkezett. Már pedig a m. kir. posta és egyáltalán a postai szolgáltatás belkormányzati ügy és ahhoz a hadvezetőségnek semmi köze nincs. (*Helyeslések a jobboldalon.*) Amikor tehát a hadvezetőség megtiltotta a m. kir. postának és közegeinek, hogy a lapot a frontra szállítsák, akkor egészen világosan a magyar alkotmány által biztosított jogaiba avatkozott a magyar kormánynak. Akkor is súlyos sérelme volna a sajtó szabadságnak, ha a m. kir. miniszterelnök urhoz irt volna át és ő intézkedett volna, hogy ne szállítsák azt a lapot; így azonban kettős a sérelem: először is azért, mert közvetlenül intézkedett, másodszor pedig, hogy a sajtószabadságot a frontra nézve megcsorbította.

Követte ezt a m. kir. kormány, illetve az igazságügyminiszter ur lépése, hogy előzetes cenzura alá helyezett több lapot. Kérem lehet azon vitatkozni, nincs itt sok kérdés, mert egyszerűen csak azt az egyet lehet kérdezni: demokrácia-e, szabadság-e ez? Az a szabadság, az a demokrácia, melyet bemutatkozása alkalmával a kormány hangoztatott? Vajjon ha akkor ezeket a cikkeket irták volna a lapok, amelyeket most irnak, meg merték-e volna tenni, hogy betiltsák?

A magyar politikai életben általános gyakorlat, hogy az ígéretek, programok, elvek, gyönyörűek mindaddig, amíg elmondatnak és amíg egy kicsit a kormány meg nem melegedett. Mikor a kormányok megmelegednek, akkor kezd az ígélet kihűlni és helyébe a száraz valóság kerül.

Hiszem és remélem, hogy nem a miniszterelnök urnak és nem az igazságügyminiszternek intenciója volt a sajtószabadság megrendszabályozása, hanem felsőbb helyről kapott intelem folytán történt. Ha nem, még súlyosabb a vád a kormány ellen. De én jól tudom azt, hogy más fontos kérdésekben is a királyi kormány enged a felsőbb helyről jött nyomásnak. Hivatkozom a közlélemzés kérdésre, ahol egy legujabban létesített közös élelemzési tanácsn való elnöklés utján történnek Magyarországból még most is külön, a megállapított rendes mennyiségen felül liszt- és zsirszállítások Ausztriába. Méltóztassék miniszterelnök urnak a Csehországba, az Érczhegységbe most 8 napon át szállított 40 waggon lisztre gondolni.

Nem kérem, a csehekhez. (*Zaj.*) Különben most nem foglalkozom ezzel, csak azon reményemnek akarok kifejezést adni, hogy a magyar kormány nem saját iniciatívájából csinálta az előzetes cenzura behozatalát, hanem felsőbb nyomásra. És itt látom a magyar politikai életnek egyik nagy hibáját. Minden jóakarotnak meggátoló eszköze, hogy ahányszor be akarja váltani valamelyik magyar kormány azt, amit kormányra lépésekor ígért, felülről mindig

akadályokat gördítenek eléje s a magyar államférfiak sohasem olyan erősek, hogy ennek a nyomásnak ellenállni tudnának.

Most, mikor a háboru borzalmai egyet eredményeztek, hogy t. i. a demokrácia valóban gyökeret vert a nemzetek körében; mikor Oroszországban a forradalmi kormány megmutatja, hogy igenis lehet szabadságot és rendet együtt elképzelni.

Eddig csinált Lenin rendet és majd talán meg tudja csinálni a békét is ezután. Mikor a magyar törvényhozásban a választójogot benyújtják, tehát ismét egy ígéretet tesznek, épen akkor látjuk megint, hogy a törvényeket miként tartották be a mostani választásokon és miként tartják be a sajtószabadság esetében, jóllehet külön és kifejezetten ennek a kormánynak a ministere jelentette ki, hogy legfőbb gondjuk lesz a cenzúra teljes eltörlése és addig is, míg a háboru tart és az előzetes cenzurát a hadi területen fenn kell tartani, gondoskodni fognak, hogy csakis hadikérdésekre vonatkozzék a cenzúra, nem pedig a hadi érdekekkel űzött visszaélések révén bármely egyéb politikai és kormányzati kérdésre.

T. miniszerelnök ur! A sajtószabadság nem egy kormány játékszere, amelyet ha kellemetlen neki, sutba dobhat, ha pedig kellemes neki, dicsértetheti magát vele. A sajtószabadság legelső közkinccse a nemzetnek és az emberiségnek. Nagyon sajnálom, hogy itt erről a helyről más ember, más politikus nem lépett fel és nem kérte számon a miniszer uraktól ezt az intézkedést. Igy én vagyok kénytelen megtenni, kérdezvén a miniszerelnök urtól *(olvassa:)*

»1. Milyen indokok bírták reá a kormányt, hogy az előzetes cenzurát elrendelje?

Milyen törvény alapján rendelkezik közvetlenül a hadvezetőség a magyar királyi postával?

Nem látja-e a miniszerelnök ur, hogy a sajtó szabadsága ellen intézett támadás mennyire ellentétben áll a mai kormány létalapját képező demokratikus irányzattal és a kormány bemutatkozása alkalmával az összkormány nevében az igazságügyminiszer ur által tett ígérettel?

»Hajlandó-e az előzetes cenzúra megszüntetése iránt ígéretet tenni?

Hajlandó-e, és mily módon, lépéseket tenni az iránt, hogy a frontokon küzdő magyar katonák akadálytalanul kézhez kaphassák a magyar lapokat, még ha a nemzeti közvéleménynek adnak is hangot, *(Mozgás bal felől.)* tekintetbevételével külön annak is, hogy a postai szállítás ügye a belkormányzás körébe tartozik ?«

Kérem a miniszerelnök urat, adjon megnyugtató választ, olyan választ, amely nem a házat, hanem az egész magyar nemzetet megnyugtatja.

**Wekerle Sándor miniszerelnök:** T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* Mindenekelőtt a t. képviselő urnak azon felfogására kell észrevételt tennem, amellyel a sajtó terén tett intézkedéseinket összefüggésbe hozza a demokráciával.

A demokráciával ezek az intézkedések nincsenek ellentétben; sőt a demokrácia érdekében áll annak az igazolása, hogy az a szabadossággal nem egyértelmű.

**Fényes László:** A csárok is ezt mondták!

**Wekerle Sándor miniszerelnök:** Mi igenis meg akarjuk valósítani a demokráciát, de fokozott figyelemmel kell lennünk arra, hogy tért ne engedjünk az anarchisztikus törekvéseknek és olyan irányzatoknak, melyek azt elősegítik. *(Helyeslés.)* Akkor pedig, amikor ott állunk, hogy a demokrácia egyik legfőbb kivánalmát, a békét valósítsuk meg, amikor kilátásunk van arra, hogy egy szebb hajnal pirkad reánk, ezt a békét nem szabad veszélyeztetnünk azáltal, hogy az ellenség álláspontját erősítjük.

**Fényes László:** Csak a csehek! *(Zaj és közbeszólások a baloldalon.)*

**Wekerle Sándor miniszerelnök:** A csehekre is felelek majd. Az egyik napilapnak olvasását külön figyelmébe ajánlom a t. képviselő urnak, mert ugy látom, Az Est című lap cikkeit



nem igen szokta olvasni, (*Élénk derűtség.*) különben nem szólhatna ilyen hangon. (*Derűtség.*) A hadsereg tisztikaráról és az egész hadvezetőségről Az Est olyan becsmérően és a valóságnak meg nem felelően nyilatkozott, hogy ezt a hadvezetőség a fegyelem fentartása érdekében meg nem engedhetőnek tartotta és élt minden hadvezetőséggel azzal a jogaival, mellyel a világ minden hadvezetősége él és élni fog, (*Úgy van! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.*) hogy nem engedte meg bizonyos közleményeknek a frontra való küldését. (*Helyeslés a jobb- és a baloldalon.*)

A t. képviselő ur kifogásolja, hogy a hadvezetőség direkt utasította a budapesti gyűjtőpostát, hogy ne továbbítsa Az Est-et. Ez a kifogás. Ebben ő alkotmányos sérelmet lát. Csak-hogy, kérem, a hadi posta nem Laibachnál, nem a fronton kezdődik, hanem Budapesten, a gyűjtőpostánál kezdődik. Igen helyesen tette tehát a hadvezetőség, amikor mindjárt a gyűjtőpostánál kérte, hogy ne küldje hiába a lapot a front mögötti gyűjtőpostára, mely tudomásom szerint most Laibachban van, mert kénytelen lesz azt visszaküldeni. (*Helyeslés.*)

Egyébként legyen meggyőződve, hogy a dolog tudomásommal és előzetes beleegyezéssel történt és csak azt sajnálom, hogy már korábban nem történt meg ez az intézkedés. (*Helyeslés a jobb- és a baloldalon.*)

A demokráciát, a békét úgy megoldani, amint ezt a t. képviselő ur akarja, nem lehet. Az ilyen eljárás inkább veszélybe dönti és lehetetlenné teszi a békére való törekvést. A t. képviselő ur által említett lap minden felmerülő kérdésben, bármilyen háborús bajunk vagy nehézségünk volt, mint pl. a gázkérdés, a vízvezeték ügye, a szénkérdés, az élelmiszerek kérdése, minden tekintetben olyan tulzatosan állította be a dolgot, mintha már az összeomlás tünetei jelentkeznének nálunk. (*Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Azt mondja a képviselő ur, a csehek ellen lépett fel. Bocsánatot kérek, ha a csehek ellen lépett fel ezt senki sem kifogásolta. A csehek ellen mi is felléptünk, talán felléptünk olyan erősen, amint nem is volt érdemes, hogy fellépjünk. Nem a csehek elleni küzdelem miatt rendeltetett el az Est ellen az előzetes cenzúra, sőt éppen ellenkezőleg, mert nem a cseheket, hanem egész Ausztriát, Ausztriának azon érdekköréit is szidta és becsmérőleg nyilatkozott róluk, melyek a csehektől talán távolabb állottak, mint mi állunk. Az Ausztriával való viszonyt támadta meg, akarta szinte lehetetlenné tenni. Azokat szidta Ausztriában, azokkal tüntette fel az együttműködést lehetetlennek, akikre mi a cseh kérdés megoldásában leginkább számíthatunk, akiktől e részben leginkább várhatunk segítséget, támaszt és biztosítékokat ily támadások ismétlődése ellen. (*Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Nem engedem tehát a kérdést úgy oda állítani, mintha Magyarországon valaki a csehek elleni küzdelmet, vagy felszólalást akarta volna korlátozni. Ellenkezőleg: azt szeretnők, hogy azokat az elemeket, akik segítségünkre lesznek a csehek elleni küzdelemben, annak czimén, vagy azzal összekötve ne becsmételjék, ne kicsinyeljék. (*Élénk helyeslés balfelől.*)

Hiszen mire vezettek ezek a hangok? Méltóztassék csak elolvasni az entente lapjait; (*Úgy van! Úgy van!*) méltóztassék megnézni, hogyan tüntették ezt fel. Hiszen ott azt mondják, hogy nálunk a disszolúciónak már olyan jelei mutatkoznak, hogy az összeomlás kikerülhetetlen, csak türelem és kitartás, nem szabad a békéről szólni, tovább kell a harcot hirdetni, mert rövid idő alatt önmagától bekövetkezik az összeomlás.

Ez az, amit önök elősegítettek, t. képviselő ur (*Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.*) és ez, amire fokozottabb figyelmet kell fordítanunk különösen most, mikor a béketárgyalások folyamatban vannak. Éppen a béke érdekében a legnagyobb szigorral kell eljárunk e tekintetben. (*Helyeslés balfelől.*)

A demokráciát és magának a békének az érdekeit nem akkor védelmezzük meg, ha teljes szabadságot engedélyezünk, hanem ha a dolgot szigorral kezeljük és a béketárgyalásokat azoknak hagyjuk fenn, akik erre igazán hivatva vannak. *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Azt hiszem, nem érdemelnék meg, hogy ezen a helyen maradjunk, ha nem tudnánk biztosítékát nyújtani annak, hogy minden demokratikus törekvésért, a szabadság minél szélesebb megvalósításáért folytatott küzdelmünkben is meg tudjuk akadályozni azt, hogy Magyarországon az anarchiának, a felbomlásnak és ezzel a béke késleltetésének munkáját folytassák zavartalanul. *(Élénk helyeslés és taps a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ez volt az oka annak, hogy egyes, lapokat előzetes cenzura alá kellett helyezni. És addig, amíg fenforognak ezek az indokok, amelyek fokozott feladatunkká teszik azt, hogy ezeket az érdekeket megvédjük, kénytelenek leszünk ezt az eljárást fentartani, sőt tágabb értelemben foganatosítani mindazokkal szemben, akik a mi érdekeinkkel szemben ellenségeink érdekeit gyámolítják és segítik elő, akik az általunk oly hön óhajtott békének megvalósítását, – nem vitatom, hogy tudva, vagy nem tudva – de tényleg késleltetik és veszélyeztetik.

**Mándy Sámuel:** Hát a Népszava másképp ír?

**Wekerle Sándor miniszterelnök:** A Népszava előzetes cenzura alá van helyezve. Ha a t. képviselő ur nem tudja, ebből szemrehányást ne csináljon.

Ezeket tartottam szükségesnek elmondani. Hiszen a t. képviselő ur által említett lap anynyira ment, hogy pl. magát a képviselőházat is becsmérelte. Méltóztassék csak megnézni egyik vezércikkének például ezt a kifejezését *(olvassa:)* »Az egész képviselőház, ez a jogtalanul itt tanyázó bitor társaság.« *(Nagy zaj balfelől.)* Hát szabad ilyen tónusban írni Magyarországon a képviselőházról? *(Úgy van! Úgy van! a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Ismétlem tehát: mindent el fogunk követni arra, hogy amint elszánt törekvésünk, amelyhez kabinetünk léte van kötve, hogy a demokráciának és a szabadságnak igényeit minél tágabb mértékben juttassuk érvényre s amint ettől a felállított programunktól nem tágítunk, hanem azzal állunk és bukunk, úgy másrészt bizonyítékait szolgáltatassuk annak, hogy ez nem egyértelmű az anarchiával, a felbomlással. *(Taps balfelől.)* Épen azoknak a magasabb céloknak és érdekeknek szempontjából, amelyek megvalósítását célul tűztük ki s amelyeket meg is fogunk Isten segítségével valósítani, fogunk eljárni szigorúan, minden ezen nagy érdekeket veszélyeztető törekvések ellen. *(Helyeslés balfelől.)*

**Fényes László:** T. ház! A miniszterelnök ur válaszaiban megszoktuk már, hogy mindig dicsekszik azzal, amin segítenie s amit megtagadnia kellene. Könnyű neki, mert azok a pártok állnak a háta mögött, amelyek mindig tele szóval kiabáltak addig, amíg az ellenzékiesség gyönyörű mesterségét folytatták *(Úgy van! jobbfelől. Zaj balfelől.)* és mikor most be kellene váltaniok ígéreteiket, akkor tapsolnak annak, hogy a miniszterelnök ur itt nyilvánosan, az országgyűlésen kijelenti, hogy a demokráciát úgy akarja szolgálni, hogy az előzetes cenzurát fentartja. *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Háboruban!)* így legalább stílusosak maradnak önök önmagukhoz. Mondom, siessenek tapsolni és örülni, mert rövid idejük van. Az a választójogi törvényjavaslat, amelyet ma benyújtottak

[...]

A miniszterelnök ur érdekes közjogi fejtegetése, hogy a hadvezetőség nem ütközött bele az alkotmányjogi törvényekbe, amikor a budapesti gyűjtőpostával rendelkezett, új közjog előtt, mert tudtommal a hadvezetőség eddig csak a belső hadszínterületen intézkedhetett

közvetlenül, egyébként pedig a polgári kormány megbizottaival, ministereivel, vagy ministeri biztosaival. A demokratikormány dicsősége az, hogy behozta a közvetlen érintkezést a hadvezetőség és a nemzet között olyan formában, hogy a hadvezetőség rendelkezik a nemzet minden polgárával a magyar alkotmányos ministerium félretolásával. Ez is hozzáillik ahhoz a gyönyörű sorhoz, amelyet önök cselekedeteikkel egymáshoz fűztek és majd ezt is számon kérik önöktől, mikor az igazi demokrácia napja elérkezik. Én, megvallom, a siker minden reménye nélkül kértem itt önöket és a miniszterelnök urat, hogy a sajtószabadságot ne fojtogassák. Megölni nem fog sikerülni önöknek a sajtószabadságot, de fojtogatják. Ha tudnák, megtennék. Mert nemcsak az a sajtószabadság, amikor önöket dicsérik. Az is sajtószabadság, amikor önöket szidják. De önök ezt nem tudják eltűrni.

Mondom, a sikernek nem sok reménységével álltam fel itt szólásra. Csak nem akartam, hogy hang nélkül maradjon az, hogy négy lapot, amelyhez eddig még semmiféle kormány nem tudott sikerrel nyulni, önök határozott ígéretük ellenére így megrendszabályozni akarnak. Felolvastam azokat a szavakat, amiket a volt igazságügyminiszter ur a kormány nevében mondott. Erre az a válasz, hogy a demokráciát, a békét akarják megvédeni avval, hogy elfojtják a szót. Megmondtam ezt az érvet előre; hiszen ismerem a miniszterelnök ur politikai természetrajzát, tudtam, hogy mit fog mondani. Megmondtam azt is, hogy hiszen nem tilthatják meg a lapoknak a küzdelmet a Magyarországot támadó osztrákok és csehek ellen, mert a képviselőházban elhangzott beszédek csak belekerülnek a sajtóba, tehát akkor az entente csak megtudja, hogy milyen vélemény uralkodik itt, Magyarországon a támadó osztrák szövetségről. Tehát nem ez a cél, mert hiszen ezt eképen nem is érhetik el. Ha pedig önök azt akarják, hogy a magyar parlamentben elmondott beszédek is eltiltsák, akkor csakugyan bizonyítják azt, amelynek bűnébe voltaképpen már régen beleestek, hogy t. i. a magyar nemzettől teljesen távol állanak. (*Derültség.*)

[...]

A sajtót nem sikerül önöknek megfojtani. Fojtogathatják, de az a sajtó mégis ki fog az önök karmai közül robbanni; (*Felkiáltások: Siklani!*) nem kisiklani, szét fogja az önök fojtogató karját feszíteni, és jaj akkor önöknek (*Nagy zaj a baloldalon.*) jaj annak a kormánynak, amely minden demokrata ígéretét egy ellenkező erőszakos cselekedettel csufolta meg. A miniszterelnök ur válaszáat nem veszem tudomásul. Önök ám vegyék tudomásul: az ország közvéleménye ezt a szavazást is ama bűneik közé fogja számítani, amiket önök olyan nagyon perhorreskáltak, de amelyekbe beleestek, mihelyt a hatalomra kerültek, mert ha önök a hatalmon vannak, ugyanazokat a módszereket használták, mint amelyeket használtak azok a kormányok, amelyeket önök olyan vehemensen és olyan könnyű dicsőséggel támadtak!

## **Minisztertanács felhatalmazása a m. kir. miniszterelnök részére a hírlapok újságpapírral való ellátása ügyében. (1917. december 28.)<sup>74</sup>**

Ministerelnök ur utalva a mutatkozó újságpapír hiány miatt a sajtó köréből eredő panaszokra, azon nézetének ad kifejezést, hogy az e tekintetben tényleg fenálló vizsás helyzetben valamiképp segíteni s a hírlapoknak újságpapírral való akadálytalan ellátásáról gondoskodni kellene. Az újságpapír kérdést a jövőre nézve véleménye szerint csak papirgyár felállítással lehetne véglegesen és gyökeresen megoldani s ily gyár felállítása iránt már folynak is bizonyos tárgyalások. Az actualis helyzetben azonban ez nem javít, miért is a mutatkozó újságpapír hiányon más eszközök igénybevételével kell segíteni. Az actualis helyzet úgy áll, hogy Németországból és Ausztriából papírt egyáltalán nem, vagy csak elégtelen mennyiségben kapunk, mert az általános szénhiány miatt a termelés nem kielégítő. A hírlapok azt hangsúlyozzák, hogy az akadálytalan megjelenhetés érdekében szükség van egy nagyobb papirkészletre s bejelentették, miszerint Svédországból lehetne behozni mintegy 395 vagon újságpapírt, amely mennyiség a hazai termést s a redukált ausztriai és németországi behozatalt is számításba véve, körülbelül hat hónapig fedezné a szükségletet. Továbbá kéri a hírlapok, hogy a papír aránytalan drágulása miatt előálló árkülönbözet – kilonként mintegy 1 Korona – melyet ők fedezni nem képesek nekik megtéríttessék, miként az Ausztriában és Németországban is történik. Ministerelnök ur erre nézve már kijelentette elvi hajlandóságát, azonban kéri a ministertanács hozzájárulását, hogy a svédországi behozatalnál előálló mintegy 4 millió koronát kitevő árkülönbözet megtérítése iránt intézkedhessek.

A ministertanács a kért hozzájárulást megadja.

### **A m. kir. ministerium 4.980/1917. M. E. számú rendelete. Papir-Bizottság alakítása.<sup>75</sup>**

A m. kir. ministerium a háboru esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényes rendelkezések alapján a következőket rendeli:

#### 1. §

A papirellátás biztosítására a papír a félanyag (faanyag, rongyanyag) és a cellulóz termelésének szabályozására, a nyersanyagok, félgyártmányok és a késztermékek felosztására, felhasználására és árszabályozására vonatkozó kérdésekben szakszerű tárgyalás és véleményadás, továbbá a papirellátással kapcsolatos tennivalóknak a jelen rendelet és a kereskedelemügyi minister által adott utasítások értelmében való elvégzésére Papir-Bizottság alakittatik.

A bizottság megalakítása iránt a kereskedelemügyi minister intézkedik.

<sup>74</sup> Az MNL iratairól készült digitális másolatok – W szekció, W12 Mtjk. K27, 1917. 12. 28., 46. ülés.

<sup>75</sup> *Belügyi Közlöny*, 1918/2. 14–15.

## 2. §

A bizottság eredményes működése céljára a kereskedelemügyi minister elrendelheti, hogy mindazok, akik papír, félanyag (faanyag, rongyanyag) és cellulóz termelésével, előállításával, feldolgozásával vagy forgalombahozatalával foglalkoznak, készleteiket a bizottságnak jelentsék be és felhatalmazhatja a bizottságot, hogy az említett cikkek termelésében és fogyasztásában érdekelt vállalatok üzemét ellenőrizze és evégből üzleti könyveiket és levelezéseiket is megtekinthesse.

A bizottságot ebben a működésében az érdekelt vállalatok kötelesek teljes mértékben támogatni, a szükséges felvilágosításokat megadni és a bizottságnak az ellenőrzésekre vonatkozó rendelkezéseit megtartani.

## 3. §.

A kereskedelemügyi minister a 2. §-ban említett intézkedéseken felül megteheti a fogyasztás papírral való ellátásának biztosítására szükséges azokat az egyéb intézkedéseket is, amelyekre a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvények a ministeriumot felhatalmazzák, így különösen elrendelheti:

hogy a papír, a félanyag (faanyag, rongyanyag) és a cellulóz készletek, vagy azok egy része birtokosaiknál vagy őrzőiknél zár alá vétessenek;

hogy az 1. pontban említett cikkek birtokosai készleteiket vagy azok egy részét a kereskedelemügyi minister által megjelölt hatóságoknak, intézményeknek, cégeknek stb. engedjék át. Az átengedés feltételeit a kereskedelemügyi minister állapítja meg.

## 4. §

A bizottság az érdekelt ministereknek és a cs. és kir. hadügyministernek kiküldötteiből, valamint a kereskedelemügyi minister által az érdekeltség köréből meghívott tagokból áll.

## 5. §

A bizottság ügyrendjét a kereskedelemügyi minister állapítja meg.

## 6. §

A bizottságnak az érdekeltség köréből meghívott tagjai a kereskedelemügyi ministernek fogadalmat tesznek arra nézve, hogy a rájuk bízott ügyekben teljes pártatlansággal és a legnagyobb lelkiismeretességgel fognak eljárni és a bizottság ügyeit, valamint a bizottsággal érintkező ügyfelek üzleti viszonyait feltétlen titoktartással fogják kezelni.

## 7. §

Aki a kereskedelemügyi ministernek a jelen rendelet alapján kibocsátott rendelkezését megszegi vagy kijátssza, úgyszintén, aki a 2. §-on alapuló ellenőrzést megghiúsítja, az amennyiben

cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik – kihágást követ el s hat hónapig terjedhető elzárással és kétezer koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

Azon készlet tekintetében, amelyre nézve a kihágást elkövették, a törvény értelmében elkobzásnak van helye. Az elkobzott készlet értékének egyötöde a feljelentőt, többi része a felmerült költség levonásával a Hadirokkantak Segélyalapját illeti.

E kihágások miatt az eljárás a közigazgatási hatóságoknak, mint rendőri büntető bíróságnak, az államrendőrség működési területén pedig az államrendőrségnek hatáskörébe tartozik.

#### 8. §

Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe. Hatálya Horvát-Szlavonországok területére nem terjed ki.

Budapesten, 1917. évi december hó 31-én.

*Dr. Wekerle Sándor s. k.,  
m. kir. miniszterelnök.*

### **149.442/VI-b/1917. B. M. számú körrendelet. A Lumina újság szállítása a hadifogolytáborokba.<sup>76</sup>**

*(Valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének)*

Tudomásvétel végett közlöm, hogy a cs. és kir. hadügyminister úr megengedte, hogy a Bukarestben megjelenő »Lumina« című újság a hadifoglyoknak megküldessék.

Budapesten, 1918. évi január hó 8-án.

*A miniszter rendeletéből:  
Jekel s. k.,  
ministeri tanácsos*

## **1918. évi V. törvénycikk a lapbiztosíték letételére vagy kiegészítésére az 1915:V. törvénycikkben megszabott határidő meghosszabbításáról**

### 1. §

A sajtóról szóló 1914:XIV. törvénycikk életbelépte idejében, vagyis 1914. évi április hó 12. napján már fennállott politikai tartalmú időszakos lapok tekintetében az idézett tc. 18. §-ának megfelelő lapbiztosíték letételére vagy kiegészítésére az 1915:V. tc. 1. §-ában megszabott három évi határidő az utóbb idézett törvénycikk egyéb rendelkezéseinek fenntartásával két évvel meghosszabbíttatik.

### 2. §

Ez a törvény kihirdetésének napján lép életbe s azt az igazságügyminiszter és a belügyminiszter hajtja végre.

### **Indokolás a lapbiztosíték letételére vagy kiegészítésére az 1915:V. törvénycikkben megszabott határidő meghosszabbításáról szóló . törvényjavaslathoz.<sup>77</sup>**

Az 1848:XVIII. tc. 30. §-a a politikai tartalmú időszakos lapok biztosítékát a naponként megjelenő lapnál 10.000 forintban, a ritkábban megjelenő lapnál pedig 5.000 forintban állapította meg s a biztosítók nyújtását készpénz letételén kívül a fekvő birtokra kettős biztosítékkal betáblázott kötelezvény útján is megengedte. Ezzel szemben az 1914: XIV. törvénycikkbe foglalt új sajtótörvény 18. §-a szerint a hetenként legalább ötször megjelenő lap kiadójának Budapesten és a székesfővárosi államrendőrség hatósága alá tartozó környékén 50.000, a vidéken 20.000 koronát, más esetekben Budapesten és környékén 20.000, a vidéken 10.000 koronát kell és pedig mindenkor készpénzben vagy óvadékképes értékpapírban letenni.

Tekintettel arra, hogy az új sajtótörvény a hírlapbiztosítók összegét különösen a Budapesten és környékén megjelenő lapok tekintetében emelte és a biztosíték adásának módja is lényegesen változott, az új törvény 61. §-a a törvény életbelépése idejében már fennálló lapokra nézve az átmenet megkönnyítésére akként rendelkezett, hogy a kiadóknak a törvény életbeléptétől vagyis 1914. évi április hó 12. napjától számított egy évi határidőt engedett arra, hogy a lapbiztosítékot az új törvényben megszabott magasabb összegre kiegészíthessék és amennyiben korábbi biztosítékuk nem készpénz vagy óvadékképes értékpapírok letételében állott volna, azt ebben az értékben tehessek le.

Mínt hogy az új sajtótörvény követelményeinek teljesítése a megszabott egy éven belül sok kiadóra nézve elháríthatatlan nehézséggel járt, az 1915:V. törvénycikk az említett egy évi határidőt három évre terjesztette ki, amely időtartam folyó évi április hó 12. napjával lejár.

77 KI, 1910. LVI. kötet, 1353. számú iromány.

A törvényhozást a meghosszabbítás tartamának megállapításánál az a remény vezette, hogy ezalatt a háború okozta rendkívüli gazdasági viszonyoknak olyan javulása fog bekövetkezni, amely lehetővé fogja tenni a fennforgó nehézségek elhárítását. Minthogy azonban a háború elhúzódása következtében a gazdasági viszonyoknak ez a remélt javulása ez ideig még nem következett be, az egy ízben már meghosszabbított határidő újabb meghosszabbítása mutatkozik indokoltnak.

Ezt a célt szolgálja a jelen törvényjavaslat, amelynek 1. §-a az 1915:V. törvénycikkben megszabott és az 1917. évi április hó 12. napjával lejáró határidőt két évvel meghosszabbítja.

A 2. § az alkotandó törvény életbelépésének időpontját határozza meg és a végrehajtására hivatott minisztereket jelöli ki.

Budapesten, 1917. évi március hó 16. napján.

*Balogh Jenő s. k.*  
*m. kir. igazságügyminiszter.*

**A Képviselőház igazságügyi bizottságának jelentése  
a lapbiztosíték letételére vagy kiegészítésére az 1915:V. törvénycikkben  
megszabott határidő meghosszabbításáról szóló 1363. számú  
törvényjavaslat tárgyában.<sup>78</sup>**

*Tisztelt Képviselőház!*

A sajtóról szóló 1914:XIV. tc. 18. §-a a hírlapbiztosíték összegét, különösen a Budapest területén és környékén megjelenő lapok tekintetében, jelentékenyen emelte és a biztosíték nyújtásának módját is megváltoztatta. Tekintettel erre, az idézett új sajtótörvény 61. §-a a törvény életbelépte idejében már fennálló lapokra nézve az átmenet megkönnyítésére az új szabályozást azzal enyhítette, hogy a kiadóknak a törvény életbeléptétől, vagyis 1914. évi április hó 12. napjától számított egy évi határidőt engedett arra, hogy a lapbiztosítékot az új törvényben megszabott magasabb összegre kiegészíthessék és amennyiben korábbi biztosítékuk nem készpénz vagy óvadékképes értékpapírok letételében állott volna, azt ebben az értékben tehessék le.

A háború következtében beállott rendkívüli gazdasági viszonyok között azonban a lapbiztosítéknek az új sajtótörvényben szabályozott módon való letétele vagy kiegészítése számos kiadóra nézve oly nagy nehézségekkel járt volna, hogy az egy évi határidőnek meghosszabbítása mutatkozott szükségesnek.

Minthogy a lapbiztosíték letételére vagy kiegészítésére vonatkozó halasztás, amelyet az 1915:V. törvénycikk engedélyezett, a folyó évi április hó 12. napjával lejár, de azok a háborúval kapcsolatos rendkívüli gazdasági viszonyok, amelyek az említett határidő meghosszabbítását az 1915. évben indokoltá tették, ma is fennállanak, az 1363. számú törvényjavaslat a határidőt további két évvel kívánja meghosszabbítani.

<sup>78</sup> KI, 1910. LVI. kötet, 1366. számú iromány.



A bizottság az említett határidőnek ezt a meghosszabbítását méltányosnak és indokoltnak találta és ennél fogva a lapbiztosíték letételére vagy kiegészítésére az 1915:V. törvénycikkben megszabott határidő meghosszabbításáról szóló 1363. számú törvényjavaslatot általánosságban és részleteiben a t. Háznak elfogadásra ajánlja.

Kelt Budapesten, az igazságügyi bizottságnak 1917. évi március hó 30. napján kelt üléséből.

*id. Erdély Sándor s. k.,  
az igazságügyi bizottság elnöke*

*Jakabffy Elemér s. k.,  
az igazságügyi bizottság előadója.*

**Fényes László felszólalása a Képviselőház előtt az  
új minisztérium kormányzati programjának tárgyában és  
Vázsonyi Vilmos igazságügy miniszter erre adott válasza.  
(1918. február 6.)<sup>79</sup>**

**Fényes László:** T. ház! Az a körülmény, hogy a mostani válságos, világtörténelmi időkben a magyar országgyűlés úgyszólván csak kivételes alkalmakkor hivatik egybe, kétszeresen kötelességemmé teszi, hogy felszólaljak.

Ha az előző Wekerle-kormány bemutatkozásakor megállapítani voltam kénytelen, hogy annak a kormánynak összetétele, alakulása: gyakorlati tagadása mindazoknak az elveknek és eszméknek, amiket hirdet, úgy a mostani Wekerle-kormány bemutatkozásakor ezt tenni fokozott kötelességem.

Mielőtt a legutóbb elhangzott programról és a várható kormányzatról szólnék, bátor leszek a múlt kormány működéséről megemlékezni.

[...]

Áttérek most már a kormány működésének egy másik olyan irányára, amely mindennek mondható, csak nem demokratikusnak. A sajtócenzura kérdésével akarok foglalkozni. *(Halljuk! Halljuk!)* Voltam bátor már a múlt alkalommal, amikor egy konkrét esetből kifolyólag interpellációt intéztem a miniszterelnök úrhoz, szóbahozni azt, hogy a sajtócenzurát nemcsak, hogy nem kezelik demokratikus irányban, hanem, mondhatom, ebben a tekintetben most már hétmérföldes csizmával megyünk visszafelé a demokrácia útján. Voltam bátor szóserint idézni az igazságügyminiszter úrnak szavait, aki akkor, első igazságügyministersége első napjainak hevületében, kimondta a nagy szót, hogy gondoskodni fog róla, hogy »a sajtócenzura terén a hadiérdek czimletével való visszaélés megszűnjék.« Nem hivatkozom arra az esetre, amelyet már szóba hoztam, hogy az új demokrata kormány közjogi elv feladásával lehetővé tette, hogy a császári és királyi közös hadügyi kormány Budapesten a m. kir. postával közvetlenül érintkezhessek. Én azt hiszem, alkotmányjogi szempontból is, amit annyiszor méltóztatnak emlegetni, az lett volna a helyes, – ha már egyáltalában szükséges volt, hogy a frontra olyan lapokat ne lehessen küldeni, amelyek itthon olvashatók, amelyeket itthon a cenzura keresztülengedett, – hogy közvetlenül a magyar királyi kormány intézkedett volna, mert az, hogy a császári és

79 KN, 1910. XXXVIII. kötet, 767. ülésnap.

királyi közös hadügyi kormány intézkedjék a budapesti m. kir. postával, szomorú precedens és emlékezzenek rá t. képviselő urak – hiszen nem lesznek mindig hatalmon – hogy lesz még idő, amikor önök ennek a precedensnek szomorú gyümölcseit le fogják szakasztani. Azt hiszem ez előbb lesz érett gyümölcs, mint az a másik, amely most még az ígélet fáján van. *(Derültség.)*

Amióta ez az intézkedés megtörtént, rohanást megyünk visszafelé. A sajtócenzura terén olyan anomáliák történnek, amelyekkel nekem, elsősorban mint képviselőnek, másodsorban, mint a sajtó munkásának, erkölcsi lehetetlenség behatóan és részletesen nem foglalkoznom. Ki kell azonban jelentenem, nehogy szavaim rosszakaratúlag félremagyaráztassanak, hogy ami az én szerény személyemnek a háborúról és a háború után vagy közben történő berendezkedésekről való nézetét illeti, nekem meggyőződésem az, hogy igenis, az államokban a rendet fenn kell tartani. Lehetetlen igazat adnunk Lloyd Georgenak és társainak, akik esztendőök óta hirdetik, hogy csak ki kell tartani és Ausztria-Magyarország felbomlik és akkor keresztülgázolhatnak Németországon és rajtunk. *(Helyeslés jobbfelől.)* Igenis, ezt helytelennek tartom és amennyire szerény erőmtől telt, mindig azon dolgoztam, hogy a rend fentartassék. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a nemzet életét véka alá rejtjük; nem jelenti azt, hogy a népek érthető türelmetlenségével szemben a hatalom gögjét: a gépfegyvereket szegezzük szembe. *(Mozgás és zaj.)* Ez az, ami ellen én feltámadok, de nemcsak a gépfegyverek, hanem a sajtócenzura terén uralkodó állapotok ellen is.

A sajtó épen az a fegyver, amellyel a türelmetlenséget, a szenvedelmeket, a kétségbeesést és elkeseredést meg lehet tisztítani, *(Felkiáltások jobbfelől: Fokozni lehet! Még jobban szítám!)* amellyel a népet fel lehet világosítani, az elkeseredést aczélos erővé lehet fejleszteni, ha azoknak, akik a kormányt, tehát az államot vezetik, megvan a nyílt lelkiismeretük, hogy megtettek mindent, amit meg kellett tenniük. De ha ez nincs meg, ha nem tették meg a szükséges intézkedéseket, ha nem váltották be az ígéretek, akkor értem, hogy kényelmesebb a kormánynak, ha nem enged hangot az igazságnak és ha nem áll oda, hogy megmagyarázza a népnek, miért vagyunk kénytelenek ezeket az állapotokat túrni.

T. ház! Ezeket kellett előrebocsátanom azért, hogy még ha volna is az országgyűlésnek olyan tagja, aki szándékosan félre akar érteni, ne érthessen félre legalább a többi ember, ne érthessen félre, az aki elhiszi nekem, hogy amit mondok, lelkiismeretemből eredően, minden mellétekintet nélkül mondom.

A sajtó terén, amint bátorkodtam jelezni, egy idő óta hétmérföldes csizmával megyünk vissza, aminek okát, egészen becsületesen és őszintén megmondva, nem abban látom, mintha a sajtó nemzetellenes tanokat hírdetne, vagy a rendet akarná felforgatni, hanem abban látom a sajtó elnyomásának okát, hogy a kormánynak egyik tagja lehetetlen helyzetbe került a múltjával szemben. Hiú ember, aki nem bírja el a kritikát, *(Derültség a jobboldalon. Felkiáltások a baloldalon: Ki az? Elnök csenget.)* aki nem alkot, alkotni nem tud, hanem aki mindig politikai intrikákban kereste az érvényesülést. Nagyon jól rá méltóztattak ismerni, nem kell őt megneveznem. *(Derültség a jobboldalon és a középén. Felkiáltások a baloldalon: Hát a választójogi törvényjavaslat?)* Várjuk meg, amíg az törvény lesz.

Várjuk meg, hogy a javaslat törvénnyé válásának nem vet-e gáncsot? *(Zaj és felkiáltások a baloldalon.)*

[...]

Hogy áll az a tétel, hogy a sajtócenzurában a legelkeserítőbb intézkedések nem az ország nyugalma érdekében, hanem a minister ur privát személye érdekében történtek, azt leszek bá-

tor bizonyítani. Az egyik újság leközölte a minister úr június 7-én, vagy 8-án tartott beszédét, melyben a sajtócenzuráról nyilatkozott és melyben megígérte, hogy a sajtócenzurának azt a retrográd irányzatát, amelynél fogva a hadi érdek czimletével minduntalan visszaél, reparálni fogja. És az újság ezt a posthumusszá vált beszédet igazán nem valami erős kommentárral kísértc. Benyújtotta azt a sajtóbizottságnak és a sajtóbizottság – igazán nem tudom konstatálni, hogy felsőbb engedelemmel-e, de ismerve a minister úrnak ebbeli működését, mert hiszen minden ilyen esetben ő intézkedik, azt hiszem, igen – a beszéd közlését nem engedte meg. Engedelmet kérek, hadi érdekből történt-e az, hogy az igazságügyminister úrnak első igazságügyminister korában mondott beszédét ne közölhessék a lapok? Ezzel bizonyítom azt, – miután bizonyítékok után kiabáltak – hogy igen is, a minister úrnak intézkedése a személyes gyűlölködés, a megsértett hiúság, a politikai intrikálások következménye. *(Nagy zaj és felkiáltásod a baloldalon: Maga sem hiszi!)*

Áttérek a sajtóbizottságnak azon intézkedéseire, melyekből látni fogják, hogy messze túllépi hatáskörét és nem abban a demokratikus irányban gyakorolja hatalmát, amelyet a kormány ígért. Itt van néhány bizalmas közlés, melyet a sajtóbizottság a lapokhoz beküldött és amelyeket lesznek bátor felolvasni. *(Olvassa.)* »Bizalmas értesítés! A sajtóbizottság felsőbb meghagyásra újból a legnyomatékosabban felhívja a tisztelt szerkesztőségeket arra a tilalomra, hogy mindennemű sztrájkra vagy egyéb hasonló mozgalomra vagy zavargásra . . . « *(Élénk helyeslés és taps a baloldalon és a középén!)* Hát akkor az iménti intézkedés még sem volt olyan nagyon helyes, mert akkor talán mégis büzlött itt valami abban az előbbi intézkedésben. *(Zaj a baloldalon! Derülség a jobboldalon!)* *(Olvassa .)* » . . vonatkozó közlések, akár nálunk, akár külföldön és pedig az elenséges külföldön történtek is, feltétlenül tilosak, az ily mozgalmakról csak hivatalos közlések hozhatók. *(Élénk felkiáltások a bal- és a jobboldalon: Nagyon helyes!)* Ha Délfranciaországban súlyos zavargások vannak és ott is a békét követelik a népek, ez talán csak még sem olyan tény, amelyet a magyar nemzet elől el kellene zárni? Én azt hiszem, hogy ez a tény épen ellenkezőleg, megerősítené a magyar nemzetet abban a hitében és tudatában, hogy a kormányok belátják a béke eljövele szükségének idejét és hogy a nép kitart addig, amíg mindkét fél kormányai megszólíttatnak a békére. *(Nagy zaj.)* Ez az uraim, igen [...] *(Mozgás a jobboldalon.)*

**Farkas Pál:** Ez a Lloyd George–Troczkij formula!

**Fényes László:** [...] és én azt hiszem, eltalálom a túlsó oldal gondolatát és objektíve alkalmazkodom ezen gondolathoz, midőn azt hiszem, hogy ha ezt a tényt az izgatók félremagyarázva más irányban gyümölcöztetnék, mint az a béke érdekében szükséges: akkor a kormány vezéreinek és elsősorban azoknak, akik állítólag a nép emberei voltak, az a feladatuk, hogy a félrecsavaró izgatókkal szemben odaálljanak a nép közé és megmagyarázzák neki, hogy mi ma a kötelesség és hogy miért és hogyan kell a kormánynak cselekednie.

**Vázsonyi Vilmos igazságügyminister:** Meg is tettem! *(Mozgás és felkiáltások jobbfelől. Zaj. Balfelől: Oda se eresztenek!)*

**Fényes László:** Igenis, azok mindenkit odaeresztenek és mindenkit meghallgatnak, csak nem méltóztattak még megpróbálni.

**Vázsonyi Vilmos igazságügyminister:** Ön szerelte le a sztrájkot, vagy én?

**Fényes László:** Nem ön, hanem a munkásvezérek bölcsesége szerelte le! Ön ennek is csak a politikai gyümölcset akarja élvezni! *(Zaj balfelől.)* Én jól ismerem önt, minister úr!

**Vázsonyi Vilmos igazságügyminister:** Hogyne! Aludt is már nálam. Persze, hogy ismer! *(Nagy derülség. Zaj.)*

**Fényes László:** Nem emlékezem rá, de ha aludtam valamikor, biztosíthatom, t. minister ur, hogy ez után a viselkedése után nem fogok többet ott aludni. (*Derűltség.*) Nagyon kevés igaz demokrataérzésű ember fogja az ön háza küszöbét átlépni és emlékezni fog rá minister úr, lesz egyszer idő, – és ettől fél ön nagyon – amikor bekopogtatnak az ablakán és fogják mondani: jöjjön ki megint a ligetbe, maga csúnya ember. (*Élénk derűltség a jobb- és a baloldalon. Folytonos zaj.*)

Én tudom. (*Zaj.*) Azért, mert világháború van, azért követelem, hogy a sajtót ne fojtsák meg.

Hogy a kormány mennyire megy a sajtó megrendszabályozása terén, erre nézve bátor leszek a sajtóbizottság egy másik közleményét idézni, egyetlen szó kihagyásával. Ezt a szót ki kell hagynom azért, mert magának a közleménynek közzétételét magam sem tartom illőnek, de nem hadiérdek szempontjából, hanem a jóízlés és az emberi magánjog szempontjából, t. i., hogy ki kihez megy nőül, vagy kit jegyez el, ahhoz senkinek semmi köze addig, amíg az illető maga nem közli ezt, ez mindenkinek magánügye. Én egynéhány esztendeje újságíró vagyok, de soha ilyenféle hibájába, elfajulásába a sajtónak, vagy a sajtó egyik másik részének nem estem bele. De mikor ezt előrebocsátom és konstatalom, hogy magam is helytelennek tartom egy olyan hír közlését, amely bármilyen politikai pikantériát szolgáltana is de beleavatkozik az emberek magántermészetű jogaiba, mondom, mikor ezt perhorreszkálom, nem megyek annyira, hogy erre a hadi érdek fogalmát huzzam rá. És konstatalom, hogy ilyenre soha nem vetemedett a volt Tisza-kormány. (*Úgy van! jobbfelől.*) A Tisza-kormány a maga szempontjából a hadiérdeket megbírálván, ahhoz ragaszkodott, de soha a személyi természetű dolgokat nem zárta el a hadi érdek czimén a sajtókritikától, amit a mai kormányról nem állíthatunk, mert épen a személyi vonatkozásokat, amelyek személyek munkájának kritikáját tartalmazzák, azokat cenzurázza meg és dobja ki a sajtóból először. Azért állítottam, hogy hiúsága, beteges hiúsága.

Mindjárt, várjunk. (*Zaj a jobb- és a baloldalon. Halljuk! Halljuk! balfelől.*) Azért állítottam, hogy beteges hiúsága, vagy beteges gögje vezeti. (*Zaj a baloldalon.*) Az említett közlemény így szól (*olvassa:*) »Felhívjuk a mélyen tisztelt szerkesztőségek figyelmét arra, hogy egy vidéki lapnak azt a hírért, hogy X. Y. egy hercegnővel házasságot kötne, átvenni nem szabad.« Engedelmet kérek, talán erre mégsem alkalmazható az a demokratikus ígélet, hogy gondoskodni fogunk arról, hogy a hadiérdek czimletével való mindenféle visszaélés a sajtócenzura terén megszűnjék. Ugyebár ezt nem lehet mondani? És mégis, tekintet nélkül mindenféle ígéletre, ezt is betiltották, mint ahogy végiggázolnak mindenféle közleményen, amely akár a minister úr egyéni hiúságába, akár valamely más személyi érdekébe ütközik. (*Ellenmondás a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Érdeke lehet talán barátságot kötni azzal az illetővel, akiről a hír szól. A főhercegi udvar felé úgyis nagyon gravitál. (*Derűltség és zaj.*)

Megtiltotta a bizalmas közlés azt, hogy a lapok közöljék, hogy a román nép, tehát elleneséges hatalom, a román királyt detronizálta. Nem tudom mi ebben a hadi érdek? Mi szükség van erre? (*Felkiáltások a baloldalon: Nem igaz!*) Akkor az a módja a dolognak, hogy közlik, hogy az a hír valótlan. (*Ellenmondás és zaj.*)

Konstatalom, hogy amíg önök nem voltak hatalmon, állandóan a sajtószabadság mellett küzdöttek. (*Felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon: Ez nem sajtószabadság!*) És azt vetették szemére a Tisza-kormánynak, hogy a sajtószabadságot elnyomja, pedig konstatalom és minden szakember véleménye nekem ad igazat, hogy tiszszerte liberálisabban kezelte a sajtót a Tisza-kormány, mint önök Wekerle miniszterelnök kormányzása és Vázsonyi miniszter vezérlete alatt.

Fontos események történnek a világban, amelyekkel lehet izgatni, lehet megnyugtatni, meg tudom érteni akár az izgató, akár az ellenkező hatást, de magát a tényt nem lehet véka alá rejteni, a demokratikus irányzat nem állhat azon az állásponton, hogy a napsugarat, a felvilágosítást el lehet zárni egy nemzet elől és véka alá lehet rejteni az eseményeket. Tudjuk azt, hogy súlyos sztrájkok, nagyszabású munkásmozgalmak voltak Németországban, Berlinben 300,000 ember sztrájkol most is.

**Vázsonyi Vilmos igazságügyminister:** Már nem sztrájkol, legyen szíves tudomásul venni.

**Fényes László:** Bécsben is! És mindezekről írni nem szabad. (*Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Engedelmet kérek, magát azt a tényt, hogy mi történik a világon épen demokratikus elvi szempontból semmiféle nép előtt eltitkolni nem lehet. Azt hiszem mindig megboszulja magát ez, mert kerülőúton egészen máskép, sokkal sötétebben állnak elő az események és ez sokkal veszedelmesebb. Józan és demokratikus kormány nem fordul azokhoz az eszközökhöz, amelyek miatt már annyi autokratikus kormány bukott meg.

**Matta Árpád:** Dehogyan nem! Troczkij mit csinál?

**Fényes László:** Hogy mennyire nem demokratikus irányban kezeli a magyar kormány a cenzurát, arra azt hiszem, eléggé jellemző bizonyíték az is, hogy Ausztriában ezekről a mozgalmakról szabad írni és eltiltják Magyarországon ezeknek az osztrák lapoknak bejövetelét. (*Helyeslés a baloldalon.*) Tény tehát, hogy a feudális Ausztriában a sajtó több szabadságot élvez, mint a liberális Magyarországon. Ha ezt helyeselni tudják, akkor ez csak az önök gondolkodását jellemzi, hogy mikor a hatalmat kezükben tartják, akkor önöknek minden helyes, ami történik és csak olyankor lármáznak a sajtószabadság mellett, mikor olcsón lehet lármázni. (*Zaj.*)

Azt hiszem, eddig, évtizedeken át mindig arról volt szó, hogy a sajtószabadság terén nem megyünk el Ausztriához tanulni. Most elmehetünk Ausztriához tanulni. Úgy áll a helyzet, hogy a Neue Freie Presse két kiadást csinál, egyiket a korlátozott sajtószabadsággal élő Ausztria számára, a másikat a letört sajtószabadság országa, Magyarország számára. Külön kiadást csinál a Presse, melyben a magyar kormány által eltiltott, az osztrák kormány, a hadvezetőség által megengedett közlemények nincsenek benne. Ezek pedig nem itteni nemzeti vagy nemzetiségi ügyek, hanem világesemények, melyeket Ausztriában közöltek, pedig ott sincs rosszabb állapot, mint itt. (*Zaj a baloldalon.*)

[...]

Talán mégis szabad azt állítanom: mégsem helyes, hogy a bécsi lapokat, melyeket az osztrák-magyar monarchia hadvezetősége sem talál a hadiérdekre veszedelmesnek, Magyarországra be ne hozhassák.

Mikor ilyen súlyos bűnököt követnek el a sajtószabadság ellen és a nép jogai ellen, nekem, akárhogy lármáznak itt, meg kell mondanom, hogy a néptől azt a jogát elvenni, hogy az eseményeket a maguk száraz egészében ismerje, elvenni senkinek másnak nem jutott eszébe, csak hatalmi gögben megtévelyodott Cézároknak. (*Derültség a jobboldalon. Zaj balfelől.*) És Vázsonyi Vilmosnak.

T. ház! A sajtóban minden szót elfojtva, azt állítják, hogy a rendet akarják fentartani, mert vannak, akik itt Lenint és Trockijt játszanak. (*Igaz! Úgy van! balfelől.*) Lehet, hogy vannak itt is, akik Lenint és Trockijt akarnak játszani felelőtlenül. Én ezzel szemben már kifejtettem a

nézőpontomat s majd leszek bátor egy esetet előadni, hogy mit gondolok erről. De ha vannak is, vagy lehetnek is itt Leninek és Trockijok, a minister urnak nem áll jól Mazzarin bíboros ruhája, hogy titkos tanácsokat adjon. (*Zaj.*)

Én emlékszem egy órára, nem is olyan régen volt, amikor egy szép forró nyári nap estéjén (*Derűtség. Felkiáltások balfelől: No! No! Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) a minister ur a királyt akarta elfogadni. (*Nagy derűtség balfelől. Zaj. Mozgás. Halljak! Halljuk!*)

Mikor a Tisza-kabinet megbukott és arról volt szó, hogy a választójogot kívánó nép kívánságát a Budára érkező király előtt tolmácsolja a főváros, Bárczy polgármester jelentkezett, (*Zaj. Halljuk! Halljuk!*) hogy küldöttséget óhajt vezetni Budára Ő felsége elé; visszajött a kabinet-irodától az értesítés, – nem tudom, táviratban, vagy személyesen vették-e át – hogy a király nem fogadja a küldöttséget. T. i. tévedés volt, mert azt hitte a kabinetiroda, hogy hódoló küldöttséget akarnak a király elé vezetni és nem tudta, hogy a választójog ügyében kívánja a polgármester a nép küldöttségét odavezetni.

Akkor Vázsonyi minister ur – azért hozom fel, mert több ember előtt mondta, tehát nem tagadhatja le – (*Zaj balfelől.*) azt mondta: igen, akkor fel fogunk menni kétszázezren és majd azt szeretném látni, hogy akkor ne fogadjon. Akkor holnap talán fogoly lesz a király! (*Derűtség és mozgás. Folytonos nagy zaj.*) Ezt nem lehet letagadni, ezt csak azért mondom [...] (*Folytonos nagy zaj. A szónok szavai a nagy zajban nem hallhatók.*)

Nem bizonyítja-e ez azt, hogy ez az ur nem azért fojtja meg a sajtószabadságot mert rendet akar, hanem mert így akar továbbmenni, érvényesülni? Másnap, mikor a Városháza udvarán (*Nagy zaj. Halljuk! Halljuk!*) a népgyűlésen ott voltunk, vajjon nem mondta-e a minister úr: engem nem kérdeztek, én nem adok titkos tanácsot a királynak, én nyílt tanácsot adok! (*Nagy zaj.*)

Hát amikor volt idő, nem is olyan régen, hogy a minister úr a nép szabad szelleme szárnyán akarta felküldeni a nép üzenetét a Várba, most el akarja fojtani mindazt a megnyilatkozást, amely most is a népnek a szava. Én azt kérdezem minister úr: mi történt azóta? Befagyott a télen minden? A nép lett rosszabb, vagy ön lett minister? (*Derűtség jobbfelől. Zaj balfelől.*) Én azt hiszem, minister úr, hogy ön ma másképp beszélne és itt dörögne a sajtószabadság kisebb korlátozása ellen is, ha ön nem ülne ott a piros bársonyszékben és önnek nem lennének egyéb politikai és hatalmi céljai. (*Folytonos zaj balfelől.*)

Hogy milyen hazafias gondolkozása a cenzura, arra nézve vagyok bátor még egy bizonyítékot előterjeszteni. A Virradat című nemrégiben megindult újság cikket irt ez alatt a cím alatt: »Tilos a 48-iki plakát is. Haynau proklamációjának kifüggesztése bűncselekmény.« Nem akarom felolvasni a cikket, itt van a kezemben; rajta van a bélyeg, a cenzura nem engedte meg a megjelenését. A cikk arról szólt, hogy van itt Budapesten egy Kun Dénes nevű antikvárius, akinél tudvalevőleg 48-as iratok, nyomtatványokat is árulnak. A kirakattalban ki volt függesztve hetek óta a Zichy Ödön agyonlövéséről szóló proklamáció, továbbá Haynauinak egy felhívása arról, hogy a lakosság tartsa hazafias kötelességének összeszedni és beszoigáltatni az ágyugolyóbisokat a császári kincstárnak; nagy ágyugolyóbisért fizetnek 6 garast, kis ágyugolyóbisért 3 garast. Erre egyik nap megjelent egy katonai rendőr az üzletben és azt mondta, hogy a tábornok úr – nem mondta meg, hogy melyik – nagyon megharagudott ezekért a plakátokért és elrendelte, hogy azonnal vegyék el tőle a Zichy Ödön-féle plakátot és ha még egyszer ilyet kiakaszt, akkor be fogják csukni a boltját. Az antikvárius ebbe belenyugodott. Másnap újból megjelent egy katonai rendőr – most már hadnagy – és elszedte a másik plakátot is és újból figyelmeztette az antikváriust, hogy ha még egyszer ki

mer tenni ilyen plakátot, akkor a boltját becsukják, őt pedig hadimunkára küldik. Ezt írta meg a Virradat című újság.

Most nem beszélek arról, hogy szabad-e az állami rend vagy a hadiérdek címén a katonai rendőrségnek kereskedőpolgárok üzletébe behatolni és önhatalmúlag meghatározni, hogy mit lehet árulni és mit nem. Megjegyzem, hogy a cikkben egyáltalán nem foglaltatik semmiféle lázítás. Felolvasom: *(Olvasza.)* »Ime, egy csinos kis eset a mai cenzurisztikus világból. Nem akarjuk külön megdícsérni azt a buzgó tábornokot, aki ilyen hősiesen védi meg a város nyugalma idehaza és Haynau plakátjai ellen, azoktól az ágyúgolyóktól, amelyeket magyar tüzérek lőttek ki 70 évvel ezelőtt és amelyekből annak idején összeomlott Budavára. Csak egész egyszerűen azt kérdezzük, a jelenlegi kormány ilyen ügyekre is kiterjesztette Budapesten a katonai rendőrség hatalmát, vagy a katonai rendőrség önkényesen járt-e el.« Azt hiszem, ez elég objektív és méltányos kritika. Most azonban csak arról van szó, hogy hadiérdekből a sajtócenzúra ezt a cikket törölte és nem engedte meg a megjelenését. *(Helyeslés a balközépen. Mozgás a ház minden oldalán.)* Szerencse, hogy önök negyvennyolc-hatvanhetesek lettek, mert mint függetlenségi párt, nem hiszem, hogy helyeselni merték volna azt, hogy ilyesmit ne lehessen szóvá tenni az újságban. Ez a helyeslésük mutatja, mennyire voltak önök 48-asok. *(Zaj.)*

A király már régen kinyilatkoztatta, hogy ami 48-ban történt, az a történelem. Méltóztatnak látni, hogy itt történelmi okmányokat tettek ki a kirakatba és nem alkalomszerűen, valami fondorlatos okból, nem is egy újság kirakatában, hanem egy antikváriusnál, ahol heteken, hónapokon át ki volt függesztve. *(Felkiáltások balfelől: Butaság volt!)* Most már butaságnak deklarálják az urak. Konstatálom, hogy ilyen butaságot a cenzúra nagyon sokat követ el.

Ha már ennél a témánál tartok, kénytelen vagyok megemlékezni azokról a jelenségekről, melyektől a magyar társadalom nincsen ma megkímélve. Felemlítem a Galilei-kör esetét. Újból hangsúlyozom, amit először mondtam és legyen szabad szerénytelenség nélkül kijelenteni, hogy, amit később előadni fogok, azt a Galilei-kör vezetőinek is a szeme közé mondtam. Konstatálom, hogy a Galilei-kör vezetősége tudtommal ártatlannak találtatott, A kör ellen vizsgálat indult meg olyan cselekmények miatt, amelyeket valóban egyetlen állam sem tűrte meg. Röpiratokat osztogattak szét a kaszárnyákban, hogy a katonák tegyék le a fegyvert. *(Zaj és közbeszólások a baloldalon.)* Ne méltóztassék rosszakarattal félreérteni engem. Én azt mondtam, hogy ezt valóban egyetlen állam sem tűrné el. *(Felkiáltások balról: Elmondani nem szabad ilyent!)*

**Hódy Gyula:** A házban nem szabad ilyet elmondani.

**Fényes László:** Azt hiszik, hogy a külföld ezen a réven fog tudomást szerezni a dologról? Tegyük le erről a dajkameséről. Ezeket a külföld már régen tudja. *(Zaj.)* Én úgy látom, hogy a néprétegek türelmetlensége talán megérthető, a nép annyit szenvedett, annyira vágyik a béke után, hogy a béke után való türelmetlenségében egyes fegyelmetlen ideges lelkek ekszczezusokra ragadtatják magukat.

A képviselő ur még nem tudja, hogy mit akarok mondani. Miért állítja, hogy pártolom? Ez az ön elfogult gondolkodása, még nem tudja, hogy mit akarok mondani s már itél.

**Elnök:** Kérem képviselő úr, azt hiszem, talán még sem engedhető meg, hogy a képviselő ur a magyar parlamentben a magyar népet úgy tüntesse fel, mintha az a minden áron való békére törekednék. *(Élénk helyeslés. Közbeszólások a szélsőbaloldalon.)* Kérem a képviselő urakat, szíveskedjenek a megjegyzésektől tartózkodni. *(Nagy zaj.)*

**Fényes László:** Mondom, kiderült a vizsgálat során, hogy a Galilei-körnek magának nincs része a dologban igenis egyes bűnösöket letartóztattak, mert elkövettek meggondolatlan, ve-

szedelmes cselekedeteket, amelyeket – újból hangsúlyozom – túrni nem szabad. De nekem alkalmam volt a letartóztatás előtt az egyik ilyen veszedelmes cselekedetet elkövető egyénnel beszélni. (*Nagy zaj és közbe szólások a bal- és a szélsőbaloldalon.*) Kérem, én szóba állok mindeenkivel, mert én minden véleményt meg szoktam hallgatni. Én minden tényállást minden oldalról megvilágítva szeretek látni.

Tisztelt ház! Egy fiatal leány [...] (*Derültség és felkiáltások a baloldalon: Megint a liget?*) A ligetbe önök nem mernek kijönni többet. (*Derültség jobb felől.*)

Tisztelt ház! Konstatálom és ez fontos, mert igazat ad nekem abban, hogy a néplélek idegességét, a nép szenvedélyét és türelmetlenségét nemcsak hatalmi göggel lehet elfojtani. Sőt azzal nem lehet.

Ez a fiatal leány, meglehetősen jó módú szülők gyermeke, elment a kaszárnyákba, röpiratokat osztott szét és ezt, úgy tudom, a vizsgálat során be is vallotta. (*Nagy zaj a ház minden oldalán. Felkiáltások jobbfelől: Szelíd gyermek!*) És amikor azt kérdeztem tőle [...] (*Nagy zaj.*)

**Ugron Gábor:** Még folyik a vizsgálat! Ez nem járja!

**Vertán Endre:** Magyar képviselő ilyenre még nem volt képes!

**Fényes László:** Nekem önhöz semmi közöm nincs! Azt nem öntől kérdezem meg. (*Nagy zaj a ház minden oldalán.*) Akkor pirultak, mikor ön köztük volt. (*Folytonos zaj és felkiáltások balfelől: Hazaárulás!*)

[...]

Tisztelt ház! Mikor azt mondtam ennek a fiatal leánynak: Nézze, a jóhiszeműségére appellálok. Ön a békét akarja. Hát nem látja-e, hogy tetteivel Lloyd Georgenak adott igazat? Az angolokat akarja arra izgatni, hogy igenis csak tartsanak ki a háború mellett, mert itt már minden felborult. Akkor azt mondta ez a leány: Elismerem, igaz van az urnak; belátom, hogy tévesen jártam el, viselni fogom ennek következményeit és nem fogok kegyelemre számítani, de az urak nem értik meg azt a lelki állapotot, amelyben mi voltunk. És ennek során, – a vizsgálatra való tekintettel nem mondok el semmit, csak azt, amit igenis elmondhatok, mert hiszen a vizsgálatra, vagy a ténykérdésre semmi befolyással nincs – ennek során azt mondta: »Uram, aznap reggel, amikor aztán este megkezdtém működésemet, (*Zaja baloldalon.*) még nem tudtam, hogy el fogom mindezeket követni, azonban a villamoson találkoztam egy paraszt asszonnal; (*Zaj és felkiáltások a baloldalon: A Közutin?*) egy kis csirke volt a tenyerében, szóba ereszkedtem – úgy mond – vele (*Derültség a baloldalon.*). Igen egy piczi kis pelyhes csirkét vitt a tenyerében, (*Zaj a baloldalon. Elnök csenget. Halljuk! Halljuk!*) és kérdeztem az asszonytól, hogy mit csinál azzal a csöpp kis csirkével.

Azt mondta erre, hogy »most már vége lesz a háborúnak és mire a férjem hazajön a frontról, akkorra ez a csirke már nagy lesz«. És aznap történt, hogy a sajtó-cenzura mindazon cikkek közlését nem engedélyezte, amelyek Hoffmann tábornok nyilatkozatáról szóltak. És akkor – így szólt a leány – egyrészt a nép ezen utolsó kis naiv hitének megnyilatkozása, másrészt az a nagy felzúdulás, amelylyel a parlamentben Hoffmann tábornok beszédjéről szóló egyetlen kritikai hangot fogadták, ez a két tény: a népnek naiv hite és a parlament büszke magatartása lángbaborított és azt mondtam, hogy ha az erősek nem tudnak békét hozni, nem tudnak békét csinálni, most a gyengéken a sor. így mentem el a kaszárnyába« adta okát a leány a tettének. Én most itt nem a dolog érdemi része felett vitatkozom, csak azt akartam illusztrálni, hogy a néphez nemcsak gépfegyverekkel, nemcsak szigorú parancsokkal, hanem felvilágosításokkal, kapacitációval is lehet szólni. (*Zaj és derültség a baloldalon.*)



[...]

Én tehát azt kérem és azt vártam volna el a demokratikus kormánytól, hogy akkor, amikor itt tagadhatatlanul izgatott szenvedélyek jönnek az állami renddel összeütközésbe, akkor demokratikus irányban, felvilágosításokkal és demokratikus cselekedetekkel győzze meg a népet arról, amiben a nép kételkedik, hogy mi itt igenis a békét akarjuk, de az csak úgy lehetséges, ha rend lesz az országban, mert különben ellenségeink nem kötnek velünk békét és diadalmaskodnak felettünk. Én azt hiszem, hogy csak a módozatokban van különbség, ahogyan az urak a demokratikus kormányzást gyakorolják és ahogyan nézetem szerint kellene gyakorolni. A kormánynak éppen azon tagjától, aki mindig a nép előtt beszélt, akinek a száján a sajtószabadság mindig olyan szentség volt, melyhez sohasem lehetett hozzányúlni: a demokratikakormány ily demokrata tagjától méltán elvárhatta volna a nemzet azt, hogy ígéretét be is váltsa. De nem váltotta be. Hogy várhassuk most már a többi ígéretnek beváltását, amikor ebben az alapvetőkérdésben, amely annyira hozzánőtt Vázsonyi miniszter úr demokratikavezérlő egyéniségéhez ennyire csálódtunk? (*Felkiáltások balfélől: Háború van!*)

A háború alatt szónokolt ezekről a tömegek előtt és szaktársaim, újságíró-társaim nagyon jól tudják mindnyájan, hogyan tanította őket, hogy hogyan kell a cenzúra-rendeletet kijátszani. (*Derűltség.*) Mi, akik nem igyekeztünk erre soha, akik igenis nyílt, egyenes úton akartuk a sajtószabadság biztosítását, de nem akartuk a rendeleteket kijátszani, ettől az urtól, ettől a minisztertől nem fogadjuk el a sajtószabadságra vonatkozó rendeleteket; (*Mozgás.*) a kényszernek engedünk, de a lelkiünket nem tudja megnyugtatni, pártkülönbség nélkül, egyetlen újságíró lelkét sem, pedig azt hiszem, hogy egy szakkérdésben a szakemberek véleménye fontos. Méltóztassék sorban kérdezni, ott, ahol tetszik: minden újságíró, bármely párthoz tartozzék is egyébként és bármily gondolkozású legyen is a politikában, meg fogja önöknek mondani, hogy igen a sajtószabadság ily elárulását éppen attól az embertől nem várták, aki egész életét a sajtószabadság érdekében kiabálta el; (*Derűltség.*) aki egész életében a sajtó vállán emelkedett és azt használta fel. Hiába mosolyog a miniszter úr, nagyon jól tudja: éppen ez fáj neki, hogy nekem igazam van. (*Mozgás és ellenmondások a bal- és szélsőbaloldalon. Felkiáltások: Szükséges feladatokról van szó! De háború van!*) Ezt nem így mondták előbb, de a háborús érdeket nem érinti az, hogy Vázsonyi miniszter úrról mit írnak, hogy vajjon jót alkotott-e vagy rosszat, jó miniszter-e vagy nem. (*Mozgás.*) Ezt nem írhatják meg; letiltja a cenzúra. Bebizonyítottam, hogy a beszédét nem engedték közölni.

Így vagyunk a kormányzás minden terén. Vagy a teljes demokráciaellenes kormányzatot látjuk az ellenkezője helyett, vagy pedig a nemtörődömséget, a közönyt és az energiátlanságot éppen ott, ahol energiának kellene lennie.

[...]

Vázsonyi Vilmos igazságügyminiszter: Tisztelt képviselőház! (*Halljuk! Halljuk!*) A képviselő úr személyes támadásoktól hemzseggő beszéde engem nem ér meglepetésszerűen. Hiszen miként a puszták oroszlanja, ha végigszáguld a pusztán, előtte megjelennek sakálok, struczmadarak, szelíd gazellák, akkép már előre jeleztetett, hogy ma egy nagy produkció lesz: a t. képviselő úr be fogja mutatni azt, hogy az eddigi szerény skalpok után, mint győztes, egy nagyobb skalppal fog hazatérni, – mert ő szenvedélyes gyűjtő, skalpoknak gyűjtője (*Derűltség.*)

[...]

A képviselő úr először is úgy tüntetett fel engem, mint aki sajtórendeletemben olyan ígéreteket tettem, amelyeket nem váltottam be, vagy amelyeket most – nem tudom: hánynapos – igazságügyministerségem alatt megtagadtam. Beszédének egy sajtószerúsége az, hogy az általa idézett cenzurális részletek nagyrészt nem is az én igazságügyministerségem korába esnek. De kijelentem, hogy én ezzel nem akarom magamat mentegezni, mert mint a kormány tagja, a kormány minden tagjának tényeiért vállalom a szolidáris felelősséget, (*Helyeslés.*) csak jellemzésül akartam ezt felhozni.

A képviselő úr, úgy látszik, nem ismeri azt a rendeletet, amelyet én kiadtam, amely itt van eredetiben és mindenkinek rendelkezésére áll. Ez a rendelet két részből áll. Az egyik része arról szól, hogy milyen cikkek bemutatása kívánatos, a másik pedig arról, hogy melyek a tilos közlemények, amelyek megjelenését meg kell akadályozni. Ezt akkor adtam ki, amikor igazságügyminister voltam, 1917. július hó 8-án. A rendeletet azért adtam ki, mert az volt a fő panasz, hogy nincs egyenlő elbánás, nem tudják, hogy a cenzúra tulajdonképpen mire vonatkozik: nem a cenzúra ellen tettek kifogást, hanem az ellen, hogy a cenzurát a lapokkal szemben nem egyformán kezelik, azután: hogy nem tudják, milyen cikkeket kell, milyeneket nem kell bemutatni és hogy melyek a tilos közlemények, amelyek megjelenése egyáltalán mellőzendő.

E rendeletnek, t. ház, 19. pontjába a következőt foglaltam: Tilos közlemények, amelyek megjelenése megakadályozandó: Ausztria és Magyarország, valamint a szövetséges államok lakosságában esetleg előfordult oly mozgalmak, tüntetések és beszédek leírása, vagy közlése, amelyek a háború azonnali és feltétlen megszüntetését követelik. A háború továbbfolytatása ellen izgató hangon irt cikkek.

A 21. pont: A hadsereg kötelékébe tartozó egyéneknek bármely irányú mozgalomban való részvételére vonatkozó hírek. A hadviselés érdekével kapcsolatos üzemekben beállott munkamegszüntetésekről vagy ezekre irányuló mozgalmakról szólnak.

A 24. pont: A közellátást tárgyoló oly közlemények, amelyek hangjuknál fogva, vagy tartalmuknál fogva alkalmasak lehetnek arra, hogy osztály elleni gyűlöletet keltsenek, vagy a külföldön oly feltevéseket idézzenek elő, mintha az országban inség volna, vagy az ország lakossága oly nagyarányú nélkülözéseket szenvedne, hogy ezáltal a harcztéri készség vagy a háború továbbvitelében való kitartás csökken.

A 25. pont a büntetendő cselekmények elkövetését tilalmazza.

Ezeket jelöltem ki július 8-án mint tilos közleményeket. Egyúttal megvontam a határt a másik rendeletben, hogy mily közlemények azok, amelyeknek bemutatása kívánatos.

Méltóztassék a két tárgyat megkülönböztetni. Itt abszolút tilalmakról van szó az egyik rendeletben; a másik relatív módon, azaz esetről-esetre tilalmaz, hogy egy bizonyos tárgykörben megjelenhetik-e egy cikk, igen vagy nem, beleütközik-e a hadviselés érdekébe, igen, vagy nem. Az a közkeletű szólam tehát, hogy én azt ígértem, hogy a háború alatt egyáltalán nem lesz cenzúra, szóval: hogy a cenzúra eltörlését ígértem, ebben a rendeletben nyeri czáfolatát, amely megjelent, ez a szólam tehát a tényekkel homlokegyenest ellenkezik. Nemcsak nem ígértem, hogy nem lesz cenzúra, hanem annak ellenkezője foglaltatik ebben a rendeletben.

Már most a t. képviselő úr egy merész ugrással a béke viszonyait és a háború viszonyait egymással parifikálva, merészen hidat épít és a sajtószabadság kérdésében a normális viszonyokra s a békére vonatkozó álláspontomat kegyeskedik áttenni, transzponálni a háborúba és ma, midőn a háborús viszonyok nem javultak, hanem rosszabbodtak, amidőn a háborúnak negyedik esztendejében vagyunk és nemcsak külső ellenséggel kell mérköznünk, hanem két-ségtelen jeleivel annak, hogy a bolsevikizmus mindenütt belső forrongást kíván támasztani,

(*Igaz! Úgy van!*) ma követeli tőlem, hogy én azokat az elveket érvényesítsem a sajtószabadságra vonatkozólag, amelyeket békében hirdettem.

Azokat az elveket, miket a háború alatt hirdettem, a rendeletbe foglaltam. És a rendeletet számtalan, ezer meg ezer esetben szegték meg megtorlatlaul.

**Fényes László:** És ön hányszor szegte meg? (*Nagy zaj. Elnök csenget.*)

**Vázsonyi Vilmos igazságügyminister:** Egyáltalán nem fogok ebbe a feleselő válaszolgatásba belemenni és nem engedem gondolatmenetemet megzavartatni. (*Mozgás.*)

T. ház! Akár tetszik a képviselő urnak, akár nem, igenis, a kormány programjába is fel van véve az, amit hirdettem a múltban, hogy a normális viszonyok helyreálltával mindazokat a sérelmeket, amelyeket a sajtó felpanaszolt, orvosolni kívánjuk. És akár tetszik a képviselő urnak, akár nem, igenis, első rendelkezésem az volt, midőn a törvényelőkészítőosztály mélyen tisztelt elnökével találkoztam, hogy felkértem őt: legyen szives megindítani az erre vonatkozó munkálatokat, hogy azon esetre, ha békében leszünk és normális viszonyok lesznek, akár mi magunk beválthassuk ezt az ígéretet, akár pedig egy más kormány kész anyagot találjon. (*Helyeslés.*)

Hogy azonban a háborúban és a bolsevikizmus fenyegető rémei mellett a cenzuráról le-hessen mondani, – amiről különben sem mondtam le soha, mert hiszen rendeletem ennek épen az ellenkezőjét mondja, – és hogy a sajtószabadság azon fordulna meg, hogy rendkívüli viszonyok és rendkívüli körülmények között, midőn a *salus rei publicae* a legfőbb elv, miként kezeltetik a sajtó ügye, – erre vonatkozólag klasszikusabbat nem tudok felhozni, t. ház, mint az 1848–49-iki időket, amidőn az 1848-iki sajtótörvény keletkezése után igen rövid idővel az ország akkori állapotait mérlegelve, mérlegelve a nemzeti ellenállás nagy érdekeit és a nemzet szorongatott helyzetét, azok voltak kénytelenek a legszigorúbb cenzurarendeletet kiadni, akik az 1848-iki sajtótörvényt megalkották. (*Igaz! Úgy van! jobbfelől. Felkiáltások: Ez állt a Tisza-kormány idején is!*)

Ha állt, senki magát a cenzura intézményét a Tisza-kormány idején sem támadta meg. (*Felkiáltások jobbfelől: Ohó! Ohó! Dehogy nem!*) És nem volt és nem lehet senki, (*Zaj. Halljuk! Halljuk!*) aki magának az intézménynek egy háborúban lévő országban való szükségességét kétségbe merné vonni. (*Igaz! Úgy van! jobbfelől.*)

Igenis, a cenzura kezelése ellen fordultak elő panaszok, de nem az intézmény ellen. (*Felkiáltások jobbfelől: Most is erről van szó!*) Igen, t. ház, de én azt hiszem, a mindenkori kormány az, amely az ország belső viszonyait ismeri s amely felelőssége tudatában kénytelen mérlegelni a helyzetet. (*Úgy van! jobbfelől.*) És én objektíve állíthatom, hogy mi rendezettebb viszonyokat vettünk át, (*Igaz! Úgy van! Helyeslés a jobboldalon.*) – ezt egész objektíve meg kell állapítanom – mint amilyen viszonyokban él jelenleg Magyarország. (*Mozgás.*) Ma nagyobb a veszedelem a bolsevikizmus következtében, ezen kívülről jövő áramlatok következtében, mint volt a Tisza-kormány idejében. (*Igaz! Úgy van! Helyeslés jobb- és balfelől.*)

Kérem, az orosz forradalmat nem én csináltam. (*Zaj. Halljuk! Halljuk!*)

Amint bátor voltam kijelenteni, – itt van a kezemben a Közlöny – már 1849-ben a Közlönynek 143. számában, június 28-ikán, a következő rendelet található (*olvassa:*) »Budapest, június 17. 1849. Kossuth Lajos kormányzó, Szemere Bertalan belügyminister. A hírlap s bármily nyomtatvány Budapesten csak a rendőri központi osztály átolvasása és engedélye után (*Halljuk! Halljuk! balfelől.*) fog kihordattathatni. Egyéb helyeken megjelenő pedig a helybeli hatóság elnökének engedélye után oszttathatik ki. A hatósági elnökök pedig kötelesekké tétetnek semmi oly nyomtatvány kiosztását meg nem engedni, mely a hazának hadviselési tekintetben ártalmára lehet.«

Ezt a rendeletet követte ugyancsak a Közlöny tanúsága szerint az a rendelet, mely a cenzurát nem azon módon, amint az itt jelenleg gyakoroltatik, hogy csak bizonyos cikkeket kell bemutatni, hanem egyszerűen a teljes előzetes cenzura formájában rendelte el, amely szerint egyetlen egy lap sem jelenhetik meg átnézés előtt. Ezt követte egy másik rendelkezés, amely már nemcsak a cenzura eszközével él, hanem él a lapbetiltás eszközével is. Ez a közismert dolog a Közlönynek 149. számában foglaltatik.

Nagyon ajánlom a képviselő urnak figyelmébe, aki velem szemben az »áruló« jelzőt használta azért, mert a cenzurát alkalmazom a háború alatt, hogy miért alkalmazták a cenzurát az ország súlyos és nehéz viszonyai között 1849-ben. Így kezdődik ez a rendelet: *(Olvas-sa.)* »Kossuth Lajos kormányzó, Szemere Bertalan, a ministertanács elnöke, Vukovics Sebő igazságügyminister. Tekintetbe véve, hogy a jelen terhes viszonyokban a hon megmentésének semmi sem ártalmasabb, mint a belviszálynak felkeltése, mint a kormány rendeleteinek gúnyolása, azok elleni izgatás, a kormányzó bizodalom megölrő rágalmazása, annak oly aljas vádakkal gyanúsítása, mely a nemzetben minden védelmi törekvések előlésére czéloz; *(Élénk helyeslés a jobboldalon.)* és tekintetbe véve, hogy a kormánynak nincs szentebb kötelessége, mint az ily bűnös merényleteket a törvény egész súlyával megtorlani: mindezek alapján a Pesten megjelenő »Márczius 15« című lap további kiadása ezennel eltiltatik.«

Következik a postscriptum, hogy: »annak felelős szerkesztője ellen pedig a törvény előli elvonhatás megakadályozása iránt szükséges intézkedések is megtétetvén, « *(Mozgás és zaj balfelől.)* ami közönséges nyelven azt jelenti, hogy a felelős szerkesztő Szegedre szállított *(Derűtség. Zaj a baloldalon.)*

Azt hiszem, azok részére, akik a magyar történelmet ismerik, felesleges dolgot műveltem. De minthogy két irányban is találkoztam az igazság elhomályosításával, egyfelől abban az irányban, hogy azt a rendeletet, amelyet kiadtam, úgy tüntették fel, mintha én a cenzurát töröltem volna el, másfelől pedig a valóság elhomályosításával abban az irányban, minthogyha a normális viszonyok sajtószabadsága valaha parifikálható volna a háború sajtójogával, kénytelen voltam ezt a korrekciót megtenni. *(Helyeslés.)*

A t. képviselő ur úgy tünteti fel a dolgot, mint ha itt a magyar sajtó súlyos békók alatt nyögne és azt állítja, hogy én a saját személyem védelmére eszközöltem a cenzurát. Erre nézve csak azt ajánlom, méltóztassanak akár a mai lapokat is elolvasni és láthatják, hogy a saját személyem védelmére a cenzura mennyire gyakorolja hatáskörét. Szó sincs róla. Szívesen hallok, szívesen látok minden piszkolódást saját személyem ellen; *(Derűtség.)* csak azoknak az érdekeknek megsértését, amelyek védelmére vagyunk hivatva, ezeknek a megsértését nem tűrjük el, *(Tetszés és taps a baloldalon.)* bármilyen rágalom vagy gyanúsítás legyen is ennek következménye. Mert nem voltam sohasem csúszómászó állat felfelé, sem a népszerűség boldondja lefelé. *(Élénk tetszés és taps balfelől.)* Igenis volt bátorságom több ízben szembeszállni a tömegekkel. Hiszen méltóztatnak emlékezni, 1905-ben épen azok, akikhez közellévőnek éreztem magam választójogi törekvésemben, szembenálltak velem a darabont-kormány idején s Budapesten nekem volt a legsúlyosabb a helyzetem. Emlékszem még abban az időben arra a jutalomra, amikor szerkesztőségem ablakaiba belőttek; s emlékszem egy második esetre is, amikor a katonai obstrukció idején a Lukács-kormánynak a sülyesztőből való felemelésére mozgalom indult meg és én abban nem vettem részt s akkor nekem nyakravalót ígértek, árulónak neveztek s ismét belőttek az ablakomon.

A t. képviselő ur azok közé tartozott, akik a nyakravaló ígéretét helyesnek találták. De ő megbocsátott nekem. Reméljük, hogy nagylelkű lesz majd később is s újra meg fog nekem bocsátani.

[...]

Már most, mondom, úgy tüntetik fel, mintha nálunk a sajtószabadság békóban nyögne. Ezzel szemben a valóság az, hogy azok a nyugateurópai államok, amelyeket mindenkor mint a szabadság országait tisztelnek: Anglia és Franciaország a mienkénél sokkal súlyosabb cenzurarendelkezést hoztak a háború alatt. Franciaországnak nem is kellett ilyent hoznia, mert régi törvényes rendelkezései vannak, csak Angliának, ahol valósággal katonai uralom alá helyezték a sajtót. S ott a cenzura nem kedélyesen abból áll, hogy egyes cikkeknek halála következik be, hanem egyes esetekben sokkal súlyosabb büntető megtorlás következik.

Enyhe esetben a polgári bíróság előtt, súlyos esetben a katonai bíróság előtt, nemcsak a cikk megjelenésének megakadályozása, hanem szétdobása, szétszedése mindennek, ami a cikkre vonatkozik, szóval a legridegebb és legszigorúbb cenzura, ami csak elképzelhető. Ott azokat az ablakokat sem méltóztatnak felfedezni, melyek nem mindig szükségből, hanem gyakran tüntetésből jelennek meg a lapokban. Ily körülmények között, mikor ezekben az országokban, melyek régi szabadságszerető országok, mint Anglia, mely az egyéni szabadságot és a sajtószabadságot mindenképp fölé helyezi, a háború alatt mégis megvan a cenzura intézménye, lehet-e akkor kifogást tenni magának a cenzurának intézménye ellen?

És ha Angliában, melynek fővárosát gyakran izgatja fel az, hogy Zeppelinek bombázzák és szenved a fővárosnak népe, gyermekek és asszonyok hullanak el ártatlanul, ha Angliában, mely annyit szenved a tengeralattjáróktól, mégsem látjuk a belső forrongásnak jeleit s ha Franciaországban sem látjuk ezeket a jeleket, melynek földjén ellenséges hadsereg áll, ha nem látjuk Olaszországban, mely a hódítónak vágyával lépett fel és melynek földjéből most az ellenséges győztes hadsereg tart egyes területekrészeket elfoglalva, akkor én azt kérdelem, hogy nyugtalanító híreknek közlésére és azon szellemnek terjesztésére, hogy tovább nem kell nekünk feltétlenül és mindenáron kitartanunk van-e ok és van-e jog ebben az országban, melynek területén nincs egyetlen ellenséges katona, bármely győztes volt ellenségeivel szemben és amely, ha azt az egyetlen egyszerű kötelességét teljesíti, hogy most a végső órákban kitart, akkor a béke áldásait és gyümölcseit feltétlenül élvezni fogja. *(Élénk helyeslés.)*

Mikor szikratávirókkal hívták fel Európa népeit arra, hogy legyenek kegyesek mindenütt Troczkij és Lenin urak parancsára népmozgalmakat, sztrájkokat rendezni és legyenek szívesek a bolsevik testvéreket megsegíteni; ily körülmények közt igenis azon rövid idő alatt, mióta igazságügyminister vagyok – mert nem tudom, hogy honnan az a kötelezettség, hogy én ezen rövid néhány nap alatt is feleljek mindenért, bár kijelentem, hogy egyetértettem az azelőtt tett intézkedésekkel is teljes mértékben – az volt a felfogásom, hogy a bolsevikizmusnak minden, akár lappangó, akár alattomos, akár nyílt glorifikálását meg nem engedem és elfojtom. *(Általános élénk helyeslés és taps.)*

Az a felfogásom, t. ház, hogy mi polgári kormány vagyunk és a polgári társadalmat megvédeni készek és kötelesek vagyunk a végletekig. *(Élénk helyeslés.)*

Aki tisztában van a fogalmakkal, hogy a »polgári« mit jelent, az megérti, aki azonban nincs tisztában, annak azt mondom, hogy felnőttek oktatásával nem foglalkozhatom.

Az a felfogásom, hogy mikor azt látjuk, hogy milyen szívtelenek és könyörtelenek azok, kik a bolsevikizmust győzelemre vitték Oroszországban *(Igaz! Úgy van! jobbfelől.)* és, a mint nem szállongó hírekből, hanem kiküldött ministeri megbízottainknak jelentéséből tudjuk, hogyan rendeznek ott az utcán ártatlan emberekre hajtóvadászatot, hogyan tartanak felet-

tük rögtönítélő bíróságot, mint rendeznek olyan multságokat, hogy a befagyott Neván lékeket vágnak és a népfenség által halálraítélteket beledobják a kivágott léken és ha a szerencsétlen kikapaszksodik és elmenekülni igyekszik, akkor »ártatlan rajongók«, – ezt a szót másoktól kölcsönzöm – ifjak és leányok és öregek üldözőbe veszik és nem nyugosznak addig, amíg le nem ütik, mikor saját hivatalos közegeink jelentéseiből tudjuk, hogy Oroszországot gyilkos és rablóbandák járják keresztül-kasul, hogy nem irgalmaznak senkinek, akit más felfogásúnak tartanak: akkor, nem mondom, hogy ezzel a szívtelenséggel és ezzel a kegyetlenséggel, de mindenesetre kötelességtudással és céltudatossággal meg kell akadályozni azt, hogy a bolsevikizmusnak csirái Magyarországon valaha is tenyészhessenek. (*Hosszas élénk éljenzés és taps.*)

[...]

Hogy milyen kevés szabadsága van minálunk a sajtónak jelenleg, hogy a cenzura által átengedett cikkek is mit tartalmaznak és hogy mennyire igaz az, hogy nem kaczerkódnak nálunk a bolsevikizmussal, erre vonatkozólag bátor leszek egy cikket felolvasni. Ez nem cenzurázott cikk, tehát nem vétek semmi érdek ellen, ha felolvasom.

Megjelent ez a cikk a letaposott magyar sajtóban vasárnap, február 3-án és azt mondja (*olvassa:*) »Szóval az új bolsevik uralom alatt a szentpétervári színházak ép úgy telvék, mint minálunk vagy Németországban. ahol még a régi polgári militarisztikus államforma uralkodik. A pétervári és berlini utcák külső képe bizonyára fölöttébb hasonlatos.« Méltóztatnak a kedves célzást érteni. »Hiszen a rend úgy sem egyéb, mint jól eldugott rendetlenség és a társadalom úgy sem egyéb, mint jól elfojtott anarchia. Az egész különbség itt és ott között, vagyis Berlin és Szentpétervár között, hogy vannak városok, ahol egyszerű, ártatlan, zubbonyos emberek ülnek a fogházban s vannak viszont, ahol előkelő, frakkos-lakkos, érdemrendes uriembernek véres munka után a hűvösben. Kérdés: melyik emberfajta szolgált rá a büntetésre inkább?«

»Nem is kérdés. Biztos, hogy csak a bűnösök, s nem az ártatlanok.«

Méltóztatott hallani, a leigázott sajtóban szembeállítják Berlint, amelyről a képviselő ur kegyes volt itt elmondani, hogy sztrájk volt, – majd rátérek – és amelyhez én, miután oly szíves volt ezt hadviselési érdekből elmondani, hozzátehetem, hogy volt, megszűnt és pedig megszűnt minden eredmény és minden engedmény nélkül. Majd magára a kérdésre reátérek később, íme, ezt a Berlint hasonlítja össze Pétervárral. Azt jelenti ez, hogy akiket Berlinben becsuknak, azok ártatlanul ülnek, de akiket a bolsevikiek csuknak be, az rendjén van és mind helyén van. Mi ez egyéb, mint bolsevikizmus? Szabad sajtó van, a cenzura pedig, minthogy rendkívül szigorú, ezt a cikket áteresztette.

A cenzura által át nem eresztett cikkeket nem akarom ismertetni, de vannak itt cikkek, – miután, ugyebár, le van igazva a sajtó – amelyek arról elmélkednek, hogy miként kell a forradalmat csinálni, amelyek arról elmélkednek, hogy a forradalom csak úgy sikerülhet, ha egyszerre csinálják Bécsben és Budapesten, csak a közösség alapján sikerülhet. Bocsánatot kérek, hát a sajtószabadság czimén ezeket a gyönyörű elméleti fejtegetéseket is megjelentessük a háború ideje alatt?

Hát szabad-e nálunk terjeszteni a dezorganizációt, azt a bolsevik irányzatot, amely a katonában meg akarja ölni a kötelességérzetet és amely nem terjeszti azt az elszánt appellt mindenkihez, hogy ne a katonák dolga legyen a politizálás, hanem bízzák a béke ügyét azokra, akik a béke ügyének szeretetével teljesekek. Mert hiszen adhatta-e valaha jelét egy monarchia annak, hogy jobban szereti a békét, mintha leül tárgyalni a békéről a bolsevikiekkel? Adhatták-e dinasztiaiák annál

nagyobb bizonyítékát annak, hogy békeszeretettel teljesek, mintha leülnek békéről tárgyalni a bolsevikiekkel, akik mindenféle gyújtogatni és társadalmi forradalmat szítani igyekeznek? Ennél nagyobb jelét a béke szeretetének adni nem lehet, *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)*

Hát lehet-e nálunk – amint mondtam – a dezorganizációt terjeszteni, elvenni a katonák harci kedvét, vagy megbontani az ő fegyelmüket, – mert hiszen a sajtó eljut a frontra – lehetséges-e ez és meggondolják-e ennek következményeit azok, akik szabadságot kívánnak maguknak ilyen irányban? Hiszen Oroszország nyitott határai nem jelentik azt, hogy az orosz faj, vagy az orosz nép eltűnhetik, vagy összeomlik. De Magyarország nyitott határai, ha itt a bolsevikizmusnak példáját követik, ha itt a katonáink harci kedve megszűnik és a bolseviki tanokat követik, azt jelentik, hogy bejönnek ellenségeink, feldarabolják ezt az országot *(Úgy van! Úgy van! balfelől.)* és Magyarországnak, a régi Magyarországnak, a nemzeti alapon felépült Magyarországnak még a romjai sem maradnak, *(Úgy van! Úgy van! Taps balfelől. Felkiáltások jobbról: Ezt mondta mindig Tisza is!)*

[...]

Minthogy a képviselő úr felolvasott mindenféle pikantériát, amit a cenzura letiltott, hogy azt most mégis közölni lehessen, a Galilei-körőről és egyebekről, nem óhajtom megismételni, – méltóztassék megengedni, hogy én, engedelemmel, felolvassam a levelét egy főrendnek, aki a harctéren van és aki a főrendházban az általános választójog mellett egyikét tartotta a legszebb beszédeknek, akit tehát nem lehet azzal megvádolni, hogy a népnek ellensége, de aki lehet, hogy levele ezen passzusának felolvasása után ugyancsak »áruló« lesz. *(Mozgás a baloldalon.)* Gróf Festetlek Sándor levelének utolsó passzusát, engedelemmel, felolvassom azért, hogy a sajtóhoz forduljak és a sajtó hazafiságára és komolyságára appelláljak. A levél leírja a sajtó hatását a harcképességre és aztán azt mondja *(olvassa:)* »Mi parancsnokok mindent megteszünk, ami csak tőlünk telik, a siker érdekében, de az újságoknak fegyelmet bomlasztó hatásával szemben kevés eszköz áll rendelkezésünkre. Ezért fordulok hozzád – Pallavicini államtitkár úrhoz írja – mint aki a sajtóügyekben most talán a legmérvadóbb vagy, hogy intézkedjete, mielőtt még késő.« *(Igaz! úgy van! a baloldalon.)*

Ha egy hazájáért aggódó, tetőtől talpig demokratikus érzésű magyar törvényhozó és katonája azt írja a harctérről, hogy intézkedjenek amíg nem késő, hát akkor én intézkedem és fogok intézkedni. *(Általános élénk helyeslés.)*

T. ház! A képviselő úr úgy tüntet fel minket, mintha mi a reakció eszközeivel dolgoznánk azért, mert ezeket az anarchikus tüneteket nem akarjuk megtűrni, mert a szellemi anarchia után jön a valódi anarchia. *(Igaz! úgy van! a baloldalon.)* A t. képviselő úr a szellemi anarchiának olyan tipikus képviselője, hogy nem csodálom, hogy a szellemi anarchia megsértett felségének nevében itt vádbeszédet tartott. *(Élénk helyeslés a baloldalon.)* A t. képviselő úr tipikus képviselője annak az irányzatnak, amelyet ingerel minden tekintély, amelyet ingerel minden intaktság és aki abban a rögeszmében szenved, hogy Magyarországon csak olyan kevés becsület van, hogy az mind öbelé szorult. *(Általános derűltség; taps a baloldalon.)*

[...]

Ilyen viszonyok és körülmények között, azt hiszem, a ház egyetért abban, hogy a rendfentartása elsőrangú kötelességünk volt. *(Élénk helyeslés.)* A képviselő ur szemrehányást tett

nekem azért, hogy a sztrájk leírását akkor a cenzura nem engedte meg és vaserővel letartotta mindazoknak a riasztó híreknek a közlését, amelyek bomlasztólag hathattak. Én ugyan akkor nem voltam igazságügyminister, de – legyen öröme – elvállalom ezért a felelősséget. Legyen szives megjegyezni a képviselő ur: valahányszor az a helyzet áll elő, hogy gépfegyvereket kell az utcán felállítani és a között kell választanom, hogy a papirosba lövessék-e bele, vagy pedig az élő emberekbe, nyugodtan belelövetek a papirosba! (*Élénk tetszés és taps a baloldalon.*) Aki ismeri a történeteket, az tudja, hogy a türelem és a kapacitáció végső határáig mentem el. Nem ön a hivatott arra, hogy az én működésemről beszéljen, hanem azok, akiknek ön itt jogtalanul és illetéktelenül a vezéréül kívánja magát feltolni, de akik önről nem akarnak tudni semmit. (*Igaz! úgy van!*) Kérdezze meg a szociáldemokrata pártvezetőséget, hogy milyen működést fejtettem ki a sztrájk alatt?

A képviselő úr szemrehányást tesz nekem azért, hogy megakadályoztam a bécsi lapok szétosztását, amelyek közölték a sztrájk híreket. Én, igenis, azon a nézetem vagyok, hogy amikor, amint bátor voltam kifejtetni, a bolsevikizmus központi intésére, vagy az azzal való szimpátiára keletkeztek a sztrájkok az entente országokban ép úgy, mint a centrális államokban, akkor itt hiába akarja a képviselő úr kifigurázni az én gondoskodásomat, amelyet illuzóriussá kíván tenni azáltal, hogy mindezeket letárgyalatja.

Én, igenis, ezen hírek elfojtásában garanciát láttam arra, hogy ne nyugtalanítsák a népet. Akárhol voltak ezek az egy és ugyanazon forrásból, vagy szimpátiából eredő mozgalmak, az ezekre vonatkozó hírek megjelenését megakadályoztam. (*Általános helyeslés.*)

Azt hiszi, t. képviselő úr, hogy talán baja volt abból az országnak, hogy a berlini sztrájk vajúadását és válságos napjait itt szélesen kitergetve napról-napra nem olvasták az emberek? Hisz a valóság az, hogy amidőn a bécsi sztrájk leírása a magyar lapokban megjelent, amikor az akkori cenzura ezt le nem tiltotta, már az este, amikor ezek a hírek megjelentek, felkeresték a szociáldemokratapártot a munkások és azt mondták, hogyha Ausztriának megvan a sztrájkja, mi magunk is követeljük a mi sztrájkunkat. (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon.*) Ez volt ezeknek a híreknek a következménye.

Ilyen körülmények között hiába akarnak engem azzal csalogatni, hogy nem teszem megtörténtté a dolgokat azzal, ha nem jelentetem meg ezeket a híreket. Egészen más az, ha bizalmas körben egy pár ember tud meg valamit, mint hogyha széles néprétegekbe terjesztik a híreket. (*Igaz! Úgy van!*) Ezen fallácia engem soha sem fog meggyőzni.

[...]

T. ház! Nem akarom azt, hogy hadiérdeket áruljak itt el és ebben kövessem a képviselő urat. Azt hiszem, hogy mindezek után, amiket bátor voltam kifejtetni, világos, hogy a képviselő úrnak az a vádja, hogy mi reakzionáriusok vagyunk azért, mert a sajtócenzurát nem az ő kedve és ízlése szerint kezeljük; hogy mi reakzionáriusok vagyunk azért, mert ezekben a súlyos időkben nem engedjük meg a nép nyugtalanítását, ellenállási erejének megbénítását és nem engedjük meg azt, hogy a magyar katona ellankadjon és azok a röpiratok, amelyeket – amint a képviselő ur itt elmondta – a kaszárnyákban terjesztettek, amelyekben arra hívják fel a katonákat, hogy tagadják meg az engedelmisséget, tovább terjeszthetők legyenek, mondom, azt hiszem, mindezekből világos, hogy a képviselő úrnak ez a vádja alaptalan. (*Igaz! Úgy van! Helyeslés.*) Ezekben az időkben nem lehet a sajtószabadságnak azt az ideálját követni, amely ideál a békében és amelynek a békében való megvalósítása kormányzati feladat.



[...]

Én kijelentettem és itt újra kijelentem, hogy igenis, a cenzura kérdésében kötelességemnek tartom ezen irányzattal, a bolsevik irányzattal szemben mindaddig, amíg ezen a helyen vagyok, minden lehetőet megtenni. Kijelentettem, hogy ezen kérdésekben nem vagyok azon az állásponton, hogy én csak választójogi kabinetkérdést ismerek. Ha a háznak többsége valamikor nem fogja helyeselni, amiként én a cenzurát gyakorlom és ha nem fogja azt helyeselni – hozzáteszem – az a párt, amely a kormányt támogatja, – tehát két kvalifikált többséget kívánok magamnak – akkor egy pillanatig sem kívánok ezen a helyen maradni. Nem kell tehát a képviselő urnak személyes invektívákkal és gyanúsításokkal jönnie. Bármikor állítsa fel a cenzura kérdésében bárki a kérdést, szívesen megyek, mert miniszternek lenni súlyos körülmények között nem öröm, hanem felelősség és kötelesség, amelyet teljesítek mindennel szemben, rágalommal, gyanúsítással szemben is mindenkoron, nem törődöm velem, mert nem méltó arra, hogy háború alatt hatalmat gyakoroljon az, aki bárkitől és bármitől megijed vagy visszariad. (*Hosszantartó élénk helyeslés, éljenzés és taps a baloldalon és a középén.*)

[...]

**Fényes László interpellációja az igazságügyminiszter  
úrhoz egy lap elkobzása miatt s a cenzúra kezelése tárgyában.  
(1918. február 20.)<sup>80</sup>**

**Fényes László:** T. ház! Még a múlt héten jegyeztem be interpellációm az igazságügyminiszter úrhoz, amikor nem tudhattam, hogy gyengélkedése akadályozni fogja őt a megjelenésben. Minthogy közérdekű ügy kényszerített az interpelláció bejegyzésére, kénytelen vagyok azt elmondani. Mindössze azzal a regarddal lehetek, hogy azon részeit mondanivalóimnak, amelyek az igazságügyminiszter úr múltjára és személyes nyilatkozataira vonatkoznak, amelyeket nem mint igazságügyminiszter tett, azokat lehetőleg elhagyom.

A kormány bemutatkozása alkalmával a múlt kormány demokratikus cselekedeteinek bírálatában a sajtócenzura kérdését is érintettem s kénytelen voltam reámutatni arra, hogy a mostani kormány épen úgy, mint az előző, a sajtócenzura terén nemhogy demokratikus irányban haladna, hanem épen ellenkezőleg, a hadiérdek czimletével olyan visszaéléseket űz, amelyek nemcsak hogy demokratikusoknak nem mondhatók, de nem is lehet ezeket az intézkedéseket a hadiérdekkel megvédeni vagy megmagyarázni.

Az igazságügyminiszter ur akkor mindjárt válaszolt és kétféle magyarázatát adta a cenzura illetén kezelésének. Az egyik igen ügyes fogás volt azok részére, akik a politikában nem szeretnek a dolgok mélyére nézni s csak hangulatok által vannak szuggerálva. Meglehetősen, egész mozdaráb erejéig menő fantáziával a Néva jegét festette élénk az igazságügyminiszter ur, amint a Néva jegéből, a lékekből haldoklók koponyái emelkednek fel s ezeket tizenhat éves bolsevikiek visszaverik. Valóban elrettentő kép! S ha a hadiérdek alatt az értetik, hogy az állami rend keretében az ilyen cselekedetekre való izgatás, az ilyen cselekedetekre való

---

80 KN, 1910. XXXVIII. kötet, 772. ülésnap.

lehetőség megszervezése eltiltassék, azt hiszem, hogy ebben a házban, sőt nemcsak itt, hanem kinn az országban is egyetlen józaneszü ember sem akad, aki az ilyen hadiérdek ellen való vetést helyeselhetné, azoknak a cselekedeteknek és e cselekedetek elkövetésére a lehetőséget meg akarná adni.

Voltam bátor már akkor kifejtteni, hogy igenis minden igazi államrendnek híve vagyok és épen azért követelem sokszor szenvedélyes és éles hangon a nép nyomorúságán és bajain való segítséget, hogy mi magunk csináljunk rendet itt, mielőtt végső elkeseredésükben a népek maguk minden felelősség és minden szervezettség nélkül igyekeznének rendet csinálni. Láttuk ennek szomorú példáját a többi országokban és hatványozottan kell most követelnünk, hogy azokat az indító okokat, melyek a népek zavargására és az anarchiára vezetnek, a kormányok s az országgyűlés kiküszöböljék. (*Helyeslés a szélső baloldalon.*) Épen az volt a vita tárgya, vajjon az anarchiára vezető cselekményeket csak gépfegyverrel lehet-e megakadályozni, vagy pedig vannak oly más módok is, mint pl. kormányintézkedések, az izgatók ellen a felvilágosító magyarázat, a néphez való odamenés és a nép közt való felvilágosítás, amelyek szintén alkalmasak arra, hogy az anarchiát megakadályozzák.

Az igazságügyminister urnak másik érve az volt, hogy azok a konkrét esetek, a melyeket én annak bizonyítására hoztam fel, hogy a sajtócenzura terén a hadi érdek czimletével visszaélnék: oly esetek voltak, amelyeket az ő elődje rendelt el, vagy amelyek az ő elődjének hatásköre alatt rendeltettek el s ő azokról, bár egyetért vele, nem tehet. Tudom, hogy a mostani igazságügyminister ur meg volt elégedve az előbbi igazságügyminister ur irányával a sajtócenzura terén is, hisz talán épen az volt az a nagy érv, mellyel kapacitálta őt arra, hogy tovább tartsa meg az igazságügyministeri széket. (*Mozgás.*) De mégis kénytelen vagyok konstatálni azt az egyszerű tényt, hogy az igazságügyministeri hatáskör területére ő némelykor már előzőleg, mielőtt beleült volna az igazságügyministeri székbe, kikalandozott és ő maga intézkedett a cenzura ügyében.

De ez a múlté. Én most két oly konkrét eset kapcsán kívánok bizonyítékokat előterjeszteni, amelyekről már nem vitathatja el senki, legkevésbbé az igazságügyminister ur, hogy ezek az ő idejében és az ő közvetlen intézkedésére történtek. Február hó 8-án, amikor tehát már ő ült az igazságügyministeri székben, a lapok az előttevaló napon tartott parlamenti ülésben elhangzott beszédekkel foglalkoztak. Sajnálom, t. ház, hogy ez a közlemény, amelyet itt bátor leszek felmutatni és amely miatt egy újságot elkoboztak, Vázsonyi Vilmos személyén kívül az én csekély személyemmel is foglalkozik. A Neues Pester Journal czimű politikai napilap a parlamenti ülésen mondott beszédek a történetk szelleméhez hiven közölte.

A bevezetésben megírta véleményét Vázsonyi Vilmos igazságügyminister ur beszédéről és az én beszédemről. Ahogy megjelent ez a közlemény a Neues Pester Journalban, azt kellett látni, hogy teljesen Vázsonyi igazságügyminister urnak ad igazat, mig engem elítél. Ehhez ugyebár tökéletesen joga is volt, ha ezt írta volna. De másnapi számában a Neues Pester Journal egy újdonságot írt. Bátor leszek szószerinti szövegében németül felolvasni azért, nehogy az mondassák, hogy ferdítés révén talán kiélezetten történik az igazságügyminister ur cselekedetének kimutatása. (*Olvassa:*) »Vázsonyi und Fényes. Wir haben gestern in unserer Einleitung zum Reichstagsbericht die Keden des Abgeordneten Ladislaus Fényes und des Justizministers Dr. Wilhelm Vázsonyi nach Grebühr gewürdigt und kritisiert.

Wir mussten diese einleitende Besprechung der Zensur unterbreiten, und diese war so maliziös, in dem Artikel alles stehen zu lassen, was gegen Fényes gerichtet war und alleszustreichen, was dem Justizminister wieder den Strich gehen konnte. Auf diese

Weise kam eine Reichstagseinleitung zustande, die nur eine Verurteilung Fényes und nur Lobsprüche für Vázsonyi entlielt. Da dies mit dem beabsichtigten Inhalt der Einleitung in krassem Widerspruch steht, halten wir es für unsere Pflicht, im Interesse der Reputation des » Venen Pester Journal« unseren Lesern von der unwillkommene Metamorphose unseres Artikels Mitteilung zu machen«.

Tisztelt ház! Konstatálni vagyok kénytelen, hogy e napihírben az illető újság azt dokumentálta, hogy az előtte való nap országgyűlési értesítésének bevezetésében nemcsak dicsérte Vázsonyi Vilmos igazságügyminister ur beszédét, hanem bizonyos részében korholta; viszont, habár ez mellékes, az én beszédemnek némely részét nemcsak korholta, hanem elismerte annak érdemét. Ehhez, tisztelt ház, azt hiszem, a hadiérdeknek semmi köze. Ez egy újságnak szabad véleménynyilvánítási joga oly területen, amelyre a hadiérdeket, ha annak czimletét a legszélesebbre mázolja is, nem lehet ráragasztani.

És mégis, mikor e közleményt kinyomatta az újság és másnap a szétterjesztés kezdődött, a rendőrök sorba járták az újságos üzleteket, elkobozták, elvették a trafikokban, postán, vasúton, minden egyéb helyen és amikor az elkobzásról a szerkesztőség s a kiadóhivatal értesülvén, ajánlatot tett a cenzura utján Vázsonyi Vilmos igazságügyminister urnak, hogy kihagyja a hirt, de hadd kapják meg az előfizetők a lapot, az volt a válasz, hogy nem, most már a kihagyott újdonsággal, fehér ablakkal sem engedi meg az újság terjesztését. *(Mozgás.)* Sőt harmadik nap, amikor megírták, hogy az előfizetők azért nem kapták kezükbe a lapot, mert a cenzura elkobozta, ezt sem engedték megírni az újságba, amely, hogy el ne kobozzák, kénytelen volt lemondani természetes jogáról.

Tisztelt ház! Ez a száraz tényállás. Minden józan ember ítélete alá bocsátom a kérdést, aki nem elvakult: vajon lehetett-e a sajtószabadság minimális gyakorlásával és a demokratikus irányzatnak igazán legkisebb fokával elrendelni azt, hogy ez a közlemény meg ne jelenjék, illetőleg, amennyiben már megjelent, a lap elkoboztassék?

Hangsúlyozom, hogy a cenzura nemcsak eltiltotta a közleményt, hanem voltaképpen meg is büntette az újságvállalatot, mert hiszen súlyos anyagi terhet rótt ki rá azzal, hogy az újságot egészében elkobozta és nem engedte az előfizetők kezébe jutni. A harmadik sérelmet akkor követte el, mikor nem engedte meg, hogy másnap azt az egyszerű tényt, hogy az újságot a cenzura egy újdonság miatt elkobozta, a lap közölhesse.

Azt hiszem, hogy ez a hadiérdek czimletével való olyan visszaélés, amelyet azok, kik komolyan veszik a sajtószabadságot, egy pillanatig sem tűrhetnek.

Én előre el volnék készülve az igazságügyminister ur válaszára, ha itt volna és el vagyok készülve, hogy ha majd jön, mit fog erre mondani. Mert mást nem mondhat, mint hogy ő nem tudott róla. De előre bátor vagyok jelenteni, hogy tudom, hogy igenis tudott róla, mert egyetlenegy cenzura-intézkedés nem történik az ő kifejezett akarata nélkül. *(Mozgás.)* Nem akarok itt most arra a térre menni, hogy miket csinál, miket üzen a lapoknak, milyen békeköveteket küld.

Ez nem tartozik most elmondanivalóim közé, mert nincs itt személyesen. De én már más u. n. »pletykát« is elmondtam itt, amiről tudom, hogy igaz. Felajánlottam az igazságügyminister urnak a bizonyítást s ha kíváncsi rá, ha bizonyítva óhajtja látni, vajon mondta-e ő a királyfogást vagy nem, én hajlandó vagyok megismételni és tanúimat megnevezni. Méltóztassék rá alkalmat adni. *(Zaj.)*

Hangsúlyozom, hogy én mindazokat a kérdéseket, melyeket itt előhozok, két szempontból hozom elő. Az első az, hogy a sérelmek orvosoltassanak. A másik szempont pedig az, amit

szintén nézmem kell, hogy vajjon az, aki most valamely irányban a kormányzatban valami ígéretet tesz, megbízható ígéretet tesz-e és politikai cselekvéseinek múltja engedi-e hinni azt, hogy ezeket az ígéreteket ő be is tartja. Mikor én jól tudom, a magam fülével hallottam egyrészt, szavahihető tanuk sokaságától is tudom másrészt, hogy az igazságügyminister úr a sajtócenzura terén milyen gondolatokkal, milyen elvekkkel és milyen gyakorlattal szavalt és cselekedett, akkor igenis jogosan kell itt kérdést tennem aziránt, vajjon az igazságügyminister úr mostani működése összhangban áll-e múltja kijelentéseivel és cselekedeteivel?

[...]

Most is konkrét esettel bizonyítottam azt a vádat, hogy Vázsonyi igazságügyminister ur elárulta múltját, elárulta a sajtószabadságot és személyes gyűlölségből és kicsinyes személyes indokból koboztat el újságot, amikor arra a hadiérdeknek semmi szüksége nincsen. Ha valaki arra az újdonságra azt mondja, hogy ez a hadiérdek ellen vétett, hogy annak a megjelenését meg kellett akadályozni, akkor kíváncsi vagyok, hogy milyen érvekkel tudná megvédeni ezt az álláspontot. Ha pedig azt mondja, hogy a minister ur tudta nélkül jelent meg, úgy konstatom, hogy utána módja lett volna reparálni ezt a cselekményt, mert hiszen másnap tetézte még azzal, hogy nem engedte azt sem megírni, hogy a cenzura elkobozta a lapot és nem is tett semmit az ellen, hogy ilyen eset meg ne ismétlődjék és aki ezt a hibát elkövette, az a cenzura köréből eltávolíttassék.

Ugyancsak egy másik esettel bizonyítom azt, hogy személyes indokok vezetnek abban, hogy mit írjanak az újságok és mit nem.

A Budapesti Újságírók Egyesülete mint az újságírók erkölcsi szaktestülete, foglalkozni kívánt természetesen a sajtó helyzetével a cenzura mostani alkalmazásával szemben. Készítette erre erkölcsi kötelessége, mert hiszen a sajtószabadság nem az újságíróké, hanem az egész országé és az ország minden polgáré, de az újságírók vannak legelől a rajvonalban, ők tudják legjobban, hogy mikor és milyen indokból támadtatik meg a sajtószabadság.

Érthető volt tehát a Budapesti Újságírók egyesületének az a mozgalma, melynek két része volt. Az egyik a személyi rész, az t. i., hogy méltán felindultak az újságírók pártkülönbség nélkül azon, hogy Vázsonyi Vilmos, aki még csak a nyáron is határozott ígéretet tett a sajtócenzura terén elkövetett visszaélések kiirtására, épen maga tiszerte súlyosabban vétett a sajtószabadság ellen, mint az előző kormány. A maguk módja szerint kifejezést óhajtottak tehát adni annak, hogy az a minister, az a közéleti férfiú, aki ilyen csúnya módon elárulta eddigi elveit, nem méltó arra, hogy közöttük legyen és ki akarták őt kérni az újságírók egyesületéből. Természetesen megtudván ezt a minister ur, igen okosan és helyesen cselekedett, hogy megfutamodott e kizárás elől és kilépett az újságírók egyesületéből.

De nem tudta megakadályozni azt, hogy az Újságírók Egyesülete a maga egészében el ne ítélje a sajtócenzurának azt a működését, melyet Vázsonyi Vilmos inaugurált és egyhangú határozattal felirt a képviselőházhoz, meg fog érkezni ide a t. házhoz a kérvény, melyben azt kérdi, hogy ezek a visszaélések, melyek most az igazságügyminister ur ténykedése alatt fokozottabb mértékben sértik a közérdeket és a sajtószabadságot, mint valaha, reparáltassanak és kötelező ígéretet tegyenek, hogy többé személyes bosszúból, kicsinyes személyes érdekből a lapok közleményeit meg ne cenzurázzák.

T. ház! A Népszava megírta ennek a mozgalomnak keletkezését öt sorban. Azt írta, hogy a Budapesti Újságírók Egyesülete ekkor meg ekkor először választmányi, azután közgyűlést

fog tartani, amelyen foglalkozni fognak a cenzura kérdésével. Ennyi volt az egész és hozzá még a következő mondat (*felolvassa:*) »Az ülésen állást kell foglalni a cenzura túlkapásai ellen«. És a cenzura ezt a sort, hogy az ülésen állást kell foglalni a cenzura túlkapásai ellen, nem engedte közölni.

Hát engedelmet kérek, t. ház, amikor itt a ház elnöke nem talál benne semmi hadiérdek ellen vétőt, ha a cenzura túlkapásai ellen állást kell foglalnunk, amikor ez szerte mehet az országban, akkor én nem tudom, mire való volt ennek a sornak letiltása, hiszen ettől ugyan egy ember sem lesz lázító vagy anarchista és az igazságügyminister mégis visszaél hatalmával; mégis ilyen passzusokat töröltet a sajtó különböző orgánumainál, amelyek neki nem tetszenek.

T. ház! Nem olyan egyszerű és kicsi kérdés ez, aminőnek látszik. Ez csak két csepp a tengerből. Óraszámra tudnék felolvasást tartani azokról a közleményekről. (*Zaj balfelől.*), amelyek távolról sem érintik a hadiérdeket és amelyeket az igazságügyminister ur mégis töröltetett azért, mert azokban reá valamelyes személyes allúzió történt.

Engedelmet kérek, t. ház, azt még sem lehet az igazságügyministeri hatalomnak engedni és igazságügyministeri jogkörnek elismerni, hogy az igazságügyminister a neki nem kellemes, vagy neki épen legrosszabbul eső támadásokat kihúzhassa az újságokból, azokat, amelyek személyére vonatkoznak. (*Zaj és ellenmondások balfelől.*) Ez eddig más magyar ministernek nem jutott eszébe. De méltóztassék csak arra gondolni, hogy ha minden ministernek eszébe jutna, hogy előbb ő is megcenzurálja a lapokat, mert hátha irnak valami kellemetlent róla, mikor adhatna hirt a sajtó az eseményekről? Talán egy hét múlva. (*Zaj és felkiáltások a baloldalon: Nem igaz! Nem olvassa a lapokat!*)

T. ház! Én nem politikai és egyéb érdekből sugallt kifakadásokkal, hanem konkrét esetek konkrét bizonyítékával álltam itt elő, amikor felolvastam önöknek, hogy a cenzura mit nem engedélyezett és miért büntetett jogtalanul. Kénytelen voltam ezt itt szóvá tenni, mert az országban súlyos bajok vannak, mint minden országban, amelyben hosszú háborúból olyan önfeláldozó módon vette ki a maga részét a nép, mint tette ezt a magyar. Ezeket a bajokat és sérelmeket itt a házban és a sajtóban tárgyalni kell (*úgy van! jobbfelől*) és ezért reá kell mutatni a hibákra, mert ha ez lehetetlenné tétetik, akkor csakugyan be fog fagyni a Néva vize! Mert bocsánatot kérek, akkor segítjük elő igazán az anarchiát, ha panaszoknak nem engedünk jogos, helyes utat és teret.

T. ház! Engedelmet kérek, nem szeretek beszélni a magam személyéről, de kénytelen vagyok most megemlíteni – és ez indító oka és magyarázata is egyszer-másszor való erősebb szólásaimnak – hogy t. képviselőtársaim közül talán egynek sem jut a kezéhez és a füléhez annyi szomorú valóság, annyi keserűség, jogos panasz, mint énhozzám. (*Felkiáltások balfelől: Dehogy nem, csak nem csináljuk mesterségesen!*)

T. ház! Hiszen bárhova megyünk, nemcsak az a természetes elkeseredés észlelhető, mely a háború ilyen hosszú időtartama miatt megüli a lelkeket, hanem olyan keserűségek is, amelyek helyes kormányzat utján megszüntethetők lennének. Ha már most nincs jogbiztonság a sajtószabadság terén, ha az újság nem tudja, hogy a cenzor szeszélye mit fog megengedni és mit nem enged meg, ha nincsenek az elvek szigorúan preczizizozva és ezek a szigorúan preczizizozott elvek szigorúan megtartva, akkor az a kiadó az újságírónak nem meri azokat a cikkeit közölni, amelyek közérdeket szolgálnak ugyan, de esetleg valamely hatalmasságnak lehet, hogy nem tetszenek. Ez pedig szomorú következményre vezet: befojtására a szónak a gyengékbe.

Én konstátálom, hogy magyar minister eddig még nem jutott arra a gondolatra, hogy ilyen szempontból nézze a sajtószabadságot és a Magyarországon megjelenő lapokat. Ez csak az igazságügyminister ur gondolata volt és ezt lehetetlen volt szó nélkül hagynom, különösen akkor, amikor a Budapesti Újságírók Egyesülete, tehát az újságírók erkölcsi szaktestülete egyhangúlag, pártkülönbség nélkül állást foglalt e sérelmek ellen, nemcsak a maga tollának szabadsága érdekében, de épen az ország jól felfogott közügyei miatt is.

Ezeket kívántam egészen röviden előadni. Igyekeztem kikapcsolni beszédemből azokat a momentumokat, amelyeket nem hozhatok elő, mert a minister ur nincsen jelen és most egész egyszerűen kérdezni vagyok bátor *(olvassa:)*

Interpelláció a m. kir. igazságügyminister urhoz a cenzura visszaélései ügyében.

Mivel magyarázza meg az igazságügyminister úr azt, hogy a Neues Pester Journal című politikai napilap február 3-iki száma »Vázsonyi und Fényes« című újdonságáért elkoboztatt?

Mi indította a cenzurát, illetve a minister urat arra, hogy a lapot később ez újdonság kihagyásával sem engedték megjelenni, azzal a ténnyel szemben, hogy a cenzura, amikor a lap elkobzását elrendelte, kizárólag ennek az újdonságnak kinyomatását jelölte meg indokul?

Miért nem engedtetett meg a nevezett lapnak, hogy az elkobzás tényéről másnap olvasóit értesítse? E rendelkezésekben hol tudja megmutatni az igazságügyminister úr azt a hadiérdeket, amelyet nem a hadiérdek czimletével való visszaélésnek kell tekinteni?

Értesült-e az igazságügyminister úr arról, hogy a Budapesti Újságírók Egyesületében, tehát az újságírók erkölcsi szaktestületében egyhangú határozattal ítélték el a cenzurának a hadiérdek czimletével való ilyen visszaéléseit? Hajlandó-e a minister ur olyan rendelkezéseket tenni, hogy a hadiérdek czimletével való ilyen visszaélések többé elő ne forduljanak és a cenzura ne egyéni hiúságok, vagy gyűlölködő boszúérzés szolgálataiba állítsa hatalmát?

**Wekerle Sándor miniszterelnök:** T. képviselőház! Méltóztassanak megengedni, hogy erre az interpellációra röviden én adhassak választ. *(Halljuk! Halljuk!)*

A t. képviselő úr tetszeleg magának azzal, hogy a cenzurális intézkedéseket a demokráciával hozza összefüggésbe. Hát engedelmet kérek, a cenzura és a demokrácia nem azonos fogalmak, bár nem is ellentétesek.

A cenzura megvan demokratikus, arisztokratikus és imperialisztikus államokban egyformán.

A cenzura megvan ettől függetlenül mindenütt. Legyen róla meggyőződve a képviselő ur, hogy minekünk épen a közszabadságok és a demokratikus irányzat igazi megóvása érdekében van szükségünk a jelen viszonyok között a cenzura alkalmazására. *(Igaz! Úgy van! balfelől.)* Méltóztassék elhinni, hogy a demokráciának legszebb kincsei legfőbb elvei mennének veszendőbe a mai körülmények között, ha ez a cenzura nem alkalmaztatnék.

A hadiérdek teszi indokolttá a cenzura alkalmazását, továbbá a sztrájkmozgalmak elfojtásának vagy azok szitása megakadályozásának érdeke. Ha egyszerű bérmozgalmakról lenne szó, t. képviselőház, akkor egészen másképpen tárulnának fel előttünk a mi közállapotaink, mint ma, amikor a szabadság örve alatt még mindig veszélyes áramlatok kísértenek. *(Igaz! Úgy van! a jobb és a baloldalon.)* Ezen veszélyes áramlatokat addig, míg végleg nyugvó pontra nem juttattuk, közömbösen nem vehetjük és ezért a cenzurát gyakorolnunk kell. *(Helyeslés.)* A cenzura gyakorlásának természetes következménye az, hogy ha nem akarjuk neveltségessé tenni az intézményt, akkor a cenzura kritizálását sem szabad megengedni.

(*Helyeslés a baloldalon.*) Egészen más dolog azután az, hogy ez ne szolgáljon ürügyül arra, hogy egyes egyének sértett hiúsága védelemben részesüljön. Ez nem is történt meg.

A »Neues Pester Journal« esetében az történt, hogy tudtommal a lap kritizálta a cenzurát és másnap, ha jól tudom, február 8-án ismét cikket közölt, melyben a cenzura kritizálva volt s tette ezt anélkül, hogy a cikket bemutatta volna a cenzurának. Az ügyész reggel ½ 6 órakor vette észre, hogy a lap be sem mutatta a kérdéses cikket, mire az általános rendeletre való hivatkozással, az igazságügyminister úrnak tudta nélkül elkoboztatta a lapot. A t. képviselő ur, aki annyira figyelemmel kíséri az igazságügyminister úr életét (*Élénk derüeltség.*) talán tudni fogja, hogy az igazságügyminister úr reggel ½ 6 órakor nem igen szokott felkelni, hogy elkobozza az újságot. (*Derüeltség.*)

Meg kell még jegyeznem, hogy ezt az elkobozást az érdekelt lap maga panasz tárgyává nem tette, csak a t. képviselő ur tette szóvá, aki szeret mindent feltálni, ahol azt hiszi, hogy az igazságügyminister ur eljárását meg lehet kritizálni. Ugy tudom, hogy a Neues Pester Journal minden megbízása nélkül tette szóvá a képviselő ur az ügyet.

**Fényes László:** Én nem egy vállalat érdekében beszélek, hanem a sajtószabadság érdekében.

**Wekerle Sándor miniszterelnök:** Bocsánatot kérek, én a tényeket sorolom fel. A t. képviselő ur kifogásolja, hogy az igazságügyminister úr – és itt nem a konkrét esetre gondolok, hanem általában jegyzem meg – gyakorolja a saját személye érdekében a cenzurát ott, ahol a személyét támadják. Engedelmet kérek, tisztázzuk a fogalmakat. Ha az igazságügyminister úr személye a cenzura kritizálásával együtt tétetik megjegyzés tárgyává, akkor, igenis, gyakorolni kell a tiltó rendelkezéseket, de azért, mert a cenzurát kritizálják. Épen most küldték utánam a lapoknak egész sorozatát, melyekben éles támadások foglaltatnak az igazságügyminister úr személye ellen és amelyek, bár nem mennek annyira, mint a t. képviselő ur, a kritikának igen tág mértékét alkalmazzák. Nem lehet tehát azt mondani, hogy az igazságügyminister úr tiltja a személye elleni támadásokat. (*Igaz! Úgy van! a baloldalon.*) Az elv, amelyet követ és helyesen követ, az, hogy ha a cenzurát kritizálják az ő személyével kapcsolatban, akkor a cikket eltiltja, azonban, ha a személyét támadják a cenzura kritizálása nélkül, akkor ennek szabad folyást enged. Tudok olyan lapról is, melyben igen éles támadás volt az igazságügyminister ur ellen és amikor bemutatták neki a cikket, ő maga írta rá, hogy a személyére vonatkozó kritika szabadon közölhető. (*Tetszés.*)

Itt elvekről van szó. A mai viszonyok között kénytelenek vagyunk a cenzurát bizonyos szigorral alkalmazni. Amikor nagy érdekek megóvásáról, rendkívüli eszközök alkalmazásáról van szó, akkor nem szabad egyes kis mellékes jelenségek alapján itélni. Itt magasabb szempontból kell megítélni a közállapotokat, magasabb szempontból azt a szigorot, melyet alkalmazunk, amint magasabb szempontból kell azt is megítélni, hogy mindez ne a szabadság rovására történjék. Es nem is történik, mert – ismétlem – az egyéni kritikának, ha ez nem egyúttal a cenzura kritizálása, teljes szabad teret engedünk. (*Helyeslés a baloldalon.*)

Nem követhetem a t. képviselő urat arra a térre, – szükségesnek sem tartom – hogy az ismételten felhozott vádakra reflektáljak. Ezek, bocsásson meg nekem, a denuncziálás jellegével bírnak felfelé, (*Igaz! úgy van! a baloldalon.*) amint egy másik kritikája a denuncziálás jellegével bír lefelé. (*Igaz! Úgy van! a baloldalon.*) Az igazságügyminister urat ne méltóztassék úgy megítélni, hogy ő megfutott valahonnan.

## **A m. kir. minisztérium 1918. évi 896. M. E. számú rendelete, a nem rotációs ujságpapír forgalmának és felhasználásának korlátozásáról.**

A m. kir. minisztérium a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényes rendelkezések alapján a következőket rendeli:

### 1. §

A 734/1916. M. E. számú rendelet) alapján létesült Ujságpapírközpont hatásköre az alábbi rendelkezések szerint a nem rotációs ujságpapírra és az ily ujságpapíron nyomtatott időszaki lapokra kiterjesztetik.

Az előbbi bekezdésben említett időszaki lapok alatt értendők:

- a) politikai napi- és hetilapok;
- b) szaklapok;
- c) képeslapok, folyóiratok és egyéb időszaki lapok.

Az Ujságpapírközpontba, az érdekképviseltek által felterjesztett névsor alapján a miniszterelnök a kereskedelemügyi miniszterrel egyetértőleg új tagokat nevez ki.

Az Ujságpapírközpont, hatáskörének a jelen rendelettel történt kiterjesztéséhez képest, megváltoztatja ügyrendjét és azt jóváhagyás végett felterjeszti a kereskedelemügyi miniszterhez. A jóváhagyás tárgyában a miniszterelnök a kereskedelemügyi miniszterrel egyetértőleg határoz.

### 2. §

A kereskedelemügyi miniszter elrendelheti, hogy a nem rotációs ujságpapírkészleteket az Ujságpapírközpontnak be kell jelenteni.

### 3. §

Lapkiadó- és nyomda vállalatok kötelesek 1918. évi március hó 31. napjáig az Ujságpapírközpontnak bejelenteni:

azt a mennyiséget, amelyet az általuk kiadott, illetve náluk nyomtatott időszaki lap kiadásához az 1917. évben nem rotációs ujságpapírból felhasználtak;

azt, hogy az időszaki lap milyen időközökben és egy-egy szám hány példányban jelenik meg. Amennyiben egyes számok nagyobb példányszámban jelennek meg (vasárnapi, ünnepi, husvét, karácsonyi stb. számok), úgy ezt a bejelentésben külön fel kell tüntetni;

3. azt, hogy a lapkiadó-, illetve nyomdavállalat az időszaki lap előállításához szükséges nem, rotációs ujságpapírt honnét szerzi be.

A bejelentéssel együtt be kell küldeni az időszaki lap egy példányát.

### 4. §

A jelen rendelet hatályban léte alatt nem rotációs ujságpapír felhasználásával nyomtatott új időszaki lap nem jelenhetik meg.

Időszaki lapból külön- vagy rendkívüli kiadást csupán a miniszterelnöknek az Ujságpapírközpont meghallgatásával adott engedélye alapján szabad rendezni.



## 5. §

A nem rotációs újságpapírra nyomtatott napilapokra a következő legnagyobb napi oldalterjedelem állapittatik meg:

legnagyobb oldalterjedelme azoknak a napilapoknak, amelyeknek évi előfizetési ára 24 K-nál kevesebb, hétköznapon 4 oldal, vasár- és ünnepnapon 8 oldal;

amelyeknek évi előfizetési ára 24 K vagy több, de 36 K-nál kevesebb, hétköznapon 6 oldal, vasár-, és ünnepnapon 12 oldal;

amelyeknek évi előfizetési ára 36 K vagy több, hétköznapon 8 oldal, vasár- és ünnepnapon 16 oldal.

Az Újságpapírközpont engedélyt adhat arra, hogy olyan városokban, ahol rotációs újságpapíron előállított napilap is megjelenik, a nem rotációs újságpapíron megjelenő napilapok ugyanolyan terjedelemben jelenhessenek meg, mint a megfelelő előfizetési árcsoportba tartozó rotációs újságpapíron előállított napilapok.

Többféle előfizetési árnál a kisebb előfizetési ár irányadó. Olyan lapnál, amely külön meghatározott évi előfizetési árral naponként több kiadásban jelenik meg, a legnagyobb oldalterjedelem tekintetében mindegyik kiadásra nézve külön-külön az illető kiadás évi előfizetési ára irányadó.

A legnagyobb oldalterjedelem megállapításánál a jelen rendelet életbelépése előtt érvényben volt előfizetési ár vétetik alapul. A lap előfizetési árának a jelen rendelet életbelépése után történt megváltoztatása a legnagyobb napi oldalterjedelem szempontjából tekintetbe nem vehető.

## 6. §

A nem rotációs újságpapíron nyomtatott azoknak az időszaki lapoknak a legnagyobb oldalterjedelmét, amelyek nem esnek az 5. § rendelkezései alá, az Újságpapírközpont az 1917. évi terjedelem alapul vételével, rövidebb idő óta megjelenő időszaki lapoknál pedig a jelen rendelet kihirdetéséig megjelent számok terjedelmének alapul vételével állapítja meg.

A terjedelem megállapításánál a nyomdai előállítás lehetősége figyelembe veendő. Az oldalterjedelem átvitele egyik számból a másikba meg van engedve. A legnagyobb oldalterjedelem azonban ily módon sem lehet nagyobb, mint a megfelelő szám oldalterjedelme volt az 1917. évben.

## 7. §

Az Újságpapírközpont az időszaki lapok legnagyobb oldalterjedelmét felemelheti vagy csökkentheti.

A nem rotációs újságpapíron nyomtatott időszaki lapok csak az Újságpapírközpont engedélyével jelenhetnek meg más időpontban és más oldalméretben, mint amelyben a jelen rendelet életbelépése előtt legutóbb megjelentek.

## 8. §

Az Újságpapírközpontnak az oldalterjedelemre vonatkozó korlátozó rendelkezései nem vonatkoznak az államnak, az állami intézményeknek, valamint a közhatóságoknak hivatalos lapjaira. Korlátozhatja azonban az Újságpapírközpont ezen hivatalos lapok nem hivatalos közleményeket tartalmazó oldalszámát.

## 9. §

Az Ujságpapirközpont a nem rotációs ujságpapir beszerzésére vonatkozólag a Magyar Ujságpapirbeszerző Részvénytársasággal, vagy más beszerző szervezetekkel megállapodást létesíthet. Az ily beszerző szervezetek, illetőleg a Magyar Ujságpapirbeszerző Részvénytársaság ujságpapirkészleteivel az Ujságpapirközpont rendelkezik, és ezek a készletek csak az Ujságpapirközpont utasítása szerint és ellenőrzése mellett hozhatók forgalomba.

Az Ujságpapirközpont rendelkezése alapján a Magyar Ujságpapirbeszerző Részvénytársaságtól, illetőleg a beszerző szervezetektől vásárolt ujságpapirt csak annak az időszaki lapnak előállításához szabad felhasználni, amelyet az Ujságpapirközpont megjelölt.

## 10. §

A rotációs ujságpapir felhasználásáról és forgalombahozatalának korlátozásáról kiadott rendelkezések hatályát a jelen rendelet nem érinti.

## 11. §

A jelen rendelet rendelkezéseinek, valamint a kereskedelemügyi miniszter által a jelen rendelet alapján kibocsátott rendelkezéseknek megszegése kihágás, amely a 734/1916. M. E. számú rendelet 15. §-a értelmében büntetendő.

## 12. §

Ez a rendelet kihirdetésének napján lép életbe. Hatálya Horvát-Szlavonországok területére nem terjed ki.

Budapesten, 1918. évi március hó 11-én.

*Dr. Wekerle Sándor s. k.  
m. kir. miniszterelnök.*

**Minisztertanácsi felhatalmazás a belügyminiszter részére a  
Pesti Napló megjelenésének esetleges  
beszüntetéséről a lap cenzúrárt kijátszó visszaélései miatt  
(1918. március 27.)<sup>81</sup>**

Igazságügyminiszter ur bejelenti, hogy a Pesti Napló című politikai napilap, amely izgató cikkei miatt előzetes cenzura alá helyeztetett, ismételten súlyos visszaéléseket követett el a cenzúrára vonatkozó határozmányok ellen.

81 Az MNL iratairól készült digitális másolatok – W szekció, W12 Mtjk. K27, 1918, 1918. 03. 27., 12. ülés.

Ismertet egy esetet, amikor a cenzura alá bemutatott, s ez által már jóváhagyott cikket, a cenzura eszközlése után, új kitételek becsempészésével oly antimilitáris cikké alakította át, amelynek megjelenését a cenzura semmi szín alatt sem engedte volna meg. Ez a cikk a lapban meg is jelent s miután ezt a visszaélést az éjjeli szolgálatot teljesítő ügyész – akihez az összes hírlapok a kinyomatás után s a postai expeditio előtt bemutatattak, de aki azon természetesen feltevésben, hogy a lapok a cenzura rendelkezéseit respectálják, a hírlapok ezen összetorlódása miatt is könnyen volt megtéveszthető – nem vette észre a cikket tartalmazó lappéldány terjesztését megakadályozni már nem lehetett.

Ezen tapasztalatnak volt azután a következménye, hogy a Pesti Napló című hírlapot ezúton a legbehatóbban kellett a postai expeditio előtt elolvasni, a cikkeket a cenzurához bemutatott eredetiekkel szóról-szóra összehasonlítani, ami ismét azt vonta maga után, hogy a Pesti Napló a postai expeditióról lekésert.

Ez okból is ez a hírlap a cenzurát minden lehető módon támadja s legutóbb is – a tegnapi megjelent számban – akart egy cikket a cenzuráról becsempészni.

Mindezek alapján igazságügyminister ur abban a véleményben van, hogy ezen már irányánál fogva is alapos kifogás alá eső lap ellen a legerélyesebben kell fellépni, mert nem lehet tűrni azt, hogy a cenzúra ezen lapnál lépten-nyomon nehézségekbe ütközzék.

Belügyminister ur osztja az igazságügyminister ur véleményét, s miután a végrehajtás az ő ügykörébe tartozik, határozatot kér arra nézve, hogy az igazságügyminister ur által felemlített ily esetek olyan súlyos kihágásoknak tekintendők-e, amelyek a lap beszüntetésének elrendelését vonhatják maguk után.

A ministertanács egyhangúlag megállapodik abban, hogy a cenzurának ily kijátszását tűrni nem lehet s ennek folytán felhatalmazza a belügyminister urat, hogy szükség esetén a kérdéses lap megjelenését az igazságügyminister ural egyetértőleg szüntesse be.

**A m. kir. kereskedelemügyi miniszternek 31.038/1918. számú rendelete.  
A rotációs újságpapír forgalmának szabályozásáról  
1.177/1917. M. E. szám alatt kiadott rendelet módosítása.**

A m. kir. ministerium 1918. évi március hó 11-én kelt 613/1918. M. E. számú rendelete alapján (megjelent a Budapesti Közlöny 1918. évi március hó 14-iki számában) a m. kir. ministeriumnak 1.177/1917. M. E. számú rendeletét a következőkben módosítom:

1. §

A jelen rendelet életbeléptének napjától kezdve rotációs újságpapírt nem postai polgári forgalomban közforgalmú vasúton fuvarozásra feladni, avagy hajón vagy gépkocsin szállítani vagy szállíttatni csak az Újságpapírközpont (Budapest, VI., Teréz-körút 30. sz.) írásbeli szállítás engedélyével (szállítási igazolvány) szabad.

A szállítási engedélyt (szállítási igazolvány) a fuvarlevélhez hozzá kell fűzni és az árut felvevő állomásnak annak jelöl, hogy az engedély szállításra már használtatott és újból fel nem használható, keletbélyegzővel le kell bélyegeznie.

## 2. §

Aki a jelen rendeletet megszegi vagy kijátssza, kihágást követ el és az 1.177/1917. M. E. számú rendelet 6. §-a szerint büntetendő.

## 3. §

Jelen rendelet kihirdetésének napján lép életbe. Hatálya Horvát-Szlavonországok területére nem terjed ki.

A jelen rendelet életbelépésével az 1.177/1917. M. E. számú rendelet 5. §-a hatályát veszti.

Budapesten, 1918. évi április hó 23-án.

*Szterényi József s. k.,  
kereskedelemügyi m. kir. minister.*

**A m. kir. belügyminiszter 1918. évi 44.965. számú  
rendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez,  
a nyilvános előadásra szánt mozgóképek ellenőrzéséről.**

A nyilvános előadásra szánt mozgóképek ellenőrzése végett, az érdekelt miniszterekkel egyetértve, a következőket rendelem:

## 1. §

Mozgóképek nyilvános előadása a jelen rendelet értelmében gyakorlandó hatósági ellenőrzés alá esik.

Az ellenőrzés arra irányul, hogy nyilvánosan ne legyenek olyan mozgóképek előadhatók, amelyeknek nyilvános előadása törvénybe, rendeletbe, a közrendbe vagy a közérkölciségbe ütközik, vagy a honvédelem érdekét sérti vagy veszélyezteti.

## 2. §

A hatósági ellenőrzés céljára Budapesten Országos Mozgóképvizsgáló Bizottság alakíttatik, amelyhez minden nyilvános előadásra szánt mozgóképet egyszer megvizsgálás végett előzetesen be kell mutatni.

A bizottság a belügyminiszter által kinevezett elnökből és ezenfelül tizenhat tagból áll. Tagjai: a belügyminiszternek, a honvédelmi miniszternek, az igazságügyminiszternek, valamint a székesfővárosi m. kir. államrendőrség főkapitányának egy-egy kiküldöttje, továbbá a vallás- és közoktatásügyi miniszternek hat (6) kiküldöttje, végül a mozgóképipar érdekeltsége köréből, valamint az erkölcsi és társadalmi érdekképviselők köréből a belügyminiszter által kinevezett 6 tag.

## 3. §

A bizottság feladata annak megállapítása, hogy a nyilvános előadásra szánt mozgókép az 1. §-ban megjelölt cél szempontjából nem esik-e kifogás alá.

A bizottság a kifogás alá nem eső mozgóképet láttamozásával látja el és erről okiratot állít ki; a kifogásolt képek vagy képrészletek tekintetében a láttamozást megtagadja; a megvizsgált képekről nyilvántartást vezet.

Láttamozás esetében külön jelzéssel kell ellátni azokat a képeket, amelyek ifjúsági előadások céljára alkalmasak.

A mozgókép megvizsgálásáért a folyamodó a mozgókép minden métere után 6 fillér díjat köteles fizetni.

A bizottság határozata ellen a közlést követő tizenöt nap alatt bármelyik érdekelt – birton kívül – egyfokú fellebbezéssel élhet a belügyminiszterhez.

A mozgóképvizsgálat végrehajtásának és az előadások ellenőrzésének részletes módozatait külön rendelet fogja szabályozni.

## 4. §

Nyilvánosan előadni csak olyan mozgóképet szabad, amelyet az Országos Mozgóképvizsgáló Bizottság nyilvános előadásra alkalmasnak talált és ennek tanúsításául láttamozással ellátott.

## 5. §

Tizenhat évnél nem idősebb egyént csak felnőttek felügyelete alatt és csak oly mozgóképek nyilvános előadásához szabad bebocsátani, amelyet az Országos Mozgóképvizsgáló Bizottság ifjúsági előadások számára alkalmasnak talált.

## 6. §

Mozgóképszínház-vállalatnál tizenhat évnél nem idősebb egyéneket alkalmazni tilos.

## 7. §

Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el és kétszáz koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő a mozgóképszínház-vállalat tulajdonosa és alkalmazottja, aki a 4.–6. §-okban megállapított rendelkezések valamelyikét megszegi.

Súlyosabb esetekben, különösen ha a vállalat tulajdonosa a jelen rendelet alapján már büntetve volt, a nyilvános előadásokra kiadott rendőrhatalósági engedély is megvonható.

A kihágás miatt az eljárás a közigazgatási hatóságnak, mint rendőri büntető bíróságnak, a székesfővárosi államrendőrség működése területén pedig a magyar királyi államrendőrségnek hatáskörébe tartozik.

A rendőrhatalósági engedély megvonása esetén a jogorvoslat tekintetében a 64.573/1901. B. M. sz. körrendelet határozmányai irányadók.

## 8. §

A jelen rendelet 1918. évi július hó 1. napján lép életbe. Hatálya Horvát-Szlavonországok területére nem terjed ki.

Budapesten, 1918. évi április hó 27-én.

*A miniszter helyett:  
Dr. Palugyay s. k.  
államtitkár*

**Polónyi Géza interpellációja és a miniszterelnök  
válasza a sajtócenzúrával űzött visszaélések tárgyában  
(1918. június 5.)<sup>82</sup>**

**Polónyi Géza:** T. ház! Még az előbbi kormány idejében, amikor még a cenzurát kezelő akkori igazságügyminister úr közvetlenül a politikai felelősség súlya alá lett volna vonható és védekezését felelős állásból terjeszthette volna elő interpellációt írtam be a képviselőház interpellációs-könyvébe. A közbejött események azonban, a kormányválság, lehetlenné tette, hogy akkor ez interpelláció előterjesztessék. Azóta bizonyos halasztást szenvedett ez az interpelláció abból az okból, mert mégis illőnek tartottam volna, ha a volt igazságügyminister úr jelenlétében terjeszthettem volna elő az adatokat és esetleg személyes megjegyzéseit is megtehettem volna. Miután azonban legmélyebb sajnálatomra kilátásba helyezett megérkezése be nem következett, tovább nem halaszthatván az interpellációt, kénytelen vagyok azt ma előterjeszteni.

A sajtócenzúrával kapcsolatosan magasztos nagy érdekről, a sajtószabadságról van elsősorban szó. Teljesen felmentettnek érzem magam e téren minden további teoretizálástól, mert hiszen ebben a teremben annyiszor lett kifejtve ez a kérdés, hogy bátran leszűrődöttnek mondhatom azt az álláspontot, hogy a magyar képviselőházban nem volt és nincs véleményeltérés az iránt, hogy a sajtószabadság mily megbecsülhetetlen alkotmányjogi kincse egy nemzetnek és hogy mennyire féltékenyen kell azt őrizni és hogy a kivételes hatalom, amely ez iránt megadatott, csak tisztán a legszükségesebb oly korlátozásokra terjedhet ki, amelyek a hadiérdek nagy sérelmével kapcsolatosak. Arról is lemondhatok, hogy a meghozott törvényeket és a fennálló rendeleteket kommentárokkal kísérem, mert itt nincs szükség jogászai disszertációkra, (*Úgy van!*) hanem főleg arra, hogy állapítsuk meg, hogy az ily kivételes hatalomra szóló meghatalmazás tulajdonkép nem a törvényen és a rendeleteken fordul meg, hanem a végrehajtáson és azon, hogy miként hajtatik végre a törvényhozás intenciója a gyakorlati életben.

Ha interpellációt jegyeztem be, úgy annak bevezetéséül különleges okát kénytelen vagyok röviden elmondani. Meglehetősen sokat foglalkoztam a cenzúra irodalmi kérdésével, volt idő, amikor kötelességem is volt vele foglalkozni, meglehetősen ismerem e kérdésnek

82 KN, 1910. XXXIX. kötet, 790. ülésnap.

Magyarországon és Európában való történeti előzményeit, ismerem a 48-as tradíciókat, ismerem a legutóbbi korszak emlékeit és arra a meggyőződésre jutottam, hogy azok az adatok, amelyeket én ma a t. ház elé fogok terjeszteni, nemcsak engem, de az egész nemzetet arról fogják meggyőzni, hogy széles e világon, bátran aláhúzom e szót, széles e világon a cenzurával hatalmon lévő és egyéni érdekek legyezetése szempontjából úgy vissza nem éltek (*Igaz! Úgy van!*) mint abban a korszakban, amelyben Vázsonyi Vilmos volt igazságügyminister úr kezelte a cenzúrát.

Nem szoktam a nagy mondásoknál tartani, nagyobb súlyt helyezek arra, hogy a bizonyítékok beszéljenek és azért, ha többet fogok foglalkozni felolvasásokkal, mint általában véve tőlem megszokták, méltóztassék annak tulajdonítani, hogy az én interpellációm materiálja tulajdonképp megírott cikkekből áll és ennek folytán, hogy a parlament abban a helyzetben legyen, hogy helyesen ítélje meg a következményeket, szó szerinti tartalmukban adom azokat elő.

Az én interpellációmat e kérdésben már megelőzte egy kis sajtófergeteg. Kezemben van a Világnak május 24-ikéről keltezett száma, amely ezen a címen: »Vázsonyi cenzurája« foglalkozik ezzel a hírlap- és gondolatszabadság elkobzási rendszerrel, mely itt lefolyt. Itt nagyon keveset fogok csak idézni. Fejből és emlékezetből reprodukálom, hogy ennek a Világféle cikknek érdekes háttere az, hogy a volt igazságügyminister úr a saját egyéni érdekének védelmében és hiúságának legyezetése körül a hadiállapotot a sajtó ellen legelső ízben a saját szövetségeseivel szemben kezdte meg.

A történelemhez tartozik, hogy Vázsonyi Vilmos úr az u.n. blokkszövetség útján jutott az igazságügyministeri székbe, mint annak megbízottja, meghatalmazottja. Alig hogy a ministerséget betöltötte, megjelent a Budapesti Újságírók Egyesülete választmányának egyik ülésén és ott programmszerű nyilatkozatot tett. Elment bajtársaihoz, azokhoz, kiknek vállain felemelkedett, hogy fogadalmat tegyen egy jövőre, arra vonatkozólag, hogy miként tartja mint minister kötelességének egyrészt leróni háláját, másrészt pedig becsületesen teljesíteni azt a kötelességet, hogy a cenzura – mint ő mondá – csak a hadiérdeknek eminens veszélyeztetése esetén kizárólag a hadsereg, a külügyi politikára és az ezekkel kapcsolatos élelmezési viszonyokra terjedhet ki, és – amit nagyon hangsúlyoznom kell – kiemelte, hogy a cenzurának sohasem szabad egyéni érdekek legyezetésére felhasználtatnia s ennek folytán neki programja lesz, hogy az ő idejében az ő személyével és a kormány tagjainak személyével ad libitum foglalkozhat mindenki kénye és kedve szerint.

Hogy miként lett a hernyóból pillangó, (*Derültség jobbfelől.*) azt majd mindjárt meg fogjuk látni. Rendkívül érdekes adatokkal fogok szolgálni (*Halljuk! Halljuk!*) és előre ígérem, hogy habár a felolvasás rendszerint nem szokott mulatságos dolog lenni, ebben az esetben nem fogok adós maradni azon ígéret beváltásával, hogy nagyon jól fognak múlatni az urak, (*Derültség.*) mert ez a dolog már nem is annyira szánalmas, mint igazán nevetséges.

Előbb azonban a hisztórikum szempontjából le kell számolnom azzal, hogy a Világ leplezi azokat a nyilatkozatokat, melyeket volt szövetségesei tettek Vázsonyi volt minister úr ellen. Nevezetesen a szociáldemokratáknak egy pártkongresszusán Weltner Jakab és Kunfi Zsigmond urak támadták meg a cenzurával való személyes visszaélés alapján a volt igazságügyminister urat. Ezeket az idézeteket azonban azért mellőzöm, mert itt egy új liaison kezdődött (*Derültség jobbfelől.*) és majd méltóztatnak látni, hogy legújabbán a Népszava lett az a fórum, a hova a t. volt igazságügyminister ur menekült, mikor az ellenfelei ellen és – majd nagyon érdekes lesz – volt ministertársai ellen kellett a támadásokat finanszírozni és keresztülvinni. (*Halljuk! Halljuk!*)

Egy dolgot felolvasok, mert az kissé izgató dolog, legalább rám nézve, hogy talán gróf Károlyi Mihálynak volt – mondjuk úgy – oroszlánrésze abban, hogy a volt igazságügyminister úr azt a széket, melyet betöltött, elfoglalta. Különös dolog és nem is említeném fel, ha nem feküdnék előttem az én memoárjaimból egy régi közlemény, mely elmondja a parvenünek morálját – amelyet talán fel fogok olvasni – és amely arra veti a súlyt, hogy milyen csúnya dolog, ha valaki hálátlan.

Már mondtam, hogy gróf Károlyi Mihály ellen, a szociáldemokraták ellen is és a radikálisok ellen is – hiszen a Világ hozza ezeket a dolgokat – milyen akciózt indított meg a volt igazságügyminister. Felolvasom a Világból gróf Károlyi Mihályra vonatkozólag a következőket *(olvassa:)* »Vázsonyi cenzurája különös előszeretettel nyesett bele Károlyi beszédeibe. Károlyi beszédeiből, melyeket gyűléseken, értekezleteken tartott, bőségesen törölt a cenzura. És amikor mi tiltakoztunk az ellen a hajsza ellen, amit Vázsonyi segített inszcenálni Károlyi ellen, akkor elnémította ezt a tiltakozást. Egyszer ezt írtuk: »Vázsonyi Vilmos igazságügyminister egyébként semmiféle támadással, kirohanással nem terelheti el a figyelmet arról a tényről, hogy a legsötétebb reakció szolgálatába szegődött. Az igazságügyminister eltiporja a közszabadságokat, guzsbaköti a sajtót, megfojt minden bírálatot és olyan trepowi reakcióval kezeli kivételes hatalmát, aminőre gróf Tisza István sötéten reakciós kormánya sem merete magát rászánni.«

Itt ki van állítva a testimonium, hogy ez a korszak rosszabb mint a volt Tisza-korszak! *(Derültség jobb felől.)*

Hiszen az is egyik szimptomatikus vonás, hogy az újságírók most egy kérvényt akarnak benyújtani, hogy állítsák vissza a Tisza-féle sajtószabadságot. *(Derültség.)*

*(Olvassa:)* »A cenzura természetesen törölte ezt is, aminthogy nem igen lehetett megjegyzést tenni arra a támadásra sem, amit gróf Károlyi Imre intézett Károlyi Mihály ellen. És a cenzura megengedte, hogy a legsúlyosabb gyanúsításokkal illessék egyes reakciós újságok a magyar paczifistákat, de nem engedte meg, hogy a támadásokra választ lehessen adni. Nem volt ideális cenzura – nem is lehet az – a Tisza-kormány alatt sem, de a sajtó bírálatot gyakorolhatott a cenzura működése felett is és a lap értesíthette olvasóit arról, hogy a cenzura törölt valamit, vagy fehér foltot hagyhatott a cenzura törlése helyén. Vázsonyi azután kitálalta azt, hogyan kell nagyban hamisítani a közvéleményt.

Azt a tényt, hogy a cenzura van, nem is szabadott leírni. Az olvasóval nem közölhette az újság, hogy hol és mennyit törölt a cenzura. Nagyon sokszor azzal az utasítással érkeztek vissza a cenzurától a cikkek, hogy a törlés helyén fehér foltot, úgynevezett ablakot sem szabad hagyni. Hónapokon keresztül jelentek meg így meghamisítva a lapok. Még azt sem volt szabad közölni az olvasóval, hogy valamilyen véleményt, bírálatot a cenzura törölt. És nem engedték meg, hogy ezt a hamisítást legalább közölhessék az olvasóval.«

Ez azonban, t. képviselőház, a Világ panasza és nem az én dolgom. Rátérek most azokra az adatokra, amelyekkel én szándékozom bizonyítani, hogy, a leghallatlanabb és legvakmerőbb módon, miként lett egy kivételes törvény egyéni érdekek legyezgetésére felhasználva. *(Halljuk! Halljuk!)* Kezdem, t. képviselőház, egy, virágvasárnap után a Pesti Naplóban megjelent cikkkel.

A Pesti Naplóra való áttérésnél meg kell jegyeznem, hogy megelőzőleg – nem is olyan régen – folyt egy ádáz harc, amelyet a »Vázsonyi-Grecsák harc« neve alatt ismerünk. *(Élénk derültség jobbfelől és a középén.)* Egy-két szemelvényt be fogok majd mutatni annak sorrendje szerint a Pesti Naplóban megjelent közleményekből erre vonatkozólag is, amelyeknek na-



gyon is notórius stílusából és szinte közhellyé vált egyes kifejezéseiből a sajtó emberei rögtön ráismertek a szerzőre, akit azonban én, minthogy a hírlapírói diszkréció által kötve vagyok, megnevezni nem fogok. (*Élénk derűtség a jobboldalon*) Rábízom a tisztelt képviselőházra és az országra, hogy a kifejezésekből és az autenticitásból maga állapítsa azt meg. (*Halljuk! Halljuk!*)

A Pesti Naplóval megtörtént az a dolog, hogy amikor Vázsonyi Vilmos úr a cenzurát kezelni kezdte, a Pesti Napló is, mint minden tisztességes újság, felháborodott és kifogásokat tett a cenzurának ilyen módon való kezelése ellen. Ez azután alapjában felforgatta a barátságot a Pesti Napló és Vázsonyi Vilmos úr között és hogy milyen méreteket öltött a cenzurának a Pesti Naplóval szemben való alkalmazása s ennek a lapnak speciális üldöztetése, arra vonatkozólag méltóztassanak megengedni, hogy rátérhessek az adatok előadására. (*Halljuk! Halljuk!*)

Nagyon kérem a képviselőház minden tagját, figyeljen jól ide, mert egy olyan közleményt mutatok be, amelyet azok, akik valaha cenzurával foglalkoztak, vagy most azzal foglalkoznak: irodalmi és törvényhozási emlék gyanánt örökre félretehetnek maguknak annak illusztrálásaként hogyan lehetett a cenzurával visszaélni. (*Derűtség. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*) Egész terjedelmében fel fogok olvasni egy cikket, amely szerencsére nem hosszú. Figyeljenek tisztelt képviselő urak, hogy hol találnak abban egy gondolatot, egy vesszőt, egy kettős pontot, vagy egy kétes értelmű szót, amely akár hadiérdekből, akár az élelmezés érdekéből, akár bármi egyéb tekintetből kifogás alá eshetnék. Ennek a cikknek – mint méltóztatnak majd látni – egyetlenegy tendenciája – mely elég volt arra, hogy lecenzurázzák a cikket – az, hogy meg merte írni, hogy Vázsonyi Vilmos urat, mikor miniszter lett, a korzón ünnepelték, virágvasárnapján pedig nem ünnepelték. (*Élénk derűtség a jobboldalon és a középén.*)

Még egyszer kérem: tessék jól vigyázni, (*Derűtség*) mert nem hiszem, hogy ehhez fogható példa valaha is rendelkezésre fog állni a cenzurára és arra vonatkozólag, hogy milyen alapon konfiskáltak egy cikket. A cikk címe Háromfartály esztendő s szól a következőképpen (*olvassa:*) »Nyár volt akkor, de mégis mintha márcziusi szellők fújtak volna az országon át. Az emberek valami nagy felszabadulás érzésétől lettek mámorosak s minden jó reménységgel üdvözölték az új kormányt. Nem volt akkor népszerűbb ember Vázsonyinnál, aki úgy látta, mintha az egész ország egy nagy Terézváros lenne. (*Általános derűtség. Felkiáltások balfelől: Nagyon rosszul látta!*) Az utcán sorfalat állottak neki, a nők kendőjüket rázták feléje, (*Felkiáltások jobbfelől: A Dob-utczából!*) az automobiljára pedig úgy tekintettek, mint úrnapi körmenetkor a baldachinra. Most márczius van, s a tegnapi szép virágvasárnapot mintha csak ilyen ünneplésre teremtette volna az Úristen ott a dunaparti korzón, ahova a friss tavaszt belehelni vonult ki Budapest népe.

Micsoda gyönyörű lelkesedést lehetett volna rendezni, s ott volt kéznél Vázsonyi is, aki egy ismeretlen hívével sétált a korzón. Az emberek szembejöttek vele és túlmentek rajta, utolérték és elhagyták. (*Derűtség.*) Se sorfalat, se kendőlobogtatás, a forgalom nem akadott meg az aszfalton. S Vázsonyi, ahogy ismerjük, csak örült annak, hogy nem leplezték le inkognitóját. Elvégre nem azért ment a korzóra, hogy ünnepeljék; ez neki nem kellett, ő csak a friss levegőt kívánta.« Ez a cikk le lett cenzurázva. (*Élénk derűtség a ház minden oldalán.*)

Hát, tisztelt képviselőház, ez már nem is szomorú, hanem igazán nevetséges.

Ha azon ünnepélyes fogadalom után, amelyet a kivételes hatalomról szóló törvénnyel kapcsolatban a volt igazságügyminiszter az Újságírók Egyesületének választmányában tett, így értelmezi a cenzurajogot, ha az ő személyét szabad támadni s ha még ezt sem szabad egy

ministerről megírni, akkor nincs sajtószabadság, (*Igaz! Úgy van! a jobb- és a baloldalon.*). De van ennek a dolognak egy antitézise. Általában véve legyenek rá elkészülve t. képviselőtársaim, hogy egy kis gyűjteménnyel szolgáljak. Egyrészt bemutatom azt, mit konfiskáltatott el Vázsonyi, ami ő rá vonatkozott és mit nem konfiskáltatott el, ami az ellenfelei, vagy ami a neki kellemetlen ministertársai ellen szólt. (*Élénk derűtség a ház minden oldalán. Halljuk! Halljuk! jobbfelől.*)

Még az az érdekes momentum is ki fog derülni, hogy pl. a Népszavának a Pesti Hírlap ellen folytatott egy polémiájában az adatokat a cikkhez egy törvényszéki bíró szolgáltatotta, aki pedig hivatalosan az ő környezetében volt alkalmazva. Csak rövid idézeteket hozok fel, – mert ilyen nagyon sok volna, – hogy mit volt szabad megírni. Az előbb méltóztattak hallani, hogy mit nem volt szabad megírni. Bocsánatot kérek, hogy saját személyem is szerepelni fog benne, véletlenül jutottam abba a szerencsés helyzetbe, hogy a miniszterelnök úrral egy társaságban lettem megpellengérezve. Az autentikum kedvéért nem akarom kihagyni a reám eső részt, mert különben nagy megtiszteltetésnek tartom, hogy így van, amint van.

Ebben a cikkben pl. – ez nagyon enyhe dolog, mert erősebb dolgok fognak majd jönni – a következő áll (*olvassa:*) »Wekerle példátlan és ellenszenves politikai kétszínűsége tükröződik vissza a Pesti Hírlap politikai kétszínűségében és a perfidiájában. A Pesti Hírlap mögött nemcsak nagy olvasó tömegek állanak, hanem ott áll politikai inspirálóként két elvéhdedt, ám intrikára még mindig eléggé fúrge figurája a magyar politikának: Polónyi Géza, a vén bohóc (*Élénk derűtség.*) és Wekerle Sándor, a vén fecsegő«. (*Élénk derűtség.*)

Épen ezért kétszeres erővel kell támadnunk a Pesti Hírlapot és kétszeres kötelességünk, hogy a közvéleményt felvilágosítsuk annak a politikának a becstelenségéről, amely az utóbbi hetekben a Pesti Hírlapban annyira szemérem nélkül jelentkezik. (*Derűtség.*)

Azt tartom, az antitézis megfelelően be van bizonyítva.

Itt tartom sorosnak a Pesti Naplóból még a boldogabb szerelmi korszakból való (*Derűtség.*) azokat a közleményeket bemutatni, legalább egy-két részletet, hogy miként kezelte Vázsonyi Vilmos úr, pardon, az az ismeretlen szerző (*Élénk derűtség jobbfelől.*) ezt a kérdést. Nem szándékosan említettem a nevet, őszintén mondom. Vegyük csak a dolgot abból a szempontból, hogy ezek a cikkek megjelenhettek minden cenzuráztatás nélkül az akkori igazságügyminister ellen.

Azt mondja ez a cikk: »Az igazságügyi tárcza« czim alatt (*olvassa:*) »Nincs válság, ha megy – Grecsák.« Ez a czim. A cikk így hangzik (*olvassa:*) »A Vázsonyi-féle válsággal kapcsolatban jó helyről, ahol a válság keletkezésének és lefolyásának körülményeit pontosan ismerik, a megoldásról a következő információkat kaptuk: válság nincs, nem is lehet, mert Grecsákot megállapodás kötelezi arra, hogy visszalépjön az igazságügyi tárcza vezetésétől. Ez a legközelebbi időben meg is fog történni és ez a megoldás. Vázsonyi Vilmos joggal vetheti Grecsák miniszter szemére, hogy – enyhén szólva – inkollegiálisan viselkedett vele szemben. Egyetlen szóval sem védte meg a választójogi ministert azokkal az alaptalan támadásokkal szemben, amelyek a Bírói és Ügyészi Egyesületben elhangzottak a legutóbb bírói és ügyészi előléptetések miatt. A valóság az, hogy Vázsonyi nem is foglalkozott igazságügyi ministersége alatt ilyen apró-cseprő személyi dolgokkal, hanem Grecsákot bizta meg azzal és Grecsák műve volt az előléptetések listája, amelybe – mint utólag kiderült – belecsempészte a legjobb barátjának a vejét, aki pedig egyáltalában nem volt soron. A Bírói és Ügyészi Egyesület különben sem hivatott fórum, nem más, mint lekvárbeszerzési szövetkezet. (*Derűtség.*)

Grecsák klikkje, csupa 13 próbás klerikális bíró és ügyész. Grecsák Károly most már Bécsben is igyekszik elhelyezni kisdéd aknáit Vázsonyi ellen, de beavatottak tudják, hogy sem válságról, sem konfliktusról nem lehet szó, mert ha egy vaskályhának nekimegy egy cserép-kályha, vagy egy villamosnak a konfliktokocsi úgy ebből sohasem lesz konfliktus vagy válság«.  
(*Élénk derűtség a jobb- és a baloldalon.*)

Most jön azután tizenhatodikán, két napra rá egy még érdekesebb. Itt t. i. arról volt szó, hogy nincs válság, mert Vázsonyi lesz a minister, Grecsáknak menni kell, őt az ígélet köti stb. Most jön egy cikk, melynek czime: »Vázsonyi nem lesz igazságügyminiszter«. Ez nagy inicizálékkal van szedve. »Nem is akart és nem is akar igazságügyminiszter lenni«. (*Élénk derűtség a jobb- és a baloldalon.*)

Azt mondja a cikk (*olvassa:*) »A pénteki ministertanács óta, amelyik már második olyan tanácskozása volt a kormánynak, amelyen Vázsonyi Vilmos nem vett részt, mert »nem akart egy asztalhoz ülni Grecsák Károly igazságügyminiszterrel«, (*Derűtség jobbfelől.*) egyébről sem beszélnek, mint egy Grecsák–Vázsonyi-afférről. Ennek a konfliktusnak ezennel végét jelenthetjük. »Ami Vázsonyi álláspontját illeti, legilletékesebb helyről – legilletékesebb helyről – erre vonatkozóan a következő érdekes információkat kaptuk« – csak a legfontosabb részt olvasom fel – : »Esterházy tragikus megbetegedése annyira megrendítette, – t. i. Vázsonyit – hogy egyáltalán nem volt kedve részt venni a további új kormányzásban. Vázsonyi nem akart, hanem kénytelen volt Wekerle alatt is tárczát vállalni (*Élénk derűtség a bal- és a jobboldalon.*) és tette ezt egyedül és kizárólag a választójog érdekében. Vázsonyi Vilmost felbőszíti az a gondolat, hogy csak egy olyan tökfilkó is akadjon, aki őt képesnek tartja az igazságügyi tárczáért való tülekedésre. (*Derűtség jobbfelől.*) Az egész affér tulajdonképen ennyi: Grecsák Károly inkollégiálisan viselkedett Vázsonyi Vilmosttal szemben. Vázsonyi Vilmos rövid minisztersége alatt örök hálára kötelezte a magyar bírói kart.«

Az előbb hallottuk ugy-e, hogy a kinevezéseket Grecsák csinálta? (*Élénk derűtség a jobb- és a baloldalon.*) »És Grecsák Károly eltúrte, hogy őt ünnepejék azokért, amiket Vázsonyi csinált és hogy Vázsonyit támadják olyan cselekedetekért, amelyeket Grecsák követett el. Vázsonyi Vilmosnak nem ambicziója, hogy igazságügyminiszter legyen, mert ő még utódja sem akar lenni Grecsák Károlynak.« (*Élénk helyeslés a jobb- és baloldalon.*) Ilyen szent fogadalom: még utódja sem akar lenni! »Az egész affér tehát annyi, hogy Vázsonyi inkollégiálisnak és inkorrektnek ítélte Grecsák eljárását és ezért a körmére koppintott. Vázsonyi egyszerűen személyes sértésnek veszi, ha előtte ezt a szót »igazságügyminiszter« kimondják és rágalmazónak ítéli azt, aki neki azt imputálja, hogy ő igazságügyminiszter akar lenni.«

Most aztán menjünk folytatólag azokra a cikkekre, amelyek konfiskáltattak. Mikor már a Pesti Napló ellen lázadásban volt a t. volt igazságügyminiszter úr, megtörtént pl., hogy a Pesti Napló tározójában nem engedett közölni olyan részeket, amelyeket a Pester Lloydban a cenzura ugyanaznap német fordításban szóról-szóra átengedett. (*Mozgás.*) Ezt csak azért említem fel, hogy mutassam, hogy a személyes bosszúállásnak milyen fegyvereit alkalmazta a volt minister úr egyes lapokkal szemben. Jelent azután meg egy cikk a Pesti Naplóban »A Vaskályha és a Tűzhely« czimmal. Én ezeket a cikkeket azért olvasom fel, hogy az legyen kontesztálva, hogy ezekben a cikkekben sehol sincs egy árva betű hadiérdek vagy olyan érdek, amely távoli összekötetésben volna hozható a kivételes hatalom alapját képező hadiérdekkel, ellenben sűrűn vannak cikkek, amelyek annál kiméletlenebbül kezdik szapulni a volt igazságügyminiszter urat, különösen a cenzura tárgyában. És mikor a Pesti Napló már tisztában volt azzal, hogy

nemcsak a cenzurát gyakorolják ellenében, de bosszuállásból azt csinálják, hogy lekésztik a lap megjelenését, hogy órákig visszatartják a már cenzurázott cikk megjelenését, akkor természetesen már nem ilyen ártatlan virágvasárnapi hangulatban írt, hanem olyan cikkek következtek, amelyek jobban konveniáltak az ő gondolatviláguknak.

Ami a Pesti Napló keddi számának szétküldését késleltette, – írják – csaknem lehetett volna: egyetlen embernek sértett hiúsága, hatalmi tébolya, czaromániája. Vázsonyi Vilmos ez a férfiú. A magyar igazságügyminister használta fel a háborús állapot és a kivételes törvények ürügyét arra, hogy egy újságot ekszisztenciájában megtámadjon, hogy megcenzurázott és ellenőrzött és revideált hasábjait és példányait órák hosszat ott tartogassa még a hivatalos szobákban egészen addig, míg a lap szétküldésére pontosan előírt idő is rég elmúlt [...] A bilincset tovább szorították, az előzetes cenzurát egy tollvonás vagy a pecsétőr egy telefonparancsa alapján úgy módosították, hogy az újság kész példányait nem volt szabad szétküldeni.

A sérelem a sajtószabadságot érte, mely a négy esztendeje tartó háború alatt soha ilyen nyomorúságos, ilyen kiszolgáltatott állapotban nem volt. A sajtószabadság közszabadság. A sajtószabadság dolga nem magánügye lapoknak, szerkesztőknek és újságíróknak. Államférfiak, politikusok magatartása a sajtószabadsággal szemben politikai karakterek biztos próbája. Ezen a ponton válik félelmissé, országos és politikai jelentőségűvé Vázsonyinak sajtóellenes tombolása. Nem az a fontos, hogyha Vázsonyi állna, megpróbálná, – különben nem is riad vissza ettől a kísérlettől – hogy ahány újság Magyarországon megjelenik, az ő dicsőségét zengje, az ő nagyságáról írjon hős költeményeket s ódákat költsön karrierjéről. Hanem ez a Vázsonyi, aki saját bevallása szerint gépfegyverekkel lövet az újságpapírra s eltiporja a veszedelmes – értsd neki nem tetsző, nagysága előtt állandóan le nem boruló – sajtót, ez a Vázsonyi elvégre nem rendőrministernek neveztetett ki, hanem ministernek. Születésénél fogva Vázsonyi demokrata, de mi egyéb marad demokráciájából, mint ez a születés? Demokrata múltja révén jutott Vázsonyi hatalomhoz, s azzal a misszióval, hogy a demokrata nagy művét tető alá segítse.«

Ez körülbelül végig így megy. Végül figyelmezteti őt, hogy sértett hiúságában, czézári dőlyfében mániákusnak mondtuk Vázsonyit. De nem tartjuk olyan örültnek, ki a tüzes vaskályhát öleli meg.

Ez a cikk meglehetősen éles, de ebben sincs semmi egyéb, mint az ő személyét kritizáló álláspont. Abszolúte semmiféle hadiérdek nincs. Van még egy közlemény, amelyet fel kell olvasnom annak illusztrálására, hogy nincs benne más, mint ellene való támadás. Ennek a cikknek czime : »Elfelejtettünk egy nevet.« (Olvassa:)

»Elbúcsúznak tőle. Még a nevéől is. Ebbe talán belenyugszik. Le sem írjuk többé a nevét. Ez talán lecsöndesíti. Egy üres obeliszket állítunk ide. Ez alatt talán pihenni fog hóbortos haragja. És a nevét majd csak akkor idézzük az emlékezetünkbe, ha beteljesedik a sorsa és józan hangon sírja vissza rendes emberi hitét.

Azt mondja továbbá: (Olvassa.)

»Inkább le nem írjuk többé a nevét. Hamut szóratunk rá, hogy jó ideig eszünkbe se jusson, ki volt az, aki elfeledte, hogy rómaiak temploma mindig nyitva állt. És az üldözött ott menedéket talált. Csak klasszikus világ után a mi világunknak ilyen temploma a sajtó, amelynek küszöbén az ádáz üldözésnek meg kellene torpannia. De ma az a divat, hogy e templomokban egy hazárd fiskális kufárkodik és azt hiszi, hogy ez is a demagógia piacza, ahol a karrier felelőtlenül csak felfelé vezet.

Nem. A névtelen obeliszk hamar lesz politikai szellemének sírköve. De megvigasztaljuk a klasszikus tragédia szavaival:

Ne félj, csak szellemed vesz,  
De tested megmarad, mint múmia,  
Kíváncsisága iskolás fiúknak.  
Torzarculattal, melyről elmosódott.  
Az írás, szolga volt-e vagy parancsolóm

Ez meglehetősen költői lendülettel volt megmondva, hogy a nevét is el akarja felejteni, de személyét illetőleg még sértő dolog sincs benne.

Már most jön az antithesis. Ugyanakkor a már időközben megváltozott hangulatra való tekintettel a Népszavában megjelentek cikkek, amelyek a cenzura által szabadon eresztettek. Ezek a cikkek pedig nem ilyen költői lendülettel voltak megírva. Csak igen röviden fogom az idézeteket olvasni, amelyek hallatlan példái annak, hogy egy kabinetben együtt élő férfiak, pláne a miniszterelnök személye ellen támadásokat a cenzurával szó nélkül átengedtetik, mikor a magukra vonatkozó közleményeket, ilyeneket is, mint aminőket méltóztattak hallani, egyszerűen konfiskálják.

Itt van a Népszavának 1918. április 19-iki, pénteki száma, amely azt mondja *(olvassa:)* »Wekerle az elvtelenség és az aggság minden szomorú tünetével terheltén próbál nap-nap után új meg új árulást, új meg új alkut és nem szégyel semmit, nem fél semmi gyávaságtól, csakhogy még egyszer hatalmon maradhasson.« De megemlékezik egy másik kollégájáról is *(olvassa:)* »A herceg úr még nagyon fiatal és nagyon naiv a politikai csalás mesterségében.« *(Derűltség.)* »Ha igazán ki akarja tanulni, akkor még egy darabig Wekerlének, ennek a kitanult vén csalónak és ígérethamisítónak az iskolájába kell járnia.« *(Élénk felkiáltások a ház minden oldalán : Gyalázat! Hallatlan! Szép igazságügyiminister volt!)*

Ebben már nem gonosz szándék, hanem valósággal pathologikus állapot jelentkezik. Lehetetlenség ilyen gonoszságot feltételezni, ha csak nem a hatalmi téboly paroksizmusának a szimptomáját látjuk benne. A lapoknak még az ő régi beszédeit sem volt szabad idézni.

Most egy másik témára térek. A »Jogtudományi Közlöny« eléggé ismert, tekintélyes, tisztességes szaklap; olyan szerkesztő alatt áll, aki maga is cenzor volt egy időben, amikor be volt vonulva. Ez a lap cikket írt a cenzuráról tisztán tudományos szempontból. A cikk többek között azt mondta *(olvassa:)* »Értesülésünk szerint a cenzura irányítása és ellenőrzése legközelebb az igazságügyiminister hatásköréből a miniszterelnökébe kerül.« Később ez meg is történt. Ez ürügyül és alkalmul szolgált arra, hogy a lap kapott egy ukázt a budapesti királyi ügyészségtől, amely így szólt *(olvassa:)* »A Jogtudományi Közlöny« f. évi február 3-iki számában »A cenzura« című cikk jelent meg. Miután a lapok részére szigorú bizalmas közlés adatott ki, mely szerint a cenzuráról írni, vagy a cenzurára bármely megjegyzést tenni szigorúan tilos : figyelmeztetem a szerkesztő urat, hogy jövőben hasonló cikkek közlése a lap kivételes előzetes ellenőrzését vonhatja maga után.«

Ebből méltóztatnak látni, hogy itt bizalmas rendeletek is voltak és vannak divatban. Egész sorozatát mondhatnám el azoknak a közleményeknek, amelyeket ilyen bizalmas közlésekkel eltiltottak.

Ha már egy szaklapban sem szabad megemlékezni a cenzuráról – megjegyzem, hogy egészen objektív cikk volt, Kossuth Lajosnak egyik beszédét idézte –, akkor nagyon meg kell

gondolni a törvényhozónak, hogy ilyen kivételes hatalmat adjon anélkül, hogy azt legalább parlamenti ellenőrzés alá helyezze.

A lap erre egy petíciót adott be a miniszterhez, amelyben elmondta, hogy az ügyészség valami bizalmas rendeletre hivatkozik. Kérte, tegyék meg neki azt a szívességet, hogy közöljék velük ezt a bizalmas rendeletet, mert ilyet nem kapott, már pedig olyan rendeletet, amelyet nem ismer, nem respektálhat. Ez ok volt arra, hogy a lap ellen még nagyobb szigorral járjanak el. Megtörtént vele, hogy törölték belőle az ügyvédi kamarának évi hivatalos jelentését, illetve az ügyvédi kamara helyettes-elnökének hivatalos felterjesztés tárgyává tett beszéde egy részét. Szólt pedig ez a következőképpen *(olvassa:)* »De tiltó szavunkat kell a jogeszmé nevében felemelni az ellen, hogy a cenzúra a gyülekezési és egyesülési jog korlátozásában továbbmenjen, mint ahogy azt a hadiérdeknek és a közrendnek a fentartása megkívánja. Szomorú, hogy a Jogtudományi Közlöny legutóbbi száma szintén fehér ablakkal jelent meg.« Ezt törölték.

Pro memoria nem lesz talán felesleges, ha elmondom, hogy 1906. évi július 11-én én voltam szerencsés egy interpellációt kiállani, amelyet Bródy Ernő t. képviselőtársam tartott a volt demokratapárt nevében akkor, amikor a Világ szabadság című lap előzetes lefoglalás alá vétetett, mert aratási sztrájkra izgatott. Az interpellációval kapcsolatban egy cikk jelent meg a Pesti Naplóban Vázsonyi Vilmos urnak az aláírásával. A címe volt : A. »feledés zsenije.« Azt mondta többek között *(olvassa:)* »A parvenü gyorsan felejt. Mezzofanti ellenlábasa, aki az emlékezőtehetség zsenije volt. A parvenü a feledékenység zsenije. Tegnap még forradalmár, ma a kérlelhetetlen rend támasza. Tegnap még kész felgyújtani a világot, ma az ártatlan pásztortűzben is gyújtogatást szimatol.«

»Éreztük akkor mindnyájan« – a szedősztrájk idején – ahogy sötétség borult ránk, mert nincs sajtónk. Néhány napra megbénultunk. Nem mozoghattunk, nem szólhattunk. Azt kellett hinni, hogy a zord napok minden részese hannibáli esküt tesz önmagának, hogy mi-helyet hatalma lesz, védi a sajtót minden támadással szemben, mert ez a szabadság utolsó bástyája.« Irta Vázsonyi Vilmos. *(Élénk derűtség.)* Azt mondja tovább *(olvassa:)* »Illúzió! Ezek a férfiak csak a Bastille építési stílusát kifogásolják. Nem kell a barokk-stílus, éljen a magyar! És a Bastille kapujára tulipános építményeket rakunk. Mi kell még? Éljen a haza!« »Ez a szörnyű állapot melynek igazi jellemzését Lányi korszakában megadta a budapesti ügyvédi kamara jelentése. Akkor a kamarát megtapsolta a szorongatott nemzeti tábor, ma érveire nyelvet öltöget a magyar igazságszolgáltatás első öre.« *(Élénk derűtség.)*

Nem árt ilyenkor ezen remniszczenziákat feleleveníteni az emlékezet számára. De közeledem felszólalásom befejezéséhez. És most következik egy eddigieknél is súlyosabb és következményeiben mindenesetre fontosabb dolog, mely nagyon megérdemli a t. háznak és a kormánynak egész figyelmét. Vázsonyi Vilmos igazságügyminisztersége alatt, amikor ilyen szigorúan kezeltetett a személyét érintő sajtó, ugyanakkor szabadjára volt eresztve a kereszténység ellen való féktelen lázítás minden konzekvenciák nélkül, részben utólagos büntető szankció mellett. *(Mozgás és zaj a baloldalon.)*

A sajtó terén egy sajtóbizottság működött. Ez a sajtóbizottság tanácskozások útján hozta meg határozatát. A végrehajtás feladata az igazságügyminiszteré volt, amit a kir. ügyészségek révén gyakorolt, kik kizárólag az ő parancsainak teljesítésére voltak utalva, úgy, hogy ezen tiszteletreméltó urakat, kiket személyesen is ismerek, és tudom, hogy a jogrend méltó őrei, e dolgokért semmiféle szemrehányás nem érheti. Hiszen ők tisztán az igazságügyminiszter intenczióinak megfelelően cselekedtek, vagy hagytak az újságban valamelyes dolgokat.

A Népszavának egyik közleménye a Gazdaszövetség által már reklamáltatott és ez érdekelni fogja majd az igen t. igazságügyminister urat is. Azt mondja a Gazdaszövetség, ez a mindannyiunk által komoly, szeriözus lapnak ismert újság *(olvassa:)* »A Népszavának egyik minapi számában a következőket olvassuk: A keresztény világ, illetőleg egyház hosszú évszázadokon keresztül semmit sem törődött a néppel, azaz törődött vele annyiban, hogy nyúzta, amennyire csak bírta s a népnuzórendszer fentartásáért minden tőle telhetőt megtett. Magyarországon is a XI–XIII. században az egyház maga is rabszolgatartó volt és a kicsi pórnépet nem kisebb buzgalommal nyúzta és nyomorgatta, mint a világi birtokososztály«.

E cikkek megjelentek egy bizonyos miliőben, mikor a »Népszava« a tömegek lelkiületére izgatólag akart hatni és a tömegeket nyilvános ellentállásra akarta sorakoztatni. Pl. az április 12-iki számában ezt mondta *(olvassa:)* »A szocziáldemokrata munkásság hatalma ma nagyobb ebben az országban, mint valaha és bármikor. De nemcsak a hatalma, hanem az elszántsága is izmosodott és súlyosodott. Ha kell, mindent, mindent kockára fog tenni és semmitől sem fog visszariadni, hogy most végre annyi várakozás után, annyi királyi és ministeri ígéret után megszerezze és kiverekedje a maga számára a politikai demokráciát«.

Ebben a hangulatban következett el Magyarországra húsvét vasárnapja és akkor jelent meg a Népszavában »Messiás« czim alatt egy cikk. Ez minden előzetes cenzura nélkül napvilágot látott. Rövid idézetekkel vagyok bátor annak tartalmát elmondani. *(Halljuk! Halljuk! balfélől. Olvassa:)* »Messiás. A bibliai legenda szerint húsvét vasárnapján támadt fel Jézus, a megfeszített proletár lázadó harmadnapra, hogy keresztrefeszítették. Jézus, ha élt, valami kis proletárcsoport vezére lehetett, aki a próféták módján agitátorkodott, prédikálta a gazdagok és hatalmasok ellen az osztályharcot és hirdette és élte a nincsetlen szegények gyakorlati kommunizmusát.« Tehát kérdés, hogy élt-e Krisztus és ha élt, akkor egy kommunista, proletár agitátor volt. »Mindegy, hogy élt-e, nem-e Nazareth eme vándor agitátora, mert jelentőségét nem a történelmi dátumok, hanem a nevéhez és legendájához fűződő nagy eszme, a megváltás sorsához fűződő nagy szervezet az egyház [...]« »Jézus elindult agitatori pályáján, hogy meghaljon Judea proletárjaiért. Csodálatos pályafutásával csakhamar a nagy római birodalom rabszolga millióinak nemzetközi megváltójává emelkedik, végül pedig a jézusi eszme viszályára fordulva a katolikus egyházzal, császárok és az uralkodóosztály uralmi szervezetének Istenévé változott.«

Azt mondja továbbá *(olvassa:)* »A mai keresztény világ, mely magában foglalja a művelt emberiség legnagyobb részét és a mai keresztény egyház rettentő csődjét, jelenti a Messiás eszméjének, az emberiség megváltását. A jézusi forradalom nem váltott meg senkit és semmit. Ha Jézus élt, ha a legendának igaz történelmi magja volt, akkor Jézus hiába szenvedett ki a keresztfán és hiába támadt fel megfeszítése után harmadnap villámlás és földrengés között. Ha valaha, hát most volna szüksége az emberiségnek Messiásra. De ez a Messiás nem lehet sem Jézus, sem a kereszténység és a keresztény Messiás nem tudta és nem tudja megváltani az öldökléstől az emberiséget. Jézus nevében áldják meg a fegyvereket és a harcban élő lobogókat valamennyi lövészárk mögött. A békesség Jézusa ma csakugyan hadiszerszám lett, mint a Mannlicher, gránát és a bajonet. Jézus ma nem tudja megváltani az emberiséget a háborútól.« Háború tartama alatt, húsvét vasárnapján *(Zaj és felkiáltások a baloldalon: Botrány! Gyalázat!)* jelent ez meg minden konfiskálás nélkül. »Ha valaha, most volna szükség az emberiségnek Messiásra, de Jézus kereszténysége nem lehet megváltó. Hiszen a nagy papok ma a hatalmasok és a gazdagok sorába tartoznak és a szegénység verejtékéből élnek. Hiszen ma az egyház egyebet nem tesz, csak a gazdagok gazdagságát és a vagonosok vagyonát védelmezi meg,

a szegényeket biztatja alázkodásra, főhajtásra és örökös béketűrésre. Ha valaha, most volna szüksége az emberiségnek Messiásra, de az a Megváltó nem lehet sem a főpapok, sem a hatalmak egyházak Jézusa. Jézus képe nekik ma csak arra jó, hogy a keresztre feszített proletárt elkábítsák és elámítsák, a mai proletárt térdre borultassák s jogát felejtsék. Ha valaha, most volna szüksége az emberiségnek Messiásra, de az a Megváltó nem lehet sem Jézus, a názáreti, sem a keresztny egyház, a hatalmas uralmi gépezet«.

Nem keresem ezen dolog mögött a felekezeti kérdést, de nekem szemet szúr, hogy épen húsvét vasárnapján, a kereszténységnek legnagyobb ünnepén az az ember, aki a keresztény társadalom és világnézet felebaráti szeretetén felépült emberi egyenjoguságnak Magyarországon is érvényesült magasztos elvei alapján jutott politikai jogokhoz az a férfi, aki az állam különös kegyelméből a frontszolgálat alól mentesült, (*úgy van! a szélsőbaloldalon.*) itt mint »Drückeberger« írja ezeket a cikkeket és lázit (*úgy van! a baloldalon és jobbfelől.*) a hazáért vérző katonák erkölcsi meggyőződése, keresztény hitvallása ellen.

Ez nem az a korszak, t. ház, amelyben ezt szó nélkül lehetne eltűrni.

Bátran hozzá lehet írni ehhez az esethez, hogy volt Magyarországon egy korszak, amikor a cenzurától való félelem minden veszélye nélkül meglehetett hurczolni, meg lehetett gyalázni magának Jézus Krisztusnak a nevét, csak Vázsonyi Vilmos úr nevét nem volt szabad, cenzuráztatás nélkül megemlíteni.

Hozzáteszem, hogy ezen közlemény miatt felzudult az »Alkotmány« és megtámadta azt a lapot, hogy hogyan lehetséges az jogállamban, hogy az egész kereszténységnek isteni megalapítóját ilyen kíméletlen módon meghurczolják és akkor, az »Alkotmány« ezen támadása után a kir. ügyészség bünpert indított azon közlemény miatt. Ez az utólagosan elrendelt bünper bizonyítja tehát, hogy büntetőjogi elem lett volna abban a cikkben, legalább is a kir. ügyészség felfogása szerint, – ezt talán meg szabad mondanom és nem is akarok többet mondani, mert nem szándékozom egy bírói ítéletnek praejudikálni – ugyanannak a kir. ügyészségnek felfogása szerint, amely nem tartotta szükségesnek ezt a cikket elkoboztatni. Azt azonban már elfelejtette a kir. ügyészség és ezt az igen tisztelt igazságügyminister úr szíves figyelmébe ajánlom, hogy ugyanazon lapban egy másik cikkben még egy ilyen támadás foglaltatik, amelyben a keresztény szocializmussal szemben van egy polémia és amely azzal végződik: »Követeljük a kötött birtok intézményének megszüntetésén; – ez helyes – »követeljük az egyházi birtokok elkobzását; – az elkobzást, nem a kisajátítást! «

Ha be akarja magát csukatni, akkor lehet. (*Derültség. Olvassa:*) »Követeli a kötött birtokok hatalomba vételét. A birtokuk munkásszövetkezeteknek adandók bérbe, jövedelmük csakis kulturális célra fordítható.« Hát ez a meztelen bolsevikizmus, ez lázítás vagyon elkobzására, (*úgy van! úgy van! a szélsőbaloldalon és jobbfelől.*) Mert hiszen a kötött birtokok tekintetében nekem megvan a publikált meggyőződésem, és azt, hogy az diskultáltassék és hogy írjunk róla, senki sem fogja kifogásolni, de ha valaki elkobzásra lázit, akkor az ur kabátjára is rákerülhet az elkobzás sora. Erről van szó. (*Úgy van! balfelől.*) A t. igazságügyminister úr majd el fogja dönteni, hogy a mai törvényes állapot és jogrend szerint meg van-e ez engedve, igen vagy nem?

Még az antitézist akarom elmondani. Érdekes dolog a felolvasottak után, hogy akkor, midőn a kereszténység legszentebb ünnepén ilyen durva támadás intéztek (*úgy van! a szélsőbaloldalon és jobbfelől.*) s a kereszténység fundamentális elvét, az isteni Megváltónak egész hitregéjét pellengérezik ki, akkor a Pesti Naplóban jelent meg egy, a keresztény világnézetet tartalmazó cikk »A centurio« czim alatt. Ez a centurio volt t.i. az a kapitány, aki a vallásos



rege szerint Krisztus szívét keresztülszurta. Erről írt a Pesti Napló – szinte rosszul esik, hogy az idő előrehaladottsága miatt le kell mondanom a felolvasásáról – egy igazán nemes lelkűlettől áthatott olyan cikket, amelyet szívesen bocsátok akár a miniszterelnök úr, akár bármely képviselő úr rendelkezésére. Szavammal állok jól érte, hogy gondolatban sem tángál semmiféle hadiérdeket, ellenben revelálja a keresztény vallásnak világraszóló azt a dicsőségét, hogy míg a keresztfán kiszenvedett szegény ember örök életű marad és az emberiséget boldogítja, addig annak a szolgának a nevét, aki parancsra cselekedve a Megváltó szívét szúrta keresztül, elfelejtette a történelem. Ez ennek a cikknek a tartalma és ezt konfiskáltatta Vázsonyi ur.

Ezért tartottam szükségesnek ezt is bemutatni. Ezek után azt hiszem, nem lehetett kétségem az iránt, hogy nincs e képviselőházban senki, akiről egy pillanatra is szabad volna feltételeznem, hogy a cenzurával űzött ilyen visszaélést legkevésbé is helyeselhetné. Annál kevésbé szabad a mélyen tisztelt kormányról és a kormányelnökről feltételeznem azt, hogy bármily tekintetben szolidaritásban állott volna vagy állhatna ilyen törekvésekkel.

Hiszen méltóztattak látni és hallani, hogy azóta, mióta az az igazságügyministeri szék, amelyet ezen történetek után jó lesz jól dezinficizálni és kifüstölni, (*Derültég a jobboldalon és balfelől.*) megüresedett, azóta a cenzura nem él vissza a kivételes hatalommal.

Hiszen hogy mennyire jogtalanul voltak lecenzurázva ezek a közlemények, semmi sem bizonyítja jobban, mint az – amit talán észre sem méltóztattak venni –, hogy a »Világ«-ból általam felolvasott ezen közlemények most megjelentek, amelyek azelőtt le lettek cenzurázva. Tisztában kell lennünk azzal, hogy ez a kormány egészen másként kezeli a cenzurával való kivételes hatalmat, mint az előbbi kormány. Különösen pedig bátran merem állítani, hogy kivéve a különben nagytehetségű volt igazságügyminister urat, akinek beteges nagyvási hóbortja van mert csak amellet lehetőséges ilyen eljárást elkövetni, senkiről nem szabad feltételezni, hogy ilyen egyéni célokra való visszaélést igazoló cenzurát gyakorolni hajlandó volt. Ezt senkiről fel nem tételezem, legkevésbé a mostani kormányról.

Azonban ez rettentően eleven példája annak, hogy a kivételes hatalommal nagyon csínján kell bánni, különösen akkor, hogyha olyan kincsről van szó, mint a sajtószabadság ahol nem tudunk eléggé óvatosak lenni a helyes törvény megalkotásában, (*Igaz! Úgy van! balfelől.*) mert – amint beszédem elején kifejtettem – minden a végrehajtáson fordul meg. Majd gondolkoznunk kell felette, milyen kautélákat kell applikálni a jövőben a tekintetben, hogy ilyen visszaélések többé elő ne fordulhassanak. (*Helyeslés balfelől.*)

Nem tettem kérdés tárgyává azt, hogy mi történik a »Messiás« című cikk ellen folyamatban lévő bünperrel; nem tettem kérdés tárgyává, hogy mi történjék az elkobzásra való lázítás ellen, hanem egész tisztelettel és a nagy nyilvánosság előtt is arra kérem a t. igazságügyminister urat, – s azt hiszem, nem fogok csalódnai várakozásomban – szíveskedjék sürgetni ezen ügyek elintézését, hogy mentől előbb pihenőre térhessenek azok a szenvedélyek, amelyek ezen kérdés körül talán felesleges módon fel lettek zaklatva.

Maga az interpelláció szól a következőképen (*Olvassa:*)

»Interpelláció a miniszterelnök úrhoz.

Hajlandó-e a miniszterelnök úr a képviselőházat aziránt tájékoztatni, hogy a hadiérdek megóvásának céljából a sajtónak ellenőrzésére nyert kivételes hatalmat (cenzura) milyen irányelvek szerint kívánja a gyakorlati végrehajtás terén érvényesíteni s hajlandó-e a közel-múlt visszaélésein okulva a képviselőházat megnyugtatni, hogy ezen kivételes hatalmat a sajtószabadságnak telhetőleg kímélésével sem hatalmi, sem párt-, sem egyéni érdekek céljaira felhasználni nem engedi?« (*Élénk helyeslés a baloldalon.*)

Ez a tiszteletteljes kérdésem s kérném a miniszterelnök urat, hogy a házat és a nemzetet nyugtassa meg felvilágosításaival.

**Wekerle Sándor miniszterelnök:** Természetesnek méltóztatik találni a tisztelt ház, hogy volt ministertársam eljárásának sem bírálataiba, sem védelmébe nem bocsátkozom. *(Helyeslés.)* Bírálataiba azért nem, mert ugyanaz az ügyész, aki ő alatta a cenzurát gyakorolta és aki tudomást nyert arról, hogy ez az interpelláció hozzám fog intézteni, jelentést tett hozzám, melynek lényege az, hogy sem az ügyésznek sem a sajtóbizottságnak szóba olyan utasítást Vázsonyi miniszter úr nem adott, mely szerint a személyét támadó cikkek törlendők: *(Úgy van!)* ellenkezőleg, több esetben Vázsonyi maga engedélyezte a személyét élesen támadó cikkeket.

Kérem, ezt az ügyész jelenti; én nem bocsátkozom bírálataiba, de védelmébe sem kívánok bocsátkozni, mert bármiképpen ítélje meg valaki az ő tevékenységét, egy igazságot nem téveszthet szem elől: azt, hogy igen nehéz viszonyok közt saját személyiségének és népszerűségének kockára vetésével erélyesen intézkedett oly bajok elhárítása végett, amelyek, ha nem ilyen erélyesen kezeltettek volna, talán egészen más eredményt támasztottak volna. *(Úgy van!)* Ezekben a múlttal leszámoltam. Mellesleg megjegyzem, hogy azon cikk miatt, melyet a t. képviselő úr felhozott, a Messiás című mindenestre botránys cikk miatt, *(Úgy van! Úgy van!)* a Népszava ellen – gondolom, ott jelent meg – a bírói eljárás folyamatba tetetett. *(Helyeslés.)* Ugyanazon lapnak egy más közleményére vonatkozólag nem tetetett folyamatba, hanem az igazságügyminiszter ur hatáskörébe fog tartozni annak elbírálása, hogy vajjon indokolt és jogosult-e a cikk ellen eljárást folyamatba tenni. Az előbb említett cikk miatt az eljárás folyamatban lévén, erről tovább nem is szólhatok.

Ami azt illeti, hogy a jövőre nézve hogyan kezeljük a cenzurát, erre nézve röviden csak annyit vagyok bátor megjegyezni, hogy a sajtóellenőrzés gyakorlása kizárólag a hadviselés érdekében kell hogy történjék. Ezt az utasítást adtam az ügyésznek és a sajtóbizottságnak, nevezetesen azt, hogy a sajtóellenőrzés gyakorlása kizárólag a hadviselés érdekében történjék, hogy pártpolitikai szempontból, vagy a kormány politikájának védelme szempontjából tartózkodjék a belső politikai életbe való minden beavatkozástól *(Általános élénk helyeslés.)* és a sajtóellenőrzést szigorúan az egyenlő elbánás elve alapján, de kizárólag a hadviselés érdekében gyakorolja. *(Élénk helyeslés.)*

A felmerült kívánalmaknak megfelelően továbbá azt is tudomásukra hoztam, hogy olyan közlemények miatt, amelyeket a cenzura már engedélyezett, a lapokat a hadiérdek sérelme címén nem érheti semmiféle megtorlás. *(Helyeslés.)*

Továbbá tudomásukra hoztam azt is, hogy a törölt cikk tárgyát és tartalmát közölni ne engedjék, de a lapok mint a kormány minden intézkedését, úgy, a cenzurát is bírálathoz tárgyává tehetik. *(Élénk helyeslés.)*

Ezek azok az irányelvek, amelyeket a sajtóbizottság magatartására nézve felállítottam. Remélem, hogy ezeknek megfelelően fog is az eljárni s gondoskodni fogok róla, hogy aszerint járjon el. *(Élénk helyeslés.)* Kérem válaszuk tudomásul vételét. *(Élénk helyeslés.)*

## **Minisztertanácsi határozat a szociáldemokrata sajtó betiltásának megvizsgálása és vasuti szabadjegyeik megszüntetése tárgyában (1918. június 21.)<sup>83</sup>**

Kereskedelemügyi miniszter ur szükségesnek látná még a sajtóval, nevezetesen a „Népszava” című és hasonló irányú szociáldemokrata lapok ügyével foglalkozni s felveti a kérdést, nem lenne-e célszerű ezeket a lapokat az 1912. évi LXIII. törvénycikk<sup>84</sup> alapján megszüntetni. Együttal határozatot kér arra nézve, hogy ezen lapok vasuti szabadjegyeit, amelyeket azok csak izgatási céljaik előmozdítására használnak fel, ne vonja-e be?

A minisztertanács felkéri az igazságügyminiszter urat, hogy az említett lapok megszüntetésének kérdését vizsgálat tárgyává tenni szíveskedjék. Ami e lapok vasuti szabadjegyeit illeti, a minisztertanács indokoltan tartja, hogy azok, miután agitacionális célok előmozdítására használtak, érvénytelenítenek.

### **A m. kir. belügyminiszter 1918. évi 4.596. res. számú rendelete, »A közalkalmazott« című lap megjelenésének eltiltásáról.<sup>85</sup>**

A m. kir. minisztérium 1914. évi 5.484. M. E. sz. rendelete alapján a »Világosság« könyvnyomda részvénytársaság által előállított, Budapesten, Büchler József felelős szerkesztésében és kiadásában megjelenő »A közalkalmazott« című időszakos lap megjelenését és terjesztését – a köznyugalom és közrendet, különösen pedig a hadviselés érdekeit veszélyeztető tartalmuk miatt – eltiltom.

Az ily időszakos lap szállítására nézve az 1914:XIV. tc. végrehajtása tárgyában a m. kir. minisztérium által kiadott 2.500/1914. M. E. számú rendelet 27–29. §-ának azok, a rendelkezései megfelelően irányadók, amelyek a minisztérium által tiltott sajtótermékekre vonatkoznak.

A tilalom ellenére megjelenő vagy terjesztett ezen időszakos lapok példányait azonnal el kell kobozni és megsemmisítés végett a kir. ügyészségnek átadni.

Aki a megjelenéstől az eltiltott időszakos lapot kiadja vagy terjeszti, az 1912:LXIII. tc. 11. §-ának utolsó bekezdése értelmében kihágást követ el, és amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, két hónapig terjedhető elzárással és 600 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik.

Felhívom Polgármester urat, hogy ezen rendeletemet Büchler József budapesti lakosnak, mint a »A közalkalmazott« című időszakos lap kiadójának és felelős szerkesztőjének és a »Világosság« könyvnyomda részvénytársaság budapesti cégnek azonnal hozza tudomására és együttal az 1896:XXXIII. tc. 87. §-ára való utalással, a lap netáni megjelenésének és terjesztésének szigorú ellenőrzése iránt is intézkedni szíveskedjék.

*A miniszter rendeletéből:  
Jekel s. k.  
miniszteri tanácsos.*

83 Az MNL iratairól készült digitális másolatok – W szekció, W12 Mtjk. K27, 1918, 1918. 06. 21., 21. ülés.

84 Az eredeti dokumentumban hibásan az 1912. évi LXVI. törvénycikk vagyis az 1913. év költségvetése volt megjelölve, mint a döntés jogalapja.

85 *Belügyi Közlöny*, 1918/28. 706.

**A m. kir. belügyminiszter 1918. évi 4.827. res. számú rendelete, a  
»Magyar Vasutas« és a »Villamos«  
című lapok megjelenésének eltiltásáról.**

A m. kir. minisztérium 1914. évi 5.484. M. E. sz. rendelete alapján a »Világosság« könyvnyomda részvénytársaság által előállított, Budapesten, Pósz Jenő felelős szerkesztésében és kiadásában megjelenő »Magyar Vasutas« című, továbbá ugyancsak fentnevezett könyvnyomda r.t. által előállított, Budapesten, Dénes Pál szerkesztésében és Csendi Rezső kiadásában megjelenő »Villamos« című időszakos lapok megjelenését és terjesztését – a köznyugalmat és közrendet, különösen pedig a hadviselés érdekeit veszélyeztető tartalmuk miatt – eltiltom.

Az ily időszakos lap szállítására nézve az 1914:XIV. tc. végrehajtása tárgyában a m. kir. minisztérium által kiadott 2.500/1914. M. E. számú rendelet 27–29. §-ának azok, a rendelkezései megfelelően irányadók, amelyek a minisztérium által kitiltott sajtótermékekre vonatkoznak.

A tilalom ellenére megjelenő vagy terjesztett ezen időszakos lapok példányait azonnal el kell kobozni és megsemmisítés végett a kir. ügyészségnek átadni.

Aki a megjelenéstől az eltiltott időszakos lapot kiadja vagy terjeszti, az 1912:LXIII. tc. 11. §-ának utolsó bekezdése értelmében kihágást követ el, és amennyiben cselekménye súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, két hónapig terjedhető elzárással és 600 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik.

Felhívom Polgármester urat, hogy ezen rendeletemet Pósz Jenő budapesti lakosnak (1. Akácfa utca 5.), mint a »Magyar Vasutas« című időszakos lap kiadójának és felelős szerkesztőjének, valamint a »Villamos« című lap szerkesztőjének: Dénes Pál budapesti lakosnak (1. Elemér utca 24.) és kiadójának: Csendi Rezső budapesti lakosnak (1. Dohány utca 71.), és végül a »Világosság« könyvnyomda részvénytársaság budapesti cégnek azonnal hozza tudomására és egyúttal az 1896:XXXIII. tc. 87. §-ára való utalással, a lap netáni megjelenésének és terjesztésének szigorú ellenőrzése iránt is intézkedni szíveskedjék.

Budapesten, 1918. évi június hó 27-én.

*A miniszter rendeletéből:  
Jekel s. k.  
miniszteri tanácsos.*

**Ábrahám Dezső interpellációja a miniszterelnökhöz  
sajtószabadság tárgyában, a parlamenti beszédek törvényellenes  
cenzúrázása és közlésének eltiltása tárgyában.  
(1918. július 10.)<sup>86</sup>**

**Ábrahám Dezső:** T. képviselőház! (*Zaj. Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.*) Talán nem veszi rossz néven az igen tisztelt igazságügyminister úr, akinek ismeretlenül is tisztelői közé tartozom, hogy interpellációmot nem hozzá intézem. Azt hiszem, hogy ezen kis mellőzésért szívesen megbocsát, de elsősorban az igen t. miniszterelnök urat kell bizonyos kérdésekben álláspontja tekintetében tájékoztatásra bírnom. (*Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.*)

T. képviselőház! A háború és az azzal összekötött kivételes helyzet sok olyan intézkedést tett szükségessé, melybe akarva nem akarva, kényszerrel bele kellett nyugodnunk, daczára, hogy azok belevágnak legegységesebb politikai és polgári jogainkba. A szükséges rossz azonban nem mehet odáig, ahol abból szükségtelen rossz származik. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*) Az állam gyengeségét, erőtlenségét árulja el minden olyan mozzanat, amikor az állam nagyon is erős, sőt erőszakos akar lenni, (*Úgy van! balfélt.*)

Nem általában a cenzuráról akarok itt szólni, mert hiszen ismerjük a cenzura intézményének és ezen intézmény nálunk való kezelésének gyarlóságát. Elvégre egy angolkóros csecsemőből, akárhogy fejlesztjük is, díjbirkózó sohasem lesz. (*Derűtség a szélsőbaloldalon.*) Felszólalásom a parlament legközelebbi két eszményéhez fűződik: Lovászy Márton és Fényes László képviselőtársaim parlamenti felszólalásához, illetve akciójához.

Mikor a gyülekezési és egyesülési jog annyira korlátozva van; mikor kivételes törvények oly rendkívüli hatalmat biztosítanak a mindenkori kormánynak, mikor a cenzurának kényszerű uralma alatt állunk és mikor a nemzetnek élő lelkiismerete annyi béklyóba és bilincshez van verve: azt hittük, hogy legalább a képviselőház az egyetlen fórum, ahol a nemzet szabad akaratnyilvánítása, a nemzet képviselőinek szabad szólásjoga biztosítva van, (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*) de sajnálattal kellett ezen feltevésünkben csalódnunk. (*Igaz! úgy van! a szélsőbaloldalon.*)

Lovászy Márton igen tisztelt képviselőtársam a közelmúltban tolmácsolni akarta a szerencsésen be végződött sztrájk kapcsán a munkásoknak azokat a propozícióit, amelyek alapján ők a békés kibontakozást gondolták. Lovászy képviselő úr csaknem minden kommentár nélkül tette ezt szóvá, mintegy afféle szíves interpretátorul, – és e tekintetben tévedett az a sok rosszhiszemű felfogású, aki garanciavállalást látott ebben – mintegy közvetítőül ajánlkozott a békés kibontakozás kérdésében, anélkül hogy itt a munkások akciójának helyességét vagy helytelenségét bármely tekintetben kommentárral kísérte volna. Lovászy Mártonnak ezt a napirend előtti felszólalását, hogy miért, miért nem, azt az igen tisztelt miniszterelnök úr politikai érzékének elbírálására bízom, eltiltották, hogy egy nagyon is szűk körben megjelenő könyomatos lap szintén szószerint, minden kommentár nélkül közlétegye.

Ez az egyik sérelem. Ebben az esetben még nem jelentkeztek az oroszláncörömök, mert hiszen az ügyészség a maga hatáskörében intézte el ezt a kérdést.

Volt azonban egy másik eset, amelyre most fogok rátérni, Fényes László interpellációja, melynél a miniszterelnök úr az interpellációra július 3-án adott válaszában már nyílt sisakkal

86 KN, 1910. XL. kötet, 807. ülésnap.

szállt sikra, amikor azt mondja *(olvassa:)* »Mindenesetre intézkedni fogok és kérni fogom a sajtót, hogy ezt a beszédet és tartalmát ne közölje.« *(Élénk helyeslés balfelől.)*

Az igen tisztelt közbeszóló képviselő úr most az igen tisztelt miniszterelnök úr pártjához tartozik és támogatja az ő politikáját. Ne méltóztassék elfeledni, hogy együtt voltunk, habár nem is ugyanabban a pártban, mikor a koalíció dolgai folytak, és mikor a koalíció rezsimje letűnt és abból a nem egészen egészséges erkölcsi tőkéből táplálkozott a koalíció utóda, a munkapárt, mennyit kellett szenvedniük a koalícióból idekerült képviselőknek azért a néhány atrocitásért, melyet a koalíció meggondolatlanságból elkövetett. *(Igaz! Úgy van! a szélsőbaloldalon.)*

Hodie mihi cras tibi! Az nagyon problematikus kérdés, hogy ma mi a helyes, mi a helytelen. Ma lehet helyes valami, amit a képviselő úr esetleg holnap nem fog helyeselni, mert az érdekei ellen van. *(Igaz! Úgy van! Zaj a szélsőbaloldalon.)*

Fényes László interpellációjánál, mint említettem, az igen tisztelt miniszterelnök úr már teljes nyíltsággal szállott síkra, övé a felelősség és ha nem is irigylendő dicsőség.

Bíráljuk meg ezt a tényt. Méltóztassék megengedni, hogy nagyon röviden jogilag foglalkozzam ezzel a kérdéssel. *(Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.)*

Egyik alaptörvényünket képező sajtótörvényünk, az 1848:XVIII. tc. 1. és 14. §-a egész kategorice biztosítja azt, hogy gondolatait sajtó útján mindenki szabadon közölheti és terjesztheti. Ez olyan garanciális alaptörvénye a magyar alkotmánynak, melyben a nemzet egyik szabadságbiztosítékát látja. Ennek a 48-as sajtótörvénynek folytatása, még pedig e részben minden tekintetben liberális folytatása az 1914:XIV. tc., mely 4. §-ában kimondja, hogy az »abban foglalt korlátozások, a törvény rendelkezései nem terjednek ki az országgyűlés és bizottságai, úgyszintén a hatóságok által közrebocsátott sajtótermékeknek azon részére, mely csak hivatalos közléseket tartalmaz.«

Most bíráljuk el ezeket a kérdéseket. Lovászy Márton t. képviselőtársam napirend előtti felszólalását a kir. ügyészség a kivételes hatalomra vonatkozó törvényre való hivatkozással tiltotta el, az 1912:LXIII. tc. 14. és 23. §-aira alapított indokolással. Ez tisztára jogi abszurdum, egy jogi lapsus, jogi lehetetlenség. *(Igaz! úgy van! a szélsőbaloldalon.)* Nagyon hamar meg fogom indokolni, hogy miért, Az 1912:LXIII. tc. – nem kell hozzá nagy bölcsesség, hogy kitaláljuk – előbb kelt, mint az 1914:XIV. tc., tehát ezen előbb kelt törvénynek intézkedései alapján akarják egy későbbi törvénynek hatályon kívül nem helyezett szakaszait érvényteleníteni! *(Igaz! úgy van! a szélsőbaloldalon.)* Sőt nemcsak az 1912:LXIII. tc. szakaszaira, hanem az ezek alapján kibocsátott kormány hatósági rendeletekre is hivatkozik, tehát nem is törvényre, hanem olyan kormányhatósági rendeletekre, melyekről tudjuk, hogy törvénynek derogálni nem képesek. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)* Ez tehát egyenes jogi lapsus, jogi abszurdum.

Hogy állunk a célszerűségi szempontokkal? Lovászy képviselő úr jó szolgálatokat kívánt tenni. Nem érte el a kívánt eredményt és hála Istennek, én vagyok egyike azoknak, akik legjobban örülnek, hogy a sztrájk békés megoldással beveződött.

De itt van a másik eset, Fényes László képviselő úr interpellációjára a Piavenál történt visszavonulásról, illetve az egész olasz frontra vonatkozólag. Fényes László mit tett? Interpellációjában felvetette azt a kérdést, hogy vajjon nem volna-e helyes vizsgálat tárgyává tenni az ott történeteket. Én a legteljesebb mértékben akceptálom és honorálom az igen t. miniszterelnök úrnak azt a ténykedését, hogy mikor az olasz harci eseményeket szóváltette, ezt nyílt ülésen tette, mert ezáltal a közvélemény megnyugtatására a legkielégítőbb lépést tette meg.

Ez volt szerintem a legkorrektebb és a lehető legmegnyugtatóbb megoldás. Azonban egy nagyon szerencsétlen folytatása volt állásfoglalásának, amikor Fényes László interpellációjának közlését direkt eltiltotta, (*úgy van! balfelől.*) Méltóztassék elhinni azt, hogy bárkinek bármilyen legyen politikai meggyőződése és magatartása ebben a kérdésben, az egymás iránti kölcsönös tiszteletnél és jóindulatnál fogva fel kell tételezni azt, hogy egyetlenegy olyan tagja sem akad ennek a képviselőháznak, aki nem a saját legjobb meggyőződése szerint járna el mindig, (*úgy van! balfelől.*) álljon az a meggyőződés esetleg az egész ház véleményével szemben. Ezt az egymás iránti kölcsönös tiszteletből és reciprocitásból is meg kell tenni Fényes Lászlóval szemben is. De hiszen Fényes László énszerintem – lehetnek önök más véleményen – nem tett semmi olyant, ami direkt a hadiérdek ellen vétett.

Csak egy halvány képét akarta vázolni annak, ami az általános elkeseredést kiváltotta és nagy nyugtalanságot keltett a közvéleményben.

[...]

Én mondhatom, t. uraim, hogy fájdalom, közös hadvezetőségünk előtt csak egyetlen mumus van még a háborúban: ez a nyilvánosság ellenőrzése.

Sem a haditudósítóknak, sem a főhadiszállással összeköttetésben álló egyetlen úriembernek sincs egyáltalában semmiféle ingerenciája. Az egyetlen ingerencia, az egyetlen ellenőrző közeg a parlamenti nyilvánosság. (*Úgy van! balfelől.*)

Ezzel nem hadiérdeket sértünk, hanem hadiérdeket szolgálunk. (*Helyeslés a szélsőbaloldalon.*) Itt kell nekünk, ha már másutt nem lehet, azokat a kritikákat – elismerem, kell hogy tárgyilagos kritikák legyenek – érvényesíteni, amelyek nemcsak a hadvezetőség, hanem elsősorban a nemzet, a haza érdekében gyakorlandók.

Itt, hogy nagyon röviden térjek ki erre az esetre, igaz, hogy történetek felsorolások bizonyos hadosztályok számára vonatkozólag.

Erre nézve eltérnek a vélemények, azonban, aki csak egypár hónapig volt a fronton akkor, amikor hónapokon keresztül álló-harcok vannak és voltak, mint a Piavenál és az egész olasz fronton történt s akkor, amikor az árulásoknak, fájdalom, egész özönével kellett számolnunk, az nagyon jól tudja azt, hogy nemcsak hadosztályszámok, hanem hadseregparancsnokok, ezredesek, századosok és főhadnagyok nevei ismeretesek az ellenség előtt. Fájdalom, ez így van. Ezen nem lehet segíteni és az az egyetlen vigasztalásom, hogy némi tekintetben rekompenciációt nyerünk az ellenségtől átfutó Überlauferekben. Hogyha ilyen szigorú álláspontra helyezkedünk a hadiérdekekkel szemben, akkor méltóztassék a hadi Press-kommunikéket, a mindennapi hadijelentéseket hatályon kívül helyezni, (*Úgy van! balfelől.*) hiszen ott csaknem mindennap megjelenik egy-egy vitéz ezred neve, (*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) amely egyik vagy másik frontszakaszon hősi cselekményeket vitt véghez. Vagy, ha ilyen nagyon szigorúan méltóztatnak a hadiérdekeket figyelemmel kísérni, hogy jelenhetett meg a legutóbbi napokban pl. egyik hadseregparancsnoknak, egyik főherczegnek hadparancsa, amely egész őszinte, becsületes nyíltsággal tárja a világ színe elé a visszavonulás előzményeit és okait. Ilyen czimen a hadra vonatkozó összes értesítéseket egyszerűen törölni és közlését eltiltani lehet.

Hát pápábbak akarunk mi lenni a pápánál? Pápábbak szövetségeseinknél, ahol pl. egy Ledebour-nak, egy Haasenak beszédei cenzurázás nélkül jelenhetnek meg, amelyek szigorú és erős kritikát gyakorolnak a kül- és belpolitika és a hadvezetőség felett?

Pápábbak akarunk lenni magánál Scheidemannál, a német többségnek, az egyik nagy német pártnak vezetőjénél, akire voltaképpen támaszkodik a német kormány is és aki a birodalmi gyűlésnek egyik alelnöke aki csak nemrégiben, talán július 3-án tartott beszédében egész nyíltan és őszintén tárta fel, hogy igenis a német nép már nagyon megérett a békére, amelynek sürgős megvalósítását követeli. (*Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) és aki a német birodalmi gyűlés tapsai között a legerősebb kritikával bírálta a hadvezetőség működését.

Hogy Scheidemann véletlenül nem a hadvezetőség ügyeivel foglalkozott, t. miniszterelnök úr, az egyedül annak a szerencsés helyzetnek köszönhető, hogy nincs neki oka és alkalma rá. (*Helyeslés balfelől.*)

Nem méltóztatik arra gondolni, hogy milyen óriási fontossággal bír, pláne háborús időben a nagyközönség tájékoztatása, nem méltóztatik azt gondolni, hogy épen a hadműveletek terén milyen óriási jelentősége van a közönség megnyugtatásának egy és más irányban, hogy sajtó híján ne adjanak tápot és hitelt szállongó pletykáknak és nyugtalanító híreknek. A közönség elveszti bizalmát a sajtóban, mert azt hiszi, hogy a sajtó nem akarja megírni az igazat, pedig voltaképpen nem tudja; a sajtóban az események mindig átformált igazságok alakjában jelennek meg. Hát hol van itt a megnyugtatás?

Nem tudom, jól vagyok-e értesülve, hogy talán az illetékes faktorok foglalkoztak azzal a kérdéssel, hogy csakugyan jó volna egy parlamenti vizsgálóbizottságot létesíteni, amint külföldi államokban is akceptálva van a hadműveletek vezetésének ellenőrzésére.

Nagyon sajnálnám, ha épen Fényes László t. barátom felszólalása volna az akadályja ennek.

Jól néznénk ki igen t. miniszterelnök úr? Hogy jól néznénk ki, ez egyedül a mi rendkívül szerencsétlen közjogi helyzetünk kifolyása. Ebben, miniszterelnök úr, nem én és az a párt, amelynek szerencsés vagyok tagja lenni, a hibás, (*Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.*) hanem egyenesen az a pártpolitika, amelyet az igen tisztelt miniszterelnök úr évtizedeken keresztül magáénak vallott, (*úgy van! úgy van! a szélsőbaloldalon.*) Ott, ahol egy nemzeti állam összes attribútumainak kiépítése hiányzik, mint minálunk, ott még fokozottabb gonddal kellene a hadvezetőséget ellenőrizni, mint ott, ahol a nemzeti államnak már minden kellékei megvannak, mint Franciaországban és Angliában. (*úgy van! úgy van! a szélsőbaloldalon.*)

Egy igen előkelő francia író, aki Angliának a háborúban való sajtóállapotaival foglalkozik, Gaston J. mondja, hogy szerencsétlenségnek, katasztrófának tartaná, ha a polgárok nem törődnének a nemzeti háború sorsával és eredményével. Ez az igazság nálunk is megáll, mert ott, ahol szisztematikusan elszojtatják a közönséget attól, hogy törődjék – mert nem törődhetik most, úgy-e bár – a hadműveletek sorsával, ott beáll egy letargia, amely letargiához már nagyon közel áll a halál, (*úgy van! balfelől.*) Hiszen egyetlenegy államférfiú sem isteni küldetéssel jön ide. Csak mindig annyi hatalmat bír és gyakorolhat, amennyit az illető nemzet neki megadott. Ennek a hatalomnak a nemzetre való hivatkozásnak minden körülmények között meg kell nyilvánulnia, még akkor is, hogyha, mint a háborúban, kivételes eszközöket van jogosítva a kormány igénybevenni. (*úgy van! a szélsőbaloldalon.*) Ma önök azt mondják, hogy ez vagy amaz hadiérdek. Kérdem, hogyha holnapután jön egy másik rezsim, mi lesz az a hadiérdek, amit nem szabad közölni és nem szabad a sajtónak a nyilvánosság elé tárni? Hát nem fog-e esetleg jönni legközelebb egy olyan kormány, amely hadiérdeknek jelent ki mindent, ami az ő bármiféle álláspontját és bármiféle ténykedéseit kritika alá vonná.

Mert ez csak az idők folyása, csak az életnek egy változása, hiszen, látjuk, hogy az autokratikus Oroszországban milyen nagy ugrással tört előre a mai bolsevik uralom.



Hogy mi a hadiérdek, az problematikus, hogy a sajtószabadság emberi és nemzeti egyetemes érdeke nem problematikus, az minden kérdésen felül áll. (*úgy van! úgy van! a szélsőbaloldalon.*)

Carlyle, a nagy angol író azt mondja, hogy Anglia igazi temploma a sajtó, amely naponta és hetenként prédikál és ír. Itt van nagy szövetségünknek kiváló államférfia, Bethmann-Hollweg, aki megállapítja maga is, hogy ma az újságok korszakában élünk, olyan nagy fontosságot tulajdonít a sajtó nyilvánosságának. Franciaországban a marokkói krízis alatt a kormány sokáig nem volt abban a helyzetben, hogy ezzel a kérdéssel foglalkozzék, míg maguk az újságok, a közvélemény szorította őt rá, és maguk az újságok vették kezükbe ennek a kérdésnek rendezését. Első Napóleon, amikor még hatalmának tetőpontján állott, úgy nyilatkozott, hogy »az én újságjaim«. Joga volt hozzá, mert hiszen minden departementben csak egy-egy általa koncedált újságot engedélyezett, Párisban négyet. Mikor azonban szomorú tapasztalatokat szerzett, akkor már maga jelentette ki, hogy a sajtószabadság megvonása egy alkotmányos államban bántó anakronizmus, igazi örület. (*úgy van! úgy van! a szélsőbaloldalon.*) Kérem, t. miniszterelnök úr, én teljes mértékben koncedálom, hogy talán még osztja is nézeteimet, ebben a tekintetben, ugy-e teljesen azonos platformon állunk, azonban rá fogok térni arra, hogy a gyakorlatban mi a különbség közöttünk?

A XVIII-ik század összes szabadságmozgalmai a sajtószabadsággal állanak kapcsolatban és ennek volt következménye az 1789-iki francia forradalomban kibocsátott deklaráció. Most azt mondják az urak, hogy hadiérdek bizonyos kérdések sajtóközlésének eltiltása és az ország megnyugtatása. (*Zaj a szélsőbaloldalon.*) Angliában ismertek nem is olyan régen egy úgynevezett csillagkamara-intézményt, amelyről egy főbíró, Cook szintén megállapította, hogy ennek feladata volt Angliában a közvélemény lecsillapítása. Remélem, hogy az igen tisztelt miniszterelnök úr nem akarja ugyanezt a mai közvélemény lecsillapításával elérni. Vigyázni kell ennek a kérdésnek kezelésével. Hogy Barta igen tisztelt képviselő úrnak még egyszer feleljek, bár igazán kellő tisztelettel voltam összes politikai ténykedései iránt, hiszen nem ő reá vonatkozik: érdekes dolog, hogy mikor Wekerle miniszterelnök úr Fényes László interpellációjára válaszáat megadta, újra láttuk azt a nagy szerelmet, amely a mostani kormánypárt és a munkapárt között kifejlődött. Akkor, mikor bizonyos – nem akarok elcsépelet kifejezéssel élni – retrogád irányról, megszorító intézkedésről van szó, akkor bizonyos elemek sajátságos módon egymásra találunk nálunk a képviselőházban. Újra figyelmeztetni akarok a koalíció bukására. Mikor a koalíció elmúlt, a munkapárt az 1910. évi választásnak nem egészen dicsőséges pálya futása után szorgalmas lelkiismeretességgel gyűjtötte a koalíció hibáit és ebből a nem annyira pozitív, mint inkább negatív erkölcsi tőkéből táplálkozott.

Nem gondolják-e, hogy megint jöhet majd egy korszak, amely azokra a hibákra utal majd, amely ilyen erkölcsi tőkét fog majd politikai tőkének kinevezni és dúsan kamatoztatni és nem gondolják-e, hogy jön majd olyan korszak, amikor az önök botlásait sötét precedensek gyanánt fogják feltüntetni? (*úgy van! úgy van! a szélsőbaloldalon.*) Ezek a precedensek pedig a politikai életben mindig túlságos veszedelemmel szoktak járni.

Hiszzen itt vannak a legutóbbi idők eseményei. Méltóztassanak csak az orosz forradalomra gondolni. Ott is van egy precedens. Hát kellemes dolog-e az, hogy egy más irányzatú régim jön életre és egyáltalában eltiltja a polgári újságok megjelenését? Ha ilyen esetek következnek be, vajjon az az utód, aki a maga felfogását akarja érvényesíteni a politikai életben, nem hivatkozhatik-e ezekre a politikai felfogásokra, ezekre a sötét precedensekre? (*úgy van! a szélsőbaloldalon.*)

Interpellációim egy másik része, a mellyel azt hiszem, az igen t. miniszterelnök úr nem fog annyira egyetérteni, mint az előbbivel, arra vonatkozik, hogy én azt állítom, hogy az igen t. miniszterelnök úr azzal, hogy a képviselőházi beszédeket cenzuráltatta, hogy azok közlését eltiltotta, nemcsak a törvényes rendeletekkel helyezkedett szembe, hanem egyenesen a képviselői immunitást sértette meg. *(Nagy zaj jobbfelől. Úgy van! a szélsőbaloldalon.)*

Én úgy gondolom, hogy mikor egy kerület felruházza valakit a polgári megválasztás legszélesebb jelével, a mandátummal, ez a mandátum nemcsak privilégiumot biztosít a képviselőnek, nemcsak azt jelenti, hogy márcól-holnapra az illetőt bizonyos cselekményekért le ne csukhassák és a képviselő külön jogi állapotot élvezzen az államhatalom keretén belül, hanem bizonyos morális kötelezéseket ró rá, amely morális kötelezéseket ennek az úrnak gyakorolnia kell. Ez a morális köteletség ugyebár, az ellenőrzésében és a kritikában kell hogy megnyilatkozzék. Amikor látjuk, hogy a legfontosabb kérdéseknél, mint a most szőnyegen lévő törvényjavaslatnál is, alig öt-hat úr szundikál jótékonyan egy-egy érdekes beszéd meghallgatásánál, *(úgy van! úgy van! a szélsőbaloldalon.)* nagyon megfontolandó, vajon a képviselői immunitás, a képviselői jog csak arra terjed-e ki, hogy a képviselő itt ebben a képviselőházban mondja el a maga ellenőrzőkritikáját, hogy itt érvényesítse a kormány felelősségrevonását és itt érvényesítse a közvélemény akaratát 5-6-30 ember előtt, vagy pedig azt intendálja, ami – sajnos – most már a magát túlélt parlamentben divatosabb lesz, hogy inkább a sajtó útján informálja a nagy közvéleményt, amely közvéleményt az én felfogásom és mások felfogása szerint is ez a képviselőház többé nem jogosult képviselni. *(Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.)*

Abban látom én a képviselői immunitás megsértését, hogy igenis annak a képviselőnek joga van nemcsak ahhoz, hogy itt mondja el a maga beszédét és a maga kritikáját, hanem elsősorban a mai körülmények között ahhoz is, hogy igenis erről az ő parlamenti működéséről, kötelességének gyakorlásáról a nagy világ, a közönség is tudomást szerezzen, hogy tudja az a közönség, hogy igenis van még egyetlenegy fórum, amelyet nem lehetett elnémitani, amely kell, hogy mint a nemzet élő lelkiismerete megnyilatkozzék a képviselői kötelesség teljesítésében. *(Élénk helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

Nemcsak a sajtószabadság az, amely kérdésbe kerül, hanem elsősorban maga a képviselői immunitás is. Ez van megsértve akkor, mikor az igen t. miniszterelnök úr intézkedése folytán most már a hivatalos lap sem hozza mellékletként a naplót.

Tudomásom, szerint a sajtó képviselőivel szemben sincs meg az a konziliánság, amely régi parlamenti uzus volt, hogy a naplót, akkor, amikor akarják, a maguk és a nagyközönség tájékoztatása végett megkapják.

Kérem a miniszterelnök urat, ne menjen tovább ezen az úton, mert nem tesz jó szolgálatot sem magának, sem pedig az országnak és a nemzet szabadságának. Burne, ez a nagy angol államférfi mondta azt, hogy a sajtó és annak ellenségei egykorúak. Ne adja Isten, hogy Burnenak ezt a mondását a mai korra és a mai intézkedésekre applikálják.

Ezek után a következő interpellációt terjesztem elő *(olvassa:)*

»Interpelláció a miniszterelnök úrhoz, összeegyeztethetőnek tartja-e a miniszterelnök úr a sajtószabadsággal, a képviselői immunitással és a tételes törvényekkel a képviselőházi beszédek sajtó útján való közlésének eltiltását? *(Élénk helyeslés, éljenzés és taps a szélsőbaloldalon. A szónokot üdvözlik.)*

**Wekerle Sándor miniszterelnök:** T. ház! *(Halljuk! Halljuk!)* A képviselő úr két eset alkalmából kifogásolja a cenzurának intézkedését. Az egyik Lovászy Márton t. képviselő úrnak itteni, gondolom, napirend előtti felszólalása, midőn a cenzura bizonyos korlátozásokkal

élt, amennyiben [...] *(felkiáltások a baloldalon: Betiltotta!)* Engedelmet kérek, erről nekem a mai napig tudomásom nem volt, ma hozták itt tudomásomra, nem a cenzura részéről, *(Zaj. Felkiáltások: Halljuk! Halljuk!)* hanem a sajtó részéről. Tudomásomra hozták azt, hogy igenis, akkor kívánták Lovászy Márton képviselő úr beszédének közlését, de nem kívánták azon beszédek közlését, amelyek ellene szóltak. Tehát csak egyoldalú közlést kívántak és hogy e minő befolyással lett volna a sztrájkmozgalomra, arról talán nem is kell nyilatkoznom; *(úgy van! a jobboldalon és a középén.)* ez mindenesetre nem a sztrájk csillapítására, hanem annak további élesztésére szolgált volna. *(Helyeslés a jobboldalon és a középén.)* Ma túl vagyunk, hála Isten, ezen a sztrájkon. *(Zaj.)*

Nem tudom, mennyiben akart valaki forradalmat, mennyiben nem, mennyiben akarta valaki ezeket a köröket kihasználni, mennyiben nem, ezzel ma nem is törődöm. Egyet azonban konstatálni kívánok: az egész sztrájkmozgalomban a mérsékletnek olyan jeleit tanúsítottam, amely mérséklet jelein túlmennem nem lett volna állásomnak megfelelő. *(Helyeslés jobbfelől és a középén. Zaj.)*

A másik, amit kifogásol a t. képviselő úr, Fényes László t. képviselő úr beszéde közlésének megtiltása, Engedelmet kérek, hogy Fényes László t. képviselő úr beszéde mikor hangzott el, ez nem közömbös dolog. Akkor, amikor a piavei visszavonulásunk megtörtént, én felállottam a t. Házban, hogy a t. ház tagjait és a nagy közvéleményt a valónak megfelelően tájékoztassam az ottani eseményekről. *(úgy van! a jobboldalon és a középén.)* Én ezzel a tájékoztatással sajnálatomra, messzebb mentem a veszteségnek feltüntetésében, mint ahogy az a valónak megfelelt és már az én nyilatkozatom meglehetősen nyugtalanságot keltett, nem ugyan itt, hanem a külföldön és Ausztriában. Ezek után Fényes László t. képviselőtársam összeszedett egyes hírekből valótlannak akarta feltüntetni az én állításaimat és olyan túlzott színekkel akarta beállítani ezt a piavei visszavonulást, amely a lehető legnagyobb visszásságokra vezetett volna, hogyha ez a beszéd köztudomásra jut. *(Zaj.)*

[...]

Mikor Fényes László t. képviselő úr megtartotta ezt a beszédét, oly színezéssel tüntette fel a mi visszavonulásunkat, minthogyha ez egy elviselhetetlen katasztrófa lenne, amelynek az egész hadműveletekre befolyása van, hogy egy nemzeti pusztulásról van szó, *(Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Ezt nem mondta! Vizsgálatot kívánt!)*

Hogy mire vezetett volna külföldön, ha ezt megtudják, hát nézze meg és olvassa el a Züricher Zeitungot. *(Nagy zaj.)* Ha ez megerősítést nyert volna, micsoda hírek keringenének ott kinn; vajjon ez nem ellenkezik a hadművelet sikerével?

Ilyen eszközökkel ritkán szokás élni, de mikor szüksége fenforog, akkor kell azokkal élni. *(Élénk helyeslés a jobboldalon és a középén.)* Engem szemrehányás érhet, hogy nem elég megszemenő intézkedéseket tettem, de amit tettem, az kifogás tárgyát nem képezheti. *(Helyeslés a jobboldalon és a középén. Ellenmondás balfelől.)* A hivatalos lap melléklet gyanánt hozza a képviselőház naplóját.

A képviselőház naplója a szokott módon jelent meg, semminemű korlátozás alá nem esett, mindenkinek kézbesítettett úgy, mint rendszeren, a képviselőház naplója.

Ez azért volt, mert egy képviselő úr jött, aki egyszerre 20 példányt akart elvinni s így több képviselőnek nem jutott. Ennek tehát az az oka, hogy össze akarták szedni a képviselőházi napló példányait. Különben is nem az én intézkedésem, ehhez semmi közöm nincsen.

Én csak egyet kívánok még konstatálni. Méltóztassék elhinni, hogy a cenzura sehol olyan enyhén, mint nálunk, nem kezelte. (*Ellenmondás balfelől.*)

Méltóztassék megengedni, hogy összehasonlítsam azt, hogy hogyan kezelik másutt a cenzurát, minő tilalmak állanak fenn másutt és minők állanak fenn nálunk. Mindenütt fennáll egy bizonyos takszatív felsorolás, hogy mit nem szabad közölni, azután minden olyan közlemény tilos, amely ellenérzést, nyugtalanságot, izgalmat kelt. Ez minden országban általános. Ha jól tudom, az angolok annak közlését tiltják meg, ami ellenérzést kelt fel, tehát sokkal több ez, mint ami nálunk van; a francziáknál azt sem szabad közölni, ami nyugtalanságot kelt fel, mi pedig annak közlését tiltjuk meg ami izgalmat kelt. Sokkal messzebb megy az olasz rendelet. Az olasz rendelet szerint el kell rendelni a nyomtatvány lefoglalását, ha a prefektus, alprefektus vagy az illető község előjárósága, ahol a nyomdavállalat van, úgy találja, hogy a nyomtatvány közzététele a közszellem megrontásával, az állami hatóságokba vetett hit gyengítésével, a politikai pártok közötti viszály keltésével súlyos veszélyt okozhat a háborúval kapcsolatos nemzeti legfőbb érdekeknek vagy a belső vagy a külső rendnek. (*Zaj.*)

Sokkal többet jelent ez, mert a falusi bíró is eltilthatja. (*Zaj*) Az ilyen káros közlemények előzetes cenzura alá vannak mindenütt vonva, kivéve Angliában és nálunk. Angliában is van egy másik rendelet, amely ezt az előzetes cenzurát mellőzhetővé nem teszi. T. i. az van egy rendeletben kimondva, hogyha alapos gyanú van arra, hogy a közbiztonságra vagy a királyság védelmére káros dolgok követtetnek el, azokon a helyeken az ott talált tárgyak, így az újságok, könyvek előállítására szolgáló gépek lefoglalhatók és megsemmisíthetők. Ez nem a politikai hatóságnak, hanem minden katonai parancsnokságnak és az általa kijelölt bármely parancsnoknak jogában áll. (*Zaj.*) Franciaországban nemcsak az előzetes cenzura áll fenn, hanem ha büntetendő cselekmény követtetik el, egyenesen a haditörvényszék ítél, (*Úgy van! jobbfelől. Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Képviselőházi beszédekről is!*) Hogy lehet ezekkel szemben minálunk a cenzura szigorú kezeléséről beszélni vagy épen a képviselői immunitás megsértéséről?

Egyet konstatálok: hogy minálunk ez idő szerint egyetlen napilap sincs betiltva, egyetlenegy sincs előzetes cenzura alá helyezve. Ez a cenzura kezelésének olyan enyhe módja, amelynél messzebb menni nem lehet. Ha politikai érdek lenne közvetve vagy közvetlenül sértve, kénytelen volnék eziránt intézkedni. Mely intézkedést tettem én? Én a t. házban azt mondtam, hogy fel fogom kérni a sajtót, (*Élénk derűtség. Taps jobbfelől.*) hogy ne közölje a t. képviselő úrnak a beszédét és ha jól tudom, a sajtóbizottság a következő bizalmas értesítést küldte a lapokhoz (*olvassa:*) »A sajtóbizottság felsőbb utasításra – ez én lennék ez idő szerint (*Derűtség.*) – felkéri a t. szerkesztősegeket, hogy az olasz offenzívával kapcsolatos minden néven nevezendő közleményt előzetesen mutassanak be okvetlenül a sajtóbizottságnak.« Ez volt benne.

Kérdezték, hát megmondták, hogy mi nem jöhet. (*Élénk derűtség. Taps jobbfelől.*) Ha a t. képviselő úrnak azt telefonálták, hogy egy sor sem jöhet, ez csak alapos pszichológiai ismeretek mellett tesz tanúságot. (*Derűtség.*)

Azt is elvállalom, ha eltiltották, mert hadi érdekkövetelte. Én csak azt konstatálom, hogy egyetlen napilapunk betiltva nincsen, előzetes cenzura alatt nincsen, itt tehát sajtóügyi atrocitásról beszélni képtelenség. Arról is képtelenség beszélni, hogy mi vagyunk az egyetlen ország, ahol így kezelte a cenzura; példáját mutattam, hogy mindenütt sokkal messzebbmenő intézkedések állnak fenn. Én nem szigorú kézzel, hanem nagyon is keztyüs kézzel kezeltem a cenzurát, engem szidhatnak szabadon, de hadiérdeket sérteni nem engedek. (*Élénk helyeslés és taps jobbról és a középén.*)

**Ábrahám Dezső:** T. képviselőház! Én, ha jól emlékszem, azt a tiszteletteljes kérdést intéztem a miniszterelnök úrhoz, hogy összeegyeztethetőnek tartja-e a képviselői immunitással, a sajtószabadsággal és a tételes törvényekkel azt az állásfoglalását, hogy a parlamentben elhangzott beszédek sajtó útján való közlését eltiltja. A miniszterelnök úr mindenre válaszolt, csak erre az egyetlen ártatlan kérdésre nem. *(Igaz! úgy van! a szélsőbaloldalon.)* Szokásos módszerével, a maga bájos, keresetlen egyszerűségével intézte el a dolgot, sőt megállapította azt is hogy maga gróf Tisza István is ő vele egyetemben hadiérdek ellen beszélt. Ez az egyetlen és első szemrehányás, amelyet ebben a parlamentben gróf Tisza István hadiérdekellenes működésével kapcsolatosan hallottunk.

Azonban az én érdeklődésem nem a cenzúra kezelésének módjára vonatkozott. Nagyon jól tudom azt, hogy én itt egy jámbor szitert szolgáltatók a miniszterelnök úrnak, aki azt szerencsésen meg is csinálta, azonban még mindig adós maradt a válasszal arra a kérdésre, vajjon helyesnek tartja-e a képviselőházi beszédeknek a sajtóközlésben való eltiltását. Én koncedálom, hogy különböző államokban hírlapokat, sajtót bizonyos korlátozásoknak vetettek alá. Ezt magam is szükségesnek és helyesnek tartom, azonban egyetlen esetet sem méltóztatott említeni az angoltól elkezdve a Sárga-tengerig, hogy egyetlen egy parlamenti beszéd közlése eltiltatott volna. Ha ebben a tekintetben a miniszterelnök úr megnyugtató volt, talán én is abban a helyzetben lennék, hogy az ő válaszát tudomásul vegyem. Így azonban t. miniszterelnök úr, abban a véleményben vagyok, hogy ilyen felfogás mellett is törvényt és pedig olyan kardinális törvényt, amely a képviselőházi beszédek közzétételére vonatkozik, semmiféle hadiérdek, pláne olyan hadiérdek nem szentesít, amely megsértve nem volt. Ezért a választ tudomásul nem veszem. *(Helyeslés a szélsőbaloldalon.)*

### **Minisztertanácsi határozat rotációs papirgyárak létesítése, állami segély kiutalása, valamint megállapodás kötése tárgyában (1918. július 29.)<sup>87</sup>**

Kereskedelemügyi miniszter ur kéri a ministertanács felhatalmazását arra, hogy a budapesti napilapok Szindikátusa és a Pesti magyar kereskedelmi bank által egy rotációs nyomópapirgyár létesítése céljából alakítandó „Magyar lapkiadók papirgyára részvénytársaság” részére az 1907. évi III. tc. alapján a gyárba befektetendő álló tőkének /körülbelül 15 millió koronának:/ 30 %-át vagyis körülbelül 4,500.000 Koronát rendes állami segélyként, e rendes állami segély 50 %-át vagyis körülbelül 2,250.000 koronát pedig háborús rendkívüli építési segélyként a szokásos feltételek és módozatok mellett az iparfejlesztési alap terhére kiutaltasson, illetőleg ehhez előbb Ő Felsőge legmagasabb jóváhagyását kikérhesse, továbbá felhatalmazást kér, hogy ugyanezen alapon és feltételek mellett megállapodást köthessen az Első Magyar Papir Ipar Részvénytársasággal egy második rotációs papirgyár felállítására iránt.

A ministertanács a kért felhatalmazást megadja.

87 Az MNL iratairól készült digitális másolatok – W szekció, W12 Mtjk. K27, 1918, 1918. 07. 29., 25. ülés.

## **Haller István interpellációja a miniszterelnökhöz a cenzúra következtelen és így egyes lapokra sérelmes közlése tárgyában. (1918. július 31.)<sup>88</sup>**

**Haller István:** T. ház! Azt hiszem, hogy még ebben a házban sem szükséges bizonyítani, hogy a sajtószabadságnak mekkora az értéke az ország haladása és a kultúra szempontjából. A sajtó folyton forrongásban levő must, mely ugyan állandóan zavaros és sok piszkot és szemetet kavarr fel, végeredményben azonban mégis eszményeket érlel meg, a halladást és kultúrát szolgálja. Azért minden kultúremlernek kötelessége arra vigyázni, hogy ez a sajtószabadság veszedelembbe ne kerüljön, hogy ennek az alapján dolgozó emberek a maguk becsületes, tisztességes iparkodását és munkáját lelkiismeretük szerint fejthessék ki. (*Helyeslés a baloldalon.*)

A sajtó szabadosságának soha nem voltam sem pártolója, sem szószólója, mert nagyon jól ismervén a toll hatalmát, tudom, hogy mit lehet vele használni és ártani. Elismerem tehát, hogy a háborúban van a sajtószabadságon is felülálló törvény és érdek, t. i. a salus reipublicae suprema lex és azért meg tudok barátkozni még a cenzurával is, be tudom látni, hogy a sajtószabadság néhol és néha bizonyos korlátozásra szorul, de csak egyes egyedül a suprema lex alapján, az állam javára és az állam érdekében. De ha a cenzurával meg is barátkozom, elvárom tőle, hogy ésszerű, tapintatos, okos legyen és elvárom, hogy a sajtószabadságba korlátozólag csak ott nyúljon bele és addig a határig, ameddig az állam és a hadviselés érdeke megköveteli.

Úgy látom, hogy az utóbbi időben a cenzura kezelői nem járnak el azzal a gondossággal és figyelemmel, melyre őket ennek a nagy érdeknek képviselője kötelezné, úgy látom, hogy felületesen, következtelenül kezelik a cenzurát és ezzel, amint egyrészt abszolúte nem használnak annak az érdeknek, melyet megvédelmezni akarnak, t. i. a nemzeti és katonai érdekeknek, másrészt óriási károkat okoznak az érdekelt újságoknak és mintegy belenyúlnak a lapoknak egymásközi konkurrenciájába is. Szándékkal-e vagy anélkül, de tény, hogy intézkedéseikkel akárhányszor hátránnyal sújtják az egyik lapot akkor, amikor a másikat az a hátrány nem éri.

Igen sok példát lehetne felhozni a cenzura következtelen és nem egészen ésszerű működésére vonatkozólag, különösen az utóbbi napokban. De én eltekintek a sok példa felsorolásától és csak egy lapnak egy heti vekszatmáját fogom a háznak bemutatni, mert ez tipikus példa arra, hogy hogyan lehet a cenzurát rosszul kezelni, hogyan lehet félreérteni azt a hivatást, amelyet a cenzurának be kell töltenie.

A legutolsó időben megtörtént, hogy a Déli Hírlap bécsi tudósítója egy interjút kapott Sarkotics vezérezredestől, Bosznia főkormányzójától. Ezt letelefonálta a budapesti szerkesztőségnek és közölni kérte. Itt éltek azzal az óvatossággal, hogy a cenzurának még délelőtt leolvasták a cikket és várták a választ, hogy közölhető lesz-e. Miután válasz a déli időig egyáltalában nem érkezett, a lap, melyről a cenzura is nagyon jól tudja, hogy nyomását 11 órakor megkezdik, természetesen abban a hitben lehetett és kellett, hogy legyen, hogy semmiféle kifogás a cikk közlése ellen nincs, tehát kiszedette és megkezdte a nyomást. Akkor, már közvetlenül a nyomás megindulása után kapott észbe a cenzura és letiltotta ennek a közlését.

Amennyiben valami olyan lehetett Sarkotics nyilatkozatában, melyet nem lehetett a hadsereg, a nemzetre, a magyarságra vagy az államra következő veszedelem nélkül a nyilvánosság elé bocsátani, ha a cenzura ezért tiltotta le a cikket, talán igaza lehetett. De az történt, hogy már a többi lapok másnap reggel, sőt este a bécsi lapok valamennyien hozták ugyan-

88 KN, 1910. XLI. kötet, 815. ülésnap.

ezen nyilatkozatot, mert hiszen Sarkotics vezérezredes semmi olyant nem mondott, miként a későbbi lapok közleményeiből meg lehetett állapítani, ami csak távolról is veszélyeztetné a közérdeket vagy a hadiérdeket, mert nyilatkozott arról egy kérdés folytán, hogy Boszniában és Herczegovinában mostanában semmiféle délszláv mozgolódás nincs, legalább nincs veszedelmes jellegű, ott teljes nyugalom van, nyilatkozott arról, hogy a termés igen kitűnőnek ígérkezik Herczegovinában, hogy jónak ígérkezik Boszniában, hálával emlékezett meg Magyarországról, mely kisegítette az élelmezés terén Boszniát és Herczegovinát és meglepéssel konstatálja, hogy ezt újból megígérték Magyarország és Ausztria részéről. Tehát a maga szempontjából teljesen megnyugtató választ adott mindazon kérdésekre, melyeket a tudakozódó újságíró hozzá intézett. Igazán nem vagyok képes belátni, hogy a cenzura tulajdonképpen milyen szempontot tartott szem előtt akkor, mikor egy ilyen nyilatkozat közlését az egyik laptól megtagadta ugyanakkor, mikor a többi lapok ezt minden cenzura nélkül közölhették.

Kétségtől itt megállapítani, hogy az illető vagy nem tudja, hogy mit kell hadiérdeknek minősíteni, vagy felületes volt, vagy el sem olvasta az interjut és anélkül intézkedett, vagy ha már ezt megtette, akkor feltétlenül azt kell konstatálni róla, hogy nem arra való ember, nincs arra való judiciuma, hogy meg tudja ítélni, hogy mit kell egy lapnak közölni és mit nem s ekkor nem való arra, hogy a cenzurát vezesse.

A következő napon újból ilyen meglepetés érte a cenzura részéről ezt az újságot. T. i. egy hírt hozott egy Bakács nevű zsírcsempésről, akit a Bácskában elfogtak és vizsgálati fogságba is helyeztek. A cenzura félegykor felhívta a szerkesztőséget, hogy ezt a hírt dobja ki a lapból. Igazán nem tudom megértem, hogy a cenzura hogy tekintheti hivatásának az árdragítóknak, zsírcsempészeknek védelmét. Eddig azt tapasztaltuk, hogy semmiféle törvény és büntetés nem elegendő ahhoz, hogy az árdragítókat elriassa, ellenben a sajtó révén tapasztalt kipellengérezés még mindig igen hatályos eszköznek bizonyult arra, hogy az árdragítókat kissé megijessze és legalább figyelmeztesse, hogy óvatosabban, mérsékeltebben csinálják ezt a manipulációt. A cenzurának tehát nincs oka erre, sőt ha megteszi, egyenesen vét a társadalom ellen, ha az árdragítókat azzal védelmezi, hogy a lapokból kiemelheti a róluk szóló közleményeket, hogy a közönség meg ne ismerhesse nevüket és figyelemmel ne kísérje manipulációikat.

Csütörtökön ugyancsak ennél a lapnál a cenzura nem engedélyezte annak az interpellációnak a közlését, mely az osztrák képviselőházban hangzott el a piavei eseményekről. Ezt csak azért említem, mert ugyanezen interpelláció közlését minden többi lapnak megengedte. Hol van itt a következetesség?

A legnagyobb sérelem érte azonban a lapot és egyszersmind a legnagyobb következetlenséget tanúsította a cenzura, mikor pénteken elkönfiskáltatta ugyancsak a Déli Hírlapot. Az ok erre az volt, hogy pénteken interpellált Urmánczy képviselőtársunk bizonyos katonai dolgokban, a lap vezércikkben foglalkozott nem annyira az interpellációval, csak az interpelláció egy pontjának kapcsán, amelyre főképen a honvédelmi minister úr mutatott rá, foglalkozott azokkal az árusításokkal, amelyek a magyar nemzetnek igen-igen sok vérebe kerültek eddig. A vezércikk konstatál bizonyos tényeket, amelyeket konstatál a minister úr, konstatált az interpelláció, amelyek azonban a köztudatban is benne vannak. Ezek a tények arra vonatkoznak, hogy ugy a lemergi csatában, mint a lucki áttörésnél, mint most a Piavénél mindig ezer és ezer magyar ember fogságajutásával s halálával fizetik meg bizonyos nemzetiségből kikerülő árusítóknak a bűnét. A végén a cikk oda konkludált (*olvassa:*)

»Miért nem elég hát Ausztriának minden áldozatunk, szenvedésünk, vérünk hullása tanúságtételül amellet, hogy a jövőben is csak mi leszünk azok, akiknek utolsó lehelletére is számíthat?

Miféle gonosz gyűlölködő elfogultság babonázta meg Ausztria szívét és agyvelejét, hogy évszázadok kihűlt történelmében és a legutolsó napok sistergő, izzó eseményeiben sem látja meg ezt az igazságot?

A háború véres kavargó káoszából elemi erővel szüli és formálja meg önmagát az önálló magyar hadsereg, mint valami őslény, melynek véredényei, tüdeje, szíve első lélegzete és egész naturája a háború földjéből, levegőjéből és vízből fakad.

Ha eddig csak egy rekedt korteskiáltás volt az önálló magyar hadsereg, ma már a megváltás egyetlen utolsó szava.«

A lap tehát nem tett egyebet, mint a miniszterelnök úr programjának egy kardinális tétele, t.i. az önálló magyar hadsereg mellett csinált propagandát. Már most miért kellett a cenzurának emiatt a lapot elkönfiskálni délután félegy órákor, miért kellett azután már egy órákor feloldani a konfiskálást, miért kellett félórán belül már arra a meggyőződésre jutni, hogy ez a cikk tényleg mégsem veszélyezteti a magyarságot és a hadiérdeket, miért kellett csak egy félóra múlva elolvasni valószínűleg ezt az újságcikket, amelyre már előbb intézkedett? Ezzel az elhamarkodott, szerencsétlen intézkedéssel először kétségkívül diskreditálta önmagát, a saját jóhiszeműségét és kötelességtudását, másodsor igen jelentékeny anyagi kárt okozott az illető lapnak, harmadszor nem használt senkinek a világon, mert hiszen azt az önálló magyar hadsereget propagálni, az árulást konstatálni, emiatt feljajdulni, ehhez jogunk van. Legalább ennyi elégtétele legyen meg a magyar nemzetnek, hogy a mikor vérével áldozik az árulások miatt, akkor legalább panaszkodhassék.

A cenzura a saját bölcsességét megfejelte azzal, hogy amikor egy lapot így ok nélkül, következetlen kapkodással egy héten át károsított, akkor végre megengedte, hogy ez a lap leírja a cenzurának ezt a viselkedését. Így mindazok, akik a lapot foltokkal kapták meg, vagy egyáltalában nem kapták meg és akik kíváncsiak, esetleg izgatottak voltak amiatt, hogy vajjon micsoda szörnyű dolog lehetett a lapban, végül olvashatták, hogy a lapot azért kobozták el, mert magyar érdeket szolgált, azért jelent meg foltokkal, mert a magyarság elismerését dokumentáló nyilatkozatot akart közreadni. Azt hiszem, az olvasó emiatt kétségkívül sokkal inkább volt izgatott és elkeseredett, mintha a cenzor nem avatkozott volna be a dologba és a cikk szép rendjében megjelenhetett volna a maga idejében.

Azt hiszem, amikor a cenzurát is kezelik, akkor nem szolgálják az ország érdekét, nem felelnek meg annak a feladatnak, amelyet szem előtt kell tartaniok. A cenzura egyetlen feladata, hogy arra ügyeljen, hogy a sajtó ne közöljön a hadiérdeket sértő cikket. Amikor ezen a határon túlmeleg, akkor túlkapásba esik és árt annak az ügynek, amelynek a védelmére van hivatva.

Hogy mennyire megy különben a cenzura túlkapása, arra legekleatásabb eset, hogy már azzal sem elégszik meg, hogy bizalmas ukázokat küld az újságokhoz, hogy a szerkesztőségek által beadott cikkeket cenzurázza, hanem a szerkesztőség, a kiadóhivatal háta mögött egyszerűen a lapszedő személyzetének telefonál, hogy ezt vagy azt a cikket dobják ki az újságból. Ez történt a múlt héten a Nyolcz Órai Újsággal; a lap egy rendőri hirt közölt és a cenzura a szedőszemélyzettől kívánta annak a kidobását.

Ennek kapcsán előterjesztem interpellációm azzal a kéréssel, hogy a kormány fontolja meg, vajjon megfelelő kezekben van-e a cenzura kezelése, vajjon nincs-e arra szükség, hogy az illetőket, ha nem arra való, kicseréljék, vagy hogy legalább is megkapják újból azt a figyelmeztetést, hogy nekik semmi egyéb tennivalójuk nincs, mint a hadiérdek szempontjából felülbírálni a napi sajtó tevékenységét és csak azokat a cikkeket kifogásolni vagy esetleg törölni, melyek hadiérdeket veszélyeztetnek.

Interpellációm a következő *(olvassa:)*



Van-e tudomása a kormánynak arról, hogy a legújabb időben a cenzura kezelésében olyan rendszertelenség, fejetlenség és hozzánemértés mutatkozik, amely a napilapok zaklatásával, súlyos anyagi megkárosításával jár és lehetetlenné teszi az újságírói munka lelkiismeretes és eredményes végzését?

Van-e tudomása a kormánynak arról, hogy a cenzura letiltja a hadiérdekekkel semmi összefüggésben nem levő olyan cikkeket, amelyek a magyarság érdemeinek elismeréséről szólnak és a kormánynak egyik legfőbb programmpontját, az önálló magyar hadsereget proponálják?

Van-e tudomása arról, hogy a cenzura védelmébe veszi a zsírcsempészőket?

Van-e tudomása arról, hogy a cenzura egyes lapoknak nem engedi meg leközölni ugyanazt a cikket, amelyet a többi lapok közölhetnek és így szándékosan vagy anélkül beleavatkozik a lapoknak egymásközi konkurrenciájába?

Mit szándékozik a kormány tenni a cenzura kezelőinek felületes károsító, nemzeti, sőt katonai szempontból is ártalmas intézkedései ellen?

**A m. kir. minisztérium 1918. évi 4.231. M. E. számú rendelete, az újságpapír forgalmának és felhasználásának korlátozására vonatkozó 940/1917. M. E. számú és 896/1918. M. E. számú rendeletek kiegészítéséről.**

A m. kir. minisztérium a háború esetére szóló kivételes intézkedésekről alkotott törvényes rendelkezések alapján – az 1917. évi március hó 9-én kiadott 940/1917. M. E. számú (a Budapesti Közlönynek 1917. évi március hó 10. napján megjelent 57. számában kihirdetett) és az 1918. évi március hó 11-én kiadott 896/1918. M. E. számú (a Budapesti Közlönynek 1918. évi március hó 14-én megjelent 62. számában kihirdetett) rendeleteinek kiegészítéseképpen – a következőket rendeli el:

1. §

Már meglevő időszaki lapból címének vagy ezenfelül még akár szerkesztőségének, akár kiadóhivatalának vagy tulajdonosának megváltoztatásával a jelen rendelet hatálya alatt létesülő időszaki lapot a 940/1917. M. E. számú rendelet 2. §-ában és a 896/1918. M. E. számú rendelet 4. §-ában foglaltak szempontjából új időszaki lapnak kell tekinteni, és ehhez képest az ilyen lap sem rotációs, sem bármi más újságpapír felhasználásával nem jelenhetik meg.

2. §

A jelen rendeletnek megszegése kihágás, amely a 734/1916. M. E. számú rendelet 15. §-a értelmében büntetendő.

3. §

Ez a rendelet kihirdetési napján lép életbe. Hatálya Horvát-Szlavonországok területére nem terjed ki.

Budapesten, 1918. évi szeptember hó 27 én.

*Dr. Wekerle Sándor s. k.  
m. kir. miniszterelnök.*







## A sorozatban eddig megjelent kötetek

1. Apró István (szerk.): *Határon túli magyar nyelvű médiumok 2010/2011* (2012)
2. Dobos Ferenc: *Nemzeti identitás, asszimiláció és médiahasználat a határon túli magyarság körében 1999–2011* (2012)
3. Csink Lóránt – Mayer Annamária: *Variációk a szabályozásra. Önszabályozás, társszabályozás és szabályozó hatóság a médiajogban* (2012)
4. Sarkady Ildikó – Grad-Gyenge Anikó: *A média-értéklánc szerzői jogi vonatkozásai* (2012)
  5. Koltay András (szerk.): *A médiaszabályozás két éve (2011–2012)* (2013)
  6. Paál Vince (szerk.): *Magyar sajtószabadság és -szabályozás 1914–1989* (2013)
  7. Horváth Artilla: *A magyar sajtó története a szovjet típusú diktatúra idején* (2013)
  8. Koltay András – Nyakas Levente (szerk.): *Összehasonlító médiajogi tanulmányok. A „közös európai minimum” azonosítása felé* (2014)
  9. Dobos Ferenc – Megyeri Klára: *Nemzeti identitás, asszimiláció és médiahasználat a határon túli magyarság körében 2.* (2014)
10. Grad-Gyenge Anikó – Sarkady Ildikó: *Közös jogkezelés az audiovizuális médiában* (2014)
  11. Apró István (szerk.): *Média és identitás* (2014)
  12. Pruzsinszky Sándor: *Halhatatlan cenzúra* (2014)
  13. Kóczyán Sándor: *Gyermekvédelem a médiajogban* (2014)
14. Apró István – Paál Vince (szerk.): *A határon túli magyar sajtó Trianontól a XX. század végéig* (2014)
15. Kiss Zoltán – Szivi Gabriella: *A közszolgálati médiaszolgáltatás és a szellemi tulajdonjogok kapcsolódási pontjai és szabályozási környezete* (2015)
  16. Dobos Ferenc: *A médiahasználat változása az erdélyi, felvidéki, kárpátaljai és vajdasági magyarság körében 2001–2014* (2015)
17. Grad-Gyenge Anikó: *Az audiovizuális archívumok szabályozási kerete – különös tekintettel a médiajogi és szerzői jogi rendelkezésekre* (2015)
  18. Dobos Ferenc: *A médiahasználat változása az erdélyi, felvidéki, kárpátaljai és vajdasági magyarság körében 2001–2014/2* (2015)
  19. Apró István (szerk.): *Média és identitás 2.* (2016)
  20. Mezei Péter : *Jogkimerülés a szerzői jogban* (2016)
  21. Koltay András, Andrej Školkay (szerk.): *Comparative Research on the Approaches of Administrative Judiciaries to Sanctions Issued by Media Regulators in V–4 I.* (2016)
  22. Koltay András, Andrej Školkay (szerk.): *Comparative Research on the Approaches of Administrative Judiciaries to Sanctions Issued by Media Regulators in V–4 II.* (2016)
  23. Makkai Béla: *Határon túli magyar sajtó – Trianon előtt* (2016)
  24. Grad-Gyenge Anikó: *Film és szerzői jog – A megfilmesítési szerződés* (2016)
  25. Kőhidi Ákos: *Fájlcseré és felelősség* (2016)
  26. Hajdú Dóra: *A törvény által előírt közös jogkezelés a magyar és a francia szerzői jogban* (2016)
  27. Tóth J. Zoltán: *A büntetőjogi rágalmozás és becsületsértés* (2017)

Médiatudományi Intézet, Budapest  
A kiadásért felel Nyakas Levente  
Tördelő: Varga Ákos  
Megjelent 19,75 (B/5) ív terjedelemben, 300 példányban  
Médiatudományi Könyvtár: ISSN 2063-5222  
Médiatudományi Könyvtár 28.: ISBN 978-615-5302-25-1